

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično
gonjenje osoba odgovornih za
teška kršenja međunarodnog
humanitarnog prava na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-5/18-T

Datum: 24. mart 2016.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: sudija O-Gon Kwon, predsjedavajući
sudija Howard Morrison
sudija Melville Baird
sudija Flavia Lattanzi, rezervni sudija

Sekretar: g. John Hocking

Presuda od: 24. marta 2016.

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

**JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDE OD
24. MARTA 2016.**

TOM I OD IV

Tužilaštvo:

g. Alan Tieger
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi:

g. Radovan Karadžić

SADRŽAJ**TOM I**

I. UVOD	1
A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA.....	1
B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA	4
1. Opšta načela u vezi s dokazima	4
2. Konkretna pitanja vezana za dokaze.....	6
a. Određene kategorije svjedoka	6
i. Osobe povezane sa stranama u postupku	6
ii. Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici	7
iii. Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka	8
iv. Svjedoci vještaci.....	8
b. Određene kategorije dokaznih predmeta	9
i. Izvorni dokumenti	9
ii. Izjave trećih strana	9
iii. Izveštaji sredstava javnog informisanja	10
iv. Presretnuti razgovori	10
c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja	11
d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno	11
II. OPŠTI PREGLED	14
A. ISTORIJSKI KONTEKST	14
1. Prvi višestranački izbori	15
2. Regionalizacija BiH.....	16
3. Ka raspadu SFRJ	17
B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA.....	22
1. Srpska demokratska stranka (SDS)	22
a. Osnivanje.....	22
b. Komponente i njihove funkcije	22
c. Organizacija i struktura	24
d. Početne akcije.....	27
2. Skupština bosanskih Srba	28
3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB).....	31
4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik	34
a. Osnivanje.....	34
b. Funkcije	35
5. Ministarski savjet.....	36
6. Vlada bosanskih Srba	38
a. Osnivanje.....	38
b. Funkcije	39
c. Struktura i odnos s drugim tijelima	40
d. Početne akcije.....	41
e. Komisija za razmjenu	42
7. Regionalna i opštinska tijela.....	44
a. Krizni štabovi	48
b. Ratna predsjedništva.....	50
c. Ratna povjereništa	52
C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA	54
1. VRS	54
a. Osnivanje i sastav VRS-a	54

b. Vrhovna komanda.....	57
c. Vrhovni komandant	59
d. Glavni štab VRS-a	60
e. Korpusi VRS-a	65
i. 1. krajiški korpus	65
ii. Istočnobosanski korpus	66
iii. SRK	67
iv. Drinski korpus	70
(A) Bratunačka brigada	71
(B) Zvornička brigada	73
f. Načela rukovođenja i komandovanja	75
g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u	77
2. Teritorijalna odbrana	80
3. MUP bosanskih Srba	81
a. Osnivanje i struktura	81
b. Sistem veza MUP-a	86
c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u	87
4. Paravojne formacije	88
5. Dobrovoljci	93
D. PRAVOSUDNI SISTEMI	94
1. Civilni pravosudni sistem	94
a. Ustavne dužnosti i obaveze	94
b. Osnivanje	95
i. Opšti pravosudni organi	95
ii. Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom	98
c. Kompetencija, struktura i procedure	100
d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima	102
2. Vojni pravosudni sistem	105
a. Osnivanje	105
b. Nadležnost, struktura i postupci	109
c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima	115
E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI	116
1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji	116
2. Vanceov plan	117
a. UNPROFOR	118
b. UNMO	120
3. Cutileiro i Sarajevski sporazum	123
4. Londonska konferencija	132
5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji	134
a. Vance-Owenov plan	137
b. Owen-Stoltenbergov plan	144
6. Kontakt grupa	152
7. Inicijativa SAD-a	163
8. Daytonski sporazum	166
III. MJERODAVNO PRAVO	169
A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI	169
1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda	169
a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja	169
b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja	171
i. Actus reus	171
ii. Mens rea	172
c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja	172
i. Actus reus	173

ii. Mens rea.....	176
d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.....	176
i. Actus reus.....	177
ii. Mens rea.....	178
e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja.....	179
2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda.....	180
a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti.....	180
i. Mora postojati napad.....	181
ii. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva.....	181
iii. Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski.....	182
iv. Djela počinioca moraju biti dio napada.....	183
v. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada.....	183
b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.....	184
c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.....	184
i. Actus reus.....	184
ii. Mens rea.....	186
d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti.....	187
i. Actus reus.....	187
ii. Mens rea.....	189
iii. Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i).....	189
e. Progon kao zločin protiv čovječnosti.....	190
i. Opšta obilježja.....	190
ii. Djela u osnovi.....	192
(A) Ubijanje.....	192
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje.....	192
(1) Mučenje.....	193
(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje.....	195
(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja.....	195
(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života.....	196
(C) Prisilno premještanje i deportacija.....	197
(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima.....	197
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova.....	198
(F) Pljačka imovine.....	200
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte.....	201
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.....	202
3. Genocid.....	203
a. Grupa.....	204
b. Actus reus.....	205
i. Ubijanje pripadnika grupe.....	205
ii. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe.....	205
iii. Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja.....	207
c. Mens rea.....	208
i. Namjera da se uništi grupa "kao takva".....	209
ii. "U cijelosti ili djelimično".....	210
B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST.....	211
1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta.....	211
a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u.....	212
b. Planiranje.....	216
c. Podsticanje.....	217
d. Naređivanje.....	218
e. Pomaganje i podržavanje.....	219

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta.....	221
a. Odnos nadređeni-podređeni.....	221
b. Znao je ili imao razloga da zna.....	222
c. Nužne i razumne mjere.....	223
d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3).....	224
IV. ZAKLJUČCI	225
A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE	225
1. Činjenice	225
a. Istočna Bosna.....	226
i. Bijeljina	226
(A) Optužbe.....	226
(B) Uvodni period	227
(C) Događaji početkom aprila 1992.....	234
(1) Preuzimanje vlasti	234
(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.....	236
(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti	240
(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima	247
(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici	248
(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika	248
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	252
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	255
(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici	255
(5) Posjete MKCK-a	257
(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici	258
(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine	259
ii. Bratunac	266
(A) Optužbe.....	266
(B) Uvodni period	268
(1) Militarizacija Bratunca	272
(2) Podjela opštinskih struktura	273
(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu	278
(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti.....	281
(E) Napadi na okolna sela	284
(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici.....	286
(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici.....	287
(F) Djelovanje paravojsnih snaga	292
(G) Zatočenički objekti u Bratuncu.....	294
(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici	294
(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.....	297
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	297
(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika.....	298
(c) Zaključak	303
(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici	304
(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca	304
iii. Brčko.....	307
(A) Optužbe.....	307
(B) Uvodni period	308
(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.....	310
(1) Osnivanje logora i upravljanje njime	310
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	313
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	316
(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici	317
(D) Problemi s pripadnicima paravojsnih snaga i održavanjem javnog reda i mira.....	321

iv. Foča.....	324
(A) Optužbe.....	324
(B) Uvodni period.....	326
(1) Podjela opštinskih struktura.....	328
(2) Militarizacija Foče.....	329
(C) Preuzimanje vlasti u Foči.....	330
(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči.....	336
(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici.....	338
(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici.....	339
(E) Zatočenički objekti u Foči.....	340
(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici.....	340
(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.....	341
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	342
(b) Uslovi zatočenja.....	348
(c) Zlostavljanje zatočenika.....	353
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	356
(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici.....	356
(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici.....	360
(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici.....	361
(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči.....	362
(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici.....	364
(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče.....	366
v. Rogatica.....	368
(A) Optužbe.....	368
(B) Uvodni period.....	370
(1) Militarizacija Rogatice.....	372
(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba.....	379
(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici.....	384
(D) Napadi na okolna sela.....	387
(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice.....	390
(F) Zatočenički objekti u Rogatici.....	391
(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici.....	391
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	391
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	395
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	397
(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici.....	397
(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici.....	398
(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.....	400
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	400
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	402
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	407
(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici.....	407
(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici.....	410
(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice.....	412
vi. Sokolac.....	415
(A) Optužbe.....	415
(B) Uvodni period.....	417
(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima.....	422
(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.....	423
(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici.....	427
(D) Zatočenički objekti u Sokocu.....	428
(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici.....	428
(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici.....	428

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca.....	429
vii. Višegrad	430
(A) Optužbe.....	430
(B) Uvodni period	430
(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici	431
(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici	437
(2) Zaključak	439
viii. Vlasenica.....	439
(A) Optužbe.....	439
(B) Uvodni period	441
(1) Militarizacija Vlasenice.....	443
(2) Podjela opštinskih struktura	445
(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici.....	448
(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti	450
(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja	450
(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje.....	452
(3) Osnivanje srpskog SJB-a.....	454
(4) Formiranje Specijalnog voda.....	455
(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima.....	456
(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.....	458
(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici.....	462
(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici	465
(E) Zatočenički objekti u Vlasenici.....	467
(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici	467
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom	467
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	468
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	469
(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici	469
(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici	470
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom	470
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	471
(c) Zaključak	472
(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici	472
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom	473
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	477
(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora.....	482
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	483
(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici	484
(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici	486
(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine	488
ix. Zvornik	491
(A) Optužbe.....	491
(B) Uvodni period	494
(1) Podjela opštinskih struktura	495
(2) Militarizacija Zvornika.....	500
(C) Događaji početkom aprila 1992.....	505
(1) Preuzimanje vlasti	505
(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici.....	508
(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik.....	510
(1) Kula Grad	511
(2) Kozluk	511
(3) Druga sela.....	515
(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti	517
(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku	517

(2) Djelovanje paravojnih snaga	519
(F) Zatočenički objekti u Zvorniku	529
(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici	529
(a) Događaji	529
(b) Zaključak	531
(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici	532
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	532
(b) Uslovi zatočenja	533
(c) Postupanje prema zatočenicima	533
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	534
(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici	534
(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici	535
(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici	537
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	537
(b) Postupanje prema zatočenicima	537
(c) Zaključak	538
(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici	538
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	538
(b) Postupanje prema zatočenicima	539
(c) Zaključak	541
(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici	541
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	541
(b) Postupanje prema zatočenicima	542
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	542
(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici	542
(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici	544
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	544
(b) Postupanje prema zatočenicima	545
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	546
(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici	547
(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici	547
(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici	548
(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika	550

TOM II

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK)	553
i. Opštinski nivo	553
(A) Banjaluka	553
(1) Optužbe	553
(2) Uvodni period	554
(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici	555
(a) Osnivanje i upravljanje	556
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	562
(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika	568
(d) Zaključak	573
(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici	573
(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici	574
(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici	577
(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici	578
(B) Bosanski Novi	580

(1) Optužbe	580
(2) Uvodni period.....	581
(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima	584
(a) Selo Blagaj	584
(b) Selo Suhaća	586
(c) Druga sela u dolini Japre	587
(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici	587
(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega	589
(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici	596
(C) Ključ	600
(1) Optužbe	600
(2) Uvodni period.....	602
(3) Preuzimanje vlasti	609
(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta... ..	609
(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu	612
(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine.....	617
(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma	618
(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici	618
(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici.....	619
(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima..	622
(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B Optužnici.....	622
(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici	625
(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici	627
(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici	629
(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici	633
(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa	634
(D) Prijedor	638
(1) Optužbe	638
(2) Kontekst	640
(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba	641
(b) Propaganda i militarizacija Prijedora	644
(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru	647
(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla	650
(b) Pretresi kuća i predaja oružja	652
(c) Sukobi u gradu Prijedoru.....	653
(4) Napadi na okolna sela	656
(a) Područje Kozarca	656
(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici	659
(ii) Posljedice napada.....	665
(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici	666
(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici	668
(b) Područje Brda.....	670
(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici	672
(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici	676
(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici	681
(c) Briševo	687
(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici	689
(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci.....	694
(5) Zatočenički objekti u Prijedoru	695
(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici	695
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	696
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	697
(iii) Zaključak	699

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B	
Optužnici.....	699
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	699
(ii) Uslovi zatočenja.....	702
(iii) Postupanje prema zatočenicima.....	704
(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici.....	712
(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici.....	713
(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika.....	713
(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici.....	717
(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika.....	717
(ii) Uslovi zatočenja.....	719
(iii) Postupanje prema zatočenicima.....	721
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	724
(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici.....	724
(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B	
Optužnici.....	728
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	728
(ii) Uslovi zatočenja.....	732
(iii) Postupanje prema zatočenicima.....	734
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	737
(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici.....	738
(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja.....	745
(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici.....	747
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	747
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	748
(iii) Zaključak.....	749
(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A	
Optužnici.....	750
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	750
(ii) Postupanje prema zatočenicima.....	751
(iii) Zaključak.....	753
(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici.....	753
(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici.....	755
(i) Dolazak zatočenika.....	755
(ii) Postupanje prema zatočenicima.....	756
(iii) Zaključak.....	757
(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici.....	757
(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine.....	760
(E) Sanski Most.....	764
(1) Optužbe.....	764
(2) Uvodni period.....	766
(a) Militarizacija Sanskog Mosta.....	767
(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba.....	770
(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu.....	772
(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu.....	777
(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici.....	777
(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici.....	781
(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici.....	782
(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici.....	784
(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici.....	784
(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu.....	786
(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici.....	787
(i) Osnivanje i upravljanje.....	787
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	787

(iii) Zaključak	790
(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici	791
(i) Osnivanje i upravljanje	791
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	792
(iii) Zaključak	793
(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici	793
(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici	794
(i) Osnivanje i upravljanje	794
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	796
(iii) Zaključak	797
(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici	797
(i) Osnivanje i upravljanje	797
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	798
(iii) Zaključak	799
(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici	799
(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici	800
(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine	803
ii. Regionalni nivo	805
(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a	806
(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a	809
(1) Razoružavanje nesrba	809
(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine	811
(3) Otpuštanja nesrba	814
c. Područje Sarajeva	815
i. Hadžići	815
(A) Optužbe	815
(B) Uvodni period	816
(1) Militarizacija Hadžića	818
(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti	820
(3) Dalja militarizacija Hadžića	823
(C) Preuzimanje vlasti	824
(1) Grad Hadžići	824
(2) Napadi na okolna sela	826
(D) Zatočenički objekti u Hadžićima	829
(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici	829
(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici	831
(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima	831
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	832
(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra	834
(d) Zaključak	837
(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine	837
ii. Ilidža	839
(A) Optužbe	839
(B) Kontekst	840
(C) Oružani sukob na Ilidži	844
(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici	849
(1) Osnivanje i upravljanje	849
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	853
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	856
(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici	856
(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici	856
(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže	857
iii. Novi Grad	860
(A) Optužbe	860

(B) Uvodni period	862
(1) Opština Novi Grad	862
(2) Osnivanje opštine Rajlovac	863
(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu.....	864
(C) Napad na Ahatoviće.....	868
(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici	871
(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici	873
(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici.....	874
(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici	879
(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada	887
iv. Novo Sarajevo.....	889
(A) Optužbe.....	889
(B) Uvodni period	890
(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija.....	891
(2) Militarizacija Novog Sarajeva.....	894
(C) Preuzimanje vlasti.....	898
(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata	899
(2) Druga djela	900
(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici	904
(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine.....	907
v. Pale.....	910
(A) Optužbe.....	910
(B) Kontekst.....	911
(C) Uvodni period	913
(D) Napad na Renovicu i druga sela	918
(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine	919
(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici.....	924
(1) Osnivanje i upravljanje.....	924
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	926
(3) Zaključak.....	928
(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici	929
vi. Vogošća.....	929
(A) Optužbe	929
(B) Uvodni period.....	931
(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba.....	932
(2) Militarizacija	935
(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti.....	936
(C) Preuzimanje vlasti	937
(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći.....	937
(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama	938
(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom	939
(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici.....	940
(F) Zatočenički objekti u Vogošći.....	941
(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici	941
(a) Osnivanje i upravljanje.....	942
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	943
(c) Zaključak	946
(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici	946
(a) Osnivanje i upravljanje.....	946
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	948
(c) Zaključak	952
(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici.....	952
(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine	953
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	955

a.	Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta	955
i.	Član 3 Statuta	955
ii.	Član 5 Statuta	956
b.	Krivična djela	957
i.	Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice	957
(A)	Incidenti ubijanja	957
(B)	Namjera počinilaca	959
(C)	Status žrtava	961
(D)	Zaključak	961
ii.	Istrebijavanje: tačka 4 Optužnice	962
iii.	Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice	964
(A)	<i>Actus reus</i>	964
(1)	Preseljavanje stanovništva	964
(2)	Prisilni karakter preseljavanja	966
(B)	<i>Mens rea</i>	968
(C)	Zaključak	970
iv.	Progoni: tačka 3 Optužnice	970
(A)	Ubijanje	970
(B)	Okrutno i/ili nečovječno postupanje	971
(1)	Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje	971
(2)	Silovanje i druga djela seksualnog nasilja	976
(3)	Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova	978
(4)	Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem	980
(C)	Prisilno premještanje i deportacija	982
(D)	Protivpravno zatočenje	983
(E)	Prisilni rad i korištenje živih štitova	986
(F)	Pljačka imovine	988
(G)	Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	990
(H)	Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera	993
v.	Genocid: tačka 1 Optužnice	997
(A)	Zaštićena grupa	998
(B)	<i>Actus reus</i>	998
(1)	Ubijanje pripadnika grupe	999
(2)	Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe	999
(3)	Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja	1000
(C)	<i>Mens rea</i>	1001
(1)	Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva	1003
(2)	Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a	1003
(3)	Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a	1007
(4)	Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca	1009
(5)	Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina	1009
(6)	Zaključak	1015
3.	Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog	1015
a.	Činjenice vezane za odgovornost	1017
i.	Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba	1017
(A)	Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa	1017
(1)	Analiza dokaza	1017
(2)	Zaključak	1023
(B)	Identifikovanje istorijskih neprijatelja	1024
(1)	Analiza dokaza	1024

(2) Zaključak.....	1030
(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH.....	1031
(1) Analiza dokaza.....	1031
(2) Zaključak.....	1042
(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba.....	1044
(1) Analiza dokaza.....	1044
(a) Razdvajanje stanovništva – nemogućnost suživota.....	1044
(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola.....	1064
(c) Stvaranje države bosanskih Srba.....	1077
(2) Zaključak.....	1083
(E) Strateški ciljevi.....	1088
(1) Analiza dokaza.....	1088
(2) Zaključak.....	1099
ii. Političke i državne strukture bosanskih Srba.....	1101
(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama.....	1101
(1) Analiza dokaza.....	1101
(a) SDS.....	1101
(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture.....	1106
(2) Zaključak.....	1115
(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti.....	1119
(1) Analiza dokaza.....	1119
(2) Zaključak.....	1125
(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba.....	1125
(1) Analiza dokaza.....	1125
(2) Zaključak.....	1133
(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti.....	1134
(1) Analiza dokaza.....	1134
(a) Distribucija i sadržaj Uputstva.....	1134
(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou.....	1137
(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva.....	1139
(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva.....	1145
(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura.....	1147
(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništa.....	1154
(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama.....	1156
(2) Zaključak.....	1164
iii. Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH.....	1170
(A) VRS.....	1170
(1) Vrhovni komandant.....	1170
(2) Sistem rukovođenja i komandovanja.....	1171
(3) Odnos optuženog i Mladića.....	1176
(4) Ovlaštenja optuženog.....	1187
(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva.....	1190
(6) Zaključak.....	1192
(B) MUP bosanskih Srba.....	1192
(1) Ovlaštenja optuženog.....	1193
(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba.....	1195
(3) Zaključak.....	1196
(C) Teritorijalna odbrana.....	1196
(D) Paravojne jedinice.....	1199
(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama.....	1199
(2) Raspuštanje paravojnih snaga.....	1205
(3) Zaključak.....	1214
iv. Znanje i djela imenovanih članova UZP-a.....	1215
(A) Momčilo Krajišnik.....	1216

(B) Nikola Koljević	1219
(C) Biljana Plavšić	1221
(D) Ratko Mladić	1224
(E) Slobodan Milošević	1227
(F) Mićo Stanišić	1236
(G) Momčilo Mandić	1240
(H) Jovica Stanišić	1241
(I) Franko Simatović	1243
(J) Željko Ražnatović (Arkan)	1244
(K) Vojislav Šešelj	1245
v. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počiniocce	1247
(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština	1247
(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima ..	1257
(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi	1260
(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti	1262
(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima	1263
(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba	1269
(3) Druga krivična djela	1272
(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima	1274
(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima	1283
b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba	1285
i. Zajednički plan	1285
ii. Pluralitet osoba	1290
iii. Obim zajedničkog plana	1295
c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u	1298
i. Argumentacija strana u postupku	1298
ii. Analiza	1301
iii. Zaključak	1313
d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a	1314
e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a	1316
f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog	1321

TOM III

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO	1323
1. Činjenice	1323
a. Hronologija događaja u Sarajevu	1323
b. Snajpersko djelovanje	1379
i. Opšte odlike snajperskog djelovanja	1380
ii. Snajpersko djelovanje u Sarajevu	1383
(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu	1383
(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH	1390
(C) Uvidaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu	1391
iii. Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici	1402
(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika)	1402
(1) Linije sukoba na tom području	1406
(2) Snajperisti na tom području	1410
(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici)	1418
(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici)	1425

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici)	1435
(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici)	1445
(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici)....	1452
(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici).....	1462
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje	1471
(1) Linije sukoba i snajperi na tom području	1474
(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici)	1479
(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici).....	1486
(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici).....	1493
(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici).....	1499
(C) Sedrenik	1505
(1) Linije sukoba na tom području.....	1507
(2) Snajperi na tom području	1509
(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici)	1512
(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici).....	1518
(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo	1525
(1) Linije sukoba na tom području	1525
(2) Snajperi na tom području	1529
(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici).....	1531
(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici).....	1537
(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici	1545
(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici) 1545	
(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici).....	1552
iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu	1557
c. Granatiranje	1559
i. Granatiranje generalno	1560
ii. Granatiranje u Sarajevu.....	1564
(A) Priroda granatiranja u Sarajevu	1567
(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH	1580
(C) Istrage granatiranja u Sarajevu	1581
iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici	1589
(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.....	1590
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje	1605
(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području	1605
(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici).....	1607
(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici).....	1622
(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici).....	1632
(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici).....	1646
(C) Stari Grad.....	1659
(1) Linije sukoba na tom području.....	1661
(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici).....	1663
(a) Incident.....	1664
(b) Istraga MUP-a BiH	1664
(c) Istrage UN-a	1668
(d) Vatrene položaji sjeveroistočno od Markala	1676
(e) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage.....	1678
(f) Istrage provedene poslije rata	1681
(g) Žrtve	1690
(h) Činjenice o kojima je presuđeno	1692
(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji.....	1692

(j) Drugi argumenti odbrane	1696
(k) Konačna analiza i zaključak	1699
(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici).....	1704
(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici).....	1711
(a) Incident.....	1711
(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a.....	1713
(c) Istraga UNPROFOR-a.....	1720
(d) Istraga Andreja Demurenka	1723
(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a	1726
(f) Vatrene položaji južno i jugoistočno od Markala.....	1731
(g) Istrage provedene poslije rata.....	1734
(h) Žrtve	1741
(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj	1743
(j) Teorije odbrane optuženog.....	1744
(k) Završna analiza i zaključci.....	1747
(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.....	1752
(1) Svjedočenje vještaka	1752
(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu	1754
(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe?.....	1760
(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi	1764
(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama	1771
(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama.....	1772
(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe.....	1774
(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.....	1775
(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici).....	1775
(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici).....	1787
(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici).....	1799
(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici).....	1807
(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici).....	1816
iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva.....	1822
d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.....	1825
e. Bolnice u Sarajevu.....	1833
i. Državna bolnica.....	1834
ii. Bolnica Koševo	1836
iii. Bolnica Dobrinja.....	1837
iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini	1838
v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice	1842
vi. Zaključak.....	1843
f. Opsada Sarajeva	1844
i. Blokada/okruženje/opsada	1844
(A) Problemi s komunalnim uslugama	1849
(B) Nestasica hrane i drugih potrepština u Sarajevu.....	1856
(C) Zaključci u vezi s opsadom.....	1859
ii. Ciljevi opsade.....	1861
g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora.....	1867
i. Argumenti strana u postupku.....	1867
ii. Teror u Sarajevu	1868
iii. Civilne žrtve u Sarajevu	1873

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a.....	1875
v. Zaključci.....	1880
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	1884
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta.....	1884
i. Član 3.....	1885
ii. Član 5.....	1886
b. Krivična djela.....	1886
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice.....	1886
(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja.....	1886
(B) Namjera počinitelaca.....	1887
(C) Status žrtava.....	1888
(D) Zaključak.....	1888
ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice.....	1889
(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja.....	1889
(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila.....	1890
(C) Namjera počinitelaca.....	1891
(D) Zaključak.....	1892
iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice.....	1892
(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila.....	1892
(B) Namjera počinitelaca.....	1893
(C) Zaključak.....	1894
3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog.....	1895
a. Postojanje zajedničkog plana.....	1896
i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja.....	1898
ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a.....	1900
iii. Strateški značaj Sarajeva.....	1901
iv. Zaključak.....	1913
b. Pluralitet osoba.....	1913
i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević.....	1914
ii. Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić.....	1926
iii. Zaključak.....	1928
c. Doprinos optuženog.....	1929
i. Podrška optuženog Mladiću i SRK-u.....	1931
(A) Argumenti strana.....	1931
(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom.....	1932
(C) Zaključak.....	1939
ii. Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog.....	1941
(A) Argumenti strana u postupku.....	1941
(B) SRK kao profesionalna vojska.....	1942
(C) Vlast optuženog nad SRK-om.....	1947
(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo.....	1954
(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu.....	1967
(F) Zaključak.....	1970
iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja.....	1972
(A) Argumenti strana u postupku.....	1972
(B) Znanje optuženog.....	1974
(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji.....	1974
(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima.....	1988
(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog.....	1990
(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu.....	1992
(E) Zaključak.....	1996
iv. Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog.....	2001
(A) Argumenti strana u postupku.....	2001
(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog.....	2001

(C) Zaključak	2010
v. Zaključak o doprinosu optuženog	2013
d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje	2014
e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog	2032

TOM IV

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU.....	2034
1. Činjenice.....	2035
a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994.....	2035
i. Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993.	2036
ii. Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom"	2047
iii. Razmještanje UNPROFOR-a i naponi da se ostvari demilitarizacija.....	2048
b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995.	2052
i. Izdavanje Direktiva 7 i 7/1	2053
ii. Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici	2056
iii. Vojna dejstva, proljeće 1995.....	2062
c. Napad na Srebrenicu.....	2067
i. Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95"	2067
ii. Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara.....	2070
iii. Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice.....	2073
iv. Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare.....	2080
v. Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana.....	2084
d. Potočari.....	2086
i. Sastanci u hotelu "Fontana"	2086
(A) Prvi sastanak	2086
(B) Drugi sastanak	2089
(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka	2091
(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića.....	2091
(2) Svjedočenje svjedoka odbrane	2092
(3) Argumentacija tužilaštva	2093
(4) Argumentacija optuženog.....	2094
(5) Ocjena Vijeća	2094
(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice	2095
(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao.....	2095
(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža".....	2096
(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane	2097
(e) Zaključak	2098
(D) Treći sastanak	2098
ii. Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima	2101
iii. Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona	2104
iv. Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995.	2106
(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva.....	2106
(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca.....	2110
(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.....	2114
(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac	2117
(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba.....	2122
(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih	2123

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a	2125
(H) Povlačenje.....	2128
v. Ubijanje	2129
(A) Kod baze UN-a	2129
(B) "Bijela kuća"	2131
(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće.....	2132
e. Područje Bratunca.....	2135
i. Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca	2135
ii. Vojna dejstva po koloni	2138
iii. Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone	2140
(A) Konjević Polje	2141
(B) Livada u Sandićima	2144
(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi.....	2148
iv. Ubijanje.....	2152
(A) Rijeka Jadar	2152
(B) Cerska dolina	2162
(1) Uvod.....	2162
(2) Svjedok KDZ066.....	2162
(3) Forenzički dokazi	2166
(4) Zaključak.....	2170
(C) Skladište u Kravici.....	2170
(1) Uvod	2170
(2) Ubijanje	2170
(3) Čišćenje terena	2178
(4) Pokopavanje u Glogovi	2181
(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama.....	2182
(6) Forenzički dokazi	2182
(a) Skladište u Kravici	2182
(b) Glogova i sekundarne grobnice.....	2183
(i) Glogova.....	2183
(ii) Sekundarne grobnice	2187
(iii) Ravnice	2192
(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici	2196
(a) Glogova i sekundarne grobnice.....	2197
(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice.....	2198
(c) Zaključak	2198
(D) Livada u Sandićima	2199
v. Grad Bratunac	2200
(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana	2200
(B) Ubijanje.....	2204
(1) Škola "Vuk Karadžić"	2204
(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca	2207
f. Zvornik	2208
i. Uvod.....	2208
ii. Period koji je prethodio događajima u Zvorniku	2209
(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula	2209
(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik.....	2211
iii. Zatočenje i ubijanje.....	2214
(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca	2214
(a) Uvod	2214
(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca.....	2215
(c) Ubijanje na polju kod Orahovca.....	2221
(d) Pokopavanje	2224
(e) Forenzički dokazi	2226

(i) Lažete 1	2227
(ii) Lažete 2	2229
(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima	2233
(f) Zaključak	2236
(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca	2236
(a) Uvod	2236
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima	2237
(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca	2240
(d) Pokopavanje	2243
(e) Forenzički dokazi	2244
(i) Primarna grobnica	2244
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje	2246
(f) Zaključak	2249
(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka	2249
(a) Uvod	2249
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću	2250
(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka	2256
(d) Pokopavanje	2258
(e) Forenzički dokazi	2259
(i) Primarna grobnica u Kozluku	2259
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put	2262
(f) Zaključak	2265
(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici	2266
(a) Škola u Kuli	2266
(i) Zatočenje u školi u Kuli	2266
(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli	2270
(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo	2272
(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici	2278
(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici	2280
(d) Ponovno pokopavanje	2283
(e) Forenzički dokazi	2284
(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo	2284
(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta	2287
(f) Zaključak	2290
g. Posljedice pada Srebrenice	2291
i. Otvaranje koridora za prolazak kolone	2291
ii. Stalni pretres terena	2298
iii. Ubijanje	2299
(A) Snagovo	2299
(B) Bišina	2301
(C) Trnovo	2305
iv. Prebacivanje u logor Batković	2308
v. Operacija ponovnog pokopavanja	2310
(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja	2311
(B) Ponovno pokopavanje sa zborničkog područja	2312
(C) Zaključak	2314
h. Forenzički, demografski i DNK dokazi	2314
(A) Uvod	2314
(B) Forenzički dokazi	2318
(1) Datum smrti	2318
(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva	2320
(b) Mješovite grobnice	2321
(c) Različiti stepeni raspadanja	2325

(d) Odjeća žrtava.....	2327
(2) Uzrok i način smrti.....	2327
(C) MKNL.....	2333
(D) Demografski dokazi.....	2339
(E) Dean Manning.....	2345
(F) Dušan Janc.....	2347
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	2355
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta.....	2355
i. Član 3 Statuta.....	2356
ii. Član 5 Statuta.....	2356
b. Krivična djela.....	2357
i. Ubistvo: tačke 5 i 6.....	2357
(A) Incidenti ubijanja.....	2357
(B) Namjera počinitelja.....	2358
(C) Status žrtava.....	2358
(D) Zaključak.....	2359
ii. Istrebljivanje: tačka 4.....	2359
iii. Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8.....	2361
(A) <i>Actus reus</i>	2362
(1) Preseljavanje stanovništva.....	2362
(2) Prisilna priroda preseljavanja.....	2362
(B) <i>Mens rea</i>	2367
(C) Zaključak.....	2370
iv. Progoni: tačka 3.....	2370
(A) Ubijanje.....	2370
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje.....	2371
(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima.....	2371
(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja.....	2372
(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem.....	2373
(C) Prisilno premještanje.....	2373
v. Genocid: tačka 2.....	2374
(A) Zaštićena grupa.....	2374
(B) <i>Actus reus</i>	2374
(1) Ubijanje pripadnika grupe.....	2375
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe.....	2375
(C) <i>Mens rea</i>	2377
(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve.....	2377
(2) Znatnost ciljane grupe.....	2380
(3) Zaključak.....	2380
3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog.....	2380
a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice.....	2382
i. Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice.....	2382
ii. Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice.....	2383
(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana.....	2387
(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana.....	2392
iii. Zaključci.....	2403
(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem.....	2403
(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka.....	2404
(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice.....	2407
(D) Opseg zločina.....	2409
b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu.....	2411
i. Argumentacija strana u postupku.....	2411

ii. Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu	2415
iii. Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu.....	2440
iv. Doprinosa optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu	2449
v. Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu	2452
(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje)	2453
(B) Progon.....	2453
(C) Genocid.....	2453
(D) Zaključak	2456
c. Odgovornost nadređenog.....	2457
i. Argumentacija strana u postupku	2457
ii. Zločini koje su počinili podređeni.....	2458
iii. Odnos nadređeni-podređeni	2460
iv. Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna"	2461
v. Propust da preduzme nužne i razumne mjere.....	2462
vi. Zaključak.....	2463
d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog	2463
D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE	2464
1. Činjenice	2465
a. Vazdušni udari NATO-a.....	2465
b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a.....	2466
c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima.....	2469
i. Opšta zapažanja.....	2469
ii. Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu.....	2471
iii. Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu	2473
iv. Iskazi tima UNMO-a na Grbavici	2477
v. Iskazi timova Francuskog bataljona	2480
(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici	2480
(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu	2483
(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju.....	2486
vi. Iskazi timova Britanskog bataljona u Gorazdu	2488
(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea.....	2488
(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Gorazdu.....	2491
vii. Iskazi timova UNMO-a na Palama	2493
(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama	2493
(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama.....	2497
(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama	2497
d. Pregovori i puštanje na slobodu.....	2503
e. Zaključak	2505
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	2506
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3.....	2506
b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice	2507
i. Actus reus uzimanja talaca	2507
ii. Mens rea uzimanja talaca	2508
iii. Posebna odbrana: represalije.....	2509
iv. Zaključak.....	2510
3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog.....	2510
a. Argumentacija strana u postupku	2510
b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba.....	2511
c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a	2514
d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u.....	2518
i. Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a	2518
ii. Učešće optuženog u uzimanju talaca	2520
iii. Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce	2524
iv. Zaključak.....	2526

e. Tačka 11: Zaključak	2526
E. REZIME ZAKLJUČAKA	2527
a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici	2527
b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice	2529
i. Tačka 1 (genocid).....	2529
ii. Tačka 2 (genocid).....	2529
iii. Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti)	2529
iv. Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti).....	2530
v. Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti)	2530
vi. Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2530
vii. Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti).....	2530
viii. Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti).....	2531
ix. Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2531
x. Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2531
xi. Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2531
F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE	2531
1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu.....	2531
a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta.....	2532
b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta	2533
c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5	2533
d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid.....	2534
2. Zaključci	2535
V. ODMJERAVANJE KAZNE.....	2536
A. SVRHE KAŽNJAVANJA	2536
B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE.....	2537
1. Mjerodavno pravo.....	2537
2. Težina krivičnog djela	2538
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti	2539
4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	2541
5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne.....	2543
6. Odmjeravanje kazne	2543
C. DISKUSIJA	2543
1. Težina krivičnog djela	2543
a. Argumentacija	2543
b. Zaključci	2544
2. Otežavajuće okolnosti.....	2546
3. Olakšavajuće okolnosti	2547
a. Argumentacija	2547
b. Zaključci	2547
i. Sporazum s Holbrookeom.....	2547
ii. Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u	2549
iii. Lične prilike optuženog	2549
iv. Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi	2549
4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom.....	2550
5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	2551
6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru.....	2551
D. ZAKLJUČAK.....	2551
VI. DISPOZITIV	2552
SUPROTNA MIŠLJENJA.....	2554

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA.....	2554
B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA	2557
1. Svjedok KW586	2559
2. Svjedok KW570	2563
3. Zaključak	2564
VI. DODACI.....	2566
A. ISTORIJAT POSTUPKA.....	2566
1. Pretpretni postupak	2566
a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog	2566
b. Samozastupanje	2567
c. Jezik.....	2567
d. Oспорavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice.....	2567
e. Zahtjevi za izuzeće	2569
f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73bis Pravilnika	2569
2. Suđenje	2570
a. Ođaćanje početka suđenja	2570
b. Dokazni postupak tužilaštva.....	2571
c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98bis	2572
d. Dokazni postupak odbrane	2573
e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika.....	2576
f. Završni podnesci i završne riječi	2576
3. Razne odluke	2577
a. Objelodanjivanje.....	2577
b. Obavezujući nalozi	2580
c. Nalozi <i>subpoena</i>	2582
d. Formalno primanje na znanje	2586
e. Zaštitne mjere	2587
f. Pristup povjerljivom materijalu	2589
g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima	2589
4. Postupci zbog nepoštovanja suda	2590
5. Obilasci mjesta događaja	2591
B. GLOSAR I SPISAK IZVORA	2592
1. Glosar.....	2592
2. Spisak izvora.....	2599
a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a.....	2599
b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone	2605
c. Odluke i nalozi iz predmeta <i>Karadžić</i>	2605
d. Podnesci iz predmeta <i>Karadžić</i>	2606
e. Sporazumi i komentari.....	2607
f. Ostalo.....	2607

I. UVOD

A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA

1. Ovaj predmet se odnosi na događaje za koje se navodi da su se odigrali u periodu od oktobra 1991. do novembra 1995. na raznim lokacijama u BiH, između ostalog u Sarajevu, Srebrenici i 20 opština u ARK-u, na području Sarajeva i u istočnoj BiH (dalje u tekstu: Opštine).

2. Optuženi je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, Republika Crna Gora. Bio je jedan od osnivača SDS-a i njegov predsjednik od 12. jula 1990. do 19. jula 1996.¹ Optuženi je bio predsjedavajući Savjeta za nacionalnu bezbjednost SrRBiH, koji je osnovan 27. marta 1992. i zasjedao do otprilike maja 1992.² Dana 12. maja 1992., optuženi je izabran za predsjednika tročlanog Predsjedništva SrRBiH.³ Početkom juna 1992., Predsjedništvo je prošireno na pet članova i optuženi je ostao na dužnosti predsjednika tog Predsjedništva.⁴ Od 17. decembra 1992., bio je jedini predsjednik RS-a i vrhovni komandant oružanih snaga RS-a.⁵

3. Optuženi se u Optužnici tereti prema članu 7(1) Statuta za navodno učešće u četiri povezana UZP-a u BiH. Tužilaštvo ga tereti za sljedeće:

- i) najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995., optuženi je učestvovao u "sveobuhvatnom" UZP-u da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali

---

¹ Patrick Treanor, T. 14000–14002 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2; D269 (Članak iz časopisa *NIN* pod naslovom "Srbi u Bosni", 20. juli 1990.), str. 1; D4424 (Pismeni sporazum Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Biljane Plavšić i Alekse Buhe, 18. juli 1996.). V. takođe odjeljak II.B.1: Srpska demokratska stranka (SDS).

² P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 255–256; Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.) (gdje se pogrešno upućuje na 27. mart 1991); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8743. V. par. 89, 95. Vijeće napominje da, kada upućuje na broj paragrafa ili fusnote bez navođenja izvora, misli na paragraf ili fusnotu u ovoj Presudi.

³ P3032 (Zapisnik sa 1. konstitutivne sjednice Predsjedništva SrRBiH, 12. maj 1992.); Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 260; Momčilo Mandić, T. 5000 (13. juli 2010.). V. par. 96.

⁴ Patrick Treanor, T. 14060–14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 261–264; D428 (Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Ratnog predsjedništva SrRBiH, 9. juni 1992.). V. par. 97.

⁵ Patrick Treanor, T. 14060–14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 265–267; Dušan Kovačević, T. 39657, 39659–39660 (11. juni 2013.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8618, 8633–8634, 9107–9110.

pravo, činjenjem zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici (dalje u tekstu: sveobuhvatni UZP);⁶

- ii) od aprila 1992. do novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom (dalje u tekstu: UZP vezan za Sarajevo);⁷
- iii) počevši od dana koji su prethodili 11. julu 1995. pa sve do 1. novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice (dalje u tekstu: UZP vezan za Srebrenicu);⁸ i
- iv) od otprilike 26. maja do 19. juna 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se 200 pripadnika mirovnih snaga UN-a uzme za taoce kako bi se NATO prisilio da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba (dalje u tekstu: UZP vezan za taoce).⁹

4. Pored toga, optuženi se tereti za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje zločina navedenih u Optužnici.¹⁰ Optuženi se za navedene zločine tereti i kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta.¹¹

5. Optuženi se u Optužnici tereti po 11 tačaka, kako slijedi:

- i) tačka 1: genocid (u vezi s Opštinama);
- ii) tačka 2: genocid (u vezi sa Srebrenicom);
- iii) tačka 3: progon, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama i Srebrenicom);

---

⁶ Optužnica, par. 9–14, 30–31. Tužilaštvo tereti optuženog za prvu i treću kategoriju UZP-a u odnosu na sveobuhvatni UZP. V. Optužnica, par. 9–10.

⁷ Optužnica, par. 15–19. Tužilaštvo tereti optuženog samo za prvu kategoriju UZP-a u odnosu na UZP vezan za Sarajevo. V. Optužnica, par. 15–16.

⁸ Optužnica, par. 20–24. Tužilaštvo tereti optuženog samo za prvu kategoriju UZP-a u odnosu na UZP vezan za Srebrenicu. V. Optužnica, par. 20–21.

⁹ Optužnica, par. 25–29. Tužilaštvo tereti optuženog samo za prvu kategoriju UZP-a u odnosu na UZP vezan za taoce. V. Optužnica, par. 25–26.

¹⁰ Optužnica, par. 30–31.

¹¹ Optužnica, par. 32–35.

- iv) tačka 4: istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama i Srebrenicom);
- v) tačka 5: ubistvo, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama, Sarajevom i Srebrenicom);
- vi) tačka 6: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja (u vezi s Opštinama, Sarajevom i Srebrenicom);
- vii) tačka 7: deportacija, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama);¹²
- viii) tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama i Srebrenicom);
- ix) tačka 9: djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, kršenje zakona i običaja ratovanja (u vezi sa Sarajevom);
- x) tačka 10: protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja (u vezi sa Sarajevom); i
- xi) tačka 11: uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja.¹³

6. Izuzetno velika količina dokaza u ovom predmetu uključivala je svjedočenje 434 svjedoka koji su stupili pred Vijeće, pismene iskaze još 152 svjedoka i ukupno 11.469 dokaznih predmeta na 191.040 stranica. Svakodnevni pretresi zabilježeni su na ukupno 48.121 stranici transkripta, a Vijeću je dostavljeno 94.917 stranica podnesaka. Opseg Optužnice i istaknuti položaj optuženog zajedno su doprinijeli da ovaj predmet bude bez presedana.

7. Ova Presuda je podijeljena na četiri toma. Presuda počinje razmatranjem dokaza i zaključcima Vijeća u vezi s kontekstualnim aspektima predmeta, zatim se izlaže analiza Vijeća o dokazima u vezi sa zločinima za koje se optuženi tereti u Optužnici, činjenični i pravni zaključci

---

¹² Tokom završne riječi, tužilaštvo je preciziralo da ne traži da se donese zaključak da je optuženi odgovoran za deportaciju, prema tački 7, vezano za Srebrenicu. V. Završna riječ, T. 48034 (7. oktobar 2014.).

¹³ Vijeće napominje da je u Optužnici korišten, u brojnim prilikama, nespecificirani izraz "između ostalog" u vezi s optužbama koje su u njoj navedene. Budući da optuženi ima pravo da bude jasno obaviješten o optužbama protiv njega, Vijeće je restriktivno tumačilo izraz "između ostalog". Na primjer, u paragrafu 60(a) i 60(k) Optužnice, Vijeće je svoju analizu ograničilo na incidente ubijanja navedene u Prilogu Optužnici, odnosno na pet konkretnih restriktivnih i diskriminatornih mjera koje su navedene. To isto važi, na primjer, za djela ubistva u vezi sa Sarajevom za koja se optuženi tereti u paragrafu 65 Optužnici, te je Vijeće ograničilo svoje zaključke na incidente snajperskog djelovanja i granatiranja navedene u prilogima Optužnici. V. Pretres, T. 5480 (19. juli 2010.). Vijeće takođe ima u vidu izjavu tužilaštva da "neće, kako bi izdejstvovalo donošenje osuđujuće presude, izvoditi dokaze u vezi s bilo kojim mjestom zločina ili incidentom koji nisu navedeni u prilogima Optužnici". Podnesak na osnovu pravila 73bis, par. 16(b).

Vijeća u vezi s tim, kao i ocjena odgovornosti kojom se optuženi tereti. Vijeće je izlaganje analize podijelilo na osnovu četiri komponente navedene u Optužnici: (i) dio predmeta koji se odnosi na Opštine; (ii) dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo; (iii) dio predmeta koji se odnosi na Srebrenicu; i (iv) dio predmeta koji se odnosi na taoce. Najzad, u Presudi se razmatraju pitanja u vezi s kumulativnim osudama i izricanjem kazne.

B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA

1. Opšta načela u vezi s dokazima

8. Vijeće je dokaze izvedene na suđenju ocjenjivalo imajući u vidu cjelokupni spis prvostepenog postupka i u skladu sa Statutom i Pravilnikom. Kako je navedeno u pravilu 89(B), ondje gdje Pravilnik nije davao nikakve smjernice, dokazi su ocjenjivani na način koji najviše ide u prilog pravičnom odlučivanju o predmetu i koji je u duhu Statuta i opštih pravnih načela, uključujući načelo *in dubio pro reo*.¹⁴

9. Na početku postupka, radi nesmetanog vođenja suđenja, Vijeće je izdalo naloge u kojima je stranama u postupku dalo smjernice za vođenje postupka i pravila za prihvatanje ili isključivanje dokaza.¹⁵ U skladu s Pravilnikom, Vijeće je prihvatilo pristup koji ide u prilog prihvatanju dokaza, pod uslovom da su oni relevantni i da imaju dokaznu vrijednost,¹⁶ i ocjenjivalo težinu koju treba pridati svakom dokazu u kontekstu cjelokupnog razmatranja sudskog spisa.¹⁷

10. Član 21(3) Statuta predviđa da se optuženi smatra nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica. Tužilaštvo snosi teret dokazivanja svakog obilježja krivičnog djela i vida individualne krivične odgovornosti kojima se optuženi tereti, kao i svake činjenice nužne da bi se van svake

---

¹⁴ Prema načelu *in dubio pro reo*, bilo kakva sumnja u pogledu dokaza mora se razriješiti u korist optuženog. Žalbeno vijeće je u predmetu *Limaj* navelo da je načelo *in dubio pro reo* "primenjivo na zaključke potrebne za izricanje osuđujuće presude, kao što su oni koji čine elemente krivičnog dela za koje se optuženi tereti", ali se "ne primenjuje se na pojedinačne dokaze i činjenične nalaze na koje se presuda ne poziva". Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 21.

¹⁵ Prvi nalog u vezi s vođenjem postupka; Dalji nalog u vezi s vođenjem postupka; Smjernice za prihvatanje dokaza.

¹⁶ Pretres, T. 1953 (6. maj 2010.) (gdje je Vijeće navelo da "[p]ored relevantnosti i autentičnosti dokumenata, Vijeće mora biti uvjeren da predloženi dokumenti imaju dokaznu vrijednost, a to iziskuje da svjedok kojem se pokažu ti dokumenti bude u stanju da potvrdi sadržaj tih dokumenata ili iznese neki drugi pozitivan komentar o njima."), kao što je potvrđeno u Smjernicama za prihvatanje dokaza, par. 11 (gdje se precizira sljedeće: "Poželjno je, naime, da svjedok govori o porijeklu i/ili sadržaju dokumenta koji se predlaže za uvrštavanje u spis, kako bi se Vijeću omogućilo da propisno procijeni relevantnost, autentičnost i pouzdanost toga dokumenta, pa tako i njegovu dokaznu vrijednost, i, konačno, kako bi se taj dokument na smislen način upotrijebio u cjelokupnom razmatranju dokaza u predmetu.").

¹⁷ Pretres, T. 10070 (13. januar 2011.), T. 17934 (25. avgust 2011.). Vijeće napominje da u fusnotama u ovoj Presudi nije uputilo na sve dokaze koje je preispitalo i razmotrilo pri donošenju svojih zaključaka, već je navelo samo najvažnije dijelove dokaza.

razumne sumnje donijela osuđujuća presuda.¹⁸ Vijeće je stoga utvrđivalo da li je konačna težina svih dokaza dovoljna da se van svake razumne sumnje dokažu obilježja krivičnih djela kojima se optuženi tereti u Optužnici i, konačno, odgovornost optuženog. U slučajevima kada se tužilaštvo oslanjalo na dokaz o određenoj činjenici, kao što je, na primjer, stanje svijesti optuženog posrednim zaključivanjem, Vijeće je uzimalo u obzir da li je taj posredni zaključak bio jedini razuman zaključak koji se mogao donijeti na osnovu tog dokaza.¹⁹ Kada taj posredni zaključak nije bio jedini razuman zaključak, Vijeće je zaključilo da tužilaštvo nije dokazalo svoju tezu. Vijeće takođe napominje da nije uvijek ponavljalo izraz "van svake razumne sumnje" u svim svojim zaključcima, ali da je taj standard dokazivanja primijenjen u cijeloj Presudi. Vijeće takođe napominje da, kada je donijelo negativan zaključak u pogledu iskaza svjedoka kojeg nije ocijenilo kao pouzdanog, to ne znači da je donijelo pozitivan zaključak o suprotnom.

11. Pri ocjeni svjedoka koji su svjedočili *viva voce* ili na osnovu pravila 92ter, Vijeće je uzimalo u obzir, između ostalog, držanje svjedoka, koliko je vremena proteklo od događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici, kao i mogući uticaj protoka vremena na pouzdanost svjedočenja. Vijeće je u pogledu svih svjedoka takođe ocjenjivalo vjerovatnoću i dosljednost njihovih svjedočenja, kao i okolnosti predmeta i to da li drugi dokazi potkrepljuju ta svjedočenja.

12. Žalbeno vijeće je stalo na stanovište da svjedočenje jedinog svjedoka o pravno relevantnim činjenicama ne mora, s pravne tačke gledišta, da iziskuje potkrepljenje.²⁰ U takvim situacijama, Vijeće je krajnje oprezno preispitalo svjedočenje svjedoka tužilaštva prije nego što bi ga prihvatilo kao dovoljan osnov za zaključak o krivici. Vijeće je načelno smatralo da neznatne nepodudarnosti između svjedočenja raznih svjedoka ili između iskaza određenog svjedoka u sudnici i njegovih ranijih izjava ne diskredituju takve dokaze.²¹

---

¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 132; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 125. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 174, fusnota 356 (gdje se navodi da, "[č]ak i ako neke pravno relevantne činjenice navedene u optužnici nisu dokazane van svake razumne sumnje, vijeće može donijeti osuđujuću presudu pod uslovom da je primijenilo mjerodavno pravo na one pravno relevantne činjenice koje je prihvatilo van svake razumne sumnje i da te činjenice dokazuju sva obilježja bića krivičnog djela za koji je optuženi okrivljen i vid njegove odgovornosti" i smatra da "pravno relevantne činjenice" koje se moraju navesti u optužnici kako bi se optuženom pružile informacije koje su neophodne za pripremu njegove odbrane treba razlikovati od onih činjenica koje se moraju dokazati van svake razumne sumnje").

¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 120.

²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506 ("[N]e postoji nikakav pravni zahtjev na iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama da on, kako bi mogao biti prihvaćen kao dokaz, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje."). Ali v. par. 24.

²¹ V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 49.

13. Dokaz iz druge ruke je bilo koja izjava izuzev one koju je svjedok dao dok je svjedočio u postupku, koja se predočava kako bi se dokazala istinitost tvrdnje navedene u izjavi.²² Takav dokaz je prihvatljiv na osnovu prakse Međunarodnog suda. Težina koja će se pripisati takvom dokazu zavisi od konkretnih okolnosti, te je Vijeće zbog toga iskaze iz druge ruke ocjenjivalo u svakom pojedinačnom slučaju.²³ Žalbeno vijeće je stalo na sljedeće stanovište:

[R]aspravna vijeća imaju široke ovlasti, temeljem pravila 89(C), da prihvaćaju relevantne iskaze iz druge ruke. Budući da se ti iskazi usvajaju da bi se dokazala istinitost njihovog sadržaja, Raspravno vijeće mora biti uvjereno da je iskaz u tom smislu pouzdan, odnosno da je dobrovoljan, istinit i vjerodostojan, kako je primjereno; a u tu svrhu može razmatrati i sadržaj iskaza iz druge ruke kao i okolnosti pod kojima je dan odnosno, kao što je to opisao sudac Stephen, dokazna vrijednost iskaza iz druge ruke ovisi o kontekstu i karakteru dotičnog iskaza. Za utvrđivanje dokazne vrijednosti također je relevantna nemogućnost da se unakrsno ispita osoba koja je dala iskaze, kao i to da li je iskaz iz "druge" ili "treće" (ili još dalje) ruke. Činjenica da je neki iskaz iz druge ruke nužno ga ne lišava dokazne vrijednosti, ali se priznaje da će se takvom iskazu obično pripisati manja težina ili dokazna vrijednost nego kad je u pitanju svjedočenje svjedoka pod prisegom i uz unakrsno ispitivanje, iako čak i to ovisi o bezbroj varijabilnih okolnosti koje prate iskaz iz druge ruke.²⁴

14. Posredni dokazi jesu dokazi o mnoštvu raznih okolnosti nekog događaja, na temelju kojih se razumno može izvesti zaključak u vezi s nekom spornom činjenicom.²⁵ Kada se na osnovu posrednih dokaza izvodi zaključak koji dokazuje činjenicu na koju se oslanja osuđujuća presuda, taj zaključak mora biti jedini razuman zaključak koji se mogao izvesti iz predočenih dokaza.²⁶

2. Konkretna pitanja vezana za dokaze

a. Određene kategorije svjedoka

i. Osobe povezane sa stranama u postupku

15. Vijeće je saslušalo svjedočenja jednog broja istražitelja povezanih ili s tužilaštvom ili s timom odbrane optuženog.²⁷ Njihov status sadašnjih ili bivših istražitelja za jednu od strana u

²² V. Archbold, *Criminal Pleading, Evidence & Practice* § 11-1 (2010); Black's Law Dictionary 739 (8. izdanje, 2004); Fed. R. Evid. 801(c); Criminal Justice Act 2003 Ch. 2, Sec. 114(1). V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću, par. 15.

²³ V. Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću, par. 15. V. npr. Pretres, T. 24908 (21. februar 2012.) (gdje se navodi da činjenica da dokaz može biti iskaz iz treće ruke predstavlja faktor koji treba uzeti u obzir pri ocjeni težine dokaza).

²⁴ Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću, par. 15 (fusnote izostavljene).

²⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 237, kako se podsjeća u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi*, par. 995.

²⁷ Vijeće je saslušalo sljedeće istražitelje tužilaštva, bilo bivše ili sadašnje: Jean-René Ruez, Dean Manning, Tomasz Blaszczyk, Dušan Janc i Stefanie Frease. Vijeće je takođe saslušalo Milomira Savčića, koji je istražitelj

postupku u ovom predmetu sam po sebi ne čini njihova svjedočenja nepouzdanim. Vijeće je pri utvrđivanju težine koju će pripisati svakom svjedoku iz ove kategorije uzelo u obzir, između ostalog, njihovu stručnost i znanja o istrazi u kojoj su učestvovali, kao i druge relevantne dokaze. Međutim, Vijeće je oprezno procjenjivalo njihova svjedočenja, imajući u vidu njihovu povezanost s jednom od strana u postupku.

ii. *Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici*

16. Veliki broj osoba kojima su ili Međunarodni sud ili domaći sudovi izrekli osuđujuće presude za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici svjedočili su pred Vijećem kao svjedoci i tužilaštva i odbrane.²⁸ Vijeće je svjedočenju tih svjedoka pristupilo imajući u vidu sljedeće smjernice Žalbenog vijeća:

[U] praksi oba *ad hoc* međunarodna suda ustaljeno [je] da ništa ne sprečava pretresna vijeća da se oslone na iskaze osuđenih osoba, uključujući i iskaze saučesnika osobe kojoj se sudi pred pretresnim vijećem. Zapravo, iskazi saučesnika i, u širem smislu, iskazi svjedoka koji bi mogli da imaju motive ili pobude da inkriminišu optuženog, nisu sami po sebi nepouzdati, posebno u slučajevima kad je takve svjedoke moguće podrobno unakrsno ispitati; stoga oslanjanje na takve iskaze, kao takvo, ne predstavlja grešku u primjeni prava. Međutim, "s obzirom na to da svjedoci koji su bili saučesnici mogu da imaju motive ili pobude da inkriminišu optuženog pred Međunarodnim sudom, prilikom ocjenjivanja dokazne vrijednosti takvih iskaza, vijeća ih moraju pažljivo razmotriti u svjetlu okolnosti pod kojima su dati". Shodno tome, pretresna vijeća bi trebala barem ukratko obrazložiti zbog čega prihvataju iskaze svjedoka koji bi mogli da imaju motive ili pobude da inkriminišu optuženog; na taj način, pretresna vijeća pokazuju da su te dokaze razmotrila s oprezom.²⁹

17. Izuzimajući Milana Babića, Miroslava Krnojelca i Radislava Krstića, čija su svjedočenja u ranijim postupcima prihvaćena na osnovu pravila 92*bis* ili *quater*, svi svjedoci iz ove kategorije svjedočili su pred Vijećem ili *viva voce* ili na osnovu pravila 92*ter*. Vijeće je stoga moglo da posmatra njihovo držanje prilikom direktnog ili unakrsnog ispitivanja. Kao i sa svim drugim svjedocima, Vijeće je njihovo svjedočenje konačno odmjeravalo u odnosu na ukupne dokaze. Vijeće je prilikom te individualne ocjene imalo na umu mogućnost da ti svjedoci imaju motiv da

---

u timu odbrane optuženog. Vijeće upućuje na svoju detaljnu analizu Jancovog svjedočenja u odjeljku o forenzičkim, demografskim i DNK dokazima u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. V. odjeljak IV.C.1.h.F: Dušan Janc.

²⁸ Sljedeći takvi svjedoci svjedočili su za tužilaštvo: svjedok KDZ523, Momir Nikolić, Dražen Erdemović, svjedok KDZ122. Pored toga, Vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva da se iskaz svjedoka Milana Babića u pismenom obliku prihvati na osnovu pravila 92*quater*. Sljedeći takvi svjedoci svjedočili su za odbranu: Dragomir Milošević, Stanislav Galić, Milan Martić, Branko Grujić, Mendeljev Đurić, Franc Kos, Momčilo Krajišnik, Radoslav Brđanin, Željko Mejakić, svjedok KW679, Vidoje Blagojević, Milomir Stakić, Miroslav Kvočka i Momčilo Gruban. Pored toga, Vijeće je odobrilo zahtjev optuženog da se iskazi svjedoka Milorada Krnojelca i Radislava Krstića i pismenom obliku prihvate na osnovu pravila 92*quater*.

²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 146 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 98) (fusnote izostavljene).

inkriminišu optuženog, te je stoga krajnje oprezno preispitalo njihova svjedočenja. Vjerodostojnost svjedoka iz ove kategorije biće dalje obrazložena u nastavku ove Presude, gdje to bude relevantno.

iii. *Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka*

18. Pred Vijećem je svjedočilo nekoliko osoba čiji je postupak pred Međunarodnim sudom u toku, bilo u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka, uključujući neke svjedoke za čije svjedočenje je izdat nalog *subpoena*.³⁰ Pitanje "da li je neki optuženi ili žalilac koji je nalogom *subpoena* primoran da svjedoči u nekom drugom predmetu pred Međunarodnim sudom u stvari izložen, u odnosu na svoj predmet, mogućnosti samoinkriminisanja uslijed te prisile"³¹ bilo je predmet velikog spora u ovom predmetu.³² Žalbeno vijeće je smatralo da "optuženi ili žalilac može biti primoran da svjedoči u drugim predmetima pred Međunarodnim sudom zbog činjenice da se eventualne samoinkriminišuće informacije pribavljene u tim postupcima ne mogu neposredno ili derivativno koristiti protiv njega u njegovom predmetu".³³ Budući da su ti svjedoci svjedočili pred Vijećem, Vijeće je moglo da posmatra njihovo držanje dok su bili na klupi za svjedoke. Prilikom odmjeravanja njihovog svjedočenja u odnosu na ukupne dokaze u spisu, Vijeće je sebe podsjetilo na mogućnost da su ti svjedoci možda imali motiv da sebe distanciraju od događaja u vezi s kojima su svjedočili.

iv. *Svjedoci vještaci*

19. Vijeće je saslušalo svjedočenje velikog broja vještaka koje su kao svjedoke, na osnovu pravila 94*bis*, pozvali kako tužilaštvo, tako i optuženi.³⁴ Vijeće je pri odmjeravanju tih svjedočenja uzelo u obzir faktore kao što su profesionalna kompetentnost vještaka, korištena metodologija i pouzdanost zaključaka donesenih u svjetlu tih faktora, kao i drugih dokaza koje je Vijeće

³⁰ Ljubomir Borovčanin, Vojislav Šešelj i Vujadin Popović svjedočili su dobrovoljno. Zdravku Tolimiru, Ljubišu Beari, Ratku Mladiću i Mići Stanišiću izdati su nalozi *subpoena* za svjedočenje. V. par. 6163, fusnota 20799.

³¹ Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru, par. 34.

³² V. Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru. V. takođe par. 6164.

³³ Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru, par. 50. Ovo Vijeće je kasnije napomenulo da smatra da "[t]erminologija kojom se služilo Žalbeno vijeće ukazuje na to da je primjenjivost [Odluke po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru] šira od samog slučaja Tolimir". Odluka po Mladićevom zahtjevu za ponovno razmatranje, par. 15.

³⁴ Tužilaštvo je na osnovu pravila 94*bis* pozvalo sljedeće svjedoke: Robert Donia, Richard Philipps, Patrick van der Weijden, Berko Zečević, Dorothea Hanson, András Riedlmayer, Richard Butler, Ewa Tabeau, Patrick Treanor, Christian Nielsen, Reynaud Theunens, Ewan Brown, Jose Baraybar, Christopher Lawrence, John Clark, Freddy Peccerelli, William Haglund, Thomas Parsons, Richard Wright i Richard Philipps. Optuženi je na osnovu pravila 94*bis* pozvao sljedeće svjedoke: Mirjana Lukić-Andelković, Stevo Pašalić, Derek Allsop, Kosta Čavoški, Zorica Subotić, Mile Poparić, Dragomir Kešerović, Radovan Radinović i Dušan Dunjić. Vijeće upućuje posebno na detaljni odjeljak o forenzičkim, demografskim i DNK dokazima u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. V. odjeljak IV.C.1.h: Forenzički, demografski i DNK dokazi.

prihvatilo.³⁵ Vijeće se nije oslanjalo na svjedočenje svjedoka pozvanih na osnovu pravila 94bis koje se odnosilo na teme izvan njihovog profesionalnog djelokruga.

b. Određene kategorije dokaznih predmeta

i. *Izvorni dokumenti*

20. Vijeće nije automatski prihvatilo izvore koje je neki vještak koristio za sastavljanje svog izvještaja.³⁶ Vijeće je smatralo da je svrha izvještaja vještaka da pomogne Vijeću dostavljanjem razumljive kompilacije i analize tehničkog materijala, te da kao takav treba da bude sam po sebi kompletan i razumljiv do te mjere da nema potrebe da se za uvrštavanje predočavaju izvori koje je vještak koristio. Međutim, Vijeće je dozvoljavalo strani koja je predočila takav dokaz da zatraži uvrštavanje određenih izvora nakon što navede jasne razloge zbog kojih bi te izvore trebalo uvrstiti u spis pored samog izvještaja vještaka.³⁷ Budući da je svrha prihvatanja materijala s izvornim informacijama da se Vijeću omogući da provjeri, ako je potrebno, osnovu na kojoj je vještak donio svoje zaključke, kao i to kako je izvršena relevantna analiza, tako prihvaćeni izvorni dokumenti stoga nisu uvrštavani u spis zbog svog materijalnog sadržaja.³⁸ Međutim, ako svjedok kasnije o sadržaju dokumenta koji je ranije prihvaćen kao dokument s izvornim informacijama govori na taj način da time utiče na to da dokument postane prihvatljiv zbog svog sadržaja, status dokumenta se može promijeniti kako bi njegov novi status odrazio činjenicu da je prihvaćen za korištenje u sve svrhe.³⁹

ii. *Izjave trećih strana*

21. Tokom cijelog ovog postupka, Vijeće je smatralo da izjave trećih strana predočene u svrhu ovog krivičnog postupka mogu biti prihvaćene samo na osnovu modaliteta pravila 92bis, ter, quater i *quinquies*. Vijeće je smatralo da se strogi uslovi predviđeni tim pravilima, koja predstavljaju *lex specialis*, ne mogu zaobići predočavanjem takvog materijala na osnovu uopštenijeg pravila 89.⁴⁰ U vezi sa svakom drugom izjavom treće strane koja nije pripremljena u svrhe krivičnog postupka, Vijeće se držalo prakse da se one mogu prihvatiti samo ako ih je svjedok u klupi za svjedoke

---

³⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 40. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 29; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 27; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 20. Pri odmjeravanju iskaza vještaka, Vijeće je posebno razmatralo potkrepljujuće dokaze drugačijeg karaktera.

³⁶ Prvi nalog u vezi s vođenjem postupka, Dodatak A, par. P.

³⁷ Dalji nalog u vezi s vođenjem postupka, par. 5.

³⁸ Odluka u vezi s Philippsom, par. 10, kako je primijenjeno u Odluci po zahtjevu za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za Dorotheu Hanson, par. 15, 17–19.

³⁹ Odluka u vezi s Philippsom, par. 10. V. P2913 (Dopis Privremene vlade Zvornik, 6. juni 1992.); P2915 (Pregled zaključaka Izvršnog odbora opštine Prijedor, 29. april-17. avgust 1992.).

⁴⁰ Pretres, T. 31199–31200 (11. decembar 2012.).

komentarisao, potvrdio ili prihvatio.⁴¹ Jedan broj takvih izjava prihvaćen je na taj način i, kao i svim dokazima u spisu, pridata im je odgovarajuća težina imajući u vidu ukupni spis prvostepenog postupka na kraju suđenja.⁴²

iii. *Izvjestaji sredstava javnog informisanja*

22. Vijeće je smatralo da pisani izvještaji sredstava javnog informisanja, bez obzira na to da li se radi o reportažama, člancima ili intervjuima, nisu prihvatljivi bez posredstva svjedoka jer ne ispunjavaju uslov da su pouzdani i da imaju dokaznu vrijednost; oni su prihvatani samo kada je neki svjedok posvjedočio o tačnosti informacija sadržanih u njima i potvrdio da se njima ni na koji način nije manipulisalo. Na taj način je prihvaćen jedan broj takvih izvještaja sredstava javnog informisanja i, kao i svim dokazima u spisu, pridata im je odgovarajuća težina imajući u vidu ukupni spis prvostepenog postupka.

iv. *Presretnuti razgovori*

23. Vijeće je tokom cijelog postupka tretiralo presretnute razgovore kao "posebnu kategoriju dokaza", s obzirom na to da oni, spolja gledano, ne sadrže nikakve pokazatelje autentičnosti ili pouzdanosti, te su stoga mogli biti uvršteni u dokaze samo nakon što je Vijeće dobilo potvrde relevantnih tehničara za presretanje komunikacija ili učesnika u konkretnom presretnutom razgovoru.⁴³ Međutim, pri kraju izvođenja dokaza odbrane, Vijeće je zaključilo da, na osnovu sporazuma između strana u postupku u pogledu autentičnosti nekih presretnutih razgovora, činjenice da je ranije prihvatilo jedan broj presretnutih razgovora posredstvom tehničara za presretanje komunikacija i brojnih učesnika u razgovorima, kao i eventualne ovjere autentičnosti tih presretnutih razgovora od strane tužilaštva na osnovu njegove "zbirke dokaza", ima osnovu da utvrdi autentičnost tih presretnutih razgovora i da ih potom prihvati.⁴⁴ Međutim, Vijeće je te presretnute razgovore, nakon što su prihvaćeni, tretiralo kao i svaki drugi dokaz i ocjenjivalo je njihovu pojedinačnu težinu imajući u vidu cjelokupni spis prvostepenog postupka.

---

⁴¹ Pretres, T. 31199–31200 (11. decembar 2012.), kako se podsjeća u Odluci po zahtjevu odbrane za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za opštine, par. 59.

⁴² V. D130 (Video-snimak razgovora s Mirkom Šošićem, s transkriptom); D3120 (Izjava Behadila Hodžića SJB-u Milići, 11. maj 1992.).

⁴³ Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje dokumentarnih dokaza koji se odnose na sarajevsku komponentu, 31. mart 2010., par. 9.

⁴⁴ Pretres, T. 47255–47259 (18. februar 2014.). V. takođe Odluka po zahtjevima optuženog za prihvatanje presretnutih razgovora koji potiču iz Bosne i Hercegovine koji su prethodno označeni radi identifikacije ili kao neprihvaćeni, 26. februar 2014., par. 1; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka, 7. april 2014., par. 16.

c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja

24. Vijeće je u brojnim prilikama podsjećalo strane u postupku da ne može temeljiti osuđujuću presudu na nepotkrijepljenom svjedočenju svjedoka čiji je iskaz prihvaćen na osnovu pravila 92*quater*.⁴⁵ Žalbena vijeće u predmetu *Popović i drugi* potvrdilo je ponovno da "zaključci koji su neophodni za osuđujuću presudu ne smiju počivati isključivo ili u odlučujućoj mjeri na neprovjerenim dokazima" i da se takvi zaključci moraju u dovoljnoj mjeri potkrijepiti.⁴⁶

d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno

25. U ovom predmetu, Vijeće je, na osnovu pravila 94(B), formalno primilo na znanje 2.379 činjenica o kojima je presuđeno koje je predložilo tužilaštvo.⁴⁷ Žalbena vijeće je zauzelo stav da "formalnim primanjem na znanje neke činjenice o kojoj je već presuđeno, veće utvrđuje osnovanu pretpostavku o tačnosti te činjenice, koju stoga ne treba ponovo dokazivati na suđenju, ali koja se, kao predmet te pretpostavke, može pobijati na suđenju".⁴⁸

⁴⁵ Odluka na osnovu pravila 92*quater* u vezi s Babićem, par. 30, 42.

⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1222 ("Izjava uvrštena u spis na osnovu pravila 92*quater* Pravilnika mora biti potkrijepljena da bi se na njoj mogla zasnovati osuđujuća presuda"). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 103, 104 (gdje se primjećuje da se dokaz koji pokazuje obrazac ponašanja može upotrijebiti kao potkrepljujući dokaz), 1226, 1264; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 807; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 570; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 101, fusnota 252; Drugostepena presuda u predmetu *Haraqija i Morina*, par. 61–62, 64; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 316; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.6, Odluka po žalbama na odluku da se transkript ispitivanja Jadranka Prlića uvrsti u spis, 23. novembar 2007., par. 53, 57–59; *Tužilac protiv Martića*, predmet br. IT-95-11-AR73.2, Odluka po žalbi na odluku Pretresnog veća u vezi sa iskazom svedoka Milana Babića, 14. septembar 2006., par. 20; *Tužilac protiv Galića*, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s pravilom 92*bis*(C), 7. juni 2002., fusnota 34. U predmetu *Popović i drugi*, dva žalioaca su osporavala svoje osuđujuće presude uz obrazloženje da su neprovjereni i nepotkrijepljeni dokazi prihvaćeni na osnovu nekadašnjeg pravila 92*bis*(D) Pravilnika bili jedini dokazi koji su se odnosili na optužbu, odnosno ubijanje u supermarketu u Kravici. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 97–102. Žalbena vijeće je razmotrilo da li su osude žalilaca počivale isključivo ili u odlučujućoj mjeri na spornom dokazu—transkriptu svjedočenja jednog svjedoka u predmetu *Krstić*—i zaključilo da se nijedna osuda za "situaciono uslovljeno" ubijanje ne zasniva samo na događajima u supermarketu u Kravici. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 101–103. Žalbena vijeće je stoga zaključilo da navodi koji se odnose na supermarket u Kravici nisu bili neophodni za izricanje osuđujućih presuda bilo kojem od žalilaca i da bi one stajale čak i bez zaključaka u vezi s ubijanjem u supermarketu u Kravici. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 103. Žalbena vijeće takođe napominje da je "pristup Pretresnog vijeća konzistentan s rezonovanjem iz Drugostepene presude u predmetu *Stakić*, u kojoj je potvrđena osuđujuća presuda po optužbi za ubistvo 77 Hrvata iako je naglašeno da je jedini dokaz koji tom zaključku ide u prilog prihvaćen na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika i da nije provjeren". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 104. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 201(8). Razmatrajući drugo osporavanje zaključaka u kojem se Pretresno vijeće oslonilo na transkript svjedočenja prihvaćenog na osnovu pravila 92*quater*, Žalbena vijeće u predmetu *Popović i drugi* zaključilo je da ti zaključci ne počivaju u odlučujućoj mjeri na neprovjerenim dokazima, već na "obilj[u] međusobno potkrepljujućih dokaza". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1218–1229.

⁴⁷ V. odjeljak VIII.A.3.d: Formalno primanje na znanje. Vijeće napominje da je odbilo zahtjev optuženog za formalno primanje na znanje 26 činjenica koje se odnose na tačku 1. Odluka po zahtjevu optuženog za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, a koje se odnose na tačku 1, 21. januar 2014.

⁴⁸ *Tužilac protiv S. Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi optužbe na odluku Pretresnog veća po predlogu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno od 10. aprila 2003., 28. oktobar 2003., str. 4, na koju se poziva u Odluci po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno

26. Kako je navelo Žalbeno vijeće, činjenice o kojima je presuđeno jesu "činjenice koje su na suđenju dokazane između drugih strana na osnovu dokaza koje su strane u tom postupku odabrale da predoče u konkretnom kontekstu tog postupka".⁴⁹ One stoga nisu neoborive u drugim postupcima u kojima su formalno primljene na znanje, te strane u postupku imaju mogućnost da ih ospore.⁵⁰

27. Vijeće je ocijenilo težinu i relevantnost činjenica o kojima je presuđeno, uzimajući u obzir ukupni spis prvostepenog postupka i, posebno, eventualne dokaze koje je optuženi podnio kako bi pobio činjenicu o kojoj je presuđeno.⁵¹ U slučaju kada je neosporena činjenica o kojoj je presuđeno bila jedini dokaz u prilog nekom zaključku i kada nije bilo dokaza koji su joj protivrječili, Vijeće je smatralo da je činjenica formalno primljena na znanje dovoljna da potkrijepi taj zaključak.

28. U slučaju kada su se činjenice o kojima je presuđeno i drugi dokazi odnosili na istu temu, Vijeće je ocjenjivalo da li su se ti drugi dokazi podudarali s činjenicama o kojima je presuđeno ili su ih pobijali.⁵² U slučaju kada je Vijeće prihvatilo dokaze koji protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno, smatralo je da je pobijena pretpostavka o tačnosti te činjenice o kojoj je presuđeno.⁵³ Vijeće je to načelo primjenjivalo u slučajevima kada je optuženi osporavao neku činjenicu o kojoj je presuđeno i predočio uvjerljiv dokaz kojim je pobio ili doveo u pitanje tačnost činjenice o kojoj je presuđeno i u slučajevima kada su dokazi koje je tužilaštvo predočilo o pitanju na koje se

---

primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 5. juni 2009., par. 8. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Odluka po žalbi Ratka Mladića na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 12. novembar 2013., par. 24 ("činjenice o kojima je presuđeno koje se formalno primaju na znanje prihvataju se kao pretpostavke koje suprotna strana može osporavati putem izvođenja dokaza tokom suđenja"); Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje, par. 42.

⁴⁹ Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje, par. 40.

⁵⁰ V. Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje, par. 40, 42; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-PT, Odluka po zahtjevima optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, te za prihvatanje pismenih izjava svjedoka na osnovu pravila 92bis, 28. februar 2003., par. 16.

⁵¹ Taj pristup su zauzela druga vijeća. V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 71; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 1197; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po trećem i četvrtom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 24. mart 2005., par. 17; Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 385; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, Odluka po zahtjevu za primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno na osnovu pravila 94(B), 14. mart 2006., par. 11.

⁵² V. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 37 ("Prilikom ocenjivanja dokaza koji su mu predočeni Pretresno veće se često susretalo s dokazima koji su predstavljali ponavljanje činjenica o kojima je presuđeno i koje je Pretresno veće već bilo formalno primilo na znanje. Ispunjavajući obavezu da pregleda sve predočene dokaze, Pretresno veće je i te dokaze analiziralo i potom utvrđivalo da li se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili su pak tako jaki da ih pobijaju."); Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77 ("Tamo gdje je Vijeće prihvatilo dokaze koji protivrječe nekoj činjenici o kojoj je presuđeno, pretpostavka o tačnosti te činjenice morala je biti pobijena. Vijeće je donijelo brojne činjenične zaključke u kojim su činjenice o kojima je presuđeno potvrđene ili pojačane drugim prihvaćenim dokazima.")

⁵³ V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77 ("Tamo gdje je Vijeće prihvatilo dokaze koji protivrječe nekoj činjenici o kojoj je presuđeno, pretpostavka o tačnosti te činjenice morala je biti pobijena.")

odnosila činjenica o kojoj je presuđeno bili interno protivrječni ili nedosljedni u odnosu na činjenicu o kojoj je presuđeno.

29. U vezi s dokazima koje je izvelo tužilaštvo, Vijeće podsjeća da je u svojoj odluci od 31. marta 2010. zaključilo da nije u interesu pravde da onemogući tužilaštvu da pozove svjedoke koji će dati iskaze koji se preklapaju sa sadržinom činjenica o kojima je presuđeno koje su u ovom postupku bile predmet formalnog primanja na znanje.⁵⁴ Vijeće je smatralo da je u toj fazi postupka optuženi mogao da ospori svaku od činjenica koje su u ovom predmetu formalno primljene na znanje, kao i da tužilaštvo tada nije posjedovalo konkretne informacije o tim aspektima svoje teze ili o tome koji su konkretni dokazi koje je optuženi namjeravao da pobije, uključujući činjenice o kojima je presuđeno prihvaćene prije dostavljanja Pretpretresnog podneska odbrane, te da bi stoga, zbog predočavanja dokaza u fazi pobijanja nakon što se sasluša dokazni postupak odbrane, moglo doći do znatnog produženja trajanja ovog suđenja.⁵⁵

30. Vijeće takođe podsjeća na ono što je već navelo u pomenutoj odluci od 31. marta 2010:

Vijeće može svoje konačne zaključke o individualnoj odgovornosti optuženog zasnovati na dokazima koji su mu predočeni zajedno sa onim činjenicama o kojima je presuđeno u ranijim postupcima, a koje su bile predmet formalnog primanja na znanje. Međutim, to ne znači da iskaze koje su svjedoci dali na suđenju treba smatrati potkrijepljenim presuđenim činjenicama iz ranijih postupaka, utemeljenim na iskazu istog svjedoka.⁵⁶

Drugim riječima, "presuđene činjenice koje su utemeljene na svjedočenju nekog svjedoka ne mogu se smatrati potkrepljujućim u odnosu na svjedočenje istog svjedoka".⁵⁷ Vijeće ponavlja svoj pristup, naveden gore u tekstu i u skladu s pristupima drugih vijeća, da će činjenice o kojima je presuđeno ocjenjivati imajući u vidu ukupne dokaze izvedene na suđenju, a, konkretnije, da će analizirati da li se drugi dokazi u spisu podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili im protivrječe.⁵⁸ Drugi dokazi u spisu ocjenjivani su u pogledu njihove nepodudarnosti s činjenicama o kojima je presuđeno, i u slučajevima kada su pouzdani dokazi protivrječili nekoj činjenici o kojoj je

⁵⁴ Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 18.

⁵⁵ Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 16–18.

⁵⁶ Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 12.

⁵⁷ Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 14.

⁵⁸ V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 71; Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 385. V. takođe *Tužilac protiv Karemere i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73.17, Odluka po žalbi Josepha Nzirorere na odluku o prihvatanju dokaza kojima se pobijaju činjenice o kojima je presuđeno, 29. maj 2009., par. 21 ("Činjenice o kojima je već presuđeno i koje su formalno primljene na znanje na osnovu pravila 94(B) Pravilnika mora procijeniti Pretresno vijeće i odlučiti koji se eventualni zaključci iz njih mogu izvući, što će zahtijevati njihovo razmatranje zajedno sa svim ostalim dokazima izvedenim pred Sud.").

presuđeno, bez obzira na to da li ju je predočio optuženi ili tužilaštvo, ta činjenica o kojoj je presuđeno nije korištena kao osnova za donošenje zaključka u ovom predmetu.

31. U jednom broju slučajeva, u činjenici o kojoj je presuđeno u izvornoj presudi pozivalo se na istog svjedoka koji je o tom istom pitanju dao iskaz u ovom predmetu i taj kasniji iskaz je bio jedini dokaz u ovom predmetu u vezi s tim pitanjem, osim činjenice o kojoj je presuđeno. U takvim situacijama, Vijeće takođe nije smatralo da činjenica o kojoj je presuđeno potkrepljuje iskaz svjedoka u ovom predmetu.⁵⁹

II. OPŠTI PREGLED

A. ISTORIJSKI KONTEKST

32. BiH, koja je prije sukoba bila poznata kao SRBiH, bila je jedna od šest republika koje su nekada činile SFRJ. Situacija u SRBiH prije sukoba bila je jedinstvena zbog toga što, za razliku od drugih republika, ona nije imala jednu većinsku etničku grupaciju, te posebna "bosanska nacija" stoga nije bila priznata.⁶⁰

33. Tokom osamdesetih godina prošlog stoljeća, širom SFRJ stalno je narastala suprotstavljenost između raznih nacionalnih pokreta, podsticana sve većom ekonomskom krizom i sve disfunkcionalnijim političkim sistemom poslije smrti maršala Josipa Broza Tita 1980.⁶¹ JNA je bila jedina vojna formacija s integrisanom strukturom komandovanja i velikim brojem teškog naoružanja i aviona i imala je ustavnu obavezu da "brani zemlju" i očuva SFRJ.⁶² JNA je bila u potpunosti savezna institucija, sa sjedištem u Beogradu,⁶³ a Predsjedništvo SFRJ bilo je njen "najviši organ rukovođenja i komandovanja".⁶⁴

---

⁵⁹ U tim situacijama, Vijeće je koristilo izraz "v. takođe". To ne znači da je Vijeće smatralo da činjenica o kojoj je presuđeno potkrepljuje iskaz svjedoka u ovom predmetu na koga se poziva u originalnoj presudi.

⁶⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 363. Vijeće prihvata da izrazi "etnički" ili "etnička pripadnost" možda ne opisuju cjelovito razlike između bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba, pošto su druge činjenice, kao što su vjeroispovijest i nacionalnost, takođe važne za definiciju tih grupa. Međutim, radi sažetosti i slijedeći primjer drugih vijeća Međunarodnog suda, Vijeće će u cijeloj ovoj Presudi, gdje god bude smatralo da je to prikladno, koristiti izraze "etnički" ili "etnička pripadnost".

⁶¹ Herbert Okun, T. 1559–1560 (23. april 2010.).

⁶² P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 50. V. činjenica o kojoj je presuđeno 415.

⁶³ V. D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 99–101; činjenica o kojoj je presuđeno 417.

⁶⁴ D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 106.

34. Dana 23. januara 1990, nakon što je delegacija Slovenije napustila Kongres Saveza komunista Jugoslavije, on je odložen na neodređeno vrijeme, što je utrlo put organizovanju višestranačkih izbora u svakoj od šest republika.⁶⁵

1. Prvi višestranački izbori

35. Dana 21. februara 1990., Skupština SRBiH donijela je zakon koji je dozvolio organizovanje političkih stranaka, ali je zabranjivao da to organizovanje bude na nacionalnoj ili vjerskoj osnovi. Političke stranke su ipak formirane na toj osnovi, iako su pazile da otvoreno ne prekrše zakon. Dana 11. juna 1990., Ustavni sud SRBiH proglasio je tu zabranu neustavnom,⁶⁶ te su počele da se formiraju nacionalne stranke.⁶⁷

36. Vodeće političke stranke u SRBiH bile su SDA, SDS⁶⁸ i HDZ.⁶⁹ One su formirane 1990., u periodu prije izbora, i na početku su sarađivale kako bi porazile svoje zajedničke protivnike – bivši Savez komunista SRBiH, koji je promijenio ime u Savez komunista-Socijaldemokratska partija, i Savez reformskih snaga Jugoslavije.⁷⁰

37. Dana 31. jula 1990., usvojeni su amandmani na Ustav iz 1974. koji su utvrđivali strukturu državnih institucija za koje će biti održani izbori. Novi zakon je predviđao formiranje sedmočlanog Predsjedništva u čiji sastav su ulazila dva predstavnika Srba, dva predstavnika Hrvata, dva predstavnika Muslimana i jedan predstavnik "ostalih".⁷¹ Po tom zakonu, zakonodavno tijelo je trebalo da se sastoji od Vijeća građana sa 130 članova i Vijeća opština⁷² sa 110 poslanika.⁷³ Zakon je takođe predviđao izbore za skupštine u svakoj od 109 opština SRBiH.⁷⁴

⁶⁵ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 393. V. takođe Vitimir Žepinić, T. 33622 (13. februar 2013.).

⁶⁶ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 18.

⁶⁷ Robert Donia, T. 3226 (2. juni 2010.).

⁶⁸ V. odjeljak II.B.1: Srpska demokratska stranka (SDS).

⁶⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 404.

⁷⁰ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 20; Robert Donia, T. 3160–3162 (1. juni 2010.), T. 3284, 3301–3302 (3. juni 2010.). V. takođe Nenad Kecmanović, T. 39088–39089 (31. maj 2013.). I SK-SDP i SRSJ su bili privrženi idealima višenacionalne BiH. P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 20.

⁷¹ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 19 (gdje se precizira da je svakom biraču bilo dopušteno da glasa za sedam kandidata za Predsjedništvo, i to za po dva kandidata iz svake nacionalne kategorije (Srbi, Hrvati i bosanski Muslimani), te za jednog kandidata iz kategorije "ostali").

⁷² Vijeće će dalje u tekstu navoditi Vijeće građana i Vijeće opština pod zajedničkim imenom Skupština SRBiH.

38. Dana 18. novembra 1990., održani su prvi slobodni višestranački izbori i za skupštine opština i za zakonodavno tijelo na republičkom nivou.⁷⁵ SDA je osvojila 86 od ukupno 240 mjesta u oba vijeća, SDS je osvojio 72 mjesta, a HDZ 44 mjesta. Preostalih 38 mjesta pripalo je predstavnicima osam različitih stranaka.⁷⁶ U praksi, rezultati izbora načelno su održavali etnički sastav stanovništva, pri čemu je svaka etnička grupa glasala za sopstvenu nacionalnu stranku.⁷⁷

39. Poslije izbora u SRBiH, u skladu s međustranačkim dogovorom formirana je koaliciona vlada, na čijem čelu je bilo sedmočlano Predsjedništvo, s Alijom Izetbegovićem, vođom SDA, kao prvim predsjednikom.⁷⁸ SDS je izabrao Momčila Krajišnika za predsjednika Skupštine, a HDZ je imenovao Juru Pelivana za predsjednika Vlade.⁷⁹ U svakoj opštini, izvršne funkcije su raspodijeljene prema nacionalnom sastavu dotične opštine.⁸⁰

2. Regionalizacija BiH

40. Proces regionalizacije počeo je formiranjem zajednica opština, što je dovelo do stvaranja autonomnih oblasti i regija.⁸¹ Dana 21. januara 1991., predsjednici 21 skupštine opštine u Bosanskoj Krajini, regiji na sjeverozapadu BiH, započeli su pripreme za formiranje ZOBK.⁸² Regionalni odbor SDS-a formalno je odobrio inicijativu za stvaranje ZOBK-a 7. aprila 1991.⁸³

41. Ubrzo poslije toga, inicijativa za stvaranje ZOBK-a naišla je na otpore i kritike. Skupština SRBiH donijela je rezoluciju kojom je tražila da se obustavi regionalizacija dok ne bude postignut

⁷³ D1263 (Amandmani na Ustav SRBiH, 31. juli 1990.), amandman LXX (5); P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 19. Vijeće opština sastojalo se od jednog predstavnika svake od 109 opština u SRBiH i jednog predstavnika grada Sarajeva.

⁷⁴ D1263 (Amandmani na Ustav SRBiH, 31. juli 1990.), amandman LXX (6).

⁷⁵ P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 19, 23; Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužila protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9586; v. činjenica o kojoj je presuđeno 403.

⁷⁶ P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 23; Robert Donia, T. 3252 (2. juni 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 405.

⁷⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 406.

⁷⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 408; D356 (Međustranački dogovor u vezi s ministarstvima BiH, januar 1991.).

⁷⁹ Momčilo Mandić, T. 4770 (7. juli 2010.); Momčilo Krajišnik, T. 43153–43154 (7. novembar 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1897.

⁸⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1905; D257 (Kriteriji SDA, HDZ-a i SDS-a u vezi sa zajedničkim upravljanjem opštinama, 22. decembar 1990.).

⁸¹ P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 100, 113–161. Za detaljniji opis tog procesa, v. odjeljak II.B.7: Regionalna i opštinska tijela.

⁸² P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117–118.

⁸³ P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 25. Vojislav Kuprešanin je izabran za predsjednika ZOBK-a. D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 1.

politički dogovor.⁸⁴ Dana 21. aprila 1991., SDA je organizovala skup u Banjaluci u znak protesta protiv "nacionalne regionalizacije" BiH.⁸⁵ Nakon tih kritika, optuženi je, kao predsjednik SDS-a, osudio koncentraciju vlasti u Sarajevu i pozvao da se regionalizacija odbrani kao rješenje za ekonomsku krizu.⁸⁶

42. Do 25. aprila 1991., kada je održana osnivačka skupština ZOBK-a, skupštine 14 opština s velikom srpskom većinom glasale su da se priključe ZOBK-u, među njima i Ključ.⁸⁷ Pošavši stopama Bosanske Krajine, u maju 1991. formirane su još dvije zajednice opština, i to Romanije i Istočne i Stare Hercegovine.⁸⁸ U septembru su zajednice opština promijenile ime u SAO, uključujući i ZOBK, koji je 16. septembra 1991. promijenio ime u ARK.⁸⁹

43. U junu 1991., jedan broj pripadnika SDS-a iz Hrvatske i Bosanske Krajine, na čelu s Milanom Babićem, počeo je da pravi planove za proglašenje ujedinjenja Hrvatske i Bosanske Krajine, potpisavši "Sporazum o saradnji".⁹⁰ Dana 27. juna 1991., delegati su jednoglasno odobrili taj sporazum i usvojili "Proglas o ujedinjenju", čiji je cilj opisan kao "integracija srpskog naroda u cjelini, a sve s ciljem stvaranja jedinstvene države u kojoj će živjeti svi Srbi na Balkanu".⁹¹ Uprkos Babićevim daljnjim naporima u oktobru 1991., optuženi i drugi članovi SDS-a BiH i dalje su bili protiv te ideje, koja nikada nije realizovana.⁹²

3. Ka raspadu SFRJ

⁸⁴ D284 (Preporuka Skupštine SRBiH u vezi s regionalizacijom, 11.-12. april 1991.).

⁸⁵ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 26 (gdje se citira sljedeća Izetbegovićeva izjava: "Onaj ko kaže da ovdje ima 51 odsto Srba i da je to onda srpska opština, taj ne misli dobro. [...] Jer, šta je sa onih 49 odsto Muslimana i Hrvata, kome oni pripadaju? Bosna je pomiješana nacionalno i nema tu dijeljenja, osim ako neko želi nered i krv. A mi to nećemo".)

⁸⁶ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 26. V. takođe Robert Donia, T. 3544–3545 (9. juni 2010.).

⁸⁷ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117, 122.

⁸⁸ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 26–27; P6284 (Saopštenje Skupštine Zajednice opština Istočne i Stare Hercegovine, 28. maj 1991.).

⁸⁹ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 26–27. V. par. 130.

⁹⁰ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 27–28.

⁹¹ P746 (Deklaracija o ujedinjenju SAO Krajine i Bosanske krajine), 27. juni 1991, str. 3; Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13806; P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 28–29.

⁹² P2555 (Presretnuti razgovori Radovana Karadžića, Anđelka Vukića i Bore Sendića, 16. oktobar 1991.); Milan Martić, T. 38105–38106 (13. maj 2013.).

44. U Skupštini SRBiH saradnja između političkih stranaka postajala je sve teža.⁹³ Vlada koja je prvobitno bila koaliciona pala je u oktobru 1991.⁹⁴ Poslije raspada višenacionalne SFRJ, brzo je uslijedio raspad višenacionalne BiH, čime su se povećali izgledi za rat u BiH.⁹⁵

45. Zbog nedostatka ljudstva uslijed dezerterstva nesrba iz JNA tokom sukoba u Hrvatskoj, JNA je tokom leta 1991. naložila rezervistima u SRBiH da stupe u aktivnu službu.⁹⁶ Predsjedništvo SRBiH je potom taj nalog JNA za mobilizaciju osudilo kao nezakonit, zatražilo povlačenje rezervista koji su iz Srbije došli na teritoriju SRBiH i pozvalo građane SRBiH "da ispolje strpljenje, izbjegavaju sve eventualne provokacije i omogućće miran povratak ovih jedinica".⁹⁷ Većina rezervista hrvatske i muslimanske nacionalnosti nije se odazvala pozivu za mobilizaciju, dok se većina rezervista srpske nacionalnosti odazvala, pa su bili prebačeni na lokacije u SRBiH ili u Hrvatskoj.⁹⁸

46. Na sjednici Skupštine SRBiH održanoj u noći između 14. i 15. oktobra 1991., optuženi je održao govor na kraju kojeg je rekao sljedeće: "Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak. Jer, muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje!"⁹⁹ Nakon što je Krajišnik, kao predsjednik Skupštine SRBiH, odgodio sjednicu Skupštine SRBiH do sljedećeg dana, predstavnici HDZ-a i SDA nastavili su zasjedanje bez predstavnika Srba i usvojili deklaraciju o suverenitetu.¹⁰⁰ Ubrzo poslije toga, rukovodstvo SDS-a zatražilo je da se ta deklaracija poništi prije 24. oktobra 1991.¹⁰¹

⁹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 409. V. takođe D264 (Dopis Radovana Karadžića predsjednicima opštinskih i regionalnih odbora SDS-a, 27. avgust 1991.); D266 (Uputstvo SDA o punoj gotovosti veza i praćenja, 26. septembar 1991.).

⁹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 409; Robert Donia, T. 3557–3558 (9. juni 2010.).

⁹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 410. Predsjedništvo BiH osnovalo je u septembru 1991. Krizni štab, za koji je bio zadužen Ejup Ganić. Robert Donia, T. 3440 (8. juni 2010.); Nedeljko Prstojević, T. 13614–13615 (17. mart 2011.).

⁹⁶ P973 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 41; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 4, 6; D2376 (Izveštaj 4. korpusa, 21. avgust 1991.), str. 1–2.

⁹⁷ D368 (Zapisnik sa 35. sjednice Predsjedništva SRBiH, 21. septembar 1991.), str. 1.

⁹⁸ P973 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 41; svjedok KDZ072, P68 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8691–8692 (pod pečatom); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 16. februara 2013.), par. 213.

⁹⁹ D267 (Video-snimak i transkript govora Radovana Karadžića na 8. sjednici Skupštine SRBiH, 15. oktobar 1991.), str. 3-4; P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.–1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 34.

¹⁰⁰ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 35; Robert Donia, T. 3101–3102 (1. juni 2010.); Robert Donia, T. 3372 (7. juni 2010.); P974 (Platforma Skupštine SRBiH o položaju BiH, 14. oktobar 1991.), str. 1–2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 393.

¹⁰¹ Robert Donia, T. 3570 (9. juni 2010.); D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 1–3; D295 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "Zahtev da se ponište nezakonite odluke", 25. oktobar 1991.).

47. Dana 24. oktobra 1991., predstavnici bosanskih Srba u Skupštini SRBiH sastali su se odvojeno i odlučili da formiraju Skupštinu srpskog naroda u BiH.¹⁰² Otvarajući tu sjednicu, Krajišnik je objasnio da glavni razlog za to leži "u ozbiljnom pokušaju narušavanja nacionalnog suvereniteta srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i njegovog ustavno-pravnog položaja u Jugoslaviji, a time i ugrožavanje opstanka na teritorijama u Bosni i Hercegovini na kojima živi od pamtivijeka".¹⁰³ Dana 9. i 10. novembra 1991., održan je plebiscit na kome je trebalo da se utvrdi da li Srbi u BiH žele da ostanu u zajedničkoj državi Jugoslaviji, zajedno sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajinom i SAO Slavonijom, Baranjom i zapadnim Srijemom, "te drugima koji se za taj ostatak izjasne".¹⁰⁴ Ogromna većina Srba glasala je za ostanak u Jugoslaviji.¹⁰⁵ U to vrijeme, nakon što je Hrvatska proglasila nezavisnost,¹⁰⁶ snage JNA su se iz Hrvatske povlačile u SRBiH.¹⁰⁷ Dana 11. decembra 1991., Krajišnik je, u ime Skupštine srpskog naroda u BiH, formalno zatražio da JNA "svim sredstvima koja joj stoje na raspolaganju brani teritorije [BiH]".¹⁰⁸

48. Dana 17. decembra 1991., ministri inostranih poslova EZ osnovali su komisiju sačinjenu od sudija EZ, poznatu pod imenom Badinterova komisija, koja je trebalo da ocijeni zahtjeve republika SFRJ za sticanje nezavisnosti na osnovu toga da li se pridržavaju određenih smjernica. Dana 20. decembra 1991., Predsjedništvo SRBiH je, uz Nikolu Koljevića i Biljanu Plavšić koji su se izjasnili protiv, glasalo da se Badinterovoj komisiji podnese zahtjev za priznavanje SRBiH kao nezavisne države.¹⁰⁹

49. Dana 19. decembra 1991., Glavni odbor SDS-a izdao je dokument pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim uslovima"

¹⁰² P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 2. V. takođe Robert Donia, T. 3107 (1. juni 2010.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 413. V. par. 77.

¹⁰³ P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 6; P6245 (Glasački listić Skupštine SrRBiH namijenjen Srbima); P6246 (Glasački listić Skupštine SrRBiH namijenjen nesrbima).

¹⁰⁴ P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 25; P6244 (Zapisnik sa 4. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 25. oktobar 1991.); D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 4. V. takođe P5473 (Uputstvo o provođenju plebiscita srpskog naroda u BiH, 28. oktobar 1991.).

¹⁰⁵ D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 19–23.

¹⁰⁶ P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 15.

¹⁰⁷ P946 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sastankom s predsjednikom Vlade Pelivanom, 27. novembar 1991.); P5805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 6. decembar 1991.), str. 2.

¹⁰⁸ P5556 (Zahtjev srpskog naroda u BiH upućen JNA, 11. decembar 1991.). V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4408–4409. V. takođe Herbert Okun, T. 1638 (22. april 2010.).

¹⁰⁹ P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 36. V. takođe Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4142, 4310–4312. Dana 11. januara 1992., Badinterova komisija je iz Mišljenje br. 4 i ocijenila "da se ne može smatrati da je potpuno dokazana volja naroda Bosne i Hercegovine da konstituišu SRBH kao suverenu i nezavisnu državu". D1279 (Mišljenje br. 4 o međunarodnom priznanju SRBiH od strane Evropske zajednice i njenih država-članica, 11. januar 1992.), str. 3. Vijeće napominje da je Evropskoj ekonomskoj zajednici tek 1993. službeno promijenjeno ime u Evropska zajednica (dalje u tekstu: EZ), ali da će, radi lakšeg snalaženja, koristiti skraćenicu EZ čak i kada bude mislilo na period prije 1993.

(dalje u tekstu: Uputstvo s varijantom A i B).¹¹⁰ Deklarisani cilj je bio da se provedu rezultati plebiscita na kojem je srpski narod u BiH odlučio da živi u jedinstvenoj državi u cilju "povećanja mobilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda".¹¹¹ Vijeće će kasnije u tekstu ove Presude razmotriti proces izrade, sadržinu i distribuciju Uputstva s varijantom A i B.¹¹²

50. Poslanici Skupštine srpskog naroda u BiH sastali su se 21. decembra 1991., izrazili snažno protivljenje procesu koji je predložila Badinterova komisija i odobrili pripreme za formiranje srpske republike.¹¹³ Dana 9. januara 1992., Skupština srpskog naroda u BiH proglasila je SrRBiH, kojoj je 12. avgusta 1992. promijenjeno ime u RS.¹¹⁴

51. Međunarodni naponi da se postigne sveobuhvatno diplomatsko rješenje situacije u Jugoslaviji prvobitno su formalizovani tokom druge polovine 1991., a zatim su u raznim formama i pred raznim forumima nastavljeni tokom cijelog sukoba. O tim naporima će detaljno biti riječi u jednom drugom odjeljku ove Presude.¹¹⁵

52. Početkom 1992., dijelom i zbog odbijanja nesrba da se odazovu na mobilizaciju za rat u Hrvatskoj, kako je gore razmotreno, jedinice JNA u BiH sve više su postajale "isključivo srpske jedinice", a JNA je u svojoj kadrovskoj politici otvoreno davala prednost Srbima.¹¹⁶ Početkom 1992., u SRBiH bilo je oko 100.000 pripadnika JNA, s više od 700 tenkova, 1.000 oklopnih transporterata, teškim naoružanjem, 100 aviona i 500 helikoptera, sve pod komandom Generalštaba JNA u Beogradu.¹¹⁷

53. Dana 15. januara 1992., Badinterova komisija je preporučila da se od SRBiH zatraži da održi referendum kako bi se provjerila volja naroda u vezi s nezavisnošću. Dana 20. januara, Skupština SRBiH je izglasala odluku da se taj referendum održi 29. februara i 1. marta 1992.¹¹⁸ Na sjednici održanoj 26. januara 1992, poslanici Skupštine SrRBiH osudili su tu odluku kao

¹¹⁰ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.).

¹¹¹ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2.

¹¹² V. par. 132–136; odjeljak IV.A.3.a.ii.D: Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti.

¹¹³ D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 4, 9–10, 29.

¹¹⁴ Robert Donia, T. 3564 (9. juni 2010.); P1346 (Zapisnik sa 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 2–3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 394.

¹¹⁵ V. odjeljak II.E: Međunarodni mirovni pregovori.

¹¹⁶ P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 17; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.8; činjenica o kojoj je presuđeno 2096. Već u aprilu 1992., preko 90 odsto svih oficira JNA bili su Srbi ili Crnogorci. Činjenica o kojoj je presuđeno 2097. Početkom aprila 1992., Izetbegović je naredio opštu mobilizaciju u BiH i naložio da bosanski Muslimani blokiraju puteve i kasarne JNA širom BiH. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 23; v. takođe Martin Bell, T. 9942–9943 (15. decembar 2010.).

¹¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 486.

¹¹⁸ P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 36. V. takođe P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 16.

nezakonitu.¹¹⁹ Dana 28. februara 1992, Skupština SrRBiH jednoglasno je usvojila Ustav SrRBiH.¹²⁰

54. Referendum o pitanju nezavisnosti održan je 29. februara i 1. marta 1992. Bosanski Srbi su pretežno bojkotovali referendum, na kojem je ogromna većina glasala za nezavisnost.¹²¹

55. Dana 28. marta 1992, SDS je bio pokrovitelj kongresa u Sarajevu o "Jugoslovenskoj krizi i srpskom pitanju".¹²² Kongresu, čije je težište bilo na žrtvama i gubicima koje su Srbi pretrpjeli tokom Drugog svjetskog rata, prisustvovalo je 500 učesnika, koje je pozdravio optuženi.¹²³ Podsjećajući na strah od "genocida usmjerenog protiv Srba", vođe bosanskih Srba navodile su da su teritorijalne pretenzije na područja izvan onih na kojima žive Srbi opravdane.¹²⁴

56. EZ i SAD su nezavisnost BiH priznali u aprilu 1992.¹²⁵ BiH je primljena u članstvo UN-a, nakon odluka koje su Savjet bezbjednosti i Generalna skupština donijeli 22. maja 1992.¹²⁶

57. Tokom 16. sjednice Skupštine bosanskih Srba, održane 12. maja 1992., optuženi je izložio Strateške ciljeve. To su bili sljedeći ciljevi: (i) razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice; (ii) uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine; (iii) uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između srpskih država; (iv) uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi; (v) podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i uspostavljanje efektivne državne vlasti u svakom od tih dijelova; (vi) izlaz SrRBiH na more.¹²⁷ Skupština bosanskih Srba je Strateške ciljeve usvojila na toj sjednici.¹²⁸

¹¹⁹ P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 16–19.

¹²⁰ D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 14. V. takođe P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.) (sadrži dugačku diskusiju o nacrtu ustava); v. činjenica o kojoj je presuđeno 414.

¹²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 395; P5427 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, bez datuma); P5530 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, 20. februar 1992.), str. 3.

¹²² D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 48.

¹²³ P971 (Izvjestaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 38.

¹²⁴ P971 (Izvjestaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 41–42 (gdje se upućuje na član 2 Ustava SrRBiH od 28. februara 1992.: "Teritoriju Republike čine područja autonomnih oblasti, opština i drugih srpskih etničkih cjelina, uključujući i područja na kojima je nad srpskim narodom u Drugom svjetskom ratu izvršen zločin genocida.").

¹²⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 396; P2284 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 15.

¹²⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 397.

¹²⁷ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8–10; P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

¹²⁸ P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA

1. Srpska demokratska stranka (SDS)

a. Osnivanje

58. SDS je osnovan 12. jula 1990. na osnivačkoj skupštini u Sarajevu.¹²⁹ Osnovan je pred prve višestranačke izbore u SRBiH, koji je trebalo da se održe u novembru 1990.¹³⁰ Skupština je izabrala optuženog za predsjednika stranke¹³¹ i on je ostao njen predsjednik sve do 1995.¹³² Optuženi je održao govor u kojem je naveo ciljeve stranke, koji su uključivali "federativnu Jugoslaviju i njoj ravnopravnu federalnu Bosnu i Hercegovinu".¹³³ Optuženi je takođe naveo da će stranka biti organizovana na republičkom, regionalnom, podregionalnom, opštinskom i mjesnom nivou, pri čemu će regionalni i niži odbori biti "potpuno autonomni u pogledu lokalnih političkih procjena i personalnih rješenja".¹³⁴

59. Tokom 1990. i 1991, SDS je finansiran iz dobrovoljnih priloga i uživao je podršku ogromne većine bosanskih Srba.¹³⁵

b. Komponente i njihove funkcije

60. Glavni organi SDS-a bili su Skupština stranke, zvanično najviše stranačko tijelo; Glavni odbor SDS-a, najviši stranački organ u vrijeme kada Skupština ne zasjeda; Izvršni odbor SDS-a kao izvršno tijelo Glavnog odbora; predsjednik stranke, koji je istovremeno bio i predsjednik Glavnog odbora; i nekoliko savjetodavnih tijela, kao što je Politički savjet SDS-a.¹³⁶

¹²⁹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.). V. takođe D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), str. 2. Skupština je usvojila statut u kojem se definišu organizacija i djelovanje stranke. Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.); D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.). Za spisak članova tokom 1990. i 1991. v. P6626 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a tokom 1990. i 1991.).

¹³⁰ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.).

¹³¹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.).

¹³² P2537 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 5.

¹³³ D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2; P971 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 20; Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.).

¹³⁴ D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2.

¹³⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 1892.

¹³⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1893; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 12–13; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16599–16600; Nedeljko Prstojević, T. 12935 (3. mart 2011.).

61. Skupština stranke bila je zadužena za usvajanje i izmjene i dopune stranačkog programa i statuta, kao i za izbor, između ostalog, predsjednika stranke i članova Glavnog odbora.¹³⁷
62. Dužnosti Glavnog odbora obuhvatale su izbor članova Izvršnog odbora i pripremu prijedloga svih zakona i odluka koje je usvajala Skupština stranke.¹³⁸ Glavni odbor je izrađivao politiku SDS-a i donosio važne političke odluke.¹³⁹ Optuženi je bio *ex officio* predsjednik Glavnog odbora SDS-a.¹⁴⁰ Krajišnik je postao član Glavnog odbora u julu 1991.¹⁴¹ Prema jednoj novoj odredbi stranačkog statuta koja je usvojena 12. jula 1991., predsjednik stranke mogao je da predlaže i praktično bira trećinu članova Glavnog odbora.¹⁴²
63. Dužnosti Izvršnog odbora uključivale su pripremu materijala za korištenje od strane Glavnog odbora i provođenje njegovih odluka.¹⁴³ Dana 31. jula 1991., Rajko Dukić, koga je optuženi predložio, jednoglasno je izabran za predsjednika Izvršnog odbora.¹⁴⁴ Dukić je u tom svojstvu trebalo da provede formiranje i rad stručnog aparata stranke.¹⁴⁵ Radomir Nešković je izabran za zamjenika predsjednika Izvršnog odbora tog istog dana.¹⁴⁶ Optuženi je prisustvovao nekim sjednicama Izvršnog odbora.¹⁴⁷

¹³⁷ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 20; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 15; P761 (Statut i platforma SDS-a, 17. februar 1990.), čl. 9.

¹³⁸ D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 19; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 28. V. npr. D3989 (Zapisnik Glavnog odbora SDS-a, 21. novembar 1991.).

¹³⁹ Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7365; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 7.

¹⁴⁰ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 14; P6558 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a).

¹⁴¹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 14.

¹⁴² Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16590–16591, 16601.

¹⁴³ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 32–34; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 21; P761 (Statut i platforma SDS-a, 17. februar 1990.), čl. 12. V. takođe P6243 (Bilješke sa skupštine SDS-a, 12. juli 1991.), str. 7.

¹⁴⁴ D1274 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 31. juli 1991.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 35.

¹⁴⁵ D1274 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 31. juli 1991.).

¹⁴⁶ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16589; Radomir Nešković, T. 14221 (6. juni 2011.).

¹⁴⁷ D1274 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 31. juli 1991.), str. 1; D1275 (Zapisnik sa 2. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 6. septembar 1991.), str. 2; P2585 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 2.

64. Predsjednik SDS-a je po statutu imao ovlaštenja koja su 1991. uključivala predstavljanje SDS-a, sazivanje Skupštine SDS-a, Glavnog odbora i Izvršnog odbora i koordiniranje rada organa i tijela SDS-a.¹⁴⁸ Predsjednik je bio najvažnija, centralna institucija stranke.¹⁴⁹

65. Još jedno tijelo koje je proisteklo iz SDS-a bio je Srpski poslanički klub, klub poslanika SDS-a u Skupštini SRBiH.¹⁵⁰ Na čelu Kluba poslanika bio je Vojo Maksimović.¹⁵¹ Optuženi je, kao vođa stranke, prisustvovao sastancima Kluba poslanika.¹⁵² Članovi Kluba poslanika su 24. oktobra 1991. formirali Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.¹⁵³ Radomir Nešković je Klub poslanika opisao kao "konstitutivni organ koji je donosio konstitutivne akte kojima je utemeljena Republika Srpska".¹⁵⁴

c. Organizacija i struktura

66. Tokom 1991. pa sve do 1992., sastanci "u proširenom sastavu" članova formalnih i *ad hoc* tijela stranke imali su važnu ulogu u utvrđivanju politike, odlučivanju i komunikaciji s najvišeg nivoa do baze.¹⁵⁵ SDS je takođe koristio sastanke "u proširenom sastavu" raznih grupa državnih funkcionera srednjeg ranga i stranačkih funkcionera nižeg ranga kako bi se instrukcije ili informacije prenijele do baze i ostvario širi stranački konsenzus o politici i strategiji.¹⁵⁶ Ti sastanci su često uključivali funkcionere koje je SDS predlagao za ministre u Vladi SRBiH, a mnogi od njih su kasnije postajali članovi Vlade bosanskih Srba.¹⁵⁷

¹⁴⁸ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 23; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 17; P761 (Statut i platforma SDS-a, 17. februar 1990.), čl. 11.

¹⁴⁹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 24, 41, 67; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16600.

¹⁵⁰ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 44.

¹⁵¹ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16605.

¹⁵² Patrick Treanor, T. 14012 (1. juni 2011.). V. P2543 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 30. septembar 1991.); P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.).

¹⁵³ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 47, 165. V. par. 77.

¹⁵⁴ Radomir Nešković, T. 14242 (6. juni 2011.).

¹⁵⁵ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 41, 56, 64, 67.

¹⁵⁶ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 49.

¹⁵⁷ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 50.

67. Još jedna ključna odlika organizacije SDS-a krajem 1991. i tokom 1992. bilo je kolektivno rukovođenje u formi donošenja odluka u malim grupama, a što je najvažnije, saradnja četvero glavnih rukovodilaca – optuženog, Krajišnika, Biljane Plavšić i Koljevića.¹⁵⁸

68. Stranka je imala hijerarhijsku strukturu i bila je organizovana na opštinske skupštine i odbore koji su podsjećali na republičke organe.¹⁵⁹ Veći gradovi su imali i opštinske odbore i mjesne odbore koji su odgovarali mjesnim zajednicama.¹⁶⁰ Mjesni odbori su bili osnovne jedinice stranačke organizacije.¹⁶¹ Svaki član mjesnog odbora predstavljao je 15 do 20 domaćinstava i referisao je mjesnom odboru, koji je sa svoje strane podnosio izvještaje opštinskom odboru; opštinski odbor je zatim referisao predsjedniku stranke, Glavnom odboru ili Izvršnom odboru.¹⁶² Opštinski odbori su se sastojali od predsjednika mjesnih odbora.¹⁶³ Članovi Glavnog i Izvršnog odbora trebalo je da učestvuju u radu opštinskih odbora na području na kojem su živjeli.¹⁶⁴

69. Odluke su, u skladu s hijerarhijom, provodila sva tijela, uključujući regionalne, opštinske i mjesne odbore,¹⁶⁵ kao i niže funkcionere.¹⁶⁶ Mjesni odbori su dobijali zaduženja od opštinskih odbora, kojima su bili odgovorni.¹⁶⁷ Opštinski odbori su bili dužni da provode instrukcije koje izda Glavni odbor ili Izvršni odbor.¹⁶⁸ Glavni odbor je imao ovlaštenje da raspušta opštinska tijela ako je

¹⁵⁸ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 18, 68–75. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16605; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8618.

¹⁵⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 1894; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 22; Milorad Dodik, T. 36872–36875 (9. april 2013.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 21; Nedeljko Prstojević, T. 12935 (3. mart 2011.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 3.

¹⁶⁰ Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7386; Nedeljko Prstojević, T. 12935 (3. mart 2011.).

¹⁶¹ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16600, 16749–16750; Radomir Nešković, T. 14216, 14252–14253 (6. juni 2011.). V. takođe P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.), str. 1.

¹⁶² Radomir Nešković, T. 14216–14217 (6. juni 2011.); Dževad Gušić, T. 17802–17804 (24. avgust 2011.); Nedeljko Prstojević, T. 12936–12937 (3. mart 2011.). V. takođe P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN-u*, 9. novembar 1990.), str. 1; P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.); P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 9.

¹⁶³ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 51.

¹⁶⁴ P2573 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, novembar 1991.), str. 3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1895.

¹⁶⁵ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16602, 16751; Radomir Nešković, T. 14235 (6. juni 2011.).

¹⁶⁶ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16623–16627. V. takođe Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.).

¹⁶⁷ Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7386.

¹⁶⁸ Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7386; Nedeljko Prstojević, T. 12936–12939 (3. mart 2011.); Milorad Dodik, T. 36873 (9. april 2013.). V. npr. P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.).

smatrao da ona ne funkcionišu dobro ili da ne provode stranačku politiku.¹⁶⁹ Opštinski odbori su slali delegate u Skupštinu RS.¹⁷⁰

70. Od 1990. do 1995., optuženi je bio na čelu hijerarhijske strukture SDS-a.¹⁷¹

71. Stranka je nastojala da razradi i provede efikasan sistem komunikacije kako bi se instrukcije prenijele s vrha stranke naniže i kako bi izvještaji pristizali iz baze na viši nivo.¹⁷² Dokazi pokazuju da je postojala komunikacija u oba smjera između vrha i lokalnog nivoa. Glavni odbor, Izvršni odbor ili optuženi određivali su članove Glavnog odbora ili Izvršnog odbora koji su odlazili u konkretne opštine da bi komunicirali s nižim tijelima i bavili se problemima na opštinskom nivou, a zatim bi o njima referisali.¹⁷³ Članovi Glavnog odbora bili su dužni da redovno prisustvuju sjednicama opštinskog odbora u svojoj opštini.¹⁷⁴ Glavni odbor je obavještavao opštinske odbore o svojim odlukama i radu.¹⁷⁵ Opštinske vođe SDS-a sastajale su se i komunicirale s vođama SDS-a na republičkom nivou, uključujući optuženog i Glavni odbor.¹⁷⁶ Optuženi je na sjednici Skupštine SrRBiH održanoj 15. februara 1992. izjavio da će formirati timove sačinjene od članova Glavnog odbora i poslanika iz odgovarajuće regije koji će prisustvovati sastancima klubova odbornika u opštinama.¹⁷⁷

¹⁶⁹ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16602.

¹⁷⁰ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16620. Na primjer, Srdo Srdić je bio poslanik Skupštine iz Prijedora. P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 151, 153. On je jedno vrijeme bio i predsjednik opštinskog odbora SDS-a Prijedor, a zamijenio ga je Simo Mišković. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16621–16622. Milenko Vojinović je bio predsjednik SDS-a u Brčkom i poslanik u Skupštini bosanskih Srba. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 13.

¹⁷¹ Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16602, 16841; Milorad Dodik, T. 36872 (9. april 2013.). V. takođe P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.); P6238 (Odluka Radovana Karadžića, 18. oktobar 1991.) (Vijeće napominje da, iako je datum na dokumentu dijelom nečitljiv, kada je dokument predložen u dokaze, strane u postupku nisu osporile datum 18. oktobar 1991., v. Rodoljub Đukanović, T. 36179, 36204 (27. mart 2013.); P2548 (Teleks pod naslovom "Naredba SDS Sarajevo", 29. oktobar 1991.); Patrick Treanor, T. 14023–14024 (1. juni 2011.).

¹⁷² Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.).

¹⁷³ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16619, 16627, 16760–16763, 16783–16784; Radomir Nešković, T. 14217–14218 (6. juni 2011.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 21. V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43862–43863 (20. novembar 2013.); P6516 (Izvod iz transkripta svjedočenja Momčila Krajišnika u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 25069–25070.

¹⁷⁴ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16630–16632; Radomir Nešković, T. 14216 (6. juni 2011.).

¹⁷⁵ P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.) (pod pečatom), *e-court* str. 2; svjedok KW317, T. 39327 (5. juni 2013.).

¹⁷⁶ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16632, 16752, 16758, 16759; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 25; Nebojša Ristić, T. 15391–15392 (24. juni 2011.); P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 41; svjedok KW317, T. 39328 (5. juni 2013.); Radomir Kezunović, T. 13886–13887 (31. maj 2011.).

¹⁷⁷ P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 58.

d. Početne akcije

72. U prvim mjesecima 1991., SDS je počeo da organizuje opštine u BiH sa srpskom većinom u zajednice opština, raskinuvši u nekim slučajevima veze s prijašnjim zajednicama opština.¹⁷⁸ Vođe SDS-a pravdale su to udruživanje opština ekonomskom nužnošću.¹⁷⁹

73. U jednom povjerljivom dokumentu SDS-a, od 23. februara 1991., razmatraju se konkretni koraci koje treba preduzeti u slučaju da BiH krene u nezavisnost.¹⁸⁰ U tom slučaju, opštinske vlasti moraju obezbijediti da se isključivo primjenjuju jugoslovenski (savezni) zakoni, stavljanjem van snage provođenje republičkih propisa.¹⁸¹ Tu politiku je usvojio Klub poslanika SDS-a i objavio u dokumentu od 10. juna 1991.¹⁸²

74. Krajem 1991. SDS je počeo da provodi politiku "regionalizacije".¹⁸³ Ona se sastojala od stvaranja "regija" u kojima su Srbi bili relativno većinsko stanovništvo.¹⁸⁴ U jesen 1991., SDS je takođe vršio pripreme za formiranje srpskih opština i kriznih štabova srpskih opština, na opštinskom nivou.¹⁸⁵

75. Dana 16. septembra 1991, Izvršni odbor SDS-a odobrio je imenovanje Štaba za regionalizaciju.¹⁸⁶ Najmanje tri zajednice opština – Istočna i Stara Hercegovina, ARK i Romanija – postale su srpske autonomne oblasti (SAO) u septembru 1991.¹⁸⁷ U periodu od septembra do novembra 1991. formirano je još srpskih autonomnih oblasti: Semberija-Majejica, Sjeverna Bosna i Birač.¹⁸⁸ Dana 24. februara 1992., Izvršni odbor SDS-a postavio je "koordinatore" za srpske

¹⁷⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 1913. Ali v. Momčilo Krajišnik, T. 43244–43246 (7. novembar 2013.) (gdje se navodi da je pristupanje neke opštine zajednici opština, ili istupanje iz nje, zavisilo od volje građana, da je za to bila potrebna saglasnost skupštine opštine i da se to nije događalo na inicijativu SDS-a).

¹⁷⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 1914.

¹⁸⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 1917.

¹⁸¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1918.

¹⁸² V. činjenica o kojoj je presuđeno 1919; D4654 (Stavovi Kluba poslanika SDS-a BiH, 10. juni 1991.).

¹⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1921; P2584 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 16. septembar 1991.), str. 1; P2530 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba, 25. septembar 1991.); P2585 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 5; P2586 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 3. decembar 1991.), str. 1–3; Radomir Nešković, T. 14357–14361 (7. juni 2011.).

¹⁸⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1922. V. takođe Patrick Treanor, T. 14016 (1. juni 2011.); Robert Donia, T. 3100–3101 (1. juni 2010.).

¹⁸⁵ P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 16, 19. V. odjeljak IV.A.1: Dio predmeta koji se odnosi na Opštine (Činjenice) za diskusiju o osnivanju srpskih opština i kriznih štabova u svakoj od Opština.

¹⁸⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 1923; P2584 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 16. septembar 1991.), str. 1.

¹⁸⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 1923.

¹⁸⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 1924.

autonomne oblasti.¹⁸⁹ Na primjer, Izvršni odbor SDS-a imenovao je Radislava Vukića, člana Izvršnog odbora SDS-a, za koordinatora za SAO Krajinu.¹⁹⁰

2. Skupština bosanskih Srba

76. Kako je gore opisano,¹⁹¹ u oktobru 1991. trostranačka koalicija SDA, HDZ-a i SDS-a raspala se oko pitanja nezavisne BiH. U noći između 14. i 15. oktobra 1991., predsjednik Skupštine SRBiH odgodio je sjednicu, ali je u odsustvu srpskih poslanika obavljeno glasanje i usvojena je deklaracija o suverenitetu.¹⁹² Dana 15. oktobra 1991., Politički savjet SDS-a sastao se da procjeni situaciju.¹⁹³ Na tom i drugim sastancima pojavila se ideja da bi SDS trebalo da formira svoje institucije, koje će funkcionisati paralelno s institucijama BiH.¹⁹⁴

77. Poslanici bosanski Srbi u Skupštini SRBiH proklamovali su 24. oktobra 1991. zasebnu Skupštinu srpskog naroda¹⁹⁵ i za predsjednika Skupštine izabrali Krajišnika.¹⁹⁶ Novoformirana Skupština u suštini je predstavljala novu formu Kluba poslanika SDS-a, a u zapisniku i stenogramu s prve sjednice Skupštine navodi se da je to sjednica Kluba poslanika.¹⁹⁷

78. Tokom 1991. pa sve do 1992., Skupštinu bosanskih Srba¹⁹⁸ činilo je 78 poslanika, od kojih samo šest nisu bili članovi SDS-a.¹⁹⁹ U periodu od oktobra 1991. do decembra 1992. održane su 23

¹⁸⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2181.

¹⁹⁰ P6530 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2181. Njegove dužnosti su bile, između ostalog, da koordinira aktivnosti opštinskih odbora SDS-a u SAO Krajini, da se, u saradnji s predsjednikom Skupštine i predsjednikom vlade SAO Krajine, stara o provođenju odluka Skupštine bosanskih Srba i Ministarskog savjeta i da se uključi u rad Kriznog štaba SAO Krajine. P6530 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1992.).

¹⁹¹ V. par. 44–46.

¹⁹² V. činjenice o kojima je presuđeno 1929–1936.

¹⁹³ Činjenica o kojoj je presuđeno 1937; D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.); Robert Donia, T. 3107 (1. juni 2010.).

¹⁹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 1938; P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 164.

¹⁹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 413; P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBih, 24. oktobar 1991.), str. 12–15; P3121 (Sjednica Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 163.

¹⁹⁶ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 80.

¹⁹⁷ P1342 (Zapisnik sa 1. sjednice SrRBih, 24. oktobar 1991.), str. 3; P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBih, 24. oktobar 1991.), str. 3; P3121 (Sjednica Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 3; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 47, 165.

¹⁹⁸ Izraz "Skupština bosanskih Srba" koristiće se u daljnjem tekstu da zajednički označi tijelo koje se u raznim periodima zvalo Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Skupština SrRBih i Narodna skupština RS-a.

¹⁹⁹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 151–152, par. 165. U Ustavu bosanskih Srba od 17. decembra 1992. navodi se da Skupština ima 120

sjednice Skupštine bosanskih Srba.²⁰⁰ Dana 12. avgusta 1992., Skupština je izglasala da se naziv republike SrRBiH promijeni u RS.²⁰¹

79. To zakonodavno tijelo, kojim su predsjedavali predsjednik i dva potpredsjednika, imalo je ovlaštenja da donosi zakone i utvrđuje visinu budžeta i teritorijalnu organizaciju republike.²⁰² Skupština je takođe mogla da raspisuje referendum i izbore.²⁰³

80. Zakone su mogli da predlažu poslanici, Vlada, predsjednik Republike, skupštine opština ili najmanje 3.000 birača.²⁰⁴ Nakon toga, relevantno ministarstvo je pripremalo nacrt koji je Vlada usvajala i upućivala pred Skupštinu.²⁰⁵ To je značilo da je zakonske propise uvijek zvanično predlagala vlada, bez obzira na to ko je pokrenuo njihovo donošenje.²⁰⁶ U slučaju rata ili

---

poslanika. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 71 (str. 15).

²⁰⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 1941. V. takođe P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 186, str. 184–185. V. P1342 (Zapisnik sa 1. sjednice SrRBiH, 24. oktobar 1991.); P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.); P1344 (Zapisnik sa 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.); D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.); D85 (Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.); D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.); P1345 (Zapisnik sa 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.); D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.); P1346 (Zapisnik sa 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.); P1347 (Stenogram 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.); P1348 (Zapisnik sa 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.); P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.); P1350 (Stenogram 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.); P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.); P1352 (Zapisnik sa 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.); D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.); D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.); P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.); D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.); P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.); P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.); P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.); D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.); P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.); P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.); P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.); D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.); P1357 (18. sjednica Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.); P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.); D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.); P1359 (Zapisnik sa 20. sjednice Skupštine SrRBiH, 14.-15. septembar 1992.); D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. septembar 1992.); P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar-1. novembar 1992.); P1360 (Stenogram sa zajedničke sjednice (21. sjednice) Skupštine RS-a i Skupštine Republike Srpske Krajine, 31. oktobar 1992.); P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.); P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.); P1363 (Zapisnik sa 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.); P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.).

²⁰¹ P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 3; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 34.

²⁰² Činjenica o kojoj je presuđeno 2014; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70, 74, 79 (str. 15, 16).

²⁰³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2015; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70 (str. 15).

²⁰⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2016; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 76, 90 (str. 16, 18), čl. 118–119 (str. 53).

²⁰⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2017; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 119–121 (str. 53).

²⁰⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2018.

neposredne ratne opasnosti, poslanici su mogli, u skladu s ocjenom političke i bezbjednosne situacije, da predlože Skupštini da se neki zakon usvoji bez rasprave o njegovom nacrtu.²⁰⁷

81. Skupština bosanskih Srba bila je zadužena da vrši kontrolu nad pitanjima u nadležnosti Vlade bosanskih Srba.²⁰⁸ Ona je birala predsjednika Vlade i glasala o imenovanju ministara u Vladi.²⁰⁹ Pored toga, u Skupštini se raspravljalo o radu Vrhovnog suda, javnog tužilaštva i o ustavnosti republičkih zakona prema mišljenju Ustavnog suda.²¹⁰ Skupština je takođe imala zadatak da saraduje sa skupštinama drugih republika, autonomnih pokrajina i opština putem razmjene informacija i posjeta poslanika Skupštine.²¹¹

82. Predsjednik Skupštine je bio ovlašten da predlaže dnevni red sjednica Skupštine i da saziva Skupštinu na vlastitu inicijativu ili na zahtjev Vlade bosanskih Srba ili jedne trećine poslanika u Skupštini.²¹²

83. Sjednicama Skupštine bosanskih Srba ponekad su prethodili sastanci Kluba poslanika SDS-a, koji je predlagao zaključke koji bi se Skupštini ponudili na usvajanje.²¹³

84. Skupština je bila važan forum putem kojeg su se poslanici informisali o politici, planovima i instrukcijama, između ostalog, da bi ih širili na terenu.²¹⁴ Opštinska tijela su izvještavana o sjednicama Skupštine i odlukama koje su tamo donesene.²¹⁵ Na primjer, na 7. sjednici Skupštine, optuženi je zatražio da poslanici u Krajini "dosta rade sa našim ljudima tamo, sa strankom, da se objašnjavaju strateški ciljevi i da se objašnjava naša taktika iz dana u dan" i rekao da je "[p]oslanik

²⁰⁷ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 241 (str. 76).

²⁰⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2019; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70 (str. 15).

²⁰⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2020; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 176 (str. 62).

²¹⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2021; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 228–232 (str. 72–74).

²¹¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2022; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 233–237 (str. 74–75).

²¹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2024; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 74 (str. 16), čl. 26, 82, 89 (str. 36, 47, 48).

²¹³ V. npr. D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 69; P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar – 1. oktobar 1993.), str. 2; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 35–40, 40–41.

²¹⁴ V. P1369 (Transkript 27. sjednice Skupštine RS-a, 3. april 1993.), str. 7; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 22; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 13–14; P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 68.

²¹⁵ V. P3439 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Ključ, 13.-14. maj 1992.), str. 2; Rajko Kalabić, T. 44577–44578; P6589 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora Prijedor, 18. maj 1992.), str. 1; P3590 (Zapisnik sa sastanka predsjednika opština u zoni odgovornosti 1. partizanske brigade, 14. maj 1992.), str. 3.

[...] predstavnik i nosilac najviše vlasti predstavničke", ali "u isto vrijeme mora da bude odgovoran prema ovoj skupštini koja je ovdje".²¹⁶

85. Na sjednicama Skupštine, poslanici su referisali o događajima u opštinama.²¹⁷ Optuženi je na 12. sjednici Skupštine održanoj 24. marta 1992. izjavio sljedeće:

Gospoda poslanici će [...] sada, u ovom periodu, kada se stvara država i kad se postavlja na noge, po mom mišljenju i na moju molbu, ako se Skupština tako složi, morati biti stubovi naše vlasti tamo gdje se nalaze. Dakle, moraju permanentno biti u kontaktu s predsjednicima opština na uspostavljanju vlasti.²¹⁸

86. Izjave poslanika ukazuju na to da su oni davali Skupštini određeni stepen vlasti nad opštinskim tijelima. Na 8. sjednici Skupštine, govoreći o "raskolu" u Bosanskoj Krajini, Vojo Kuprešanin je rekao da je Skupština "za nas vrhovna vlast jer može da poništi sve naše odluke".²¹⁹ Optuženi je prije toga, na istoj sjednici, rekao sljedeće: "Vrhovna vlast srpskog naroda je ova Skupština, u BiH. [...] Ova Skupština ima ovlašćenja da poništi sve odluke svake srpske skupštine u BiH i Regionalne skupštine".²²⁰

87. Skupština je formirala mnoge državne političke organe bosanskih Srba, uključujući Savjet za nacionalnu bezbjednost, tročlano i petočlano Predsjedništvo i jednog predsjednika, Ministarski savjet i Vladu, kao i pravosudni sistem.²²¹

3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB)

88. Dana 27. marta 1992., Skupština bosanskih Srba osnovala je SNB.²²² SNB je trebalo da bude savjetodavni organ Skupštine u vezi s političkim, zakonskim, ustavnim i drugim pitanjima značajnim za bezbjednost "Srba u [BiH]", i trebalo je da odgovara Skupštini.²²³ SNB je bio

²¹⁶ P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 58.

²¹⁷ V. D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 66–67, 71–75.

²¹⁸ P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 15.

²¹⁹ D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 60–61.

²²⁰ D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 45.

²²¹ V. par. 88, 96–98, 103, 107. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16779; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 168–188.

²²² P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.), str. 14; D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 10; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 185. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2028. Odluke SNB-a su ponekad objavljivane u *Službenom glasniku SrRBiH*. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2030.

²²³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2029; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 10–15; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 185.

zamišljen i kao tijelo koje je može da donosi odluke koje obavezuju izvršne organe, uključujući Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo narodne odbrane.²²⁴

89. Optuženi je bio predsjednik SNB-a.²²⁵ Članovi SNB-a *ex officio* bili su i predsjednik Skupštine bosanskih Srba, predsjednik Vlade SrRBiH, kao i ministri za odbranu i unutrašnje poslove.²²⁶

90. SNB je bio jedno od privremenih tijela koje je tokom 1992. služilo kao *de facto* Predsjedništvo SrRBiH.²²⁷ Biljana Plavšić i Koljević, koji su bili članovi Predsjedništva SRBiH, bili su vršioци dužnosti predsjednika SrRBiH.²²⁸ SNB je, obično na zajedničkim sjednicama s Vladom, donosio odluke u vezi sa, između ostalog, bezbjednošću, odbranom, vojskom i političkom strategijom²²⁹ i davao zaduženja raznim ministarstvima.²³⁰ Odluke sa zajedničkih sjednica potom su ozvaničene preko Biljane Plavšić i Koljevića, koji su bili članovi SNB-a, ili preko odluke relevantnog državnog organa.²³¹

91. SNB i Vlada su u aprilu 1992. donijeli jedan broj odluka u vezi s TO-om²³²: dana 15. aprila 1992, SNB i Vlada su odlučili da ministar odbrane organizuje TO i rukovodi njime do imenovanja

²²⁴ P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 14–15.

²²⁵ Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 256; P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 28. Optuženi je potpisivao zapisnike sa sastanaka SNB-a (često zajedničkih sastanaka s Vladom) kao predsjednik Savjeta. V. npr. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); D405 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a, 16. april 1992.); P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.). Neke od zapisnika potpisali su optuženi i predsjednik Vlade. V. npr. P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.); P3079 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 14. maj 1992.).

²²⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2079.

²²⁷ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 255, 258.

²²⁸ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 254; D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 9–10, 15; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 24.

²²⁹ V. npr. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); P3077 (Zapisnik sa proširene sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 20. april 1992.); P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.); P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.); D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.); D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.); P3080 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 15. maj 1992.).

²³⁰ V. npr. D405 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a, 16. april 1992.), par. 3–4, 7, 12; P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2; D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 1.

²³¹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 259. Na primjer, na jednoj od svojih prvih sjednica, održanoj 15. aprila 1992., SNB je na zajedničkom sastanku s Vladom utvrdio da su ispunjeni uslovi da se predloži da Predsjedništvo Republike proglasi stanje neposredne ratne opasnosti. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 1. To je učinjeno preko odluke Biljane Plavšić i Koljevića, kao Predsjedništva. P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.).

²³² V. par. 212–214.

njegovog komandanta.²³³ Dana 22. aprila 1992., SNB i Vlada su odlučili da predsjednik SNB-a koordinira pitanja vezana za komandovanje snagama TO-a.²³⁴ Oni su takođe usvojili zaključak da Štab TO-a SrRBiH imenuje komandante štabova u regijama, opštinama i gradovima.²³⁵ Dana 24. aprila 1991., SNB je odlučio da formira gradski štab TO-a koji su činili komandanti opštinskih TO-ova, pri čemu je optuženi bio zadužen za "realizaciju odluke".²³⁶ Dana 27. aprila 1992., na zajedničkoj sjednici, odlučeno je da se plate za pripadnike TO-a obezbijede uz pomoć skupština opština.²³⁷

92. U aprilu 1992., SNB je opštinskim kriznim štabovima i TO-u izdavao naloge i od njih primao izvještaje.²³⁸

93. Dana 24. aprila 1992., na sastanku s Vladom SrRBiH, SNB je odlučio da "razmjenu ratnih zarobljenika po obavljenom poslu organa unutrašnjih poslova preuzima Ministarstvo pravde".²³⁹ Na tom istom sastanku, SNB je odlučio da formira Državnu komisiju za ratne zločine i da sačini uputstva za rad te komisije.²⁴⁰ Dana 8. maja 1992., na zajedničkoj sjednici SNB-a i Vlade SrRBiH odlučeno je da se formira državna komisija za pomoć izbjeglicama.²⁴¹

94. Što se tiče struktura veze, u aprilu 1992. SNB i Vlada naložili su ministrima unutrašnjih poslova i narodne odbrane da "svakodnevno podnose izvještaje o situaciji na terenu, o utvrđivanju eventualne odgovornosti i preduzimanju mjera", a da ministar unutrašnjih poslova "svakodnevno podnosi izvještaj o bezbjedonosnoj situaciji na teritoriji [SrRBiH]".²⁴²

95. SNB je praktično prestao da održava sjednice i vrši centralnu ulogu otprilike u maju 1992., kada je formirano Predsjedništvo.²⁴³

²³³ P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 2.

²³⁴ P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 1. V. takođe Reynaud Theunens, T. 16888–16889 (19. juli 2011.).

²³⁵ P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

²³⁶ P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

²³⁷ D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.).

²³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2080. V. npr. D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.), str. 2; P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.); P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2; P2627 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 28. april 1992.), str. 1.

²³⁹ P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

²⁴⁰ P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 275.

²⁴¹ P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

²⁴² P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

²⁴³ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 260–261, fusnota 723.

4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik

a. Osnivanje

96. Dana 12. maja 1992., Skupština bosanskih Srba je osnovala tročlano Predsjedništvo i za članove Predsjedništva izabrala optuženog, Biljanu Plavšić i Koljevića.²⁴⁴ Predsjedništvo je potom izabralo optuženog za predsjednika Predsjedništva.²⁴⁵ Predsjednik Predsjedništva je bio zadužen da izdaje naređenja, usvaja i predočava odluke i komanduje VRS-om²⁴⁶ u ime Predsjedništva.²⁴⁷

97. Dana 2. juna 1992. ili približno tog datuma, Predsjedništvo je prošireno na pet članova i u njemu su bili i predsjednik Vlade Branko Đerić i predsjednik Skupštine bosanskih Srba, Krajišnik.²⁴⁸ Dana 6. jula 1992., petočlano Predsjedništvo je između sebe podijelilo zaduženja: vojna pitanja pripala su optuženom, međunarodni odnosi, kao i pitanja informisanja i propaganda, pripali su Koljeviću; Biljana Plavšić bila je zadužena, između ostalog, za kontakte s UNPROFOR-om, osim kada je riječ o vojnim pitanjima, kao i za pitanja vezana za izbjeglice i humanitarnu pomoć; Krajišnik je bio zadužen za pitanja povjerenika i privrede; a pitanja vezana za snabdijevanje pripala su Đeriću.²⁴⁹ Predsjedništvo koje se sastajalo od 2. juna do 17. decembra 1992. ponekad se navodi kao "Ratno predsjedništvo", zato što se smatralo da su sjednice održavane "u neposrednoj ratnoj opasnosti", kako se navodi u nekim zapisnicima sa sjednica iz tog perioda.²⁵⁰ Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba usvojila je "Deklaraciju o završetku rata", kojom je proglasila da je za RS završen rat u bivšoj BiH.²⁵¹

²⁴⁴ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 58; P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 2; Patrick Treanor, T. 14051, 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 180, 260.

²⁴⁵ P3032 (Zapisnik sa 1. konstitutivne sjednice Predsjedništva SrRBiH, 12. maj 1992.). V. takođe Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 180, 260; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 58.

²⁴⁶ Radi lakšeg snalaženja, skraćenica "VRS" koristiće se u cijelom ovom odjeljku i obuhvataće i period prije 12. avgusta 1992., kada je ime Vojske SrRBiH promijenjeno u VRS. V. fusnota 422.

²⁴⁷ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 58.

²⁴⁸ Patrick Treanor, T. 14060–14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 261–265.

²⁴⁹ D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.), str. 3.

²⁵⁰ V. npr. P3061 (Zapisnik sa 3. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 8. juni 1992.); P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.); D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.); P1465 (Zapisnik sa 19. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 13. juli 1992.).

²⁵¹ P1363 (Zapisnik sa 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), str. 3; P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 7–16.

98. Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba je umjesto Predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika Republike.²⁵² Skupština je optuženog izabrala za predsjednika RS-a, a Biljanu Plavšić i Koljevića za potpredsjednike.²⁵³

b. Funkcije

99. Prema Ustavu bosanskih Srba, predsjednikova zaduženja bila su da predstavlja Republiku, predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade i kandidate za predsjednika i sudije Ustavnog suda, ukazom proglašava zakone,²⁵⁴ vrši pomilovanja, dodjeljuje odlikovanja i priznanja utvrđena zakonom i obavlja druge poslove u skladu s Ustavom.²⁵⁵

100. Predsjednik je takođe posjedovao vanredna ovlaštenja, kao što je ovlaštenje da, kada Skupština ne može da se sastane zbog vanrednih okolnosti, utvrđuje postojanje vanrednih prilika i "[n]alaze mjere za njihovo otklanjanje, u skladu sa Ustavom i zakonom", "po pribavljenom mišljenju Vlade".²⁵⁶ Predsjednik je takođe imao ovlaštenje da, za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, po svojoj inicijativi ili na prijedlog Vlade, donosi akte o pitanjima iz nadležnosti Skupštine, i podnosi ih na potvrdu Skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane.²⁵⁷ Primjenjujući to vanredno ovlaštenje, Predsjedništvo je 1. juna 1992. donijelo Zakon o odbrani i Zakon o vojsci.²⁵⁸ Predsjedništvo je takođe biralo ministre u Vladu, u vrijeme kada Skupština nije bila u mogućnosti da zasjeda, što je ona kasnije potvrđivala.²⁵⁹

²⁵² P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 57–58; Patrick Treanor, T. 14061 (1. juni 2011.).

²⁵³ P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 114–115; Patrick Treanor, T. 14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 188, 266.

²⁵⁴ Ovlaštenje predsjednika da ukazom proglašava zakone na osnovu člana 80 Ustava RS-a odnosi se na ovlaštenje da se proglase zakoni koje je usvojila Skupština. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 80 (str. 17). V. npr. P2315 (Zakon o obrazovanju opštine Rajlovac, 11. maj 1992., i pripadajući Ukaz o proglašenju, 15. maj 1992.); P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.). To ovlaštenje se razlikuje od ovlaštenja predsjednika, pod stavkom 2 člana 81, za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, da donosi akte koje će Skupština kasnije potvrditi. V. par. 100.

²⁵⁵ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 69, 80 (str. 14, 16–17).

²⁵⁶ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 81 (str. 17); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 240.

²⁵⁷ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 81 (str. 17); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 240. Skupština je na 16., 17. i 20. sjednici verificovala jedna broj odluka koje je donijelo Predsjedništvo SrRBiH. P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 2; P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 8–9; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.–15. septembar 1992.), str. 107–117; P1359 (Zapisnik sa 20. sjednice Skupštine SrRBiH, 14.-15. septembar 1992.), str. 2–3, 10.

²⁵⁸ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 241; P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.); P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni

101. Predsjednik Republike je bio glavnokomandujući, ili vrhovni komandant, VRS-a.²⁶⁰
102. Po Ustavu bosanskih Srba, predsjednik je mogao da zatraži od Vlade mišljenje o pitanjima važnim za Republiku.²⁶¹ Predsjedništvo je "redovno primalo izvještaje preko Vlade, koja je bila u redovnom kontaktu s opštinama, kriznim štabovima i srpskim autonomnim oblastima".²⁶² Predsjedništvo i predsjednik su takođe dobijali izvještaje od MUP-a²⁶³ i Glavnog štaba VRS-a.²⁶⁴

5. Ministarski savjet

103. Dana 21. decembra 1991., Skupština bosanskih Srba formirala je Ministarski savjet.²⁶⁵ Ministarski savjet se sastojao od predsjednika, 18 ministara i pet predsjednika vlada srpskih autonomnih oblasti koji su određivani *ex officio*.²⁶⁶ Mnogi od članova imenovanih 21. decembra 1991. bili su na dužnostima u ministarstvima zajedničke Vlade BiH.²⁶⁷ Ministarski savjet je funkcionisao kao izvršni organ Skupštine bosanskih Srba.²⁶⁸

1992.). Skupština je na svojoj 17. sjednici verifikovala Zakon o odbrani i Zakon o vojsci. P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 8.

²⁵⁹ V. P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrBiH, 12. maj 1992.), str. 3.

²⁶⁰ P2603 (Zakon o vojsci SrBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106 (str. 22); P5416 (Odluka Skupštine srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.), Amandman III; Patrick Treanor, T. 14061–14062 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 246. Za opis dužnosti predsjednika i vrhovnog komandanta, v. par. 167–168.

²⁶¹ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 82; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 277.

²⁶² P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 274.

²⁶³ Christian Nielsen, T. 16270–16271 (7. juli 2011.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 389; P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 23.

²⁶⁴ V. npr. P4206 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a predsjedniku RS-a i Drinskom korpusu u vezi s razgovorima s generalom Morillonom, 15. mart 1993.); P4449 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 10. juli 1995.); P3054 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.); P4464 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.); P4457 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.). V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj-31. juli 1992.), *e-court* str. 126; P1467 (Zapisnik sa 21. sjednice Predsjedništva SrBiH, 2. avgust 1992.), str. 2; Richard Butler, T. 27505 (17. april 2012.); P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", str. 308–313.

²⁶⁵ P1345 (Zapisnik sa 4. sjednice Skupštine SrBiH, 21. decembar 1991.), str. 6–8; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrBiH, 21. decembar 1991.), str. 35–37; D296 (Odluka poslanika iz SDS-a i SPO-a o osnivanju Skupštine SrBiH, 24. oktobar 1991.), str. 23–25; Patrick Treanor, T. 14030 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 176.

²⁶⁶ D296 (Odluka poslanika iz SDS-a i SPO-a o osnivanju Skupštine SrBiH, 24. oktobar 1991.), str. 23–25; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 149, 221, str. 162.

²⁶⁷ V. P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 51.

²⁶⁸ P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrBiH, 13. januar 1992.), str. 3; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrBiH, 21. decembar 1991.), str. 36.

104. Dana 11. januara 1992., Ministarski savjet je održao prvu sjednicu, na kojoj je formirao privremene komisije za ekonomsku i razvojnu politiku, za društvene djelatnosti i za unutrašnju politiku, pravosuđe i upravu.²⁶⁹ Prema zapisniku sa sjednice, Ministarski savjet je takođe raspravljao o "[r]ealizacij[i] zadataka koji proizilaze iz Deklaracije o proglašenju Republike srpskog naroda BiH" i utvrdio prioritete koji proističu iz Deklaracije, kao što su "utvrđivanje etničkog prostora i formiranje organa vlasti na tom prostoru, kao i ekonomsko razvlašćivanje postojeće vlasti u [SRBiH]".²⁷⁰ Sjednici su prisustvovali optuženi kao predsjednik SDS-a, Krajišnik kao predsjednik Skupštine bosanskih Srba, sekretar Skupštine bosanskih Srba, predsjednik Izvršnog odbora SDS-a, predsjednik Vijeća opština Skupštine SRBiH i Biljana Plavšić—član Predsjedništva SRBiH.²⁷¹

105. Na drugoj sjednici, održanoj 17. januara 1992., Ministarski savjet je razmatrao prijedlog radnog programa Savjeta i diskutovao o potrebi da se što prije usvoji Ustav Republike i konsoliduje i organizuje teritorija regija, uključujući putem formiranja novih opština.²⁷²

106. Ministarski savjet je, prema Ustavnom zakonu koji je Skupština bosanskih Srba usvojila 28. februara 1992.,²⁷³ trebalo da ostvaruje prava i dužnosti Vlade dok Vlada ne bude izabrana i dok ne počne da funkcioniše, i praktično je bio preteča Vlade bosanskih Srba.²⁷⁴

107. Na 13. sjednici, održanoj 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba je donijela odluku kojom je razriješila dužnosti Ministarski savjet Skupštine bosanskih Srba i izabrala članove prve Vlade bosanskih Srba.²⁷⁵

²⁶⁹ P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrBiH, 13. januar 1992.), str. 2; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 227.

²⁷⁰ P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrBiH, 13. januar 1992.), str. 2–3; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 227.

²⁷¹ P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrBiH, 13. januar 1992.), str. 1; P3111 (Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrBiH, 17. januar 1992.), str. 2–3.

²⁷² P3111 (Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrBiH, 17. januar 1992.), str. 5.

²⁷³ D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrBiH, 28. februar 1992.), str. 15–16.

²⁷⁴ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 210, 222; D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrBiH, 18. mart 1992.), str. 7. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2044.

²⁷⁵ P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrBiH, 24. mart 1992.), str. 3–7; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223. Izraz "Vlada bosanskih Srba" koristiće se dalje u tekstu za Vladu SrBiH, a za period poslije 12. avgusta 1992., za Vladu RS-a.

6. Vlada bosanskih Srba

a. Osnivanje

108. Iako je Đerić bio član Vlade BiH, Biljana Plavšić ga je predložila za predsjednika Vlade bosanskih Srba.²⁷⁶ Srbe koji su bili na ministarskim funkcijama u Vladi BiH Skupština bosanskih Srba postavila je za ministre na ekvivalentnim dužnostima u Vladi bosanskih Srba.²⁷⁷ U slučajevima kada nijedan Srbin nije bio na dužnosti ministra ili zamjenika ministra u Vladi BiH, predsjednik Vlade je Skupštini bosanskih Srba trebalo da predloži kandidate za ministre u Vladi bosanskih Srba.²⁷⁸

109. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba izabrala je Đerića za predsjednika Vlade, Aleksu Buhu za ministra spoljnih poslova i Miću Stanišića za ministra unutrašnjih poslova u Vladi SrRBiH.²⁷⁹ Skupština je na istoj sjednici naložila Vladi da pripremi i Skupštini podnese na usvajanje operativni plan "preuzimanja i funkcionisanja vlasti na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine".²⁸⁰

110. U prvim danima aprila 1992., poslije međunarodnog priznavanja BiH kao nezavisne države i nakon početka sukoba, rukovodstvo bosanskih Srba prešlo je na Pale, udaljeno dvadesetak kilometara od Sarajeva.²⁸¹ Od 15. aprila 1992., Vlada je održavala redovne sjednice na Palama zajedno s članovima novog SNB-a.²⁸² Hotel "Kikinda" funkcionisao je kao sjedište institucija bosanskih Srba, odnosno Skupštine, Predsjedništva i Vlade, do juna 1992.²⁸³

111. Vlada je zasjedala na nekoliko zajedničkih sjednica sa SNB-om u aprilu i maju 1992.²⁸⁴ Od otprilike 18. maja 1992., Vlada je počela da zasjeda samostalno.²⁸⁵

²⁷⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2045; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 24–25.

²⁷⁷ P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2046.

²⁷⁸ P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2047.

²⁷⁹ P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 4–7; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223.

²⁸⁰ P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 8–9; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223.

²⁸¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2052.

²⁸² P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 229.

²⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2053.

²⁸⁴ V. npr. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); P3077 (Zapisnik sa proširene sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 20. april 1992.); P3079 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 14. maj 1992.).

²⁸⁵ V. P2625 (Zapisnik sa 11. sjednice Vlade SrRBiH, 18. maj 1992.).

b. Funkcije

112. Ustav Bosanskih Srba davao je Vladi bosanskih Srba izvršnu vlast, pod formalnom kontrolom Skupštine.²⁸⁶ Prema Ustavu bosanskih Srba, funkcije Vlade bile su, između ostalog da predlaže zakone i propise i stara se o njihovom provođenju, da daje mišljenje o zakonima i propisima koje drugi predlagači podnose Narodnoj skupštini, da utvrđuje načela unutrašnje organizacije ministarstava i drugih tijela Republike i da koordinira i nadzire rad ministarstava i drugih tijela Republike.²⁸⁷

113. Na čelu Vlade bili su predsjednik Vlade, dva zamjenika predsjednika Vlade i 13 ministara.²⁸⁸

114. Aleksandar Buha, ministar spoljnih poslova, bio je zadužen za kontakte s predstavnicima međunarodne zajednice.²⁸⁹ Ministarstvo informacija, na čelu s Veliborom Ostojićem, bavilo se informisanjem javnosti, distribuiralo informacije i izvještavalo sa sjednica Vlade, brifinga za štampu i pres konferencija.²⁹⁰ Dragan Kalinić, ministar zdravlja i socijalne zaštite, bio je zadužen za saradnju s međunarodnim humanitarnim organizacijama.²⁹¹

115. U aprilu 1992., Koljević je predložio pukovniku JNA Bogdanu Subotiću da obrazuje Ministarstvo odbrane.²⁹² Subotić je prihvatio to zaduženje, preselio se na Pale i, uz pomoć Ministarstva odbrane SFRJ, počeo da organizuje Ministarstvo i priprema prijedloge Zakona o odbrani i Zakona o vojsci.²⁹³ Te nacрте zakona je na kraju prihvatila Vlada i podnijela ih Skupštini bosanskih Srba.²⁹⁴

---

²⁸⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2038; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 69, 70, 94 (str. 14, 15 19).

²⁸⁷ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 90 (str. 18–19). V. npr. P2625 (Zapisnik sa 11. sjednice Vlade SrRBiH, 18. maj 1992.); P3081 (Zapisnik sa 12. sjednice Vlade SrRBiH, 21. maj 1992.).

²⁸⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2039; P2536 (Izvjestaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 211.

²⁸⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2048.

²⁹⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2049.

²⁹¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2050.

²⁹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2054.

²⁹³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2055.

²⁹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2056.

c. Struktura i odnos s drugim tijelima

116. Prema Ustavu bosanskih Srba, Vlada je odgovarala Skupštini.²⁹⁵ Vlada bosanskih Srba trebalo je da Skupštinu informiše o svom napretku u provođenju politike i zakona.²⁹⁶ Na osnovu ocjene rada Vlade, Skupština je mogla da izglasa nepovjerenje Vladi.²⁹⁷ Vlada je mogla da predlaže održavanje sjednica Skupštine.²⁹⁸

117. U dopisu Vladi, predsjedavajući Izvršnog odbora SDS-a naveo je da Vlada treba da provodi politiku stranke i da na svim nivoima, od opštine do Republike, nije moguće vršiti postavljenja bez saglasnosti stranke.²⁹⁹ Iako je Ustav bosanskih Srba predviđao da predsjednik Vlade predlaže Skupštini kandidate za ministre,³⁰⁰ u praksi su SDS i predsjednik SDS bili ti koji su birali kandidate.³⁰¹ Na primjer, optuženi je, kao predsjednik SDS-a, zatražio da Đerić predloži Miću Stanišića i Buhu.³⁰²

118. Vlada je odluke donosila prostom većinom glasova, na sjednicama kojima je prisustvovala većina članova Vlade.³⁰³ Ona je saradivala s izvršnim organima opština pozivajući njihove predstavnike na sjednice Vlade, kao i šaljući svoje ministre na sjednice opštinskih organa.³⁰⁴

119. Skupština bosanskih Srba je 15. septembra 1992. usvojila novi Zakon o Vladi Republike Srpske.³⁰⁵ Prema tom novom Zakonu o Vladi, Vlada bosanskih Srba je mogla da predloži

²⁹⁵ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70, 94 (str. 15, 19); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 212. V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43358 (13. novembar 2013.).

²⁹⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2040; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 217 (str. 69–70).

²⁹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 2041; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 94 (str. 19), čl. 221 (str. 70–71).

²⁹⁸ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 74 (str. 16), čl. 82 (str. 47); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 212.

²⁹⁹ P6337 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a Vladi RS-a, 12. april 1993.).

³⁰⁰ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 93.

³⁰¹ P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7–9; P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 12. SDS i optuženi su imali uopšteniju kontrolu nad kadrovskom politikom, uključujući imenovanja na dužnost pomoćnika ministra i imenovanja u javnim preduzećima, premda je Vlada mogla da predlaže kandidate. V. Vladimir Lukić, T. 38760–38764 (23. maj 2013.); P6338 (Dopis Vlade RS-a Izvršnom odboru SDS-a, 29. avgust 1993.); P6339 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a Vladi RS-a, 28. decembar 1993.); P6340 (Dopis Vlade RS-a Izvršnom odboru SDS-a, 12. mart 1994.).

³⁰² Branko Đerić, T. 27943 (24. april 2012.); P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 9.

³⁰³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2042.

³⁰⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2043. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 31 (gdje se navodi da to nije bilo tako dok je on bio zamjenik ministra privrede tokom 1992.). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano.

³⁰⁵ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 217.

predsjedniku Republike da proglasi vanredno stanje, a takođe je većina članova Vlade prisutnih na nekoj sjednici Vlade mogla da preduzima odgovarajuće mjere i donosi odluke.³⁰⁶

120. Vlada je održavala redovan kontakt s opštinama i srpskim autonomnim oblastima.³⁰⁷ Vlada je redovno primala dopise, izvještaje i zahtjeve od svojih organa i primala izvještaje od pojedinačnih ministarstava ili im nalagala da ih pripreme;³⁰⁸ neki izvještaji su prosljeđivani Predsjedništvu³⁰⁹ ili podnošeni Skupštini.³¹⁰ Zapisnici sa sjednica Vlade takođe pokazuju da su ministarstvima zadavani zadaci uz upute Predsjedništva.³¹¹ Ministarstvo pravde i opštine ili tijela na opštinskom nivou dobijali su informacije o pitanjima koja su se odnosila na zatočene osobe.³¹²

d. Početne akcije

121. Tokom 1992., Vlada bosanskih Srba je održala otprilike 90 sjednica.³¹³ Prijedlozi zakona prosljeđivani su Skupštini, a odluke u nadležnosti Vlade objavljivane su u *Službenom glasniku*.³¹⁴

122. Vlada se takođe bavila pitanjem napuštenih kuća i stanova u opštinama, kao i pitanjem muslimanske imovine uopšte.³¹⁵ Vlada je slala pojedine ministre u obilazak opštinskih skupština kako bi bila u toku sa situacijom.³¹⁶

³⁰⁶ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 218–219.

³⁰⁷ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 233.

³⁰⁸ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 233. V. npr. P3086 (Zapisnik sa 21. sjednice Vlade SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 2; P3089 (Zapisnik sa 31. sjednice Vlade SrRBiH, 19. juni 1992.), str. 3–4; P3098 (Zapisnik sa 48. sjednice Vlade SrRBiH, 28. juli 1992.), str. 10; P3099 (Zapisnik sa 49. sjednice Vlade RS-a, 7. septembar 1992.), str. 5–6; P3100 (Zapisnik sa 53. sjednice Vlade RS-a, 1. oktobar 1992.), str. 7–9; P3102 (Zapisnik sa 57. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 6–7; P3103 (Zapisnik sa 58. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 9–11.

³⁰⁹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 233. V. npr. P1092 (Zapisnik sa 25. sjednice Vlade SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 3; P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 2; P3088 (Zapisnik sa 27. sjednice Vlade SrRBiH, 13. juni 1992.), str. 2.

³¹⁰ V. npr. P3101 (Zapisnik sa 56. sjednice Vlade RS-a, 21. oktobar 1992.), str. 3; P3103 (Zapisnik sa 58. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 9.

³¹¹ V. P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 234. V. npr. P1095 (Zapisnik sa 28. sjednice Vlade SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 4; P3090 (Zapisnik sa 32. sjednice Vlade SrRBiH, 24. juni 1992.), str. 9; P3100 (Zapisnik sa 53. sjednice Vlade RS-a, 1. oktobar 1992.), str. 8.

³¹² P1142 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Ratnom predsjedništvu Vogošća, 10. avgust 1992.); P1606 (Zahtjev opštine Vogošća Ministarstvu pravde SrRBiH, 6. avgust 1992.); P1130 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH opštini Ilidža, 4. juli 1992.); P1151 (Dopis SJB-a Novi Grad Ministarstvu pravde SrRBiH, 25. maj 1992.).

³¹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2057.

³¹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2059.

³¹⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2061.

³¹⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2062. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 32 (gdje se navodi da se to događalo samo u pojedinačnim slučajevima i da su veze s terenom bile neredovne i izuzetno otežane). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano.

123. Početkom maja 1992., Vlada je na Palama imala republički informativni centar koji je bio povezan s regionalnim centrima veze na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba.³¹⁷ On je radio 24 sata dnevno i u njemu je radilo pet zaposlenih.³¹⁸ U junu 1992., Centar je dnevno primao pismene izvještaje, kao i desetine telegrama, koje je dalje prosljeđivao primaocima kojima su bili upućeni.³¹⁹

e. Komisija za razmjenu

124. Na osnovu odluke donesene 24. aprila 1992. na sjednici SNB-a i Vlade, nakon što je MUP proveo istragu o zarobljenicima, Ministarstvo pravde je trebalo da provede njihovu razmjenu.³²⁰ Taj posao je obavljan preko Državne komisije za razmjenu, formirane poslije sastanka u aprilu.³²¹

125. Dana 8. maja 1992., Vlada bosanskih Srba formirala je Centralnu komisiju za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode.³²² Područje djelovanja Komisije trebalo je da obuhvati cijelu teritoriju SrRBiH i "sve slučajeve vođenja pregovora i razmjene ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode i tijela poginulih".³²³ Ukoliko Komisija ne bi bila u mogućnosti da obavlja rad na cijeloj teritoriji Republike, predsjednici srpskih oblasti, u saradnji s komandantima štabova TO-a i načelnicima centara službi bezbjednosti, trebalo je da formiraju komisiju za područje te oblasti.³²⁴ Komisije formirane pri oblastima trebalo je da "dostavlja[ju] centralnoj komisiji izvještaj o preduzetim mjerama".³²⁵ Komisija je radila preko lokalnih komisija.³²⁶

³¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 2063. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 33 (gdje on osporava da je centar funkcionisao kako je opisano). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano. V. par. 120.

³¹⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2064. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 33 (gdje on osporava da je centar funkcionisao kako je opisano). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano.

³¹⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2065.

³²⁰ P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8743–8745; Momčilo Mandić, T. 4529–4537 (1. juli 2010.). Mandić je precizirao da je među zatvorenicima bilo i lica lišenih slobode koja su bila civili. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8758; Momčilo Mandić, T. 4552–4553 (5. juli 2010.).

³²¹ Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8744–8746, 8749–8750.

³²² Činjenica o kojoj je presuđeno 2075; P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.); Momčilo Mandić, T. 4537–4538 (1. juli 2010.). Vijeće napominje da je Komisija raspuštena u martu 1993. i da je nova komisija formirana odmah poslije toga. V. par. 2935.

³²³ P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

³²⁴ P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

³²⁵ P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 2.

³²⁶ P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.); P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8754; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 14.

126. Dana 10. maja 1992., SNB i Vlada imenovali su članove Komisije, u čijem sastavu su bili predstavnici Ministarstva odbrane bosanskih Srba, MUP-a i Ministarstva pravde.³²⁷ Na čelu Komisije prvobitno je bio Rajko Čolović,³²⁸ ali je odlukom Vlade SrRBiH umjesto njega za predsjednika Komisije izabran Slobodan Avlijaš,³²⁹ međutim, Avlijaš je zatražio da bude razriješen dužnosti, pa je za predsjednika Komisije imenovan Nenad Vanovac.³³⁰ U Uputstvu o postupanju sa zarobljenim licima, koje je objavljeno u *Službenom glasniku* 13. juna 1992. i koje je potpisao ministar odbrane Bogdan Subotić, navodi se da Komisija djeluje pri Ministarstvu pravde.³³¹

127. Zvanični zadatak Komisije bila je koordinacija razmjene i davanje informacija o zarobljenim licima.³³² U okviru tog zadatka, Komisija je trebalo da vodi računa o razlici između civila i ratnih zarobljenika, u cilju oslobađanja civila i sprečavanja kriznih štabova ili paravojnih formacija da počine krivična djela protiv ratnih zarobljenika.³³³ U izvještaju o aktivnostima Ministarstva pravosuđa i uprave za period maj-oktobar 1992. navodi se da je Ministarstvo "iniciralo Predsjedništvo na formiranje Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode, ranjenika i tijela poginulih" s obzirom na "pojačan priliv lica lišenih slobode".³³⁴ Prema Mandićevim riječima, motiv za formiranje Komisije bio je da se stvori "pravna država i pravna bezbjednost" za lica lišena slobode, od kojih su mnogi bili civili s područja zahvaćenih sukobom.³³⁵

128. Dana 6. juna 1992, Komisija je izdala naređenje koje je potpisao predsjednik Komisije Čolović, u kojem se navodi da stanice javne bezbjednosti koje "obezbjeduju objekte u kojima su smješteni ratni zarobljenici odnosno lica lišena slobode vode evidenciju o svim privedenim licima" i "[r]edovno dostavljaju spiskove zarobljenih lica, odnosno lica lišenih slobode opštinskim komisijama za razmjenu zarobljenika".³³⁶ U naređenju se takođe navodi da opštinske komisije treba

³²⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 2076; D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.), str. 2; P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8746, 8770; Momčilo Mandić, T. 4536–4538 (1. juli 2010.).

³²⁸ Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8752, 8770; Momčilo Mandić, T. 4537–4538 (1. juli 2010.); P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 6.

³²⁹ P3091 (Zapisnik sa 33. sjednice Vlade SrRBiH, 26. juni 1992.), str. 5; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 6, 49.

³³⁰ P1130 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH opštini Ilidža, 4. juli 1992.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 6, 49.

³³¹ P1134 (Uputstvo Ministarstva odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.), par. 19. Ali v. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8746, 8750 (gdje se navodi da je Komisija bila na državnom nivou, a ne isključivo u nadležnosti Ministarstva pravde).

³³² Činjenica o kojoj je presuđeno 2077. V. takođe Momčilo Mandić, T. 4604 (5. juli 2010.).

³³³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2078. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8761–8764.

³³⁴ P1089 (Izvještaj o radu Ministarstva pravosuđa za period maj–oktobar 1992., 16. novembar 1992.), str. 2.

³³⁵ Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8750.

³³⁶ P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1, 4.

da te spiskove dostavljaju regionalnim komisijama ili Centralnoj komisiji.³³⁷ Prema tom naređenju, nijedno zarobljeno lice niti lice lišeno slobode nije smjelo biti oslobođeno ili razmijenjeno bez prethodnog odobrenja Komisije.³³⁸

7. Regionalna i opštinska tijela

129. Tokom prve polovine 1991., nekoliko opština u BiH u kojima su Srbi predstavljali većinu ili znatan procenat stanovništva formiralo je nove zajednice opština.³³⁹ Među njima su bile Zajednica opština Bosanske krajine (ZOBK), formirana 25. aprila 1991., Zajednica opština Romanija, formirana 8. maja 1991. i Zajednica opština Istočne i Stare Hercegovine, formirana 27. maja 1991.³⁴⁰ Na primjer, ZOBK je imao skupštinu, predsjednika i dva potpredsjednika i sekretara.³⁴¹ Skupština ZOBK-a imala je ovlaštenje da provodi odluke, zaključke, stavove i druge propise.³⁴²

130. Otprilike u jesen 1991. nekoliko područja proglasilo se srpskim autonomnim oblastima.³⁴³ To su bile SAO Hercegovina (ranije Zajednica opština Istočne i Stare Hercegovine), Autonomna Regija Krajina (ranije ZOBK), SAO Sjeveroistočna Bosna, SAO Romanija, SAO Sjeverna Bosna i SAO Birač.³⁴⁴ Skupština bosanskih Srba je 21. decembra 1991. odobrila imenovanje Jovana Čizmovića za koordinatora aktivnosti izvršnih tijela srpskih autonomnih oblasti.³⁴⁵

131. Dana 11. decembra 1991., Skupština bosanskih Srba usvojila je preporuku da odbornici SDS-a u opštinskim skupštinama u BiH, u kojima SDS nije imao većinu, formiraju "skupštine opština srpskog naroda".³⁴⁶ Ta preporuka je bila upućena grupama odbornika SDS-a u opštinskim

³³⁷ P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1.

³³⁸ P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1.

³³⁹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117; Robert Donia, T. 3100–3101 (1. juni 2010.). V. par. 40–42.

³⁴⁰ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117; Radomir Nešković, T. 14355 (7. juni 2011.); Asim Egrić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4642.

³⁴¹ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 124.

³⁴² P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 125.

³⁴³ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 136; Radomir Nešković, T. 14355–14356 (7. juni 2011.).

³⁴⁴ P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 136.

³⁴⁵ D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 34.

³⁴⁶ D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 10–30; D1183 (Preporuka Skupštine SrRBiH o osnivanju skupština opština, 11. decembar 1991.); P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 19; Robert Donia, T. 3108 (1. juni 2010.).

skupštinama u BiH kojima su "nametnute [...] odluke koje su protivne interesu srpskog naroda".³⁴⁷ U preporuci se navodilo da će te skupštine činiti odbornici SDS-a i "drugi odbornici srpske nacionalnosti koji daju izjavu o pristupanju Skupštini".³⁴⁸ Uz preporuku je bio priložen obrazac odluke o formiranju skupštine srpskog naroda koju je trebalo da usvoje pojedinačne opštine.³⁴⁹ Te odluke je trebalo da verifikuje Skupština bosanskih Srba.³⁵⁰

132. Glavni odbor SDS-a je 19. decembra 1991. izdao uputstvo u vezi s opštinama u kojima su Srbi predstavljali većinu stanovništva, koje je označeno kao varijanta A, i u vezi s opštinama u kojima su Srbi predstavljali manjinu, koje je označeno kao varijanta B.³⁵¹ Uputstvo s varijantom A i B nalagalo je opštinskim funkcionerima SDS-a da formiraju srpske opštinske institucije u opštinama u kojima su Srbi bili manjina.³⁵² Ta uputstva su vođe SDS-a prenijele vođama opštinskog SDS-a i opštinskim tijelima.³⁵³ Optuženi je kopije samog dokumenta distribuirao samo visokim opštinskim funkcionerima, kao što su bili predsjednici opština ili drugi opštinski organi vlasti, na sastanku održanom 20. decembra 1991. ili približno tog datuma,³⁵⁴ kojem su prisustvovali svi članovi Glavnog odbora i Izvršnog odbora, odbornici, predstavnici opština i članovi Vlade.³⁵⁵

³⁴⁷ D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrR BiH, 11. decembar 1991.), str. 29; D1183 (Preporuka Skupštine SrR BiH o osnivanju skupština opština, 11. decembar 1991.).

³⁴⁸ D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrR BiH, 11. decembar 1991.), str. 11.

³⁴⁹ D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrR BiH, 11. decembar 1991.), str. 11, 18–20.

³⁵⁰ D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrR BiH, 11. decembar 1991.), str. 29.

³⁵¹ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.); Patrick Treanor, T. 14027–14028 (1. juni 2011.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 61–63; P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 20–21; P973 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 19–20. Radomir Nešković je u svjedočenju rekao da Uputstvo s varijantom A i B nije izrađeno putem regularne stranačke procedure SDS-a i da misli da je taj dokument izradila grupa oficira izvan SDS-a i da se u zaglavlju navodi "Krizni štab SDS-a", nepostojeći organ. Radomir Nešković, T. 14262–14264 (6. juni 2011.), T. 14325, 14365–14366 (7. juni 2011.). Međutim, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Neškovićevim uvjerenjima i spekulacijama u pogledu toga.

³⁵² P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2, 6–7; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 63; Patrick Treanor, T. 14027–14028 (1. juni 2011.); Robert Donia, T. 3109–3113 (1. juni 2010.); P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 21.

³⁵³ Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7385; Nedeljko Prstojević, T. 12940 (3. mart 2011.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15; P6369 (Izvod iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.) (pod pečatom), str. 11; Branko Grujić, T. 40367 (25. juni 2013.). V. takođe P2592 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.), str. 1; P6661 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SSO-a Bosanska Krupa, 24. decembar 1991.), str. 1; P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.), str. 1; P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1.

³⁵⁴ Radomir Nešković kao datum sastanka navodi 19. decembar 1991. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16647, 16783–16784. Međutim, drugi dokazi ukazuju na to da je taj sastanak vjerovatno održan dan kasnije, 20. decembra 1991. V. D215 (Izvod iz dnevnika Ljube Grkovića), str. 59; P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 62; P2550 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 21. decembar 1991.), str. 3, Patrick Treanor, T. 14029–14030 (1. juni 2011.); P5792 (Presretnuti razgovor Radovana

133. Uputstvo s varijantom A i B pozivalo je, u prvoj fazi u opštinama varijante A i B, da se sazovu i proglase skupštine srpskog naroda i izvrše pripremne radnje za formiranje opštinskih državnih ili vladinih organa.³⁵⁶ Prema tom uputstvu, zadaci koji su u njemu izneseni trebalo je da se provedu na cijeloj teritoriji SRBiH ili u svakoj opštini u kojoj je živio srpski narod, u cijelosti u opštinama iz varijante A, a djelimično u opštinama iz varijante B.³⁵⁷ To uputstvo je, u okviru prve faze, predviđalo formiranje kriznih štabova u opštinama iz varijante A i iz varijante B.³⁵⁸

134. U drugoj fazi, Uputstvo s varijantom A i B pozivalo je da se u opštinama iz varijante A i iz varijante B, između ostalog, sazovu sjednice srpske opštinske skupštine, formiraju opštinski izvršni odbori i opštinski državni ili vladini organi, izvrši mobilizacija i prepotčinjavanje svih srpskih policijskih snaga u saradnji s komandom i štabom JNA i obezbjedi provođenje naredbe za mobilizaciju rezervnog sastava JNA i jedinica Teritorijalne odbrane.³⁵⁹

135. Dana 14. februara 1992., na proširenoj sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, optuženi je govorio o provođenju druge faze Uputstva s varijantom A i B.³⁶⁰ Predsjednici opštinskih odbora SDS-a, predsjednici i članovi regionalnih odbora, predsjednici skupština i izvršnih odbora opština pozvani su na taj sastanak.³⁶¹ Ta diskusija i uputstvo da se provede druga faza prenijeti su opštinskim odborima.³⁶²

136. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba verificovala je odluke brojnih opštinskih skupština o proglašenju novoformiranih srpskih opština, uključujući Vogošću, Srebrenicu,

---

Karadžića i Milana Novakovića, 19. decembar 1991.), str. 1–2; Momčilo Krajišnik, T. 43856–43857 (20. novembar 2013.). Vijeće ne smatra da nepodudarnost datuma utiče na pouzdanost Neškovićevog svjedočenja o sadržini tog sastanka. Miroslav Toholj je izjavio da Uputstvo s varijantom A i B nije predloženo tokom tog sastanka. D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 92. Pošto je razmotrilo težinu dokaza koji pokazuju da je Uputstvo s varijantom A i B predloženo na tom sastanku, Vijeće smatra da Toholjevo svjedočenje u vezi s tim nije pouzdano. Pri donošenju tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu i evazivnost, protivrječnosti i pokazatelje pristrasnosti u njegovom svjedočenju.

³⁵⁵ Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16647–16650, 16655–16657, 16788–16790; D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 27–28.

³⁵⁶ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3–4, 7.

³⁵⁷ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2.

³⁵⁸ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3, 6–7.

³⁵⁹ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 5–6, 9–10.

³⁶⁰ P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5–7, 17, 24.

³⁶¹ P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 1.

³⁶² P5516 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 17. februar 1992.); P6587 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Sime Miškovića u predmetu *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 15184–15188; P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18; svjedok KW317, T. 39337 (5. juni 2013.). [REDIGOVANO]

Bratunac, Prijedor, Višegrad, Foču, Brčko i Zvornik.³⁶³ Optuženi je na toj sjednici Skupštine prethodno izjavio sljedeće: "Novoformirane opštine moraju što prije da uspostave svoje organe, da izrade pečate i počnu da funkcionišu. Mora se milicijom, odnosno našim organima stati na granicu."³⁶⁴

137. Opštine su imale opštinski odbor SDS-a i njegovog predsjednika,³⁶⁵ opštinsku skupštinu i njenog predsjednika³⁶⁶ i opštinski izvršni odbor i njegovog predsjedavajućeg ili predsjednika.³⁶⁷ Od kraja 1991. pa nadalje, opštine su imale krizni štab (neki od njih su ponovno formirani ili ponovno uspostavljeni otprilike u aprilu ili maju 1992.),³⁶⁸ ratno predsjedništvo, ratno povjereništvo i/ili republičkog povjerenika.³⁶⁹ Na čelu opštinskih kriznih štabova bio je opštinski izvršni odbor ili predsjednik skupštine ili predsjednik opštinskog odbora SDS-a.³⁷⁰ Predsjednik opštine je obično bio predsjednik izvršnog odbora, predsjednik skupštine ili predsjednik SDS-a u toj opštini.³⁷¹

³⁶³ P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrR BiH, 24. mart 1992.), str. 23–24.

³⁶⁴ P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrR BiH, 24. mart 1992.), str. 17.

³⁶⁵ V. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 13, 62; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4746; P3454 (Odluka Kriznog štaba Ključ, 13. juli 1992.); P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.), str. 1–2; P2632 (Izveštaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 1; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.); P2450 (Deklaracija SDS-a Ilidža za rad u ratnim uslovima, 6. februar 1993.), str. 1, 4; P5515 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Foča Kriznom štabu SDS-a u Sarajevu, 2. mart 1992.); P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.); P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.); P6542 (Pismo Opštinskog odbora SDS-a Sanski Most, 10. septembar 1993.); P2576 (Zapisnik sa 13. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, 28. februar 1992.); P5249 (Dopis Milana Tupajića Opštinskom odboru SDS-a Sokolac, 9. oktobar 1992.).

³⁶⁶ V. P5411 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine opštine Ključ, 31. juli 1992.); P3536 (Odluka Skupštine opštine Prijedor od 20. maja 1992., objavljena u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 1, 7; P975 (Odluka Srpske skupštine opštine Ilidža, 3. januar 1992.); P5481 (Zahtjev Skupštine opštine Foča, 17. mart 1992.); P6139 (Odluka Skupštine opštine Vlasenica, 30. mart 1992.); P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.); P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.); P2297 (Zapisnik sa sastanka Skupštine opštine Hadžići, 11. april 1992.); P3325 (Odluka Skupštine opštine Sanski Most, 3. april 1992.); P5523 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.); P5511 (Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine opštine Vogošća, 14. novembar 1992.); P6524 (Izvod iz zapisnika sa 19. sjednice Skupštine opštine Banjaluka, 23. juni 1992.); P6236 (Pismo Skupštine opštine Sokolac Radovanu Karadžiću, 15. juli 1992.).

³⁶⁷ V. P3589 (Odluka Izvršnog odbora Ključ, 12. maj 1992.); P3484 (Odluka Izvršnog odbora Prijedor, 21. juli 1992.); D4727 (Odluka Izvršnog odbora Zvornik, septembar 1992.); P3340 (Odluka Izvršnog odbora Foča, 26. april 1992.); P3271 (Izveštaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.); P3309 (Zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 5. mart 1992.); P6034 (Izveštaj Izvršnog odbora opštine Pale, 7. juli 1992.). Ključ je imao izvršni odbor svog opštinskog odbora SDS-a, kao i izvršni odbor opštine ili skupštinu opštine, kao u drugim opštinama. V. P3438 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 29. april 1992.); P3589 (Odluka Izvršnog odbora Ključ, 12. maj 1992.).

³⁶⁸ V. npr. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16683–16685, 16706; Radomir Nešković, T. 14282–14283 (6. juni 2011.); P2643 (Izveštaj Kriznog štaba Ključ, 15. maj – 29. juli 1992.), str. 2; P2605 (Odluka opštine Prijedor o organizaciji i radu Kriznog štaba Prijedor, maj 1992.); P2632 (Izveštaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 7; P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april–juni 1992.), str. 1.

³⁶⁹ V. par. 388, 403, 410.

³⁷⁰ V. par. 139, odjeljak IV.A.1: Dio predmeta koji se odnosi na Opštine (Činjenice). Na primjer, Žarko Đurović, predsjednik opštinskog Izvršnog odbora, bio je na čelu Kriznog štaba formiranog u Novom Sarajevu, opštini iz varijante A, u decembru 1991. V. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*),

138. Način na koji su krizni štabovi obrazovani i kasnije pretvarani prvo u ratna predsjedništva, a potom u ratna povjereništva, razlikovao se od opštine do opštine. U nekim slučajevima presudni faktori su bili lokacija, vrijeme i ličnosti.³⁷²

a. Krizni štabovi

139. Uputstvo s varijantom A i B nalagalo je opštinskim odborima SDS-a u opštinama iz varijante A i varijante B da u prvoj fazi "odmah [...] formira[ju] krizni štab srpskog naroda u opštini", koji će uključiti sve članove sekretarijata opštinskog odbora SDS-a, kandidate SDS-a u određenim opštinskim organima (varijanta A) ili kandidate SDS-a u svakom opštinskom organu (varijanta B), poslanike Skupštine srpskog naroda u BiH i članove Glavnog odbora SDS-a iz dotične opštine.³⁷³ Komandant kriznog štaba bio je, u opštinama iz varijante A, predsjednik skupštine opštine ili predsjedavajući izvršnog odbora opštine, a u opštinama iz varijante B, predsjednik opštinskog odbora SDS-a.³⁷⁴ Takav sastav i rukovođenje kriznim štabovima obezbjeđivali su tijesnu vezu između kriznih štabova i SDS-a i njegovog rukovodstva.³⁷⁵

140. Dana 27. marta 1992., na sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je ponovio uputstvo da se "hitno formira[ju]" krizni štabovi u opštinama i da su predsjednici opština i izvršnih odbora "u kriznom štabu najviši".³⁷⁶ Optuženi je izjavio sljedeće: "Molim vas da s punim ovlašćenjem Skupštine pristupite disciplinovanju ljudi i organizovanju kriznih štabova, uz uvođenje svih

---

T. 16684; Radimir Nešković, T. 14275–14276 (6. juni 2011.); T. 14352–14354 (7. juni 2011.); P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.). U Ključu, predsjednik Skupštine opštine Jovo Banjac bio je predsjednik Kriznog štaba. V. Asim Egrić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4643; P3442 (Prijedlog organizacije rada Kriznog štaba Ključ, maj 1992.), str. 5; P3454 (Odluka Kriznog štaba Ključ, 13. juli 1992.). U Hadžićima i Zvorniku, predsjednik Kriznog štaba je bio predsjednik SDS-a u opštini. V. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23–25; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.), str. 1–2.

³⁷¹ Na primjer, u Novom Sarajevu, predsjednik Izvršnog odbora opštine bio je Žarko Đurović, predsjednik vlade opštine. Radimir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641; Radimir Nešković, T. 14276 (6. juni 2011.). U Ključu, predsjednik Skupštine opštine i predsjednik opštine bio je Jovo Banjac. Asim Egrić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4637, 4643; P3454 (Odluka Kriznog štaba Ključ, 13. juli 1992.). Isto tako, u Zvorniku, predsjednik Skupštine Srpske opštine Jovo Mijatović bio je predsjednik opštine. P2591 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik, 27. decembar 1991.), str. 4; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.), str. 2. U Hadžićima, Ratko Radić je bio predsjednik SDS-a i predsjednik opštine. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23–25.

³⁷² Činjenica o kojoj je presuđeno 2204.

³⁷³ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3, 7.

³⁷⁴ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3, 7.

³⁷⁵ P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 24. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2188.

³⁷⁶ P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrR BiH, 27. mart 1992.), str. 23–24; P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 34.

rezervnih oficira i penzionisanih oficira u te štabove da se narod dovede u neki red i da je spreman za odbranu. Isključivo za odbranu."³⁷⁷

141. Dana 4. aprila 1992., optuženi je, kao predsjednik SNB-a, naložio aktiviranje kriznih štabova.³⁷⁸

142. Dana 26. aprila 1992., Vlada bosanskih Srba s predsjednikom Vlade Đerićem izdala je "Uputstvo za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama", u kojem se navodilo sljedeće: "U ratnim uslovima [Krizni štab] preuzima sve prerogative i funkcije skupština opština, kad one nisu u mogućnosti da se sastanu."³⁷⁹ U zapisniku sa sastanka SNB-a i Vlade održanog 27. aprila 1992. navodi se da je "[z]aključeno [...] da se uradi šire uputstvo kriznim štabovima, koje će obuhvatiti način političkog rada na terenu te organizaciju funkcionisanja vlasti".³⁸⁰

143. Uputstvo od 26. aprila 1992. predviđalo je da krizni štab "[k]oordinira funkcije vlasti radi odbrane teritorija, bezbjednosti stanovništva i imovine, uspostavljanja vlasti i organizacije svih drugih tokova života i rada".³⁸¹ U Uputstvu se takođe navodi da krizni štab, svojom "koordinacijom", "stvora uslove izvršnom odboru opštine da može vršiti legalnu izvršnu vlast, upravljati privredom i ostalim životnim tokovima".³⁸² U Uputstvu se navodi da "[k]rizni štab svoj rad temelji na ustavnim i zakonskim rješenjima, te odlukama Skupštine, Predsjedništva i Vlade Srpske Republike BiH [SrR BiH]".³⁸³

144. Prema Uputstvu od 26. aprila 1992., krizni štab je bio "dužan prikupljati informacije o stanju na terenu i obavještavati i konsultovati nadležne organe Srpske BiH [SrR BiH], odnosno povjerenike Vlade koji se imenuju za sredine i područja posebno ugrožena ratom".³⁸⁴

³⁷⁷ P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrR BiH, 27. mart 1992.), str. 24; P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 34.

³⁷⁸ D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.); P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 36.

³⁷⁹ P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.); P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 38.

³⁸⁰ D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrR BiH, 27. april 1992.), str. 2.

³⁸¹ P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 3. U tom istom Uputstvu od 26. aprila 1992., Vlada SrR BiH je naložila da u svim kriznim štabovima bude komandant Štaba TO-a. P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 2. U Uputstvu se takođe navodi da krizni štabovi moraju "stvoriti sve uslove koji omogućavaju život i rad pripadnika JNA". P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 8.

³⁸² P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 3.

³⁸³ P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 6.

³⁸⁴ P2717 (Uputstvo Vlade SrR BiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 11.

145. Odnos između kriznih štabova i raznih vojnih snaga u opštinama (jedinica JNA, TO-a, paravojnih jedinica i VRS-a) razlikovao se od opštine do opštine.³⁸⁵ Međutim, u najmanju ruku, u tom odnosu su svi krizni štabovi bili zaduženi da koordiniraju rad i pružaju podršku. U najmanje jednoj opštini, Zvorniku, lokalni komandant JNA naveden je kao član Kriznog štaba.³⁸⁶ Osim toga, krizni štabovi su pružali razne vrste pomoći TO-u, na primjer, tako što su pozivali na mobilizaciju u svojim opštinama i pružali finansijsku pomoć.³⁸⁷

146. Kako će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj presudi, krizni štabovi su formirani i postojali su u periodu od 1991. do 1993. u opština relevantnim za optužbe navedene u Optužnici.³⁸⁸ Krizni štabovi su postojali i u srpskim autonomnim oblastima, uključujući SAO Semberiju i Majevicu,³⁸⁹ ARK³⁹⁰ i SAO Birač.³⁹¹

b. Ratna predsjedništva

147. Vlada bosanskih Srba je 23. maja 1992. donijela odluku o ukidanju kriznih štabova.³⁹² Vlada je zaključila da "[t]reba što prije stvoriti uslove za rad redovnih organa vlasti" i da u

³⁸⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2205.

³⁸⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2206.

³⁸⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 2215.

³⁸⁸ V. P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.); P3154 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 6. april 1992.); P2592 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.); P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.); P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.); D885 (Izveštaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.); P6055 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba, 25. decembar 1991.); Nedeljko Prstojević, T. 12951–12953, 12955, 12957–12959 (8. mart 2011.); P2410 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža o provođenju opšte mobilizacije, 6. april 1992.); P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.); P2741 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 2. juni 1992.); P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.); P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5; P5250 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); P5240 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.); P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.); P3202 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 1992.); D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 2; D3116 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 6. maj 1992.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15–16; Milenko Katanić, T. 24526–24527 (10. februar 2012.); P734 (Naređenje Kriznog štaba Pale, 7. maj 1992.); P2364 (Naređenje Kriznog štaba Vogošća, 14. maj 1992.); P2635 (Zaključci Kriznog štaba Vogošća, 16. maj 1992.); P2613 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 22. maj 1992.); P2626 (Izveštaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.); P2632 (Izveštaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma); P2918 (Naređenje Kriznog štaba Bosanski Novi, 8. juni 1992.); P3346 (Naređenje Kriznog štaba Foča, 9. maj 1992.); D1084 (Odluka Kriznog štaba Hadžići, 26. maj 1992.).

³⁸⁹ V. P2875 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdao Krizni štab Semberija i Majevice).

³⁹⁰ P6 (Odluka o osnivanju Kriznog štaba ARK-a, 5. maj 1992.). V. odjeljak IV.A.1.b.ii.A: Osnivanje Kriznog štaba ARK-a.

³⁹¹ P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.).

³⁹² P3082 (Zapisnik sa 13. sjednice Vlade SrRBiH, 23. maj 1992.), par. 4; P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 46.

opštinama treba formirati ratna predsjedništva.³⁹³ Na prethodnom zajedničkom sastanku SNB-a i Vlade održanom 22. aprila 1992. zaključeno je da Vlada imenuje ratno predsjedništvo i ratne izvršne odbore u svim opštinama u kojima "ne funkcionišu" izvršni odbori.³⁹⁴

148. Dana 31. maja 1992., Predsjedništvo je, na osnovu člana 5 Ustavnog zakona o provođenju Ustava SrRBiH, donijelo odluku o obrazovanju ratnih predsjedništava "u opštinama Srpske Republike Bosne i Hercegovine u kojima nisu u mogućnosti da vrše vlast skupština i izvršni organ".³⁹⁵ Ratna predsjedništva trebalo je da sačinjava republički povjerenik i predsjednik skupštine opštine ili njegov zamjenik, odnosno predsjedavajući izvršnog odbora ili njegov zamjenik ili građanin iz reda poslanika, odnosno odbornika.³⁹⁶

149. U odluci od 31. maja 1992. navodi se da Ratno predsjedništvo, između ostalog, "[o]rganizuje, koordinira i usklađuje aktivnosti za odbranu srpskog naroda i uspostavljanje legalnih organa vlasti opštine"; "[v]rši sve funkcije skupštine i izvršnog organa dok se ne steknu mogućnosti da se ti organi sastanu i rade"; i "[s]tvara i obezbjeđuje uslove za rad vojnih organa i jedinica u odbrani srpskog naroda".³⁹⁷

150. Republičkog povjerenika, koji bi bio član ratnih predsjedništava, imenovalo je Predsjedništvo SrRBiH i on je imao "pravo i dužnost [...] da obezbjeđuje stalnu koordinaciju i provođenje politike i mjera koje utvrđuju i donose republički državni organi i Glavni štab [VRS-a]".³⁹⁸

151. Prema odluci od 31. maja 1992., krizni štabovi u opštinama trebalo je da prestanu s radom danom konstituisanja ratnih predsjedništava.³⁹⁹ Dana 31. maja 1992., sekretar Izvršnog odbora SDS-a poslao je SAO Hercegovini, SAO Romaniji–Birču i SAO Semberiji obavještenje u kome se

---

³⁹³ P3082 (Zapisnik sa 13. sjednice Vlade SrRBiH, 23. maj 1992.), par. 4; P2589 (Izveštaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 46. V. takođe D3715 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Ukinuti krizni štabovi", 7. juli 1992.), str. 1.

³⁹⁴ P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

³⁹⁵ P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 1); P3060 (Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 31. maj 1992.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 262.

³⁹⁶ P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 2).

³⁹⁷ P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 3).

³⁹⁸ P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 4).

³⁹⁹ P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 2 (čl. 5). V. takođe P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 268.

navodi da se krizni štabovi, čija struktura i način rada su utvrđeni Uputstvom od 26. aprila 1992., ukidaju odlukom od 31. maja 1992. i da se, umjesto njih, formiraju ratna povjereništa/predsjedništva u opštinama u vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.⁴⁰⁰ U tom obavještenju se navodi da je dužnost primalaca, do tada predsjednika regionalnih kriznih štabova, a sada ratnih povjerenika,⁴⁰¹ da obezbijede provođenje odluke od 31. maja 1992. i nalaže im se da direktno kontaktiraju Predsjedništvo ukoliko budu imali neka zapažanja ili sugestije u vezi s tim.⁴⁰²

152. Dokumenti kao što su izvještaji, uputstva i zapisnici sa sastanaka ukazuju na to da su ratna predsjedništva postojala, između ostalog, u sljedećim opštinama: Vogošća, Brčko, Ključ, Zvornik, Sanski Most, Ilidža i Prijedor.⁴⁰³

c. Ratna povjereništa

153. Dana 10. juna 1992, Predsjedništvo je, na osnovu člana 5 Ustavnog zakona o provođenju Ustava SrRBiH, donijelo odluku o formiranju ratnih povjereništa u opštinama SrRBiH "koje su zahvaćene ratom i u kojima prijete ratna opasnost".⁴⁰⁴ Ratna povjereništa je trebalo da sačinjava "republički povjerenik i četiri člana iz redova najuticajnijih građana kriznog štaba, privrede i stranke na vlasti".⁴⁰⁵ U odluci se navodi da Predsjedništvo SrRBiH "[z] pružanje stručne i druge pomoći ratnim predsjedništvima [...] imenuje republičke povjerenike".⁴⁰⁶ Državni povjerenici su

⁴⁰⁰ P2608 (Izveštaj Izvršnog odbora SDS-a o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992.).

⁴⁰¹ U tom dopisu se upućuje, u vezi s ratnim povjerenicima, na dužnosti navedene u članu 4 Odluke od 31. maja 1992., gdje se govori o republičkim povjerenicima koje imenuje Predsjedništvo. V. par. 150.

⁴⁰² P2608 (Izveštaj Izvršnog odbora SDS-a o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992.). V. takođe Dorothea Hanson, T. 14538–14539 (9. juni 2011.).

⁴⁰³ P1142 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Ratnom predsjedništvu Vogošća, 10. avgust 1992.); P2391 (Naređenje Ratnog predsjedništva Vogošća, 6. novembar 1992.); P2874 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 7. maj 1992.); P3025 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 9. maj 1992.); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko); P3452 (Izvod iz zapisnika Ratnog predsjedništva Ključ, 10. juli 1992.); P3453 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 13. juli 1992.); P3462 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 30. juli 1992.); D4365 (Izveštaj Ratnog predsjedništva Ključ SJB-u Banjaluka od 22. avgusta 1992.); P5205 (Zapisnik sa 3. sjednice Ratnog predsjedništva opštine Zvornik, 2. avgust 1995.); P5536 (Odluka Ratnog predsjedništva opštine Sanski Most, 14. juli 1992.); D2563 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju Ratnog predsjedništva Ilidža, 20. juni 1995.); D4472 (Zaključci Ratnog predsjedništva Prijedor, 6. avgust 1995.).

⁴⁰⁴ P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništa u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 1); P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.); P2536 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 262.

⁴⁰⁵ P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništa u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 2).

⁴⁰⁶ P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništa u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 4).

mogli da imenuju i raspuštaju ratna povjereništva uz konsultacije s Ratnim predsjedništvom na republičkom nivou.⁴⁰⁷

154. Ratna povjereništva trebalo je da "[n]ajtješnje sarađuj[u] sa legalnim organima vlasti", "prenos[e] direktive republičkog ratnog predsjedništva ", "preko povjerenika prenos[e] informacije o problemima, potrebama i radu opštinskih organa" i "sarađuj[u] sa organima vlasti na stvaranju uslova za rad vojnih organa i jedinica u odbrani srpskog naroda".⁴⁰⁸

155. Ratna povjereništva su, po konstituisanju, trebala da naslijede krizne štabove, a sama odluka trebalo je da zamjeni odluku od 31. maja 1992. kojom su obrazovana ratna predsjedništva u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.⁴⁰⁹

156. Dokumenti, kao što su potvrde imenovanja, naređenja, izvještaji ili zapisnici sa sastanaka, ukazuju na postojanje ratnih povjereništava, između ostalog, u Foči, na Palama, u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu, Novom Sarajevu, Vogošći i Ilidži.⁴¹⁰ Na primjer, u odluci Ratnog povjereništva Vogošća navodi se da ono sarađuje s civilnim i vojnim, opštinskim i republičkim organima vlasti kako bi obezbijedilo da opštinski, civilni i vojni organi izvršavaju svoje obaveze u skladu sa zakonskim propisima.⁴¹¹

157. Predsjedništvo je u junu 1992. imenovalo državne povjerenike, među kojima Nikolu Poplašena za Vogošću,⁴¹² Vojislava Maksimovića za Foču⁴¹³ i Dragana Đokanovića za Zvornik,⁴¹⁴ Bratunac⁴¹⁵ i Vlasenicu.⁴¹⁶

⁴⁰⁷ P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 4).

⁴⁰⁸ P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 3).

⁴⁰⁹ P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 5, 6).

⁴¹⁰ P2642 (Izvjestaj Ratnog povjereništva Foča, 18. juni 1992.); P5417 (Potvrda odluke SDS-a Pale, 25. juni 1992.); P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdao Radovan Karadžić, 17. juni 1992.); D1623 (Naređenje Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.); P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5543 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju članova Ratnog povjereništva Novo Sarajevo, 21. juli 1992.); D4031 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 18. juni 1992.); P6001 (Zahtjev Ratnog povjereništva opštine Vogošća, 27. juni 1992.); P6059 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 29. juli 1992.); P2390 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 6. novembar 1992.); D1244 (Odluka Ratnog predsjedništva Ilidža, 4. april 1993.).

⁴¹¹ V. D4029 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 1. juli 1992.).

⁴¹² D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 1; Nikola Poplašen, T. 43585–43586 (15. novembar 2013.).

⁴¹³ P3339 (Uvjerenje o imenovanju koje je potpisao Radovan Karadžić, 4. juni 1992.).

⁴¹⁴ P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdao Radovan Karadžić, 17. juni 1992.).

158. Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku o prestanku važenja odluke o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.⁴¹⁷

C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA

159. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, oružane snage u RS-u sastojale su se od VRS-a i pripadnika MUP-a bosanskih Srba.⁴¹⁸ Tužilaštvo je definisalo "srpske snage" kao "pripadnike MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojskih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalne bosanske Srbe".⁴¹⁹ Tužilaštvo je dalje definisalo "snage bosanskih Srba" kao pripadnike "VRS-a, TO-a i MUP-a, paravojskih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba".⁴²⁰ Radi lakšeg snalaženja, Vijeće će usvojiti te definicije. U ovom odjeljku redom će se govoriti o strukturi i pojedinačnim komponentama tih snaga.

1. VRS

a. Osnivanje i sastav VRS-a

160. Dana 12. maja 1992., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku o osnivanju Vojske SrRBiH.⁴²¹ Dana 12. avgusta 1992., kada je SrRBiH preimenovana u RS, naziv Vojska SrRBiH takođe je promijenjen u VRS.⁴²² Optuženi je, u svojstvu predsjednika RS-a, ujedno bio i vrhovni komandant VRS-a.⁴²³ Ratko Mladić je imenovan za komandanta Glavnog štaba.⁴²⁴ Manojlo

⁴¹⁵ P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

⁴¹⁶ P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

⁴¹⁷ P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 83–84; D1229 (Odluka Narodne skupštine RS-a, 17. decembar 1992.).

⁴¹⁸ P5416 (Odluka Skupštine SrBiH, 12. maj 1992.), amandman II, čl. 110; P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

⁴¹⁹ Optužnica, par. 13. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak I.

⁴²⁰ Optužnica, par. 14(b). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak I.

⁴²¹ Manojlo Milovanović, T. 25431 (28. februar 2012.); P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 6, 57–58. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 17, 501 (gdje se 19. maj 1992. navodi kao datum "zvaničnog" osnivanja Vojske SrRBiH).

⁴²² P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 2–3; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 32–34, 37. Radi lakšeg snalaženja, u cijelom ovom odjeljku koristiće se skraćenica "VRS" i kad je u pitanju period prije 12. avgusta 1992. Dana 18. avgusta 1992., Predsjedništvo je usvojilo Privremene propise o službi u VRS-u. D3834 (Depeša 1. krajiškog korpusa, 25. avgust 1992.; Depeša Glavnog štaba VRS-a 1. krajiškom korpusu, 18. avgust 1992.; Privremeni propisi o službi u VRS-u, 18. avgust 1992.); Dragomir Keserović, T. 40966–40967 (8. juli 2013.).

⁴²³ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; Manojlo Milovanović, T. 25441 (28. februar 2012.); Mićo Stanišić, T. 46360 (3. februar 2014.), T. 46577 (5. februar 2014.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz

Milovanović je imenovan za načelnika Glavnog štaba i ujedno za zamjenika komandanta Glavnog štaba.⁴²⁵

161. VRS je formiran od dijelova JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica.⁴²⁶ Svaki od bivših korpusa JNA u BiH zadržao je najveći dio svog ljudstva i naoružanja.⁴²⁷ VRS je naslijedio i starješine i druge kadrove JNA, od kojih su mnogi porijeklom bili bosanski Srbi, kao i značajnu količinu naoružanja i opreme.⁴²⁸ U mjestima u kojima nije bilo pješadijskih jedinica bivše JNA, VRS je formirao jedinice.⁴²⁹ Starješine i članovi SDS-a podijelili su tim pješadijskim jedinicama oružje bivše JNA.⁴³⁰ Zvanično povlačenje JNA objavljeno je 5. maja 1992. i, kako je izvješteno, do 19. maja 1992. bilo je skoro dovršeno.⁴³¹ Dana 21. maja 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, izdao naređenje za opštu mobilizaciju.⁴³²

---

predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9108. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287–288.

⁴²⁴ Ewan Brown, T. 21504–21505 (17. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.64; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), str. 57; Manojlo Milovanović, T. 25439 (28. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39707 (11. juni 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 510. Prije toga, dana 25. aprila 1992., Mladića je Predsjedništvo SFRJ imenovalo za načelnika štaba i zamjenika komandanta 2. vojne oblasti JNA. Počev od 10. maja 1992., Mladić je preuzeo komandu nad 2. vojnom oblasti JNA. D3680 (Depeša 30. partizanske divizije, 16. maj 1992.); Dušan Kovačević, T. 39707–39708 (11. juni 2013.); Milosav Gagović, T. 31865 (15. januar 2013.).

⁴²⁵ Manojlo Milovanović T. 25431–25432 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11935–11936, 12017–12021; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴²⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2803.

⁴²⁷ Mirsad Mujadžić, P3702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3716 (pod pečatom); D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 2; P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.); D1839 (Borbeni izvještaj 5. korpusa JNA, 17. maj 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2805.

⁴²⁸ D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 14, 69; P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0–1.1; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.65, 3.10; Ewan Brown, T. 21536 (17. novembar 2011.); Colm Doyle, T. 2738–2741 (26. maj 2010.); P3921 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 1–2; P4915 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a", 31. oktobar 2002.), par. 1.2; Radovan M. Karadžić, T. 41378–41379 (17. juli 2013.). V. npr. D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 2; D1838 (Redovni borbeni izvještaj Komande 5. korpusa JNA Komandi 2. vojne oblasti od 1. maja 1992.); D1839 (Borbeni izvještaj 5. korpusa JNA, 17. maj 1992.); P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.); Richard Philipps, T. 3772–3775 (15. juni 2010.), T. 3896–3897 (16. juni 2010.); Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20664–20665; svjedok KDZ166, T. 8350–8351 (26. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32559–32560 (23. januar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 504, 506, 2092, 2099; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12123–12124.

⁴²⁹ D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 13.

⁴³⁰ D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 14.

⁴³¹ P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 1.10, 1.12; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 502; P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25295–25296. Dana 27. aprila 1992., Izetbegović je donio odluku kojom je naredio povlačenje

162. Prema Zakonu o odbrani, optuženi je, kao predsjednik, bio ovlašten da organizuje i provodi planove za odbranu, naređuje mobilizaciju, rukovodi i komanduje vojskom, te utvrđuje osnove za organizaciju i brojni sastav policijskih snaga.⁴³³ Optuženi je, kao predsjednik, takođe bio ovlašten da izdaje naređenja za upotrebu policije za vrijeme rata.⁴³⁴

163. Dana 15. juna 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, uspostavio sistem rukovođenja i komandovanja u VRS-u.⁴³⁵ On se sastojao od Glavnog štaba i operativnih grupacija, uključujući korpuse kopnene vojske u čijem su sastavu brigade, pukovi i jedinice.⁴³⁶ Glavni štab je rukovodio i komandovao operativnim grupacijama.⁴³⁷ Glavni štab je takođe bio neposredno potčinjen predsjedniku, kao vrhovnom komandantu.⁴³⁸ Operativne grupacije su se prvobitno sastojale od (i) 1. krajiškog korpusa sa sjedištem komande u Banjaluci; (ii) 2. krajiškog korpusa sa sjedištem komande u Drvaru; (iii) Istočnobosanskog korpusa sa sjedištem komande u Bijeljini; (iv) SRK-a s komandom na Palama; (v) Hercegovačkog korpusa sa sjedištem komande u Bileći; i (vi)

JNA iz BiH. Pripadnicima JNA je dat izbor da se pridruže "novoformiranim snagama" TO-a BiH ili da napuste teritoriju BiH. D224 (Odluka Alije Izetbegovića o povlačenju jedinica JNA iz BiH, 27. april 1992.).

⁴³² P3919 (Odluka Radovana Karadžića, 20. maj 1992.); D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69–70. V. takođe P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 1.

⁴³³ P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

⁴³⁴ P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

⁴³⁵ P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.). Vojnici su prilikom stupanja u VRS morali da polože zakletvu. D4004 (Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o vojsci, objavljen u *Službenom glasniku*, 25. juni 1992.); Momčilo Krajišnik, T. 43369–43370 (13. novembar 2013.).

⁴³⁶ P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 1; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 70. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 315–317.

⁴³⁷ P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 3.

⁴³⁸ P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 3; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.0–2.1. Glavni štab je 1992. godine bio potčinjen Predsjedništvu. Vijeće podsjeća da je Skupština bosanskih Srba 17. decembra 1992. umjesto predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika; od tog trenutka, Glavni štab VRS-a bio je potčinjen predsjedniku RS-a. V. par. 97–98.

Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane sa sjedištem komande u Banjaluci.⁴³⁹ Dana 1. novembra 1992., formiran je Drinski korpus.⁴⁴⁰

164. Osnovna struktura i načela VRS-a, uključujući doktrinu ratovanja, načela rukovođenja i komandovanja, operativne i taktičke metode, te propise, slijedili su one koje je primjenjivala JNA.⁴⁴¹ Organima i rodovima-službama VRS-a konkretno je nalogano da se pridržavaju postojećih propisa SFRJ, uključujući Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ, dok VRS ne objavi nove propise.⁴⁴²

b. Vrhovna komanda

165. Dana 30. novembra 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, osnovao Vrhovnu komandu u cilju koordinacije i poboljšanja efikasnosti sistema komandovanja VRS-om.⁴⁴³ Vrhovnu komandu činili su vrhovni komandant, to jest predsjednik Predsjedništva, zatim

⁴³⁹ P3035 (Odluka vojske SrBiH, 15. juni 1992.), str. 2–3; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963–11965; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 11, 70–71; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15466. V. takođe P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.63; P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 315–317; P4913 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0; P4917 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 1.0; D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 83; D3688 (Izvod iz direktive za upotrebu VRS-a, decembar 1993.), str. 8–10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2094.

⁴⁴⁰ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.63; Richard Butler, T. 27442–27433 (17. april 2012.); P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2, 5; P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.). V. takođe D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 11; činjenica o kojoj je presuđeno 1442.

⁴⁴¹ P4913 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0–1.7; P4915 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a", 31. oktobar 2002.), par. 1.0–1.9; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.66, 3.6–3.9, 3.11; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11958, 12183–12191; Richard Philipps, T. 3746–3747 (15. juni 2010.); P990 (Uputstvo Komande 4. korpusa JNA, 29. avgust 1991.); P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 13–14, 310–315).

⁴⁴² D436 (Informacija 1. krajiškog korpusa o političko-bezbjednosnoj situaciji, 20. juni 1992.), str. 3; P4913 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0–1.7; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.66, 3.6–3.9, 3.11.

⁴⁴³ P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 1. V. takođe P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 7; Manojlo Milovanović, T. 25467 (28. februar 2012.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 288; P2537 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 140.

predsjednik Skupštine RS-a, predsjednik Vlade, ministar odbrane i ministar unutrašnjih poslova.⁴⁴⁴ Komandant Glavnog štaba VRS-a, njegovi pomoćnici i drugi članovi Glavnog štaba, te komandanti korpusa, mogli su takođe po pozivu da prisustvuju sastancima Vrhovne komande.⁴⁴⁵

166. Vrhovna komanda održavala je redovne i vanredne sjednice na kojima se razgovaralo o raznim strateškim pitanjima i usvajali zaključci i zadaci.⁴⁴⁶ Kada su morale da se donose vojne odluke, članovi Glavnog štaba su prisustvovali sastancima Vrhovne komande kao posmatrači, bez prava da glasaju.⁴⁴⁷ Odluke Vrhovne komande usvajao je vrhovni komandant.⁴⁴⁸ Vrhovni komandant je takođe povremeno izdavao direktive, kojima su potčinjenim jedinicama dodjeljivani zadaci u cilju provođenja planiranja i izvođenja borbenih operacija.⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 2; P192 (Ukaz o proglašenju Zakona o primjeni Zakona o vojsci u uslovima neposredne ratne opasnosti, 29. novembar 1994.), čl. 3 (gdje se konkretno navodi da predsjednik, kao vrhovni komandant, osniva Vrhovnu komandu, koju će činiti potpredsjednik, predsjednik Skupštine bosanskih Srba, predsjednik Vlade, ministar odbrane i ministar unutrašnjih poslova); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15544–15545. V. takođe P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 2.

⁴⁴⁵ P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 3; Ljubomir Obradović, T. 25126–25127 (23. februar 2012.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 288.

⁴⁴⁶ Manojlo Milovanović, T. 25526–25532, 25545 (29. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39653–39654 (10. juni 2013.), 39656–39657 (11. juni 1993.). V. npr. P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.).

⁴⁴⁷ Manojlo Milovanović, T. 25470 (28. februar 2012.); P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 3; P2537 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 141–142. V. npr. sastanak od 20. decembra 1992. kojem su prisustvovali komandant Glavnog štaba VRS-a Mladić i njegov zamjenik Milovanović. P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); Manojlo Milovanović, T. 25467–25470 (28. februar 2012.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 543; P2537 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 141. V. npr. sastanak od 31. marta 1995. kojem je prisustvovalo nekoliko članova Glavnog štaba, uključujući Mladića, Milovanovića, Tolimira i Gveru. P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 1.

⁴⁴⁸ P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 5. V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 304–306; P2537 (Izveštaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 140; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15544–15545. Tokom 29. sjednice Skupštine bosanskih Srba, održane 24. i 25. marta 1994., optuženi je izjavio da je Vrhovna komanda osnovana kako on ne bi sam donosio odluke. P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 85.

⁴⁴⁹ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11992–12000; Manojlo Milovanović, T. 25493–25494 (29. februar 2012.). V. npr. P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.); P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.). Za dalje pojedinosti konkretno o Direktivi br. 7, v. odjeljak IV.C.1.b.ii: Izdavanje Direktiva 7 i 7/1.

c. Vrhovni komandant

167. Prema Zakonu o Vojsci i prečišćenom tekstu Ustava RS-a, predsjednik Republike je bio vrhovni komandant i, stoga, glavnokomandujući VRS-a.⁴⁵⁰ Shodno tome, optuženi je, kao vrhovni komandant, imao najveće nadležnosti u odnosu na VRS.⁴⁵¹ Optuženi je bio vrhovni komandant do jula 1996.⁴⁵² Ovlaštenja vrhovnog komandanta obuhvatala su utvrđivanje organizacije VRS-a, utvrđivanje sistema komandovanja, praćenje provođenja naređenja, utvrđivanje plana za upotrebu i mobilizaciju vojske i donošenje propisa.⁴⁵³ Vrhovni komandant je takođe bio ovlašten da imenuje, unapređuje i razrješava dužnosti starješine VRS-a.⁴⁵⁴

168. Vrhovni komandant je vršio nadležnost na strateškom nivou.⁴⁵⁵ On je bio ovlašten da izdaje ukaze, uputstva, naređenja i zahtjeve koji su se odnosili na opšte planiranje za pripremu vojske,⁴⁵⁶ mobilizaciju vojske⁴⁵⁷ i njenu upotrebu;⁴⁵⁸ mogao je određene poslove komandovanja vojskom

⁴⁵⁰ P2603 (Zakon o vojsci SrBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrBiH, 12. avgust 1992.), str. 63–64; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106, str. 22; Patrick Treanor, T. 14061 (1. juni 2011.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9108; svjedok KDZ088, T. 6357 (8. septembar 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); Jovan Šarac, T. 47162–47163 (14. februar 2014.).

⁴⁵¹ V. P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.); P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.–25. mart 1994.), str. 85–86; Ljubomir Obradović, T. 25108–25109 (22. februar 2012.). V. npr. P3041 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 31. mart 1994.), str. 5; P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.); P4447 (Naređenje Radovana Karadžića, 24. april 1994.); P4495 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 29. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11326–11328 (8. februar 2011.); Manojlo Milovanović, T. 25444–25445 (28. februar 2012.), T. 25484–25486 (29. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39657 (11. juni 2013.); Jovan Šarac, T. 47162–47163 (14. februar 2014.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 501–503; Reynaud Theunens, T. 16841, 16844–16845 (19. juli 2011.), T. 17171–17172 (22. juli 2011.); P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.); P4913 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 5.3; Petar Škrbić, T. 26024–26026 (8. mart 2012.); Richard Butler, T. 27430–27431 (17. april 2012.).

⁴⁵² P3036 (Odluka o formiranju Vrhovne komande Vojske Republike Srpske, 30. novembar 1992.); P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.); Milan Ninković, T. 40505 (26. juni 2013.).

⁴⁵³ P2603 (Zakon o vojsci SrBiH, 1. juni 1992.), čl. 174.

⁴⁵⁴ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106, str. 22; P2603 (Zakon o vojsci SrBiH, 1. juni 1992.), čl. 11, 369. V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 332–333; Manojlo Milovanović, T. 25530 (29. februar 2012.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 9; P4913 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 4.0–4.4; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 3.1–3.4; Radovan Radinović, T. 41533–41534 (19. juli 2013.).

⁴⁵⁵ D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 2, 121–129; svjedok KDZ088, T. 6357–6359 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

⁴⁵⁶ V. npr. P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.), str. 1. Vijeće ima u vidu da "zahtjev" Vrhovne komande na koji se upućuje u ovom dokumentu datira od 20. novembra 1992., što je bilo prije zvaničnog osnivanja Vrhovne komande 30. novembra 1992.

⁴⁵⁷ V. npr. P5482 (Naređenje Radovana Karadžića predsjednicima skupština opština i Glavnom štabu VRS-a, 26. mart 1995.); P2248 (Naređenje Radovana Karadžića Vladi RS-a, Glavnom štabu VRS-a i predsjednicima

prenijeti na komandanta Glavnog štaba.⁴⁵⁹ Optuženi je povremeno upućivao direktna naređenja komandantima korpusa i brigada koji su mu neposredno odgovarali za njih.⁴⁶⁰

d. Glavni štab VRS-a

169. Glavni štab, kojim je komandovao Mladić,⁴⁶¹ bio je najviše operativno tijelo VRS-a.⁴⁶² Glavni štab je planirao izvođenje vojnih operacija i upravljao njime.⁴⁶³ Bio je odgovoran za mobilizaciju, obuku i raspoređivanje trupa; koordinaciju između korpusa;⁴⁶⁴ sastavljanje vojnih dokumenata;⁴⁶⁵ angažovanje oružanih snaga;⁴⁶⁶ odnose s UNPROFOR-om u vezi s vojnim aktivnostima i prekidima vatre,⁴⁶⁷ i za provođenje discipline i kontrole nad potčinjenim

---

opština, 26. mart 1995.); P2249 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. mart 1995.). V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 507–509.

⁴⁵⁸ V. npr. P856 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. april 1994.); P5580 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. april 1994.); P3045 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. april 1994.); P2252 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 29. mart 1995.).

⁴⁵⁹ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175.

⁴⁶⁰ P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.).

⁴⁶¹ V. par. 160. Dana 15. decembra 1992., optuženi je potvrdio imenovanje Mladića za komandanta Glavnog štaba VRS-a. P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287, 293. Mladić je vanredno unaprijeđen u čin general-pukovnika 28. juna 1994. P3046 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Ratka Mladića, 28. juni 1994.), Reynaud Theunens, T. 16863 (19. juli 2011.). Mladić je na to položaju ostao do 8. novembra 1996. P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287, 293; Ewan Brown, T. 21504–21505 (17. novembar 2011.); P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.64; P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH), 12. maj 1992., str. 2; Manojlo Milovanović, T. 25439 (28. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁶² D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 158; P4917 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.0.

⁴⁶³ V. npr. D2143 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.); D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.); D2145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. maj 1993.).

⁴⁶⁴ V. npr. P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.); P4475 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 21. juli 1995.); P4498 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.).

⁴⁶⁵ Manojlo Milovanović, T. 25495 (29. februar 2012.).

⁴⁶⁶ D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 7–13. V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 313–314.

⁴⁶⁷ D1019 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 11. februar 1995.); D1020 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 13. februar 1995.); P2273 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 4. juni 1995.); P2278 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa posljedicama pada Srebrenice, 13. juli 1995.); P2280 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 19. juli 1995.); P2281 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 26. juli 1995.); D1023 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 24. februar 1995.); D1024 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 3. mart 1995.); D1028 (UNPROFOR, Izveštaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.); D2143 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.). V. takođe D2169 (Pismo Manojla Milovanovića Komandi UNPROFOR-a, 30. mart 1993.).

jedinicama.⁴⁶⁸ Komanda Glavnog štaba nalazila se u Crnoj Rijeci, a pozadinsko komandno mjesto bilo je u Han-Pijesku.⁴⁶⁹ Šifrovani naziv komandnog mjesta Glavnog štaba bio je "Panorama".⁴⁷⁰

170. Kao komandant Glavnog štaba, Mladić je komandovao VRS-om u skladu s ovlaštenjima koja je na njega prenio predsjednik.⁴⁷¹ On je donosio pravila, naređenja i uputstva koja su se odnosila na izvršavanje naređenja koja je izdao predsjednik.⁴⁷²

171. Štabni sektor, na čijem je čelu bio Milovanović, koji je bio i načelnik štaba i zamjenik komandanta,⁴⁷³ sastojao se od nekoliko rodova-službi, među kojima je bila Uprava za operativno-nastavne poslove na čijem je čelu bio general Radivoje Miletić.⁴⁷⁴ Načelnik štaba i njemu potčinjene jedinice bili su zaduženi za obavljanje operativnih poslova koji su se odnosili na rodove-službe vojske, uključujući planiranje i praćenje stanja na terenu.⁴⁷⁵

172. Glavni štab se sastojao od sektora i uprava i svaki sektor i uprava su komandantu Glavnog štaba pružali specifičnu tehničku ekspertizu.⁴⁷⁶ Sektori i uprave na čijem su čelu bili pomoćnici

⁴⁶⁸ D2161 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 22. novembar 1992.).

⁴⁶⁹ Petar Škrbić, T. 25988, 25998 (8. mart 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15468; D3688 (Izvod iz direktive za upotrebu VRS-a, decembar 1993.), str. 13. U objektu u Crnoj Rijeci bili su smješteni Centar veze Glavnog štaba VRS-a, 67. puk veze, dijelovi 65. motorizovanog zaštitnog puka (dalje u tekstu: 65. zaštitni puk), Štabni sektor, kao i Uprava za planiranje, razvoj i finansije, Uprava za Vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu. Sektor za pozadinu i Sektor za moral, vjerske i pravne poslove bili su smješteni u Han-Pijesku. Ljubomir Obradović, T. 25079–25081 (22. februar 2012.); P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), par. 21–23.

⁴⁷⁰ Ranko Vuković, T. 15098–15099 (21. juni 2011.); Richard Butler, T. 27437–27438, 27518 (17. april 2012.).

⁴⁷¹ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175. V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 299.

⁴⁷² P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175.

⁴⁷³ Manojlo Milovanović T. 25431–25432, 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929, 11935–11939, 12017–12021, 12138–12139, 12185; Ljubomir Obradović, T. 25106 (22. februar 2012.). V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4917 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.6–2.9; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1.

⁴⁷⁴ Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929, 11931–11932, 11935, 11938, 11941–11944, 12091–12092, 12138–12139, 12185. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4917 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.6–2.9; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1. Ljubomir Obradović je bio načelnik Odjeljenja za operativne poslove u Upravi za operativno-nastavne poslove. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁷⁵ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11936.

⁴⁷⁶ Manojlo Milovanović, T. 25441–25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11940, 12039–12040, 12134–12136; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 311; P4917 (Izveštaj vještaka

komandanta obuhvatali su (i) Sektor za moral, vjerske i pravne poslove, u čijem je sastavu bila i Uprava za civilne poslove, i na čijem je čelu bio general Milan Gvero;⁴⁷⁷ (ii) Sektor za pozadinu, koji se još nazivao i Sektor za pozadinske službe, na čijem je čelu bio general Đorđe Đukić;⁴⁷⁸ (iii) Sektor za obavještajno-bezbjednosne poslove, na čijem je čelu bio general Zdravko Tolimir,⁴⁷⁹ i koji se sastojao od Uprave za obavještajne poslove, na čijem je čelu bio pukovnik Petar Salapura, i Uprave za bezbjednost, na čelu s pukovnikom Ljubišom Bearom;⁴⁸⁰ (iv) Sektor za organizaciju, mobilizacijske i personalne poslove, na čijem je čelu bio general Petar Škrbić;⁴⁸¹ (v) Upravu za planiranje, razvoj i finansije, na čelu s generalom Stevom Tomićem;⁴⁸² i (vi) Upravu za Vazduhoplovstvo i protivvazдушnu odbranu, na čijem je čelu bio general Jovo Marić.⁴⁸³

173. Sa komandantom Glavnog štaba bilo je neposredno povezano Odjeljenje za civilne poslove, na čijem čelu je bio pukovnik Miloš Đurđić.⁴⁸⁴ Ono je bilo odgovorno za vezu sa stranim vojnim predstavnicima i drugim organizacijama, te za koordinaciju između VRS-a i međunarodnih

---

Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.6.

⁴⁷⁷ Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937, 11948; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 15495–15503. V. npr. P4545 (Dokument Glavnog štaba VRS-a u vezi s postupanjem prema novinarima i predstavnicima međunarodnih organizacija, 20. juni 1992.). V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁷⁸ Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 15495–15503. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁷⁹ Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937–11949, 11962; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 83–93. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁸⁰ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11949, 12191–12197; Ljubomir Obradović, T. 25124–25125 (23. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); Ljubiša Beara, T. 45202–45203 (17. decembar 2013.); Momir Nikolić, T. 24570 (13. februar 2012.); P4917 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.13–2.15; činjenica o kojoj je presuđeno 1461.

⁴⁸¹ Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15467–15469; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937; Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.). V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁸² Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁸³ Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937–11940. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1.

⁴⁸⁴ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15539; Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.).

organizacija u vezi s humanitarnom pomoći.⁴⁸⁵ Dana 14. marta 1995., optuženi je donio odluku o formiranju Državnog komiteta za saradnju s Ujedinjenim nacijama i međunarodnim humanitarnim organizacijama.⁴⁸⁶ Koljević je imenovan za predsjednika tog komiteta, a Đurđić za koordinatora za odnose komiteta s ministarstvom odbrane i VRS-om.⁴⁸⁷ Uprkos tome što je formiran taj komitet, Glavni štab je zadržao kontrolu nad obradom zahtjeva za odobrenje prolaza konvoja UNPROFOR-a za snabdijevanje.⁴⁸⁸

174. Dana 2. avgusta 1995., u skladu s odlukom koju je optuženi donio u svojstvu predsjednika i vrhovnog komandanta, Glavni štab je preimenovan u Generalštab VRS-a, a "u uslovima [...] ratnog stanja" dat mu je naziv Štab vrhovne komande.⁴⁸⁹ Shodno toj odluci, kojom je Mladić imenovan za specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta, neposredno rukovođenje i komandovanje Štabom vrhovne komande vršio je vrhovni komandant.⁴⁹⁰ Mladić i generali VRS-a su kritikovali i osporavali tu odluku i optuženi ju je poništio 27. avgusta 1995.⁴⁹¹

175. Glavnom štabu se bile neposredno potčinjene razne jedinice. Među njima su bili 65. zaštitni puk, 10. diverzantski odred i 67. puk veze.⁴⁹²

⁴⁸⁵ Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29228, 29256; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15539; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963; Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.).

⁴⁸⁶ P4543 (Odluka Radovana Karadžića, 14. mart 1995.), str. 1. V. takođe Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29233–29234.

⁴⁸⁷ P4543 (Odluka Radovana Karadžića, 14. mart 1995.), str. 3; Manojlo Milovanović, T. 25443 (28. februar 2012.); Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29233–29244; Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.).

⁴⁸⁸ Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.), T. 25133–25134 (23. februar 2012.); P4447 (Naređenje Radovana Karadžića, 24. april 1994.); P839 (Izveštaj VRS-a u vezi s konvojima UN-a, 7. april 1995.); Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29233–29244, 29258. V. takođe D4842 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 28. mart 1995.). Prije osnivanja tog komiteta, Glavni štab je donosio odluke u vezi s humanitarnim konvojima, a VRS je bio zadužen da prati konvoje, osigura njihov siguran prolaz i dozvoli njihov ulazak tamo gdje je pomoć bila potrebna. Manojlo Milovanović, T. 25443–25444 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, T. 25110–25115 (22. februar 2012.), T. 25139–25140 (23. februar 2012.); D2172 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 8. januar 1994.); P4448 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 6. mart 1995.). V. npr. za oktobar 1993.: D2109 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 25. septembar 1993.); D2110 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 2. oktobar 1993.); D2111 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 8. oktobar 1993.); D2112 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 15. oktobar 1993.).

⁴⁸⁹ D3879 (Odluka Radovana Karadžića, 2. avgust 1995.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 569–571.

⁴⁹⁰ D3879 (Odluka Radovana Karadžića, 2. avgust 1995.); D2157 (Ukaz Radovana Karadžića, 4. avgust 1995.). V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25669–25670 (1. mart 2012.); Petar Škrbić, T. 26027–26028 (8. mart 2012.); P5156 (Telefaks UNPROFOR-a, uz koji je priloženo saopštenje za štampu Radovana Karadžića, 4. avgust 1995.), str. 2.

⁴⁹¹ D4861 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 27. avgust 1995.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 572–579.

⁴⁹² Ljubomir Obradović, T. 25119–25125 (23. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11934, 11960–11961; P4487 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 4. decembar 1994.);

176. Komandant 65. zaštitnog puka bio je pukovnik Milomir Savčić.⁴⁹³ Glavni zadaci 65. zaštitnog puka obuhvatali su pružanje obezbjeđenja Glavnom štabu i izvršavanje njegovih naređenja.⁴⁹⁴ On je bio zadužen i za izvođenje "protivdiverzantskih i protivterorističkih dejstava".⁴⁹⁵ Njegov štab se nalazio u Crnoj Rijeci.⁴⁹⁶ Bataljonom vojne policije 65. zaštitnog puka komandovao je major Zoran Malinić.⁴⁹⁷ On je po stručnoj komandnoj liniji izvještavao Upravu za bezbjednost, na čijem je čelu bio pukovnik Ljubiša Beara.⁴⁹⁸ Štab vojne policije bio je u Novoj Kasabi.⁴⁹⁹

177. Kao specijalna jedinica Glavnog štaba i jedinica neposredno potčinjena Upravi za obavještajne poslove,⁵⁰⁰ 10. diverzantski odred je u svom sastavu imao približno 50 do 60 ljudi podijeljenih u dva voda.⁵⁰¹ Odredom je komandovao Milorad Pelemiš.⁵⁰² Prvi vod, kojim je komandovao Franc Kos, bio je stacioniran u Vlasenici, a drugi vod, pod komandom Luke Jokića, bio je stacioniran u Bijeljini.⁵⁰³ Odred je bio prevashodno korišten za ratna diverzantska dejstva.⁵⁰⁴

P4524 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 25. decembar 1994.); Petar Škrbić, T. 25969–25970 (7. mart 2012.); Dragan Todorović, P4350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13992 (pod pečatom); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 315–317. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1462; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). 67. puk veze je bio zadužen za organizovanje sistema veze i opsluživanje komunikacionih potreba Glavnog štaba. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11934; Ljubomir Obradović, T. 25119–25121 (23. februar 2012.). Taj puk je vršio obuku jedinica VRS-a i MUP-a u svim aspektima veze. Ranko Vuković, T. 15085–15086 (21. juni 2011.).

⁴⁹³ D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 24; Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, T. 25123 (23. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11962–11963; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 4.0.

⁴⁹⁴ Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11962–11963; Ljubomir Obradović, T. 25123 (23. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 4.0; D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 25. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1462.

⁴⁹⁵ D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 25.

⁴⁹⁶ D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 27.

⁴⁹⁷ D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 26.

⁴⁹⁸ P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

⁴⁹⁹ D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 26.

⁵⁰⁰ Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10931–10935; Petar Salapura, T. 40236 (24. juni 2013.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11960.

⁵⁰¹ Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10931–10932; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13993.

⁵⁰² Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10935; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 3, 5; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13994.

⁵⁰³ D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 3–4; Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10931–10932; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13993.

Bio je angažovan i na zadacima izviđanja zbog toga što je bio potčinjen Upravi za obavještajne poslove.⁵⁰⁵ Pripadnici 10. diverzantskog odreda su u julu 1995. imali po nekoliko uniformi, među kojima su bile crna uniforma, uniforma VRS-a, uniforma vojske SAD-a, uniforma ABiH i uniforma HVO-a.⁵⁰⁶

e. Korpusi VRS-a

178. Glavni štab je korpusima pružao opšte smjernice u vezi s raznim ciljevima, dok su korpusi bili odgovorni za planiranje detalja borbenih dejstava i za njihovo izvođenje na terenu u svojoj određenoj zoni odgovornosti.⁵⁰⁷

i. 1. krajiški korpus

179. General-major Talić je bio komandant 1. krajiškog korpusa počev od 17. marta 1992. i na tom položaju je ostao tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.⁵⁰⁸ Štab tog korpusa nalazio se u Banjaluci.⁵⁰⁹ 1. krajiški korpus je u svom sastavu imao razne brigade (motorizovane i lake pješadijske), pukove i bataljone.⁵¹⁰

180. Zona odgovornosti 1. krajiškog korpusa, koja se prvobitno potpuno podudarala sa zonom odgovornosti 5. korpusa JNA,⁵¹¹ obuhvatala je Bosansku Krupu, Banjaluku, Gradišku, Prijedor, Kotor-Varoš, Ključ i Sanski Most.⁵¹² Sastav korpusa je pojačan lakim pješadijskim brigadama, koje

⁵⁰⁴ Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13993; Ljubomir Obradović, T. 25121–25123 (23. februar 2012.).

⁵⁰⁵ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11960–11961; Ljubomir Obradović, T. 25121–25123 (23. februar 2012.). V. takođe Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10934–10935, 10950.

⁵⁰⁶ Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10939.

⁵⁰⁷ Richard Butler, T. 27452 (17. april 2012.), T. 3765, 3770–3771 (15. juni 2010.); P4913 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.6. Komanda korpusa bi o detaljima neke operacije izvijestila Glavni štab. Glavni štab bi zatim razmotrio tu operaciju i dao odobrenje za nju. Richard Butler, T. 27452 (7. april 2012.).

⁵⁰⁸ Ewan Brown, T. 21536 (17. novembar 2011.); P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.72–1.73, 3.5; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963–11964. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 511.

⁵⁰⁹ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.72.

⁵¹⁰ P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 4. V. takođe Ewan Brown, T. 21536 (17. novembar 2011.); P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.76, 1.81.

⁵¹¹ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.85; P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 2–4; P3656 (Izveštaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.).

⁵¹² P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.85–1.97; P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 2–4; P3656 (Izveštaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.); svjedok KDZ163, P3716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5365 (pod pečatom). Korpus je svoje operacije započeo sa 1.650 pripadnika, ali je do juna 1992. imao približno 25.000 pripadnika, a u aprilu 1993. njegov

su formirane od jedinica srpskog TO-a i od ljudstva koje je bilo tek mobilisano.⁵¹³ Sastav korpusa je takođe bio dopunjavan dobrovoljcima koji su raspoređivani u jedinice i štabove.⁵¹⁴

ii. *Istočnobosanski korpus*

181. Zona odgovornosti Istočnobosanskog korpusa, čiji je štab bio u Bijeljini,⁵¹⁵ bila je u sjeveroistočnoj BiH, s rijekom Savom kao granicom na sjeveru, a rijekom Drinom na istoku.⁵¹⁶ Međutim, prije nego što je u novembru 1992. formiran Drinski korpus, ta se zona odgovornosti protezala i ka jugu, sve do Zvornika i Vlasenice.⁵¹⁷ U maju 1992., komandant korpusa bio je pukovnik Nikola Denčić, kojeg je na tom položaju 7. juna 1992. zamijenio pukovnik Dragutin Ilić.⁵¹⁸ U julu 1995., komandant korpusa je bio general Novica Simić.⁵¹⁹ Načelnik za bezbjednost je bio Dušan Tanasković.⁵²⁰

182. Istočnobosanski korpus je po broju pripadnika u svom sastavu bio mali korpus.⁵²¹ On je 7. juna 1992. u svom sastavu imao osam brigada, i to Posavsku brigadu, Brčansku brigadu, 1. semberijsku brigadu, 2. semberijsku brigadu, 1. majevičku brigadu, 2. majevičku brigadu, Zvorničku brigadu i Birčansku brigadu.⁵²²

---

sastav je brojao 72.330 pripadnika. P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 2; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 76.

⁵¹³ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.81.

⁵¹⁴ P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 18–19; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.82.

⁵¹⁵ P3035 (Odluka vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 2.

⁵¹⁶ Momčilo Mandić, T. 5103–5104 (14. juli 2010.); P4919 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Richard Butler); Richard Butler, T. 27434 (17. april 2012.); P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa).

⁵¹⁷ P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1.

⁵¹⁸ Svjedok KDZ531, T. 15847–15848 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21676–21677; D1457 (Naređenje Komande Istočnobosanskog korpusa, 6. juni 1992.); P3384 (Izveštaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.).

⁵¹⁹ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11964; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21676–21677.

⁵²⁰ Svjedok KDZ531, T. 15847–15848 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

⁵²¹ Momčilo Mandić, T. 5103–5104 (14. juli 2010.); P4919 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Richard Butler); Richard Butler, T. 27434 (17. april 2012.); P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa).

⁵²² P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 3–6; P3172 (Izveštaj Birčanske brigade, 6. juli 1992.); P3171 (Borbeni izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 6. juli 1992.), str. 2. Pored brigada, Istočnobosanski korpus je u svom sastavu imao inženjerski odred, laki artiljerijski puk protivvazdušne odbrane, Smolučki pješadijski bataljon, Okresanički pješadijski bataljon, te Bijeljinski mješoviti artiljerijski puk, kao i odjeljenje za obezbjeđenje borbenih dejstava i pozadinsko obezbjeđenje. P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 3–6; P3171 (Borbeni izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 6. juli 1992.), str. 2.

iii. SRK

183. Zona odgovornosti SRK-a obuhvatala je šire područje Sarajeva, između Višegrada, Kladnja i Igmana, koje je nekad bilo zona odgovornosti 4. korpusa JNA.⁵²³ Glavnina snaga SRK-a bila je razmještena oko unutrašnjeg kruga Sarajeva, na području Ilidže, Nedžarića i Grbavice.⁵²⁴ Pozadinsko komandno mjesto SRK-a nalazilo se sjeverozapadno od Pala, u neposrednoj blizini tog grada, dok je glavno komandno mjesto bilo u kasarni u Lukavici.⁵²⁵

184. Pukovnik Tomislav Šipčić je bio komandant SRK-a od 8. jula do početka avgusta 1992.⁵²⁶ General Stanislav Galić je bio komandant od 10. septembra 1992. do avgusta 1994.⁵²⁷ Poslije toga, komandu nad korpusom preuzeo je Dragomir Milošević, dotadašnji načelnik štaba SRK-a.⁵²⁸ Dragomir Milošević je na položaju komandanta korpusa ostao do 1996. godine.⁵²⁹ Tokom perioda

⁵²³ V. činjenice o kojima je presuđeno 20, 2823; P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), str. 444–445; Richard Philipps, T. 3747 (15. juni 2010.), T. 3897–3899 (16. juni 2010.); C1 (Mapa Sarajeva, s oznakama koje je unio Richard Philipps).

⁵²⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 21. Od avgusta 1994. do novembra 1995., zona odgovornosti SRK-a obuhvatala je Ilidžu, Osijek, Butila, Blažuj, Lukavicu, Ilijaš, Vrace, Grbavicu, Zlatište, dijelove Dobrinje, područje do planine Trebević, brda koja se nalaze južno i jugozapadno od Sarajeva, Rajlovac, Špicastu stijenu, područje sjeveroistočno od Sarajeva, Nedžariće (sjeverno od aerodroma) i Vogošću. Veći dio Grbavice bio je pod kontrolom SRK-a, ali je s tri strane bila okružena snagama ABiH. Na istočnoj liniji sukoba na Grbavici, područje od Vrbanja mosta prema Jevrejskom groblju do Debelog Brda bilo je pod kontrolom SRK-a. Postojale su dvije linije sukoba, a SRK i ABiH su dijelili kontrolu nad dijelovima Dobrinje. V. činjenice o kojima je presuđeno 2824, 2826, 2828, 2832, 2833, 2835, 2840, 2841. Za više detalja, v. odjeljak IV.B.1: Dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo (Činjenice).

⁵²⁵ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11, 17; svjedok KDZ088, T. 6277–6278 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

⁵²⁶ P1510 (Naređenje Radovana Karadžića, 8. juli 1992.) (pod pečatom); [REDIGOVANO]. V. takođe P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11. Šipčić je komandu nad SRK-om preuzeo 19. maja 1992., ali je na taj položaj zvanično postavljen 8. jula 1992., a napustio je SRK početkom avgusta 1992. [REDIGOVANO]; Stanislav Galić, T. 37154–37155 (15. april 2013.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 279–280.

⁵²⁷ Stanislav Galić, T. 37155 (15. april 2013.); P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 27. Dana 16. decembra 1992., optuženi je Galića vanredno unaprijedio u čin general-majora. P2650 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 16. decembar 1992.). Optuženi ga je 7. avgusta 1994. vanredno unaprijedio u čin general-potpukovnika. P2649 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 7. avgust 1994.).

⁵²⁸ Dragomir Milošević, T. 32503 (23. januar 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je bio komandant do početka 1996.); P2678 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za komandanta SRK-a, 8. avgust 1994.), str. 2 (kojim se Dragomir Milošević imenuje za komandanta SRK-a počev od 15. avgusta 1994.); P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11–12. Dana 24. marta 1994., optuženi je Dragomira Miloševića vanredno unaprijedio u čin general-majora. P2677 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Dragomira Miloševića, 24. mart 1994.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 27; P2676 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za načelnika štaba SRK-a, 10. juli 1993.) (kojim se Dragomir Milošević imenuje za načelnika štaba i zamjenika komandanta SRK-a).

⁵²⁹ Dragomir Milošević, T. 32503 (23. januar 2013.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11–12.

na koji se odnosi Optužnica, načelnici štaba korpusa bili su, redom, Dragan Marčetić,⁵³⁰ Dragomir Milošević⁵³¹ i Čedo Sladoje.⁵³²

185. U štabu korpusa postojala su četiri štabna odjeljenja i jedno odjeljenje za vezu.⁵³³ Na čelu Odjeljenja za operativne poslove bio je pomoćnik komandanta korpusa za organizaciju i poslove mobilizacije.⁵³⁴ Glavna dužnost tog odjeljenja bila je da osigura izvođenje dejstava i obuku vojnika.⁵³⁵ Na čelu Odjeljenja za moral bio je pomoćnik komandanta korpusa za moral, pravne i vjerske poslove i ono je bilo zaduženo da informiše komandanta korpusa o stanju morala u korpusu.⁵³⁶ Na čelu Odjeljenja za bezbjednost bio je pomoćnik komandanta korpusa za obavještajno-bezbjednosne poslove i ono je bilo zaduženo za dostavljanje obavještajnih podataka.⁵³⁷ Na čelu Odjeljenja za pozadinu bio je pomoćnik komandanta korpusa za pozadinske službe.⁵³⁸ Konačno, Odjeljenje za vezu bilo je zaduženo za održavanje veze s UNPROFOR-om.⁵³⁹

186. SRK je u svom sastavu imao približno 18.000 vojnika.⁵⁴⁰ Broj jedinica operativnog sastava, a posebno brigada i bataljona, varirao je u periodu od 1992. do 1995. godine.⁵⁴¹ Brigade u sastavu korpusa obuhvatale su 1. romanijsku pješadijsku brigadu, 2. sarajevsku laku pješadijsku brigadu, 1. sarajevsku mehanizovanu (motorizovanu) brigadu, Koševsku laku pješadijsku brigadu, 3.

⁵³⁰ Od 29. septembra 1992. do 20. juna 1993. P997 (Spisak kadra SRK-a), str. 11; P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.).

⁵³¹ Od 6. jula 1993. do avgusta 1994. P997 (Spisak kadra SRK-a), str. 13; P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.).

⁵³² Od avgusta 1994. do septembra 1995. P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.).

⁵³³ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 12–14.

⁵³⁴ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 13.

⁵³⁵ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 13.

⁵³⁶ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 13.

⁵³⁷ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 14.

⁵³⁸ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 14.

⁵³⁹ P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 14.

⁵⁴⁰ Dragomir Milošević, T. 32744 (28. januar 2013.). Svjedok KDZ304 je procijenio da je SRK u svom sastavu imao 13.000 do 15.000 vojnika. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), *e-court* str. 7. David Harland je u svom svjedočenju izjavio da je procjena UN-a bila da SRK u svom sastavu ima približno 20.000 vojnika. David Harland, T. 2106 (7. maj 2010.).

⁵⁴¹ Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.); D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 249. V. takođe P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.); P1509 (Naređenje 4. korpusa JNA, 17. maj 1992.). **[REDIGOVANO]**. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je on došao u SRK (u septembru 1992.), u tom korpusu bilo "devet lakih brigada [...] mešoviti protivoklopni puk, mešoviti artiljerijski puk [...] laki protivavionski puk [...] inženjerijski bataljon, bataljon veze, sanitetski bataljon i auto-bataljon". Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.). Stanislav Galić je govorio o zonama odgovornosti svake brigade, T. 37157–37168, 37178–37185 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić). Svjedok KDZ304 je izjavio da je SRK imao 11 brigada "koje su bile razmještene unutar zone isključenja i izvan nje". P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), *e-court* str. 7. V. takođe P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); D718 (Mapa Sarajeva i okolnih područja); D311 (VRS-ova mapa Sarajeva); P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.); P1494 (ABiH, Mapa Sarajeva, 15. juni-20. juli 1992.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

sarajevsku laku pješadijsku brigadu,⁵⁴² 4. srpsku laku pješadijsku brigadu, Rogatičku brigadu, Igmansku pješadijsku brigadu, Ilidžansku laku pješadijsku brigadu, Ilijašku laku pješadijsku brigadu, Vogošćansku laku pješadijsku brigadu i Rajlovačku laku pješadijsku brigadu.⁵⁴³ Podršku tim brigadama pružali su jedna artiljerijska grupa, jedan laki artiljerijski puk protivvazdušne odbrane, jedan inženjerski bataljon i jedan sanitetski bataljon.⁵⁴⁴ SRK je imao i jednu četvu vojne policije.⁵⁴⁵

187. Kada je u novembru 1992. osnovan Drinski korpus, 1. romanijska pješadijska brigada i Rogatička brigada ušle su u sastav Drinskog korpusa.⁵⁴⁶

188. Opšte uzevši, nazivi i zone odgovornosti brigada SRK-a bili su zasnovani na lokacijama tih brigada.⁵⁴⁷ Na primjer, Ilidžanska laka pješadijska brigada bila je razmještena na Ilidži i držala je položaje u Nedžarićima prema Dobrinji, Alipašinom Polju i Stupskoj petlji, kao i na Golom Brdu u jugozapadnom dijelu Sarajeva.⁵⁴⁸

189. Igmanska pješadijska brigada kontrolisala je područja Blažuja i Hadžića.⁵⁴⁹ 1. sarajevska mehanizovana brigada držala je položaje istočno od brda Mojnilo, u blizini istočnog dijela

⁵⁴² Krajem 1993. godine, Vogošćanska laka pješadijska brigada je preimenovana u 3. sarajevsku laku pješadijsku brigadu i u sastav te brigade uvrštene su i Rajlovačka brigada i Koševska brigada. P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 9, 15; P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); Stanislav Galić, T. 37182–37183 (15. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je Vogošćanska brigada spojena sa Rajlovačkom brigadom i brigadom Centar i da je tako stvorena 3. sarajevska brigada), T. 37539 (22. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je to bila Koševska brigada ili brigada Centar, "zavisno kako smo je tada zvali"), T. 37969 (8. maj 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 21 (gdje je svjedok izjavio da su Koševska i Rajlovačka brigada spojene i da je tako stvorena 3. sarajevska brigada).

⁵⁴³ P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 9–10; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 21.

⁵⁴⁴ P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.); Stanislav Galić, T. 37156–37157 (15. april 2013.); D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu stratejskog komandovanja VRS", 2012.), par. 249 (među jedinicama za podršku takođe su bile inženjerske jedinice, jedinice za atomsko-biološko-hemijsku odbranu, auto-jedinice, jedinice za vezu, itd.). V. takođe P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 10, 19; P996 (Spisak jedinica i formacija u sastavu SRK-a); P1002 (Izveštaj SRK-a o rasporedu artiljerijskih jedinica, 14. juni 1992.); P1009 (Naređenje načelnika artiljerije SRK-a, 11. oktobar 1992.).

⁵⁴⁵ P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.); P996 (Spisak jedinica i formacija u sastavu SRK-a), str. 8, 24–25.

⁵⁴⁶ Stanislav Galić, T. 37156–37158 (15. april 2013.). V. takođe P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2 (gdje se navodi osnivanje Drinskog korpusa).

⁵⁴⁷ Stanislav Galić, T. 37159 (15. april 2013.).

⁵⁴⁸ Stanislav Galić, T. 37159, 37161–37168, 37179 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32512 (23. januar 2013.), T. 32781 (28. januar 2013.), T. 32803 (29. januar 2013.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1992.); D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.); D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.), par. 5. Dana 10. decembra 1992., nakon što je uspostavila kontrolu nad Stupskom petljom, Ilidžanska brigada je kontrolisala područje Otesa i zgrade "Energoinvesta" na zapadu. Stanislav Galić, T. 37161–37163 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić).

⁵⁴⁹ Stanislav Galić, T. 37180 (15. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32512–32513 (23. januar 2013.).

Dobrinje, na Zlatištu i na Grbavici preko Jevrejskog groblja sve do Debelog Brda.⁵⁵⁰ 1. romanijska pješadijska brigada kontrolisala je područje od Grbavice do Vraca, te rejon ispod planine Trebević i Jevrejsko groblje.⁵⁵¹ 2. sarajevska laka pješadijska brigada držala je položaje u južnom dijelu Sarajeva, na Dobrinji, na Grlića brdu i u Vojkovićima prema Lukavici.⁵⁵² Fabrika "Famos" razdvajala je 2. sarajevsku laku pješadijsku brigadu od 104. motorizovane brigade ABiH u Hrasnici.⁵⁵³ 3. sarajevska laka pješadijska brigada bila je razmještena u jugoistočnom rejonu Sarajeva i njena zona odgovornosti obuhvatala je Rajlovac, Vogošću i područje prema Hreši.⁵⁵⁴

iv. *Drinski korpus*

190. Zona odgovornosti Drinskog korpusa obuhvatala je područje Podrinja, koje je uključivalo opštine Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Milići, Šekovići i Zvornik.⁵⁵⁵ Štab Drinskog korpusa prvo je bio stacioniran u Han-Pijesku, a kasnije je premješten u Vlasenicu.⁵⁵⁶ Konkretni cilj Drinskog korpusa bio je da osigura područje srednjeg Podrinja, uključujući opštine Srebrenicu, Bratunac i Zvornik.⁵⁵⁷

- ⁵⁵⁰ Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.), T. 37339–37340 (16. april 2013.), T. 37369 (18. april 2013.), T. 37540–37541 (22. april 2013.); D340 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juni 1993.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.), par. 1; D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.); D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.), par. 2; D3456 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juli 1994.), par. 1; D3864 (Izvjestaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 256. Galić je u svom svjedočenju izjavio i da SRK jeste i da nije držao pod kontrolom naselje Šućuri, koje se nalazi u rejonu u blizini brda Mojnilo i Dobrinje. V. Stanislav Galić, T. 37408 (18. april 2013.), T. 37542 (22. april 2013.). V. takođe Blagoje Kovačević, T. 29041–29044 (18. oktobar 2012.).
- ⁵⁵¹ Dragomir Milošević, T. 32499–32501 (23. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.), T. 37360 (18. april 2013.); D3412 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1993.), str. 1. Stevan Veljović je izjavio da je zona odgovornosti bila "desno Zlatište, lijevo Đukića Potok, po dubini Tilava-Tvrđinići". D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12. Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je Zlatište kasnije postalo dio zone odgovornosti 1. sarajevske mehanizovane brigade i da se sastav brigade promijenio, kao i da se malo promijenila zona odgovornosti. Stevan Veljović, T. 29249–29250 (23. oktobar 2012.).
- ⁵⁵² Dragomir Milošević, T. 32523 (23. januar 2013.), T. 32743–32744, 32784 (28. januar 2013.); D3445 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juni 1993.), par. 1(c). 2. sarajevska laka pješadijska brigada imala je ukupno oko 1.200 registrovanih pripadnika. Međutim, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da se mogao samo pouzdati u to da će njih približno 800 do 1.000 biti u stanju borbene gotovosti. Dragomir Milošević, T. 32523 (23. januar 2013.), T. 32743–32744, 32784 (28. januar 2013.). 2. sarajevska brigada se takođe pominje i kao 2. sarajevska laka pješadijska brigada. D2809 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. septembar 1993.).
- ⁵⁵³ Liniju sukoba činio je jedan jedini zid u krugu fabrike. Dragomir Milošević, T. 32787–32789 (29. januar 2013.), T. 33179–33180 (5. februar 2013.); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.).
- ⁵⁵⁴ Stanislav Galić, T. 37538–37539 (22. april 2013.), T. 37969 (8. maj 2013.); Dragomir Milošević, T. 32513 (23. januar 2013.).
- ⁵⁵⁵ P4917 (Izvjestaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvjestaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 3.0–3.3; P4941 (Sudski registarator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), str. 5. V. takođe P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2; činjenice o kojima je presuđeno 1421, 1442.
- ⁵⁵⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1444. V. takođe P6566 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. oktobar 1992.).
- ⁵⁵⁷ Richard Butler, T. 27423–27434 (17. april 2012.); P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2, 5. V. takođe D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 73; P4941 (Sudski registarator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), str. 5.

191. General Milenko Živanović stupio je na dužnost komandanta Drinskog korpusa odmah po njegovom formiranju u novembru 1992.⁵⁵⁸ Pukovnik Radislav Krstić je bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Drinskog korpusa od 29. septembra 1994.⁵⁵⁹ Komandant korpusa je postao 13. jula 1995.⁵⁶⁰

192. Na čelu Odjeljenja za bezbjednost Drinskog korpusa u aprilu 1995. godine bio je potpukovnik Vujadin Popović i to Odjeljenje je bilo zaduženo za poslove bezbjednosti korpusa, uključujući zarobljavanje i zatočenje ratnih zarobljenika i drugih osoba.⁵⁶¹ Komandant bataljona vojne policije bio je poručnik Ratko Vujović.⁵⁶²

193. U julu B 1995., Drinski korpus bio je sastavljen od sljedećih potčinjenih jedinica: 1. bratunačka laka pješadijska brigada (dalje u tekstu: Bratunačka brigada), 1. zvornička laka pješadijska brigada (dalje u tekstu: Zvornička brigada), 1. vlasenička laka pješadijska brigada, 2. romanijska motorizovana brigada, 1. birčanska pješadijska brigada, 1. milička laka pješadijska brigada, 1. podrinjska laka pješadijska brigada, 5. podrinjska laka pješadijska brigada i samostalni bataljon Skelani.⁵⁶³ Podršku tim jedinicama pružali su 5. mješoviti artiljerijski puk, 5. inženjerijski bataljon, 5. bataljon veze i 5. bataljon Vojne policije.⁵⁶⁴

194. Za upućivanje na komande korpusa i druge operativne jedinice korišteni su šifrovani nazivi, kao što su "Palma" za Zvorničku brigadu, "Badem" za Bratunačku brigadu i "Zlatar" za Komandu Drinskog korpusa.⁵⁶⁵

(A) Bratunačka brigada

195. U julu 1995., štab Bratunačke brigade nalazio se u mjestu Bratuncu, a njen komandant je bio pukovnik Vidoje Blagojević.⁵⁶⁶ Major Novica Pajić je bio načelnik štaba i zamjenik

⁵⁵⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 1450.

⁵⁵⁹ Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*) T. 5972. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1451. Krstić je unaprijeđen u čin general-majora 2. maja 1995. D3951 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. maj 1995.).

⁵⁶⁰ P4485 (Obavještenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.).

⁵⁶¹ D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 3; Momir Nikolić, T. 24569–24570 (13. februar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1453; D2243 (Instrukcija Drinskog korpusa, 15. april 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2.

⁵⁶² P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2; svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32567–32568, 32599–32600 (pod pečatom).

⁵⁶³ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1448.

⁵⁶⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1448.

⁵⁶⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1460.

⁵⁶⁶ P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8, 3.6, 13.2; Momir Nikolić, T. 24568–24569 (13. februar 2012.); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9781; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3627; D4189 (Izjava svjedoka

komandanta.⁵⁶⁷ Štab Bratunačke brigade imao je tri odjeljenja: Odjeljenje za pozadinske službe kojim je komandovao major Dragoslav Trišić; Odjeljenje za moral, pravne i vjerske poslove kojim je komandovao major Ratomir Jevtić; i Organ za obavještajno-bezbjednosne poslove kojim je komandovao kapetan Momir Nikolić, a zamjenik mu je bio Dragiša Jovanović.⁵⁶⁸

196. Bratunačka brigada je u svom sastavu imala četiri pješadijska bataljona,⁵⁶⁹ jedan vod Vojne policije kojim je komandovao Mirko Janković,⁵⁷⁰ jednu artiljerijsku četu i jednu pozadinsku četu.⁵⁷¹

197. Momir Nikolić je bio načelnik Organa za obavještajno-bezbjednosne poslove od novembra 1992. do kraja sukoba.⁵⁷² Dužnosti Organa za obavještajno-bezbjednosne poslove obuhvatale su prikupljanje, obradu, analizu i prosljeđivanje obavještajnih podataka komandnim kadrovima, procjenu opasnosti od kontraobavještajnih dejstava, te preduzimanje mjera za suzbijanje diverzantskih dejstava protiv naoružanja, ljudstva i opreme jedinice.⁵⁷³ Nikolić je izvještavao Organ za obavještajno-bezbjednosne poslove Drinskog korpusa.⁵⁷⁴ Nikolić je 1995. godine takođe

---

Vidoja Blagojevića od 8. oktobra 2013.), str. 1–2; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1458, 1459, 1636.

⁵⁶⁷ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁶⁸ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; Momir Nikolić, T. 24715 (14. februar 2012.); D4189 (Izjava svjedoka Vidoja Blagojevića od 8. oktobra 2013.), str. 4; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3662. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1520, 1868.

⁵⁶⁹ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8. Ti bataljoni su bili: 1. bataljon, kojim je komandovao Lazar Ostojić, 2. bataljon, kojim je komandovao Goran Stakić, 3. bataljon, kojim je komandovao Dragomir Zekić, i 4. bataljon, kojim je komandovao Radika Petrović. P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8. 4. bataljon je djelovao na području putnog pravca Bratunac-Konjević Polje od septembra 1993. i bio je pridodat Zvorničkoj brigadi. Međutim, njime je komandovao komandant Bratunačke brigade, koji je imao operativnu kontrolu nad aktivnostima vezanim za borbena dejstva i rukovodio tom jedinicom do 19. jula 1995. P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 6.15–6.16. V. takođe Momir Nikolić, T. 24563 (13. februar 2013.). 3. pješadijski bataljon imao je jedan interventni vod pod nazivom "Crvene beretke". P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁷⁰ Momir Nikolić, T. 24570 (13. februar 2012.), T. 24651, 24681, 24721 (14. februar 2012.), T. 24864 (16. februar 2012.); svjedok KW582, D4290 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3499–3500 (pod pečatom); Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17951, 17968; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁷¹ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4.

⁵⁷² Momir Nikolić, T. 24558 (13. februar 2012.).

⁵⁷³ Momir Nikolić, T. 24565, 24567–24569 (13. februar 2012.); D4189 (Izjava svjedoka Vidoja Blagojevića od 8. oktobra 2013.), str. 4.

⁵⁷⁴ Momir Nikolić, T. 24569 (13. februar 2012.).

djelovao kao oficir za vezu s vojnim posmatračima UN-a, UNPROFOR-om i drugim međunarodnim organizacijama na području Srebrenice.⁵⁷⁵

(B) Zvornička brigada

198. U julu 1995., štab Zvorničke brigade nalazio se u kasarni "Standard" u Karakaju na putu Konjević Polje-Zvornik-Bijeljina.⁵⁷⁶

199. Brigadom je komandovao pukovnik Vinko Pandurević.⁵⁷⁷ Major Dragan Obrenović je bio načelnik štaba i zamjenik komandanta.⁵⁷⁸ Štab brigade obuhvatao je i Odjeljenje za obavještajne poslove, u kojem je pomoćnik načelnika bio Duško Vukotić.⁵⁷⁹ Na čelu organa Zvorničke brigade bila su trojica pomoćnika komandanta koja su bila potčinjena Pandureviću.⁵⁸⁰ Sreten Milošević je bio načelnik Organa za pozadinske službe.⁵⁸¹ Drago Nikolić je bio načelnik Organa za bezbjednost, a Milorad Trbić mu je bio zamjenik.⁵⁸² Nikolićev neposredni pretpostavljeni na nivou brigade bio je

⁵⁷⁵ Momir Nikolić, T. 24572–24578 (13. februar 2012.).

⁵⁷⁶ Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11688, 11722; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6440 (pod pečatom); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11011.

⁵⁷⁷ Pandurević je preuzeo dužnost komandanta Zvorničke brigade 12. decembra 1992. i na tom položaju je ostao da novembra 1996. Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11674; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11703; D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 19; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1454.

⁵⁷⁸ Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12939; Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11674–11675; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11703; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1455.

⁵⁷⁹ Svjedok KDZ122, T. 26149 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁸⁰ Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11674; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11703; svjedok KDZ122, T. 26106 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26152 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 19; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

⁵⁸¹ Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11675, 11739; Vujadin Popović, T. 43105 (6. novembar 2013.); svjedok KDZ122, T. 26129 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

⁵⁸² Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11675, 11682–11683; Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10338; Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12931–12932; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11011–11012, 11116; svjedok KDZ122, T. 26109–26110, 26120, 26130 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26155 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; Nebojša Jeremić, P348 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10418, 1042; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1457. Drago Nikolić je bio ovlašten da izvršava zadatke bez dopuštenja komandanta Zvorničke brigade. Organi za bezbjednost imali su pravo da koriste vozila bez znanja komandanta

Pandurević, ali mu je pretpostavljeni po stručnoj liniji bio Popović.⁵⁸³ Nenad Simić je bio načelnik Organa za moral, vjerske i pravne poslove.⁵⁸⁴

200. Sljedeći pješadijski bataljoni bili su 1995. godine potčinjeni Zvorničkoj brigadi: 1. bataljon,⁵⁸⁵ 2. bataljon,⁵⁸⁶ 3. bataljon,⁵⁸⁷ 4. bataljon,⁵⁸⁸ 5. bataljon,⁵⁸⁹ 6. bataljon,⁵⁹⁰ 7. bataljon,⁵⁹¹ 8. bataljon,⁵⁹² pozadinski bataljon,⁵⁹³ laki artiljerijsko-raketni divizion protivvazdušne odbrane⁵⁹⁴ i radni bataljon (koji su zvali i "R" bataljon).⁵⁹⁵

201. U sastavu Zvorničke brigade bilo je još jedinica, među kojima je bila četa Vojne policije kojom je komandovao Milomir Jasikovac, inženjerska četa kojom je komandovao Dragan Jevtić, četa veze kojom je komandovao Dragiša Radić, mješoviti artiljerijski divizion kojim je komandovao Miloš Maksimović i radni vod 1. bataljona, kojim je komandovao Radivoje Lakić.⁵⁹⁶

Zvorničke brigade, kao što je bilo regulisano u pravilu službe. Pripadnici Vojne policije potpadali su pod komandni lanac organa za bezbjednost, koji je bio odvojen od komandnog lanca Zvorničke brigade. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*) T. 6477–6478.

⁵⁸³ Svjedok KDZ122, T. 26109–26110 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

⁵⁸⁴ Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11716; svjedok KDZ122, T. 26130 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

⁵⁸⁵ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁸⁶ Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12930–12931; Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18174; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13362; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁸⁷ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁸⁸ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁸⁹ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁹⁰ Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11594; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁹¹ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁹² P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

⁵⁹³ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

⁵⁹⁴ P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

⁵⁹⁵ Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14462; Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20998–20999.

⁵⁹⁶ Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5363; svjedok KDZ122, T. 26112, 26142–36144 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26174 (13. mart 2012.) (zatvorena

202. Takozvani "Vukovi sa Drine" bili su specijalna jedinica Zvorničke brigade koja je bila smještena u Kiseljaku.⁵⁹⁷ Ona se mogla angažovati kada je to bilo potrebno da bi se odbranile određene teritorije.⁵⁹⁸ Tom jedinicom je komandovao Dragan Jolović, koji je imao nadimak "Legenda".⁵⁹⁹ Pripadnici Vukova s Drine mogli su se prepoznati po tome što su na svojim uniformama na lijevom ramenu imali oznaku na kojoj je bila vučja glava.⁶⁰⁰

f. Načela rukovođenja i komandovanja

203. Sistem rukovođenja i komandovanja koji je primjenjivao VRS imao je tri nivoa: strateški, operativni i taktički.⁶⁰¹ Primjenjujući istu definiciju i načela rukovođenja i komandovanja koje je primjenjivala i JNA,⁶⁰² VRS je organizovao sistem jedinstvenog i centralizovanog komandovanja u skladu sa sljedećim: (i) modelom "korpus-brigada-bataljon" koji je bio neposredno potčinjen komandi korpusa;⁶⁰³ (ii) odnosom potčinjeni-komandant u kojem je svaki pretpostavljeni bio odgovoran za praćenje i ocjenjivanje rada svojih potčinjenih, a potčinjeni su morali da se pridržavaju striktnih procedura izvještavanja i djelovanja;⁶⁰⁴ i (iii) centralizovanim odlučivanjem koje je pratilo jedinstveni komandni lanac.⁶⁰⁵ Na primjer, na osnovu direktiva Glavnog štaba,

---

sjednica); Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11012, 11115–11116, 11171; Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12987; D2266 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Nadom Stojanović), str. 5–6; Nebojša Jeremić, P348 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10418; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8, 7.7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1775 (Vijeće ima u vidu da je u toj činjenici o kojoj je presuđeno pogrešno napisano ime Milomira Jasikovca).

⁵⁹⁷ Svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6437 (pod pečatom); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944–10945; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11170.

⁵⁹⁸ Svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6437; Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944–10945.

⁵⁹⁹ Svjedok KDZ340, T. 17551–17552 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ508, P388 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 8876–8877 (pod pečatom); Momir Nikolić, T. 24626 (13. februar 2012.). V. takođe Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944–10945; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 7.

⁶⁰⁰ Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14811 (pod pečatom).

⁶⁰¹ D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 2.

⁶⁰² P034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH – VRS (1992.-1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 310–311; D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 57–66.

⁶⁰³ P4915 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izveštaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a", 31. oktobar 2002.), par. 1.1.

⁶⁰⁴ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11945–11946.

⁶⁰⁵ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.62. V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25477–25478, (29. februar 2012.), T. 25632 (1. mart 2012.). V. takođe Ljubomir Obradović, T. 25106–25107 (22. februar 2012.) (gdje je precizirao da mu nije poznat nijedan konkretan slučaj postupanja mimo normalnog komandnog lanca, ali da je takva mogućnost bila predviđena pravilima).

komandant SRK-a bi izdao i/ili odobrio naređenja potčinjenim komandama.⁶⁰⁶ Potčinjene komande bi izvještavale komandu SRK-a.⁶⁰⁷ Komandant SRK-a bi s vremena na vrijeme dobio informacije i direktive direktno od Vrhovne komande i optuženog.⁶⁰⁸

204. Dana 1. juna 1992., Predsjedništvo SrRBiH je donijelo Zakon o vojsci; tim Zakonom je bilo propisano da se komandovanje u VRS-u "zasniva [...] na načelima: jedinstva komandovanja u pogledu upotrebe snaga i sredstava, jednostarješinstva, obaveze izvršenja odluka, zapovijesti i naređenja pretpostavljenog starješine".⁶⁰⁹ Zakon o vojsci ovlastio je predsjednika, kao vrhovnog komandanta, da komanduje vojskom, utvrđuje planove za njen razvoj i upotrebu, utvrđuje sistem komandovanja, te donosi razne propise.⁶¹⁰ Komandant Glavnog štaba, shodno tom Zakonu, komandovao je VRS-om u skladu s ovlaštenjima koja je na njega prenio predsjednik.⁶¹¹

205. U VRS-u su postojala dva paralelna komandna lanca: redovni komandni lanac i stručni komandni lanac.⁶¹² Kad su, na primjer, u pitanju organi za obavještajno-bezbjednosne poslove, njihov komandni lanac se u velikoj mjeri temeljio na radu tih organa, koji je većim dijelom obuhvatao obavještajne i kontraobavještajne aktivnosti, a manjim dijelom poslove vojne policije i zadatke provođenja krivičnih istraga.⁶¹³ U redovnom komandnom lancu, organi za obavještajno-bezbjednosne poslove bili su neposredno potčinjeni komandantu jedinice ili ustanove VRS-a čiji su

⁶⁰⁶ Stanislav Galić, T. 37429, 37432 (18. april 2013.). V. npr. D3430 (Pismo Stanislava Galića pripadnicima SRK-a, bez datuma); D2800 (Naređenje SRK-a, 18. februar 1994.) (naređenje koje je Galić izdao na osnovu sporazuma o prekidu vatre koji je optuženi sklopio s Akashijem 18. februara 1994.); D2567 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1993.); D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.); D2814 (Naređenje SRK-a, 19. avgust 1995.); (dok je Dragomir Milošević bio na bolovanju od sredine avgusta do 9. ili 10. septembra 1995., to naređenje je izdao njegov načelnik štaba Čedomir Sladoje); Dragomir Milošević, T. 32750, 32755 (28. januar 2013.); D2815 (Izvještaj SRK-a, 30. avgust 1995.); P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.) (koje je napisao načelnik artiljerije Tadija Manojlović, a odobrio Dragomir Milošević); D2840 (Zahtjev SRK-a za dostavljanje podataka, 15. juli 1993.) (zahtjev za dostavljanje podataka, zasnovan na naređenju Glavnog štaba VRS-a, koji je upućen svim brigadama); Dragomir Milošević, T. 32876 (29. januar 2013.); P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.); P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.); P1670 (Naređenje SRK-a, 21. avgust 1994.). V. takođe D2812 (Upozorenje SRK-a, 27. oktobar 1994.); D232 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. juni 1992.) (direktiva za daljnja dejstva koju je izdao Mladić iz Glavnog štaba svojim potčinjenim komandantima); P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.) (instrukcija za daljnja dejstva koja je izdala komanda SRK-a); P1498 (Naređenje 2. motorizovane brigade, 8. juni 1992.) (naređenje, zasnovano na instrukcijama komande SRK-a, koje je svojim potčinjenim jedinicama izdao komandant 2. motorizovane brigade).

⁶⁰⁷ V. npr. P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.); D2795 (Izvještaj 1. romanijske brigade, 1. oktobar 1992.).

⁶⁰⁸ Stanislav Galić, T. 38033 (9. maj 2013.). V. npr. P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.).

⁶⁰⁹ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 173. Zakon o vojsci je verifikovala Skupština bosanskih Srba na svojoj 17. sjednici. P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 8.

⁶¹⁰ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174.

⁶¹¹ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175. V. takođe svjedok KDZ088, T. 6299–6302 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); Stanislav Galić, T. 38033 (9. maj 2013.).

⁶¹² P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11960–11962.

⁶¹³ P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.) (za organe za obavještajno-bezbjednosne poslove), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12191–12194; Petar Salapura, T. 40236–40237 (24. juni 2013.) (gdje je svjedočio o 10. diverzantskom odredu).

dio bili.⁶¹⁴ Međutim, kad se radilo o njihovim stručnim poslovima, njima su rukovodili obavještajno-bezbjednosni organi pretpostavljene komande koja je bila ovlaštena da komanduje tim poslovima.⁶¹⁵ Obavještajni i kontraobavještajni zadaci činili su dio specijalizovanih poslova organa bezbjednosti i spadali su pod njihovu stručnu nadležnost.⁶¹⁶

g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u

206. Vojni lanac izvještavanja u VRS-u pratio je hijerarhijsku strukturu shodno kojoj su izvještaji s podacima koji su poticali od vojnih jedinica nižeg ranga podnošeni vojnim jedinicama srednjeg ranga, zatim Glavnom štabu i, konačno, vrhovnom komandantu.⁶¹⁷ VRS je koristila broj vojne pošte za označavanje operativnih jedinica, a ti su brojevi takođe bili pokazatelj odnosa rukovođenja i komandovanja između jedinica.⁶¹⁸

207. Za dnevne borbene izvještaje i izvještaje o situaciji, svi izvještaji brigada su se na nivou korpusa objedinjavali u jedan izvještaj koji je pružao pregled stanja na terenu, kao i pregled stanja unutar korpusa, to jest borbene gotovosti, dejstava i drugih relevantnih informacija u približno 16:00 ili 17:00 sati tog dana.⁶¹⁹ Korpus bi izvještaje brigada objedinio u izvještaj korpusa i taj

⁶¹⁴ P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12194–12195. V. takođe P4478 (Pravilo službe organa bezbednosti u Oružanim snagama SFRJ, 1994.), par. 16 (pravilo koje je usvojio VRS); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12163–12165.

⁶¹⁵ P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12195–12201. V. takođe P4478 (Pravilo službe organa bezbednosti u Oružanim snagama SFRJ, 1994.), par. 16.

⁶¹⁶ V. P4478 (Pravilo službe organa bezbednosti u Oružanim snagama SFRJ, 1994.), par. 18.

⁶¹⁷ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974; svjedok KJZ088, T. 6299–6302 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.) [REDIGOVANO]; P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.); P1498 (Naređenje 2. motorizovane brigade, 8. juni 1992.); Stanislav Galić, T. 38033–38034 (9. maj 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da su direktive ponekad dolazile neposredno od Vrhovne komande i optuženog, kao predsjednika, ali da je najveći dio informacija, naređenja i direktiva išao preko Glavnog štaba); Stevan Veljović, T. 29241 (23. oktobar 2012.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 33; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); Ljubomir Obradović, T. 25092–25093 (22. februar 2012.).

⁶¹⁸ Richard Philipps, T. 3750 (15. juni 2010.). Svaki korpus, brigada, bataljon i jedinica nižeg ranga imali su svoj broj vojne pošte /VP/ koji se sastojao od četiri brojke, kose crte i još dvije brojke, kako bi ih drugi mogli identifikovati, posebno u pisanim dokumentima. Richard Philipps, T. 3750 (15. juni 2010.).

⁶¹⁹ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974; Ljubomir Obradović, T. 25093–25096 (22. februar 2012.). V. takođe Ewan Brown, T. 21542–21543 (17. novembar 2011.); Momir Nikolić, T. 24605–24607 (13. februar 2012.); Stevan Veljović, T. 29239–29243 (23. oktobar 2012.). V. npr. P3042 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. april 1994.); D1940 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 6. maj 1992.); D1942 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 14. juli 1992.); P3931 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 16. decembar 1992.); P3043 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. april 1994.); P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.); P4930 (Borbene izvještaj Drinskog korpusa, 8. juli 1995.); P4456 (Izvještaj Drinskog korpusa, 14. juli 1995.); P2256 (Borbene izvještaj SRK-a, 12. mart 1995.); P4500 (Izvještaj Zvorničke brigade Glavnom štabu VRS-a, 4. mart 1993.); D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). Stevan Veljović je u svom svjedočenju izjavio da su izvještaji slati najkasnije u 20:00 sati. Stevan Veljović, T. 29242 (23. oktobar 2012.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 30. Izvještaji koji su podnošeni komandi SRK.a morali su da obuhvataju "(i) stanje i aktivnosti neprijatelja, (ii) borbenu gotovost jedinica, (iii) stanje bezbjednosti i morala, (iv) odluku za dalja dejstva, (v) stanje na teritoriji zone odgovornosti, (vi) stanje i

izvještaj bi slao Glavnom štabu u približno 18:00 sati.⁶²⁰ Isto tako, Glavni štab bi izvještaje korpusa objedinjavao u svoj dnevni borbeni izvještaj, koji bi slao vrhovnom komandantu i komandantima korpusa.⁶²¹ Vanredne i dopunske izvještaje, koji su se često odnosili na neko konkretno područje ili događaj, takođe su, po potrebi, slali korpusi Glavnom štabu ili ih je Glavni štab slao vrhovnom komandantu.⁶²² Za razmjenu informacija unutar VRS-a korišteni su i obavještajni izvještaji.⁶²³ Optuženi je, konkretno, svakodnevno primao i vojne obavještajne izvještaje i obavještajne izvještaje državne bezbjednosti.⁶²⁴

---

probleme po pozadini, (vii) vanredne događaje i gubitke, (viii) prijedloge i zahtjeve". D2838 (Naredenje SRK-a, 16. septembar 1992.). V. takođe Stevan Veljović, T. 29242–29243 (23. oktobar 2012.).

⁶²⁰ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973. V. npr. D1970 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.). Isturena komandna mjesta bila su dužna da pišu dnevne operativne i borbene izvještaje, baš kao što su to morale da čine sve druge jedinice za područje na kojem su bile razmještene; ti podaci u pod kriptozastitom upućivani u operativni centar Glavnog štaba, koji je bio treći organ u okviru Uprave za operativno-nastavne poslove Glavnog štaba. Ljubomir Obradović, T. 25093–25095 (22. februar 2012.). Shodno propisima, dnevni borbeni izvještaji komande SRK-a svake večeri su se upućivali Glavnom štabu. V. npr. D3396 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. januar 1993.); D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.); D3404 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. februar 1993.); D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.). Kao načelnik štaba, Dragomir Milošević je povremeno slao borbene izvještaje Glavnom štabu VRS-a. Dragomir Milošević, T. 32723–32724 (28. januar 2013.); D2811 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. oktobar 1993.); D2796 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. avgust 1993.); D2797 (Borbeni izvještaj SRK-a, novembar 1994.); D2798 (Borbeni izvještaj SRK-a, juli 1993.); D2799 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. septembar 1993.); D2805 (Borbeni izvještaj SRK-a, 9. januar 1994.); D2806 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. januar 1994.); D2808 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juli 1994.). Kada je Dragomir Milošević bio načelnik štaba SRK-a, povremeno je potpisivao borbene izvještaje u ime Galića. Dragomir Milošević, T. 32719 (28. januar 2013.); D2809 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. septembar 1993.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.); D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.); D2821 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. avgust 1993.); D2822 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1993.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.); D2831 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. novembar 1994.); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.). Vanredni izvještaji su se svakodnevno slali Glavnom štabu, obično oko 14:00 sati. Stanislav Galić, T. 37216 (15. april 2013.). V. npr. D3393 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. decembar 1992.); D3394 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. decembar 1992.). Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da smatra da je sistem izvještavanja 1995. godine "funkcionisao [...] besprijekorno". Dragomir Milošević, T. 32879 (29. januar 2013.).

⁶²¹ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974; Ljubomir Obradović, T. 25100 (22. februar 2012.); Manojlo Milovanović, T. 25646 (1. mart 2012.). V. npr. P4449 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 10. juli 1995.); P4450 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. juli 1995.); P4464 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.); P4457 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.); P4460 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.); D2101 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. juli 1995.); D2102 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.); P4459 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 18. juli 1995.); P4461 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 19. juli 1995.); D3453 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1994.). Obradović je u svom svjedočenju izjavio da su izvještaji Glavnog štaba upućivani Milovanoviću, koji bi ih pregledao i prosljedio optuženom. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11974, 11979. Ti izvještaji su sadržali podatke o mogućim namjerama neprijatelja i stanju u njegovim redovima, zatim podatke o namjerama za grupisanje i zadacima VRS-a, te o gubicima u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima, kao i eventualne nove odluke komandanta korpusa. Ljubomir Obradović, T. 25144–25145 (23. februar 2012.). V. npr. P4455 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 5. juli 1995.).

⁶²² Ljubomir Obradović, T. 25100–25102 (22. februar 2012.). V. npr. P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.).

⁶²³ Svjedok KDZ122, T. 26154–26156 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. npr. D2168 (Obavještajni izvještaj Drinskog korpusa, 13. decembar 1993.); D2171 (Obavještajni izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 8. novembar 1994.).

⁶²⁴ John Zametica, T. 42443 (29. oktobar 2013.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 2, 51, 82 (Subotić je bio i načelnik Vojnog kabineta predsjednika i vojni savjetnik optuženog). Na pitanje da li je optuženi mogao biti u neposrednoj vezi s nekim pomoćnikom komandanta Glavnog štaba koji je bio razmješten

208. Krajem 1992. godine unutar VRS-a je postojala redovna telefonska i radio-veza, a posebno između korpusa ili drugih operativnih jedinica i Glavnog štaba; unutar korpusa; te između Glavnog štaba i vrhovnog komandanta.⁶²⁵ U svrhu razmjene informacija održavani su i sastanci unutar korpusa i između korpusa i Glavnog štaba.⁶²⁶

209. Opšte uzevši, nakon osnivanja Republičkog centra veze na Palama u aprilu 1992., uspostavljene su komunikacije između opština, MUP-a i VRS-a.⁶²⁷ Postojala su tri glavne vrste veza: (i) telefonski sistem (dalje u tekstu: PTT); (ii) radio i radio-relejne veze; i (iii) šifrovane veze.⁶²⁸ PTT je bio civilni telefonski sistem.⁶²⁹ VRS je mogao da zaštiti određene PTT linije za svoje vlastite potrebe.⁶³⁰ Radio je korišten i za kriptozštićenu i za nezaštićenu komunikaciju.⁶³¹ Kada sistem radio-veze nije radio, korišten je radio-relejni sistem veze.⁶³² Šifrovane komunikacije su korištene za povjerljive podatke koji su odašiljani putem nezaštićenih linija radio-veze i to je predstavljalo rezervni sistem veze i za VRS i za MUP.⁶³³ U Republičkom centru veze, optuženi je za komunikaciju s Centrom veze Glavnog štaba u Crnoj Rijeci koristio direktnu zaštićenu telefonsku liniju.⁶³⁴ Pored toga, Mladić je imao stalnu direktnu i kriptozštićenu vezu s komandama korpusa, kao i relejnu vezu s isturenim komandnim mjestima.⁶³⁵

---

na neko istureno komandno mjesto, Obradović je odgovorio da su isturena komandna mjesta imala uspostavljena sredstva za vezu sa Glavnim štabom. Ljubomir Obradović, T. 25105–25106 (22. februar 2012.).

⁶²⁵ Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11966–11967, 11973–11974; Ljubomir Obradović, T. 25095–25097 (22. februar 2012.); Richard Butler, T. 27537–27538 (18. april 2012.); D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 30–35; Dragan Kezunović, T. 14967–14968 (20. juni 2011.); P4445 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 14. juli 1995.); P4568 (Telefonski imenik Zvorničke brigade); Ranko Vuković, T. 15091–15098 (21. juni 2011.) u vezi sa P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa); Richard Philipps, T. 3860–3865 (16. juni 2010.).

⁶²⁶ Mile Sladoje, T. 30565–30566 (28. novembar 2012.); Stevan Veljović, T. 29245–29248 (23. oktobar 2012.).

⁶²⁷ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 3–4. Sistemi veze obuhvatali su upotrebu telefonije, kratkotalasnih i ultrakratkotalasnih uređaja za radio-vezu, telefaksa, teleprintera, radio-relejnih veza, žičnih veza i kurirskog sistema. P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 4–5.

⁶²⁸ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5–6; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 28–38.

⁶²⁹ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5.

⁶³⁰ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5.

⁶³¹ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5. V. takođe P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), *e-court* str. 36, 45; P2823 (Depeša Ministarstva odbrane SrRBiH SAO-ima i ARK-u, bez datuma).

⁶³² P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5.

⁶³³ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 6.

⁶³⁴ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 7–8. V. takođe P2795 (Šema radio-relejnih veza VRS-a); P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa); P2797 (Šema radio-relejnih i žičnih veza Drinskog korpusa); P2798 (Mapa sa radio-relejnim vezama i komandnim mjestima VRS-a).

⁶³⁵ Ljubomir Obradović, T. 25095–25097 (22. februar 2012.) (gdje je objasnio da su linije veze sa komandama korpusa, nakon što bi jednom bile uspostavljene, bile fiksne prirode, za razliku onih koje su korištene za isturena komandna mjesta, koje su po definiciji bile pokretne). Obradović je procijenio da je Mladić sa komandantima korpusa razgovarao približno svakog popodneva. Ljubomir Obradović, T. 25097 (22. februar 2012.).

2. Teritorijalna odbrana

210. Kao dio vojne doktrine SFRJ poznate pod nazivom "opštenarodna odbrana", TO je bio sastavljen od organizovanih oružanih formacija koje nisu bile dio JNA ili policije.⁶³⁶ TO se sastojao od jedinica, ustanova, štabova i drugih oblika organizovanja pojedinaca "za opštenarodni oružani otpor", koji su mogli da budu mobilisani u uslovima ratnog stanja.⁶³⁷ TO je imao organizovane štabove i na republičkom i na opštinskom nivou.⁶³⁸

211. Dana 27. marta 1992., optuženi je pred Skupštinom bosanskih Srba izdao uputstva novoosnovanim opštinama da "taj narod dove[du] u red da može da se odbrani" kao TO i da ga stave pod komandu snaga JNA koje su se u tom trenutku nalazile u tim opštinama.⁶³⁹

212. Dana 15. aprila 1992., Predsjedništvo SrRBiH je proglasilo stanje neposredne ratne opasnosti i sljedećeg dana je naređena opšta mobilizacija TO-a.⁶⁴⁰ TO je proglašen dijelom oružanih snaga.⁶⁴¹ Shodno tom naređenju, svi vojni obveznici su morali da se stave na raspolaganje opštinskim štabovima TO-a na teritoriji RS-a, a novoformirane jedinice TO-a morale su "ostvariti saradnju s jedinicama JNA, a gdje je to moguće, staviti [se] pod jedinstvenu komandu".⁶⁴² Pukovnik Vidoje Lukić postavljen je za načelnika TO-a SrRBiH.⁶⁴³ U aprilu 1992., donesena je odluka da optuženi, kao predsjednik SNB-a, vrši koordinaciju komandovanja nad snagama TO-a.⁶⁴⁴

⁶³⁶ D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ); Gojko Kličković, T. 46925–46926 (12. februar 2014.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 51–53. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 415; svjedok KDZ088, T. 6352–6353 (zatvorena sjednica) (8. septembar 2010.); Ranko Vuković, T. 15118–15119 (21. juni 2011.); Bogdan Subotić, T. 40019–40020 (19. juni 2013.). U svakoj republici je postojao zaseban TO koji je ta republika finansirala i koji je bio pod kontrolom ministra odbrane te republike. Činjenica o kojoj je presuđeno 419.

⁶³⁷ D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 102.

⁶³⁸ Manojlo Milovanović, T. 25450–254511 (28. februar 2012.); D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 102; P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 51–53.

⁶³⁹ P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.), str. 23; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.26.

⁶⁴⁰ P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.); P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 274–277; Ewan Brown, T. 21570–21571 (17. novembar 2011.); Ranko Vuković, T. 15119 (21. juni 2011.).

⁶⁴¹ P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.), str. 1.

⁶⁴² P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.), str. 2.

⁶⁴³ D3709 (Odluka Vlade SrRBiH, 15. april 1992.).

⁶⁴⁴ P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 1; P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 279. V. takođe par. 91.

TO SrRBiH se sastojao od rezervista koji su radili svoje redovne poslove i koji su, u slučaju rata, bili mobilisani da brane određenu teritoriju.⁶⁴⁵

213. Dok TO nije integrisan u sastav VRS-a, sve aktivnosti vezane za odbranu bile su pod nadležnošću TO-a i organizovali su ih krizni štabovi u opštinama.⁶⁴⁶ Jedinice TO-a bile su opremljene pješadijskim naoružanjem, puškama, puškomitraljezima, nešto artiljerijskog oruđa manjeg kalibra, minobacačima i protivpješadijskim minama.⁶⁴⁷ Uniforme koje su nosili pripadnici TO-a SrRBiH bile su slične uniformama JNA.⁶⁴⁸

214. Dana 12. maja 1992., nakon što je zvanično osnovan VRS, TO SrRBiH je neposredno integrisan u sastav VRS-a.⁶⁴⁹ Optuženi je, kao predsjednik, bio taj koji je utvrdio organizaciju jedinica i štabova tog integrisanog TO-a SrRBiH.⁶⁵⁰

3. MUP bosanskih Srba

a. Osnivanje i struktura

215. Dana 28. februara 1992., Skupština bosanskih Srba je usvojila Zakon o unutrašnjim poslovima, kojim je osnovan MUP i koji je stupio na snagu 31. marta 1992.⁶⁵¹ Dana 24. marta

⁶⁴⁵ Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11710–11711 (pod pečatom); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9110–9111.

⁶⁴⁶ Manojlo Milovanović, T. 25451–25453 (28. februar 2012.); Momir Nikolić, T. 24703–24704 (14. februar 2012.); Milimir Šoja, T. 7209–7210 (30. septembar 2010.); Ranko Vuković, T. 15118–15119 (21. juni 2011.); Bogdan Subotić, T. 40021–40022 (19. juni 2013.); Branko Davidović, T. 45929–45930 (23. januar 2014.); Richard Philipps, T. 3828 (16. juni 2010.); Ranko Vuković, T. 15118–15119 (21. juni 2011.). V. npr. D1195 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.). V. takođe D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 102. V. takođe par. 145.

⁶⁴⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 420. TO nije imao tenkove, a naoružanje TO-a je skladišteno lokalno, u svakoj opštini. V. činjenice o kojima je presuđeno 421, 422.

⁶⁴⁸ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 548–549.

⁶⁴⁹ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 53–56; P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.32; P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH – VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 289, 316–318. V. npr. P5548 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 29. maj 1992.). Na primjer, dana 22. maja 1992., komandant SRK-a Šipčić izdao je naređenje da se postojeće jedinice TO-a reorganizuju u zasebne brigade TO-a, formirane od pripadnika sa zasebnih teritorija. P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.). Dana 28. maja 1992., komandant Birčanske brigade je naredio da se lokalne jedinice TO-a bosanskih Srba stave pod komandu VRS-a. P3055 (Naređenje Birčanske brigade, 28. maj 1992.). U zoni odgovornosti Drinskog korpusa, ljudi su od ljeta 1992. godine mobilisani u sastav TO-a, a poslije 1992., TO je podijeljen na jedinice koje su integrisane u sastav bataljona i četa Drinskog korpusa. Mile Simanić, P355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14621.

⁶⁵⁰ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 53. V. takođe D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 79–80.

⁶⁵¹ P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 95. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 514, 2147. Shodno članu 130, taj zakon je trebao da stupi na snagu osam dana nakon njegovog objavljivanja, ali Nielsen primjećuje da je MUP bosanskih Srba u praksi počeo da funkcioniše 1. aprila 1992. P2958 (Izveštaj

1992., za ministra unutrašnjih poslova imenovan je Mićo Stanišić i on je na tom položaju bio do kraja 1992. i ponovno od januara 1994. do jula 1994. godine.⁶⁵² Momčilo Mandić je bio pomoćnik ministra unutrašnjih poslova od aprila do maja 1992.⁶⁵³ Tomislav Kovač je bio pomoćnik ministra unutrašnjih poslova u avgustu 1992. i ponovno od 1994. do septembra 1995. godine, a od septembra 1993. do januara 1994. bio je vršilac dužnosti ministra.⁶⁵⁴

216. Sjedište MUP-a je premještanu četiri puta tokom 1992. godine.⁶⁵⁵ Prvo se nalazilo na Vracama kod Sarajeva, zatim je premješteno na planinu Jahorinu, zatim na Pale, te konačno u Bijeljini.⁶⁵⁶

217. Zakonom o unutrašnjim poslovima, koji se velikim dijelom zasnivao na Zakonu o unutrašnjim poslovima SrRBiH iz aprila 1990.,⁶⁵⁷ uspostavljena je mreža centara službi bezbjednosti (dalje u tekstu: CSB) koja će obavljati poslove MUP-a i utvrđeni su struktura i funkcije stanica javne bezbjednosti i (dalje u tekstu: SJB) i Službe nacionalne bezbjednosti.⁶⁵⁸

218. Centri službi bezbjednosti smatrani su važnim zato što su objedinjavali i stanice javne bezbjednosti i Službu nacionalne bezbjednosti, dok su istovremeno upravljali i koordinirali funkcijama koje su se odnosile na stanice javne bezbjednosti.⁶⁵⁹ Centri službi bezbjednosti nalazili

---

vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 172. Taj novi Zakon o unutrašnjim poslovima bio je gotovo identičan Zakonu o unutrašnjim poslovima Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 96, 98.

⁶⁵² Mićo Stanišić, T. 46327, 46353 (3. februar 2014.), T. 46440 (4. februar 2014.); P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2146.

⁶⁵³ Momčilo Mandić, T. 4426–4427 (30. juni 2010.). V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 101; Mandić je obavijestio sve centre bezbjednosti i sve stanice javne bezbjednosti da je SrRBiH osnovala MUP 27. marta 1992. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 515.

⁶⁵⁴ D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 4–5; Christian Nielsen, T. 16300 (7. juli 2011.). V. takođe Ljubomir Borovčanin, T. 39435–39437 (6. juni 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 101.

⁶⁵⁵ Mićo Stanišić, T. 46359 (3. februar 2014.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2153.

⁶⁵⁶ Mićo Stanišić, T. 46359 (3. februar 2014.).

⁶⁵⁷ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 96–98. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2125.

⁶⁵⁸ P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 112, 115; v. činjenica o kojoj je presuđeno 518. Služba nacionalne bezbjednosti prethodno je bila poznata pod nazivom Služba državne bezbjednosti (dalje u tekstu: SDB) i u Službu nacionalne bezbjednosti preimenovana je u Zakonu o unutrašnjim poslovima iz 1992. godine. P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 112; P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), odjeljak II. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2126.

⁶⁵⁹ P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i

su se na pet lokacija: u Banjaluci (za ARK), Trebinju (za SAO Hercegovina), Doboju (za SAO Sjeverna BiH), Sarajevu (za SAO Romanija-Birač) i u Bijeljini (za SAO Semberija).⁶⁶⁰ Svaki CSB je pokrivaio određenu teritoriju, a svaka opština unutar te teritorije imala je SJB koji je bio potčinjen tom CSB-u.⁶⁶¹ Svaki CSB se sastojao od sljedećih organizacionih jedinica: (i) Sektora službe nacionalne bezbjednosti; (ii) Sektora službe javne bezbjednosti; (iii) Odjeljenja za vezu; (iv) Odjeljenja za strance, pravne, upravne i kadrovske poslove; (v) Odjeljenja za materijalno-finansijske i tehničke poslove; i (vi) Stanice javne bezbjednosti.⁶⁶² Stojan Župljanin je bio načelnik CSB-a u Banjaluci od 1991. do 1994. godine.⁶⁶³ Župljanin je 1994. godine napustio MUP i unaprijeđen je u savjetnika predsjednika, to jest optuženog, za pitanja bezbjednosti.⁶⁶⁴

219. Stanice javne bezbjednosti bile su uspostavljene na teritoriji svake opštine.⁶⁶⁵ Stanice javne bezbjednosti bile su zadužene za obavljanje svih poslova iz oblasti javne bezbjednosti, uključujući zaštitu građana, suzbijanje i otkrivanje krivičnih djela, te održavanje javnog reda i mira.⁶⁶⁶ O informacijama koje su prikupljale stanice javne bezbjednosti izvještavani su zvaničnici MUP-a bosanskih Srba.⁶⁶⁷

220. Služba nacionalne bezbjednosti bila je organizovana u pet sektora koji su djelovali u svakom od CSB-ova, to jest u Banjaluci, Bijeljini, Doboju, Sarajevu i Trebinju.⁶⁶⁸ Ona je obavljala sve poslove iz oblasti državne bezbjednosti, uključujući obavještajne poslove, kao što je prikupljanje podataka o pojedincima ili grupama koje se udružuju radi narušavanja ustavnog poretka i državne bezbjednosti.⁶⁶⁹

---

zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 8; P2962 (Dokument pod naslovom "Mogućnosti decentralizacije unutrašnjih poslova u BiH", bez datuma), str. 1.

⁶⁶⁰ P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), čl. 28; P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 116; P2965 (Pravilnik RS-a o unutrašnjoj organizaciji MUP-a u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992.), čl. 3; činjenica o kojoj je presuđeno 2129.

⁶⁶¹ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 115, 179.

⁶⁶² P2965 (Pravilnik RS-a o unutrašnjoj organizaciji MUP-a u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992.), čl. 19.

⁶⁶³ Christian Nielsen, T. 16301 (7. juli 2011.).

⁶⁶⁴ Christian Nielsen, T. 16301, 16343 (7. juli 2011.).

⁶⁶⁵ P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), čl. 26.

⁶⁶⁶ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 109–110.

⁶⁶⁷ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 236; P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), čl. 22.

⁶⁶⁸ P5557 (Izveštaj Službe nacionalne bezbjednosti Bijeljina, 30. april 1993.), str. 3.

⁶⁶⁹ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 343.

221. Uslijed reorganizacije MUP-a, 1994. godine su razdvojeni Resor javne bezbjednosti (dalje u tekstu: RJB) i Resor državne bezbjednosti (dalje u tekstu: RDB).⁶⁷⁰ Milenko Karišik je bio načelnik RJB-a.⁶⁷¹ Dragan Kijac je bio načelnik RDB-a.⁶⁷²

222. Civilna policija je bila organizovana u dvije sekcije: redovne policijske snage i Specijalnu brigadu policije (dalje u tekstu: SBP).⁶⁷³ SBP je funkcionisala kao borbena jedinica i bila je podijeljena u pet odreda koji su se nalazili u Banjaluci, Trebinju, Doboju, Sarajevu i Bijeljini.⁶⁷⁴ Goran Sarić je bio komandant SBP-a.⁶⁷⁵ Dana 24. februara 1994., Ljubomir Borovčanin je postavljen na položaj zamjenika komandanta SBP-a.⁶⁷⁶ Borovčanin je na položaju zamjenika komandanta ostao tokom juna i jula 1995. godine.⁶⁷⁷

223. Počev od aprila 1992., centri službi bezbjednosti su organizovali posebne jedinice policije (dalje u tekstu: PJP) na regionalnom nivou.⁶⁷⁸ Te jedinice su bile naoružane lakšim naoružanjem i učestvovale su u borbenim dejstvima.⁶⁷⁹ Od 1992. do 1994. godine, Milenko Karišik je bio komandant tih jedinica.⁶⁸⁰ Posebne jedinice policije imale su pet odreda, od kojih se po jedan nalazio u svakom od pet centara službi bezbjednosti.⁶⁸¹ CJB Zvornik je 1995. godine imao šest četa PJP-a koje su mu bile potčinjene.⁶⁸² Dragomir Vasić je bio načelnik CJB-a Zvornik, a zamjenik mu je bio Mendeljev Đurić zvani Mane.⁶⁸³ Komandant jedinica PJP-a bio je Danilo Zoljić.⁶⁸⁴

⁶⁷⁰ Christian Nielsen, T. 16320 (7. juli 2011.). Nielsen je objasnio da su centri službi bezbjednosti početkom 1994. preimenovani u centre javne bezbjednosti i da je Resor javne bezbjednosti bio u CJB na regionalnom nivou, a da je Resor državne bezbjednosti bio u CRDB-u na regionalnom nivou. Christian Nielsen, T. 16320 (7. juli 2011.).

⁶⁷¹ D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 5. Christian Nielsen, T. 16308 (7. juli 2011.).

⁶⁷² Christian Nielsen, T. 16308–16309 (7. juli 2011.).

⁶⁷³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1464.

⁶⁷⁴ P2965 (Pravilnik RS-a o unutrašnjoj organizaciji MUP-a u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992.), čl. 10, 23; P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 183, 220. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2158.

⁶⁷⁵ Ljubomir Borovčanin, T. 39436 (6. juni 2013.); Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539, 13543.

⁶⁷⁶ Ljubomir Borovčanin, T. 39435–39436 (6. juni 2013.); D3660 (Rješenje MUP-a RS-a, 24. februar 1994.).

⁶⁷⁷ Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539–13540, 13543.

⁶⁷⁸ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 220; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 56.

⁶⁷⁹ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 218, 220–222.

⁶⁸⁰ D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 33; P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 219; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 56.

⁶⁸¹ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 220.

⁶⁸² P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.16–2.17; P4970 (Izveštaj CJB-a Zvornik, 28. juli 1995.). V.

224. Jedan od odreda iz sastava SBP-a bio je 2. odred Šekovići.⁶⁸⁵ Od sredine juna 1995., njegov komandant je bio Rade Čturić, poznat i pod nadimkom Oficir.⁶⁸⁶ U julu 1995. godine, 2. odred Šekovići imao je tri pješadijska voda.⁶⁸⁷

225. SBP je imao centar za obuku na planini Jahorini, u kojem je bilo smješteno oko 300 do 350 ljudi (dalje u tekstu: Jahorinski regruti).⁶⁸⁸ Duško Jević zvani Staljin bio je zapovjednik Centra za obuku na Jahorini.⁶⁸⁹ Jahorinski regruti su nosili dvodijelne maskirne uniforme i svijetloplave pancirne prsluke.⁶⁹⁰ Bili su podijeljeni u dvije čete, a svaka četa je imala po četiri voda; svaki od ta četiri voda je bio podijeljen na po četiri manje jedinice.⁶⁹¹ Komandir 1. čete bio je Mendeljev Đurić zvani Mane.⁶⁹² Komandir 2. čete bio je Neđo Ikonić.⁶⁹³

226. Dana 11. jula 1995., optuženi je naredio: "Nakon uspostavljanja vlasti Republike Srpske na području opštine Srpska Srebrenica formirati Stanicu javne bezbednosti Srpska Srebrenica."⁶⁹⁴ Taj SJB je, shodno tom naređenju, trebao da izvršava svoje zadatke u skladu sa Zakonom o unutrašnjim

---

takođe P4949 (Izveštaj CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.); Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8201–8202.

⁶⁸³ P4914 (Izveštaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.16. V. takođe Dušan Mičić, T. 36244–36245 (27. mart 2013.).

⁶⁸⁴ D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mičića od 24. marta 2013.), par. 16; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 5.

⁶⁸⁵ Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13538. V. takođe P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 1.

⁶⁸⁶ Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539.

⁶⁸⁷ Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13540. Treći vod je bio stacioniran u Skelanima i nazivan je i vod Skelani. Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13541.

⁶⁸⁸ D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 4; svjedok KDZ084, T. 27331 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14789–14790 (pod pečatom). V. takođe D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 4; P4906 (Dopis MUP-a RS-a Radovanu Karadžiću, 23. juni 1995.). Objekat za obuku nalazio se u hotelu "Jahorina". Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14788 (pod pečatom). Obuka Jahorinskih regruta obuhvatala je fizičku spremu, rukovanje oružjem i postupanje u situacijama vezanim za taoce. Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14797–14798 (pod pečatom).

⁶⁸⁹ Svjedok KDZ084, T. 27332 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14789, 14798–14800 (pod pečatom). V. takođe Ljubomir Borovčanin, T. 39459 (7. juni 2013.); D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 7.

⁶⁹⁰ Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14790 (pod pečatom).

⁶⁹¹ Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14791, 14794–14796 (pod pečatom).

⁶⁹² Mendeljev Đurić, T. 42076–42077 (29. juli 2013.). V. takođe Ljubomir Borovčanin, T. 39459 (7. juni 2013.); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14791 (pod pečatom); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 5.

⁶⁹³ Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14792 (pod pečatom); Mendeljev Đurić, T. 42076–42078 (29. juli 2013.); Tomasz Blaszczyk, T. 23566 (25. januar 2012.). V. takođe P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 5.

⁶⁹⁴ P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.); P2995 (Naređenje Radovana Karadžića, 12. juli 1995.).

poslovima i da uspostavi čvrstu saradnju s Miroslavom Deronjićem, civilnim komesarom opštine "Srpska Srebrenica".⁶⁹⁵

b. Sistem veza MUP-a

227. Centri za vezu MUP-a osnovani su na Palama i u Bijeljini.⁶⁹⁶ Sredstva veze koja je primjenjivao MUP obuhvatala su kratkotalasne i ultrakratkotalasne uređaje za radio-vezu, telefon, telegraf, teleprinter, kurirski sistem i telefaks.⁶⁹⁷ Informacije su se slale i primale putem mreže koja je spajala štab MUP-a na Palama s centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti.⁶⁹⁸ Centar veze MUP-a imao je telefonsku vezu s Republičkim centrom veze.⁶⁹⁹

228. Sistem izvještavanja unutar MUP-a sastojao se od dnevnih izvještaja i drugih izvještaja koji su se odnosili na važnije bezbjednosne podatke.⁷⁰⁰ Podatke je na nivou opština prikupljao SJB, zatim ih je na nivou regije slao CSB-u, da bi oni konačno bili poslani MUP-u.⁷⁰¹ Podaci su takođe iz MUP-a upućivani vladi RS-a, uključujući Predsjedništvo.⁷⁰² Od februara 1994., Gordan Milinić je bio postavljen za savjetnika optuženog za poslove državne bezbjednosti.⁷⁰³ On je prikupljao, obrađivao i optuženom dostavljao vojne i bezbjednosne obavještajne podatke.⁷⁰⁴

⁶⁹⁵ P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.); P2995 (Naređenje Radovana Karadžića, 12. juli 1995.).

⁶⁹⁶ P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 2–3, 12, 28–29 (prije aprila 1992., centar je bio stacioniran na Vracama; P2760 (Izveštaj o radu MUP-a SrRBiH za period april-juni 1992.), str. 8. Dragan Kezunović je bio načelnik za vezu u MUP-u i na taj ga je položaj imenovao Mićo Stanišić. P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 11–12.

⁶⁹⁷ P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 3–4, str. 20–21. Komunikacije su mogle da se šifruju i dešifruju. P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 3, 5; P2769 (Telegram SJB-a Sanski Most CSB-u Banjaluka, 2. juli 1992.).

⁶⁹⁸ P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 2–3, 5–6; P2760 (Izveštaj o radu MUP-a SrRBiH za period april-juni 1992.); P2771 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 23. juli 1992.); P2774 (Naređenje CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 27. avgust 1992.).

⁶⁹⁹ P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), par. 13.

⁷⁰⁰ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 236. V. npr. P2749 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.); P2753 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. maj 1992.); P2754 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 23. maj 1992.); P2755 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. maj 1992.); P2756 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 27. maj 1992.); P2762 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 18. maj 1992.); P2789 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 13. maj 1992.); P2790 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 12. maj 1992.); P2791 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.); P2792 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.); P2989 (Dnevnik šifrovanih telegrama Republičkog centra veze RS-a, 1995.); P2990 (Izvod iz dnevnika primljenih telegrama, 12.-18. juli 1995.); P2991 (Izvod iz dnevnika poslanih telegrama, 8.-16. juli 1995.).

⁷⁰¹ Christian Nielsen, T. 16270 (7. juli 2011.).

⁷⁰² Christian Nielsen, T. 16271 (7. juli 2011.).

⁷⁰³ D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 1A, 9–10; John Zametica, T. 42443 (29. oktobar 2013.). Milinić je izjavio da nije imao nikakve veze s MUP-om zato što je Stojan Župljanin bio savjetnik predsjednika za MUP. Međutim, Milinić jeste primao redovne izvještaje od Resora državne bezbjednosti i dostavljao te podatke optuženom. D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 9–10.

⁷⁰⁴ Gordan Milinić, T. 39729–39730 (11. juni 2013.).

c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u

229. Dana 22. aprila 1995., optuženi je izdao naređenje kojim je pojasnio prepotčinjavanje MUP-a VRS-u.⁷⁰⁵ Naredio je da Glavni štab mora precizno i konkretno definisati svoje zahtjeve za angažovanje i upotrebu jedinica MUP-a u borbi.⁷⁰⁶ U tom naređenju se ponavlja da jedinice policije učestvuju u borbenim dejstvima na osnovu naredbe vrhovnog komandanta i MUP-a.⁷⁰⁷ Kad su bile angažovane u borbenim dejstvima, jedinice policije trebalo je da se "prepotčinjavaju [...] komandantu jedinice u čijoj zoni odgovornosti izvršavaju borbene zadatke".⁷⁰⁸

230. Dana 15. maja 1992., Mićo Stanišić je izdao naređenje da se pripadnici MUP-a organizuju u "ratne jedinice" u cilju odbrane teritorije.⁷⁰⁹ Ovim naređenjem su svi načelnici centara službi bezbjednosti ovlašteni da u skladu s tim organizuju pripadnike MUP-a na svojoj teritoriji.⁷¹⁰ Njime je formalizirana saradnja između MUP-a i VRS-a.⁷¹¹ Stanišić je, pored toga, naredio da se jedinice MUP-a, kad učestvuju u borbenim dejstvima, stavljaju pod komandu VRS-a.⁷¹² Međutim, neposredno komandovanje tim jedinicama vršila bi službena lica MUP-a.⁷¹³ Pripadnici rezervnog sastava policije stavljeni su na raspolaganje za premještanje na liniju fronta i angažovanje u VRS-u.⁷¹⁴ Godine 1992., preko 50% pripadnika policije bilo je angažovano na borbenim dejstvima tako što je bilo prepotčinjeno VRS-u.⁷¹⁵ Jedinice MUP-a bile su angažovane na stručno-operativnim zadacima, kao što su "neutralisanje diverzantsko-terorističkih grupa, organizovane kriminalne djelatnosti naoružanih lica" u saradnji s VRS-om.⁷¹⁶

⁷⁰⁵ P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.).

⁷⁰⁶ P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.), str. 1.

⁷⁰⁷ P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.), str. 1 (gdje se upućuje na član 13 Zakona o primjeni Zakona o unutrašnjim poslovima za vrijeme neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja).

⁷⁰⁸ P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.), str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 1465.

⁷⁰⁹ P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2162.

⁷¹⁰ P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.); P6633 (Principi djelovanja MUP-a SrRBiH, 6. juli 1992.); Christian Nielsen, T. 16268–16269 (7. juli 2011.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 215; Mićo Stanišić, T. 46481–46484 (4. februar 2014.).

⁷¹¹ P1096 (Izveštaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 215. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2163.

⁷¹² P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), par. 7.

⁷¹³ P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), par. 7; Mićo Stanišić, T. 46483–46484 (4. februar 2014.); P6633 (Principi djelovanja MUP-a SrRBiH, 6. juli 1992.); Christian Nielsen, T. 16264 (7. juli 2011.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 216.

⁷¹⁴ D1532 (Naredba MUP-a RS-a, 23. oktobar 1992.).

⁷¹⁵ Mićo Stanišić, T. 46360 (3. februar 2014.).

⁷¹⁶ P6633 (Principi djelovanja MUP-a SrRBiH, 6. juli 1992.); Mićo Stanišić, T. 46482–46484 (4. februar 2014.).

4. Paravojne formacije

231. U decembru 1991., izviješteno je da u RS-u djeluju srpske paravojne grupe.⁷¹⁷ Kako se navodi u jednom izvještaju Glavnog štaba iz jula 1992., u tim paravojnim grupama bilo je slabo koheziono jedinstvo, u njihovim redovima je bila izražena mržnja prema nesrbima, njihov motiv bio je ratni profit i pljačka, bile su povezane s korumpiranim rukovodstvima i nisu izražavale pripadnost SDS-u, već opozicionim strankama iz Srbije (na primjer, Srpskom pokretu obnove ili Srpskoj radikalnoj stranci).⁷¹⁸ U tom izvještaju se dalje navodi da pripadnici paravojnih grupa ne učestvuju u direktnom okršaju s neprijateljem, već djeluju iza linija regularnih jedinica VRS-a, pri čemu ubijaju civile, te pljačkaju i pale imovinu.⁷¹⁹

232. Arkanovci su bili paravojna grupa iz Srbije nazvana po svom komandantu Željku Ražnatoviću zvanom Arkan.⁷²⁰ Kako je izjavio Milorad Davidović, arkanovci su bili pod kontrolom MUP-a Srbije, kojem su bili potčinjeni.⁷²¹ Sebe su nazivali "Srpskim tigrovima".⁷²² Arkanovci su bili poznati i pod nazivom Srpska dobrovoljačka garda.⁷²³ Marko Pejić je bio zamjenik komandanta arkanovaca.⁷²⁴ Oni su u proljeće 1992. djelovali u Bijeljini⁷²⁵ i Zvorniku,⁷²⁶ nosili su maskirne uniforme, s oznakom na kojoj je bio tigar, i crvene beretke.⁷²⁷

233. Mauzerovi Panteri, kojima je komandovao Ljubiša Savić zvani Mauzer, bili su paravojna formacija koja je djelovala u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom.⁷²⁸ Sebe su nazivali Srpskom narodnom

⁷¹⁷ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 49–54.

⁷¹⁸ P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 1–2.

⁷¹⁹ P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 2.

⁷²⁰ Svetozar Mihajlović, T. 35720–35721 (20. mart 2013.); P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini) na 00:28–03:00; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21055; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom); Cvijetin Simić, T. 35659–35660 (20. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2241.

⁷²¹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 125.

⁷²² P2021 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Arkanom, s transkriptom).

⁷²³ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21652–21653.

⁷²⁴ Svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006.

⁷²⁵ P6209 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 3; Manojlo Milovanović, T. 25447 (28. februar 2012.); Aleksandar Vasiljević, T. 34700–34701 (4. mart 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 64, 66, 117–118. V. takođe Cvijetin Simić, T. 35671–35672 (20. mart 2013.); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 174. V. par. 611–616.

⁷²⁶ Čedomir Zelenović, T. 40341–40342 (25. juni 2013.); Branko Grujić, T. 40362–40365 (25. juni 2013.). V. par. 1242–1243, 1245–1246, 1249–1252.

⁷²⁷ Svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 468; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6990 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2878; Milorad Davidović, T. 15822 (1. juli 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 80; Suad Džafić, T. 18187–18188 (1. septembar 2011.).

⁷²⁸ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21436–21438, 21652–21654; Milorad Davidović, T. 15479–15480 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89, 93, 120–123; P2856 (Video-snimak Radovana Karadžića na javnoj

gardom.⁷²⁹ Savić je bio uticajan član SDS-a i čelnik Kriznog štaba u Bijeljini.⁷³⁰ Jezgro te jedinice činili su članovi SDS-a koji su bili bliski rukovodstvu Kriznog štaba u Bijeljini, a većinu njenih pripadnika prethodno je obučavao Arkan na granici između te opštine i Srbije.⁷³¹ Prema procjenama, Mauzerovi Panteri su u svom sastavu imali preko 1.000 pripadnika.⁷³² U junu 1992., komandant Istočnobosanskog korpusa je izdao naređenje da se Mauzerovi Panteri uključe u sastav korpusa.⁷³³

234. Ljudi koji su bili saradnici Vojislava Šešelja, predsjednika SRS-a, djelovali su širom BiH, a kad su konkretno u pitanju Opštine, posebno su djelovali u Bijeljini, Zvorniku, Brčkom, na Ilidži i u Novom Sarajevu.⁷³⁴ Na Ilidži, jednom grupom šešeljevaca komandovao je Branislav Gavrilović zvani Brne.⁷³⁵ U Vogošći je bila jedna grupa šešeljevaca, kojom je komandovao Vaske Vidović, i još jedna grupa, kojom je komandovao Jovo Ostojić i koja se nazivala odred Šoša.⁷³⁶ Gavrilović i

---

svečanosti); Pero Marković, T. 34737 (4. mart 2013.); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 488–490; Dušan Spasojević, T. 35902–35903 (22. mart 2013.); Manojlo Milovanović, T. 25446–25447 (28. februar 2012.). V. par. 608, 611–612, 798, 824, 1244, fusnota 2691.

⁷²⁹ Milorad Davidović, T. 15479–15480 (28. juni 2011.); Pero Marković, T. 34735 (4. mart 2013.); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21055–21056; Živan Filipović, T. 35815–35816 (21. mart 2013.); Dušan Spasojević, T. 35902–35903 (22. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2237.

⁷³⁰ Milorad Davidović, T. 15583–15584 (29. juni 2011.); Cvijetin Simić, T. 35698 (20. mart 2013.); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21056.

⁷³¹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21817, 21563.

⁷³² Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21817.

⁷³³ D1458 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 3. juni 1992.); Manojlo Milovanović, T. 25454–25455 (28. februar 2012.). Ali v. Milorad Davidović, T. 15812–15814 (1. juli 2011.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da to naređenje jeste bilo izdato, ali da u praksi nikad nije izvršeno). Optuženi tvrdi da je Mauzerova jedinica djelovala nezavisno od komandovanja koje je vršila vlada. Završni podnesak odbrane, par. 1381 (gdje se upućuje na Cvijetina Simića, T. 35698–35699 (20. mart 2013.)). Vijeće ne smatra da dokaz na koji se poziva, kao ni drugi dokazi predočeni u ovom predmetu, potkrepljuju tu tvrdnju. Dragomir Ljubojević je u svom svjedočenju izjavio da su Mauzerovi Panteri bili jedinica VRS-a i da nikad nisu bili "stranačka vojska", te da su bili sastavljeni od ljudi iz svih krajeva, uključujući i samu Bijeljину, i da ih nije formirao SDS, nego opštinski štab TO-a. Dragomir Ljubojević, T. 35902–35903 (22. mart 2013.). Vijeće ima ovaj dokaz u vidu, ali ne prihvata da je Mauzerova jedinica bila prvobitno formirana kao jedinica VRS-a.

⁷³⁴ V. par. 608, 611, 824, 1249, fusnota 2691. V. takođe P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom) (gdje je izjavio da su njegovi dobrovoljci bili u Zvorniku); P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 1–2.

⁷³⁵ V. par. 2131, 2255. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 74; Momčilo Mandić, T. 4644–4645 (5. juli 2010.); P6640 (Potvrda MUP-a SrRBiH, 11. april 1992.) (Potvrda MUP-a SrRBiH koju je izdao Mićo Stanišić u kojoj se navodi da je Gavrilović aktivan pripadnik TO-a i kojom mu se izdaju oružje i municija); P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.) (odobrenje koje je izdao Nedeljko Prstojević na Ilidži, kojim se Gavriloviću i njegovim "srpskim dobrovoljačkim jedinicama" odobrava korištenje objekata za obuku); P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 3; P2228 (Presretnuti razgovor Vojislava Šešelja i Branislava Gavrilovića, april 1992.). V. takođe D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 58.

⁷³⁶ V. par. 2382. V. takođe P3033 (Izvjestaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", par. 56; P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 5.

njegovi ljudi bili su prisutni i u Novom Sarajevu, gdje je Slavko Aleksić predvodio još jednu grupu šešeljevaca.⁷³⁷

235. Beli orlovi su djelovali u Ključu, Zvorniku, Foči i na Ilidži.⁷³⁸ Oni su bili paravojna formacija iz Srbije.⁷³⁹ Komandant im je bio Desimir Dida.⁷⁴⁰ Pripadnici Belih orlova nosili su uniforme s bijelim povezima na rukavima i na glavama.⁷⁴¹ Na oznakama koje su nosili Beli orlovi bili su lobanja i ukrštene kosti.⁷⁴²

236. Crvene beretke su bile paravojna grupa koja je djelovala u Brčkom i Zvorniku.⁷⁴³ Njima je komandovao Dragan Vasiljković zvani Kapetan Dragan.⁷⁴⁴

237. Žute ose su imale oko 100 do 300 pripadnika.⁷⁴⁵ Komandovao im je Vojin (Žučo) Vučković⁷⁴⁶ i djelovale su u Zvorniku od aprila do maja 1992.⁷⁴⁷ Tijesno su saradivale s TO-om i pozadinski štab TO-a im je izdao naoružanje.⁷⁴⁸

⁷³⁷ V. par. 2255.

⁷³⁸ Asim Egrić, P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4888–4889 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17490 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3111; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 351; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 73. V. takođe par. 855, 1244, 1249, 1498, 1511, 2142.

⁷³⁹ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3111; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 73.

⁷⁴⁰ Svjedok KDZ379, T. 18874–18875 (15. septembar 2011.).

⁷⁴¹ Svjedok KDZ041, T. 12104 (17. februar 2011.).

⁷⁴² Suad Džafić, T. 18188 (1. septembar 2011.).

⁷⁴³ D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7–8; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21414–21415; P104 (Izjave svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 19; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923. Ta jedinica je došla u Zvornik negdje poslije 25. maja 1992.

⁷⁴⁴ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21414–21415, 21668; P4263 (Video-snimak svečane dodjele odlikovanja Crvenim beretkama) na 00:43:20–00:43:50; Milan Martić, T. 38120 (13. maj 2013.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7–8; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3.

⁷⁴⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2108. V. takođe Reynaud Theunens, T. 17090–17092, 17093–17095 (21. juli 2011.). U julu 1992., MUP u Bijeljini je izvijestio da je ta grupa imala približno 100 naoružanih pripadnika. P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.) (pod pečatom), str. 1, gdje se pominje grupa kojom je komandovao "Žučo". Milorad Davidović je izjavio da je u Zvorniku bilo približno 300 pripadnika. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126.

⁷⁴⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2109. V. takođe Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 205.

⁷⁴⁷ Reynaud Theunens, T. 17090–17095 (21. juli 2011.); Aleksandar Vasiljević, T. 34700–34701 (4. mart 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126–129. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2108.

⁷⁴⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2108. V. takođe Reynaud Theunens, T. 17090–17092 (21. juli 2011.); Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.).

238. U proljeće 1992., neke paravojne formacije su djelovale u koordinaciji s TO-om i opštinskim kriznim štabovima.⁷⁴⁹ Rukovodstvo i vojni komandanti bosanskih Srba sve su više izražavali protivljenje tome što je bilo jedinica koje su bile izvan sistema rukovođenja i komandovanja vojske.⁷⁵⁰ To je dovelo do toga da su razne starješine VRS-a i MUP-a bosanskih Srba pokušale da stave pod kontrolu paravojne grupe na teritoriji RS-a.⁷⁵¹ Glavni štab je preporučio da se svaki naoružani Srbin stavi pod jedinstvenu komandu VRS-a, ili da ga u protivnom treba razoružati i "preduzeti zakonske sankcije".⁷⁵² I MUP je pokušao da integriše pripadnike paravojske u postojeće jedinice policije tamo gdje je to bilo moguće.⁷⁵³

239. Dana 13. juna 1992., optuženi je zabranio formiranje i djelovanje naoružanih grupa i pojedinaca na teritoriji RS-a koji nisu pod kontrolom VRS-a.⁷⁵⁴ Optuženi je takođe izjavio da se odriče grupa koje nastave da djeluju samostalno i da će takve grupe biti izložene najstrožim mjerama zbog svog djelovanja.⁷⁵⁵ Poslije tog naređenja, arkanovci su napustili BiH, VRS je istjerao

⁷⁴⁹ V. generalno Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2887–2889; Milorad Davidović, T. 15492–15495 (28. juni 2011.); P2862 (Platni spisak Žutih osa, 1. maj 1992.); P2863 (Platni spisak Žutih osa, juni 1992.); P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2107, 2108.

⁷⁵⁰ Momčilo Krajišnik, T. 43334–43335 (12. novembar 2013.); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 362.

⁷⁵¹ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 361–378; D1933 (Telefaks Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, 13. juni 1992.); P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.57–2.58, 2.62–2.64; Ewan Brown, T. 21699–21701 (22. novembar 2011.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9119; Momčilo Mandić, T. 4649–4650 (5. juli 2010.), T. 5147–5148, 5157–5158 (14. juli 2010.), T. 5179 (15. juli 2010.); Momčilo Krajišnik, T. 43334–43335 (12. novembar 2013.).

⁷⁵² P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 6. P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 363. Na primjer, na jednom sastanku održanom 18. maja 1992., Krizni štab ARK-a je donio zaključak da će se sve formacije koje nisu u sastavu VRS-a ili Centra službi bezbjednosti Banja Luka, a nalaze se u ARK-u, smatrati paravojnim formacijama i da će biti razoružane. P3924 (Odluka Izvršnog vijeća ARK-a, 5. maj 1992; Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 8.–18. maj 1992.), str. 5. Dana 21. maja 1992., Talić je 1. krajiškom korpusu izdao naređenje sa sljedećim uputstvom: "U zonama svojih odgovornosti ne prihvatati nikakve paravojne formacije i druge posebne organizacije. Takve pojedinačno razvrstavati u jedinice kao dobrovoljce, a ako to odbijaju razbiti ih i po potrebi uništiti". P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 3.

⁷⁵³ P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 361. V. takođe Nedeljko Prstojević, T. 12986, 12988 (8. mart 2011.); P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 74; Tihomir Glavaš, T. 11803–11805 (14. februar 2011.).

⁷⁵⁴ P3057 (Odluka Radovana Karadžića, 13. juni 1992.), str. 2. V. takođe D1933 (Telefaks Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, 13. juni 1992.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321; P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 362.

⁷⁵⁵ P3057 (Odluka Radovana Karadžića, 13. juni 1992.), str. 2. V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321.

jedinicu Kapetana Dragana, a Mauzerovi Panteri su trebali da budu uvršteni u sastav Istočnobosanskog korpusa.⁷⁵⁶ Jedna grupa koju su nazivali "četnicima", ostala je u okolini Sarajeva i, prema Milovanovićevim riječima, ponekad je saradivala s VRS-om, premda je možda bila pod kontrolom MUP-a.⁷⁵⁷

240. Dana 28. jula 1992., Mladić je naredio razoružavanje paravojskih formacija.⁷⁵⁸ Naveo je da paravojske formacije koje vrše pljačkanje djeluju na svim teritorijama pod kontrolom bosanskih Srba i naredio da se sve paravojske formacije s "poštenim" namjerama stave pod komandu VRS-a.⁷⁵⁹ Nijedan pojedinac ili grupa koji su bili odgovorni za zločine nisu smjeli da budu uključeni u sastav vojske, a svakog pripadnika neke paravojske jedinice koji odbije da se stavi pod jedinstvenu komandu VRS-a trebalo je razoružati i uhapsiti.⁷⁶⁰

241. Dana 30. jula 1992., komandant 1. krajiškog korpusa Talić izdao je uputstvo u kojem je naredio da se svim paravojskim formacijama ponudi mogućnost da pristupe VRS-u, osim onim pojedincima ili grupama koji su učestvovali u kriminalnim aktivnostima.⁷⁶¹ Talić je dalje naredio da se u saradnji s MUP-om bosanskih Srba razoružaju ili uhapsu oni pojedinci ili grupe koji odbiju da se stave pod jedinstvenu komandu VRS-a.⁷⁶² Krajem avgusta 1992., 1. krajiški korpus je izvijestio da je u toku razoružavanje paravojskih formacija ili njihovo stavljanje pod kontrolu jedinica korpusa.⁷⁶³

---

⁷⁵⁶ Manojlo Milovanović, T. 25454–25455 (28. februar 2012). Međutim, arkanovci su se povremeno vraćali u Bijeljino. V. par. 616.

⁷⁵⁷ Manojlo Milovanović, T. 25455 (28. februar 2012); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6218–6219.

⁷⁵⁸ P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 325–326. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2114.

⁷⁵⁹ P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.); P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 325–326. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2115.

⁷⁶⁰ P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2116.

⁷⁶¹ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.63.

⁷⁶² P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.63.

⁷⁶³ P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.64. Međutim, barem u jednom slučaju, 1. krajiški korpus je u svoj sastav uključio jednu grupu, koju je vodio Veljko Milanković, uprkos tome što se u Izveštaju Glavnog štaba VRS-a o paravojskim formacijama navodi da se njeni pripadnici "masovno [...] bave pljačkom". P3914 (Izveštaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.65–2.70; P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojskim formacijama, 28. juli 1992.), str. 4.

242. U drugim korpusima je bilo ozbiljnih pokušaja da se paravojne snage stave pod kontrolu.⁷⁶⁴ Na primjer, Mauzerovi Panteri su prvobitno stavljeni pod komandu Glavnog štaba, a poslije toga su uvršteni u sastav Istočnobosanskog korpusa.⁷⁶⁵

5. Dobrovoljci

243. Zakonom o opštenarodnoj odbrani SFRJ konkretno je propisano da su dobrovoljci "lica koja nemaju vojnu obavezu, a na svoj zahtev su primljena i stupila u oružane snage".⁷⁶⁶ Član 9 Zakona o vojsci predviđao je da se za vrijeme ratnog stanja, stanja neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja, vojska može popunjavati dobrovoljcima, koji su definisani kao "lica koja su [...] na svoj zahtjev primljeni u vojsku" i koja imaju ista prava i dužnosti kao i vojna lica.⁷⁶⁷

244. Izrazom "dobrovoljci" takođe su sami sebe nazivali pripadnici paravojnih formacija.⁷⁶⁸ Međutim, shodno Zakonu o vojsci, dobrovoljci su bili lica koja nisu imala ratni raspored, a stavila su se pod komandu vojske, dok su paravojne formacije bile grupe koje, barem u ranim danima rata, nisu bile ni pod čijom kontrolom.⁷⁶⁹ Komandanti VRS-a koristili su koncept dobrovoljaca da bi u sastav operativnih jedinica VRS-a integrisali pripadnike paravojnih formacija.⁷⁷⁰

⁷⁶⁴ Hussein Abdel-Razek, T. 5492–5493 (19. juli 2010.); P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.); svjedok KDZ088, T. 6310 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

⁷⁶⁵ Manojlo Milovanović, T. 25454–25455 (28. februar 2012.).

⁷⁶⁶ D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 119; P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 53–54.

⁷⁶⁷ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 9. V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321.

⁷⁶⁸ Svjedok KDZ072, P68 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8717–8718 (pod pečatom); P2958 (Izveštaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 49–52.

⁷⁶⁹ P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 9; Ratimir Maksimović, T. 31611 (17. decembar 2012.); Tihomir Glavaš, T. 11991–11992 (16. februar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17387–17388 (17. avgust 2011.). V. takođe P3034 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321.

⁷⁷⁰ D1076 (Izveštaj Uprave MUP-a za poslove i zadatke milicije, 3. avgust 1992.), str. 2; Dragomir Milošević, T. 32864–32865 (29. januar 2013.); P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.). Na primjer, dana 21. maja 1992., komandant 1. krajiškog korpusa, Talić, izdao je naređenje kojim je zabranio prisustvo svih paravojnih formacija i dao uputstvo da se umjesto toga njihovi pripadnici pojedinačno razvrstavaju u razne jedinice kao dobrovoljci. P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.).

D. PRAVOSUDNI SISTEMI

1. Civilni pravosudni sistem

a. Ustavne dužnosti i obaveze

245. Prema Ustavu bosanskih Srba sudovi su "samostalni i nezavisni i sude na osnovu Ustava i zakona".⁷⁷¹ U Ustavu se dalje navodi: "Sudovi štite ljudska prava i slobode, utvrđena prava i interese pravnih subjekata i zakonitosti."⁷⁷²

246. Prema Ustavu, Vrhovni sud Republike, "kao najviši sud u Republici", trebao je da "obezbeđuje [...] jedinstvenu primjenu zakona".⁷⁷³ Dužnost nižih sudova bila je da obezbijede da se sve prinudne mjere u ime državnih vlasti izvršavaju u skladu sa zakonima.⁷⁷⁴ Niko nije smio biti lišen slobode bez pravosnažne odluke suda.⁷⁷⁵ Nadalje, Ustav je jamčio pravično suđenje u krivičnom postupku.⁷⁷⁶ To je obuhvatalo i to da optuženi ima pravo da bude obaviješten o razlozima optužbi protiv njega u najkraćem vremenu predviđenim zakonom, a krivim može biti smatran samo po izricanju pravosnažne sudske presude.⁷⁷⁷ Službeno lice na osnovu naloga suda moglo je ući u stan ili druge prostorije protiv volje njegovog držaoca i izvršiti pretres, ako je to bilo neophodno radi hvatanja učinioca krivičnog djela ili radi spasavanja ljudi i imovine.⁷⁷⁸

247. Ustav bosanskih Srba definisao je javno tužilaštvo kao "samostalni državni organ koji goni učinioce krivičnih i drugih po zakonu kažnjivih djela i ulaže pravna sredstva radi zaštite zakonitosti".⁷⁷⁹

248. Vrhovni sud i drugi sudovi, kao i javni tužioci, dostavljali su izvještaje Skupštini bosanskih Srba.⁷⁸⁰

⁷⁷¹ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 121 (str. 25). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2066, 2067.

⁷⁷² P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 121 (str. 25). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2067.

⁷⁷³ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 123 (str. 25). Ispod Vrhovnog suda bili su viši i osnovni sudovi. V. P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. avgust 1992.), str. 1–2; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.–15. septembar 1992.), str. 107–110, 112–115; P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar-1. novembar 1992.), str. 14–21; P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 9; P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 96, 99.

⁷⁷⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2070.

⁷⁷⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2072.

⁷⁷⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2073. V. takođe P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 18 (str. 5).

⁷⁷⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2074. V. takođe P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 18, 20 (str. 5).

⁷⁷⁸ V. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 24 (str. 6). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2071.

⁷⁷⁹ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 128 (str. 26).

249. Prema Ustavu bosanskih Srba, Ustavnom sudu, koji ima sedam sudija, bilo je povjereno da, između ostalog, odlučuje o saglasnosti zakona s Ustavom; rješava sukob nadležnosti između organa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i organa Republike, oblasti i opštine; i da odlučuje o saglasnosti programa i statuta političkih organizacije s Ustavom i zakonom.⁷⁸¹ Obavještenje Ustavnog suda o pitanjima ostvarivanja ustavnosti i zakonitosti razmatrala je Komisija za ustavna pitanja Skupštine bosanskih Srba, a zatim i Skupština bosanskih Srba.⁷⁸²

250. Sudije i javne tužioce birala je, odnosno imenovala, i razrješavala Skupština bosanskih Srba.⁷⁸³

b. Osnivanje

i. Opšti pravosudni organi

251. Momčilo Mandić imenovan je za ministra za pravosuđe i upravu na sastanku SNB-a i Vlade, održanom 22. aprila 1992.⁷⁸⁴ On je bio ministar pravde do 23. novembra 1992.⁷⁸⁵ Kao ministar pravde Mandić je izvršio organizaciju rada sudova, javnih tužilaštava i kazneno-popravnih ustanova u civilnom pravosudnom sistemu.⁷⁸⁶ Prema Mandićevim riječima, vojno pravosuđe bilo je potpuno odvojeno i nalazilo se u okviru Ministarstva odbrane, a organizovao ga je Glavni štab.⁷⁸⁷

252. Na sjednici SNB-a i Vlade održanoj 27. aprila 1992. usvojena je odluka "o organizaciji tužilaštva, pravosudnih organa i zatvora".⁷⁸⁸ Na jednoj drugoj sjednici SNB-a i Vlade, održanoj 10.

⁷⁸⁰ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 232 (str. 73–74).

⁷⁸¹ P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 115–116 (str. 24). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2066.

⁷⁸² P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 59–60, 228 (str. 42–43, 72–73). Predsjednik Skupštine obavještava Ustavni sud o zauzetim stavovima Skupštine ako ona ocijeni da je potrebno izmijeniti ili dopuniti zakon, drugi propis ili opšti akt. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 229 (str. 73).

⁷⁸³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2068; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 130 (str. 27).

⁷⁸⁴ P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 3. Prema Mandićevim riječima, imenovan je na dužnost i položio je zakletvu na sjednici Skupštine održanoj 12. maja 1992. u Banjaluci. Momčilo Mandić, T. 4532, 4535 (1. juli 2010.), T. 4895–4896 (8. juli 2010.).

⁷⁸⁵ Momčilo Mandić, T. 4428 (30. juni 2010.). V. takođe P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 5.

⁷⁸⁶ Momčilo Mandić, T. 4575–4576 (5. juli 2010.). Međutim, 8. avgusta 1992., Vlada je zadužila potpredsjednika vlade Milana Trbojevića i Mandića da pruže pomoć u obezbjeđivanju kadrova za vojne pravosudne organe. D453 (Zapisnik sa 45. sjednice Vlade SrRBiH, 7. avgust 1992.), str. 4. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5197 (15. juli 2010.).

⁷⁸⁷ Momčilo Mandić, T. 4576 (5. juli 2010.).

⁷⁸⁸ D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 1.

maja 1992., odlučeno je "da se preduzmu potrebne mjere na okupljanju kadrova i obezbjeđenju uslova za rad državnih i pravosudnih organa".⁷⁸⁹

253. Odlukom Predsjedništva SrRBiH od 16. maja 1992., koju je optuženi potpisao kao predsjednik Predsjedništva, osnovani su osnovni sud u Vlasenici, s nadležnošću nad područjima četiri srpske opštine, uključujući Vlasenicu, i osnovni sud u Sokocu, za područja srpskih opština Pale, Rogatica i Sokolac.⁷⁹⁰ U odluci Predsjedništva SrRBiH od 20. maja 1992. navodi se da su "[o]snovni sudovi stvarno nadležni za vođenje krivičnih postupaka u prvom stepenu za sva krivična djela".⁷⁹¹ U odluci se dalje navodi da su "[v]iši sudovi dužni okončati krivične postupke u svim predmetima po kojima je podnesena optužnica do dana stupanja na snagu ove odluke".⁷⁹²

254. Mandić je tokom 1992. pokušavao uspostaviti jedinstven pravosudni sistem te je u julu i avgustu 1992. tražio od Skupštine da izmijeni i dopuni zakon kako bi se uspostavio jedinstven pravosudni sistem, ali u tome nije uspio.⁷⁹³ U pismu od 10. jula 1992. koje je potpisao Mandić, Ministarstvo pravde obavijestilo je predsjednika Predsjedništva o tome da je izvršilo organizaciju i konstituisanje redovnih sudova, javnih tužilaštava i opštinskih sudova za prekršaje na području SrRBiH, "osim oblasti Sjeverna Bosna (Dobojska regija) gdje nije bilo moguće ove poslove uraditi zbog ratnih dejstava", mada su pripreme za to bile u toku.⁷⁹⁴ U pismu se takođe navodi da je velik broj izvršenih krivičnih djela iz stvarne nadležnosti vojnih pravosudnih organa, koji još uvijek nisu konstituisani.⁷⁹⁵ Ministarstvo je predložilo da, do konstituisanja vojnih pravosudnih organa, redovni pravosudni organi privremeno preuzmu njihove funkcije, navodeći da bi se "[t]ime u znatnoj mjeri doprinijelo suzbijanju vršenja ovih krivičnih djela i doprinijelo uspostavi pravnog poretka i pravne sigurnosti na cijeloj teritoriji [SrRBiH]".⁷⁹⁶ Ministarstvo je takođe predložilo da bi "trebalo izvršiti izmjenu i dopunu Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija, tako što bi se propisala mogućnost odgode izvršenja kazne zatvora do okončanja rata, na taj način što bi se osuđena lica upućivala u vojne jedinice".⁷⁹⁷ Ministarstvo je zatražilo od Predsjedništva da razmotri ove

⁷⁸⁹ D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.), str. 2.

⁷⁹⁰ P2617 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova, 8. juni 1992.), str. 2.

⁷⁹¹ P2617 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova, 8. juni 1992.), str. 1.

⁷⁹² P2617 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova, 8. juni 1992.), str. 1.

⁷⁹³ Momčilo Mandić, T. 4576-4577 (5. juli 2010.).

⁷⁹⁴ D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5115-5116 (14. juli 2010.).

⁷⁹⁵ D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5116 (14. juli 2010.).

⁷⁹⁶ D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8920; Momčilo Mandić, T. 5116-5117 (14. juli 2010.).

⁷⁹⁷ D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5117-5118 (14. juli 2010.).

prijedloge i "o svom stavu obavijesti ovo Ministarstvo, koje bi predložilo donošenje odgovarajućih odluka".⁷⁹⁸

255. U pismu od 5. avgusta 1992. upućenom Predsjedništvu SrR BiH i posebno optuženom, koje je potpisao Mandić, Ministarstvo pravde je ponovilo svoj prijedlog da redovni sudovi i javna tužilaštva preuzmu nadležnost vojnih sudova i vojnih tužilaštava do konstituisanja vojno-pravosudnih organa, čime bi se ujedinili vojni i civilni pravosudni sistem.⁷⁹⁹

256. Od avgusta do novembra 1992., Skupština je raspravljala i glasala o imenovanjima i razrješenjima sudija i tužilaca.⁸⁰⁰ Imenovani su republički javni tužilac; sudije Vrhovnog suda RS-a; sudije osnovnog suda u Banjaluci, Prijedoru, Vlasenici, Zvorniku, Foči, Sokocu, Sarajevu, Brčkom i Bosanskom Novom; sudije višeg suda u Banjaluci i Bijeljini; javni tužioci u Zvorniku, Sokocu, Vlasenici, Prijedoru, Sarajevu, Bijeljini, Višegradu i Bosanskom Novom; zamjenici javnih tužilaca u Banjaluci, Zvorniku, Foči, Sarajevu, Bosanskom Novom i Prijedoru; i viši javni tužilac i zamjenik višeg javnog tužioca u Sarajevu.⁸⁰¹

257. Imenovanja sudija i tužilaca vršena su tako što bi Ministarstvo pravde zatražilo od srpskih autonomnih oblasti da dostave prijedloge kandidata koji ispunjavaju formalne i pravne uslove i da Ministarstvo obavijeste o nacionalnom sastavu opštine iz koje kandidat dolazi.⁸⁰² Ministarstvo bi tada slalo prijedloge kandidata Skupštini, koja je tada imenovala kandidate; a ako se Skupština nije mogla sastati, prijedlozi kandidata su upućivani predsjedniku koji bi potom imenovao kandidate.⁸⁰³

⁷⁹⁸ D442 (Pismo Ministarstva pravde SrR BiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 2.

⁷⁹⁹ P1136 (Dopis Ministarstva pravde SrR BiH Radovanu Karadžiću, 5. avgust 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8920–8923; Momčilo Mandić, T. 5118–5119, 5121 (14. juli 2010.).

⁸⁰⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2069; P1357 (18. sjednica Skupštine SrR BiH, 11. avgust 1992.), str. 30–32; P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. avgust 1992.), str. 1–2; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. avgust 1992.), str. 10–29; P1359 (Zapisnik sa 20. sjednice Skupštine SrR BiH, 14.–15. septembar 1992.), str. 2–3; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.–15. septembar 1992.), str. 107–117; P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar–1. novembar 1992.), str. 2–4; P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 8–9; P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 95–99.

⁸⁰¹ P1357 (18. sjednica Skupštine SrR BiH, 11. avgust 1992.), str. 32; P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. avgust 1992.), str. 1–2; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.–15. septembar 1992.), str. 107–110, 112–117; P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar–1. novembar 1992.), str. 14–21; P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 9; P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.–24. novembar 1992.), str. 96–97, 99. Dokumenti koji su uvršteni u spis ukazuju da je postojao i osnovni sud u Sanskom Mostu. V. P3518 (Izveštaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.); D1785 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 13. decembar 1993.) (pod pečatom), str. 1.

⁸⁰² V. Momčilo Mandić, T. 5018 (13. juli 2010.). Za primjer prijedloga kandidata s lokalnog nivoa, v. D417 (Prijedlog Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina Ministarstvu pravde SrR BiH, 5. juni 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5018–5019 (13. juli 2010.).

⁸⁰³ Momčilo Mandić, T. 5020 (13. juli 2010.); P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 130 (str. 27). Odluke Predsjedništva ili predsjednika o imenovanjima potvrđuje Skupština. V. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 81 (str. 17);

ii. *Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom*

258. SNB je 16. aprila 1992. donio odluku da se obrazuje "Komisija za utvrđivanje ratnih zločina".⁸⁰⁴ Na sastanku SNB-a i Vlade održanom 24. aprila 1992. usvojena je odluka o formiranju državne komisije za ratne zločine i izradi uputstva za rad komisije.⁸⁰⁵ Vlada je 3. juna 1992. zaključila da treba da se "[p]okrene postupak o utvrđivanju ratnih zločina" i za to je zadužila MUP i Komisiju za ratne zločine koje je formirala Vlada.⁸⁰⁶

259. Mićo Stanišić je 16. maja 1992. naredio da pet centara službi bezbjednosti svakodnevno telefaksom dostavlja MUP-u izvještaje koji, između ostalog, trebaju sadržati informacije o mjerama i aktivnostima na dokumentovanju ratnih zločina.⁸⁰⁷

260. Predsjedništvo SrRBiH je 17. juna 1992. odlučilo da Vlada pripremi odluku o osnivanju Državnog dokumentacionog centra, "koji će prikupljati sve autentične dokumente o izvršenim zločinima nad srpskim narodom u toku ovog rata".⁸⁰⁸ Optuženi je, kao predsjednik Predsjedništva, 17. juna 1992. donio ukaz o osnivanju Državnog dokumentacionog centra za istraživanje ratnih zločina protiv pripadnika srpskog naroda.⁸⁰⁹ Državni dokumentacioni centar trebalo je da, između ostalog, "prikuplja [...] i čuva [...] materijalne dokaze o pripremanju i podsticanju ratnih zločina protiv srpskog naroda u [SrRBiH], neposredno prije, za vrijeme i nakon ratnih sukoba".⁸¹⁰ Na svojoj sljedećoj sjednici, održanoj 21. juna 1992., Predsjedništvo SrRBiH imenovalo je Miroslava Toholja za direktora Državnog dokumentacionog centra SrRBiH.⁸¹¹ Prema Mandićevim riječima,

---

Momčilo Mandić, T. 5020 (13. juli 2010.). Za primjere usvajanja odluka o imenovanju sudija i tužilaca od strane Predsjedništva na osnovu člana 81 Ustava bosanskih Srba, v. D418 (Odluke o imenovanju sudija u Bijeljini i Banjaluci, 20. juni 1992.) i D419 (Odluke o imenovanju tužilaca u Bijeljini, 20. juni 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5020-5025 (13. juli 2010.).

⁸⁰⁴ D405 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a, 16. april 1992.), str. 2.

⁸⁰⁵ P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

⁸⁰⁶ D415 (Zapisnik sa 20. sjednice Vlade SrRBiH, 3. juni 1992.), str. 3. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5015 (13. juli 2010.).

⁸⁰⁷ P2715 (Depeša MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.), str. 1, 3. V. takođe P6641 (Naredenje MUP-a SrRBiH, 17. juli 1992.); P6642 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 14. decembar 1992.). U depeši od 16. maja 1992. dalje se navodi da je "[u] okviru ovih aktivnosti potrebno prikupljati podatke i dokumentaciju o ratnim zločinima na Srbima". P2715 (Depeša MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.), str. 3.

⁸⁰⁸ P3064 (Zapisnik sa 8. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1.

⁸⁰⁹ D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 2-3. V. takođe D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 3.

⁸¹⁰ D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 3.

⁸¹¹ P3065 (Zapisnik sa 9. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 21. juni 1992.). V. takođe D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 1–2; D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 3, 65.

dokumentacioni centar nije se bavio istragama u pravnom ili krivičnom smislu već je njegov zadatak bio da dokumentuje ono što se događalo u BiH u to vrijeme.⁸¹²

261. Dana 11. jula 1992., Predsjedništvo je donijelo odluku da osnuje Komisiju za utvrđivanje ratnih zločina prema srpskom narodu BiH i kao zamjenike članova Komisije imenovalo je Mandića, Momira Tošića i Jovana Šarca.⁸¹³

262. Dana 11. jula 1992., viši funkcioneri MUP-a naložili su Službi nacionalne bezbjednosti i Upravi za poslove kriminaliteta da rade na sprečavanju i dokumentovanju ratnih zločina i da podnose krivične prijave.⁸¹⁴ U informaciji MUP-a o sastanku, upućenoj predsjedniku Predsjedništva i predsjedniku Vlade nekoliko dana ranije, napominje se da se "[d]okumentuju i slučajevi ratnih zločina ako ih učine Srbi".⁸¹⁵

263. U Operativnom programu mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, koji je Vlada izdala 17. jula 1992., navodi se da se rad Državne komisije za utvrđivanje zločina i genocida nad civilnim stanovništvom i žrtvama rata mora intenzivirati i da je to obaveza Ministarstva pravde.⁸¹⁶ Prema Mandićevim riječima, svrha državne komisije bila je da utvrdi da li ima primjera takvih zločina ili genocida na teritoriji RS-a.⁸¹⁷

264. Vlada je 22. aprila 1993. osnovala "Komisiju za ratne zločine i druge zločine vezane za ratna dejstva na teritoriji [RS-a]" i za njenog predsjednika imenovala je Dragana Dangubića.⁸¹⁸ Zadaci Komisije bili su istraživanje događaja na teritoriji RS-a koji se mogu kvalifikovati kao "ratni

⁸¹² Momčilo Mandić, T. 4967–4968 (8. juli 2010.), T. 5015 (13. juli 2010.). Mada ukaz od 17. juna 1992. govori o mogućnosti savjetodavne uloge u pravnim postupcima, Dokumentacioni centar je, između ostalog, zadužen za to da "angažuje stručna lica i predlaže državnim organima [SrRBiH] pokretanje krivičnih postupaka ili drugih sankcija protiv pojedinaca koji su podsticali ili učestvovali u izvršenju ratnih zločina i nasilja protiv pripadnika srpskog naroda". D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 3. Prema Toholjevoj izjavi, Dokumentacioni centar je prikupljao i arhivirao informacije o zločinima, ali je MUP bio taj koji je imao zakonsko ovlaštenje da vodi istrage o zločinima. D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 72.

⁸¹³ D444 (Zapisnik sa 17. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 11. juli 1992.), str. 1-2. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5132 (14. juli 2010.).

⁸¹⁴ D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 22; P1096 (Izveštaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3, 6.

⁸¹⁵ P1096 (Izveštaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3.

⁸¹⁶ D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 15. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5170-5171 (14. juli 2010.).

⁸¹⁷ Momčilo Mandić, T. 5171 (14. juli 2010.).

⁸¹⁸ D3577 (Odluka Vlade RS-a, 22. april 1993.), str. 1; D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 40 (gdje se navodi da je Komisija osnovana za "utvrđivanje ratnih zločina bez obzira koje nacionalnosti su žrtve ili počinio").

zločini i drugi zločini u vezi s ratnim dejstvima" i "prikupljanje dokumentacije koja se odnosi na navedene zločine, njena analiza, pravna kvalifikacija i čuvanje".⁸¹⁹

265. Vlada je 3. decembra 1993. osnovala "Komisiju za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava", čiji je zadatak bilo istraživanje i prikupljanje dokumentacije o događajima na teritoriji RS koji se mogu kvalifikovati kao "ratni zločini u vezi s ratnim dejstvima".⁸²⁰

266. Dana 15. septembra 1994. Vlada bosanskih Srba usvojila je odluku kojom je dala ovlaštenja MUP-u i Ministarstvu pravosuđa o "prikupljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava".⁸²¹ Prema riječima Dušana Kozića, ova odluka odnosila se na žrtve svih nacionalnosti i optuženi ju je podržavao.⁸²²

c. Kompetencija, struktura i procedure

267. Po prijemu dojave o nekom događaju u kojem je počinjeno krivično djelo, policija, obično civilna, odlazila je na lice mjesta i vršila uviđaj prema instrukcijama istražnog sudije.⁸²³ Policija bi odlučivala o tome da li događaj spada pod nadležnost vojnog ili civilnog pravosudnog sistema.⁸²⁴ Istražne sudije bi tada slale izvještaj sa svim prikupljenim dokazima tužiocu, koji je odlučivao o

⁸¹⁹ D3577 (Odluka Vlade RS-a, 22. april 1993.), str. 1.

⁸²⁰ D3595 (Druga informacija o radu Komisije RS-a za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 15. maj 1994.), str. 1.

⁸²¹ D3373 (Izvod iz zapisnika sa 4. sjednice Vlade RS-a, 15. septembar 1994.), str. 2. V. takođe D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18.

⁸²² D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18.

⁸²³ Momčilo Mandić, T. 5126-5127 (14. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46354–46355 (3. februar 2014.). V. npr. D1733 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 28. april 1992.); D1734 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 2. maj 1992.); D4680 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. maj 1992.); D3784 (Izveštaj o uviđaju Osnovnog suda u Bijeljini, 2. juni 1992.); D3193 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Sokocu, 20. juli 1992.); D1735 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. juli 1992.); D4366 (Izveštaj Javnog tužilaštva Ključ, 1. februar 1993.; Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. juli 1992.), str. 2–4; D4381 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Prijedoru, 29. avgust 1992.); P3518 (Izveštaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.); D4355 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Sanskom Mostu, 4. decembar 1992.); D48 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Zvorniku, 22. februar 1993.); D4386 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Prijedoru, 3. mart 1993.). V. takođe D4382 (Zapisnik o uviđaju SJB-a Prijedor, 29. oktobar 1992.); D4348 (Zapisnik o uviđaju SJB-a Sanski Most, 3. decembar 1992.) (pod pečatom); D2949 (Zapisnik SJB-a Milići o izlasku na teren, 26. maj 1993.); D4351 (Zapisnik o uviđaju SJB-a Sanski Most, 22. juli 1993.) (pod pečatom); P2931 (Optužnica Vojnog suda u Bijeljini protiv Zorana Tomića i Dragana Matovića, 24. juni 1993.), *e-court* str. 3-6. Kao što se vidi iz zapisnika o uviđaju, uviđaju su obično prisustvovali zaposlenici stanice javne bezbjednosti i/ili centara službi bezbjednosti i istražne sudije osnovnog suda, a ponekad i predstavnik tužilaštva.

⁸²⁴ Momčilo Mandić, T. 5126-5127 (14. juli 2010.).

tome da li su obilježja krivičnog djela dovoljna za pokretanje krivičnog postupka.⁸²⁵ U toj fazi je tužilac istražnom sudiji osnovnog suda mogao podnijeti zahtjev za provođenje istrage.⁸²⁶

268. Operativnim programom koji je Vlada izdala 17. jula 1992. Ministarstvo pravde je zaduženo da daje instrukcije "pravosudnim organima na intenziviranju i rješavanju sudskih predmeta po skraćenom postupku".⁸²⁷ U Programu se pod tim zadatkom navodi: "Prioritet dati rješavanju prekršaja i krivičnih djela kojima se slabi odbrambena moć Republike".⁸²⁸

269. Optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, dao naređenje MUP-u da se provedu istrage o konkretnim incidentima i da se krivci privedu pravdi.⁸²⁹

270. Prema Krajišnikovim riječima, MUP, Ministarstvo pravde i vojska bosanskih Srba bili su tri glavne ustanove, osim zasebnih komisija, koje su bile odgovorne za pokretanje istraga o navodnim zločinima, utvrđivanje istine i kažnjavanje počilaca.⁸³⁰ On je izjavio da Predsjedništvo i Skupština nisu na raspolaganju imali istražne instrumente i da niko van te tri ustanove nije mogao uticati na rad istražnih i sudskih organa.⁸³¹ On je takođe naveo da niko nije bio *ex officio* zadužen da obavještava predsjednika Skupštine ili predsjednika Republike o zločinima i da je zločine trebalo prijaviti nadležnim ustanovama.⁸³² On je izjavio je da su, samo ako bi nadležne ustanove odbile da preduzmu mjere na osnovu dobijenih informacija, oni koji su prijavili zločine imali pravo da o tome obavijeste predsjednika Vlade, Vladu i predsjednika Republike.⁸³³

271. Bilo je slučajeva kad su osnovni sudovi donosili odluke kojima su osobe koje su bile u pritvoru zbog sumnje da su počinile krivična djela puštane na slobodu radi služenja u vojsci.⁸³⁴

272. Osnovni sudovi su prosljeđivali predmete vojnim sudovima ukoliko je optuženi bio pripadnik vojske, uslijed čega bi taj predmet bio van njihove stvarne nadležnosti.⁸³⁵

⁸²⁵ Momčilo Mandić, T. 5128 (14. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46355 (3. februar 2014.).

⁸²⁶ V. P6597 (Zahtjev Tužilaštva u Prijedoru, 3. juli 1992.); D4236 (Izveštaj Osnovnog suda u Banjaluci, 24. septembar 1992.). V. par. 301–308 za detaljniji opis krivičnog postupka i procedure pritvaranja.

⁸²⁷ D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 14.

⁸²⁸ D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 14.

⁸²⁹ V. P3609 (Naređenje Radovana Karadžića MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.).

⁸³⁰ Momčilo Krajišnik, T. 43316–43318 (12. novembar 2013.).

⁸³¹ Momčilo Krajišnik, T. 43317–43318 (12. novembar 2013.).

⁸³² V. Momčilo Krajišnik, T. 43934 (20. novembar 2013.).

⁸³³ Momčilo Krajišnik, T. 43935 (20. novembar 2013.).

⁸³⁴ V. P6598 (Odluka Osnovnog suda u Prijedoru, 9. juli 1992.).

⁸³⁵ V. D1775 (Rješenje Osnovnog suda u Srpcu, 12. oktobar 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ492, T. 20119 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). Vojni sudovi su, sa svoje strane, prenosili predmete civilnim sudovima ukoliko optuženi nije bio pripadnik vojske u vrijeme kada je izvršeno krivično djelo za koje se teretio. V. D1489

d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima

273. Osim dokaza koji se pominju u drugim odjeljcima ove Presude u vezi s konkretnim opštinama, Vijeće niže u tekstu iznosi sljedeće zaključke.

274. Mićo Stanišić je 15. aprila 1992. izdao naredbu da "[l]ica koja vrše oduzimanje, pljačku, [...] i druge nedozvoljene radnje u cilju sticanja protivpravne imovinske koristi, treba identifikovati i podvrći najrigoroznijoj odgovornosti, uključujući lišenje slobode i određivanje mjere pritvora".⁸³⁶ Dana 26. maja 1992. on je naredio da pet centara službi bezbjednosti dostavi izvještaje s podacima o, između ostalog, ukupnom broju krivičnih djela protiv života i tijela, krivičnim djelima protiv dostojanstva ličnosti i imovine i krivičnim djelima protiv imovine, kao i o ukupnom broju takvih krivičnih djela koja su otkrivena.⁸³⁷

275. Dana 5. juna 1992. pomoćnik ministra za poslove sprečavanja i otkrivanja kriminaliteta, Planojević, u dokumentu naslovljenom na pet centara službi bezbjednosti, konstatovao je da je u protekla dva mjeseca nakon izbijanja rata u BiH došlo do znatnog porasta vršenja krivičnih djela imovinskih delikata, ratnog profiterstva i posebno krivičnih djela ratnih zločina.⁸³⁸ Planojević je zatražio da se "preduzimaju energične mjere prema izvršiocima svih vrsta krivičnih djela, a u drastičnim slučajevima, pribjegavati i mjerama pritvora".⁸³⁹ U dokumentu se traži sljedeće: "[M]aksimalnu saradnju ostvariti sa pravosudnim organima i vojnom policijom" i "[p]osebnu pažnju posvetiti otkrivanju izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina, dokumentovanju zločinačkih aktivnosti pojedinaca i grupa i njihovom hapšenju i privođenju nadležnim organima".⁸⁴⁰ U dokumentu se takođe navodi da će centri službi bezbjednosti u svom radu vjerovatno nailaziti na niz prepreka, te se upućuju da sva saznanja fiksiraju službenim zabilješkama radi naknadnog krivičnog gonjenja.⁸⁴¹ Nadalje, u dokumentu se centri službi bezbjednosti upozoravaju da se

---

(Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, april 1993.), str. 1–2 (pod pečatom); D1785 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 13. decembar 1993.) (pod pečatom), str. 1-2.

⁸³⁶ D404 (Naredba MUP-a SrRBiH, 15. april 1992.). Mićo Stanišić je 17. aprila 1992. uputio centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti s tim povezani dopis u kojem je upozorio na to da su u pojedinim stanicama javne bezbjednosti evidentirani slučajevi nezakonitog prisvajanja imovine od strane pripadnika MUP-a i da će se prema takvim pojedincima ubuduće preduzimati "najrigoroznije mjere", uključujući i krivično gonjenje. D1671 (Upozorenje MUP-a SrRBiH, 17. april 1992.); Mićo Stanišić, T. 46364–46365 (3. februar 2014.).

⁸³⁷ P6240 (Zahtjev za dostavljanje podataka MUP-a SrRBiH, 26. maj 1992.).

⁸³⁸ D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1-2. Stojan Župljanin, načelnik CBS Banja Luka, prosljedio je depešu stanicama javne bezbjednosti. D425 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 8. juni 1992.).

⁸³⁹ D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1.

⁸⁴⁰ D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1.

⁸⁴¹ D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1-2.

striktno pridržavaju pravila međunarodnog ratnog prava u postupcima prema civilnom stanovništvu i ratnim zarobljenicima.⁸⁴²

276. Mićo Stanišić je 5. jula 1992. zatražio od Komande Istočnobosanskog korpusa da, koristeći ovlaštenje svojih organa, pomogne u sprečavanju i otkrivanju krivičnih djela i njihovih učinilaca, posebno pripadnika VRS-a, pošto su zabilježena "sve brojnija i teža krivična djela koja vrše pojedinci i grupe, najčešće naoružane", kao i nemogućnost radnika kriminalističke službe i milicije da obavljaju poslove iz djelokruga organa za unutrašnje poslove.⁸⁴³

277. Mićo Stanišić je 19. jula 1992. naredio da centri službi bezbjednosti dostave informacije o, između ostalog, "[p]roblemima oko djelovanja nekih paravojnih formacija, a posebno ako je bilo slučajeva vršenja krivičnih djela, narušavanja javnog reda i mira u većem obimu, [...] [p]roblem[im]a oko sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela i učinilaca, i [...] [p]ostupk[u] i nadležnosti[ma] u vezi tretmana i čuvanja zarobljenika, iseljenih lica iz zone borbenih dejstava, sabirnih logora u koje Vojska privodi muslimansko stanovništvo".⁸⁴⁴ Dana 27. jula 1992., u naređenju upućenom, između ostalog, centrima službi bezbjednosti, Stanišić je naredio da se iz MUP-a odstrane pojedinci koji su krivično odgovorni za krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti, kao i "lica koja su u periodu rata na prostoru bivše [BiH] učinila krivična djela, a iz poznatih razloga protiv kojih još uvijek nije pokrenut krivični postupak".⁸⁴⁵ Takođe je naredio da se sve grupe i pojedinci koji nisu pod kontrolom VRS-a obavezno udalje s prostora na kojima djeluju i da se prikupe podaci o svima koji čine krivična djela, da se takvi pojedinci predaju nadležnim institucijama i da se preduzmu mjere u skladu s odredbama Zakona o krivičnom postupku.⁸⁴⁶

278. Na sjednici Predsjedništva SrRBiH od 6. avgusta 1992., u diskusiji o ratnim zarobljenicima u zatvorima na srpskoj teritoriji, konstatovano je da je u postupanju s ratnim zarobljenicima potrebno ponašati se u duhu međunarodnih konvencija i zaključeno je da treba naložiti MUP-u da preko svojih opštinskih ogranaka ispita ponašanje svih civilnih vlasti i lica koja vrše obezbjeđenje

⁸⁴² D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 2.

⁸⁴³ D1408 (Molba MUP-a SrRBiH, 5. juli 1992.), str. 1. V. takođe Milorad Davidović, T. 15608–15609 (29. juni 2011.). Prema Mandićevim riječima, MUP i korpus na čijoj teritoriji su se pripadnici paravojnih formacija nalazili, kao i vojna policija tog korpusa, imali su nadležnost da istražuju njihove postupke. V. Momčilo Mandić, T. 5102–5103 (14. juli 2010.). Predsjedništvo je 3. jula 1992. izdalo naređenje, koje je potpisao optuženi kao predsjednik Predsjedništva, da MUP bosanskih Srba provede istragu o djelovanju paravojnih grupa na području opština Gacko i Nevesinje i da poslije toga "Predsjedništvu podn[ese] iscrpan izvještaj o utvrđenom činjeničnom stanju na području pomenutih opština". D439 (Naređenje Predsjedništva SrRBiH, 3. juli 1992.). V. takođe D438 (Zapisnik sa 14. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 3. juli 1992.), str. 1.

⁸⁴⁴ D450 (Dopis MUP-a SrRBiH načelnicima CSB-ova u Banjaluci, Bijeljini, Doboju, Sarajevu i Trebinju, 19. juli 1992.), str. 1-2.

⁸⁴⁵ D4273 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 27. juli 1992.), str. 1-2.

⁸⁴⁶ D4273 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 27. juli 1992.), str. 2.

ratnih zarobljenika.⁸⁴⁷ Ovu informaciju je trebalo proslijediti MUP-u, a zatim Predsjedništvu SrRBiH.⁸⁴⁸

279. Dana 8. avgusta 1992. pomoćnik ministra za poslove i zadatke milicije, Tomislav Kovač, pisao je optuženom i Đeriću da je osnovni problem na terenu taj što se "u objektima ili sabirnim centrima ne vrši dovoljna kategorizacija lica" prema tome da li su civili ili ratni zarobljenici, a u okviru ove druge kategorije, da li se radi o ratnim zarobljenicima koji su počinili krivična djela.⁸⁴⁹ Izjavio je da se prema ratnim zarobljenicima za koje se sumnja da su počinili krivična djela i ratne zločine treba postupati kao s licima lišenim slobode, koja trebaju biti smještena isključivo u zatvorske objekte i protiv kojih jedino pravosudni organi i policija mogu voditi istragu.⁸⁵⁰ Vlada je 9. avgusta 1992. donijela odluku o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u SrRBiH.⁸⁵¹

280. U avgustu 1992., Mićo Stanišić je izdao druga naređenja u vezi s primjenom i uslovima pritvora i postupanjem prema ratnim zarobljenicima i civilima.⁸⁵²

281. Optuženi je 23. jula 1992. izdao naređenje u kojem se, između ostalog, navodi sljedeće: "Prema civilnom stanovništvu bilo koje nacionalnosti, koje ne ispoljava agresivna i borbena dejstva prema našoj vojsci i prema civilnom stanovništvu, srpske vlasti moraju se odnositi u skladu sa zakonom i Ženevskom konvencijom".⁸⁵³ Krajem jula 1992., prije Skupštine bosanskih Srba, kritikovao je krivična djela kao što su pljačka i protivpravno pribavljanje imovinske koristi.⁸⁵⁴ Na sjednici održanoj u septembru 1992., optuženi je govorio o tome da je u odnosu na zarobljene

⁸⁴⁷ D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2. V. takođe D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 54; D3796 (Uputstva MUP-a SrRBiH CSB-ovima, 8. avgust 1992.); D3795 (Zahtjev CSB-a Romanija-Birač SJB-ovima, 9. avgust 1992.); D3817 (Depeša SJB-a Bijeljina Istočnobosanskom korpusu, 11. avgust 1992.). Na osnovu odluke Predsjedništva SrRBiH, Vlada je oformila dvije komisije da ispitaju stanje u sabirnim centrima i zatvorima na Manjači i u Bileći. D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 55.

⁸⁴⁸ D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2.

⁸⁴⁹ P1100 (Dopis MUP-a SrRBiH Radovanu Karadžiću i Branku Đeriću, 8. avgust 1992.), str. 1. V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 84.

⁸⁵⁰ P1100 (Dopis MUP-a SrRBiH Radovanu Karadžiću i Branku Đeriću, 8. avgust 1992.), str. 1.

⁸⁵¹ D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.). V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 85.

⁸⁵² D467 (Naređenje MUP-a SrRBiH CSB-ovima Sarajevo, Trebinje, Doboj, Bijeljina, Banjaluka, 10. avgust 1992.); D469 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. avgust 1992.); D4280 (Dopis MUP-a RS-a svim CSB-ovima, 17. avgust 1992.). V. takođe D474 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 20. avgust 1992.); D473 (MUP SrRBiH, Rezime sa radnog sastanka MUP-a održanog 20. avgusta 1992.), str. 3, 15.

⁸⁵³ D96 (Naređenje Radovana Karadžića srpskim vlastima, 23. juli 1992.). V. takođe D94 (Pismo Radovana Karadžića članovima SDS-a, 11. juli 1992.) (Vijeće upućuje na datum, 11. juli 1992., koji stoji na dokumentu na originalnom jeziku za razliku od datuma 7. jula 1992. koji stoji u verziji dokumenta na engleskom).

⁸⁵⁴ V. D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 17.

osobe potrebno poštovati Ženevske konvencije.⁸⁵⁵ Na 34. sjednici Skupštine, održanoj od avgusta do oktobra 1993., optuženi je izjavio da stalno treba pratiti sudove i zakonitost njihovog rada.⁸⁵⁶ Takođe je izjavio da treba ojačati rad MUP-a bosanskih Srba i svih njegovih službi i da treba istražiti i po zakonu kazniti sve zloupotrebe položaja i drugih krivičnih djela počinjenih u MUP-u.⁸⁵⁷ Izjavio je: "Pravna država je kada ne moraš da intervenišes da se neko goni, nego ne smiješ da intervenišes da se ne goni."⁸⁵⁸

2. Vojni pravosudni sistem

a. Osnivanje

282. Dana 8. maja 1992. na sastanku SNB-a i Vlade donesena je odluka da se formiraju vojni ratni sudovi.⁸⁵⁹

283. Dana 12. maja 1992. Skupština bosanskih Srba usvojila je odluku o proglašenju izmjene amandmana na Ustav SrRBiH kojom je član 112 promijenjen tako da glasi: "Vojni sudovi i vojni tužioci ustanovljavaju se zakonom. Vojni sudovi su nezavisni sudovi i sude na osnovu zakona."⁸⁶⁰

284. Dana 31. maja 1992. odlukom koju je potpisao optuženi kao predsjednik Predsjedništva osnovana su tri vojna suda prvog stepena i Vrhovni vojni sud u Sarajevu kao drugostepeni sud.⁸⁶¹ Tom odlukom osnovana su i tri regionalna vojna tužilaštva,⁸⁶² jedno pri Komandi 1. krajiškog korpusa, sa sjedištem u Banjaluci, jedno pri Komandi SRK-a, sa sjedištem u Sarajevu, i jedno pri Komandi Istočnobosanskog korpusa, sa sjedištem u Bijeljini, kao i više Vojno tužilaštvo pri VRS-ovom⁸⁶³ Glavnom Štabu.⁸⁶⁴ Tri vojna suda prvog stepena trebalo je da postupaju "[u] okviru

⁸⁵⁵ V. D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. septembar 1992.), str. 55.

⁸⁵⁶ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 408.

⁸⁵⁷ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 408.

⁸⁵⁸ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 408.

⁸⁵⁹ P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

⁸⁶⁰ P5416 (Odluka Skupštine srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.), str. 1.

⁸⁶¹ P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 1. V. takođe D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 9.

⁸⁶² U Izvještaju o radu vojnih tužilaštava VRS za 1992. govori se o četvrtom tužilaštvu, pri Komandi Hercegovačkog korpusa, koje postupa prema licima u nadležnosti Vojnog suda u Bileći. P3629 (Izvještaj o radu Vojnog tužilaštva VRS-a za 1992.), str. 4. V. takođe D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 9.

⁸⁶³ Radi lakšeg snalaženja, u ovom cijelom odjeljku koristiće se skraćenica "VRS", koja će se odnositi i na period prije 12. avgusta 1992., kada je Vojska SrRBiH preimenovana u VRS. V. fusnota 422.

⁸⁶⁴ P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 1.

svoje stvarne nadležnosti" na teritoriji korpusa vezanog za odgovarajuće vojno tužilaštvo: Vojni sud u Banjaluci na teritoriji 1. i 2. krajiškog korpusa, Vojni sud u Sarajevu na teritoriji SRK-a i Hercegovačkog korpusa i Vojni sud u Bijeljini na teritoriji Istočnobosanskog korpusa.⁸⁶⁵ Odlukom Predsjedništva, teritorijalnoj nadležnosti Vojnog suda u Sarajevu dodat je Drinski korpus.⁸⁶⁶ Dana 5. avgusta 1992., general Milan Gvero obavijestio je predsjednika Vlade Đerića da je VRS osnovao prvostepene vojne sudove i vojna tužilaštva, kao i Vrhovni vojni sud i viša vojna tužilaštva pri Glavnom štabu VRS-a.⁸⁶⁷

285. Odluka od 31. maja 1992. predviđela je da se do donošenja Krivičnog zakona, Zakona o krivičnom postupku, Zakona o vojnim sudovima i Zakona o vojnim tužilaštvima, među kojima je i vojno tužilaštvo SrR BiH, u postupku pred vojnim sudovima primjenjuje, između ostalog, Krivični zakon, Zakon o krivičnom postupku, Zakon o vojnim sudovima i Zakon o vojnim tužilaštvima SRJ.⁸⁶⁸ Dana 30. decembra 1993., optuženi je kao predsjednik RS, proglasio Zakon o vojnim sudovima, koji je usvojila Skupština RS.⁸⁶⁹

286. U izvještajima o kojima se diskutovalo na sjednici Vlade od 8. jula 1992. navodi se da vojni pravosudni organi još nisu počeli s radom, što je "jedna od najvećih prepreka uspostavljanja reda, zakonitosti i ostvarivanja pravne države u sadašnjim uslovima".⁸⁷⁰ Zaključak Vlade bio je da se "predloži nadležnim organima da što prije formiraju i osposobe za rad vojnih tužilaštava i sudova" i da, zbog hitnosti, prouče mogućnosti prenošenja ovlaštenja s vojnih na redovne pravosudne organe.⁸⁷¹ Vlada je taj zadatak povjerila Ministarstvu odbrane i Ministarstvu pravde.⁸⁷² Kao što je

⁸⁶⁵ P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 1-2. V. takođe svjedok KDZ531, T. 15847–15848, 15862–15863 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Momčilo Mandić, T. 5007–5008 (13. juli 2010.), T. 5128 (14. juli 2010.); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 5; Dragomir Milošević, T. 32859 (29. januar 2013.). Teritorijalna nadležnost Vojnog suda u Banjaluci obuhvatala je opštine Banjaluka, Prijedor, a opštine Ključ i Sanski Most bile su na teritoriji pod nadležnosti 1. krajiškog korpusa. [REDIGOVANO].

⁸⁶⁶ D412 (Predsjedništvo RS-a, Dopuna odluke o osnivanju vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5007 (13. juli 2010.). Na osnovu naredbe od 15. decembra 1994. koju je potpisao optuženi kao predsjednik Republike, teritorijalna nadležnost vojnih sudova sastojala se od sljedećeg: za teritoriju koja spada u zonu odgovornosti Prvog i Drugog krajiškog korpusa, nadležan je Vojni sud u Banjaluci, za teritoriju koja spada u zonu odgovornosti Istočnobosanskog korpusa i Drinskog korpusa, nadležan je Vojni sud u Bijeljini, za teritoriju koja spada u zonu odgovornosti Sarajevsko-romanijskog korpusa, nadležan je Vojni sud u Sarajevu, a Vojni sud u Bileći odgovoran je za teritoriju u zoni odgovornosti Hercegovačkog korpusa. D1492 (Naredba Radovana Karadžića Vojnom tužilaštvu VRS-a, 15. decembar 1994.).

⁸⁶⁷ D1752 (Prijedlog Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1992.). Optuženi je, na prijedlog ministra odbrane, vojne sudove kasnije stavio pod nadležnost Ministarstva odbrane, a vojna tužilaštva je ostavio pri vojsci. Momčilo Mandić, T. 5008 (13. juli 2010.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 10-11.

⁸⁶⁸ P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 2. V. P3603 (Zakon o vojnim sudovima SFRJ, objavljen u *Službenom listu SFRJ*, 14. januar 1977.); P3604 (Zakon o vojnom tužilaštvu SFRJ, objavljen u *Službenom listu SFRJ*, 14. januar 1977.).

⁸⁶⁹ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.).

⁸⁷⁰ D441 (Zapisnik sa 37. sjednice Vlade SrR BiH, 8. juli 1992.), str. 5.

⁸⁷¹ D441 (Zapisnik sa 37. sjednice Vlade SrR BiH, 8. juli 1992.), str. 5.

⁸⁷² D441 (Zapisnik sa 37. sjednice Vlade SrR BiH, 8. juli 1992.), str. 5.

ranije pomenuto, Mandić je 10. jula 1992. i ponovno 5. avgusta 1992. predložio da se ujedine civilni i vojni pravosudni sistem.⁸⁷³ Na sastanku 11. jula 1992. viši funkcioneri MUP-a razgovarali su o činjenici da vojni sudovi i tužilaštva ne funkcionišu.⁸⁷⁴

287. Operativnim programom koji je Vlada izdala 17. jula 1992., vojnim pravosudnim organima⁸⁷⁵ i organima vojne policije je naloženo da, u saradnji s državnim pravosudnim organima, "intenzivira[ju] aktivnosti na otkrivanju i privođenju počinitelja prekršajnih i krivičnih djela, a naročito na planu suzbijanja krađa, ratnog profiterstva i drugih kriminalnih radnji".⁸⁷⁶ Na osnovu tog programa MUP je, u saradnji s Ministarstvom pravde i Ministarstvom odbrane, proglašen odgovornim za ovaj postupak.⁸⁷⁷

288. Vijeću su predočeni nepodudarni dokazi o tome kada su osnovani vojni sudovi i kada su počeli funkcionisati. Savo Bojanović je izjavio da su vojni sudovi osnovani u junu ili julu 1992. na cijeloj teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, a da je Vojni sud u Bijeljini osnovan sredinom jula 1992. i da je u avgustu 1992. počeo s istragama.⁸⁷⁸ Postoje dokazi i o tome da je Vojni sud u Banjaluci funkcionisao od maja do jula 1992.⁸⁷⁹ i da su krivični postupci pokrenuti već u septembru i oktobru 1992.⁸⁸⁰ Međutim, prema riječima Novaka Todorovića, predsjednika Vrhovnog vojnog suda,⁸⁸¹ osnivanje prvih vojnih sudova počelo je u jesen 1992., a ti sudovi su počeli s radom 1993. godine.⁸⁸²

⁸⁷³ V. par. 254–255.

⁸⁷⁴ D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 8, 9, 11, 14. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5140-5142 (14. juli 2010.).

⁸⁷⁵ Ti organi još uvijek nisu funkcionisali u julu 1992. V. par. 286, 288, 292.

⁸⁷⁶ D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 12.

⁸⁷⁷ D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 12-13.

⁸⁷⁸ D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 4–5; Savo Bojanović, T. 34845–34846 (5. mart 2013.). V. takođe [REDIGOVANO].

⁸⁷⁹ V. [REDIGOVANO]. Ali v. svjedok KDZ492, T. 20056–20058, 20061 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje se navodi da vojni sudovi nisu funkcionisali u periodu od maja 1992. do kraja avgusta 1992.).

⁸⁸⁰ V. [REDIGOVANO]. V. takođe P3605 (Izveštaj 1. krajiškog korpusa, 2. septembar 1992.), str. 2; D2999 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "Srbi, Muslimani i Hrvati su svi pred sudom", 13. decembar 1992.).

⁸⁸¹ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 2.

⁸⁸² Novak Todorović, T. 34071 (20. februar 2013.); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 3. V. takođe D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 8 (gdje se navodi da do septembra ili oktobra 1992. nije osnovan nijedan vojni sud); svjedok KDZ492, T. 20057, 20061 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje se navodi da od maja 1992. do kraja avgusta 1992. vojni sudovi nisu funkcionisali i da su prve sudije vojnog suda imenovane u avgustu 1992., a da su počeli rješavati predmete tek početkom septembra).

289. Dokumenti ukazuju da je vojno tužilaštvo pri Komandi 1. krajiškog korpusa izdavalo zahtjeve za provođenje istraga i podizanje optužnica⁸⁸³ i da je Vojni sud u Banjaluci donosio odluke i izricao presude.⁸⁸⁴ Vojno tužilaštvo u Banjaluci takođe je Vojnom sudu u Banjaluci dostavljalo prijedloge za prekidanje ili nastavak provođenja istražnog postupka.⁸⁸⁵ Tokom 1992., Vojno tužilaštvo pri Komandi SRK takođe je dostavljalo zahtjeve za provođenje istraga.⁸⁸⁶ Dokumenti dalje ukazuju da je vojno tužilaštvo pri Komandi Istočnobosanskog korpusa izdavalo zahtjeve za provođenje istrage i podizanje optužnica⁸⁸⁷ da je Vojni sud u Bijeljini donosio odluke i izricao presude.⁸⁸⁸ Naposljetku, dokumenti ukazuju da je 1992. vojno tužilaštvo pri Komandi Hercegovačkog korpusa podnosilo zahtjeve za provođenje istraga i da su podignute optužnice protiv šest vojnika.⁸⁸⁹

290. Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS za 1992. ukazuje da su, od početka rada vojnih tužilaštava do 31. decembra 1992., svim vojnim tužilaštvima zajedno podnesene krivične prijave protiv 4.008 lica, od kojih 3.228 vojnika, 37 podoficira, 49 oficira, 688 civilnih lica i 6 nepoznatih počinitelja.⁸⁹⁰ U Izvještaju se navodi da su u navedenom periodu vojni tužioci podnijeli zahtjeve za provođenje istraga protiv 1.983 lica i da su podignute optužnice protiv 376 lica.⁸⁹¹

291. U naređenju od 22. septembra 1993., koje je potpisao optuženi kao predsjednik Republike i vrhovni komandant VRS-a, dostavljeno komandantu Glavnog štaba VRS-a, predsjedniku

⁸⁸³ V. npr. P3630 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 5. januar 1993.); P3513 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 8. mart 1993.); P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.); D1757 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 18. juli 1993.); P3623 (Izvod iz djelovodnika Vojnog tužilaštva Banjaluka, 1992.), str. 6. V. takođe P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 12; P6595 (Ovitak predmeta vojnog tužioca 1. krajiškog korpusa, 24. avgust 1992.).

⁸⁸⁴ V. npr. P6599 (Odluka Vojnog suda u Banjaluci, 29. avgust 1992.); P6601 (Odluka Vojnog suda u Banjaluci, 8. oktobar 1992.); [REDIGOVANO].

⁸⁸⁵ V. P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.); P3774 (Naređenje Vojnog tužilaštva Banjaluka, 31. maj 1996.).

⁸⁸⁶ P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992., 10. februar 1993.), str. 6. V. D2832 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 4. juli 1992.), str. 3 (gdje se navodi da su obrađene četiri krivične prijave protiv vojnika koji su vršili krivična djela krađe u zoni odgovornosti brigade i da će prijave biti prosljeđene vojnom tužilaštvu na dalju nadležnost); Dragomir Milošević, T. 32860–32861 (29. januar 2013.).

⁸⁸⁷ V. npr. D1473 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 1992.); P6182 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 9. novembar 1992.); P6183 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 17. novembar 1992.); D1476 (Optužnica protiv Radeta Mihajlovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 5. januar 1993.); D1465 (Optužnica protiv Radovana Mićanovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 17. avgust 1993.). V. takođe P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 23-24.

⁸⁸⁸ V. npr. D1485 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 20. novembar 1992.); P6179 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 30. decembar 1992.); P6180 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 5. januar 1993.); D1478 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 21. februar 1993.); D3082 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 24. juni 1993.); D1466 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radovana Mićanovića, 22. mart 1995.).

⁸⁸⁹ P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 19.

⁸⁹⁰ P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 5.

Vrhovnog vojnog suda i Tužilaštvu VRS-a, navodi se sljedeće: "Do konačnog usvajanja i donošenja propisa o organizaciji i radu vojnih disciplinskih sudova, Vrhovni vojni sud i tužilaštvo pri Glavnom štabu [VRS-a] stavljam pod moju direktnu ingerenciju."⁸⁹² U skladu s naređenjem, za izvršenje tog zadatka bili su odgovorni komandant Glavnog štaba i predsjednik Vrhovnog vojnog suda.⁸⁹³

292. Vijeće konstatuje da su vojni sudovi osnovani u periodu od juna do avgusta 1992. i da su počeli funkcionisati negdje u avgustu 1992.

b. Nadležnost, struktura i postupci

293. Vojni sudovi bili su nadležni za sva krivična djela koja izvrše vojna lica, naime, pripadnici VRS.⁸⁹⁴ Vojni sudovi su bili nadležni i za civile optužene za konkretna krivična djela, uključujući i djela protiv vojnog objekta ili vojnog lica,⁸⁹⁵ kao i za krivično djelo oružane pobune.⁸⁹⁶

294. Prema riječima nekih svjedoka, vojni sudovi nisu imali nadležnost nad predmetima koji su se odnosili na ratne zločine, za koje je bila nadležna Državna komisija za istraživanje zločina nad Srbima.⁸⁹⁷ Međutim, u barem jednom slučaju, vojno tužilaštvo je podnijelo zahtjev za pokretanje istrage protiv pojedinaca zbog sumnje da su počinili krivično djelo na osnovu člana 142 preuzetog iz Krivičnog zakona SFRJ,⁸⁹⁸ ratni zločini protiv civilnog stanovništva, i vojni sud je naredio pritvor rečenih pojedinaca.⁸⁹⁹

⁸⁹¹ P3629 (Izveštaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 5.

⁸⁹² P3776 (Naređenje Radovana Karadžića komandantu VRS-a i predsjedniku Vrhovnog suda VRS-a, 22. septembar 1993.), str. 2. V. takođe P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 427.

⁸⁹³ P3776 (Naređenje Radovana Karadžića komandantu VRS-a i predsjedniku Vrhovnog suda VRS-a, 22. septembar 1993.), str. 2.

⁸⁹⁴ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 10 (pod pečatom); D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 10. Svjedok KDZ532 je izjavio da su pripadnici paravojnih jedinica, kao i lica u uniformi, takođe spadali pod nadležnost vojnih sudova. P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 10, 24 (pod pečatom). Mandić je izjavio da su pripadnici paravojnih formacija, "naoružana lica u ratu", bili u nadležnosti vojnog pravosudnog sistema. Momčilo Mandić, T. 5101 (14. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46386–46387 (3. februar 2014.) (gdje se navodi da je "pripadnost vojsci" pripadnike paravojnih formacija isključivala iz nadležnosti MUP-a). Prema Mandićevim riječima, nadležnost vojnog pravosudnog sistema protezala se na lica koja su počinila krivična djela u ratnoj zoni, u borbenim dejstvima ili u vezi s ratnim aktivnostima. Momčilo Mandić, T. 4579 (5. juli 2010.), T. 5125–5126 (14. juli 2010.). Mandić je takođe izjavio da su svi vojni obveznici, od 16 do 50 ili 60 godina starosti, tokom neposredne ratne opasnosti, bili u nadležnosti vojnog pravosudnog sistema. Momčilo Mandić, T. 4579 (5. juli 2010.).

⁸⁹⁵ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 10.

⁸⁹⁶ V. D1773 (Rješenje Osnovnog suda u Tesliću, 7. decembar 1992.), str. 1. [REDIGOVANO].

⁸⁹⁷ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11 (pod pečatom); Momčilo Mandić, T. 5015 (13. juli 2010.). V. par. 258.

⁸⁹⁸ RS je koristio Krivični zakon SFRJ. D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 27; Novak Todorović, T. 34080 (20. februar 2013.). V. takođe svjedok KDZ492, T. 20059 (18. oktobar 2011.).

295. Na osnovu Zakona o vojnim sudovima, vojni sudovi trebalo je "da utvrđuju status ratnih zarobljenika i da im sude za krivična dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava iz člana 141. do 155. Krivičnog zakona [RS-a], kao i za sva krivična dela koja čine kao ratni zarobljenici".⁹⁰⁰ Vojni sudovi prvog stepena trebalo je da, između ostalog, provode istrage, odlučuju po prigovorima protiv optužnice, odlučuju u prvom stepenu u krivičnim predmetima i po žalbama protiv rješenja istražnog sudije vojnog suda i vrše određene poslove izvršenja kazni.⁹⁰¹ Vrhovni vojni sud trebalo je da, između ostalog, odlučuje o žalbama protiv odluke vojnih sudova prvog stepena u slučajevima predviđenim zakonom, odlučuje protiv upravnih akata vojnih organa, rješava sukobe nadležnosti između vojnih sudova prvog stepena i utvrđuje načelna pravna shvatanja o pitanjima koja su od značaja za jedinstveno primjenjivanje zakona od strane vojnih sudova.⁹⁰²

296. U sastavu prvostepenog vojnog suda bilo je od tri do pet sudija.⁹⁰³ Odgovarajuće vojno tužilaštvo obično se sastojalo od jednog tužioca i dva zamjenika.⁹⁰⁴ Krajem rata u sastavu Vrhovnog suda bilo je pet sudija.⁹⁰⁵

297. Optuženi je kao predsjednik imenovao sve tužioce i sudije vojnih sudova.⁹⁰⁶ U skladu sa Zakonom o vojnim sudovima, kandidate za sudije vojnog suda predlagalo je Ministarstvo odbrane, po pribavljenom mišljenju predsjednika Vrhovnog vojnog suda i vojnog suda u koji su se kandidati postavljali.⁹⁰⁷ Sudije vojnih sudova razrješavao je dužnosti predsjednik Republike.⁹⁰⁸ Prijedlog za razrješenje dužnosti sudija vojnih sudova davao je ministar odbrane.⁹⁰⁹

(zatvorena sjednica) (gdje navodi da je ustavni zakon RS-a dozvoljavao da se koriste relevantni zakoni SFRJ i BiH).

⁸⁹⁹ P6143 (Izvod iz odluke Vojnog suda u Banjaluci, 29. juli 1993.), *e-court* str. 1, 3-4. V. takode Novak Todorović, T. 34072–34073 (20. februar 2013.); D3002 (Krivični zakon SFRJ, 1990.).

⁹⁰⁰ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 10.

⁹⁰¹ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 14.

⁹⁰² D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 20.

⁹⁰³ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 6.

⁹⁰⁴ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 6.

⁹⁰⁵ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 6.

⁹⁰⁶ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21009–21011 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 5; D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 27. V. D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 3; svjedok KDZ492, T. 20055 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica).

⁹⁰⁷ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 27. Vijeće primjećuje da je svjedok KDZ532 drugačije opisao postupak koji je vodio imenovanju od strane predsjednika, prema kojem su komandanti korpusa prijedloge za imenovanje upućivali Glavnom štabu VRS-a, a zatim optuženom. P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 12, 43 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21009–21011 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

⁹⁰⁸ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 27, 36.

⁹⁰⁹ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 36.

298. Vojna tužilaštva pri komandama četiri korpusa bila su dužna svakog mjeseca dostavljati Vojnom tužilaštvu pri Glavnom štabu VRS-a izvještaj o kretanju kriminaliteta u proteklom periodu.⁹¹⁰ Izvještaji su, između ostalog, trebali sadržati broj krivičnih prijava koje je primilo to tužilaštvo i protiv kojih lica, kao i koliko je prijava odbacilo i zbog čega.⁹¹¹ Tužilaštva su trebala dati prioritet trima krivičnim djelima i to redom, krivičnim djelima protiv državnog uređenja, krivičnim djelima protiv oružanih snaga i krivičnim djelima protiv čovječnosti i međunarodnog prava.⁹¹²

299. Vojni sud u Banjaluci slao je mjesečne izvještaje Komandi 1. krajiškog korpusa i apelacionom vojnom sudu, to jest Vrhovnom vojnom sudu.⁹¹³ Vojni sud i Vojno tužilaštvo za Banjaluku održavali su sastanke s Komandom 1. krajiškog korpusa na kojima se diskutovalo o toku postupaka i funkcionisanju Suda i Tužilaštva.⁹¹⁴ Na tim sastancima Komanda korpusa je tražila da se da prioritet predmetima koji se odnose na one koji se ne odazovu pozivu za mobilizaciju i koji izbjegavaju vojnu službu.⁹¹⁵ Vojni sud za Banjaluku takođe je, prema potrebi, održavao sastanke s Vrhovnim vojnim sudom, a nekim sastancima prisustvovali su i drugi vojni sudovi.⁹¹⁶ Bogdan Subotić, koji je početkom 1992. bio savjetnik predsjednika, optuženog, a kasnije ministar odbrane, više puta je posjetio vojnog tužioca 1. krajiškog korpusa, Srbojuba Jovičinca.⁹¹⁷ Na Vojnom sudu u Bijeljini, prioritet su imali predmeti vezani za neodgovaranje pozivu na mobilizaciju i bjekstvo iz vojske, na osnovu članova 214 i 217.⁹¹⁸

300. Postupci vojnih sudova bili su isti kao kod civilnih sudova, a zakoni i propisi RS preuzeti su iz jugoslovenskih zakona i propisa.⁹¹⁹ Prema Zakonu o vojnim sudovima, u krivičnom postupku pred vojnim sudovima primjenjivale su se odredbe Zakona o krivičnom postupku, ako nije bilo

⁹¹⁰ P3627 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, 9. septembar 1992.), str. 4. V. npr. P3628 (Mjesečni izvještaj Vojnog tužilaštva pri 1. i 2. krajiškom korpusu, oktobar 1992.).

⁹¹¹ V. P3627 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, 9. septembar 1992.), str. 4.

⁹¹² P3627 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, 9. septembar 1992.), str. 4.

⁹¹³ [REDIGOVANO].

⁹¹⁴ [REDIGOVANO].

⁹¹⁵ [REDIGOVANO]. Odredbe koje su se primjenjivale na ta krivična djela bili su članovi 214 i 217 Krivičnog zakona. P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 2-3. U Smjernicama se ističu i obrađuju tri tipa krivičnih djela: krivično djelo neodazivanja pozivu i izbjegavanja vojne službe, krivično djelo samovoljnog udaljenja i bjekstva iz oružanih snaga i krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava. V. P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.). Smjernica je trebala da se pridržavaju sve stariješine, vojni pravosudni organi, vojna policija, organi bezbjednosti i svi organi koji su bili dužni da otkrivaju i prijavljuju počiniocima krivičnih djela i koji su bili ovlašteni za provođenje krivičnog postupka protiv njih, radi vođenja jedinstvene politike krivičnog gonjenja. V. D2833 (Uputstvo SRK-a, 15. oktobar 1992., sa Smjernicama za utvrđivanje kriterija za krivično gonjenje iz 1992. godine), str. 1; Dragomir Milošević, T. 32861–32862 (29. januar 2013.).

⁹¹⁶ [REDIGOVANO].

⁹¹⁷ [REDIGOVANO].

⁹¹⁸ [REDIGOVANO].

⁹¹⁹ [REDIGOVANO].

drugačije predviđeno Zakonom o vojnim sudovima.⁹²⁰ Todorović je sudije Vrhovnog vojnog suda zadužio da izrade smjernice za krivično gonjenje i kriterijume za krivično gonjenje.⁹²¹

301. Što se tiče procedura vojnog pravosudnog sistema VRS-a, vojno tužilaštvo bi, prije svega, od policije primilo krivičnu prijavu⁹²² a zatim je tužilac odlučivao o tome da li postoji dovoljno dokaza za pokretanje krivičnog postupka.⁹²³ Ako je bilo, tužilac bi istražnom sudiji uputio zahtjev za istragu.⁹²⁴ Ako nije bilo dokaza, tužilac je, uz pomoć policije i drugih organa, prikupljao sve informacije i prosljeđivao ih Sudu.⁹²⁵ Na osnovu Zakona o vojnim sudovima, istragu je provodio istražni sudija vojnog suda.⁹²⁶ Po okončanju istrage, istražni sudija je vraćao predmet tužiocu, koji je odlučivao o tome da li da obustavi postupak, podigne optužnicu ili zatraži dopunu istrage.⁹²⁷

302. U skladu s pravnom obavezom pokretanja postupka protiv svake osobe koja je počinila krivično djelo, tužilac je takođe mogao pokrenuti krivični postupak pošto bi saznao za neko krivično djelo.⁹²⁸ Vojna osoba, bez obzira na čin, ili civilna žrtva mogli su tužioca obavijestiti o

⁹²⁰ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 56. Ovlašćenja i pravila organa unutrašnjih poslova određena Zakonom o krivičnom postupku takođe su se primjenjivala na organe bezbjednosti VRS-a i organe vojne policije. D1892 (Uputstva u vezi s ovlaštenjima vojne policije), str. 1.

⁹²¹ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 7.

⁹²² Ako je istragu vodila civilna policija, ona bi, po okončanju istrage, predmet predala nadležnom tužilaštvu, civilnom ili vojnom. Momčilo Mandić, T. 5103-5104 (14. juli 2010.). V. takođe D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13 (gdje se navodi da je vojni tužilac mogao postupati po krivičnoj prijavi bilo vojne bilo civilne policije).

⁹²³ **[REDIGOVANO]**; D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13; Dragan Radetić, T. 45697 (21. januar 2014.); **[REDIGOVANO]**. Vojni tužilac je bio ovlašten da odbaci krivičnu prijavu bez obaveze da objašnjava zbog čega je donio takvu odluku. D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13; **[REDIGOVANO]**.

⁹²⁴ **[REDIGOVANO]**; D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13. V. npr. D1473 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 1992.); P6182 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 9. novembar 1992.); P6183 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 17. novembar 1992.); P3513 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 8. mart 1993.); D1896 (Dopis sa zahtjevom Vojnog tužilaštva Banjaluka za provođenje istrage, 16. novembar 1993.). Vojni tužilac bi podnio zahtjev za istragu nakon što bi istražni sudija vojnog suda sastavio izvještaj o uviđaju na licu mjesta, vojna policija podnijela krivičnu prijavu vojnom tužiocu, a vojna policija sastavila zapisnika s foto-dokumentacijom. V. svjedok KDZ531, T. 15893–15896 (1. juli 2011.); D1470 (Zapisnik o uviđaju Vojnog suda u Bijeljini, 28. septembar 1992.); D1471 (Krivična prijava Vojne policije u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 29. septembar 1992.); D1472 (Kriminalističko-tehnička dokumentacija sa uviđaja Vojne policije u Bijeljini, 30. septembar 1992.).

⁹²⁵ **[REDIGOVANO]**.

⁹²⁶ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 64. V. takođe D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13.

⁹²⁷ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13. U slučajevima kad bi tužilac odlučio da odustane od krivičnog gonjenja po istrazi koju je proveo istražni sudija, v. P2930 (Dosje Vojnog suda u Bijeljini za predmet protiv Slavana Lukića i drugih, 8. septembar 1992.), *e-court* str. 6, 7; P6180 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 5. januar 1993.).

⁹²⁸ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21014 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

krivičnom djelu, ali je istragu mogao pokrenuti samo tužilac.⁹²⁹ U slučajevima neodazivanja na poziv za služenje vojne obaveze, Ministarstvo odbrane je protiv tih osoba podnosilo krivičnu prijavu.⁹³⁰ Vojni sud je mogao postupati samo po zahtjevu vojnog tužioca i optužnici koju je podigao tužilac.⁹³¹

303. Prema Zakonu o vojnim sudovima, pritvor vojnog lica, radnika VRS-a ili civilnog lica za krivična djela iz nadležnosti vojnog suda mogao je odrediti istražni sudija vojnog suda ili, izuzetno, pod uslovima iz Zakona o krivičnom postupku, ovlašćene starješine organa VRS ili starješine vojne policije.⁹³² U potonjem slučaju, starješine koje su odredile pritvor bile su dužne da o toj odluci odmah obavijeste vojnog tužioca, odnosno istražnog sudiju vojnog suda.⁹³³

304. U skladu sa Zakonom o krivičnom postupku, trajanje pritvora moralo je "biti svedeno na najkraće nužno vrijeme" i u toku cijelog postupka pritvor se ukidao čim bi prestali razlozi na temelju kojih je bio određen.⁹³⁴

305. Kada bi vojna policija uhapsila osobu i protiv nje tužilaštvu podnijela krivičnu prijavu, ona je toj osobi mogla odrediti prvobitni pritvor od tri dana.⁹³⁵ Vojni tužilac je mogao zatim predložiti istražnom sudiji da optuženom odredi pritvor u trajanju od mjesec dana, tokom kojih je pokretana istraga, a potom je vijeće sudaca donosilo odluku o produženju pritvora za još dva mjeseca.⁹³⁶ Ako se postupak vodio za krivična djela za koja se mogla izreći kazna zatvora iznad pet godina ili teža kazna, tužilac je mogao predložiti Vrhovnom vojnom sudu produženje pritvora za još tri

⁹²⁹ V. P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21014–21015 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

⁹³⁰ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 7 (pod pečatom).

⁹³¹ Svjedok KDZ531, T. 15848 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23, 30 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 20998–20999 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 12–13; Novak Todorović, T. 34077 (20. februar 2013.); svjedok KDZ492, T. 20091 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica).

⁹³² D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 67.

⁹³³ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 67.

⁹³⁴ P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 190. U članu 191(2) navedeni su konkretni uslovi pod kojima se može odrediti pritvor protiv osobe za koju se sumnja da je počinila krivično djelo, kada ne postoje uvjeti za obavezni pritvor. P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 191(2). V. takođe svjedok KDZ492, T. 21019 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica). Pritvor se uvijek određivao protiv osobe "za koju postoji osnovana sumnja da je učinila krivično djelo za koje je u zakonu propisana smrtna kazna". P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 191(1).

⁹³⁵ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ492, T. 20063 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). Isto tako, policija je mogla u pritvoru zadržati civile do tri dana, nakon čega su morali stupiti pred istražnog sudiju. V. Mladen Tolj, T. 34632, 34647 (1. mart 2013.). Prema Toljevim riječima, isti postupak primjenjivao se na "ratne zarobljenike". Mladen Tolj, T. 34647 (1. mart 2013.).

⁹³⁶ V. [REDIGOVANO]; P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 197(1)–(2); [REDIGOVANO]; D1485 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 20. novembar 1992.); D1800 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 24. avgust 1995.) (pod pečatom). Po svemu sudeći, isti postupci primjenjivali su se na civilnim sudovima. V. npr. P2905 (Odluka Osnovnog suda u Bijeljini, 28. avgust 1992.), str. 2.

mjeseca.⁹³⁷ Za vrijeme tog šestomjesečnog pritvora, javni tužilac je mogao istražnom sudiji predložiti ukidanje pritvora.⁹³⁸ Javni tužilac mogao je isto tako tokom istražne faze postupka predložiti istražnom sudiji da obustavi postupak.⁹³⁹ Ako bi javni tužilac odustao od optužbi tako što bi povukao optužnicu, sud nije mogao vratiti predmet na ponovni postupak po tim optužbama ako tužilac nije pokrenuo postupak.⁹⁴⁰

306. Todorović je izjavio da se puštanje iz pritvora razlikovalo od obustave krivičnog postupka i da je okrivljeni mogao biti pušten iz pritvora kada bi, na primjer, prestala opasnost da će, nakon saslušanja svjedoka, on na njih uticati.⁹⁴¹ Osobe optužene za teška krivična djela, poput ubistva, zadržavane su u pritvoru do kraja suđenja.⁹⁴² Prema Todoroviću, sudovi su imali diskreciono pravo da tužiocu odobre zahtjev za puštanje neke osobe iz pritvora.⁹⁴³

307. Prema riječima svjedoka KDZ532, svi vojni organi bili su dužni vojnom tužiocu prijaviti svako krivično djelo, a propust da se prijavi krivično djelo za koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od pet godina sam po sebi predstavlja krivično djelo.⁹⁴⁴ Zakon o vojnim sudovima predviđao je sljedeće:

Svaki pretpostavljeni vojni starešina dužan je da preuzme mere da se učinilac krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti ne se sakrije ili ne pobegne, da se sačuvaju tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da se prikupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje postupka. O učinjenom krivičnom delu vojni starešina je dužan da obavesti vojnog tužioca, neposredno ili preko višeg starešine.⁹⁴⁵

308. U Smjernicama za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, koje je Vojno tužilaštvo pri Glavnom štabu VRS izdalo 1992., objašnjavaju se konkretne odredbe Krivičnog zakona relevantne za kategoriju krivičnih djela protiv čovječnosti i kršenja međunarodnog prava, kao i konkretna djela

⁹³⁷ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom); P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 197(2).

⁹³⁸ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom); svjedok KDZ492, T. 20064 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 198.

⁹³⁹ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13. V. P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.); Novak Todorović, T. 34073–34074 (20. februar 2013.).

⁹⁴⁰ **[REDIGOVANO]**. V. takođe D1894 (Rješenje Vojnog suda RS-a, Banjaluka, 27. maj 1993.); **[REDIGOVANO]**.

⁹⁴¹ D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 14. V. takođe svjedok KDZ532, T. 20997 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje izjavljuje da bi niže starješine podnosile zahtjev da se iz pritvora puste vojnici koji se terete za navodna krivična djela i da se vrate u svoje jedinice, a da se njihova krivična odgovornost utvrdi kasnije).

⁹⁴² D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 14.

⁹⁴³ Novak Todorović, T. 34074–34075 (20. februar 2013.); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 14.

⁹⁴⁴ P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 9, 27 (pod pečatom).

⁹⁴⁵ D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 65.

koja su povlačila krivičnu odgovornost.⁹⁴⁶ U Smjernicama se govori o odgovornosti starješina VRS-a koje, kao osobe na komandnim položajima čiji pripadnici mogu izvršiti ili vrše neka od krivičnih djela, imaju obavezu da takvo ponašanje rješavaju i spriječe.⁹⁴⁷ U Smjernicama se takođe govori o odgovarajućoj dužnosti starješina da sastavljaju izvještaje o svim slučajevima koji mogu predstavljati krivična djela protiv čovječnosti i da ih dostave komandi.⁹⁴⁸ Komande bi u tim slučajevima bile dužne informisati vojno tužilaštvo, koje bi "preduzelo odgovarajuće radnje u skladu sa zakonom i politikom gonjenja".⁹⁴⁹ U Smjernicama se navodi da su sve komande dužne da, između ostalog, "rade na otkrivanju svih slučajeva ratnih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava na teritorijama i u zoni njihove odgovornosti", "o otkrivenom zločinu neodložno obavijest[e] najbliže organe vojne policije, organe bezbjednosti i vojne pravosudne organe", i da obezbijede lice mjesta do dolaska navedenih organa radi vršenja uviđaja.⁹⁵⁰

c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima

309. Optuženi je 13. juna 1992., u svojstvu predsjednika Predsjedništva SrRBiH, izdao naredbu da u oružanom sukobu VRS i MUP bosanskih Srba "primjenjuju i poštuju pravila međunarodnog ratnog prava".⁹⁵¹ U naredbi se navodi da su za primjenu pravila odgovorni komandiri i komandanti svih jedinica i svaki pripadnik vojske ili drugog oružanog sastava koji sudjeluje u borbenim dejstvima.⁹⁵² U naredbi se takođe navodi da je nadležni starješina dužan da protiv lica koja krše pravila pokrene postupak za izricanje zakonom propisanih sankcija.⁹⁵³ U skladu s naredbom od 13. juna 1992., Bogdan Subotić je, kao ministar odbrane, sastavio i izdao uputstvo o postupanju sa zarobljenim licima.⁹⁵⁴ Početkom ljeta 1992., optuženi je izdao naredbu svim lokalnim civilnim i policijskim vlastima u vezi s ovlaštenjem delegata MKCK-a da posjete sve zatvore, koja je sadržala i upozorenje da će svaki vojnik koji ne bude poštovao uputstva biti kažnjen.⁹⁵⁵

310. Optuženi je 19. avgusta 1992. izdao naređenje Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i svim centrima službi bezbjednosti, kojim je uputio na naredbu od 13. juna 1992., da svi subjekti realizuju svoju obavezu pridržavanja međunarodnog humanitarnog prava, naročito Treće i Četvrtе Ženevske

⁹⁴⁶ P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 7.

⁹⁴⁷ P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 8.

⁹⁴⁸ P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 8.

⁹⁴⁹ P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 8.

⁹⁵⁰ P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 9.

⁹⁵¹ D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).

⁹⁵² D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).

⁹⁵³ D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).

⁹⁵⁴ P1134 (Uputstvo Ministarstva odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.); D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.). V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 191–192.

⁹⁵⁵ D477 (Naređenje Predsjedništva SrRBiH, bez datuma); Momčilo Mandić, T. 5271–5273 (15. juli 2010.).

konvencije.⁹⁵⁶ U naređenju je navedeno opšte uputstvo da je "[s]vaki organ Vojske i Policije u zoni odgovornosti dužan da provede energičnu istragu povodom bilo kakve sumnje ili znaka kršenja međunarodnih humanitarnih prava".⁹⁵⁷

311. Optuženi je 4. januara 1995., kao predsjednik RS-a, proglasio Zakon o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji je usvojila Skupština bosanskih Srba na sjednici održanoj 29. do 30. decembra 1994.⁹⁵⁸ U skladu s tim zakonom, svako ko raspolaže podacima kojima se mogu dokazivati "zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji su izvršeni za vrijeme unutrašnjih oružanih sukoba i građanskog rata na području [RS-a] i ostaloj teritoriji bivše [BiH], započetih 1992. godine", bio je dužan te podatke staviti na uvid, a po potrebi i dostaviti nadležnom tijelu za prikupljanje podataka o takvim zločinima.⁹⁵⁹

E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI

312. Od 1991. do kraja 1995., međunarodna zajednica je u brojnim prilikama pokušala posredovati u mirovnim pregovorima u BiH. U periodu od četiri godine, održani su pregovori u raznim gradovima širom Evrope i postignut je niz sporazuma o prekidu vatre. Međutim, mir u BiH zvanično je zavladao tek pošto je 14. decembra 1995. potpisan Daytonski sporazum.

1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji

313. Mirovna konferencija EZ-a o Jugoslaviji počela je s radom u ljeto 1991., i njen predsjedavajući je bio lord Peter Carrington, bivši ministar spoljnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva.⁹⁶⁰ U radu Konferencije učestvovali su predstavnici šest bivših jugoslovenskih republika i vlade SFRJ.⁹⁶¹ Konferencija je povremeno održavana u Haagu, Briselu, Lisabonu i

⁹⁵⁶ D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.), str. 1-2.

⁹⁵⁷ D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.), str. 2.

⁹⁵⁸ D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 1; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 129.

⁹⁵⁹ D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 2. U Zakonu se takođe navodi da će se svako ko odbija da stavi na uvid ili dostavi podatke ili ko spriječi dostavljanje ili stavljanje na uvid takvih podataka, kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 4.

⁹⁶⁰ Herbert Okun, T. 1470–1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139; P919 (Informativni izvještaj PMEZ-a povodom posjete šefa misije BiH, 20. februar 1992.), *e-court* str. 10–15; P6513 (Saopštenje za štampu o Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji, 7. septembar 1991.).

⁹⁶¹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139.

Londonu.⁹⁶² Njen zadatak bio je postizanje mirnog rješenja sukoba, kao i razdvajanje republika SFRJ miroljubivim putem.⁹⁶³

314. Dana 1. oktobra 1991., u BiH je osnovana multinacionalna posmatračka misija, PMEZ, kao rezultat napora EZ-a.⁹⁶⁴ Zadatak PMEZ-a bio je da obezbijedi prestanak vatre među sukobljenim stranama tako što će angažovati timove sastavljene od pripadnika raznih nacionalnosti čija je dužnost da započnu dijalog s vojnim zapovjednicima s obje strane.⁹⁶⁵

315. U oktobru 1991., Carrington je iznio plan, nastao tokom rada konferencije, koji je omogućavao razdvajanje svih republika SFRJ mirnim putem.⁹⁶⁶ Slovenija, Hrvatska, SRBiH, Makedonija i Crna Gora prihvatile su plan, ali ga je Srbija odbila.⁹⁶⁷ Cyrus Vance, specijalni izaslanik generalnog sekretara, i ambasador Herbert Okun, njegov specijalni savjetnik, prisustvovali su nekim sjednicama konferencije kao predstavnici generalnog sekretara.⁹⁶⁸

2. Vanceov plan

316. U januaru 1992. strane su, pod okriljem UN-a, potpisale sporazum o prekidu vatre u odnosu na sukob u Hrvatskoj.⁹⁶⁹ U skladu sa sporazumom o prekidu vatre, Vance je iznio plan koji je pozvao na uspostavljanje područja pod zaštitom UN-a u Hrvatskoj i osnivanje UNPROFOR-a.⁹⁷⁰ Vanceov plan sadržao je tri glavne tačke, i to (i) osnivanje UNPROFOR-a kako bi se omogućila demobilizacija i demilitarizacija zaštićenih zona UN-a; (ii) raspoređivanje lokalnih policijskih snaga radi održavanja reda i mira na područjima koja su demilitarizovana pod nadzorom UNPROFOR-a; i (iii) stvaranje sigurnih uslova za dobrovoljni povratak svih izmještenih osoba.⁹⁷¹

⁹⁶² Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4140; P6513 (Saopštenje za štampu o Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji, 7. septembar 1991.); D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 26, 30.

⁹⁶³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139, 4141.

⁹⁶⁴ P919 (Informativni izvještaj PMEZ-a povodom posjete šefa misije BiH, 20. februar 1992.), *e-court* str. 10-15.

⁹⁶⁵ Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*) (gdje se konkretno navodi da je, kad bi se uspostavio dijalog, cilj bio usvojiti mjere za izgradnju povjerenja i provoditi humanitarne akcije), T. 7281; P919 (Informativni izvještaj PMEZ-a povodom posjete šefa misije BiH, 20. februar 1992.), *e-court* str. 10-15.

⁹⁶⁶ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139, 4141.

⁹⁶⁷ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4141.

⁹⁶⁸ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139. John Wilson, bivši načelnik vojnih posmatrača UN-a, postavljen je za vojnog savjetnika Vanceu i za oficira za vezu UNPROFOR-a s MKBJ-om u decembru 1992. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 6, 8; P1046 (Izvjestaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

⁹⁶⁹ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 4; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 9; P2284 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 11, 13.

⁹⁷⁰ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 4; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 9; P2284 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 11, 13.

⁹⁷¹ P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 5-7.

a. UNPROFOR

317. Savjet bezbjednosti je 21. februara 1992. donio rezoluciju 743 kojom je formiran UNPROFOR.⁹⁷² Mandat UNPROFOR-a bio je da pomogne u provođenju Vanceovog plana.⁹⁷³ Štab UNPROFOR-a formiran je 13. marta 1992. u Sarajevu, jer se taj grad u to vrijeme smatrao neutralnom lokacijom.⁹⁷⁴ UNPROFOR-ovi timovi bili su zaduženi za nadziranje područja pod zaštitom UN-a u Hrvatskoj, koja su trebala biti demilitarizovana u skladu s Vanceovim planom.⁹⁷⁵ Među zadacima UNPROFOR-a bila je i zaštita civila koji su živjeli na tim područjima i pružanje pomoći agencijama humanitarne pomoći u vršenju njihovih dužnosti.⁹⁷⁶ Pripadnici UNPROFOR-a koji su patrolirali područjima pod zaštitom UN-a imali su lako naoružanje; uspostavljali su kontrolne punktove na putevima, pretraživali vozila i osobe koje ulaze na područja pod zaštitom UN-a kako bi spriječili unošenje oružja, municije ili vojne opreme.⁹⁷⁷

318. Iako je UNPROFOR prvobitno formiran za područje Hrvatske, njegov mandat je u junu 1992. proširen i na BiH.⁹⁷⁸ Štab UNPROFOR-a, koji je na početku bio u Sarajevu, premješten je u Zagreb, a u Sarajevu je formirana komanda UNPROFOR-a za BiH.⁹⁷⁹ Komandanti UNPROFOR-a u komandi za BiH bili su, redom, generali Philippe Morillon, Francis Briquemont, Michael Rose i

⁹⁷² P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14.

⁹⁷³ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14.

⁹⁷⁴ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14; P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 9; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 21.

⁹⁷⁵ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 84, 92.

⁹⁷⁶ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 20. Dana 8. juna 1992., Savjet bezbjednosti je rezolucijom 758 proširio mandat i povećao popunjenost snaga UNPROFOR-a. V. činjenica o kojoj je presuđeno 9. Dana 29. juna 1992., rezolucijom 761 Savjeta bezbjednosti UNPROFOR je zadužen za zaštitu sarajevskog aerodroma i za pružanje pomoći u njegovom radu. V. činjenica o kojoj je presuđeno 10. U septembru 1992., mandat UNPROFOR-a proširen je rezolucijom 776 Savjeta bezbjednosti i od tada je obuhvatio i zaštitu konvoja humanitarne pomoći. V. činjenica o kojoj je presuđeno 12. P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5.

⁹⁷⁷ John Wilson, T. 3913–3914 (21. juni 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 9. V. takođe P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 4. "Vojni posmatrači UNPROFOR-a" prvobitno su 1. maja 1992. bili raspoređeni na četiri lokacije, i to: Međugorje, Mostar, Stolac i Trebinje. P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 4.

⁹⁷⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 7–9; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 2, 21; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 12; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 64. U izvještaju UN-a od 12. maja 1992. navodi se da bi iz "operativnih i bezbjednosnih" razloga štab UNPROFOR-a trebao biti premješten iz Sarajeva. P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 13. U periodu od 18. maja do 25. juna 1992., štab UNPROFOR-a bio je premješten u Beograd. Nakon toga, 31. jula 1992., premješten je u Zagreb. P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7, 64. Komanda UNPROFOR-a za BiH bila je neposredno podređena štabu UNPROFOR-a u Zagrebu. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 9.

Rupert Smith.⁹⁸⁰ Komanda za BiH obuhvatala je Sektor Sarajevo, Sektor sjeveroistok i Sektor jugozapad.⁹⁸¹ U sklopu komande UNPROFOR-a za BiH u Sarajevu bilo je i odjeljenje za civilne poslove UN-a.⁹⁸² U martu 1995., Savjet bezbjednosti je izvršio reorganizaciju UNPROFOR-a, i Glavni štab smjestio u Zagreb pod opštu komandu i kontrolu specijalnog predstavnika generalnog sekretara, Yasushija Akashija.⁹⁸³ Štab komande UNPROFOR-a za BiH ostao je u Sarajevu i podnosio je izvještaje Komandi snaga UNPROFOR-a u Zagrebu.⁹⁸⁴

319. Sektor Sarajevo obuhvatao je grad Sarajevo, DMZ, ZPI na Igmanu i Žepu.⁹⁸⁵ Štab Sektora Sarajevo bio je smješten u zgradi PTT-inženjeringa na Alipašinom Polju.⁹⁸⁶ Komandanti UNPROFOR-ovog Sektora Sarajevo bili su, redom, general majori Lewis MacKenzie i Hussein Abdel Razek i generali Andre Soubirou, Hervé Gobilliard i Jean-René Bachelet.⁹⁸⁷ U Sektoru

⁹⁸⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 9; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5, 13, 195; Rupert Smith, T. 11296–11298 (8. februar 2011.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 5; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 105.

⁹⁸¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 10; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 12; Rupert Smith, T. 11298 (8. februar 2011.); P1649 (Mapa BiH). Harland navodi da je Bihać kasnije pripojen Komandi UNPROFOR-a za BiH. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 10. Komandanti svakog sektora bili su neposredno podređeni Komandi UNPROFOR-a za BiH. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 11.

⁹⁸² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 10-11; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 15. Od maja 1993., David Harland bio je službenik za civilne poslove u Komandi UNPROFOR-a za BiH i radio je pod Viktorom Andrejevim, koordinatorom za civilne poslove. U januaru 1995., Harland je postao načelnik Odjeljenja za civilne poslove UNPROFOR-a u Sektoru Sarajevo, a u avgustu 1995. postao je politički savjetnik komandanta UNPROFOR-a za BiH, generala Smitha. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 5, 12.

⁹⁸³ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 182. UNPROFOR je reorganizovan tako što su formirane tri zasebne misije, u Hrvatskoj, BiH i Makedoniji, poznate pod zajedničkim nazivom Mirovne snage Ujedinjenih nacija. P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 182. Akashi je imenovan za specijalnog predstavnika generalnog sekretara u januaru 1994. Yasushi Akashi, T. 37665 (24. april 2013.). V. takođe P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 44; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 8.

⁹⁸⁴ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 182.

⁹⁸⁵ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 12; P1649 (Mapa BiH).

⁹⁸⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 11; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 4–5; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 13; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6155. V. takođe D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 9; činjenica o kojoj je presuđeno 14.

⁹⁸⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 11; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 4–5; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2–3; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 3, 81 (pod pečatom); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304 od 13. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom). Komandanti UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo vršili su tu dužnost u sljedećim periodima: MacKenzie, od maja do jula 1992.; Abdel Razek, od avgusta 1992. do februara 1993.; Soubirou, od oktobra 1993. do septembra 1994.; Gobilliard, od septembra 1994. do avgusta 1995.; i Bachelet od avgusta 1995. nadalje. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2–3; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 30.

Sarajevo, pripadnici UNPROFOR-a bili su uglavnom iz Francuske, Rusije, Ukrajine i Egipta.⁹⁸⁸ Godine 1992., u Sektoru Sarajevo bila su raspoređena tri bataljona; do 1994. taj broj je porastao na šest bataljona i jedan odred zadužen za zaštitu sarajevskog aerodroma.⁹⁸⁹ UNPROFOR je u Sarajevu bio zadužen za nadzor DMZ-a i ZPI-ja i izvještavanje o ulaznoj i izlaznoj vatri.⁹⁹⁰ Timovi UNPROFOR-a bili su takođe zaduženi za praćenje konvoja UNHCR-a u grad i kontrolu snabdijevanja Sarajeva vodom, plinom i strujom.⁹⁹¹ Sektor Sarajevo imao je oficire za vezu za obje strane u sukobu; jednog oficira za vezu u SRK-u i jednog u 1. korpusu ABiH, a obojica su direktno bili odgovorni komandantu UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo.⁹⁹² Milenko Indić je bio oficir za vezu VRS-a s UNPROFOR-om.⁹⁹³ Oficir za vezu ABiH bio je smješten u zgradi PTT-a.⁹⁹⁴

b. UNMO

320. Vanceovim planom takođe je bilo predviđeno uvođenje vojnih posmatrača UN-a u svrhu nadziranja demilitarizacije područja pod zaštitom UN-a i izvještavanja o kršenjima sporazuma o prekidu vatre.⁹⁹⁵ Njihovi glavni zadaci obuhvatali su patroliranje područjima, održavanje veze s

⁹⁸⁸ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), par. 6; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 78; P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 8; P2106 (Izjava svjedoka KDZ304 od 13. januara 2011.), str. 4 (pod pečatom); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6155. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 13. Postojale su tri jedinice Francuskog bataljona (jedna je bila stacionirana na aerodromu, druga u Sarajevu, a treća na Igmanu), Egipatski bataljon je takođe bio stacioniran u gradu, Ruski bataljon je bio smješten na Grbavici i južno od Sarajeva, Ukrajinski bataljon u kasarni "Maršal Tito", a još jedan broj pripadnika Ukrajinskog bataljona bio je stacioniran u Žepi. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 6; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 10 (gdje se navodi da su Ukrajina, Francuska i Egipat odražavali vjerski sastav grada); svjedok KDZ304, T. 10458–10460 (18. januara 2011.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3. Ukupno je u Sektoru Sarajevo bilo zastupljeno 17 nacionalnosti. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 5.

⁹⁸⁹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 5; P2106 (Izjava svjedoka KDZ304 od 13. januara 2011.), str. 4 (pod pečatom); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6155.

⁹⁹⁰ P50 (Izjava svjedoka Hugh Nightingalea od 5. februara 1996.), *e-court* str. 4; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 44; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80.

⁹⁹¹ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4.

⁹⁹² P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 10.

⁹⁹³ Milenko Indić, T. 32414–32415, 32428–32429 (22. januar 2013.), T. 32600–32601 (24. januar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 39, 41–44, 54; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 8; P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 3. Indić je izjavio da je kancelarija oficira za vezu premještena iz zgrade PTT-a u kasarnu u Lukavici. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 46–51.

⁹⁹⁴ D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 48–49.

⁹⁹⁵ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 6; John Wilson, T. 3913 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 35; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 4. Rezolucija Savjeta bezbjednosti 743 predviđela je da vojni posmatrači UN-a patroliraju ograničenim područjima u BiH nakon demilitarizacije područja pod zaštitom UN-a u Hrvatskoj. P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14.

lokalnim vlastima i stranama u sukobu, kao i nadziranje situacije i izvještavanje o njoj.⁹⁹⁶ Vojni posmatrači UN-a nisu nosili oružje i uglavnom su imali posredničku ulogu.⁹⁹⁷ Oni su takođe pružali podršku UNHCR-u i drugim humanitarnim agencijama u izvođenju humanitarnih operacija.⁹⁹⁸ Vojni posmatrači UN-a raspoređeni su u BiH početkom juna 1992.⁹⁹⁹ U julu 1992., štab UNMO-a premješten je u Zagreb.¹⁰⁰⁰

321. UNMO i UNPROFOR bili su dvije odvojene organizacije, s različitim funkcijama; međutim, na svakom nivou UNPROFOR-a nalazila se i kancelarija UNMO-a koja je bila smještena na istom mjestu.¹⁰⁰¹ Na primjer, glavni štab UNMO-a nalazio se u sklopu štaba UNPROFOR-a u Zagrebu.¹⁰⁰² Sistem izvještavanja u UNMO-u sastojao se od dnevnih izvještaja o situaciji upućenih štabu i izvještaja o incidentima.¹⁰⁰³ Dnevni izvještaji upućivani su načelniku štaba UNMO-a u Zagreb, a kopija izvještaja Komandi UNPROFOR-a za BiH.¹⁰⁰⁴ Viši vojni posmatrač UN-a prisustvovao je sastancima komande sektora s komandantom sektora UNPROFOR-a i drugim osobljem UNPROFOR-a.¹⁰⁰⁵

322. U Sektoru Sarajevo, komandu nad vojnim posmatračima UN-a imali su viši vojni posmatrači, među kojima su bili, redom, Richard Gray, Richard Mole i Francis Roy Thomas.¹⁰⁰⁶ Bosanski Muslimani su Vojne posmatrače UN-a smjestili u zgradu Predsjedništva, a SRK ih je

⁹⁹⁶ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; John Wilson, T. 3913 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 35; P2170 (Izjava svjedoka Patricia Rechnera od 31. januara 2011.), par. 7; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 29.

⁹⁹⁷ P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 5; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 27.

⁹⁹⁸ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), str. 10; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 4; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 19.

⁹⁹⁹ P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 9.

¹⁰⁰⁰ P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), par. 10; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7. Prije toga, 24. juna 1992., štab UNMO-a premješten je iz Sarajeva u Beograd. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 93.

¹⁰⁰¹ Patrick Rechner, T. 11146 (2. februar 2011.). V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 18 (gdje se navodi da su vojni posmatrači UN-a bili nezavisni od UNPROFOR-a i da su direktno izvještavali u sjedište UN-a u New Yorku preko Zagreba).

¹⁰⁰² P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), par. 10.

¹⁰⁰³ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 18, 22. V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 24–27; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 36; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6127.

¹⁰⁰⁴ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 27. Osim dnevnih izvještaja, sastavljani su i odašiljani mjesečni izvještaji u kojima su bili rezimirani protekli događaji. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 27, 101. V. npr. P1433 (Izveštaj UNMO-a za oktobar 1992.); P1434 (Izveštaj UNMO-a za novembar 1992.); P1429 (Izveštaj UNMO-a za decembar 1992.).

¹⁰⁰⁵ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 14.

¹⁰⁰⁶ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 4; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13. Mole je na dužnosti bio od septembra do decembra 1992. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 3. Thomas je na dužnosti bio od oktobra 1993. do jula 1994. Njegov prethodnik bio je potpukovnik Kukkola (četiri mjeseca), a naslijedio ga je major Skov (dva mjeseca). P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13.

smjestio u kasarnu u Lukavici.¹⁰⁰⁷ Vojni posmatrači UN-a takođe su imali svoju operativnu salu i štab u zgradi PTT-a s direktnim pristupom Komandi UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo i Komandi UNPROFOR-a za BiH.¹⁰⁰⁸ Vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo bili su podijeljeni u dvije grupe, stacionirane na suprotnim stranama linije sukoba.¹⁰⁰⁹ Jedna grupa vojnih posmatrača UN-a bila je stacionirana u samom gradu, na teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana, koja je bila označena kao strana Papa.¹⁰¹⁰ Druga grupa vojnih posmatrača UN-a bila je stacionirana na teritoriji oko grada pod kontrolom bosanskih Srba, označenoj kao strana Lima.¹⁰¹¹ Zadaci Vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu obuhvatali su nadzor lokacija naoružanja, izvještavanje sjedišta u New Yorku o aktivnostima teškog naoružanja i omogućavanje isporuke humanitarne pomoći.¹⁰¹² Vojni posmatrači UN-a na posmatračkim položajima nadzirali su naoružanje i vršili osmatračke patrole na području.¹⁰¹³

323. U skladu s utvrđenom, gore opisanom procedurom, svaki tim UNMO-a u Sektoru Sarajevo bio je dužan vođi tima strane Papa ili Lima dostaviti dnevni izvještaj o situaciji.¹⁰¹⁴ Taj izvještaj se tada spajao s "izvještajem o situaciji UNMO-a Sarajevo" koji se slao u 18:00 sati načelniku

¹⁰⁰⁷ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 7; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6068–6069. Vojni posmatrači UN-a su takođe imali oficira za vezu s ABiH i SRK-om. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6066–6067.

¹⁰⁰⁸ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 7.

¹⁰⁰⁹ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5. V. takođe P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.); P1567 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Francis Roy Thomas). U Sektoru Sarajevo je 1992. bilo otprilike 60 vojnih posmatrača UN-a. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5. Vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo takođe su obuhvatali i one koji su bili stacionirani u Žepi i Goraždu. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 16–19.

¹⁰¹⁰ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5. V. takođe P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.); P1431 (Mapa Sarajeva s ucrtanim položajima UNMO-a). Broj posmatračkih položaja na strani Papa i strani Lima mijenjao se tokom sukoba. U oktobru 1992., na strani Lima bilo je 10 posmatračkih položaja, a četiri na strani Papa, a krajem novembra 1992., na strani Lima bilo je 11 posmatračkih položaja i tri na strani Papa. Richard Mole, T. 5805–5806 (17. avgust 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 16. U oktobru 1993., na strani Papa bilo je šest posmatračkih položaja i sedam posmatračkih položaja na strani Lima. Struktura UNMO-a ponovo se promijenila u junu i julu 1994. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 17–18, 21, 24–25; P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.); P1565 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, 21. februar 1994.); P1566 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, 21. april 1994.).

¹⁰¹¹ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 19. V. takođe P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.).

¹⁰¹² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 11; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6062. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2779. Do 1993. godine, timovi UNMO-a bili su raspoređeni u Goraždu, Tuzli, Bihaću, Žepi i Srebrenici. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 16; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 67; v. takođe par. 4966–4971. Osim redovnih aktivnosti vojni posmatrači UN-a na strani Papa bili su zaduženi za istraživačku "aktivnost", kad bi Thomas to zatražio. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 19.

¹⁰¹³ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 13.

¹⁰¹⁴ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 39. V. takođe par. 321.

UNMO-a u Zagreb, dok se kopija radi informacije dostavljala komandi Sektora Sarajevo.¹⁰¹⁵ U junu 1994., vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo reorganizovani su u 17 posmatračkih položaja, a njihove zone odgovornosti podijeljene su u pet oblasti, čime je svaki tim UNMO-a mogao saradivati s bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima u svakoj oblasti.¹⁰¹⁶

3. Cutileiro i Sarajevski sporazum

324. U januaru 1992., Portugal je preuzeo predsjedništvo EZ-a, a sljedećeg mjeseca ambasador José Cutileiro imenovan je za predsjedavajućeg na pregovorima o budućem ustavnom uređenju BiH.¹⁰¹⁷ Pregovori su održani u Sarajevu, Briselu i Lisabonu.¹⁰¹⁸

325. Dana 23. februara 1992., konferencija je iznijela novi plan, pod naslovom Izjava o principima za novo ustavno uređenje BiH, takođe poznata pod nazivom Lisabonski sporazum ili Cutileirov plan.¹⁰¹⁹ Na osnovu plana, BiH je trebala biti nezavisna država u postojećim granicama, sastavljena od tri konstitutivne jedinice – bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba.¹⁰²⁰ U planu su navedeni principi za ustavno uređenje BiH i iznijet je prijedlog strukture Skupštine i vlade BiH.¹⁰²¹ Cutileirov plan nije predvidio teritorijalni kontinuitet SrRBiH niti uspostavljanje koridora između Srbije i regije Krajina.¹⁰²² Nadalje, Cutileirovim planom nije bila

¹⁰¹⁵ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 40. Sve informacije koje bi stigle po izdavanju "izvještaja o situaciji UNMO-a Sarajevo" bile su uključene u dodatni izvještaj o situaciji. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 39. Oficir za vezu UNMO-a bio je trajno stacioniran u štabu UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo i UNPROFOR-u je dostavljao informacije iz izvještaja UNMO-a. P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 7 (pod pečatom).

¹⁰¹⁶ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 24–25.

¹⁰¹⁷ D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 3; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4318–4139; Momčilo Krajišnik, T. 43218 (7. novembar 2013.); D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 37; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 109.

¹⁰¹⁸ D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 5–17; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4320; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25259–25260; D4484 (Telefaks s kriptozastitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), par. 4, 8; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 111.

¹⁰¹⁹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4320–4321; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.).

¹⁰²⁰ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4195; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.), str. 1; D4484 (Telefaks s kriptozastitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), str. 2; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 111.

¹⁰²¹ P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4195; D4484 (Telefaks s kriptozastitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), str. 2.

¹⁰²² Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4195. Prema Okunovim riječima, bosanski Srbi su imali sljedeće političke ciljeve: (i) osnivanje zasebne države pod nazivom RS, (ii) kontinuitet teritorije RS-a i teritorijalna veza sa Srbijom, (iii) etnička homogenost RS-a, (iv) RS bi imao poseban odnos sa Srbijom, (v) Sarajevo bi bilo podijeljeno na dio pod kontrolom bosanskih Srba i dio pod kontrolom bosanskih Muslimana i (vi) RS bi imao pravo veta na sva rezidualna ovlaštenja centralne vlade BiH. Herbert Okun, T. 1474–1475 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4157–

predviđena fizička podjela Sarajeva na dio grada pod kontrolom bosanskih Muslimana i dio pod kontrolom bosanskih Srba.¹⁰²³ Optuženi je 25. februara 1992. sažeo ishod pregovora na sjednici Skupštine bosanskih Srba i izjavio da su bosanski Srbi prihvatili tri glavne stavke, naime da bi BiH bila (i) nezavisna država, (ii) zadržala postojeće granice; i (iii) da bi se sastojala od tri konstitutivna dijela.¹⁰²⁴

326. Dana 18. marta 1992., sve tri strane sporazumjele su se oko Izjave o principima, poznate kao Sarajevski plan, kao osnove za daljnje pregovore.¹⁰²⁵ Taj sporazum bio je pročišćen Cutileirov plan.¹⁰²⁶ U njemu se navodilo da je BiH država, "sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnim principima, pri čemu se uzimaju u obzir ekonomski, geografski i drugi kriterijumi", a obuhvatao je i poštovanje ljudskih prava, vjerske slobode i zaštitu manjina.¹⁰²⁷ Dalje se navodilo da će se osnovati radna grupa koja će imati zadatak da tačno odredi teritoriju konstitutivnih jedinica.¹⁰²⁸ Mapa priložena uz Sarajevski plan prikazivala je podjelu BiH na područja bosanskih Srba, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koja su predstavljala tri konstitutivne jedinice.¹⁰²⁹

327. Po postizanju sporazuma, pregovarači na strani bosanskih Srba izvijestili su Skupštinu bosanskih Srba.¹⁰³⁰ Novi nacrt prijedloga, objasnili su zastupnicima, imao je za cilj podjelu BiH na

---

4158. Okun je takođe izjavio da je optuženi govorio o genocidu koji su bosanski Srbi pretrpjeli tokom Drugog svjetskog rata i o tome da bosanski Srbi imaju pravo da povrate teritoriju koju su izgubili tokom rata. Herbert Okun, T. 1489–1490 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4166–4167, 4370.

¹⁰²³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4196.

¹⁰²⁴ V. D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrBiH, 25. februar 1992.), str. 5–12, 16–20; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.). Krajišnik je u svjedočenju rekao da Strateški ciljevi, koje je optuženi kasnije iznio na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, nisu bili vojni ciljevi, već zapravo zahtjevi koje su bosanski Srbi podnijeli Cutileiru. Momčilo Krajišnik, T. 43768–43771 (19. novembar 2013.).

¹⁰²⁵ P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 10. Pregovori su održani u Sarajevu 27. februara 1992., u Briselu 7. marta 1992. i ponovo u Sarajevu od 16. do 18. marta 1992. D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 5, 7, 9; D4484 (Telefaks s kriptozastitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), str. 2. V. npr. P952 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 12. juni 1992.), D2975 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 13. juni 1992.), D2981 (Pismo Josea Cutileira časopisu *The Economist*, bez datuma), D2980 (Komentar iz lista *International Herald Tribune* pod naslovom "Vance and Owen Got It Right", 16. februar 1993.), gdje se navodi činjenica da je sporazum postignut 18. marta 1992.

¹⁰²⁶ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4320–4321.

¹⁰²⁷ P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.), str. 1; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 11, 18. V. takođe D486 (Mapa Cutileirovog plana, mart 1992.).

¹⁰²⁸ P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.), str. 3; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 13, 15.

¹⁰²⁹ P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.), str. 4, 9. Među opštinama pod kontrolom bosanskih Srba bili su Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Srbac, Derвента, Modriča, Banjaluka, Laktaši, Prnjavor, Bosanski Petrovac, Ključ, Mrkonjić Grad, Skender Vakuf, Čelinac, Kotor Varoš, Teslić, Drvar, Glamoč, Šipovac, Kupres, Lopare, Ugljevik, Bijeljina, Šekovići, Ilijaš, Sarajevo (isključujući grad Sarajevo), Pale, Sokolac, Han Pijesak, Čajniče, Rudo, Kalinovik, Nevesinje, Gacko, Bileća, Ljubinja i Trebinje. D486 (Mapa Cutileirovog plana, mart 1992.).

¹⁰³⁰ D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrBiH, 18. mart 1992.), str. 6–14; Momčilo Krajišnik, T. 43252–43523 (27. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2005.

tri konstitutivne jedinice koje nisu zasnovane isključivo na nacionalnim principima, već uvažavaju ekonomske i geografske kriterijume.¹⁰³¹ Prijedlog je ocijenjen kao "baza za dalje pregovore".¹⁰³²

328. Dana 3. aprila 1992., Krajišnik, kao predsjednik Skupštine bosanskih Srba, uputio je pismo Cutileiru u kojem je predložio da se pregovori nastave na osnovu Izjave o principima, kako je dogovoreno 18. marta 1992.¹⁰³³

329. Kao što je gore navedeno, SAD i EZ su 6. aprila 1992. priznali nezavisnost BiH.¹⁰³⁴ Sljedećeg dana, Savjet bezbjednosti je usvojio rezoluciju 749 kojom je odobreno sveobuhvatno raspoređivanje snaga UNPROFOR-a na područje SFRJ.¹⁰³⁵ Pet dana kasnije, vođe sve tri strane u sukobu potpisale su sporazum o prekidu vatre.¹⁰³⁶ Sporazumom je proglašen neodložan i potpun prekid vatre u BiH, uključujući i Sarajevo, a stupio je na snagu u ponoć 12. aprila 1992.¹⁰³⁷ Sporazumom je predviđeno da se artiljerija ukloni i stavi pod kontrolu posmatrača EZ-a.¹⁰³⁸ Šest dana kasnije, zgrada RTV-a u Sarajevu pogođena je minobacačkom vatrom.¹⁰³⁹ Dana 23. aprila 1992., Carrington, Cutileiro, Doyle, Izetbegović, optuženi i Koljević sastali su se na sarajevskom aerodromu i ponovno potvrdili sporazum o prekidu vatre od 12. aprila.¹⁰⁴⁰ Uprkos tome, UN je izvijestio da se "pokazalo da je nemoguće provesti" prekid vatre.¹⁰⁴¹

¹⁰³¹ D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 6; Momčilo Krajišnik, T. 43252–43523 (27. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2006.

¹⁰³² D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 6, 32, 44; Momčilo Krajišnik, T. 43252–43523 (27. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2007.

¹⁰³³ D2971 (Pismo Skupštine SrRBiH Joseu Cutileiru, 3. april 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 20.

¹⁰³⁴ V. par. 56; P2284 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 15.

¹⁰³⁵ D227 (Rezolucija 749 Savjeta bezbjednosti UN-a, 7. april 1992.). V. par. 317.

¹⁰³⁶ P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284.

¹⁰³⁷ P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284.

¹⁰³⁸ P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.).

¹⁰³⁹ V. par. 3542.

¹⁰⁴⁰ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284; P937 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3. Sastanku su prisustvovali i predsjednik Ministarskog savjeta EU, dr. Pinheiro, generali UNPROFOR-a Morillon i MacKenzie i komandant JNA Kukanjac. Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283. Dana 5. maja 1992., Fikret Abdić, Stjepan Kljuić i general Aksentijević iz JNA sastali su se s Carringtonom i Doyleom u Sarajevu i dogovorili neodložan prekid vatre u Sarajevu i BiH. Bosanski Srbi nisu prisustvovali tom sastanku budući da su, prema Doyleovim riječima, smatrali da je opasno doći u zgradu PTT-a u Sarajevu. Doyle je u svjedočenju rekao da su prekidi vatre relativno brzo kršeni. Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25295–25296; P948 (Sarajevski sporazum o prekidu vatre, 5. maj 1992.).

¹⁰⁴¹ P937 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3.

330. Dana 1. maja 1992., Cutileiro je odgodio zakazane mirovne pregovore do 13. maja zato što strane u sukobu nisu poštovale sporazum o prekidu vatre.¹⁰⁴² Dana 11. maja 1992., Cutileiro je ponovno odgodio pregovore zbog pogoršanja situacije u Sarajevu i krađe 12 tona zaliha MKCK-a sa sarajevskog aerodroma.¹⁰⁴³ Dana 15. maja 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 752, kojom se svim stranama u sukobu nalaže da odmah obustave borbe, da poštuju sporazum o prekidu vatre potpisan 12. aprila 1992. i da u potpunosti saraduju s UNPROFOR-om i PМЕZ-om.¹⁰⁴⁴ Dana 17. maja 1992., optuženi je uputio pismo Cutileiru u kojem je naveo da je Skupština bosanskih Srba proglasila jednostrani prekid vatre, koji je isticao sljedećeg dana, i optužio je Izetbegovića i bosanske Muslimane za nastavljnje sukoba.¹⁰⁴⁵

331. Dana 26. maja 1992., Krajišnik je obavijestio Cutileira o tome da je postignut sporazum o prekidu vatre na području sarajevskog aerodroma i o otvaranju aerodroma u humanitarne svrhe.¹⁰⁴⁶ Međutim, sljedećeg dana, nakon što su u Sarajevu granatirani ljudi koji su čekali u redu za hljeb, delegacija bosanskih Muslimana napustila je mirovne pregovore u Lisabonu.¹⁰⁴⁷ Optuženi je rekao Cutileiru i Doyleu da bosanski Srbi nisu odgovorni za granatiranje.¹⁰⁴⁸ Dana 27. maja 1992., optuženi i rukovodstvo SDS-a "izjavili su svoju spremnost" da otvore sarajevski aerodrom za humanitarne transporte i da stave teško naoružanje pod nadzor UNPROFOR-a.¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴² P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3; P948 (Sarajevski sporazum o prekidu vatre, 5. maj 1992.). Nakon ubistva jednog člana PМЕZ-a u Mostaru 1. maja 1992., PМЕZ je potpuno povukao svoje posmatrače iz BiH. P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3. Dana 7. maja 1992., PМЕZ je izvijestio da je HDZ postigao sporazum sa SDS-om da se okonča oružani sukob između Srba i Hrvata i da su se dogovorili oko teritorijalnog razgraničenja i prekida vatre. D238 (Pismo PМЕZ-a ambasadoru Cutileiru, 7. maj 1992.). Dana 6. maja 1992., Boban i optuženi objavili su "sveopće i trajno primirje" u BiH pod kontrolom EZ-a koji je stupio na snagu 6. maja 1992. u 24:00 sata. D4060 (Članak iz lista *Novi vjesnik* pod naslovom "Dogovor Bobana i Karadžića", 8. maj 1992.); D4061 (Saopštenje za javnost Radovana Karadžića i Mate Bobana, 6. maj 1992.); Momčilo Krajišnik, T. 43972–43973 (21. novembar 2013.).

¹⁰⁴³ P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3-4.

¹⁰⁴⁴ P980 (Rezolucija 752 Savjeta bezbjednosti UN-a, 15. maj 1992.).

¹⁰⁴⁵ D233 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 17. maj 1992.).

¹⁰⁴⁶ D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.), str. 1.

¹⁰⁴⁷ D230 (Izveštaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 1. juni 1992.) (pod pečatom), str. 1; D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 61.

¹⁰⁴⁸ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300. V. takođe D2973 (Pismo Predsjedništva SrRBiH Joseu Cutileiru i drugima, 27. maj 1992.); D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.).

¹⁰⁴⁹ V. par. 4026. P949 (Saopštenje rukovodstva SDS-a u vezi s Aerodromom Sarajevo i dostavljanjem humanitarne pomoći, 27. maj 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300; Stanislav Galić, T. 37552 (22. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je glavna svrha predaje aerodroma bila da se omogući dostava humanitarne pomoći u Sarajevo i materijalnih sredstava i tehničke opreme UNPROFOR-u); John Zamenta, T. 42462 (29. oktobar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je predaja aerodroma bila primjer spremnosti optuženog na saradnju u vezi s humanitarnim pitanjima); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 286 (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi omogućili korištenje aerodroma za humanitarne potrebe Sarajeva).

332. Dana 30. maja 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 757, kojom su SRJ-u uvedene ekonomske sankcije i kojima se od svih strana u sukobu zatražilo da stvore uslove za neometanu isporuku humanitarne pomoći Sarajevu i drugim odredištima u BiH.¹⁰⁵⁰ Ovom rezolucijom takođe je uspostavljena bezbjedna zona koja je obuhvatala Sarajevo i sarajevski aerodrom.¹⁰⁵¹ Posljedica toga bilo je to da su, od 2. do 4. juna 1992., predstavnici UN-a, među kojima John Wilson i Hussein Abdel-Razek, održali sastanke s optuženim, Biljanom Plavšić, Mladićem i Krajišnikom, na strani bosanskih Srba, i Ejupom Ganićem i Izetbegovićem, na strani bosanskih Muslimana, o pitanju otvaranja sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe.¹⁰⁵² Prema Wilsonovim riječima, bosanski Srbi nisu bili voljni da UN-u predaju aerodrom, ali su na to pristali pošto njihovi vojni položaji ne bi bili bitno oslabljeni, a predaja bi pomogla u popravljanju "ružn[e] slik[e] u očima međunarodne zajednice".¹⁰⁵³ Tako je 5. juna potpisan Sporazum o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe (dalje u tekstu: Sporazum u vezi s aerodromom).¹⁰⁵⁴ Sporazumom je bilo predviđeno otvaranje sarajevskog aerodroma u svrhu dostave humanitarne pomoći Sarajevu pod nadzorom UN-a.¹⁰⁵⁵ Strane su preuzele obavezu da ni na koji način ne ometaju slobodno odvijanje vazdušnog saobraćaja na sarajevskom aerodromu, koji je trebalo da bude pod nadzorom UNPROFOR-a.¹⁰⁵⁶

333. Iako su se strane složile s Izjavom o principima, Izetbegović je u junu 1992. povukao svoj pristanak na Cutileirov plan.¹⁰⁵⁷ Generalni sekretar je pozvao strane da ponovno započnu pregovore, a optuženi je ponudio bezuslovan prekid vatre, počev od 15. juna 1992., slobodu

¹⁰⁵⁰ P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27.

¹⁰⁵¹ P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.), str. 6; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27.

¹⁰⁵² P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 84, 85; John Wilson, T. 3925 (21. juni 2010.); P1039 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.); P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.). Na strani bosanskih Srba, Plavšićeva je bila zadužena za humanitarna pitanja, a Koljević je bio šef komisije RS-a za saradnju s UN-om. V. par. 97; svjedok KDZ240, T. 16116 (5. juli 2011.); Milenko Indić, T. 32466 (22. januar 2013.); John Zametica, T. 42488 (29. oktobar 2013.); Velibor Ostojić, D2361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 26670.

¹⁰⁵³ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 88–89; P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 3 (gdje se izvještava da je Plavšićeva na sastanku rekla predstavnicima UNPROFOR-a da se rukovodstvo bosanskih Srba "zavjetovalo narodu da neće dati ni pedalj njihove teritorije"); Colm Doyle, T. 2873 (27. maj 2010).

¹⁰⁵⁴ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27; John Wilson, T. 3928–3929 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 98.

¹⁰⁵⁵ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), par. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 10 (gdje se navodi da je Savjet bezbjednosti rezolucijom 761 od 29. juna 1992. zadužio UNPROFOR za zaštitu aerodroma, kao i za pružanje pomoći kako bi humanitarna pomoć stigla do stanovništva).

¹⁰⁵⁶ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), par. 2, 3, 8.

¹⁰⁵⁷ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4177, 4196, 4324–4326, 4328; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 10–19.

pristupa vojnim posmatračima UN-a i ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma.¹⁰⁵⁸ Međutim, u međuvremenu se nastavilo nasilje u Sarajevu i drugim dijelovima BiH.¹⁰⁵⁹

334. Dana 4. juna 1992., optuženi, Biljana Plavšić i Mladić održali su u Sarajevu sastanak sa Cedricom Thornberryjem i Wilsonom, kao predstavnicima UNPROFOR-a, u vezi sa sarajevskim aerodromom.¹⁰⁶⁰ Optuženi je objasnio da je njegov stav u Lisabonu bio da UN-ov nadzor nad Sarajevom uključi utvrđivanje "zelene linije" između strane grada pod kontrolom bosanskih Srba i strane pod kontrolom bosanskih Muslimana, pri čemu bi svaku stranu obezbjeđivala njena policija.¹⁰⁶¹ Samo u takvim uslovima bi bosanski Srbi pristali na povlačenje teškog naoružanja. Predstavnici UNPROFOR-a ukazali su na razliku između tog stava bosanskih Srba i njihovog stava kako su ga shvatili Cutileiro i drugi u Lisabonu.¹⁰⁶² Prema Cutileirovom shvatanju, UNPROFOR je trebao imati potpunu kontrolu nad sarajevskim aerodromom.¹⁰⁶³ Bosanski Srbi su podnijeli spisak uslova koje predlažu u vezi s ponovnim otvaranjem aerodroma.¹⁰⁶⁴

335. Optuženi je 5. juna 1992. s bosanskim Muslimanima, koje je predstavljao UNPROFOR, potpisao sporazum o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe.¹⁰⁶⁵ Strane su potvrdile prekid vatre u Sarajevu i oko njega, koji je bio proglašen 1. juna 1992., i sporazumjele su se da će UNPROFOR nadzirati njegovu primjenu.¹⁰⁶⁶ Sporazum je predviđao da se protivavionsko, artiljerijsko i minobacačko oružje, raketni sistemi i tenkovi povuku na područja koja je odredio UNPROFOR i da se stave pod nadzor UNPROFOR-a.¹⁰⁶⁷ Strane su se dogovorile da neće ometati vazdušni saobraćaj pod nadzorom UNPROFOR-a, a koji je uključivao letove s humanitarnom pomoći s aerodroma i na njega, kao i misije UNPROFOR-a.¹⁰⁶⁸ UN je trebalo da

¹⁰⁵⁸ D228 (Izveštaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), str. 2 (pod pečatom).

¹⁰⁵⁹ D228 (Izveštaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom). V. npr. par. 861, 967–970, 1610, 2131–2132, 3558–3559.

¹⁰⁶⁰ P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 85, 89.

¹⁰⁶¹ P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 2.

¹⁰⁶² P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 2.

¹⁰⁶³ P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 2.

¹⁰⁶⁴ P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 8–9; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 28.

¹⁰⁶⁵ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 5, Milenko Indić, T. 32418–32419 (22. januar 2013.). Vlada bosanskih Muslimana nije se htjela direktno sastati s predstavnicima rukovodstva bosanskih Srba, te se UNPROFOR morao naizmjenično sastajati sa stranama koje su potpisale zasebne kopije istog dokumenta sa sporazumom o otvaranju aerodroma. John Wilson, T. 3928–3929 (21. juni 2010.).

¹⁰⁶⁶ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 1.

¹⁰⁶⁷ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 1.

¹⁰⁶⁸ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 1-2.

nadzire dostavu humanitarne pomoći, a strane je trebalo da omoguće te isporuke i brinu se za sigurnost kretanja.¹⁰⁶⁹

336. Dana 8. juna 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 758 u kojoj je zabilježeno ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma pod isključivim nadzorom UN-a i uspostavljanje bezbjedne zone oko Sarajeva i aerodroma.¹⁰⁷⁰ Savjet bezbjednosti je proširio mandat snaga UNPROFOR-a u BiH, popunio ih i odobrio raspoređivanje vojnih posmatrača UN-a u BiH.¹⁰⁷¹ To je označilo početak zvaničnog mandata UNPROFOR-a u BiH, čiji je zadatak bio da drži sarajevski aerodrom otvorenim u humanitarne svrhe i da vrši obezbjeđenje humanitarnih konvoja i UNHCR-a.¹⁰⁷²

337. Optuženi je 12. juna 1992. ponudio bezuslovni prekid vatre u BiH koji bi stupio na snagu 15. juna 1992. i ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma.¹⁰⁷³

338. Dana 27. juna 1992., na snagu je stupio još jedan prekid vatre u Sarajevu.¹⁰⁷⁴ Istog dana, optuženi je pismom obavijestio EZ, Cutileira i Carringtona da je u toku posljednja faza otvaranja sarajevskog aerodroma i da bosanski Srbi poštuju sporazum o prekidu vatre.¹⁰⁷⁵ On je dalje naveo da poštovanje sporazuma o prekidu vatre otvara mogućnost za nastavljavanje pregovora o budućem ustavnom uređenju BiH.¹⁰⁷⁶

339. Dana 29. juna 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 761 i bosanski Srbi su predali aerodrom UNPROFOR-u.¹⁰⁷⁷ Pravo korištenja aerodroma imao je jedino UN.¹⁰⁷⁸ Aerodrom je

¹⁰⁶⁹ P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 3.

¹⁰⁷⁰ P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.).

¹⁰⁷¹ P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 9.

¹⁰⁷² P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 28; P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 4. V. par. 318.

¹⁰⁷³ D4492 (Telefaks UNPROFOR-a, 13. juni 1992.); D4642 (Memorandum McKenzia Nambiaru, 13. juni 1992.), par. 5; D228 (Izveštaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.) (pod pečatom), par. 1, 15; D2400 (Sporazum o prekidu vatre, 15. juni 1992.). V. takođe D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 24; D2405 (Sporazum o prekidu vatre, bez datuma). Optuženi, u pismu upućenom Cutileiru od 5. juna 1992., izjavio je da su bosanski Srbi "prevareni" i da Izetbegović i bosanski Muslimani "ugrožavaju" mirovni proces. D234 (Pismo Radovana Karadžića ambasadoru Cutileiru, 5. juni 1992.). U odgovoru Cutileiro je izjavio da EZ nije dala nikakva obećanja bosanskim Srbima i da on namjerava da ponovo započne pregovore čim "budu riješena pitanja u vezi s aerodromom, slobodnim prolazom humanitarne pomoći i srpske artiljerije oko Sarajeva uz posredovanje UNPROFOR-a". P952 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 12. juni 1992.); Jose Cutileiro, T. 33954–33955 (19. februar 2013.); Momčilo Krajišnik, T. 43914–43916 (20. novembar 2013.).

¹⁰⁷⁴ D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.); D4489 (Vijest novinske agencije Tanjug, 26. juni 1992.).

¹⁰⁷⁵ D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.). V. takođe D4564 (Telefaks Radovana Karadžića Milanu Paniću, 27. juni 1992.).

¹⁰⁷⁶ D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.).

¹⁰⁷⁷ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 75; P2038 (Vijest kanala BBC u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, s transkriptom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 10,

otvoren sljedećeg dana, ali kad je konvoj vozila UN-a u pratnji bosanskih Srba krenuo s aerodroma, na njega je otvorena vatra, u kojoj su ozlijeđena četiri pripadnika UN-a.¹⁰⁷⁹ Zbog toga je UN odlučio da privremeno prekine aktivnosti na aerodromu.¹⁰⁸⁰

340. Dana 3. jula 1992., Carrington je dao izjavu nakon svoje posjete Sarajevu.¹⁰⁸¹ Prema Carringtonovim riječima, Izetbegović je postavio dva uslova za nastavak mirovnih pregovora, i to prekid vatre u trajanju od jedne sedmice u cijeloj BiH i stavljanje pod UN-ovu kontrolu sveg teškog naoružanja koje je prethodno pripadalo JNA.¹⁰⁸² Izetbegović je takođe izjavio da ne može prihvatiti određene elemente Izjave o principima, ali da će iznijeti alternativne prijedloge.¹⁰⁸³ Optuženi, mada se složio s Izjavom o principima dogovorenoj u martu, izjavio je da nije prihvatljiv prijedlog prema kojem bi BiH bila jedinstvena država.¹⁰⁸⁴

341. Dana 5. jula 1992., UNPROFOR je izvijestio da se prekid vatre ne održava, ali da letovi s humanitarnom pomoći stižu na sarajevski aerodrom i da konvoji UNHCR-a dostavljaju pomoć u grad.¹⁰⁸⁵ Međutim, prema Nambiarovim riječima, operacija aerodrom bila je i dalje "vrlo osjetljiva".¹⁰⁸⁶ Prema procjeni UNPROFOR-a, obje strane su imale "svoje planove koji imaju malo veze s humanitarnim problemima" i utisak je bio kao da se "bore nasmrt oko budućeg izgleda, karaktera pa čak i samog postojanja nove države [BiH]".¹⁰⁸⁷

342. Dana 13. jula 1992., Savjet bezbjednost usvojio je rezoluciju 764 kao odgovor na nastavak kršenja sporazuma o sarajevskom aerodromu od 5. juna 1992.¹⁰⁸⁸ Rezolucijom je Savjet bezbjednosti odobrio generalnom sekretaru UN-a da razmjesti dodatne snage UNPROFOR-a za

---

11 (UNPROFOR je bio zadužen za zaštitu aerodroma i za pružanje pomoći pri dostavi humanitarne pomoći). V. par. 3560.

¹⁰⁷⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 11.

¹⁰⁷⁹ D2409 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s otvaranjem vatre na vozila UN-a u blizini aerodroma, 30. juni 1992.); D590 (Izveštaj UNPROFOR-a, 30. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6551–6556 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica). Vojni posmatrači UN-a izvijestili su da je vatra otvorena na vozila UN-a namjerno, činjenica da su prvo gađana vozila bosanskih Srba mogla bi ukazivati na to da je vatra otvorena od strane snaga Predsjedništva i da je vatra otvorena iz smjera sjevernog dijela Dobrinje. D2409 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s otvaranjem vatre na vozila UN-a u blizini aerodroma, 30. juni 1992.), par. 5–6; D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 25.

¹⁰⁸⁰ D590 (Izveštaj UNPROFOR-a, 30. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6551–6556 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D2409 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s otvaranjem vatre na vozila UN-a u blizini aerodroma, 30. juni 1992.), par. 5.

¹⁰⁸¹ D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.).

¹⁰⁸² D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.), str. 2.

¹⁰⁸³ D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.), str. 2.

¹⁰⁸⁴ D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.), str. 2.

¹⁰⁸⁵ D4647 (Memorandum Nambiara Gouldingu, 7. juli 1992.), par. 1–3, 5.

¹⁰⁸⁶ D4647 (Memorandum Nambiara Gouldingu, 7. juli 1992.), par. 12.

¹⁰⁸⁷ D4647 (Memorandum Nambiara Gouldingu, 7. juli 1992.), par. 8.

¹⁰⁸⁸ P982 (Rezolucija 764 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. juli 1992.).

zaštitu sarajevskog aerodroma i dostavu humanitarne pomoći.¹⁰⁸⁹ Dana 14. jula, UNPROFOR je izvijestio o tome da pomoć i dalje stiže u Sarajevo, ali da je aerodrom izložen "gotovo neprihvatljivom stepenu opasnosti" i da se situacija u Sarajevu i dalje pogoršava.¹⁰⁹⁰

343. Dana 17. jula 1992., u Londonu, strane su dogovorile prekid vatre na cijeloj teritoriji BiH, u trajanju od 14 dana, koji je stupio na snagu 19. jula 1992. u 18:00 sati.¹⁰⁹¹ Nastavak pregovora zakazan je za 27. juli 1992. u Londonu.¹⁰⁹² Međutim, 23. jula 1992., Carrington i Cutileiro su konstatovali da su sve strane u sukobu prekršile sporazum o prekidu vatre.¹⁰⁹³ Carrington je pozvao strane da poštuju i provode sporazum o prekidu vatre, ali je konstatovao da kršenja bacaju sjenu na nastavak pregovora zakazan za 27. juli 1992. u Londonu.¹⁰⁹⁴ Pregovori nisu nastavljeni u julu.¹⁰⁹⁵

344. Dana 25. jula, SRK je izvijestio o tome da su snage ABiH koncentrisale artiljerijsku vatru na Dobrinju i područje aerodroma i da im je "vjerovatni cilj" onemogućiti bezbjedno slijetanje aviona.¹⁰⁹⁶ Odgovarajući na probleme s kojima je UNPROFOR bio suočen na aerodromu, Savjet bezbjednosti je 13. avgusta usvojio rezoluciju 770, u kojoj je zahtijevao od strana da preduzmu sve potrebne mjere da se zaštiti ljudstvo UN-a i drugi učesnici u dostavi humanitarne pomoći.¹⁰⁹⁷ Savjet bezbjednosti je zahtijevao od strana u sukobu da smjesta prekinu sukobe, da se MKCK-u omogući pristup svim zatvorima i zatočeničkim centrima i da se preduzmu sve potrebne mjere da se zaštiti ljudstvo UNPROFOR-a.¹⁰⁹⁸

¹⁰⁸⁹ P982 (Rezolucija 764 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. juli 1992.).

¹⁰⁹⁰ D2411 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. juli 1992.), par. 1–2 (gdje se izvještava da je UNPROFOR predmet kampanje ocrnjivanja koju vodi Predsjedništvo BiH, zbog čega je došlo do niza incidenata u kojima je ljudstvo UN-a bilo izloženo prijetnjama prilikom izvršavanja svojih zadataka).

¹⁰⁹¹ D4710 (Tekst sporazuma koji su potpisali Boban, Radovan Karadžić i Silajdžić u Londonu 17. jula 1992.), str. 1–2 (sporazum je predvidio da se sve teško naoružanje stavi pod međunarodni nadzor i da se svim izbjeglicama dozvoli da se vrate u mjesta odakle su protjerane. Strane su zatražile od Savjeta bezbjednosti da obavi pripreme za takav nadzor). V. takođe D593 (Naredenje Glavnog štaba VRS-a, 22. juli 1992.), str. 2. Milovanović je naveo da je optuženi potpisao primirje bez konsultacije s Glavnim štabom. D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 6.

¹⁰⁹² D4710 (Tekst sporazuma koji su potpisali Boban, Radovan Karadžić i Silajdžić u Londonu 17. jula 1992.), str. 1.

¹⁰⁹³ D2978 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 23. juli 1992.). V. takođe D4710 (Tekst sporazuma koji su potpisali Boban, Radovan Karadžić i Silajdžić u Londonu 17. jula 1992.); D4711 (Pismo Biljane Plavšić generalu McKenzieju, 19. juli 1992.); D4713 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, lordu Carringtonu i ambasadoru Cutileiru, 20. juli 1992.).

¹⁰⁹⁴ D2978 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 23. juli 1992.).

¹⁰⁹⁵ V. D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30.

¹⁰⁹⁶ D592 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1992.), par. 1; D591 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1992.), par. 1; svjedok KDZ088, T. 6558 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je to bio "rutinski stav" ABiH da otvara vatru na aerodrom, a potom za to krivi bosanske Srbe.).

¹⁰⁹⁷ P983 (Rezolucija 770 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. avgust 1992.), str. 1–2, par. 6.

¹⁰⁹⁸ P983 (Rezolucija 770 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. avgust 1992.).

345. Rad Mirovne konferencija EZ-a o Jugoslaviji okončan je u avgustu 1992., kada je Ujedinjeno Kraljevstvo, koje je u to vrijeme predsjedalo EZ-om, sazvalo novu međunarodnu konferenciju u Londonu.¹⁰⁹⁹

4. Londonska konferencija

346. Londonska konferencija o bivšoj SFRJ održana je 26. i 27. avgusta 1992.¹¹⁰⁰ Uoči konferencije, optuženi je izjavio da je 19. avgusta 1992. izdao naređenje da se prisilno premještanje civilnog stanovništva mora spriječiti i da se sve pismene izjave izbjeglica da se neće vratiti smatraju pravno nevažećim.¹¹⁰¹ Ponovno je rekao da se nada da će pregovori dovesti do prestanka sukoba.¹¹⁰²

347. Dana 26. avgusta 1992., optuženi i Koljević sastali su se s Vanceom i Carringtonom.¹¹⁰³ Optuženi je izjavio da su bosanski Srbi spremni da pregovaraju, pa čak i da vrate dio teritorije, u sklopu sveopšteg sporazuma, samo pod uslovom da takav sporazum štiti imovinska prava Srba na muslimanskim i hrvatskim područjima.¹¹⁰⁴ Optuženi je izjavio da bi teritorija bosanskih Srba mogla biti jedna geografski cjelovita jedinica, ali je Vance pitao kako se to može postići bez premještanja stanovništva.¹¹⁰⁵ U vezi sa Sarajevom, optuženi je izjavio da je spreman prihvatiti posmatrača UN-a na svim srpskim artiljerijskim položajima u Sarajevu i oko njega.¹¹⁰⁶ Tog dana je i predsjednik MKCK-a apelovao na učesnike konferencije da riješe sukob i da uspostave poštovanje međunarodnog humanitarnog prava.¹¹⁰⁷

348. Istog dana, na Londonskoj konferenciji usvojena je Izjava o principima kao osnova za sporazumno okončanje sukoba.¹¹⁰⁸ Ti principi su obuhvatali, između ostalog, pristanak na prekid vatre, aktivan angažman u pregovorima, poštovanje ljudskih prava i zaštitu manjina, osudu

¹⁰⁹⁹ Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147; Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*), T. 7287.

¹¹⁰⁰ Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147–4148, 4327; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29. V. takođe D2980 (Komentar iz lista *International Herald Tribune* pod naslovom "Vance and Owen Got It Right", 16. februar 1993.).

¹¹⁰¹ D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.).

¹¹⁰² D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.). Optuženi je u intervjuu za *Newsnight* izjavio da nije baš optimističan u vezi s Londonskom konferencijom, da Izetbegović ne predstavlja interese cijele BiH, dodavši da "etničko čišćenje nije nikad bilo dio naše politike". D4493 (Video-snimak intervjuja BBC-a s Radovanom Karadžićem).

¹¹⁰³ D2979 (Zapisnik sa Londonske konferencije, 26. avgust 1992.) (prisutni su bili Cutileiro, Okun i Doyle).

¹¹⁰⁴ D2979 (Zapisnik sa Londonske konferencije, 26. avgust 1992.), str. 1.

¹¹⁰⁵ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 1-2.

¹¹⁰⁶ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 2.

¹¹⁰⁷ P807 (Obraćanje predsjednika MKCK-a na Londonskoj konferenciji, 26. avgust 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 32.

prisilnog protjerivanja, pridržavanje odredbi međunarodnog humanitarnog prava i svih rezolucija Savjeta bezbjednosti, zaštitu dostave humanitarne pomoći i prihvatanje da se rješenje sukoba postigne pregovorima i konsenzusom.¹¹⁰⁹

349. Dana 27. avgusta 1992., na Londonskoj konferenciji usvojena je "Izjava o Bosni" kojom se osuđuje nastavak oružanog sukoba u BiH, pokušaji zauzimanja teritorije silom i istjerivanje civila.¹¹¹⁰ U njoj se navodi da politički sporazum u BiH mora uključivati, između ostalog, trajan prestanak neprijateljstava, priznanje BiH od strane bivših republika SFRJ, poštovanje sadašnjih granica, ostvarenje garancija za prava osoba koje pripadaju svim nacionalnim zajednicama i manjinama u okviru demokratskih i pravnih struktura i pravo na povratak i kompenzaciju civilima koji su prisilno protjerani.¹¹¹¹ Izjava je pozvala sve strane da nastave pregovore i da diskutuju o pitanjima kao što je grupisanje teškog naoružanja pod međunarodnom kontrolom, demilitarizacija većih gradova uz prisustvo međunarodnih posmatrača, obezbjeđenje pomoći izbjeglicama i dostave humanitarne pomoći i dodatno raspoređivanje snaga UN-a za očuvanje mira u cilju nadziranja situacije u BiH.¹¹¹²

350. Strane i UNHCR usvojile su "Akcioni program o humanitarnim pitanjima dogovoren između kopredsjedavajućih Konferencije i strana u sukobu".¹¹¹³ Prema tom sporazumu, optuženi i Izetbegović su se obavezali da će osigurati isporuku humanitarne pomoći drumskim putem u cijeloj BiH i da će u tu svrhu preduzeti konkretne korake kako bi se unaprijedio sistem kopnenih konvoja.¹¹¹⁴ Dana 9. septembra 1992., Nambiar je Izetbegoviću uputio pismo protesta zbog granatiranja konvoja UN-a s humanitarnom pomoći na ulasku na sarajevski aerodrom koje su izvršile snage ABiH, uslijed kojeg su poginula dva francuska vojnika.¹¹¹⁵ Zbog tog incidenta, letovi s humanitarnom pomoći bili su obustavljeni na mjesec dana.¹¹¹⁶ Dana 14. septembra 1992., Savjet bezbjednosti je rezolucijom 776 ponovno proširio mandat UNPROFOR-a tako da je obuhvatao zaštitu konvoja humanitarne pomoći.¹¹¹⁷

¹¹⁰⁸ D4722 (Izjava o principima koje je odobrila Londonska konferencija, 26. avgust 1992.).

¹¹⁰⁹ D4722 (Izjava o principima koje je odobrila Londonska konferencija, 26. avgust 1992.).

¹¹¹⁰ D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 2. V. takođe D4723 (Izvod iz knjige pod naslovom *Yugoslavia Through Documents from its Creation to its Dissolution*).

¹¹¹¹ D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 2-3.

¹¹¹² D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 4.

¹¹¹³ D4723 (Izvod iz knjige pod naslovom *Yugoslavia Through Documents from its Creation to its Dissolution*).

¹¹¹⁴ D4723 (Izvod iz knjige pod naslovom *Yugoslavia Through Documents from its Creation to its Dissolution*), par. 1–2.

¹¹¹⁵ D2399 (Izveštaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1992.), str. 2, 4; D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 41.

¹¹¹⁶ P1262 (Izveštaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.), par. 3.

¹¹¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 12.

351. Optuženi i Koljević, kao predstavnici bosanskih Srba, složili su se s tim da će u roku od 96 sati obavijestiti UN o grupisanju sveg teškog naoružanja oko Sarajeva, Bihaća, Goražda i Jajca.¹¹¹⁸ Pristali su da taj proces izvrše u roku od sedam dana i da oružje stave pod nadzor posmatrača UN-a.¹¹¹⁹ Takođe su pristali na to da se "povuku sa velikog dijela teritorija pod kontrolom njihovih snaga", da obezbijede puštanje na slobodu zarobljenih civila i njihovu repatrijaciju, kao i da omogućće izbjeglicama i raseljenim licima da se vrate u mjesta svog stalnog boravka.¹¹²⁰ Naposljetku, složili su se s tim da podrže inicijativu da "sve jedinice oružanih snaga na cijeloj teritoriji [BiH] – bez obzira na pripadnost – dođu pod nadzor nadležnih oficira UN-a".¹¹²¹

5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji

352. Na Londonskoj konferenciji predloženo je iniciranje nove mirovne konferencije pod nazivom MKBJ.¹¹²² MKBJ, kojim su zajedno predsjedavali generalni sekretar Boutros Boutros-Ghali i predsjednik Vlade Ujedinjenog Kraljevstva John Major, u svojstvu predsjednika Vijeća ministara EZ-a, počeo je s radom u septembru 1992.¹¹²³ Aktivnosti MKBJ-a nadzirao je Upravni odbor, a kopredsjedavajući su bili izaslanici generalnog sekretara i predstavnici kancelarije Predsjedništva EU-a.¹¹²⁴ MKBJ se sastojao od šest radnih grupa, uključujući i radnu grupu za BiH.¹¹²⁵ Radna grupa za BiH imala je dva cilja: stvaranje uslova za prestanak neprijateljstava i uvođenje ustavnog uređenja koje bi zadovoljilo tri konstitutivne jedinice BiH.¹¹²⁶

¹¹¹⁸ D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 5. Milovanović je naveo da je optuženi obavijestio Glavni štab da je "ponudio" da bosanski Srbi, mira radi, "ustup[e] 20% svoje teritorije". D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 8.

¹¹¹⁹ D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 5.

¹¹²⁰ D1142 (Program akcije Međunarodne konferencije u Londonu, 27. avgust 1992.), str. 1-2.

¹¹²¹ D4724 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, 27. avgust 1992.).

¹¹²² Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147–4148, 4327; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29.

¹¹²³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4327-4328. V. takođe D4474 (Izveštaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.) (Owen i Vance su izvjestili da su se sve tri strane dogovorile da nastave mirovne pregovore u Ženevi 18. septembra 1992.); P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9. Sjedište MKBJ-a bilo je u zgradi UN-a u Ženevi. D1144 (Dopis generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, s izvještajem u prilogu, 8. juli 1994.), str. 2; P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

¹¹²⁴ D1144 (Dopis generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, s izvještajem u prilogu, 8. juli 1994.), str. 2. Na početku je kopredsjedavajući Upravnog odbora MKBJ-a bio David Lord Owen, bivši britanski ministar inostranih poslova, kao predstavnik EZ-a, a Vance je bio izaslanik generalnog sekretara UN-a. Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.). V. takođe D4474 (Izveštaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.) (gdje se Owen i Vance navode kao kopredsjedavajući Upravnog odbora). Okun je bio zamjenik kopredsjedavajućeg za UN, a ambasador Peter Hall bio je zamjenik kopredsjedavajućeg za EU. Wilson je primao izvještaje o situaciji iz štaba UNPROFOR-a u Zagrebu i dostavljao izvještaje o situaciji kopredsjedavajućima i drugim šefovima komisija MKBJ-a. V. Herbert Okun, T. 1471–1472 (22. april 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 109.

¹¹²⁵ P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9. Ostale radne grupe bile su: radna grupa za humanitarna pitanja; za uspostavu povjerenja, sigurnosti i mjere verifikacije; radna grupa za

353. MKBJ je bio svjestan činjenice da ne postoji održiv način da se stvore tri teritorijalno odvojene države zasnovane na etničkim principima, ali i toga da strane ne bi prihvatile centralizovanu državu.¹¹²⁷ Zaključio je da je uspostavljanje jedne decentralizovane države jedino održivo rješenje.¹¹²⁸

354. Sastancima MKBJ-a, koji su se uglavnom održavali u Ženevi, prisustvovali su predstavnici strana u sukobu i predstavnici međunarodne zajednice i nevladinih organizacija.¹¹²⁹ Tim sastancima prisustvovali su i predstavnici MKCK-a, UNHCR-a i UNPROFOR-a.¹¹³⁰

355. Za vrijeme pregovora, bosanski Srbi su se zalagali za rješenje u skladu sa Strateškim ciljevima.¹¹³¹ S druge strane, bosanski Muslimani su ostali pri svojem zahtjevu da stvore jedinstvenu državu BiH s centralizovanom vlašću, u kojoj bi oni bili u većini.¹¹³² Bosanski Hrvati željeli su da BiH bude odvojena od SRJ, da proglase nezavisnost i da osnuju svoju državu pod nazivom Hrvatska zajednica Herceg-Bosna.¹¹³³ Ta nova država imala bi teritorijalnu povezanost i poseban odnos s Hrvatskom, s mogućnošću ujedinjenja s Hrvatskom u budućnosti.¹¹³⁴

356. MKBJ je nastavio da organizuje sastanke sa sve tri strane u BiH.¹¹³⁵ Rukovodstvo bosanskih Srba navelo je za koja područja BiH želi da budu pod kontrolom bosanskih Srba.¹¹³⁶ Optuženi je izjavio da se bosanski Srbi čvrsto pridržavaju principa dogovorenih 18. marta 1992. i da je politički dogovor od suštinskog značaja.¹¹³⁷ Pregovori su doveli do toga da je optuženi pristao

---

ekonomska pitanja; za etničke i nacionalne zajednice i manjine i za pitanja sukcesije. P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

¹¹²⁶ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 130.

¹¹²⁷ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29.

¹¹²⁸ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29.

¹¹²⁹ Herbert Okun, T. 1472 (22. april 2010.).

¹¹³⁰ Herbert Okun, T. 1472–1473 (22. april 2010.).

¹¹³¹ Herbert Okun, T. 1474–1475 (22. april 2010.); P781 (Odluka o šest strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni, 12. maj 1992.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4157–4158.

¹¹³² Herbert Okun, T. 1476 (22. april 2010.).

¹¹³³ Herbert Okun, T. 1476 (22. april 2010.).

¹¹³⁴ Herbert Okun, T. 1476 (22. april 2010.).

¹¹³⁵ Herbert Okun, T. 1477–1483 (22. april 2010.).

¹¹³⁶ Herbert Okun, T. 1478–1483 (22. april 2010.); P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45; P783 (Mapa etničkog sastava BiH).

¹¹³⁷ D2975 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 13. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 29. V. npr. D2976 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu i Joseu Cutileiru, 16. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30. V. takođe par. 326.

na to da se teško naoružanje bosanskih Srba koncentriše na nekim lokacijama u BiH i da te lokacije nadziru vojni posmatrači UN-a.¹¹³⁸

357. Tokom sastanka 17. septembra 1992., kada je Owen izrazio optuženom svoju zabrinutost u vezi s opsadom Sarajeva, optuženi je porekao da se radi o opsadi i izjavio da bosanski Srbi "štit[e]" svoja predgrađa.¹¹³⁹ Optuženi je ponovio svoj stav da bosanski Srbi, bosanski Hrvati i bosanski Muslimani ne mogu živjeti zajedno u BiH i da Sarajevo treba podijeliti na dio pod kontrolom bosanskih Muslimana i dio pod kontrolom bosanskih Srba.¹¹⁴⁰ Na sastanku sljedećeg dana, optuženi i Koljević ponovno su izjavili da ni bosanski Srbi ni bosanski Hrvati neće prihvatiti jedinstvenu državu BiH; odnosno, državu u kojoj će vrijediti načelo jedan čovjek – jedan glas.¹¹⁴¹ Koljević je takođe izjavio da bosanski Srbi neće prihvatiti unutrašnje granice u BiH bez nekog oblika kantonizacije.¹¹⁴²

358. Dana 30. septembra 1992., optuženi i Koljević sastali su se s Vanceom, Owenom, Okunom i drugima u Ženevi kako bi nastavili razgovor o situaciji u Sarajevu.¹¹⁴³ Optuženi je izjavio da nisu bosanski Srbi ti koji vrše "opsadu" Sarajeva i da oni ne mogu jednostrano preduzeti korake, već da i bosanski Muslimani sa svoje strane preduzmu recipročne mjere.¹¹⁴⁴ Optuženi je ponovio da bi bosanskim Srbima trebalo omogućiti da napuste Sarajevo ako to žele.¹¹⁴⁵ Okun je primijetio da se i optuženi i Koljević opiru bilo kakvom dogovoru.¹¹⁴⁶ Sastanak je okončao dogovorom da se razgovori nastave, a Owen je insistirao na sveopštem prekidu vatre u BiH.¹¹⁴⁷

¹¹³⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 106.

¹¹³⁹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4203–4204; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24. V. generalno odjeljak IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

¹¹⁴⁰ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204-4205; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24-25.

¹¹⁴¹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4214-4215; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 33. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 9.

¹¹⁴² Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4215; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 34.

¹¹⁴³ P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 6-8.

¹¹⁴⁴ P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 6. V. generalno odjeljak IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

¹¹⁴⁵ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4225.

¹¹⁴⁶ P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 7.

¹¹⁴⁷ P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 7.

a. Vance-Owenov plan

359. Vrhunac rada MKBJ-a bio je Vance-Owenov plan koji je zvanično objavljen 2. januara 1993.¹¹⁴⁸ Plan se sastojao od tri glavna dijela: prvo, ustavno uređenje BiH, drugo, vojne odredbe i, treće, mapa strukture provincija.¹¹⁴⁹ Svaki dio plana morale su zasebno potpisati sve tri strane.¹¹⁵⁰

360. Prema ustavnom uređenju predviđenom Vance-Owenovim planom, zakoni BiH koji su se direktno odnosili na vitalne interese sva tri konstitutivna naroda mogli su se donijeti samo putem konsenzusa.¹¹⁵¹ Svi drugi zakoni ne bi bili podložni vetu.¹¹⁵²

361. Dana 11. januara 1993., održani su bilateralni razgovori između bosanskih Srba i MKBJ.¹¹⁵³ Optuženi je zatražio od MKBJ da pogleda ranije prijedloge bosanskih Srba.¹¹⁵⁴ Krajišnik je naglasio njihovu želju za teritorijalnim kontinuitetom i naveo tri uslova Skupštine bosanskih Srba: (i) BiH mora biti "kompozitna državna zajednica"; (ii) bosanski Srbi moraju imati odnose s drugim "državama"; i (iii) moraju imati teritorijalni kontinuitet.¹¹⁵⁵ Mladić je rekao Okunu i Owenu da bosanski Srbi traže "mir i pravdu" za sva tri naroda, ali da bosanski Muslimani Srbe ne mogu "pobijediti", "uništiti" ili "učiniti da nestan[u]".¹¹⁵⁶ Sljedećeg dana, na plenarnom sastanku, optuženi je izrazio rezerve prema ustavnim principima MKBJ-a i rekao da ih ne može prihvatiti, ali da će ih prenijeti Skupštini bosanskih Srba.¹¹⁵⁷

¹¹⁴⁸ Herbert Okun, T. 1518 (23. april 2010.); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 31.

¹¹⁴⁹ Herbert Okun, T. 1517 (22. april 2010.); D1593 (Mapa BiH iz Vance-Owenovog mirovnog plana, 2. januar 1993.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4237–4238; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 31.

¹¹⁵⁰ Herbert Okun, T. 1517 (22. april 2010.).

¹¹⁵¹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4238.

¹¹⁵² Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4238. Okun je u svjedočenju rekao da je jedan od ciljeva bosanskih Srba bio pravo veta na sve ono što uradi centralna vlada BiH, a na sastanku održanom 6. januara 1993. sa Slobodanom Miloševićem u Beogradu, Milošević je rekao da je razgovarao s optuženim i Krajišnikom koji žele da se pravilo o konsenzusu primjeni na sve. Slobodan Milošević je rekao da će učiniti sve što može da ubijedi optuženog da prihvati Vance-Owenov plan. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4238; P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 26; P4221 (Izvod iz izvještaja Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. novembar 1993.). Momir Bulatović je rekao da je početkom 1993. došlo do razdora između rukovodstva bosanskih Srba i rukovodstva SRJ zbog razlike u mišljenjima u vezi s predloženim mirovnim planovima. Bulatović je izjavio da je SRJ htjela okončati rat pod svaku cijenu i da se zalagala za usvajanje mirovnih planova, ali se rukovodstvo bosanskih Srba tome protivilo. D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 42.

¹¹⁵³ P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 42-43.

¹¹⁵⁴ P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 43.

¹¹⁵⁵ P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 43.

¹¹⁵⁶ P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45.

¹¹⁵⁷ P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 48. Prema Milovanovićevim riječima, u novembru 1992., optuženi je dao saopštenje za javnost da BiH treba biti sastavljena od tri konstitutivne države, s RS kao "jedinstvenom cjelinom" i odbacio Vance-Owenovu ideju o "centralizovanoj BiH s deset kantona". D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 12.

362. Dana 15. januara 1993., na sastanku s Okunom i Vanceom, predstavnik bosanskih Srba, Aleksa Buha, rekao je da bosanskim Srbima treba posavski "koridor", put koji povezuje Beograd i Banjaluku preko Bijeljine i Brčkog.¹¹⁵⁸ Što se tiče područja o kojima je i dalje vođen spor, Buha je konstatovao da je optuženi zahtijevao da se to riješi referendumom.¹¹⁵⁹

363. Dana 23. januara 1993., na plenarnom sastanku na vrhu,¹¹⁶⁰ Izetbegović je izjavio da ima prigovore na mapu, smatrajući da područja s kojih je protjerano stanovništvo ne mogu biti pod kontrolom onih koji su izvršili protjerivanje i dodao da se "agresija" nastavlja dok traje mirovna konferencija.¹¹⁶¹ Optuženi je izjavio da je konačno prihvatio devet ustavnih principa, a u vezi s predloženom mapom, priznao je da je postignut značajan uspjeh, ali da je određena teritorija i dalje sporna.¹¹⁶² Kasnije tog dana, tokom diskusije o predloženoj mapi, optuženi je zatražio da bosanski Srbi dobiju veću teritoriju i predložio svoje granice.¹¹⁶³

364. Nakon nekoliko dodatnih sastanaka, 25. januara 1993., Okun je izvijestio da se Owen plaši da će pregovori biti neuspješni.¹¹⁶⁴ Sljedećeg dana, na bilateralnom sastanku,¹¹⁶⁵ optuženi je izjavio da je spreman dati neke ustupke i biti fleksibilniji.¹¹⁶⁶ Dana 27. januara 1993., Owen je u kratkim crtama iznio nove prijedloge MKBJ-a, i to da u prelaznom periodu ne bude promjena granica

¹¹⁵⁸ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4244–4245; P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 58.

¹¹⁵⁹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4245 (gdje iznosi mišljenje da bi taj pristup bio u interesu bosanskih Srba na područjima s kojih su nesrbi protjerani).

¹¹⁶⁰ Sastanku su prisustvovali sljedeći: (i) Izetbegović, Silajdžić, Siber, Lazović i Filipović na strani bosanskih Muslimana; (ii) Karadžić, Krajišnik, Buha, Mladić i Lukić na strani bosanskih Srba; (iii) Boban, Akmadžić, Petković i Rudman na strani bosanskih Hrvata; (iv) Tuđman, Šušak, Radić, Tus i Madey na strani Hrvatske i (v) Čosić, Slobodan Milošević, Bulatović, Đokić i Stojanović na strani SRJ. P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9.

¹¹⁶¹ P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9.

¹¹⁶² P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9 (optuženi je prigovorio da je Hrvatska prekršila mirovni sporazum iz januara 1992. "brutalnom agresijom" protiv RS-a). Kao osnov Ustava BiH predloženo je devet ustavnih principa. Ti principi su bili sljedeći: (i) BiH će biti decentralizovana država s tri konstitutivna naroda; (ii) provincije neće imati međunarodnopravnu osobnost; (iii) puna sloboda kretanja biće omogućena u cijeloj BiH; (iv) pitanja od vitalne važnosti za svaki od konstitutivnih naroda biće uređena Ustavom, a odredbe koje se odnose na ta pitanja mogu se mijenjati samo konsenzusom tri konstitutivne jedinice, s tim da neće biti prava na veto; (v) provincije i središnja vlada imaće demokratski izabrana zakonodavna tijela, središnje Predsjedništvo sastojće se od tri izabrana predstavnika, po jednog iz svakog konstitutivna naroda; (vi) Ustavni sud će rješavati sporove između središnje vlade i pokrajina; (vii) BiH će biti demilitarizovana pod nadzorom UN-a/EZ-a; (viii) Ustav će jamčiti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava; i (ix) međunarodni posmatrači će ostati u BiH dok konstitutivne grupe konsenzusom ne odluče da im više nisu potrebni. P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 146.

¹¹⁶³ P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 12.

¹¹⁶⁴ P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 15.

¹¹⁶⁵ Okun je u svjedočenju rekao da su Vance i Owen često održavali bilateralne sastanke s optuženim i Krajišnikom u sklopu opsežnijih pregovora. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4246.

¹¹⁶⁶ P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 22.

Sarajeva kao ni ustavnih izmjena, osim onih do kojih bi se došlo konsenzusom.¹¹⁶⁷ Krajišnik je insistirao na stavu bosanskih Srba da treba podijeliti Sarajevo.¹¹⁶⁸

365. Do 30. januara 1993., bosanski Hrvati su potpisali sva tri dijela plana, i to o ustavnom uređenju, vojnim pitanjima i mapu podjele na provincije.¹¹⁶⁹ Bosanski Muslimani prihvatili su samo dio koji se odnosi na vojna pitanja.¹¹⁷⁰ Bosanski Srbi odbili su sva tri dijela plana.¹¹⁷¹ Sastanci s bosanskim Srbima nastavili su se u februaru i martu kako bi se raspravili detalji prijedloga, a naročito mapa BiH.¹¹⁷²

366. Takođe u januaru 1993., MKBJ je predložio "Sporazum za mir u [BiH]" u nadi da će uspostaviti prekid neprijateljstava.¹¹⁷³ U sporazumu se poziva na prekid neprijateljstava i potom demilitarizaciju Sarajeva; nadzor linija sukoba od strane UNPROFOR-a i uklanjanje teškog naoružanja; i obnovu civilnih infrastruktura i dostavu humanitarne pomoći, između ostalog, pomoću uspostavljanja i otvaranja Plavih puteva koji će omogućiti slobodu kretanja ljudi i prolazak humanitarne pomoći.¹¹⁷⁴ Sporazum je pozivao i na osnivanje Zajedničkog povjereništva za izvršenje i provođenje pojedinosti plana.¹¹⁷⁵ Među područjima na koja je trebalo povući sve teško naoružanje bili su Mojmiilo, Dobrinja, Lukavica, Gornji, Kotorac, Vojkovići, Hrasnica, Sokolovići, Butmir, Ilidža, Otes, Stup i Nedžarići.¹¹⁷⁶ Dana 30. januara 1993., optuženi i Boban potpisali su sporazum, a svjedoci su bili Vance i Owen.¹¹⁷⁷ Dana 3. marta 1993., nakon što je od UN-a dobio

¹¹⁶⁷ P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 30.

¹¹⁶⁸ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4251; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 30.

¹¹⁶⁹ Herbert Okun, T. 1518-1519 (23. april 2010.).

¹¹⁷⁰ Herbert Okun, T. 1518-1519 (23. april 2010.). Izetbegović je javno izjavio da će, uz podršku SAD-a, prihvatiti izmijenjeni Vance-Owenov plan i da nema drugog rješenja osim pregovaranja o detaljima. D1497 (UNPROFOR, Procjena situacije, 15. februar 1993.), str. 2.

¹¹⁷¹ Herbert Okun, T. 1519 (23. april 2010.). V. takođe Momir Bulatović, T. 34532–34535 (28. februar 2013.); P6159 (Izvod iz knjige Momira Bulatovića pod naslovom *Pravila čitanja*).

¹¹⁷² P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 57; P791 (Osma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 38–40; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 147–154.

¹¹⁷³ D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.).

¹¹⁷⁴ D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.). Koncept Plavih puteva obuhvatao je sporazum svih strana da će osigurati puteve, da neće ometati saobraćaj na njima ili se miješati u rad kontrolnih punktova i patrola UNPROFOR-a/PMEZ-a, da će obezbijediti slobodu prolaska humanitarne pomoći i da će omogućiti apsolutnu slobodu kretanja snaga UN-a. Uz sporazum je bila posebno priložen zaseban koncept Plavih puteva u Sarajevu. D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 9-14. Tek u februaru 1994. sklopljen je sporazum za uspostavu Plavih puteva u Sarajevu. V. par. 389.

¹¹⁷⁵ D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 20.

¹¹⁷⁶ D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 20.

¹¹⁷⁷ D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 2.

garancije da će teško naoružanje biti stavljeno pod kontrolu UN-a, Izetbegović je takođe potpisao sporazum.¹¹⁷⁸

367. Dana 26. marta 1993., u Beogradu su se s Mladićem sastali Wahlgren, Morillon i drugi.¹¹⁷⁹ Morillon je kritikovao najnoviji napad na Srebrenicu; Mladić je rekao da je ABiH krenula u napad i da je VRS uzvratio.¹¹⁸⁰ Dana 6. aprila 1993., Wahlgren i Morillon sastali su se s Milovanovićem, Gverom i drugima na sarajevskom aerodromu kako bi razgovarali o napadima na Srebrenicu.¹¹⁸¹ Wahlgren je obavijestio učesnike da su bosanski Muslimani postavili dva uslova za dolazak na sastanak, i to da bosanski Srbi obustave napad na Srebrenicu i da se posmatračima UN-a i jednoj četi Kanadskog bataljona dozvoli ulazak u Srebrenicu.¹¹⁸² Milovanović je odgovorio da bosanski Srbi ne napadaju Srebrenicu i da će, kad bosanski Muslimani pristanu na primirje na cijelom prostoru BiH, bosanski Srbi prestati s ofanzivom.¹¹⁸³

368. Dana 12. aprila 1993., Wahlgren se sastao s Mladićem u Sarajevu kako bi razgovarali o ofanzivi u Srebrenici; sastanku je prisustvovao i José Mendiluce iz UNHCR-a.¹¹⁸⁴ Mladić je rekao Mendiluceu da se ne protivi tome da se Mendiluce angažuje na evakuaciji bosanskih Muslimana iz Srebrenice.¹¹⁸⁵ Međutim, Mladić je rekao da RS ne uvažava "zonu zabrane letenja" o kojoj govori rezolucija 781 Savjeta bezbjednosti i zatražio je da avioni NATO-a ne lete nad područjem RS.¹¹⁸⁶ Osim toga, odbio je zahtjeve UNPROFOR-a za raspoređivanje dodatnog ljudstva u Srebrenicu i istočne enklave.¹¹⁸⁷ Wahlgren je izvijestio da je Mladiću direktno postavljeno pitanje da li namjerava silom zauzeti Srebrenicu, ali da on na njega nije odgovorio, već je izjavio da je spreman razgovarati o pronalazenju političkog rješenja problema u vezi sa Srebrenicom.¹¹⁸⁸ Wahlgren je u

¹¹⁷⁸ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 155.

¹¹⁷⁹ D1500 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 29. mart 1993.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 243; P1474 (Bilježnica Ratka Mladića, 29. januar-31. mart 1993.), str. 164-172.

¹¹⁸⁰ D1500 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 29. mart 1993.), str. 3; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 244-245; P1474 (Bilježnica Ratka Mladića, 29. januar-31. mart 1993.), str. 167.

¹¹⁸¹ D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 245; Milenko Indić, T. 32441-32443 (22. januar 2013.).

¹¹⁸² D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.), str. 1.

¹¹⁸³ D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.), str. 1.

¹¹⁸⁴ D2748 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.); D2745 (Izjava svjedoka Veree Hayesa od 14. januara 2013.), par. 10; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 17-19. V. takođe D328 (Izveštaj MKBJ-a u vezi s vojnim pregovorima u Sarajevu 12. aprila 1993.) (gdje se izvještava da Halilović iz ABiH nije došao na pregovore zato što misli da je VRS napao Srebrenicu); D4481 (Memorandum Johna Wilsona lordu Owen, 16. april 1993.).

¹¹⁸⁵ D2748 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 1.

¹¹⁸⁶ D2748 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 2.

¹¹⁸⁷ D2748 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 2.

¹¹⁸⁸ D2748 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 3. V. takođe P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 19.

izvještaju naveo da je Srebrenica postala ključno pitanje i ogledni primjer budućeg opstanka Vance-Owenovog plana.¹¹⁸⁹

369. Dana 16. aprila 1993., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 819 kojom je uspostavljena zaštićena zona Srebrenica.¹¹⁹⁰ U rezoluciji se zahtijevalo da "paravojne jedinice bosanskih Srba" odmah prekinu oružane napade na Srebrenicu i da se odmah povuku.¹¹⁹¹

370. Dana 18. aprila 1993., potpisan je Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice.¹¹⁹² Sporazum je pozivao na potpuni prekid vatre na srebreničkom području, demilitarizaciju Srebrenice u roku od 72 sata, razmještanje čete UNPROFOR-a u Srebrenicu i otvaranje koridora između Tuzle i Srebrenice za evakuaciju teško ranjenih i bolesnih.¹¹⁹³ Sve oružje trebalo je biti predano UNPROFOR-u.¹¹⁹⁴ U skladu sa sporazumom, u Srebrenici je raspoređen Kanadski bataljon.¹¹⁹⁵ Sljedećeg dana, održan je sastanak radne grupe kako bi se raspravio način provođenja demilitarizacije.¹¹⁹⁶ VRS i ABiH se nisu složili oko toga koje područje treba demilitarizovati.¹¹⁹⁷ UNPROFOR je izvijestio da se čini da su bosanski Srbi spremni da postupe u skladu sa sporazumom od 18. aprila, ali da bosanski Muslimani nisu i da razmatraju mogućnost da se obrate Savjetu bezbjednosti.¹¹⁹⁸ Bosanski Muslimani su izrazili zabrinutost u vezi s ponovnim raspoređivanjem snaga VRS-a u Žepi i Goraždu nakon što se povuku iz Srebrenice.¹¹⁹⁹

371. Dana 24. aprila 1993., optuženi, Krajišnik, Mladić, Okun, Owen i drugi sastali su se u Beogradu radi nastavka pregovora, posebno u vezi s predloženom mapom BiH iz Vance-Owenovog

¹¹⁸⁹ D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 3.

¹¹⁹⁰ P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 55–58 Pyers Tucker, T. 23211–23212 (17. januar 2012.).

¹¹⁹¹ P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.), str. 2; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 55.

¹¹⁹² D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.); D2745 (Izjava svjedoka Vereea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 15; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 60.

¹¹⁹³ D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 1–4; D2745 (Izjava svjedoka Vereea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 15–16.

¹¹⁹⁴ D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 4; D2745 (Izjava svjedoka Vereea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 16.

¹¹⁹⁵ D2745 (Izjava svjedoka Vereea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 18; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 61.

¹¹⁹⁶ D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.) (sastanku su prisustvovali Gvero za VRS, jedan pukovnik ABiH i brigadir Hayes iz UNPROFOR-a).

¹¹⁹⁷ D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.), str. 1.

¹¹⁹⁸ D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.), str. 2.

¹¹⁹⁹ D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.), str. 2.

plana.¹²⁰⁰ Optuženi je bio nezadovoljan Vance-Owenovim planom, naročito mapama, i predložio je da bosanski Srbi daju teritoriju u BiH u zamjenu za teritoriju u Hrvatskoj, što je Owen odbio.¹²⁰¹

372. Dana 2. maja 1993., optuženi je u Atini potpisao Vance-Owenov plan u ime bosanskih Srba, ali pod uslovom da ga potvrdi Skupština bosanskih Srba.¹²⁰² Međutim, Skupština bosanskih Srba je odbila plan.¹²⁰³ U tom periodu neprijateljstva nisu bila nikada potpuno prekinuta i oružani sukob se nastavio uprkos mirovnim pregovorima.¹²⁰⁴

373. Dana 6. maja 1993., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 824 kojom su Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde i Bihać proglašeni zaštićenim zonama.¹²⁰⁵ Rezolucijom su te zaštićene zone proglašene područjima bez oružanih napada i drugih neprijateljskih dejstava svih strana u sukobu.¹²⁰⁶ Pored toga, rezolucijom je bilo predviđeno trenutno obustavljanje vatre i povlačenje svih vojnih ili paravojnih jedinica bosanskih Srba s tih područja.¹²⁰⁷ Nadalje, rezolucijom se od svih strana zahtijevalo da poštuju pravo UNPROFOR-a i međunarodnih humanitarnih organizacija na slobodan i neometan pristup svim zaštićenim zonama, kao i da u potpunosti sarađuju s UNPROFOR-om.¹²⁰⁸

¹²⁰⁰ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4273–4276; P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 46.

¹²⁰¹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4274–4276; P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47. Prema Milovanovićevim riječima, dana 26. aprila 1993., optuženi je raspisao referendum da se odbije Vance-Owenov plan koji je, prema njihovom mišljenju, imao za cilj "kantonizaciju" BiH. VRS je podržao referendum. D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 22.

¹²⁰² Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4117, 4150, 4235, 4344; P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 74–77.

¹²⁰³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4117, 4150, 4235–4236, 4344–4345; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 67; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 45. Za raspravu o Vance-Owenovom planu u Skupštini bosanskih Srba, v. generalno P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.); P1373 (Transkript 31. sjednice Skupštine RS-a, 9. maj 1993.); P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.). V. takođe Savjet grada Sarajeva bosanskih Srba odbacuje Vance-Owenov plan. P5038 (Zaključci sa sastanka Savjeta grada Sarajeva, 9. maj 1993.), str. 2. Dana 11. maja 1993., Glavni odbor SDS-a takođe je odbacio plan. P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 175. Dana 6. maja 1993., na zajedničkom sastanku predsjednika (optuženi), predsjednika Skupštine (Krajišnik), predsjednika Vlade (Lukić) i drugih, potom je odlučeno da će se provesti referendum o prihvatanju plana. D3611 (Zabilješka sa zajedničkog sastanka predsjednika RS-a, predsjednika Narodne skupštine RS-a i predsjednika Vlade RS-a, 6. maj 1993.).

¹²⁰⁴ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4150.

¹²⁰⁵ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.) (gdje se izjavljuje da sve strane moraju "Sarajevo i druga ugrožena područja, posebno Tuzlu, Žepu, Goražde, Bihać, kao i Srebrenicu, i njihovu okolinu, tretirati kao zaštićene zone"); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 67. V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 102; David Harland, T. 2058 (7. maj 2010.); P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3.

¹²⁰⁶ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

¹²⁰⁷ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

¹²⁰⁸ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

374. Dana 8. maja 1993., bosanski Srbi i bosanski Muslimani sklopili su sporazum o statusu Žepe i Srebrenice; bosanski Srbi su "ponovo potvrdili" rezoluciju 824 Savjeta bezbjednosti, a bosanski Muslimani su pristali na demilitarizaciju tog područja.¹²⁰⁹ Međutim, UNPROFOR je izvijestio o tome da nijedna strana nije provela taj sporazum.¹²¹⁰

375. Dana 15. i 16. maja 1993., na referendumu u RS-u, Vance-Owenov plan odbijen je ogromnom većinom glasova.¹²¹¹

376. Dana 4. juna 1993., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 836, kojom je potvrdio uspostavljanje zaštićenih zona i osudio vojne napade.¹²¹² Mada je pohvalio bosanske Muslimane i bosanske Hrvate zbog potpisivanja Vance-Owenovog plana, Savjet bezbjednosti izrazio je krajnju zabrinutost zbog odbijanja bosanskih Srba da ga potpišu.¹²¹³ Ovom rezolucijom proširen je mandat UNPROFOR-a tako da je uključio učestvovanje u dostavi humanitarne pomoći.¹²¹⁴ Savjet bezbjednosti je ovlastio UNPROFOR da postupa u samoodbrani i preduzima "potrebne mjere", uključujući i primjenu sile, kao odgovor na bombardiranje ili oružani upad u neku od zaštićenih zona ili opstrukciju slobode kretanja UNPROFOR-a ili humanitarnih konvoja na tim područjima i njihovoj okolini.¹²¹⁵ Savjet bezbjednosti takođe je odlučio da nacionalne ili regionalne organizacije, pod njegovom nadležnošću i u tijesnoj saradnji s generalnim sekretarom i UNPROFOR-om, preduzeti sve potrebne mjere, uz upotrebu vazdušnih snaga, kako bi pružile podršku UNPROFOR-u pri provođenju njegovog mandata u zaštićenim zonama i oko njih.¹²¹⁶

---

¹²⁰⁹ P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 65.

¹²¹⁰ P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3.

¹²¹¹ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 70; D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 24; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 176.

¹²¹² P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 78–79. V. takođe P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3; D3490 (Izveštaj UNPROFOR-a, 15. januar 1994.), Yasushi Akashi, T. 37678–37679 (24. april 2013.).

¹²¹³ P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.).

¹²¹⁴ P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.); D3490 (Izveštaj UNPROFOR-a, 15. januar 1994.), str. 4.

¹²¹⁵ P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.). V. takođe David Harland, T. 2122–2123 (7. maj 2010.).

¹²¹⁶ P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.). V. takođe David Harland, T. 2122–2123 (7. maj 2010.), T. 2294 (11. maj 2010.).

b. Owen-Stoltenbergov plan

377. Nakon neuspjeha Vance-Owenovog plana, MKBJ je nastavio raditi do kraja septembra 1993., s kopredsjedavajućima Owenom, na strani EZ-a, i Thorvaldom Stoltenbergom, koji je zamijenio Vancea, na strani UN-a.¹²¹⁷

378. Owen i Stoltenberg pokrenuli su novu fazu pregovora.¹²¹⁸ Dana 23. juna 1993., kopredsjedavajući su se sastali s predstavnicima strana.¹²¹⁹ Na kraju sastanka predloženo je devet "ustavnih principa".¹²²⁰ Optuženi je obećao da će učiniti sve što je u njegovoj moći da obezbijedi dostavu hrane, vode, struje i plina u Sarajevo.¹²²¹ U vezi s istočnim enklavama, optuženi je izjavio da su bosanski Srbi spremni da se "suzdrže od svih napada [...] pod uslovom da se "razoružaju oružane snage u njima".¹²²² Nova runda pregovora održana je u Ženevi 27. jula 1993., i na njima su učestvovali predstavnici svih strana, među kojima i optuženi, Izetbegović, Tuđman i Slobodan Milošević.¹²²³ Dana 30. jula 1993., strane su se sporazumjele u vezi sa stvaranjem tri republike, u kojima bi bila zastupljena tri konstitutivna naroda u BiH, pod rukovodstvom zajedničke centralne vlade.¹²²⁴ Istog dana, Mladić i Delić su na sarajevskom aerodromu potpisali sporazum o prekidu neprijateljstava.¹²²⁵

379. Bosanski Srbi su se načelno složili s prijedlogom da se sarajevski aerodrom otvori 4. avgusta 1993.¹²²⁶ Optuženi je obavijestio kopredsjedavajuće da je Mladić spreman da povuče snage VRS-a i UN-u prepusti kontrolu nad tim područjem.¹²²⁷ Optuženi je 7. avgusta 1993. uputio

¹²¹⁷ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

¹²¹⁸ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

¹²¹⁹ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

¹²²⁰ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178. Tih devet ustavnih principa bilo je vrlo slično onima navedenim u Vance-Owenovom planu. Razlikovali su se, između ostalog, u sljedećem: sporovi između republika rješavali bi se arbitražom čije odluke bi bile obavezujuće, reorganizacija BiH duž konfederalnih granica (tri unutrašnje republike: srpska, hrvatska i muslimanska), umjesto deset pokrajina i činjenica da bi Sarajevo bilo pod upravom UN-a. P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

¹²²¹ D4782 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu i Stoltenbergu, 25. juli 1993.), str. 1.

¹²²² D4782 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu i Stoltenbergu, 25. juli 1993.), str. 1.

¹²²³ D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 28; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 180.

¹²²⁴ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 182.

¹²²⁵ P5040 (Vojni sporazum o prekidu neprijateljstava u BiH, 31. juli 1993.); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 182.

¹²²⁶ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 185.

¹²²⁷ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 188. Optuženi, Mladić i Krajišnik, između ostalih, sastali su se s predstavnicima

kopredsjedavajućima pismo u kojem je naveo da su bosanski Srbi spremni ustupiti Bjelašnicu i Igman snagama UNPROFOR-a.¹²²⁸ Dana 11. avgusta 1993., vojni komandanti sukobljenih strana potpisali su Vojni sporazum o miru u BiH.¹²²⁹ Nekoliko dana kasnije, predstavnici tri strane ponovno su se sastali i saglasili se da omoguće vojnim posmatračima UN-a slobodu kretanja u cijeloj BiH i da UN preuzme upravu nad Sarajevom, ali ne i Palama.¹²³⁰ Dana 14. avgusta 1993., uspostavljena je DMZ oko Igmana i sarajevskog aerodroma.¹²³¹

380. Na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je podržao prijedlog ustavnog uređenja koji je bio iznesen tokom ranijih pregovora, napomenuvši da se njime priznaje suverenitet RS-a u okviru konfederacije BiH.¹²³² Plan je usvojila Skupština bosanskih Srba s ustavnim sporazumom kao preduslovom mira.¹²³³

381. MKBJ je nastavio s radom na drugim mirovnim sporazumima.¹²³⁴ Strane su pristale na "Zajedničku deklaraciju o miru", koja je uključivala obustavu neprijateljstava, koja je stupila na snagu 18. septembra 1993., i predložile su da se pregovori nastave 21. septembra na sarajevskom

---

UNPROFOR-a na Palama 5. avgusta 1993. kako bi razgovarali o nizu prijedloga "sastavljenih da omoguće nastavak razgovora u Ženevi". Optuženi je iznio prijedloge o povlačenju VRS-a s Igmana, o uspostavljanju bezbjednih ruta za ulazak i izlazak iz Sarajeva i o obnovi komunalija. Složio se s tim da se osnuje zajednička komisija za obnovu komunalija i infrastrukture. P824 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.); David Harland, T. 2031–2032 (6. maj 2010.).

¹²²⁸ D4645 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, Billu Clintonu, lordu Owenu i Stoltenbergu, 7. avgust 1993.) (pismo je upućeno Boutros Boutros-Ghaliju i Billu Clintonu). Dana 11. avgusta 1993., Milovanović je uputio pismo UNPROFOR-u u kojem je naveo da će se VRS povući s Bjelašnice i Igmana i snagama UNPROFOR-a prepustiti svoje položaje. D4786 (Dopis Glavnog štaba VRS-a UNPROFOR-u, 11. avgust 1993.).

¹²²⁹ P5041 (Vojni sporazum o miru u BiH, 11. avgust 1993.) (Mladić je zastupao bosanske Srbe, Rasim Delić bosanske Muslimane, a Milivoj Petković bosanske Hrvate). V. takođe P5051 (Dokument SRK-a kojim se prosljeđuje Vojni mirovni sporazum za BiH, 12. avgust 1993.) (u kojem Galić naređuje svim jedinicama SRK-a da prosljede Vojni sporazum o miru u BiH svim neposredno potčinjenim jedinicama).

¹²³⁰ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 191.

¹²³¹ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 57 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13160 (10. mart 2011.); D1135 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ182); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; D2753 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. avgust 1993.); D2745 (Izjava svjedoka Veree Hayesa od 14. januara 2013.), par. 39. V. takođe D722 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pismom ambasadora Šaćirbegovića, 19. oktobar 1994.); činjenica o kojoj je presuđeno 2783. Svjedok KDZ182 je izjavio da nijedna strana nije poštovala DMZ i da to područje nije zapravo bio demilitarizovano do početka 1995. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 57 (pod pečatom); Milenko Indić, T. 32461–32462, 32464–32465 (22. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da područja Bjelašnice i Igmana nisu nikada bili u potpunosti demilitarizovana).

¹²³² P1378 (Zapisnik sa 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar – 1. oktobar 1993.); P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.).

¹²³³ P1378 (Zapisnik sa 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar – 1. oktobar 1993.); P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.).

¹²³⁴ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 56.

aerodromu.¹²³⁵ Dana 20. septembra 1993., predstavnici MKBJ-a sastali su se sa stranama na Jadranskom moru, na nosaču aviona britanske Kraljevske mornarice, i plan koji je nastao iz tih pregovora nazvan je "plan s *Invincible*".¹²³⁶ Plan je predvidio da 49% teritorije BiH pripadne bosanskim Srbima, 33% bosanskim Muslimanima, a 17,5% bosanskim Hrvatima.¹²³⁷ Sarajevo se ne bi dijelilo, već bi njime dvije godine upravljao UN.¹²³⁸

382. Bosanski Muslimani su krajem septembra 1993. odbili Owen-Stoltenbergov plan.¹²³⁹ UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi, koji su znatno uložili u Owen-Stoltenbergov plan, postali po njegovom neuspjehu, "politički isfrustrirani i sve eksplozivniji".¹²⁴⁰

383. Na 35. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je predložio usvajanje deklaracije o nastavku mirovnog procesa i izrazio svoju spremnost da, uprkos odbijanju muslimanske strane da prihvati mirovni plan, nastavi s pregovorima.¹²⁴¹ Međutim, optuženi je naveo da je RS prisiljen da povuče sve prethodne ustupke.¹²⁴²

384. Dana 18. novembra 1993., MKBJ je donio Zajedničku deklaraciju o dostavljanju humanitarne pomoći u BiH, koju su potpisali optuženi, Silajdžić, Boban i Ogata u Ženevi.¹²⁴³ Strane su pristale na to da (i) omoguće slobodu kretanja osoblju UN-a i humanitarnim organizacijama; (ii) omoguće UNHCR-u i MKCK-u da utvrđuje, i to bezuslovno, sadržaj

¹²³⁵ D4648 (Memorandum Stoltenberga generalnom sekretaru UN-a, 16. septembar 1993.); D4649 (Memorandum Thorvalda Stoltenberga generalnom sekretaru UN-a, 16. septembar 1993.).

¹²³⁶ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 114. Brod britanske Kraljevske mornarice zvao se *HMS Invincible*. Reynaud Theunens, T. 17056 (20. juli 2011.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; David Harland, T. 2065 (7. maj 2010.); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 202.

¹²³⁷ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 202.

¹²³⁸ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 202.

¹²³⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 57–60; David Harland, T. 2146–2147 (10. maj 2010.). Optuženi i Fikret Abdić potpisali su 22. oktobra 1993. zaseban sporazum o miru kojim, između ostalog, pristaju na međusobno uvažavanje postojanja RS i "Autonomne pokrajine Zapadna Bosna" i slobodu kretanja. D4807 (Deklaracija Radovana Karadžića i Fikreta Abdića, 22. oktobar 1993.). Okun je u svjedočenju izjavio da je optuženi pokušavao dovesti u pitanje bosansku vladu i iskoristiti podjele među bosanskim Muslimanima. Herbert Okun, T. 1608 (26. april 2010.).

¹²⁴⁰ P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 6.

¹²⁴¹ P1380 (Zapisnik sa 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.); P1381 (Transkript 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.).

¹²⁴² P1380 (Zapisnik sa 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.); P1381 (Transkript 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.). Dana 22. oktobra 1993. u Beogradu, optuženi je potpisao sporazum s Fikretom Abdićem kojim su pristali na međusobno uvažavanje RS i Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. D3587 (Zajednička deklaracija Radovana Karadžića i Fikreta Abdića, 22. oktobar 1993.; Zajednička izjava Jadranka Prlića, Vladimira Lukića i Zlatka Jušića, 7. novembar 1993.).

¹²⁴³ P1462 (Zajednička deklaracija u vezi s humanitarnom pomoći u BiH, 18. novembar 1993.); Adrianus van Baal, T. 8412 (27. oktobar 2010.); P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 35–40; Tomasz Blaszczyk, T. 6073–6074 (20. avgust 2010.). V. P5252 (Izveštaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2.

humanitarne pomoći; i (iii) osiguraju da sva humanitarna pomoć stigne civilnim korisnicima i da se ne koristi u vojne svrhe.¹²⁴⁴

385. Dana 2. februara 1994., Akashi se sastao s optuženim u Beogradu kako bi razgovarali o demilitarizaciji Srebrenice, Žepe i otvaranju tuzlanskog aerodroma.¹²⁴⁵

386. Nakon granatiranja pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994., Owen i Stoltenberg sastali su se s optuženim na Palama i dogovorili se o tome da UN preuzme upravu nad Sarajevom.¹²⁴⁶

Dana 6. februara 1994., Akashi, Rose i drugi obišli su pijacu Markale u Sarajevu, jedan dan nakon što je granatirana.¹²⁴⁷ Nakon te posjete, Akashijeva grupa prvo se sastala s Izetbegovićem, a zatim s optuženim, u pokušaju da obezbijedi neodložan prekid vatre u Sarajevu.¹²⁴⁸ Bosanski Muslimani izjavili su da su spremni da potpišu sporazum o prekidu vatre pod uslovom da bosanski Srbi povuku svoju artiljeriju i teško naoružanje van dometa Sarajeva i da ih stave pod kontrolu UNPROFOR-a.¹²⁴⁹ Bosanski Srbi nisu htjeli pristati na povlačenje oružja, ali su prihvatili "nadzor na terenu".¹²⁵⁰ Sastavljen je nacrt zajedničke deklaracije kao osnov za buduće pregovore.¹²⁵¹

387. Dana 8. februara 1994., Rose se sastao s Milovanovićem u kasarni u Lukavici.¹²⁵² Milovanović je rekao da su ga optuženi i Mladić u cijelosti ovlastili da pregovara o principima vezanim za prekid vatre, povlačenje teškog naoružanja i demilitarizaciju Sarajeva.¹²⁵³ Dogovoreno

¹²⁴⁴ P1462 (Zajednička deklaracija u vezi s humanitarnom pomoći u BiH, 18. novembar 1993.), str. 1-2. V. takođe Tomasz Blaszczyk, T. 6073–6074 (20. avgust 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se u trećoj tački zajedničke deklaracije govorilo o pitanjima koja je Mladić pokrenuo na pregovorima u Ženevi); P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 37.

¹²⁴⁵ D3492 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. februar 1994.), str. 3.

¹²⁴⁶ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 209. Prema riječima Harlanda i UNPROFOR-a, granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994. i prijetnja NATO-a zračnim napadima doveli su do opšte stabilizacije situacije u Sarajevu i naveli su bosanske Srbe da naprave brojne ustupke kako u vezi s humanitarnim tako i u vezi s vojnim pitanjima. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 76, 79; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 2, 6. V. incident 8 iz Priloga G Optužnici.

¹²⁴⁷ D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.).

¹²⁴⁸ D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.).

¹²⁴⁹ D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1.

¹²⁵⁰ D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1.

¹²⁵¹ D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1, 3-4. Rose se ponovo sastao s predstavnicima ABiH 8. februara 1994. V. par. 4187; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 3-4 (pod pečatom).

¹²⁵² D830 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.), str. 3; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 3-4 (pod pečatom).

¹²⁵³ D830 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.), str. 3; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 3-4 (pod pečatom).

je da se strane sutradan sporazumiju o neodložnom prekidu vatre i da se formira zajednička komisija na sarajevskom aerodromu koja bi razradila detalje sporazuma.¹²⁵⁴

388. Sporazum o prekidu neprijateljstava postignut je 9. februara 1994., a stupio je na snagu u podne sljedećeg dana.¹²⁵⁵ U skladu sa sporazumom, u Sarajevu je utvrđen ZPI u prečniku od 20 kilometara od centra grada, iz kojeg je trebalo povući sve oružje kalibra 12,7 mm ili većeg ili ga predati UNPROFOR-u na određenom punktu za prikupljanje naoružanja.¹²⁵⁶ Pored toga, formirana je Zajednička komisija, kojom je predsjedavao komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo, kako bi se utvrdio tačan vremenski raspored povlačenja teškog naoružanja.¹²⁵⁷ Utvrđeni su i punktovi za prikupljanje naoružanja.¹²⁵⁸ Punktovi za prikupljanje naoružanja bile su lokacije gdje su držani svi sistemi naoružanja za svaku stranu u sukobu.¹²⁵⁹ U jednom kasnijem sporazumu, optuženi i Akashi su se dogovorili o lokacijama punktova za prikupljanje naoružanja i o tome da će UNPROFOR imati neograničeno kretanje po cijelom ZPI-ju.¹²⁶⁰

¹²⁵⁴ D830 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.), str. 3. Nakon tog sastanka s bosanskim Srbima, Rose je održao sastanak s bosanskim Muslimanima, koji su pristali na principe koje su izložili i usvojili bosanski Srbi. D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 13 (pod pečatom); D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 4 (pod pečatom).

¹²⁵⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80; P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 4; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 2; D715 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u BiH, 15. februar 1994.), str. 2; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 4 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2784. Za detaljnije dokaze u vezi sa sporazumom o obustavi vatre, v. par. 3582.

¹²⁵⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 44–45; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80; Michael Rose, T. 7260–7261 (5. oktobar 2010.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 13–16 (gdje kaže da zbog zimskih vremenskih uslova, nije bilo moguće fizički ukloniti sve teško naoružanje te je odlučeno da oružje u ZPI-ju treba staviti pod kontrolu UNPROFOR-a); činjenice o kojima je presuđeno 2784, 2785. U prijedlogu od 10. februara 1994., koji je Dragomir Milošević uputio Glavnom štabu, stoji da bi, kako bi se postupilo u skladu sa sporazumom, snage SRK mogle izvršiti "demonstrativno izdvajanje neispravnih sredstava za koje nema[...] dovoljno municije". P1641 (Prijedlog SRK-a u vezi s artiljerijom, 10. februar 1994.). Rose je u svjedočenju rekao da je ovaj prijedlog odgovarao onome što je UNPROFOR pretpostavljao da se dešava na terenu. Michael Rose, T. 7262 (5. oktobar 2010.). Dragomir Milošević je izdao naređenje SRK-u da obustavi svu vatra u podne 10. februara 1994. i da saraduje s UNPROFOR-om. P1642 (Naređenje SRK-a, 10. februar 1994.).

¹²⁵⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79.

¹²⁵⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 80. Harland je izjavio da su obje strane u sukobu bile u određenoj mjeri neiskrene u pogledu poštovanja sporazuma. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 81. V. takođe P847 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. februar 1994.); P848 (Naređenje Drinskog korpusa, 9. februar 1994.). Bilo je devet punktova za prikupljanje naoružanja u Sarajevu i oko njega; dva su bila na teritoriji pod kontrolom ABiH, a sedam na teritoriji pod kontrolom SRK-a. Činjenica o kojoj je presuđeno 2786. V. par. 3582, fusnota 11479.

¹²⁵⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 20.

¹²⁶⁰ P1654 (Sporazum između Yasushija Akashija i Radovana Karadžića, 18. februar 1994.); svjedok KDZ450, T. 10558 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2118 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 12. septembar 1994.), str. 2; D717 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.). V. takođe Rupert Smith, T. 11365–11366 (8. februar 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 49; D2800 (Naređenje SRK-a, 18. februar 1994.); D2801 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. februar 1994.); D2802 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. februar 1994.); Stanislav Galić, T. 37957–37958 (8. maj 2013.); D717 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s

389. Dana 24. februara 1994., načelno je dogovoreno uspostavljanje Plavih puteva unutar Sarajeva kako bi se obezbijedila sloboda kretanja i dostava humanitarne pomoći.¹²⁶¹ Putevi su obuhvatali put Dobrinja-Butmir za civile bosanske Muslimane, put Lukavica-Ilidža za civile bosanske Srbe i pješački prelaz u centru Sarajeva na mostu Bratstvo-jedinstvo.¹²⁶² Međutim, Milovanović je 27. februara 1994. na sastanku s Roseom i Delićem rekao da će VRS blokirati konvoje UN-a kroz teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba bez obzira na Zajedničku deklaraciju potpisanu 18. novembra 1993. i da neće dozvoliti UN-u ni bilo kome drugom da koristi most Bratstvo-jedinstvo.¹²⁶³

390. UNPROFOR je izvijestio o tome da je početak marta 1994. ohrabrujući period za Sarajevo i da se prekid vatre i dalje drži.¹²⁶⁴ Dana 17. marta 1994., Sporazum o slobodi kretanja u Sarajevu (dalje u tekstu: Sporazum u vezi s Plavim putevima) potpisali su Krajišnik i Hasan Muratović i, kao posljedica toga, otvoreno je više Plavih puteva za civile i dostavu civilne pomoći.¹²⁶⁵ Plavi putevi su, konkretno, bili (i) Sarajevo-Vogošća-Zenica; (ii) Lukavica-Ilidža i Dobrinja-Butmir, kroz sarajevski aerodrom (dalje u tekstu: Putevi za aerodrom); i (iii) most Bratstvo-jedinstvo.¹²⁶⁶

---

punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.), str. 4–5; P1820 (Sporazum između Yasushija Akashija i Radovana Karadžića, 18. februar 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 11; Milenko Indić, T. 32658–32662 (24. januar 2013.). Yasushi Akashi, T. 37755–37756 (25. april 2013.). Tokom pregovora 16. februara 1994. dogovoreno je pet punktova i to kasarna u Lukavici, Mokro, Blagovac, Blažuj i Radava. P2120 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 16. februar 1994.). V. par. 3582.

¹²⁶¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89; Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 54; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 161. Prijedlog koncepta Plavih puteva u Sarajevu prvi put je iznesen u januaru 1993., v. par. 366. Harland je u svjedočenju rekao da pregovori o otvaranju Plavih puteva "nisu daleko odmakli" sve dok bosanski Srbi nisu osjetili hitnu potrebu da spriječe vazdušne napade snaga NATO-a "odlučnim i pomirljivim potezima". P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89; Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 161. Rose je u svjedočenju rekao da su Plavi putevi bili smatrani "ključnim za snabdijevanje Sarajeva" i postojao je jedan takav put koji je išao s Igmana. Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.)

¹²⁶² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89. Milovanović je rekao da će snage bosanskih Srba blokirati konvoje UN-a, bez obzira na sporazum i da neće dozvoliti UN-u ni bilo kome drugom, da koristi most Bratstvo-jedinstvo. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 92–93; P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 5.

¹²⁶³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 92-93; P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 5; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 54

¹²⁶⁴ P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 91, 95, 97.

¹²⁶⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 97; P5422 (Izveštaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), par. 21; P5252 (Izveštaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2 (gdje se navodi da je osnov sporazuma bila želja da se primijeni zajednička deklaracija od 18. novembra 1993.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 161; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 54, 56, 58; P1655 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. mart 1994.), par. 3; Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.).

¹²⁶⁶ P5252 (Izveštaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2–7; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 97; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 161.

UNPROFOR i humanitarne organizacije imale su neograničenu slobodu kretanja duž Plavih puteva.¹²⁶⁷ Plavi putevi su trebali biti otvoreni 23. marta 1994.¹²⁶⁸

391. Krajem marta i početkom aprila 1994., izvršeni su napadi na zaštićenu zonu Goražde.¹²⁶⁹ Dana 9. aprila 1994. razgovaralo se o sporazumu o prekidu vatre.¹²⁷⁰ Nacrt sporazuma predviđao je potpunu obustavu vatre u BiH u trajanju od 14 dana i povlačenje bosanskih Srba iz Goražda.¹²⁷¹ Mladić je izjavio "da nije zainteresovan za potpisivanje ničega osim sveobuhvatnog sporazuma o prekidu neprijateljstava."¹²⁷² Bosanski Muslimani su izjavili da pristaju na prestanak neprijateljstava u trajanju od četiri mjeseca, pod uslovom da se bosanski Srbi povuku iz Goražda.¹²⁷³

392. Dana 10. i 11. aprila 1994., bosanski Srbi su granatirali Goražde.¹²⁷⁴ NATO je odgovorio vazдушnim napadima na artiljerijski komandni položaj VRS-a.¹²⁷⁵ Bosanski Srbi su u znak osvete

¹²⁶⁷ P5252 (Izveštaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2-7.

¹²⁶⁸ P5252 (Izveštaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2; P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 2.

¹²⁶⁹ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 132–135; svjedok KW570, T. 32242–32246 (18. januar 2013.). V. takode P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 13; Anthony Banbury, T. 13417–13418 (16. mart 2011.); D687 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s Goraždem, 18. april 1994.); D704 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.); Yasushi Akashi, T. 37703–37706 (24. april 2013.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 20. V. generalno P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 67–89.

¹²⁷⁰ P851 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.). Sastanku su prisustvovali Delić, Karavelić, Mladić, Gvero, Tolimir, Rose, Andrejev, Charles Redman (specijalni izaslanik SAD-a) i Victor Jackovich (ambasador SAD-a u BiH). P851 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 1. Nekoliko dana ranije, 4. aprila 1994., Rose se sastao s optuženim i Milovanovićem na Palama da razgovaraju o mogućnosti proširenja primjene sporazuma o prekidu vatre u Sarajevu na cijelu BiH. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 66. Rose se ponovo zasebno sastao s bosanskim Srbima i bosanskim Muslimanima, i to 7., odnosno 8. aprila 1994., kako bi pokušao postići sporazum o prekidu vatre. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 71.

¹²⁷¹ P851 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 1-2.

¹²⁷² P851 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 74.

¹²⁷³ P851 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 74.

¹²⁷⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 77–84; Michael Rose, T. 7272–7273 (5. oktobar 2010.); P1659 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 10. april 1994.); P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 104; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 136, 13. Dana 15. aprila 1994., Goražde je ponovo granatirano. D3496 (Izveštaj UNPROFOR-a, 16. april 1994.), str. 2. Dana 16. aprila 1994., UNPROFOR je izvijestio o padu enklave Goražde. P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 1–2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 93; P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 138.

¹²⁷⁵ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 81–83; P1660 (Naređenje Drinskog korpusa, 10. april 1994.); P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 2; P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 2; D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 43; svjedok KW570, T. 32254–32256 (18. januar 2013.).

zarobili pripadnike UN-a.¹²⁷⁶ Osim toga, granatirani su grad Sarajevo i aerodrom u Tuzli.¹²⁷⁷ Aerodrom u Sarajevu ostao je zatvoren.¹²⁷⁸

393. Dana 17. aprila 1994., predstavnici UNPROFOR-a otišli su na Pale da razgovaraju s optuženim, koji je proglasio: "Desna obala Drine će biti naša", i nije postignut nikakav sporazum o predloženom ZPI-ju oko Goražda.¹²⁷⁹ Pregovori su doveli do puštanja samo nekoliko pripadnika UN-a koje su zarobile snage bosanskih Srba.¹²⁸⁰ Predstavnici UNPROFOR-a izvijestili su o sljedećem: "Nije postignut sporazum u vezi s granicama zaštićenih zona, raspoređivanjem snaga UNPROFOR-a ni vojnih posmatrača UN-a, niti o bilo čemu konkretnom. [Nema] razloga ni za vjerovanje da će biti održana čak ni obećanja koja su data. Kako je rekao ruski izaslanik [Vitalij] Čurkin, 'Ovdje sam za 24 sata čuo više laži nego što sam ih čuo u čitavom životu'".¹²⁸¹

394. Dana 22. aprila 1994., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 913, kojom se bosanski Srbi osuđuju zbog napada na Goražde.¹²⁸² Sljedećeg dana, postignut je sporazum između Akashija i bosanskih Srba o momentalnom i potpunom prekidu vatre na području Goražda, koji je stupio na snagu u 12:00 sati.¹²⁸³ Sporazumom je utvrđeno da će UNPROFOR nadzirati područje u prečniku od tri kilometra od centra Goražda, i da će teško naoružanje biti povučeno iz zone od 20 kilometara od centra grada.¹²⁸⁴

395. Dana 21. maja 1994., postignut je sporazum između strana o demilitarizaciji ZPI-ja oko Goražda.¹²⁸⁵ Sporazum je predviđao prestanak svih neprijateljstava u Goraždu i oko njega počev od

¹²⁷⁶ P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 1, 3; svjedok KW570, T. 32248–32250 (18. januar 2013.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 90.

¹²⁷⁷ P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 3; P882 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 14. april 1995.).

¹²⁷⁸ P882 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 14. april 1995.), str. 2.

¹²⁷⁹ P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2.

¹²⁸⁰ P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2. Na slobodu je pušteno samo 14 Kanađana i tri vojna posmatrača UN-a, dok je 130 pripadnika UN-a ostalo zarobljeno. P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2.

¹²⁸¹ P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 112. Dana 23. aprila 1994., Akashi se sastao s optuženim, Mladićem, Gverom, Koljevićem, Krajišnikom i Buhom u Beogradu na sastanku kojem je presjedao Slobodan Milošević. Među pitanjima o kojima su raspravljali bila je situacija u Goraždu, normalizacija odnosa između UNPROFOR-a i bosanskih Srba i sporazum o opštem prekidu neprijateljstava. D3498 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. april 1994.); Yasushi Akashi, T. 37709–37713 (24. april 2013.).

¹²⁸² P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 142.

¹²⁸³ D3498 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. april 1994.), str. 7; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 143.

¹²⁸⁴ D3498 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. april 1994.), str. 7.

¹²⁸⁵ P1664 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom o Goraždu, 21. maj 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 105.

22. maja 1994.¹²⁸⁶ UNPROFOR bi nadzirao i provodio sigurnosne mjere u ZPI-ju kako bi obezbijedio da strane postupaju u skladu sa sporazumom.¹²⁸⁷

6. Kontakt grupa

396. Kontakt grupa sastojala se od predstavnika iz Francuske, Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Ruske federacije i SAD.¹²⁸⁸ Razgovori su održani u Ženevi od 1. do 8. juna 1994., u namjeri postizanja političkog rješenja sukoba, a glavna tema bio je koncept jedinstvene države.¹²⁸⁹ Situacija u Goraždu je i dalje bila problematična s obzirom na to da su bosanski Muslimani smatrali da prisustvo oružanih vojnika VRS-a u ZPI-ju oko Goražda predstavlja kršenje jednog od njihovih preduslova za nastavak pregovora o prekidu neprijateljstava.¹²⁹⁰ UNPROFOR je u Goražde uputio dodatne trupe da patroliraju tim ZPI-jem.¹²⁹¹ Prema UNPROFOR-u, optuženi se obavezao Akashiju da će svi naoružani vojnici VRS-a napustiti ZPI u Goraždu do 18:00 sati 2. juna 1994.¹²⁹² Međutim, UNPROFOR je primijetio da su se vojnici VRS-a u ZPI-ju jednostavno presvukli iz svojih uniformi u civilnu odjeću, zadržavši oružje.¹²⁹³

397. Dana 8. juna 1994., strane su potpisale Sporazum o prekidu ofanzivnih dejstava koji je trebao biti na snazi mjesec dana.¹²⁹⁴ Takođe je dogovoreno puštanje na slobodu svih ratnih zarobljenika i zatočenika i razmjena informacija o nestalim osobama.¹²⁹⁵ ABiH je sredinom juna

¹²⁸⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 105; P1664 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom o Goraždu, 21. maj 1994.), *e-court* str. 2; P2520 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 28. maj 1994.), str. 3. V. takođe D4822 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 26. april 1994.) (u kojem optuženi naređuje Glavnom štabu VRS-a da propusti Ukrajinski bataljon u Goražde i da u potpunosti povuče teško naoružanje iz zone od 20 kilometara od centra Goražda). Rose je izjavio da je dogovor o sporazumu postignut u Beogradu 23. aprila 1994. i potpisali su ga, između ostalih, Akashi, optuženi i Mladić. Sporazum je podrazumijevao, između ostalog, prekid vatre u Goraždu i okolini i uspostavljanje zone isključenja oko Goražda u širini od tri kilometra. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 99; Michael Rose, T. 7283 (5. oktobar 2010.).

¹²⁸⁷ P1664 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom o Goraždu, 21. maj 1994.), *e-court* str. 2.

¹²⁸⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121.

¹²⁸⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 108; P1666 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem, 4. juni 1994.); P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 2.

¹²⁹⁰ P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 1–2; P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 1-2.

¹²⁹¹ P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 2.

¹²⁹² P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 1-2.

¹²⁹³ P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 2. V. npr. P2463 (Dopis Taktičke grupe Višegrad Taktičkoj grupi Drina, 10. maj 1994.) (naređenje Glavnog štaba VRS-a upućeno Taktičkoj grupi Drinskog korpusa da se vojnici unutar ZPI-ja od tri kilometra presvuku u civilnu odjeću). V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 24.

¹²⁹⁴ P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3; D1147 (Izveštaj UNPROFOR-a, 21. juni 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 113; P1665 (Sporazum o prekidu neprijateljstava u BiH, juni 1994.); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 44.

¹²⁹⁵ P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3.

započela ofanzivu u rejonu Ozrena.¹²⁹⁶ Međutim, strane su krajem juna pristale na to da sporazum od 8. juna produže za još mjesec dana.¹²⁹⁷

398. Kontakt grupa je 7. jula 1994. objavila revidirani mirovni plan s novim paketom teritorijalnih rešenja.¹²⁹⁸ Prema planu Kontakt grupe, 51% teritorije BiH bilo bi pod upravom novoformirane bosansko-hrvatske federacije, a 49% teritorije pod upravom bosanskih Srba.¹²⁹⁹ Dana 18. jula 1994., bosanski Muslimani su prihvatili plan.¹³⁰⁰

399. Dana 19. jula 1994., na Skupštini bosanskih Srba optuženi je govorio o predloženom planu Kontakt grupe i izjavio da prihvatanje plana ne bi garantovalo mir.¹³⁰¹ Dana 21. jula 1994., bosanski Srbi su zvanično odbili plan, uz obrazloženje da je nepravedan i da nisu ispunjeni njihovi zahtjevi.¹³⁰² Kontakt grupa se ponovno sastala u Ženevi 30. jula 1994. kako bi pregovarala o novom planu.¹³⁰³ Nekoliko dana ranije, bosanski Srbi su praktički zatvorili pristup preko Igmana sarajevskom aerodromu i tunelu koji ide ispod njega, koji je korišten za dostavu humanitarne pomoći.¹³⁰⁴ Optuženi je tvrdio da su to uradili zbog krijumčarenja oružja u grad.¹³⁰⁵ Rose je, iz bezbjednosnih razloga, zatvorio sarajevski aerodrom za sav civilni promet i UN je izvijestio da će situacija u Sarajevu bez aerodroma biti pogubna.¹³⁰⁶ Rose je izvijestio: "[P]o prvi put poslije mnogo mjeseci, počeli smo se kretati unazad".¹³⁰⁷

400. Strane su potpisale Sporazum o prekidu snajperskog djelovanja na području Sarajeva 14. avgusta 1994.¹³⁰⁸ Sporazum je predviđao da strane izdaju naređenja kojima će izričito zabraniti

¹²⁹⁶ P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3.

¹²⁹⁷ P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3.

¹²⁹⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 121; P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5; P6160 (Izvod iz transkripta intervjuua s Momikom Bulatovićem, 7. oktobar 1994.), *e-court* str. 6.

¹²⁹⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121.

¹³⁰⁰ P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5.

¹³⁰¹ P1394 (Transkript 42. sjednice Skupštine RS-a, 18.-19. juli 1994.), str. 15-18. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 45-46.

¹³⁰² P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5.

¹³⁰³ P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5.

¹³⁰⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 127; P1668 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.), str. 1; P2124 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima sa stranama u BiH, 2. avgust 1994.); P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 6. V. takođe par. 3593.

¹³⁰⁵ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128; P1668 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.), str. 1. V. takođe par. 3593.

¹³⁰⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128. V. takođe par. 3593.

¹³⁰⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128.

¹³⁰⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 64, 128–129; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 139; P861 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.); P863 (Izvod iz naređenja SRK-a, 18. avgust 1994.); Dragomir Milošević, T. 32839–32842 (29. januar 2013.); P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.),

snajperske aktivnosti protiv vojnog osoblja, civila i pripadnika UN-a na području Sarajeva.¹³⁰⁹ Strane su takođe pristale na to da UNPROFOR preduzme mjere u cilju otkrivanja i sprečavanja snajperskih aktivnosti obje strane.¹³¹⁰ UNPROFOR je izvijestio o tome da je, nakon potpisivanja ovog sporazuma, snajpersko djelovanje gotovo u potpunosti prestalo u periodu od šest sedmica.¹³¹¹

401. Dana 27. avgusta 1994., na referendumu održanom na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, plan Kontakt grupe odbacilo je 96% glasača.¹³¹² Uprkos tome, Kontakt grupa je nastavila s radom do kraja te i tokom naredne godine.¹³¹³

402. Dana 20. septembra 1994., Rose, Andrejev i Harland sastali su se s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom i Milovanovićem na Palama.¹³¹⁴ Optužen je bio ljut zbog napada koji su bosanski Muslimani izvršili u Sarajevu nekoliko dana ranije i izjavio je da ne može biti nikakvih pregovora o demilitarizaciji nakon takvog napada.¹³¹⁵ Osvrćući se na mogućnost da Savjet bezbjednosti pojača sankcije prema Palama, optuženi je izjavio sljedeće: "Ako nas međunarodna zajednica bude tretirala kao zver, onda ćemo se i mi tako ponašati".¹³¹⁶ Krajišnik je, između ostalog, tražio od UNPROFOR-a da zvanično prizna vlasništvo bosanskih Srba nad sarajevskim aerodromom i da

---

str. 9; D2782 (Memorandum UNPROFOR-a, 18. avgust 1994.); Milenko Indić, T. 32460–32461 (22. januar 2013.); činjenica o kojoj je presuđeno 2789.

¹³⁰⁹ P861 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.), str. 4. V. takođe D2782 (Memorandum UNPROFOR-a, 18. avgust 1994.).

¹³¹⁰ P861 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.), str. 4.

¹³¹¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 133; P864 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjima sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, 12. septembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 141.

¹³¹² P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 4; P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), str. 2, 4; P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 7; P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121; Martin Bell, T. 9897 (15. decembar 2010.). Optuženi je rekao da je plan Kontakt grupe "paklen". P2563 (Zapisnik sa sastanka Milana Martića i Radovana Karadžića, 20. avgust 1994.), str. 5. V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 56. Dana 21. septembra 1994., Kontakt grupa je iznijela novi prijedlog teritorijalne nagodbe, kako je naznačeno na mapi. Prijedlog su prihvatile sve strane, izuzev strane bosanskih Srba. D1594 (Dopis Savjeta bezbjednosti UN-a generalnom sekretaru UN-a, 21. septembar 1994.).

¹³¹³ Anthony Banbury, T. 13354–13355 (15. mart 2011.). Dana 9. septembra 1994., Sergio Vieira de Mello sastao se s optuženim na Palama i obavijestio ga da Kontakt grupa namjerava "ostati pri svojoj politici velikog pritiska na bosanske Srbe". D1136 (Izveštaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 1. U maju 1995., Kontakt grupa je ponovo izjavila da su njena dva glavna cilja nastavak sporazuma o prekidu neprijateljstava od 31. decembra 1994. i međusobno priznavanje Srbije, Hrvatske i BiH. D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 2-3.

¹³¹⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 134–138; P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 150.

¹³¹⁵ P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 1.

¹³¹⁶ P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 1–2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 135.

UNPROFOR plati najamninu za korištenje aerodroma.¹³¹⁷ Krajišnik je izjavio da "bi bilo teško spriječiti srpske vojnike da pucaju na avione" ako se ne ispune ti zahtjevi.¹³¹⁸ Milovanović se složio da ukloni sve teško naoružanje van ZPI-ja u Sarajevu do ponoći sljedećeg dana.¹³¹⁹

403. Dana 23. septembra 1994., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 941 u kojoj je primio na znanje informacije UNHCR-a i MKCK-a u vezi s teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava u Banjaluci, Bijeljini i na drugim područjima BiH pod kontrolom snaga bosanskih Srba, koje je opisao kao etničko čišćenje.¹³²⁰ Savjet bezbjednosti je osudio te postupke i zatražio od vlasti bosanskih Srba da odmah prekinu svoju "kampanju etničkog čišćenja" i da specijalnom predstavniku generalnog sekretara, UNPROFOR-u, UNHCR-u i MKCK-u neodložno dozvole pristup Banjaluci, Bijeljini i drugim područjima.¹³²¹ Dana 5. oktobra 1994., Akashi i UNPROFOR sastali su se s optuženim i ostalima na Palama radi nastavka pregovora.¹³²² Tačke dnevnog reda bile su, između ostalog, ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma, ponovno otvaranje kopnenih puteva za Sarajevo, demilitarizacija Sarajeva i sloboda kretanja za UNPROFOR, UNHCR i civile.¹³²³

404. Dana 10. oktobra 1994., Rose, Gobilliard i Harland sastali su se s Mladićem i Tolimirom na Palama kako bi razgovarali o incidentu u kojem je otvorena snajperska vatra na tramvaj u Sarajevu i o slobodi kretanja konvoja koji su prevozili gorivo.¹³²⁴ Dana 19. oktobra 1994., Rose je izvijestio Akashija o tome da Mladić ne dozvoljava konvojima s gorivom da prođu kroz teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba dok UNPROFOR ne bude garantovao da su se sve snage ABiH povukle iz DMZ-a na Igmanu ili dok UNPROFOR ne preda 50% goriva iz konvoja bosanskim Srbima¹³²⁵

¹³¹⁷ P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

¹³¹⁸ P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

¹³¹⁹ P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 5.

¹³²⁰ P5424 (Rezolucija 941 Savjeta bezbjednosti UN-a, 23. septembar 1994.), str. 1. Rose je u svjedočenju rekao da je obustava neprijateljstava dogovorena u februaru 1994. okončana u septembru 1994. kad je ABiH krenula u napad protiv VRS-a. Michael Rose, T. 7256 (5. oktobar 2010.).

¹³²¹ P5424 (Rezolucija 941 Savjeta bezbjednosti UN-a, 23. septembar 1994.), str. 2.

¹³²² D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37717–37718 (24. april 2013.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 154. Sastanku su takođe prisustvovali i komandant snaga UNPROFOR-a general de Lapresle, Viera de Mello (načelnik za civilne poslove), Rose, Andreev, Koljević, Krajišnik, Buha, Mladić i Gvero. D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 1.

¹³²³ D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), str. 3.

¹³²⁴ P867 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 156. V. par. 3601.

¹³²⁵ P868 (Izveštaj UNPROFOR-a o srpskoj blokadi snabdijevanja gorivom, 19. oktobar 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 144.

Shodno tome, Rose je dao preporuku da se optuženom pošalje pismo kojim će biti obaviješten o ovoj situaciji.¹³²⁶

405. Dana 22. oktobra 1994., Akashi i Rose sastali su se s optuženim, Koljevićem, Buhom, Zameticom i Tolimirom na Palama.¹³²⁷ Bosanski Srbi su izjavili da su otvorili aerodrom u Sarajevu i ponovno uspostavili rad komunalija u gradu.¹³²⁸ Rose je izvijestio da to nije tačno.¹³²⁹

406. Dana 19. novembra 1994., Gobilliard i Andrejev su se sastali s optuženim i Tolimirom na Palama da razgovaraju o pogoršanju situacije u BiH, između ostalog i o napadima oko Sarajeva i Bihaća, kojima je prekršena rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti.¹³³⁰ Prema UNPROFOR-u, optuženi je jasno stavio na znanje da bosanski Srbi neće poštovati nikakve sporazume sve dok se bosanski Muslimani potpuno ne povuku iz DMZ-a.¹³³¹ Akashi je izvijestio da je razgovarao s optuženim i ubljeđivao ga da prihvati plan Kontakt grupe, ali da "ni[je] imao uspjeha".¹³³²

407. Dana 1. decembra 1994., Rose je otišao na Pale kako bi s optuženim razgovarao o pogoršanju odnosa između bosanskih Srba i UNPROFOR-a.¹³³³ Optuženi je bio uznemiren zbog aktivnosti snaga NATO-a i Rose mu je objasnio da NATO može koristiti avijaciju (i) kao podršku vojnicima UNPROFOR-a koji su u opasnosti, (ii) kao podršku ZPI-ja, i (iii) za odvracanje napada na zaštićene zone.¹³³⁴ Rose je optuženom rekao da je oko 500 pripadnika UNPROFOR-a zatočeno u istočnoj BiH, a optuženi je obećao da će se time pozabaviti, ali ga je uvjeravao da se sa zatočenicima dobro postupa.¹³³⁵ Rose je rekao optuženom da će UNPROFOR početi da se povlači iz BiH ukoliko ne budu ispunjeni minimalni uslovi, zato što je njegova misija gotovo nemoguća.¹³³⁶

¹³²⁶ P868 (Izveštaj UNPROFOR-a o srpskoj blokadi snabdijevanja gorivom, 19. oktobar 1994.).

¹³²⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 159.

¹³²⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 159.

¹³²⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 159.

¹³³⁰ P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.).

¹³³¹ P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.).

¹³³² P3864 (Izveštaj UNPROFOR-a, 24. novembar 1994.), str. 1.

¹³³³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 177; P869 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 148.

¹³³⁴ P869 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.), str. 2. Što se tiče Bihaća, Rose je objasnio da će NATO koristiti svoju vazдушnu podršku samo ako bosanski Srbi "bombarduju civilni centar grada". P869 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.), str. 2.

¹³³⁵ P869 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.), str. 2.

¹³³⁶ P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2. Ti minimalni uslovi uključivali su sljedeće: (i) ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma koji je bio zatvoren od 23. novembra 1994.; (ii) slobodno kretanje konvoja UN-a za istočnu Bosnu "dok se ne postigne da UNPROFOR ima na raspolaganju zalihe za najmanje sedam dana" u Srebrenici, Žepi i Goraždu; (iii) pristup UNPROFOR-a i UNHCR-a Bihaću; (iv) propuštanje vozila UN-a kroz kontrolne punktove bosanskih Srba u Sarajevu, koje je blokirano već

Gvero je Roseu rekao da sarajevski aerodrom ne može ponovno biti otvoren sve dok bosanski Srbi ne dobiju pismene garancije UN-a da NATO neće napadati ciljeve bosanskih Srba i da će zaštićene zone biti poštovane kad budu demilitarizovane.¹³³⁷ Međutim, u roku od nekoliko dana je Koljević dao garancije da će pripadnici UNPROFOR-a biti pušteni, te su do kraja sedmice bili pušteni svi zarobljeni pripadnici UNPROFOR-a, a neki konvoji su se ponovno počeli kretati kroz BiH.¹³³⁸ Buha je dao saopštenje za javnost da bi Skupština bosanskih Srba trebala prihvatiti plan Kontakt grupe pod uslovom da bi prihvatanje plana odmah bilo praćeno "razgovorima o zamjeni teritorija".¹³³⁹

408. Dana 7. decembra 1994., optuženi je na srpskoj televiziji javno izjavio da je voljan da pregovara na osnovu plana Kontakt grupe, ali da je mapa i dalje neprihvatljiva.¹³⁴⁰ Sastanci koji su uslijedili održani su na Palama, a odnosili su se na ograničenja slobode kretanja UNPROFOR-a, demilitarizaciju Bihaća i DMZ na Igmanu.¹³⁴¹

409. Dana 14. decembra 1994., Akashi i Rose sastali su se s optuženim i drugima na Palama.¹³⁴² Akashi je izložio plan za vođenje pregovora na osnovu plana Kontakt grupe i predložio je, između ostalog, prekid vatre i stvaranje demilitarizovane zone u Bihaću, prekid vatre na cijeloj teritoriji BiH i obustavu neprijateljstava.¹³⁴³ Optuženi je izrazio mišljenje da se prema bosanskim Srbima ne postupa jednako i da ne može biti prekida vatre dok se ne predloži pravi mirovni plan za okončanje sukoba i da će razmatrati prijedlog u vezi s Bihaćem tek kad se ispuni ono što je dogovoreno u vezi sa Srebrenicom, Žepom, Goraždem i DMZ-om na Igmanu.¹³⁴⁴

410. Dana 31. decembra 1994., strane su potpisale Sporazum o potpunom prekidu neprijateljstava (dalje u tekstu: SOPN), nakon što je 23. decembra 1994. potpisan sporazum o prekidu vatre.¹³⁴⁵ Potpuni prestanak neprijateljstava trebao je stupiti na snagu u 12:00 sati 1.

---

sedmicama; i (v) puštanje pripadnika UNPROFOR-a uzetih za taoce. P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2.

¹³³⁷ P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2.

¹³³⁸ P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 3.

¹³³⁹ P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 4.

¹³⁴⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 181; P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 4.

¹³⁴¹ Sastanku su prisustvovali Rose, Andrejev, Koljević, Krajišnik, Gvero i Tolimir. P1640 (Izveštaj UNPROFOR-a, 12. decembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 182; Michael Rose, T. 7253–7256 (5. oktobar 2010.).

¹³⁴² Među prisutnima na sastanku bili su Andrejev, general de Lapresle, Koljević, Krajišnik, Buha i Tolimir. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 184.

¹³⁴³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 184.

¹³⁴⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 185.

¹³⁴⁵ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 190; Yasushi Akashi, T. 37725–37726 (24. april 2013.); D4835 (Telefaks UNPROFOR-a u vezi s Nacrtom sporazuma o potpunom prekidu neprijateljstava, 25. decembar 1994.); P820

januara 1995. duž svih linija sukoba.¹³⁴⁶ SOPN su potpisali optuženi, Izetbegović, Rasim Delić, Mladić, Krešimir Zubak, Vladimir Soljić, u prisustvu Akashija i Rosea.¹³⁴⁷ SOPN je predviđao da sporazum najprije bude na snazi četiri mjeseca, s mogućnošću produženja, prema dogovoru strana.¹³⁴⁸ Provođenje SOPN-a nadzirao bi UNPROFOR putem uspostavljanja Centralne zajedničke komisije, koja bi održala prvi sastanak na sarajevskom aerodromu, a takođe bi bila uspostavljena regionalna zajednička komisija u stalnom zasjedanju "po potrebi i kako bude utvrdila" Centralna zajednička komisija.¹³⁴⁹ SOPN je predviđao sljedeće: (i) razdvajanje snaga i njihovo razmještanje na položaje o kojima su se strane zajednički dogovorile i raspoređivanje snaga UNPROFOR-a radi nadzora i posmatranja; (ii) obavezu strana da se uzdržavaju od korištenja eksplozivne municije i (iii) organizovanje pregovora o povlačenju teškog naoružanja kalibra 12,7 mm i većeg i njegovo stavljanje pod nadzor UNPROFOR-a.¹³⁵⁰ Strane su se dogovorile da se UNPROFOR-u i drugim međunarodnim organizacijama, posebno UNHCR-u, omogući puna sloboda kretanja i praćenje situacije u vezi s ljudskim pravima i isporukom humanitarne pomoći.¹³⁵¹

411. Dana 1. januara 1995., održan je prvi sastanak Centralne zajedničke komisije na sarajevskom aerodromu.¹³⁵² Raspravljalo se, između ostalog, o sljedećem: (i) razmjeni oficira za vezu; (ii) primjeni sporazuma o sarajevskom aerodromu od 5. juna 1992.; (iii) sporazumima u vezi sa Srebrenicom i Žepom od 8. maja 1993.; (iv) sporazumu o prekidu snajperskog djelovanja od 14. avgusta 1994.; (v) sporazumu o DMZ-u na Igmanu od 14. avgusta 1993.; (vi) linijama sukoba i punktovima za prikupljanje naoružanja; (vii) Plavim putevima; i (viii) povlačenju stranih trupa.¹³⁵³

(Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158; D3505 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 24. decembar 1994.); D2786 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 1. januar 1995.), str. 1; Milenko Indić, T. 32469 (22. januar 2013.); Rupert Smith, T. 11298–11299 (8. februar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2790. Nacrt sporazuma o prekidu vatre dogovoren je 19. decembra 1994. D3503 (Telefaks UNPROFOR-a, 19. decembar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37721–37723 (24. april 2013.); D3504 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. decembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 187.

¹³⁴⁶ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1.

¹³⁴⁷ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 3.

¹³⁴⁸ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1.

¹³⁴⁹ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158.

¹³⁵⁰ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 2.

¹³⁵¹ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 2.

¹³⁵² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158 (prisutni su bili Rose, Gobilliard, Tolimir, Indić, Hajrulahović, i Karavelić); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 191.

¹³⁵³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158 (gdje iznosi mišljenje da sastankom nije postignuto mnogo).

Uprkos tome što je se sastala još jednom ili dvaput, Centralna zajednička komisija nije funkcionisala na efikasan način.¹³⁵⁴

412. Dana 11. januara 1995., sporazum o vojnoj implementaciji SOPN-a potpisali su Mladić, Delić i Blaškić, a svjedok je bio Rose.¹³⁵⁵

413. Dana 31. januara 1995., Krajišnik, Hasan Muratović, UNPROFOR i UNHCR potpisali su sporazum o otvaranju Puteva za aerodrom za zvanične humanitarne organizacije, u okviru Protokola o primjeni SOPN-a.¹³⁵⁶ Sporazum je stupio na snagu u 13:00 sati 1. februara 1995.¹³⁵⁷

414. Uprkos SOPN-u, u martu 1995. UNPROFOR je izvijestio o pogoršanju situacije u Sarajevu.¹³⁵⁸ U BiH je, opšte uzev, zabilježen velik porast vojnog djelovanja, uključujući granatiranje Tuzle i Goražda.¹³⁵⁹ Osim toga, Mladić je Smithu početkom marta 1995. rekao da očekuje napad ABiH na istočne enklave po dvije ose, koje bi išle od "Tuzle do Srebrenice i Žepe i od Trnova do Goražda", i da će bosanski Srbi, odgovarajući na taj napad, napasti te enklave.¹³⁶⁰ Smith je odgovorio da bi takva akcija bila protumačena kao napad na zaštićene zone.¹³⁶¹ UNPROFOR je izvijestio o tome da šanse za političko rješenje sukoba ostaju "male" budući da je Slobodan Milošević odbio prijedloge Kontakt grupe, a bosanski Srbi su i dalje ustrajni u svom odbijanju da pregovaraju na osnovu plana Kontakt grupe.¹³⁶² Nadalje, i bosanski Srbi i bosanski Muslimani iznijeli su pritužbe zbog toga što druga strana ne postupa u skladu sa SOPN-om.¹³⁶³ Dana 31. marta 1995., Savjet bezbjednosti produžio je mandat UNPROFOR-a u BiH za dodatnih osam mjeseci, do 30. novembra 1995.¹³⁶⁴

¹³⁵⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 159.

¹³⁵⁵ P873 (Sporazum o prekidu vatre, 11. januar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 160; P874 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 11. januar 1995.).

¹³⁵⁶ P875 (Sporazum u vezi s otvaranjem Aerodroma Sarajevo, 31. januar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 163.

¹³⁵⁷ P875 (Sporazum u vezi s otvaranjem Aerodroma Sarajevo, 31. januar 1995.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 163. Dana 4. februara 1995., Rupert Smith je uputio pismo Koljeviću kako bi ga obavijestio o tome da UNPROFOR namjerava da 6. februara 1995. otvori Puteve za aerodrom za civilni saobraćaj. V. D1018 (Pismo UNPROFOR-a Nikoli Koljeviću, 4. februar 1995.).

¹³⁵⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; P878 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.). V. takođe P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.); P2482 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 26. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11341 (8. februar 2011.).

¹³⁵⁹ P878 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.), str. 1.

¹³⁶⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 168; P877 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 7. mart 1995.), str. 2.

¹³⁶¹ P877 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 7. mart 1995.), str. 2.

¹³⁶² P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), str. 2.

¹³⁶³ P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), str. 3.

¹³⁶⁴ P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), str. 2.

415. Dana 7. aprila 1995., UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi UN-u odbili prolaz Plavim putevima oko sarajevskog aerodroma i da su bosanski Muslimani odbili učestvovati u radu Centralne zajedničke komisije.¹³⁶⁵ Sljedećeg dana, bosanski Srbi su zatvorili sarajevski aerodrom, čak i za humanitarnu pomoć, tvrdeći da UNPROFOR krši sporazum o sarajevskom aerodromu od 5. juna 1992.¹³⁶⁶ Dana 20. aprila 1995., Akashi i Smith sastali su se s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom i Gverom na Palama.¹³⁶⁷ Optuženi je izjavio da je SOPN "u tolikoj mjeri prekršen od strane Muslimana da u stvari ne postoji".¹³⁶⁸ Takođe je izjavio da bosanski Srbi neće prihvatiti bilo kakvu formu prekida vatre već samo potpunu obustavu neprijateljstava.¹³⁶⁹ Bosanski Srbi su 21. aprila 1995. blokirali dolazak predstavnika Kontakt grupe iz SAD-a i Njemačke u Sarajevo.¹³⁷⁰ Dana 22. aprila 1995., optuženi je održao konferenciju za štampu na kojoj je izjavio da će, ako se mir ne može postići političkim sredstvima, bosanski Srbi mir izvojevati vojnim sredstvima.¹³⁷¹

416. Situacija u Sarajevu i BiH dalje se pogoršala u maju 1995.¹³⁷² Dana 1. maja 1995., strane se nisu uspjele dogovoriti o produženju SOPN-a, čime je sporazum prestao važiti.¹³⁷³ Savjet bezbjednosti izrazio je duboku zabrinutost zbog neuspjeha strana da produže SOPN.¹³⁷⁴ Kontakt grupa ponovno je istakla svoja dva cilja, naime produženje SOPN-a i međusobno priznavanje Srbije, Hrvatske i BiH.¹³⁷⁵ UNPROFOR je izvijestio da "ukoliko Kontakt grupa ne nađe načina da pokrene ostvariv pregovarački proces, strane će se nastaviti međusobno uništavati".¹³⁷⁶ UNPROFOR je takođe izvijestio o tome da je 7. maja 1995. VRS granatirala Butmir i put preko Igmana.¹³⁷⁷ Sarajevski aerodrom je i dalje, još od 8. aprila 1995., bio zatvoren za letove s humanitarnom pomoći.¹³⁷⁸

¹³⁶⁵ D1124 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5.

¹³⁶⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173.

¹³⁶⁷ P2261 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.); D3511 (Izveštaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.); Yasushi Akashi, T. 37733 (24. april 2013.).

¹³⁶⁸ P2261 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), str. 2.

¹³⁶⁹ P2261 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), str. 2.

¹³⁷⁰ P2488 (Izveštaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.).

¹³⁷¹ P883 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 174.

¹³⁷² P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183. V. par. 3608–3609.

¹³⁷³ D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 2.

¹³⁷⁴ D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 3.

¹³⁷⁵ D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 3.

¹³⁷⁶ D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 3.

¹³⁷⁷ P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 2; D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 8.

¹³⁷⁸ P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 2.

417. Dana 21. maja 1995., Smith i optuženi sastali su se na Palama kako bi razgovarali o budućem mandatu UNPROFOR-a, istočnim enklavama, Sarajevu i mirovnom procesu Kontakt grupe.¹³⁷⁹ Optuženi se žalio Smithu na to da se "mandat UN-a odlikuje pristrasnošću" u odnosu na UNPROFOR, ali da bosanski Srbi žele da se pregovorima dođe do rješenja i da UN treba da ostane u BiH radi budućeg političkog sporazuma.¹³⁸⁰ U vezi s istočnim enklavama, optuženi je rekao da ne može poštovati mandat koji se odnosi na zaštićene zone jer su one, prema njegovom mišljenju, utočišta za ABiH.¹³⁸¹ Optuženi je ostao pri svom mišljenju da neće prihvatiti plan Kontakt grupe, ali da će prihvatiti pregovore na osnovu plana Kontakt grupe.¹³⁸²

418. Dana 22. maja 1995, VRS je iznio dva komada teškog naoružanja s punktova za prikupljanje naoružanja nedaleko od Sarajeva.¹³⁸³ ABiH je iznijela svoje teško naoružanje i borbe su eskalirale.¹³⁸⁴ VRS je, odgovarajući na izazov, iznio još teškog naoružanja.¹³⁸⁵ Dana 24. maja 1995., Smith je izdao ultimatum objema stranama zaprijetivši im vazдушnim napadima snaga NATO-a ukoliko do 12:00 sati sljedećeg dana ne prestane vatra iz svih tipova teškog naoružanja.¹³⁸⁶ Do drugog roka, koji je isticao 24 sata kasnije, strane su morale ili ukloniti teško naoružanje iz zone isključenja ili ga predati na punktove za prikupljanje.¹³⁸⁷ Bosanski Srbi nisu ispoštovali te rokove i Akashi je odobrio snagama NATO-a da izvrše vazdušne napade.¹³⁸⁸

419. Nakon vazдушnih napada snaga NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba 25. i 26. maja 1995., snage bosanskih Srba zatočile su pripadnike UN-a u BiH.¹³⁸⁹ VRS je granatirao Sarajevo i

¹³⁷⁹ P2266 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.).

¹³⁸⁰ P2266 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.), str. 1-2.

¹³⁸¹ P2266 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.), str. 2.

¹³⁸² P2266 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.), str. 3.

¹³⁸³ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

¹³⁸⁴ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

¹³⁸⁵ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P5012 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.). V. takođe D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.); Dragomir Milošević, T. 33225–33226 (5. februar 2013.).

¹³⁸⁶ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P5012 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.). V. par. 5855.

¹³⁸⁷ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

¹³⁸⁸ P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188–189; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P5012 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.).

¹³⁸⁹ V. odjeljak IV.D: Dio predmeta koji se odnosi na taoce.

bezbjedne zone, uključujući Tuzlu.¹³⁹⁰ Dana 27. maja 1995., u naređenju upućenom svim jedinicama SRK-a, Dragomir Milošević je rekao da će snage bosanskih Srba staviti pod punu kontrolu sarajevski aerodrom i "biti spremne za njegovo preuzimanje sa kompletnom borbenom tehnikom snaga UNPROFOR-a".¹³⁹¹ Optuženi je izjavio da su sve rezolucije Savjeta bezbjednosti i ultimatumi NATO-a ništavni i nevažeći.¹³⁹² UN je takođe izvijestio da se situacija u vezi s hranom u Sarajevu rapidno pogoršava zbog toga što su i aerodrom i kopneni putevi i dalje zatvoreni.¹³⁹³ Osim toga, prekinuta je dostava plina i struje u Sarajevu.¹³⁹⁴

420. Početkom juna 1995., u Sarajevu su izbile žestoke borbe.¹³⁹⁵ Optuženi i Koljević pristali su da ponovno otvore kopnene puteve ka Sarajevu za konvoje UNHCR-a.¹³⁹⁶ Do 3. juna 1995., bosanski Srbi su pustili 120 pripadnika UN-a, ali je, prema procjenama UN-a, njih 200 još uvijek bilo zarobljeno.¹³⁹⁷ Dana 9. juna 1995., Savjet bezbjednosti odobrio je da se u UNPROFOR u BiH rasporede britanske i francuske snage za brzu reakciju opremljene teškim naoružanjem.¹³⁹⁸ Istog dana, UNHCR, UNPROFOR i bosanski Srbi postigli su sporazum o nastavku isporuke humanitarne pomoći u Sarajevo kopnenim putem.¹³⁹⁹

421. Dana 16. juna 1995., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 998 kojom se traži neodložno i безусловno puštanje na slobodu preostalih pripadnika UN-a.¹⁴⁰⁰ Rezolucijom se takođe tražio neometan pristup humanitarnoj pomoći, pristup Sarajevu i poštovanje bezbjednih zona.¹⁴⁰¹ Savjet bezbjednosti takođe je odobrio povećanje broja pripadnika UNPROFOR-a za najviše 12.500 dodatnih vojnika.¹⁴⁰² Harland je izvijestio da je UNPROFOR, prema njegovom mišljenju, meta

¹³⁹⁰ P2284 (Izvjestaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 189; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

¹³⁹¹ P2416 (Naređenje SRK-a, 27. maj 1995.), str. 2.

¹³⁹² P887 (Vijest novinske agencije SRNA, 29. maj 1995.); P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 3.

¹³⁹³ P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 3.

¹³⁹⁴ P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4.

¹³⁹⁵ P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2.

¹³⁹⁶ P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2.

¹³⁹⁷ P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 2. V. takođe P889 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 2. juni 1995.). Ostali pripadnici UN-a pušteni su do kraja juna 1995. P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2; P891 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 6. juni 1995.); P893 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 17. juni 1995.); P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 2-3. V. par. 5933.

¹³⁹⁸ V. P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 1 (gdje se upućuje na pismo generalnog sekretara od 9. juna 1995. u vezi sa snagama za brzu reakciju); Rupert Smith, T. 11498–11507 (10. februar 2011.).

¹³⁹⁹ D1125 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj generalnom sekretaru UN-a, 9. juni 1995.).

¹⁴⁰⁰ P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.).

¹⁴⁰¹ P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 3.

¹⁴⁰² P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 3.

granatiranja od strane SRK-a u Sarajevu.¹⁴⁰³ Smith je u pismu Mladiću izrazio svoju zabrinutost u vezi s izvještajima o granatiranju Bihaća, Srebrenice, Goražda i Sarajeva.¹⁴⁰⁴ Smith je podsjetio Mladića da je još uvijek na snazi režim bezbjednih zona u skladu s rezolucijom 836 Savjeta bezbjednosti, ali da je povećan broj napada na civilno stanovništvo.¹⁴⁰⁵ Dana 30. juna 1995., pukovnik Robert Meille, vršilac dužnosti komandanta snaga UNPROFOR-a u Sarajevu, uputio je pismo Dragomiru Miloševiću u kojem je osudio napade u Sarajevu, uključujući napad na naselje Alipašino Polje i napad na zgradu PTT-a, gdje je bio smješten Štab UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo.¹⁴⁰⁶

7. Inicijativa SAD-a

422. Dana 21. avgusta 1995., optuženi, Krajišnik i Buha sastali su se sa šefom misije UNPROFOR-a kako bi razgovarali o mirovnoj inicijativi.¹⁴⁰⁷ Optuženi se složio da je pogodno vrijeme za političko rješenje sukoba; međutim, odbio je bilo kakvu ideju ujedinjene BiH i ostao pri tome da bi svaka konstitutivna republika trebala biti suverena.¹⁴⁰⁸

423. Dana 28. avgusta 1995., granatirana je pijaca Markale u Sarajevu.¹⁴⁰⁹ Istog dana, Skupština bosanskih Srba usvojila je rezoluciju kojom je pozdravila inicijativu SAD-a za političko rješenje sukoba i potvrdila spremnost bosanskih Srba da se putem pregovora postigne trajni mir.¹⁴¹⁰

424. Dana 29. avgusta 1995., održan je sastanak predstavnika rukovodstva Srbije i rukovodstva bosanskih Srba u Dobanovcima, nedaleko od Beograda.¹⁴¹¹ Svrha ovog sastanka bila je diskusija o

¹⁴⁰³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 209, 211. V. takođe P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 4-5.

¹⁴⁰⁴ P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.).

¹⁴⁰⁵ P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.).

¹⁴⁰⁶ P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.). V. takođe P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.).

¹⁴⁰⁷ P2287 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.).

¹⁴⁰⁸ P2287 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.), str. 1-2.

¹⁴⁰⁹ V. incident 19 iz Priloga G Optužnici. Harland je rekao da se u vezi s tim incidentom granatiranja savjetuje neutralna izjava kako bi se spriječila još jedna kriza s taocima jer se UNPROFOR spremao da zatraži vazdušne napade širokih razmjera protiv VRS-a. Time je omogućeno timu vojnika Britanskog bataljona da prije vazdušnih napada bezbjedno napusti teritoriju koja je bila pod kontrolom bosanskih Srba nedaleko od Goražda. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233.

¹⁴¹⁰ P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 59, 98. V. takođe P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 316.

¹⁴¹¹ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.); D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35A; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 314, 317. Na tom sastanku su bili Slobodan Milošević, Zoran Lilić, Momir Bulatović, Radoje Kontić, Momčilo Perišić, optuženi, Krajišnik, Koljević, Dušan Kozic, Buha, Tolimir, Đukić, Gvero, Mladić i Biljana Plavšić. D3058 (Bilješke sa sastanka

sadržaju plana Kontakt grupe kao i o mogućoj reakciji snaga NATO-a na nedavno granatiranje pijace Markale u Sarajevu.¹⁴¹² Na sastanku je Slobodan Milošević je pozvao strane da podrže zajedničku pregovaračku delegaciju koja bi na predstojećim mirovnim pregovorima zastupala interese i RS-a i SRJ.¹⁴¹³ Milošević je predložio da on bude vođa te delegacije.¹⁴¹⁴ Pripadnici rukovodstva bosanskih Srba prihvatili su taj prijedlog i potpisali sporazum koji je predvidio da optuženi, Mladić i Krajišnik budu članovi šestočlane delegacije koju će predvoditi Slobodan Milošević.¹⁴¹⁵ Ta delegacija trebalo je da pregovara o miru u BiH.¹⁴¹⁶ Umjesto optuženog i Mladića imenovani su Koljević i Buha.¹⁴¹⁷

425. Krajem avgusta 1995, UNPROFOR je izvijestio da je situacija u Sarajevu i Goraždu na "narandžastom stepenu pripravnosti" i veoma napeta zbog granatiranja.¹⁴¹⁸ Smith je zamolio Harlanda da optuženog obavijesti o tome da će početi vazdušni napadi širokih razmjera na položaje VRS-a.¹⁴¹⁹ Harland je pokušao nazvati optuženog na Pale 30. avgusta 1995 u 01:00 sat.¹⁴²⁰ Harland je rekao da tada nije bilo moguće stupiti u kontakt s telefonskim operaterima na Palama.¹⁴²¹ Osim tih vazdušnih napada snaga NATO-a, Smith je naredio snagama UNPROFOR-a za brzu reakciju na Igmanu da granatiraju položaje VRS-a oko Sarajeva u cilju neutralisanja artiljerijske vatre SRK-a.¹⁴²² Dana 30. avgusta 1995, Akashi je optuženom poslao pismo u kojem je izjavio da su tog

---

rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 1, 11. V. takođe P5039 (Zapisnik sa sastanka VSO-a, 30. avgust 1995.), str. 1.

¹⁴¹² P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 317; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35B. V. par. 4299.

¹⁴¹³ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 317.

¹⁴¹⁴ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 12; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 317.

¹⁴¹⁵ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 12–13; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 318.

¹⁴¹⁶ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 12; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 318.

¹⁴¹⁷ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 319.

¹⁴¹⁸ P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 3.

¹⁴¹⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235. Vazdušni napadi snaga NATO-a počeli su u noći 29. avgusta 1995. i trajali su do 1. septembra 1995. Ponovo su počeli 5. septembra i trajali do 14. septembra 1995. V. činjenice o kojima je presuđeno 2798, 2799.

¹⁴²⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235.

¹⁴²¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235.

¹⁴²² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 236; Rupert Smith, T. 11507–11509 (10. februar 2011.); Dragomir Milošević, T. 33244–33245 (5. februar 2013.).

dana počeli vazdušni napadi snaga NATO-a u BiH kao odgovor na granatiranje pijace Markale u Sarajevu dva dana ranije.¹⁴²³

426. Dana 1. septembra 1995., zvanično je dogovoreno da se vazdušni napadi prekinu kako bi se omogućilo održavanje sastanka između Smitha i Mladića.¹⁴²⁴ UNPROFOR je otvorio sarajevski aerodrom na osnovu sporazuma o Plavim putevima, uprkos Krajišnikovoj prijetnji da će VRS otvoriti vatru na svako vozilo koje pokuša preći preko aerodroma bez njihovog odobrenja.¹⁴²⁵ Harland je izvijestio o tome da se tada po prvi put otkada je 1992. počela opsada počeo odvijati saobraćaj za Sarajevo i iz njega.¹⁴²⁶

427. Dana 2. septembra 1995., Mladić je Smithu i UNPROFOR-u učinio niz ustupaka, uključujući i to da VRS neće preduzimati nikakve borbene operacije ni napade na Sarajevo, Bihać, Tuzlu ili Goražde; da će teško naoružanje biti povučeno; i da će se organizovati sastanak komandanata.¹⁴²⁷ Međutim, nekoliko dana kasnije, Janvier je iz štaba UNPROFOR-a u Zagrebu izvijestio da, uprkos uvjerenjima bosanskih Srba, nije bilo znakova povlačenja teškog naoružanja s područja Sarajeva.¹⁴²⁸

428. Dana 20. septembra 1995., Smith se sastao s Miletićem i Dragomirom Miloševićem kako bi razgovarali o toku uklanjanja naoružanja iz ZPI-ja i slobodi kretanja snaga UNPROFOR-a.¹⁴²⁹ Smith im je rekao da napredak u pregovorima o prekidu vatre u Sarajevu zavisi od potpunog uspostavljanja komunalnih usluga u gradu.¹⁴³⁰

429. Od 6. do 8. oktobra 1995., održani su sastanci predstavnika UNPROFOR-a i bosanskih Srba u hotelu "Srbija" na Ilidži, kako bi pregovarali o pojedinostima u vezi s prekidom vatre između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.¹⁴³¹

¹⁴²³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 236. V. takođe P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 3. Smith je takođe nazvao optuženog da ga o tome obavijesti. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235. V. takođe par. 300.

¹⁴²⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 239.

¹⁴²⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

¹⁴²⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

¹⁴²⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 241. V. takođe D1053 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 4. septembar 1995.).

¹⁴²⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 242; P907 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi sa Sarajevom, 5. septembar 1995.), str. 1.

¹⁴²⁹ D2899 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. septembar 1995.).

¹⁴³⁰ D2899 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. septembar 1995.), str. 3.

¹⁴³¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 243; P908 (Zapisnik sa prvog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 6. oktobar 1995.); P909 (Zapisnik sa drugog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 8. oktobar 1995.). Optuženi je, u razgovoru za CNN, tvrdio da bombardovanje snaga NATO nije bilo to koje je zapravo okrenulo rukovodstvo RS-a prema mirovnim pregovorima, već ga je,

430. Dana 11. oktobra 1995., UN je primio pisma od Muratovića i Buhe u kojima oni navode da su saglasni da sporazum o prekidu vatre od 5. oktobra 1995. stupi na snagu 12. oktobra 1995 u 00:01 sati.¹⁴³² Isto dana, predsjednik Bill Clinton najavio je da će se "Indirektni mirovni pregovori" održati u Daytonu, Ohio, SAD.¹⁴³³

8. Daytonski sporazum

431. Dana 29. oktobra 1995., u skladu sa sastankom održanim 29. avgusta 1995., optuženi je ovlastio delegaciju bosanskih Srba da, zajedno s delegacijom SRJ, vodi pregovore na predstojećim mirovnim pregovorima u Daytonu.¹⁴³⁴

432. Indirektni mirovni pregovori o Bosni počeli su 1. novembra 1995. u bazi vazdušnih snaga Wright-Patterson u Daytonu.¹⁴³⁵ Pregovorima su učestvovali delegati EU-a, SAD-a, Ruske Federacije, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Njemačke, SRJ, bosanskih Srba, Hrvatske i muslimansko-hrvatskog saveza.¹⁴³⁶ Uprkos tome što je optuženi uklonjen iz pregovaračkog tima RS-a, on je igrao ključnu savjetodavnu ulogu u vezi s pregovorima RS-a u Daytonu.¹⁴³⁷

433. Dana 21. novembra 1995., okončani su indirektni mirovni pregovori o Bosni, koji su doveli do stvaranja "Opšteg okvirnog sporazuma o miru u Bosni i Hercegovini", poznatog kao Daytonski

---

naprotiv, odbilo od mirovnih pregovora. D4490 (Članak agencije CNN pod naslovom "Transcript of Interview with Karadžić", 28. novembar 1995.), str. 3.

¹⁴³² P910 (Dopis Vlade BiH o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.); P911 (Dopis Vlade RS-a o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 245. Ovaj sporazum o prekidu vatre sadržao je dogovore o uspostavljanju struje i plina na području Kokoške i Višegrada-Sokoca-Veselića. Osim toga, sporazum o prekidu vatre predviđao je otvaranje nekoliko pravaca oko Sarajeva za dostavu humanitarne pomoći od strane UNPROFOR-a. P908 (Zapisnik sa prvog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 6. oktobar 1995.); P909 (Zapisnik sa drugog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 8. oktobar 1995.).

¹⁴³³ P973 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 103; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 321.

¹⁴³⁴ D3604 (Ovlaštenje Radovana Karadžića, 29. oktobar 1995.). P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 98.

¹⁴³⁵ D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 1.

¹⁴³⁶ D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 1-3.

¹⁴³⁷ Presretnuti telefonski razgovori, kao i ovlaštenje dato pregovaračkom timu RS-a, potvrđuju ulogu optuženog. D3604 (Ovlaštenje Radovana Karadžića, 29. oktobar 1995.). P4829 (Presretnuti razgovori između (i) Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika i (ii) Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Momčila Krajišnika, 15. novembar 1995.) u kojem Karadžić izdaje uputstva delegaciji RS-a da odbije predloženi ustavni sporazum. V. takođe P4830 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Ratka Mladića i generala Tolimira, 15. novembar 1995.); P4831 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Ratka Mladića i generala Tolimira, 20. novembar 1995.); P4832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Ratka Mladića i generala Tolimira, 20. novembar 1995.); P4833 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, generala Miletića i generala Tolimira, 21. novembar 1995.).

sporazum.¹⁴³⁸ Sporazum se sastojao od 17 zasebnih sporazuma izrađenih tokom pregovora, organizovanih u 11 zasebnih aneksa.¹⁴³⁹ Prvi od tih sporazuma – Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja – pozvao je Savjet bezbjednosti da ovlasti članice i nečlanice NATO-a da formiraju multinacionalne Vojne snage za provođenje sporazuma (dalje u tekstu: IFOR), koje će djelovati pod komandom NATO-a, kako bi pomogle u provođenju Daytonskog sporazuma.¹⁴⁴⁰ Sporazum je predviđao prestanak neprijateljstava u BiH, povlačenje svih stranih snaga – uključujući i snage UNPROFOR-a – s teritorije BiH, stvaranje koridora za slobodan prolaz između Goražda i Sarajeva i razmjenu zarobljenika između strana u sukobu.¹⁴⁴¹

434. Mada je Daytonskim sporazumom Bosna nominalno zadržala status jedinstvene države, na osnovu predviđene geografske podjele stvorene su dva subnacionalna entiteta: Federacija BiH i RS.¹⁴⁴² Daytonskim sporazumom 49% sporne teritorije dodijeljeno je novostvorenom RS-u, dok je 51% sporne teritorije ostalo pod kontrolom Federacije BiH.¹⁴⁴³ Daytonskim sporazumom predviđeno je stvaranje zone razdvajanja širine četiri kilometra duž granice ta dva entiteta, iz koje su sve strane trebale povući sve snage i sva eksplozivna ili druga ubojna sredstva.¹⁴⁴⁴ RS-u su pripala sva mjesta duž Save i Drine, osim Goražda.¹⁴⁴⁵ Kod Brčkog su bila povezana posavskim koridorom.¹⁴⁴⁶ S druge strane, Goražde i veći dio Sarajeva pripali su Federaciji BiH.¹⁴⁴⁷ Na zaprepaštenje rukovodstva bosanskih Srba, 61% predratne teritorije Sarajeva pripalo je Federaciji, uključujući nekoliko naselja koja su od 1992. bila pod kontrolom bosanskih Srba.¹⁴⁴⁸ Na kraju,

¹⁴³⁸ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 322; Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13101.

¹⁴³⁹ D4128 (Depeša Glavnog štaba VRS-a odjeljenjima za obavještajno-bezbjednosne poslove, 6. decembar 1995.), str. 4.

¹⁴⁴⁰ D4127 (Izvjestaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 5.

¹⁴⁴¹ D4127 (Izvjestaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 4–12

¹⁴⁴² Herbert Okun, T. 1730 (27. april 2010.); D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.); P6135 (Mapa BiH).

¹⁴⁴³ P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 7; D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.).

¹⁴⁴⁴ D4127 (Izvjestaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 6.

¹⁴⁴⁵ D4127 (Izvjestaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 14–15; D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.); P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 7; Momčilo Krajišnik, T. 43237 (7. novembar 2013.). Uveče 20. novembra 1995., Slobodan Milošević i general Wesley Clark dogovorili su se o tome da Goražde ostane u muslimansko-hrvatskoj federaciji. Herbert Okun, T. 1743 (27. april 2010.).

¹⁴⁴⁶ D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.); P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 7.

¹⁴⁴⁷ V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4266; Momčilo Krajišnik, T. 43237 (7. novembar 2013.); D4127 (Izvjestaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 8–10; D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.).

¹⁴⁴⁸ P973 (Izvjestaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 103.

strane su se sporazumjele da demilitarizuju Sarajevo i konkretno navele da će Sarajevo ostati glavni grad BiH.¹⁴⁴⁹

435. Delegacija RS-a nije bila zadovoljna razvojem pregovora u Daytonu, kao ni time kako se postupalo prema njima kao članovima pregovaračkog tima SRJ.¹⁴⁵⁰ Delegacija RS-a bila je posebno nezadovoljna podjelom Sarajeva, koridorima u Posavini, kod Brčkog i Goražda i činjenicom da RS nije dobio izlaz na more.¹⁴⁵¹ Takođe su bili nezadovoljni Sporazumom o vojnim aspektima mirovnog rješenja.¹⁴⁵² Zbog toga su članovi delegacije RS-a odbili prisustvovati završnoj plenarnoj sjednici mirovnih pregovora, kao i zvaničnom parafiranju mirovnog sporazuma.¹⁴⁵³

436. Uprkos izostanku predstavnika RS-a, mirovni pregovori zvanično su okončani 21. novembra 1995., a Tuđman, Slobodan Milošević i Izetbegović parafirali su Daytonski sporazum.¹⁴⁵⁴ Dana 22. novembra 1995., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 1022 kojom su ukinute sankcije protiv SRJ.¹⁴⁵⁵ Članovi delegacije, kao i optuženi, potpisali su izjavu u kojoj su izjavili da rukovodstvo RS-a prihvata Daytonski sporazum i da će RS u cjelini provesti Sporazum i sve obaveze koje iz njega proističu.¹⁴⁵⁶ Međutim, u sedmicama koje su uslijedile, članovi delegacije RS-a sastali su se s predstavnicima UN-a i SAD-a u pokušaju da unesu neke izmjene u Daytonski sporazum, naročito u vezi sa Sarajevom.¹⁴⁵⁷ Uprkos pokušajima na konferenciji koja je nakon

¹⁴⁴⁹ P973 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 103. Daljnji sporazumi u sklopu Opšteg okvirnog sporazuma odnosili su se na regionalnu stabilizaciju, izbore, ustav BiH, arbitražu, ljudska prava, izbjeglice i raseljena lica, zaštitu nacionalnih spomenika, javne korporacije u BiH, civilnu implementaciju sporazuma i međunarodne policijske snage. D4128 (Depeša Glavnog štaba VRS-a odjeljenjima za obavještajno-bezbjednosne poslove, 6. decembar 1995.), str. 4.

¹⁴⁵⁰ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 321. V. takođe D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 12; John Zametica, T. 42449-42450 (29. oktobar 2013.).

¹⁴⁵¹ Delegacija RS željela je da Sarajevo ostane nepodijeljen grad, sa zajedničkom vladom u čijem će sastavu biti i srpski i muslimanski predstavnici. Nadalje, delegacija RS predložila slobodu kretanja između Goražda i Sarajeva, a ne formalni koridor i htjela je da se koridor u Posavini proširi na 20 kilometara. D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 18. V. takođe D4490 (Članak agencije CNN pod naslovom "Transcript of Interview with Karadžić", 28. novembar 1995.), str. 2.

¹⁴⁵² D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 12-13.

¹⁴⁵³ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 322. V. takođe D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 4; John Zametica, T. 42450 (29. oktobar 2013.).

¹⁴⁵⁴ Milenko Todorović, T. 13101 (20. april 2011.).

¹⁴⁵⁵ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 323.

¹⁴⁵⁶ P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 8-9. D4490 (Članak agencije CNN pod naslovom "Transcript of Interview with Karadžić", 28. novembar 1995.), str. 2.

¹⁴⁵⁷ V. takođe D4127 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 15.

Daytona održana u Londonu 8. i 9. decembra 1995., Koljević i Buha nisu uspjeli da postignu značajne izmjene Daytonskog sporazuma.¹⁴⁵⁸

437. Dana 14. decembra 1995., u Parizu su Daytonski sporazum potpisali oni koji su ga parafirali 21. novembra, čime je zvanično zaključen mir u BiH.¹⁴⁵⁹ Dana 21. decembra 1995., UNPROFOR je predao dužnost IFOR-u.¹⁴⁶⁰

III. MJERODAVNO PRAVO

A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI

1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda

438. Optuženi se u četiri tačke Optužnice tereti za kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta. U tačkama 6 i 11, optuženi se tereti za ubistvo, odnosno za uzimanje talaca, pri čemu su oba krivična djela sankcionisana zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija iz 1949. (dalje u tekstu: zajednički član 3). U tački 9, optuženi se tereti za djela nasilja, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Konačno, u tački 10 optuženi se tereti za protivpravne napade na civile.

439. Vijeće će prvo ocijeniti opšte uslove za krivična djela za koja se tereti prema članu 3 Statuta, a zatim će izvršiti analizu obilježja svakog od tih krivičnih djela.

a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja

440. Član 3 Statuta propisuje da je Međunarodni sud "nadležan da krivično goni osobe koje su prekršile zakone ili običaje ratovanja", a u podstavovima tog člana navodi se spisak nekih od krivičnih djela koja se kvalifikuju kao takva kršenja. Shodno tome, član 3 predstavlja opštu odredbu kojom se dodjeljuje nadležnost nad svim teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava koja nisu obuhvaćena članovima 2, 4 ili 5 Statuta, pored onih koja se izričito navode u članu 3.¹⁴⁶¹

441. Da bi član 3 mogao da se primijeni, potrebno je da budu ispunjena dva preliminarna uslova, to jest mora da postoji oružani sukob i krivično djelo mora da bude usko povezano s tim oružanim

¹⁴⁵⁸ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 327.

¹⁴⁵⁹ P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 331.

¹⁴⁶⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 246.

¹⁴⁶¹ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 131, 133; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 47.

sukobom (dalje u tekstu: uslov neksusa).¹⁴⁶² U vezi s uslovom postojanja oružanog sukoba, Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić* ovako je definisalo taj kriterij: "[o]ružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države".¹⁴⁶³ Da bi se utvrdilo postojanje oružanog sukoba, za svaki slučaj zasebno se moraju razmotriti i intenzitet sukoba i organizovanost strana u tom sukobu.¹⁴⁶⁴ Nebitno je da li je oružani sukob po svojoj prirodi bio međunarodni ili nemeđunarodni.¹⁴⁶⁵

442. Što se tiče uslova neksusa, premda mora da postoji veza između krivičnih djela za koja se optuženi tereti i oružanog sukoba, tužilaštvo ne mora da dokaže da je između tog oružanog sukoba i činjenja zločina postojala uzročno-posljedična veza.¹⁴⁶⁶ Međutim, mora se pokazati da je taj sukob u znatnoj mjeri uticao na sposobnost počinioca da počini zločin, njegovu odluku da ga počini, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je on počinjen.¹⁴⁶⁷ Da bi se zaključilo da je postojao neksus, dovoljno je da su krivična djela za koja se tereti bila usko povezana s neprijateljstvima kojih je bilo na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu.¹⁴⁶⁸

443. Pored ta dva preliminarna uslova, u praksi Međunarodnog suda utvrđeni su sljedeći opšti uslovi za primjenu člana 3 Statuta, koji su poznati i kao "uslovi iz predmeta *Tadić*":

- (a) kršenje mora da predstavlja povredu nekog pravila međunarodnog humanitarnog prava;
- (b) to pravilo mora biti običajne prirode ili, ako je zasnovano na konvencionom pravu, onda je ta konvencija morala biti nedvojbeno obavezujuća za sve strane u vrijeme kad je počinjeno krivično djelo za koje se tereti i nije smjela da se kosi s imperativnim normama međunarodnog prava niti da odstupa od njih;

¹⁴⁶² Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 67–70; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342.

¹⁴⁶³ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 70.

¹⁴⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 562; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 89–90; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 254.

¹⁴⁶⁵ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 120.

¹⁴⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 58.

¹⁴⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342 (gdje se konkretno navodi da Pretresno vijeće mora utvrditi postojanje geografske i temporalne veze između krivičnih djela koja se pripisuju optuženom i oružanog sukoba); Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 58.

¹⁴⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342 (gdje se upućuje na Odluku po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 70).

(c) kršenje mora biti teško, što znači da mora predstavljati povredu nekog pravila kojim se štite važne vrijednosti i da ta povreda mora uključivati teške posljedice po žrtvu; i

(d) povreda pravila mora da za sobom povlači, prema običajnom pravu ili konvencionom pravu, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja prekršila pravilo.¹⁴⁶⁹

444. Kada neko krivično djelo koje je kažnjivo prema članu 3 Statuta proizlazi iz zaštita ugrađenih u zajednički član 3, žrtve tog kršenja za koje se tereti moraju da budu osobe koje u vrijeme kad je krivično djelo počinjeno nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima.¹⁴⁷⁰ Takve žrtve obuhvataju pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su stavljeni van borbenog stroja uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga.¹⁴⁷¹ Pored toga, vijeće se mora uvjeriti da je "osoba koja je počinila zločin za koji se tereti na osnovu zajedničkog člana 3 znala ili je trebalo da bude svjesna da, u vrijeme kad je taj zločin počinjen, žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima".¹⁴⁷²

b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja

445. U tački 6 Optužnice, optuženi se tereti za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.¹⁴⁷³ Ubistvo se u članu 3 ne navodi izričito, već proističe iz zabrane iz zajedničkog člana 3(1)(a) Ženevskih konvencija, kojim je propisano sljedeće:

U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primjenjuje bar sljedeće odredbe:

1. Prema osobama koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su van borbenog stroja uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog razloga, postupaće se u svakoj prilici čovječno [...]

U tom cilju, zabranjeni su i zabranjuju se, u svako doba i na svakom mjestu, sljedeći postupci prema gore navedenim osobama:

(a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva [...].¹⁴⁷⁴

i. *Actus reus*

446. *Actus reus* ubistva je djelo ili propust koje za posljedicu ima smrt neke osobe.¹⁴⁷⁵ Nije neophodno da se predoči dokaz o tome da je pronađeno tijelo žrtve ukoliko se zaključak o njenoj

¹⁴⁶⁹ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 94, 143.

¹⁴⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420.

¹⁴⁷¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420 (gdje se upućuje na formulaciju zajedničkog člana 3).

¹⁴⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 66.

¹⁴⁷³ Optužnica, par. 61–67. V. takođe Priloge A i B Incidenti ubijanja.

smrti može izvesti posredno iz drugih dokaza koji su predočeni Vijeću.¹⁴⁷⁶ Što se tiče traženog uzročno-posljedičnog neksusa, uslov da je smrt bila "posljedica" djela ili propusta izvršioca ne zahtijeva da to bude i jedini uzrok smrti žrtve; dovoljno je da "je ponašanje počinioca znatno doprinijelo smrti te osobe".¹⁴⁷⁷

ii. *Mens rea*

447. Da bi se ispunio uslov *mens rea* za ubistvo, tužilaštvo mora dokazati da je djelo počinjeno ili propust napravljen s namjerom da se žrtva liši života (*animus necandi*) ili da joj se hotimično nanese teška ozljeda ili teška tjelesna povreda za koju je počinitelj razumno trebao da zna da može dovesti do smrti.¹⁴⁷⁸

448. Shodno tome, *mens rea* za ubistvo obuhvata i neposrednu namjeru (*dolus directus*), koja predstavlja stanje svijesti u kojem je smrt žrtve željena posljedica djela ili propusta izvršioca, i posrednu namjeru (*dolus eventualis*), koja predstavlja svijest o tome da je smrt žrtve vjerovatna ili moguća posljedica njegovog djela ili propusta.¹⁴⁷⁹

c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja

449. U tački 10 Optužnice, optuženi se tereti krivičnom odgovornošću za protivpravne napade na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.¹⁴⁸⁰ Premda član 3 ne sadrži izričitu zabranu "protivpravnih napada na civile" kao takvih, Žalbeno vijeće je do sada

¹⁴⁷⁴ U vezi s rezidualnom prirodom člana 3 Statuta, v. par. 440.

¹⁴⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 261. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 108 (u vezi sa članom 5 Statuta); Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 147–150 (takođe u vezi sa članom 5).

¹⁴⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 260. Relevantni faktori koje treba uzeti u obzir pri utvrđivanju da li je došlo do smrti žrtve su, između ostalog, sljedeći: dokazi o incidentima zlostavljanja usmjerenim protiv žrtve; obrasci zlostavljanja i nestanak drugih žrtava; podudarno ili približno podudarno vrijeme smrti drugih žrtava; činjenica da su žrtve bile prisutne na području gdje je izvršen oružani napad; vrijeme, mjesto i okolnosti u kojima je žrtva posljednji put viđena; ponašanje vojnika koji su bili u blizini; njihovo ponašanje prema drugim civilima u relevantno vrijeme; kao i izostajanje kontakta žrtve s osobama za koje bi se očekivalo da će ona s njima stupiti u kontakt, npr. sa članovima porodice. V. Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 904; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 59, fusnota 112; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 327.

¹⁴⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 347. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 1708; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 788; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 137; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 899.

¹⁴⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 261. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 108; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 138; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 348.

¹⁴⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 60; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 235–236; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 587. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 236, 239, 242 (gdje se diskutuje o primjeni *dolusa eventualisa* kao uslova kod *mens rea* za ubistvo).

¹⁴⁸⁰ Optužnica, par. 76–82.

zauzimalo stav da napadi na civilno stanovništvo ili civilne osobe ispunjavaju granične uslove za ratne zločine i da su, stoga, obuhvaćeni članom 3 Statuta.¹⁴⁸¹ Prilikom donošenja takvih zaključaka, vijeća Međunarodnog suda su se oslanjala na član 51(2) Dopunskog protokola I i član 13(2) Dopunskog protokola II, kod kojih se, u njihovim relevantnim dijelovima, navodi da civilno stanovništvo i civilne osobe ne smiju biti cilj napada.¹⁴⁸² Shodno tome, ovaj Međunarodni sud je do sada zauzimao stav da je uzimanje civila na metu u svakom trenutku apsolutno zabranjeno i da se, kao takvo, ne može opravdati vojnom nuždom niti postupcima protivničke strane.¹⁴⁸³

450. Što se tiče obilježja krivičnog djela protivpravnih napada na civile, ona se sastoje od (i) djela nasilja usmjerenih protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, koja uzrokuju smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja među civilnim stanovništvom (*actus reus*), pri čemu je (ii) počinitelj za cilj tih djela nasilja hotimično uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe (*mens rea*).¹⁴⁸⁴

i. *Actus reus*

451. U članu 49 Dopunskog protokola I "napadi" su opisani kao "akti nasilja protiv protivnika, bilo da su ofanzivni ili defanzivni".¹⁴⁸⁵ S tim u skladu, pitanje ko je prvi pribjegao sili nije relevantno.¹⁴⁸⁶

452. Značenje izraza civil u kontekstu protivpravnih napada na civile potiče iz člana 50(1) Dopunskog protokola I,¹⁴⁸⁷ u kojem je propisano da je "civil [...] svako lice koje ne pripada jednoj

¹⁴⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 40–46; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 123 (gdje se potvrđuju zaključci iz Prvostepene presude u predmetu *Galić*, par. 16, 19–32).

¹⁴⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 53; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 16–19.

¹⁴⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 130 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 44, 49); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 53, 69. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 268, 270; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 275. Praksa Međunarodnog suda je u tom smislu dosljedna praksi Međunarodnog suda pravde, u kojoj je, u paragrafu 78 Savjetodavnog mišljenja MSP-a o nuklearnom oružju, zauzet stav da civili nikad ne smiju da budu uzeti za cilj napada.

¹⁴⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 56; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 942, 951. V. također Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 328; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 47–68. Ovo je u skladu s tri temeljna načela međunarodnog humanitarnog prava, to jest s načelima razlikovanja, predostrožnosti i zaštite. Prema članu 48 Dopunskog protokola I, načelo razlikovanja nalaže zaraćenim stranama da u svakom trenutku prave razliku između civilnog stanovništva i boraca i između civilnih objekata i vojnih ciljeva. Član 57(2)(a)(ii) Dopunskog protokola I nalaže da oni koji planiraju napad preduzmu sve razumne mjere predostrožnosti pri izboru sredstava i metoda napada kako bi se izbjegli ili sveli na minimum slučajni gubici života civila, povrede civila i oštećenja civilnih objekata. Konačno, načelo zaštite, kako se navodi u članu 51(1) Dopunskog protokola I i članu 13(1) Dopunskog protokola II, osigurava da civilno stanovništvo i civilne osobe uživaju opštu zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih dejstava. V. također Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 941.

¹⁴⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 47.

¹⁴⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 47.

od kategorija lica navedenih u članu 4(A)(1), (2), (3) i (6) Treće [Ženevske] konvencije¹⁴⁸⁸ i članu 43 [Dopunskog] protokola [I]".¹⁴⁸⁹ Pojam "civilni" je tu definisan negativno jer uključuje svakog ko nije pripadnik oružanih snaga ili neke organizovane vojne grupe koja pripada nekoj strani u sukobu.¹⁴⁹⁰ Član 50(1) Dopunskog protokola I takođe propisuje da se osoba mora smatrati civilom ukoliko postoji sumnja u pogledu njenog statusa.¹⁴⁹¹ Zaštita od napada koju civilnim osobama pruža član 51 Dopunskog protokola I traje sve dok te osobe ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, to jest dok se ne uključe u neki ratni čin koji, po samoj svojoj prirodi i svrsi, vjerovatno može prouzrokovati stvarnu povredu ljudstvu ili štetu materijalno-tehničkim sredstvima neprijateljskih snaga.¹⁴⁹² Shodno tome, da bi utvrdilo da su počinjeni protivpravni napadi na civile, Vijeće mora utvrditi da su žrtve tih napada bile civili i da nisu učestvovala u neprijateljstvima.¹⁴⁹³

¹⁴⁸⁷ S obzirom da se izvor krivičnog djela protivpravnih napada na civilno stanovništvo može pronaći u dopunskim protokolima I i II, definicija izraza "civilni" i "civilne osobe" na koju se oslanja u predmetima koji se bave ovim krivičnim djelom izvedena je iz člana 50 Dopunskog protokola I. V. Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 47 i fusnote koje se u njemu navode; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 945; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48–50. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 50 (gdje je Žalbeno vijeće zauzelo stav da je definicija civila sadržana u članu 50(1) Dopunskog protokola mjerodavna za zločine i prema članu 3 i prema članu 5 Statuta).

¹⁴⁸⁸ U članu 4 Ženevske konvencije III stoji, pored ostalog:

"A. Ratni zarobljenici, u smislu ove Konvencije jesu osobe koje pripadaju jednoj od sljedećih kategorija, a koje su pale pod vlast neprijatelja: (1) pripadnici oružanih snaga jedne strane u sukobu, kao i pripadnici milicija i dobrovoljačkih jedinica koji ulaze u sastav tih oružanih snaga; (2) pripadnici ostalih milicija i pripadnici ostalih dobrovoljačkih jedinica, podrazumijevajući tu i pripadnike organizovanih pokreta otpora, koji pripadaju jednoj strani u sukobu i koji djeluju izvan ili u okviru svoje sopstvene teritorije, čak i ako je ta teritorija okupirana, pod uslovom da te milicije ili dobrovoljačke jedinice, podrazumijevajući tu i ove organizovane pokrete otpora, ispunjavaju sljedeće uslove: (a) da na čelu imaju lice odgovorno za svoje potčinjene; (b) da imaju određen znak za razlikovanje i koji se može uočiti na odstojanju; (c) da otvoreno nose oružje; (d) da se, pri svojim dejstvima, pridržavaju zakona i običaja ratovanja; (3) pripadnici redovnih oružanih snaga koji izjavljuju da pripadaju jednoj vladi ili vlasti koju nije priznala Sila pod čijom se vlašću nalaze; [...] (6) stanovništvo neokupirane teritorije koje se, uslijed približavanja neprijatelja, dobrovoljno diže na oružje da bi pružilo otpor neprijateljskoj najezdi, a koje nije imalo vremena da se organizuje kao redovna oružana sila, ako ono otvoreno nosi oružje i ako poštuje zakone i običaje ratovanja."

¹⁴⁸⁹ Član 43 Dopunskog protokola I propisuje kako slijedi:

"1. Oružane snage strane u sukobu se sastoje od svih organizovanih oružanih snaga, grupa i jedinica, stavljenih pod komandu koja je toj strani odgovorna za postupanje svojih potčinjenih, čak i kada tu stranu zastupa vlada ili neka vlast koju protivnička strana ne priznaje. Ovakve oružane snage podliježu internom sistemu discipline koji obezbjeđuje, između ostalog, poštovanje pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima. 2. Pripadnici oružanih snaga strane u sukobu (osim sanitetskog osoblja i sveštenika obuhvaćenih članom 33. Treće konvencije) su borci, što znači da imaju pravo da direktno učestvuju u neprijateljstvima. 3. Kad god strana u sukobu uključi neku paravojnu organizaciju ili oružanu službu za održavanje reda u svoje oružane snage, ona je dužna da o tome obavijesti druge strane u sukobu."

¹⁴⁹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 47; Prvostepena presuda u predmetu *Milošević*, par. 945.

¹⁴⁹¹ V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 50; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 946.

¹⁴⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 57; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 48. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 947 (gdje je Pretresno vijeće, oslonivši se na Komentar MKCK-a iz 1945. godine, napravilo razliku između neposrednog učešća u neprijateljstvima i "učešća u ratnim naporima").

¹⁴⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 57.

453. U sudskoj praksi je isto tako jasan stav da pojedinačno prisustvo boraca među civilnim stanovništvom ne mijenja nužno činjenicu da je stvarni karakter tog stanovništva i dalje civilni.¹⁴⁹⁴ Da bi se utvrdilo da li prisustvo vojnika među nekim civilnim stanovništvom lišava to civilno stanovništvo njegovog civilnog karaktera, mora se ispitati broj tih vojnika, te da li su bili na odsustvu.¹⁴⁹⁵

454. Kao što je gore navedeno,¹⁴⁹⁶ da bi napad predstavljao protivpravni napad na civile, tužilaštvo mora da pokaže da je on bio usmjeren protiv civilnih osoba ili civilnog stanovništva. Na osnovu više faktora se može utvrditi da li je to bio slučaj, a ti faktori obuhvataju sredstva i metode koji su korišteni tokom napada, status i broj žrtava, razdaljinu između žrtava i izvora vatre, borbena dejstva koja su bila u toku u vrijeme i na mjestu incidenta, izvođenje vojnih aktivnosti ili postojanje vojnih objekata u blizini incidenta, prirodu djela nasilja koja su počinjena, neselektivnu prirodu oružja koje je upotrijebljeno, te mjeru u kojoj se napadačka sila pridržavala ili se pokušala pridržavati predostrožnosti propisane ratnim pravom.¹⁴⁹⁷ U tom smislu, sudska praksa je jasna i u pogledu toga da se i neselektivni napadi i nesrazmjerni napadi mogu okvalifikovati kao napadi usmjereni protiv civila ili dati razloga za zaključak da su bili usmjereni protiv civila.¹⁴⁹⁸ To se utvrđuje za svaki slučaj zasebno, u svjetlu raspoloživih dokaza.¹⁴⁹⁹

455. Konačno, odgovornost za protivpravne napade na civilno stanovništvo ili civilne osobe može se utvrditi nakon što vijeće zaključi da su ti napadi doveli do smrti ili teške povrede tijela ili zdravlja dotičnih žrtava.¹⁵⁰⁰

---

¹⁴⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 136–138. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 50; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 922; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 50–51.

¹⁴⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 137, gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 115. V. takođe par. 474–476.

¹⁴⁹⁶ V. par. 450.

¹⁴⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 91 i Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 106); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 66; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 271. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 948.

¹⁴⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132–134 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 57–58, 60); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 66; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 275.

¹⁴⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132–133 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 60); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 67.

¹⁵⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 55–68. Diskusija u ovim paragrafima odnosi se ne samo na protivpravne napade na civile, nego i na protivpravne napade na civilne objekte, budući da se u predmetu *Kordić i Čerkez* teretilo za obje vrste napada. Međutim, u Optužnici u ovom predmetu optuženi se tereti samo za protivpravne napade na civile. V. Optužnica, par. 76–82.

ii. *Mens rea*

456. Da bi se dokazali protivpravni napadi na civile, tužilaštvo mora da pokaže da je izvršilac *hotimično* uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe za metu djela nasilja.¹⁵⁰¹ Drugim riječima, izvršilac je morao da postupa svjesno i s namjerom, htijući da dođe do djela i njegovih posljedica. To obuhvata koncept bezobzirnosti, ali ne i nemara.¹⁵⁰²

457. Da bi se dokazala *mens rea*, tužilaštvo takođe mora pokazati da je izvršilac bio svjestan, ili da je trebao da bude svjestan, civilnog statusa napadnutih osoba. U slučajevima u kojima postoji sumnja u pogledu statusa tih osoba, tužilaštvo mora da pokaže da razumna osoba nije mogla smatrati da su napadnute osobe bili borci.¹⁵⁰³ Pored toga, nije neophodno da se dokaže da je postojala namjera da se napadnu neki konkretni civili; naime, zabranjeno je da se za cilj napada uzme civilno stanovništvo kao takvo, ili civilne osobe pojedinačno.¹⁵⁰⁴

d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja

458. U tački 9 Optužnice, optuženi se tereti krivičnom odgovornošću za djela nasilja čiji je primarni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.¹⁵⁰⁵ Premda se u članu 3 ne pominje izričito krivično djelo terorisanja kao takvo, Žalbeno vijeće je do sada zauzimalo stav da to krivično djelo ispunjava minimalne uslove za ratne zločine i da je, stoga, obuhvaćeno članom 3 Statuta.¹⁵⁰⁶ Zabrana terorisanja proističe iz člana 51(2) Dopunskog protokola I i člana 13(2) Dopunskog protokola II, koji oba zabranjuju "ak[te] nasilja ili prijelj[e] nasiljem čiji je glavni cilj terorisanje civilnog stanovništva" i za koje je Žalbeno vijeće ocijenilo da predstavljaju dio međunarodnog običajnog prava.¹⁵⁰⁷

459. Da bi vijeće moglo da izrekne osuđujuću presudu za terorisanje, moraju da se dokažu sljedeća obilježja:

¹⁵⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 140 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 54). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 951; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 270.

¹⁵⁰² Komentar MKCK-a uz Dopunske protokole, komentar 3474.

¹⁵⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 60 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48, i Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 111). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 952; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 271; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 50, 55.

¹⁵⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 271.

¹⁵⁰⁵ Optužnica, par. 76–82.

¹⁵⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87–98 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87–130).

¹⁵⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87–90; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 31–33.

(a) djela nasilja ili prijetnje nasiljem usmjereni protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima;

(b) počinitelj je hotimično uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima za cilj tih djela nasilja;

(c) gore navedeno krivično djelo počinjeno je s osnovnim ciljem terorisanja civilnog stanovništva.¹⁵⁰⁸

i. *Actus reus*

460. *Actus reus* terorisanja¹⁵⁰⁹ sastoji se od djela nasilja ili prijetnji nasiljem usmjerenih protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima.¹⁵¹⁰ Kao takav, on je sličan *actus reusu* protivpravnih napada na civile.¹⁵¹¹ Shodno tome, kao što je slučaj i kod protivpravnih napada na civile, djela nasilja ili prijetnje nasiljem koji čine terorisanje ne moraju da budu ograničeni na direktne napade na civile niti na prijetnje takvim napadima, već mogu da obuhvataju neselektivne ili nesrazmjerne napade.¹⁵¹² Pored toga, oni ne uključuju legitimne napade usmjerene protiv boraca.¹⁵¹³

461. Priroda djela nasilja ili prijetnji nasiljem usmjerenih protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba može da varira.¹⁵¹⁴ Žalbeno vijeće je dosad zauzimalo stav da uzrokovanje smrti ili teških povreda tijela ili zdravlja predstavlja samo jedan od mogućih vidova činjenja krivičnog djela terorisanja i stoga nije obilježje tog krivičnog djela *per se*. Ono što se zahtijeva da bi ovo krivično djelo potpalo pod nadležnost ovog Međunarodnog suda jeste to da su žrtve pretrpjele teške posljedice izazvane djelima nasilja ili prijetnjama nasiljem, a te posljedice mogu da uključuju, pored ostalog, smrt i/ili tešku povredu tijela ili zdravlja.¹⁵¹⁵ Međutim, premda su "velika trauma i psihička povreda komponenta [...] akata nasilja ili prijetnji nasiljem", stvarno širenje terora među civilnim stanovništvom ne predstavlja pravni uslov za ovo krivično djelo.¹⁵¹⁶

¹⁵⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 100–101.

¹⁵⁰⁹ Pretresno vijeće u predmetu *Galić* definisalo je teror kao "ekstreman strah". Žalbeno vijeće u predmetu *Galić* kasnije je navelo da se teror "može" tako definisati. V. Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fusnota 320.

¹⁵¹⁰ Vijeće napominje da tužilaštvo, u vezi s tačkom 9 Optužnice, navodi da je optuženi odgovoran samo za djela nasilja s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom i da ne pominje prijetnje nasiljem. V. Optužnica, par. 82.

¹⁵¹¹ V. par. 451. Vijeće takođe ponavlja da su u članu 49(1) Dopunskog protokola I "napadi" definisani kao "akti nasilja", što onda znači da teror može da obuhvata *napade* ili *prijetnje napadima* na civilno stanovništvo. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

¹⁵¹² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

¹⁵¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 135.

¹⁵¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

¹⁵¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 32–33 (gdje se poništava zaključak iz Prvostepene presude u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 880).

¹⁵¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 35; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102–104.

462. O definiciji civila i civilnog stanovništva Vijeće je već diskutovalo u prethodnom odjeljku pa to, stoga, ovdje neće ponavljati.¹⁵¹⁷

ii. *Mens rea*

463. *Mens rea* terorisanja sastoji se i od opšte i od posebne namjere.¹⁵¹⁸ Kao što je slučaj i kod protivpravnih napada na civile, da bi se moglo smatrati da je izvršilac posjedovao opštu namjeru, on je morao hotimično uzeti civilno stanovništvo ili civilne osobe za cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem.¹⁵¹⁹ Vijeće je o definiciji pojma "hotimično" već diskutovalo gore u tekstu u kontekstu protivpravnih napada na civile i stoga je ovdje neće ponavljati.¹⁵²⁰

464. Posebna namjera za ovo krivično djelo jeste namjera da se širi teror među civilnim stanovništvom.¹⁵²¹ Zabrana terorisanja takođe isključuje onaj teror koji izvršilac nije namjeravao izazvati i koji je naprosto usputna posljedica ratnih dejstava koja imaju neki drugi prvenstveni cilj i koja su u svim drugim aspektima zakonita.¹⁵²² Shodno tome, prilikom utvrđivanja da li je izvršilac namjeravao da širi teror među civilnim stanovništvom ili civilnim osobama, moraju se uzeti u obzir konkretne okolnosti.¹⁵²³

465. Činjenica da se širenje terora navodi kao "primarni cilj" ne znači da je terorisanje jedini cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem. Shodno tome, istovremeno postojanje drugih ciljeva u pozadini djela nasilja ili prijetnji nasiljem ne bi moglo da pobije optužbu za terorisanje, sve dok je namjera da se širi teror bila "glavni cilj".¹⁵²⁴

466. Zaključak o postojanju namjere da se širi teror može se izvesti iz okolnosti koje su okruživale djela nasilja ili prijetnje nasiljem, koje uključuju njihovu prirodu, način, vrijeme izvršenja i trajanje.¹⁵²⁵ Iako, kao što je gore navedeno,¹⁵²⁶ stvarno širenje terora među civilnim stanovništvom ne predstavlja pravni uslov za ovo krivično djelo, dokazi o stvarnom terorisanju

¹⁵¹⁷ V. par. 452–454.

¹⁵¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 878.

¹⁵¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

¹⁵²⁰ V. par. 456–457.

¹⁵²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 136; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 878.

¹⁵²² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 103. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 888.

¹⁵²³ Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 888.

¹⁵²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

¹⁵²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 134.

¹⁵²⁶ V. par. 461.

moгу doprinijeti dokazivanju drugih obilježja tog krivičnog djela, uključujući posebnu namjeru da se vrši teror.¹⁵²⁷ Žalbeno vijeće je takođe potvrdilo da neselektivna priroda napada može da bude faktor prilikom utvrđivanja postojanja posebne namjere za terorisanje.¹⁵²⁸

e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja

467. U tački 11 Optužnice, optuženi se tereti za uzimanje talaca kao "kršenje zakona ili običaja ratovanja, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(b) [...], kažnjivo po član[u] 3 [...] Statuta".¹⁵²⁹ Uzimanje talaca ne navodi se izričito kao jedno od krivičnih djela nabrojanih u članu 3, već proističe iz odredbe iz zajedničkog člana 3(1)(b)¹⁵³⁰ kojom se "osobama koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, uključujući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su van borbenog stroja uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog razloga" pruža zaštita od nabrojanih zabranjenih djela, među kojima je uzimanje talaca.¹⁵³¹ Jasan tekst zajedničkog člana 3 ukazuje na to da je zabrana uzimanja talaca apsolutna i da se primjenjuje bez izuzetaka.¹⁵³²

468. Pored toga što mora da ispuni zahtjeve iz uvodnog dijela člana 3, krivično djelo uzimanja talaca zahtijeva sljedeća obilježja. *Actus reus* ovog krivičnog djela je zatočenje osoba i korištenje prijetnje koja se odnosi na te zatočenike, uključujući prijetnju njihovim ubijanjem, povređivanjem ili daljnjim zatočenjem, kako bi se iznudilo neki ustupak ili ostvarila neka korist.¹⁵³³ Žalbeno vijeće je dosad zauzimalo stav da se zabrana uzimanja talaca shodno zajedničkom članu 3 primjenjuje na "sva pritvorena lica, bez obzira da li su oni pritvoreni upravo zato da bi se koristili kao taoci i bez obzira na njihov prethodni status boraca".¹⁵³⁴ *Mens rea* koja se zahtijeva kod uzimanja talaca jeste

¹⁵²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 35, 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 880.

¹⁵²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 881.

¹⁵²⁹ Optužnica, par. 83–87.

¹⁵³⁰ U vezi s rezidualnom prirodom člana 3 Statuta, v. par. 440.

¹⁵³¹ Zajednički član 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949.; Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice, par. 22 (gdje se poziva na Komentar MKCK-a III, str. 40). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 319. Premda član 2(h) Statuta zabranjuje uzimanje civila za taoce kao teško kršenje Ženevskih konvencija iz 1949., član 3 Statuta zabranjuje da se za taoce uzima bilo koja osoba koja ne učestvuje direktno u neprijateljstvima shodno zajedničkom članu 3.

¹⁵³² Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 16.

¹⁵³³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639, gdje se Žalbeno vijeće poziva na član 1 Međunarodne konvencije protiv uzimanja talaca, koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 17. decembra 1979., u kojem stoji:

"Svaka osoba koja uhvati, pritvori ili zaprijeti da će ubiti, raniti ili i dalje držati u pritvoru drugu osobu (dalje u tekstu: talac) da bi prisilila treću stranu, odnosno državu, međunarodnu organizaciju, fizičku ili pravnu osobu, ili grupu osoba, da djeluje ili da se suzdrži od djelovanja, kao eksplicitan ili implicitan uslov za puštanje taoce čini krivično djelo uzimanja talaca u smislu ove Konvencije."

¹⁵³⁴ Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 21. Optuženi iznosi argument da protivpravno zatočenje predstavlja obilježje krivičnog djela uzimanja talaca i da to obilježje nije dokazano zato što su "bosanski Srbi

namjera da se treća strana primora da nešto učini ili ne učini tako što joj se kao uslov postavi puštanje zarobljenih osoba na slobodu.¹⁵³⁵ Budući da je suštinska karakteristika krivičnog djela uzimanja talaca korištenje prijetnje zatočenicima kako bi se iznuodio neki ustupak ili ostvarila neka korist,¹⁵³⁶ što se može dogoditi u bilo koje vrijeme tokom pritvora, tražena namjera može nastati u trenutku pritvaranja ili u nekom kasnijem trenutku, nakon što je osoba već pritvorena.¹⁵³⁷ Ukoliko su ispunjena obilježja krivičnog djela uzimanja talaca, onda pogrešno mišljenje da pritvoreni borci nemaju pravo na zaštitu koju pruža zajednički član 3 ne predstavlja validnu odbranu.¹⁵³⁸

2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda

469. Optuženi se u pet tačaka Optužnice tereti za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta. U tački 3 on se tereti za progon na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta.¹⁵³⁹ U tački 4 optuženi se tereti za istrebljivanje prema članu 5(b) Statuta, a u tački 5 za ubistvo prema članu 5(a).¹⁵⁴⁰ Konačno, u tačkama 7 i 8 on se tereti za deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjive prema članu 5(d) odnosno 5(i) Statuta.¹⁵⁴¹

470. Kao što je učinilo i za član 3 gore u tekstu, Vijeće će prvo ocijeniti opšte uslove za krivična djela za koja se tereti prema članu 5 Statuta, a potom izvršiti analizu obilježja u vezi sa svakim od tih krivičnih djela.

a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti

471. Član 5 Statuta daje Međunarodnom sudu nadležnost nad raznim krivičnim djelima "kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmjerena protiv civilnog stanovništva". Za razliku od obaveznog uslova iz člana 3 da krivična djela budu tijesno povezana s oružanim sukobom, uslov iz člana 5 da krivična djela budu počinjena u oružanom sukobu predstavlja tek preduslov za vršenje nadležnosti, koji se ispunjava čim se dokaže da je u

---

imali zakonsko pravo da drže pripadnike UN-a kao ratne zarobljenike nakon što su oni, uslijed vazdušnih udara NATO-a, postali borci". Završni podnesak odbrane, par. 2738. Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće takođe podsjetilo da, prema zajedničkom članu 3, pritvaranje borca tokom oružanog sukoba automatski tog borca stavlja van borbenog stroja i da takvo pritvaranje pokreće zaštitu iz zajedničkog člana 3. Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 16–17.

¹⁵³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639.

¹⁵³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639.

¹⁵³⁷ Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 17. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Sesay i drugi*, par. 597–598.

¹⁵³⁸ Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 22.

¹⁵³⁹ Optužnica, par. 48–60.

¹⁵⁴⁰ Optužnica, par. 61–67.

¹⁵⁴¹ Optužnica, par. 68–75.

vrijeme i na mjestu na koje se odnosi optužnica postojao oružani sukob, ali koji ne zahtijeva postojanje bilo kakvog materijalnog nekusa između djela optuženog i tog oružanog sukoba.¹⁵⁴²

472. U praksi Međunarodnog suda identifikovano je sljedećih pet opštih uslova za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta:

(i) mora postojati napad;

(ii) napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva;

(iii) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski;

(iv) djela počinioca moraju biti dio tog napada; i

(v) počinitelj¹⁵⁴³ mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada.¹⁵⁴⁴

i. *Mora postojati napad*

473. Pojmovi "napad" i "oružani sukob" nisu identični.¹⁵⁴⁵ Napad može da prethodi oružanom sukobu, da traje za vrijeme oružanog sukoba ili poslije njega, ali ne mora da bude njegov dio.¹⁵⁴⁶ Pored toga, u kontekstu zločina protiv čovječnosti, napad nije ograničen na upotrebnu oružane sile, već obuhvata svako zlostavljanje civilnog stanovništva.¹⁵⁴⁷

ii. *Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva*

474. Neko stanovništvo se smatra civilnim stanovništvom prema članu 5 Statuta ukoliko je pretežno civilnog karaktera.¹⁵⁴⁸ Ukoliko među stanovništvom ima osoba koje ne potpadaju pod definiciju civila,¹⁵⁴⁹ to nužno ne lišava dotično stanovništvo njegovog civilnog karaktera.¹⁵⁵⁰

¹⁵⁴² Odluka po žalbi u predmetu *Šešelj* u vezi s nadležnošću, par. 13. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249.

¹⁵⁴³ Izraz "počinitelj" koji Vijeće koristi u ovom kontekstu obuhvata neposrednog počinioca, kao i svakog posrednog počinioca ili osobu po čijem nalogu počinitelj djeluje.

¹⁵⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85.

¹⁵⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86.

¹⁵⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86. V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Šešelj* u vezi s nadležnošću, par. 13 (gdje se navodi da "ne postoji uslov da napad usmeren protiv civilnog stanovništva bude povezan s oružanim sukobom").

¹⁵⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86.

¹⁵⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 638 (na koji se poziva u brojnim prvostepenim presudama, uključujući Prvostepenu presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 544; Prvostepenu presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 146).

¹⁵⁴⁹ Član 50(1) Dopunskog protokola I propisuje da je civil svaka osoba koja ne pripada jednoj od kategorija osoba koje se navode u članu 4(A)(1), (2), (3) i (6) Ženevske konvencije III i u članu 43 Dopunskog protokola I. U vezi sa članom 4(A) Ženevske konvencije III i članom 43 Dopunskog protokola I, v. fusnota 1488, 1489.

Žalbeno vijeće je dosad zauzimalo stav da zaključak o tome da li prisustvo vojnika među nekim civilnim stanovništvom lišava to stanovništvo njegovog civilnog karaktera zavisi od broja vojnika, kao i toga da li su oni na dopustu.¹⁵⁵¹

475. U smislu člana 5 Statuta, smatra se da je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva ako je ono bilo "primarni, a ne uzgredni cilj napada".¹⁵⁵² Da bi utvrdilo da li je napad bio tako usmjeren, Žalbeno vijeće je navelo neke od relevantnih faktora, kao što su sredstva i metode korišteni tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, priroda krivičnih djela počinjenih tokom napada, otpor koji je pružen napadačima tokom napada, te u kojoj bi se mjeri moglo reći da su se snage napadača pridržavale ili pokušale da se pridržavaju predostrožnosti propisanih ratnim pravom.¹⁵⁵³ Izraz "stanovništvo" ne znači da je cjelokupno stanovništvo geografskog entiteta na kojem se napad odvijao bilo izloženo tom napadu.¹⁵⁵⁴ Međutim, napad je za cilj morao da ima više od "ograničenog i nasumce odabranog broja pojedinaca" u okviru tog stanovništva.¹⁵⁵⁵

476. Konačno, kao što se govori gore u tekstu, premda civilni status žrtava, broj civila i udio civila u civilnom stanovništvu jesu faktori koji su relevantni za utvrđivanje da li je napad bio usmjeren protiv "civilnog stanovništva", ne postoji uslov da pojedinačne žrtve zločina protiv čovječnosti moraju da budu civili.¹⁵⁵⁶ Stoga je moguće da osoba koja je van vojnog stroja bude žrtva nekog djela koje predstavlja zločin protiv čovječnosti.¹⁵⁵⁷

iii. *Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski*

477. Napad mora biti rasprostranjen ili, alternativno, sistematski.¹⁵⁵⁸ Dok se izraz "rasprostranjen" odnosi na široke razmjere napada i broj osoba koje su njegova meta, izraz

¹⁵⁵⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 50, ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 31.

¹⁵⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 115 (gdje se citira Prvostepena presuda, u kojoj se upućuje na Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 50, str. 612, par. 1922, u kojem se konkretno navodi da prisustvo vojnika ne mijenja civilni karakter nekog civilnog stanovništva pod uslovom "da se ne radi o redovnim jedinicama sa znatnim brojem pripadnika").

¹⁵⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 92. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 921; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 142.

¹⁵⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91 (ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 25).

¹⁵⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 424).

¹⁵⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90 (na što se podsjeća u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 95).

¹⁵⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 29, 32 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Martić*, par. 307).

¹⁵⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 313–314.

"sistematski" odnosi se na organizovanu prirodu djela nasilja i malu vjerovatnoću da je do njih došlo nasumce.¹⁵⁵⁹ Ocjenjivanje šta napad čini "rasprostranjenim" ili "sistematskim" vrši se za svaki slučaj zasebno i pritom se mogu uzeti u obzir posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno učešće zvaničnika ili predstavnika vlasti, ili bilo koji prepoznatljiv obrazac zločina.¹⁵⁶⁰ Postojanje plana ili politike može se koristiti da bi se pokazalo postojanje rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv nekog civilnog stanovništva, ali ono ne predstavlja pravno obilježje prema članu 5 Statuta.¹⁵⁶¹

iv. *Djela počinioca moraju biti dio napada*

478. Djela počinioca moraju biti dio napada na civilno stanovništvo, premda ne moraju da budu počinjena usred tog napada.¹⁵⁶² Krivično djelo koje je počinjeno prije ili poslije napada na civilno stanovništvo ili je bilo prostorno udaljeno od njega može još uvijek predstavljati dio tog napada, ako za to postoji dovoljna veza.¹⁵⁶³ Zaključak o tome da li je neko konkretno krivično djelo dovoljno povezano s napadom zavisice o činjeničnim okolnostima datog slučaja, ali ono svakako ne bi trebalo biti toliko udaljeno od napada da predstavlja izolovani čin koji je lišen svakog nekusa s napadom.¹⁵⁶⁴

v. *Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada*

479. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada.¹⁵⁶⁵ U smislu člana 5, počinilac ne

¹⁵⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 93 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 248).

¹⁵⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 94).

¹⁵⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 95.

¹⁵⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 98 (ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić*, par. 120).

¹⁵⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 100 i Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124 (gdje se upućuje na "djela optuženog"). Ali v. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 152 (gdje je zauzet stav da je "[p]onašanje fizičkog izvršioca [...] ono što mora činiti deo napada") i par. 155 (gdje se podsjeća da je tadašnja praksa Međunarodnog suda pokazala da je uslov postojanja veze između ponašanja za koje se optuženi tereti i napada na civilno stanovništvo zadovoljen ako se dokaže da su krivična djela u osnovi činila dio napada, bez obzira na to da li ih je fizički počinio optuženi ili oni za čija djela on snosi odgovornost); Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 751, 757 (gdje se upućuje i na "djela izvršioca" i na "djela optuženog"); i Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 29 (gdje se upućuje na "radnje izvršioca").

¹⁵⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 100 (ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 41).

¹⁵⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 41.

¹⁵⁶⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 99 (gdje se upućuje na traženo znanje optuženog); Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 264; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 42 (gdje se neksus između zločina za koje se tereti

mora da bude upoznat s pojedinostima napada.¹⁵⁶⁶ Pored toga, njegove pobude su nebitne.¹⁵⁶⁷ Ono što mora biti usmjereno protiv ciljanog stanovništva jeste napad, a ne djela počinioca, i on mora samo znati da su njegova djela dio tog napada.¹⁵⁶⁸

b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti

480. U tački 5 Optužnice, optuženi se tereti za ubistvo, zločin protiv čovječnosti, kažnjiv prema članu 5(a) Statuta.¹⁵⁶⁹

481. Obilježja ubistva prema članu 5 Statuta ista su kao ona koja su definisana za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3.¹⁵⁷⁰ Vijeće, shodno tome, ovdje upućuje na svoju prethodnu diskusiju u vezi s obilježjima ubistva prema članu 3 Statuta.

c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti

482. U tački 4 Optužnice, optuženi se tereti za istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, kažnjiv prema članu 5(b) Statuta.¹⁵⁷¹

i. *Actus reus*

483. *Actus reus* istrebljivanja sastoji se od "djel[a] lišavanja života u velikim razmjerima".¹⁵⁷² To obuhvata "svaku radnju ili propust, odnosno kombinaciju činjenja i nečinjenja koji neposredno ili posredno doprinose lišavanju života velikog broja osoba".¹⁵⁷³ U praksi Međunarodnog suda dosljedno je zastupan stav da pri utvrđivanju koji je broj žrtava potreban da bi se zaključilo da je

---

i napada ocjenjuje kroz djela počinilaca); Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 213 i Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, tom I, par. 972 (gdje se, i u jednoj i u drugoj, ocjenjuje znanje počinilaca). Ali v. Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 786 (gdje se ocjenjuje znanje optuženog). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 153–162, (gdje se vrši temeljna analiza prakse Međunarodnog suda u vezi s ovim uslovom i daje sljedeći zaključak: "Bilo fizički izvršilac, bilo lice koje je planiralo, naredilo ili podsticalo dela fizičkog izvršioca ili učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, mora znati da postoji napad na civilno stanovništvo i znati, ili prihvatiti rizik, da njegova dela čine deo tog napada").

¹⁵⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 102.

¹⁵⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 103.

¹⁵⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 103.

¹⁵⁶⁹ Optužnica, par. 61–67.

¹⁵⁷⁰ V. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 42; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 714; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 787; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 136; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 903; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 58; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 556.

¹⁵⁷¹ Optužnica, par. 61–67.

¹⁵⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 536; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259; Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 189.

¹⁵⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 189. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 522 (u vezi s pojmom "neposrednog" i "posrednog" doprinošenja ubijanju velikog broja osoba).

ubijen veliki broj osoba ne postoji minimalni broj žrtava kao prag koji mora da bude dosegnut.¹⁵⁷⁴ Pored toga, nije neophodno da se žrtve istrebljivanja precizno poimence identifikuju i dovoljno je da se dokaže da je izvršeno masovno lišavanje života.¹⁵⁷⁵ Ocjena o tome da li je element "masovnosti" ostvaren mora se donositi za svaki slučaj zasebno, uzimajući u obzir sve relevantne faktore.¹⁵⁷⁶ Relevantni faktori obuhvataju, na primjer, vrijeme i mjesto lišavanja života, izbor žrtava i način na koji su ciljane, kao i to da li je lišavanje života bilo usmjereno kolektivno protiv grupe, a ne protiv žrtava kao pojedinaca.¹⁵⁷⁷ Ne postoji uslov da se dokaže da je postojala "opsežna zamisao kolektivnog ubistva".¹⁵⁷⁸

484. Pretresna vijeća su prethodno konstatovala da je istrebljivanje moguće dokazati "zbirom odvojenih i nepovezanih događaja, odnosno na agregatnoj osnovi".¹⁵⁷⁹ Žalbeno vijeće je nedavno u predmetu *Tolimir* izjavilo da se *actus reus* istrebljivanja "može [...] dokazati spajanjem zasebnih incidenata u jednu cjelinu".¹⁵⁸⁰ Vijeće primjećuje da je, u toj formulaciji, uklonjena mogućnost akumulacije "*nepovezanih*" incidenata. Žalbeno vijeće u predmetu *Tolimir* dalje je izjavilo da za potrebe spajanja zasebnih incidenata ne postoji uslov da ubijanje mora biti ogromnih razmjera i počinjeno na ograničenom prostoru i u kratkom periodu. Međutim, čak i u vezi sa zasebnim incidentima, Žalbeno vijeće je jasno stavilo do znanja da se incidenti ubijanja koji nisu činili dio iste operacije ubistva ne mogu akumulirati u svrhu dokazivanja istrebljivanja.¹⁵⁸¹ Prilikom

¹⁵⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 537; Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*, par. 185; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 471–472; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 516; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260.

¹⁵⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 521–522; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259, fusnota 552. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*, par. 186.

¹⁵⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 538. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 146; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 725; Prvostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 107; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 800.

¹⁵⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 538 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Martić*, fusnota 120; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 716; Prvostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1061; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 653; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 227).

¹⁵⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 258–259.

¹⁵⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 391. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 725; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 938; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 63. Žalbeno vijeće u predmetu *Brđanin* primijetilo je da pristup koji je primijenilo Pretresno vijeće, da "sva ubistva na teritoriji ARK-a posmatra kao cjelinu, ne razlikujući ih u zavisnosti od lokacije i incidenta" nije bio osporen u tom predmetu. Žalbeno vijeće je, stoga, odlučilo da ne mora da razmatra to pitanje, već je zaključilo da je, u vezi s konkretnim incidentima ubijanja, dokazan *actus reus* istrebljivanja i potvrdilo je ocjenu Pretresnog vijeća da razmjere ubijanja dosežu traženi prag masovnosti kao obilježje istrebljivanja. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 471–472.

¹⁵⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Karemera*, par. 661–662).

¹⁵⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147. Žalbeno vijeće u predmetu *Tolimir* konstatovalo je da ubistvo trojice vođa bosanskih Muslimana iz Žepe krajem avgusta i u septembru 1995. nije bilo dio iste operacije ubistva kao masovno ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, koje je započelo 13. jula 1995., tako da se ti incidenti nisu mogli akumulirati u svrhu dokazivanja istrebljivanja. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, 135, 145–150. Žalbeno vijeće je ukazalo na zaključke Pretresnog vijeća o pet faktora koji su zajednički za ta lišavanja života, uključujući činjenicu da su sve žrtve bile bosanski

ocjenjivanja da li su konkretni incidenti ubijanja činili dio iste operacije ubistva, Žalbeno vijeće u predmetu *Tolimir* takođe je podsjetilo da je Žalbeno vijeće MKSR-a izjavilo da "[g]eneralno, element lišavanja života u velikim razmjerama ne može biti ispunjen kolektivnim uzimanjem u obzir zasebnih incidenata počinjenih na različitim lokacijama, u različitim okolnostima, od strane različitih počinitelja i tokom dužeg vremenskog perioda".¹⁵⁸²

ii. *Mens rea*

485. *Mens rea* za istrebljivanje zahtijeva namjeru da se života liši veliki broj ljudi.¹⁵⁸³

486. U skladu sa sudskom praksom u vezi s *actus reusom*, ni *mens rea* za istrebljivanje ne zahtijeva namjeru da se života liši neki tačno određeni broj žrtava.¹⁵⁸⁴ Pored toga, ne postoji uslov da djelo istrebljivanja mora biti izvršeno s namjerom da se uništi grupa ili dio grupe kojoj žrtve pripadaju,¹⁵⁸⁵ ili u okviru provođenja nekog već postojećeg plana ili politike.¹⁵⁸⁶

Muslimani, da se "izvršioци ubijanja [...] generalno mogu identifikovati kao pripadnici snaga bosanskih Srba", i da je postojala "povezanost sa opštim ciljem snaga bosanskih Srba – 'uklanjanjem muslimanskog stanovništva iz enklava'". Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 148. Međutim, Žalbeno vijeće je primijetilo da su trojica vođa ubijena "poslije glavnog napada na civilno stanovništvo" enklava Srebrenice i Žepi i da se za dotične incidente tereti po dva različita UZP-a. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 149. Žalbeno vijeće je zaključilo da je ubijanje trojice vođa počinjeno u "različitom kontekstu i [...] okolnostima" u odnosu na ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 149–150.

¹⁵⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Bagosora*, par. 396). Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće u predmetu *Karemera* konstatovalo da u kontekstu tog predmeta nije pokazano da je spajanje incidenata ubijanja u svrhu dokazivanja da je ispunjen uslov velikih razmjera koji se postavlja za istrebljivanje bilo nedopustivo. Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661–662. Za neke od tih incidenata ubijanja, Žalbeno vijeće je smatralo da "činjenice, kako ih je utvrdilo Pretresno vijeće, pokazuju da ti incidenti individualno ispunjavaju uslov da je ubijanje bilo velikih razmjera". Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661. Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661, fusnote 1796–1797; Prvostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 1199, 1294, 1450, 1612, 1649–1653, 1662. Žalbeno vijeće je primijetilo da je, "[u] vezi s ostalim incidentima masovnog ubijanja širom Ruande do sredine jula 1994., [...] Pretresno vijeće spojilo grupe incidenata masovnog ubijanja sa konkretnim djelima nekog člana udruženog zločinačkog poduhvata ili neke konkretne grupe napadača". Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 662 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Karemera*, par. 1619–1648). U predmetu *Bagosora*, Žalbeno vijeće je konstatovalo da su dotični incidenti "imali neka zasebna obilježja" i da se "ne može smatrati da čine jedan te isti zločin s istim *actus reusom*". Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 396. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 111, 125, 140, 155, 174, 236, 304, 332, 349, 396, fusnota 922; Prvostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 1064, 2140–2157.

¹⁵⁸³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 536; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259–260; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 726.

¹⁵⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 726; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 716.

¹⁵⁸⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 726; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 639; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 227.

¹⁵⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 225.

d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti

487. U tačkama 7 i 8 Optužnice, optuženi se tereti za deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločine protiv čovječnosti prema članu 5(d) odnosno 5(i) Statuta.¹⁵⁸⁷ Optuženi se takođe tereti za progon, prema članu 5(h) Statuta, putem prisilnog premještanja ili deportacije kao djela u osnovi.¹⁵⁸⁸

i. *Actus reus*

488. Obilježja deportacije i prisilnog premještanja su po svojoj suštini slična.¹⁵⁸⁹ Deportacija i prisilno premještanje su definisani kao: (i) prisilno raseljavanje jedne ili više osoba protjerivanjem ili drugim oblicima prisile, (ii) s područja na kojem zakonito borave, (iii) bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom.¹⁵⁹⁰ Između ta dva krivična djela postoji jedna bitna razlika; za deportaciju, to raseljavanje osoba mora biti preko neke državne granice *de jure* ili, u određenim okolnostima, neke granice *de facto*,¹⁵⁹¹ a za prisilno premještanje, to raseljavanje može biti izvršeno unutar državne granice.¹⁵⁹²

489. Da bi se dokazala deportacija i prisilno premještanje, moralo je da postoji prisilno raseljavanje osoba izvršeno protjerivanjem ili drugim oblicima prisile.¹⁵⁹³ Izraz "prisilno" može da obuhvati fizičku silu, kao i prijetnju upotrebom sile ili prisilu, kao što je ona izazvana strahom od nasilja, prinude, zatočenja, psihološkog pritiska ili zloupotrebe vlasti, ili djelo iskorištavanja okolnosti prisile.¹⁵⁹⁴ Prisilni karakter raseljavanja određen je odsustvom stvarnog izbora žrtve u

¹⁵⁸⁷ Optužnica, par. 68–75.

¹⁵⁸⁸ Optužnica, par. 60(f).

¹⁵⁸⁹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 123. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 890; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 163.

¹⁵⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 891; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

¹⁵⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 532, 535; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 289–300, 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 892; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

¹⁵⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 892; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

¹⁵⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279.

¹⁵⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 319; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279, 281; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229, 233; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 126.

vezi sa svojim raseljavanjem.¹⁵⁹⁵ Shodno tome, premda osobe mogu dati pristanak, pa čak i zatražiti da budu premještene, svaki takav pristanak ili zahtjev za raseljenje mora biti dobrovoljan i dat kao rezultat slobodne volje pojedinca, što se ocjenjuje u svjetlu okolnosti koje su prevladavale u tom konkretnom slučaju.¹⁵⁹⁶

490. Pored toga, učešće neke nevladine organizacije u provođenju raseljavanja ne može samo po sebi učiniti legitimnim neko raseljavanje koje je inače protivpravno.¹⁵⁹⁷ Ni sporazum koji su zaključili vojni komandanti, političke vođe ili drugi predstavnici sukobljenih strana ne može dati nekom raseljavanju legitimitet; pristanak pojedinca je ono što određuje da li je neko raseljavanje dobrovoljno.¹⁵⁹⁸

491. Kao što se navodi gore u tekstu, jedno od obilježja deportacije i prisilnog premještanja je to da žrtva mora da "zakonito boravi" na području s kojeg se vrši njeno prisilno raseljenje.¹⁵⁹⁹ Prilikom analize ovog obilježja deportacije i prisilnog premještanja, izrazu "zakonito boravi" treba pridati njegovo uobičajeno značenje i ne treba ga izjednačavati s pravnim konceptom zakonitog prebivališta.¹⁶⁰⁰

492. Međunarodno pravo prihvata određene osnove koje dopuštaju prisilno uklanjanje, kao što su evakuacija: (i) nekog civilnog stanovništva u cilju njegove bezbjednosti ili iz imperativnih vojnih razloga; i (ii) ratnih zarobljenika iz borbenih zona u zarobljeničke logore, pri čemu za to moraju biti ispunjeni uslovi postavljeni u tim pravilima.¹⁶⁰¹ Ako je neko djelo prisilnog uklanjanja izvršeno na takvim osnovama, ono ne može biti *actus reus* deportacije ili prisilnog premještanja.¹⁶⁰² Evakuacija je iznimna mjera koja se dopušta kako bi se zaštitilo civilno stanovništvo. Međutim, protivpravno je koristiti mjere evakuacije koje se preduzimaju iz imperativnih vojnih razloga kao izgovor za

---

¹⁵⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 229, 233; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 596; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 543.

¹⁵⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279, 282.

¹⁵⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286.

¹⁵⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 796; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 897; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 127–128; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 523.

¹⁵⁹⁹ V. par. 488.

¹⁶⁰⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 900 (gdje se konstatuje da zabrana prisilnog premještanja i deportacije treba da zaštiti pravo žrtava da žive u svojim domovima i zajednicama, bilo stalno bilo privremeno; shodno tome, to obuhvata, na primjer, "interno raseljena lica koja su se negdje privremeno nastanila nakon što su istjerana iz svoje matične zajednice"). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 797.

¹⁶⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284–285 (gdje se citira član 19 Ženevske konvencije III, član 49 Ženevske konvencije IV i član 17 Dopunskog protokola II). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 901–902; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 166; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597.

¹⁶⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284.

uklanjanje civilnog stanovništva i ostvarivanje kontrole nad željenom teritorijom.¹⁶⁰³ Premda je prisilno uklanjanje iz humanitarnih razloga opravdano u određenim situacijama, ono nije opravdano ako je humanitarna kriza koja je prouzrokovala to raseljavanje rezultat upravo protivpravnog djelovanja počinioca.¹⁶⁰⁴

ii. *Mens rea*

493. *Mens rea* koja se traži za deportaciju jeste namjera da se stanovništvo prisilno raseli preko neke granice *de jure* ili *de facto*.¹⁶⁰⁵ *Mens rea* za krivično djelo prisilnog premještanja jeste namjera da se stanovništvo prisilno raseli unutar državne granice.¹⁶⁰⁶ Deportacija i prisilno premještanje ne zahtijevaju namjeru da žrtve budu trajno raseljene, već samo da one budu raseljene namjerno.¹⁶⁰⁷

iii. *Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i)*

494. Kategorija "druga nehumana djela" koja je sadržana u članu 5(i) Statuta je rezidualna kategorija zločina protiv čovječnosti koja obuhvata teška krivična djela koja nisu iscrpno nabrojana u članu 5.¹⁶⁰⁸ Da bi neko djelo ili propust činili nehumano djelo prema članu 5(i), zahtijevaju se sljedeća obilježja: (i) počinjeni su djelo ili propust težine koja je slična težini drugih djela nabrojanih u članu 5; (ii) tim djelom ili propustom nanesa je teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili je ono predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo; i (iii) to djelo ili propust su počinjeni s namjerom da se nanese teška tjelesna ili duševna patnja ili da se počini težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve ili žrtava, ili sa sviješću da će to djelo ili propust vjerovatno dovesti do takvih patnji ili do napada na ljudsko dostojanstvo.¹⁶⁰⁹

¹⁶⁰³ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 901; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597.

¹⁶⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 287. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 903.

¹⁶⁰⁵ V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 904; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278.

¹⁶⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 904; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111.

¹⁶⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 206; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 304, 307, 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

¹⁶⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 315–316; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 117 (gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 563).

¹⁶⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 117. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234–236; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130–132; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 153–154.

495. Žalbeno vijeće je potvrdilo da konkretna "djela prisilnog premještanja *mog*u biti dovoljne težine da predstavljaju druga nehumana djela".¹⁶¹⁰ Pretresno vijeće, stoga, mora za svaki slučaj zasebno ocijeniti da li su konkretni slučajevi prisilnog premještanja dovoljno teški da bi predstavljali "druga nehumana djela" prema članu 5(i) Statuta.¹⁶¹¹

e. Progon kao zločin protiv čovječnosti

496. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon zbog sljedećih djela u osnovi: (a) ubijanja; (b) mučenja, premlaćivanja i fizičkog i psihičkog zlostavljanja; (c) silovanja i drugih djela seksualnog nasilja; (d) stvaranja i održavanja nehumanih uslova života; (e) terorisanja i zlostavljanja;¹⁶¹² (f) prisilnog premještanja ili deportacije; (g) protivpravnog zatočenja; (h) prisilnog rada na linijama fronta i korištenja živih štitova; (i) oduzimanja ili pljačke imovine; (j) bezobzirnog uništavanja privatne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte; i (k) nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera.¹⁶¹³ Tužilaštvo je optuženog za djela nabrojana pod (b), (c), (d) i (e) gore teretilo kao za vidove "okrutnog i/ili nečovječnog postupanja".

i. Opšta obilježja

497. Progon je u praksi Međunarodnog suda definisan kao djelo ili propust (i) koji predstavljaju stvarnu diskriminaciju i uskraćuju ili narušavaju neko temeljno pravo definisano međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom (*actus reus*); i (ii) koji su izvršeni hotimično, s namjerom diskriminacije na političkoj, društvenoj ili vjerskoj osnovi (*mens rea*).¹⁶¹⁴ Premda su pomenute osnove u tekstu Statuta navedene zajedno, postojanje namjere diskriminacije i na samo jednoj od tih osnova dovoljno je da se ispuni uslov *mens rea* za progon.¹⁶¹⁵

498. Progon može da se javi u raznim oblicima.¹⁶¹⁶ Može da bude počinjen putem djela ili propusta, od kojih su neki nabrojani u Statutu.¹⁶¹⁷ Da bi se dokazao progon, djelo ili propust moraju

¹⁶¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317 (naglasak dodat). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 331.

¹⁶¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 331; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 117.

¹⁶¹² Ovaj navod tiče se samo dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, v. Optužnica, par. 60(e).

¹⁶¹³ Optužnica, par. 48–60; Prilozi A, B, C, D i E (dijelovi 1 i 2).

¹⁶¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 327; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 131; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185.

¹⁶¹⁵ V. Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 52; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 713.

¹⁶¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219.

¹⁶¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 321–323; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, tom I, par. 1239.

da predstavljaju stvarnu diskriminaciju.¹⁶¹⁸ Djelo ili propust su diskriminatorni ukoliko je žrtva ciljana zbog pripadanja jednoj od zaštićenih grupa.¹⁶¹⁹

499. Da bi se djela ili propusti za koje se tereti kao za djela u osnovi smatrala dovoljno teškim da predstavljaju progon, ona moraju biti iste težine kao ostali zločini navedeni u članu 5 Statuta, bilo posmatrana pojedinačno bilo zajedno s drugim djelima u osnovi.¹⁶²⁰ Žalbeno vijeće je zauzelo stav da se prilikom razmatranja pitanja koja djela u osnovi mogu da predstavljaju progon mora pokazati da "ta djela moraju predstavljati uskraćivanje ili povredu temeljnih prava predviđenih običajnim međunarodnim pravom".¹⁶²¹

500. Progon zahtijeva konkretnu namjeru da se vrši diskriminacija na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi i ta diskriminatorna namjera je ono što ovo krivično djelo razlikuje od ostalih krivičnih djela nabrojanih u članu 5 Statuta.¹⁶²² Preduslov za takvu diskriminatornu namjeru jeste to da je počinitelj djelovao s namjerom da žrtvi nanese povredu zbog njene pripadnosti nekoj konkretnoj zajednici ili grupi.¹⁶²³ Premda se zaključak o postojanju diskriminatorne namjere ne može izvesti samo iz "opšteg diskriminatornog karaktera napada koji je okvalificiran kao zločin

¹⁶¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 455; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185.

¹⁶¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 366, 455; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 111; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 992–993; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 635–636.

¹⁶²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 177; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 574; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 321, 323; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 102–103, 672; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135, 139; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199, 221; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 985. Žalbeno vijeće je nedavno izjavilo da se ne zahtijeva da svako djelo u osnovi bude kršenje pravila međunarodnog prava i da "[p]retresno vijeće ne mora da utvrdi elemente djela u osnovi, uključujući i *mens rea*, čak ni kada to djelo u osnovi takođe predstavlja krivično djelo po pravilima međunarodnog prava". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 738. Međutim, Vijeće je mišljenja da možda nije *neophodno* da se ocjenjuju striktna obilježja djela u osnovi da bi se utvrdilo da li je počinjen progon, ali kada ta obilježja postoje, onda je takva ocjena od pomoći prilikom utvrđivanja da li ta djela u osnovi takođe predstavljaju druge zločine iz člana 5 Statuta ili da li su iste težine kao i ostali zločini koji su nabrojani u članu 5 Statuta. U tu svrhu, Vijeće će izložiti kako su definisana djela u osnovi progona za koja se optuženi tereti u Optužnici.

¹⁶²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 139. Neka pretresna vijeća su bila mišljenja da je ovaj test težine djela zadovoljen onda kada djelo ili propust predstavljaju grubo ili eklatantno uskraćivanje temeljnih ljudskih prava. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 995; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 620–621. Ovo je takođe u širem smislu slično definiciji progona koju je dao MKS i u kojoj se navodi da je to "namjerno i ozbiljno lišavanje osnovnih prava, suprotno međunarodnom pravu [...]". Rimski statut, član 7(2)(g).

¹⁶²² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 305; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 217; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 235.

¹⁶²³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 111 (gdje je zauzet stav da diskriminatorna namjera da se nanese povreda "nekom ljudskom biću [...] zbog toga što pripada određenoj zajednici ili grupi" ne zahtijeva da počinitelj mora da posjeduje neku "konkretnu persekutornu namjeru" koja bi predstavljala nešto više i veće od namjere diskriminacije); Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 165.

protiv čovječnosti",¹⁶²⁴ moguće ga je izvesti iz konteksta, pod uslovom da okolnosti u kojima su počinjena djela za koja se tereti potkrepljuju postojanje diskriminatorne namjere.¹⁶²⁵ Žalbena vijeće je smatralo da okolnosti koje se mogu uzeti u obzir obuhvataju sistematsku prirodu zločina počinjenih nad određenom grupom i opšti stav navodnog počinioca koji se vidi iz njegovog ponašanja.¹⁶²⁶ Međutim, postojanje neke diskriminatorne politike nije preduslov za dokazivanje progona, premda djela progona mogu da čine dio neke diskriminatorne politike ili prakse.¹⁶²⁷

ii. *Djela u osnovi*

(A) Ubijanje

501. U tački 3, optuženi se tereti za progon, prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem ubijanja kao djela u osnovi.¹⁶²⁸

502. Ubistvo se u članu 5(a) navodi kao zločin protiv čovječnosti. Shodno tome, ubijanje može da predstavlja progon, pod uslovom da su zadovoljena opšta obilježja za progon.¹⁶²⁹ Vijeće je već ranije konstatovalo da su obilježja ubistva prema članu 5 Statuta ista kao ona koja su definisana za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta.¹⁶³⁰ Vijeće, stoga, upućuje na tu svoju raniju diskusiju.¹⁶³¹

(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje

503. Optuženi se u tački 3 tereti za progon, prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem "okrutnog i/ili nečovječnog postupanja" kao djela u osnovi. Tužilaštvo u Optužnici tereti optuženog za sljedeće oblike okrutnog i/ili nečovječnog postupanja: (i) "mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama"; (ii) "silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama"; (iii) stvaranje i održavanje

¹⁶²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 164; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

¹⁶²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 164; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

¹⁶²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 460; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

¹⁶²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 967; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 582; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 996; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 739; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 615, 625.

¹⁶²⁸ Optužnica, par. 60(a).

¹⁶²⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 972.

¹⁶³⁰ V. par. 481.

¹⁶³¹ V. par. 446–448.

nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama; i (iv) "terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja".¹⁶³²

504. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je pravo na slobodu od "okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja" priznato u međunarodnom običajnom pravu i ugrađeno u međunarodne akte o ljudskim pravima.¹⁶³³ Okrutno i/ili nečovječno postupanje definisano je kao djelo ili propust koje izazove tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili koje predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo.¹⁶³⁴ To djelo ili propust mora biti počinjeno s namjerom da se izazove teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili težak napad na ljudsko dostojanstvo, ili sa sviješću da će teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili težak napad na ljudsko dostojanstvo biti vjerovatna posljedica tog djela ili propusta.¹⁶³⁵ Vijeće će sada redom ispitati razne oblike okrutnog ili nečovječnog postupanja koje je tužilaštvo nabrojalo kao djela u osnovi progona u tački 3 Optužnice.

(1) Mučenje

505. Mučenje je izričito zabranjeno u članu 5(f) Statuta i ono može da predstavlja progon ukoliko su ispunjeni opšti uslovi za progon.¹⁶³⁶ Žalbeno vijeće je zauzelo stav da se može smatrati da definicija mučenja koja je izložena u Konvenciji protiv mučenja odražava međunarodno običajno pravo.¹⁶³⁷ Mučenje predstavlja jedan od najtežih napada na psihički i fizički integritet

¹⁶³² Optužnica, par. 60(b)–(e).

¹⁶³³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 106; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 143.

¹⁶³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 424, 426. Vijeće napominje da je u praksi ustaljeno da su stvarna obilježja okrutnog postupanja prema članu 3 i "nečovječnog" postupanja prema članu 2 istovjetna i da jedino obilježje po kojem se razlikuju okrutno i nečovječno postupanje jeste uslov iz člana 2 da se mora raditi o zaštićenoj osobi. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 426; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 586, fusnota 1938. Pored toga, ustaljeno je i to da su ova krivična djela i druga *nehumana* djela prema članu 5(i) Statuta takođe istovjetna. V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 74. Iako se u ovom predmetu optuženi terete za okrutno i/ili nečovječno postupanje kao za djelo u osnovi krivičnog djela progona, u praksi Međunarodnog suda je ustaljeno da je definicija tog djela u osnovi ista kao i definicija okrutnog postupanja i nečovječnog postupanja. V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, tom II, par. 1791; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 853; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 975.

¹⁶³⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 974; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 261; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 231.

¹⁶³⁶ V. par. 497–500.

¹⁶³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 246; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 146; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 111. V. takođe član 1(1) Konvencije protiv mučenja u kojem je mučenje opisano kao:

"[s]vaki akt kojim se nekoj osobi namjerno nanose teška tjelesna ili duševna bol ili patnja da bi se od te osobe ili neke treće osobe dobile informacije ili priznanja, ili da bi se ta osoba kaznila za djelo što ga je ona ili neka treća osoba počinila ili za čije je izvršenje osumnjičena, da bi se ta osoba zastrašila ili da bi se na nju izvršio pritisak, ili zbog bilo kojega drugoga razloga utemeljenog na bilo kojem obliku diskriminacije, ako tu bol ili te patnje nanosi službena osoba ili bilo koja druga osoba koja djeluje u

osobe.¹⁶³⁸ Težina mučenja leži u nanošenju teške duševne ili tjelesne boli u cilju postizanja određenog rezultata ili cilja.¹⁶³⁹ Shodno tome, stepen povrede koju neko djelo ili propust moraju izazvati da bi predstavljali mučenje mora biti "teški bol ili patnja, tjelesna ili duševna".¹⁶⁴⁰

506. Mučenje je definisano kako slijedi:

i) nanošenje, djelom ili propustom, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje;

ii) to djelo ili propust moraju biti namjerni; i

iii) to djelo ili propust moraju biti usmjereni ka pribavljanju informacije ili priznanja, ili ka kažnjavanju, zastrašivanju ili prisiljavanju žrtve ili neke treće osobe, ili ka diskriminaciji žrtve ili neke treće osobe, po bilo kojoj osnovi.¹⁶⁴¹

507. Ne postoji iscrpan spisak svih djela ili propusta koji mogu da predstavljaju mučenje.¹⁶⁴² Navodi o mučenju moraju se razmatrati za svaki slučaj zasebno kako bi se utvrdilo da li je, u svjetlu počinjenih djela i njihovog konteksta, nanosena teška tjelesna ili duševna bol ili patnja.¹⁶⁴³ Djela kojima se nanosi tjelesna bol mogu predstavljati mučenje čak i kad ne izazivaju bol one vrste koja prati teške povrede, pod uslovom da jeste nanosena teška bol ili patnja.¹⁶⁴⁴

508. Počinilac mora namjerno da djeluje na takav način koji bi, normalnim slijedom događaja, kod žrtve ili žrtava izazvao tešku tjelesnu ili duševnu bol ili patnju, te da to čini u svrhu ostvarivanja jednog od ciljeva koji su zabranjeni gore navedenom definicijom krivičnog djela mučenja.¹⁶⁴⁵ Taj cilj ne mora da bude "prevladavajući ni jedini cilj" nanošenja teške boli ili

---

službenom svojstvu ili na njezin poticaj ili s njezinim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj se izraz ne odnosi na bol ili patnje koje su posljedica isključivo zakonskih sankcija, ili koje su svojstvene tim sankcijama ili ih prate".

¹⁶³⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 180.

¹⁶³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 180.

¹⁶⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 246. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 111; Konvencija protiv mučenja, član 1(1).

¹⁶⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 290; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 142.

¹⁶⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 299, što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brđanin*, par. 251.

¹⁶⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 299, što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brđanin*, par. 251.

¹⁶⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 251.

¹⁶⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 153.

patnje.¹⁶⁴⁶ Ne postoji uslov da počinitelj djeluje u nekom službenom svojstvu kao državni službenik ili neka druga osoba na položaju vlasti.¹⁶⁴⁷

(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje

509. Premlaćivanje i fizičko zlostavljanje, premda nisu izričito zabranjeni u članu 5 Statuta, mogu da predstavljaju okrutno i/ili nečovječno postupanje kao djelo progona ako dosežu isti nivo težine kao druga djela koja su zabranjena u članu 5.¹⁶⁴⁸ Premlaćivanje predstavlja okrutno ili nečovječno postupanje (i) ako je premlaćivanje prouzrokovalo tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo, i (ii) ako je premlaćivanje izvršeno namjerno.¹⁶⁴⁹ Vijeće smatra da ista obilježja vrijede i za fizičko zlostavljanje.

510. Ni psihološko zlostavljanje, uključujući šikaniranje i ponižavanje, nije izričito navedeno u članu 5 Statuta, ali može da predstavlja progon ako zlostavljanje doseže isti nivo težine kao druga djela koja su nabrojana u članu 5 Statuta i ako su ispunjeni opšti uslovi za progon.¹⁶⁵⁰ Na primjer, podvrgavanje žrtava neprestanom ponižavanju i degradaciji može predstavljati psihičko zlostavljanje kao djelo u osnovi progona.¹⁶⁵¹

(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja

511. Silovanje se navodi kao jedan od zločina protiv čovječnosti u članu 5(g) Statuta i ono može da predstavlja djelo u osnovi progona ako su ispunjeni opšti uslovi za progon.¹⁶⁵² Silovanje podrazumijeva seksualnu penetraciju, bez obzira koliko ona bila neznatna: (a) vagine ili anusa žrtve penisom počinioca ili bilo kojim drugim predmetom kojim se počinitelj poslužio ili (b) usta žrtve

¹⁶⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 81; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 153; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 470.

¹⁶⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 284 (gdje se potvrđuje Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 148).

¹⁶⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 77, 83; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 751–753. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 672. V. par. 497–500.

¹⁶⁴⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 78.

¹⁶⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 154–155. V. par. 497–500.

¹⁶⁵¹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 758–760, 807–808. Za uslove zatočenja u logorima, uključujući "smještanje zatočenika u krajnje pretrpane male prostorije bez ventilacije, tjeranje zatočenika da mole da bi im se dala voda, te prisiljavanje zatočenika da vrše nuždu u svoju odjeću", koji su bili nametnuti kako bi se zatočenici šikanirali i ponižavali i kako bi im se nanijele duševne povrede, zatim za "[n]eprestane pogrde, demoralisanje i prijetnje zatočenicima, uključujući i prisiljavajuće zahtjeve stražara da im zatočenici daju svoj novac, te smještanje zatočenika u vašljivim i pretrpanim objektima, [koji su] bili sračunati od strane onih koji su sudjelovali u funkcionisanju logora u cilju nanošenja psihičke povrede zatočenicima", kao i za što su morali da posmatraju i slušaju "mukotrpana ispitivanja i neselektivne okrutne postupke nad ljudima s kojima su bili zatočeni", utvrđeno je da predstavljaju psihološko zlostavljanje. Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 190, 192.

¹⁶⁵² V. par. 497–500.

penisom počinioca, kada do takve seksualne penetracije dođe bez pristanka žrtve.¹⁶⁵³ Pristanak za tu svrhu mora biti dat dobrovoljno, kao rezultat slobodne volje žrtve, a procjenjuje se na osnovu konteksta okolnosti u kojima je dat.¹⁶⁵⁴ Počinilac mora namjeravati da ostvari takvu penetraciju i znati da se to događa bez pristanka žrtve.¹⁶⁵⁵

512. Druga djela seksualnog nasilja obuhvataju djela koja možda ne podrazumijevaju silovanje, uključujući krivična djela kao što su seksualno porobljavanje ili napastovanje, ali koja su jednake težine kao i druga krivična djela iz člana 5 Statuta.¹⁶⁵⁶ Ta djela se često karakterišu kao "seksualno zlostavljanje".¹⁶⁵⁷ Teške povrede integriteta ličnosti seksualnog karaktera putem prinude, prijetnje silom ili zastrašivanja, na način koji ponižava i degradira dostojanstvo žrtve, mogu da predstavljaju druga djela seksualnog nasilja.¹⁶⁵⁸ Ta djela nisu ograničena na fizičke nasrtaje na ljudsko tijelo i mogu da obuhvataju djela koja ne podrazumijevaju penetraciju, pa čak ni fizički kontakt.¹⁶⁵⁹

513. Seksualno nasilje je utvrđeno kada (i) počinilac počini neko djelo seksualne prirode nad drugom osobom ili kada od žrtve zahtijeva da izvrši takvo djelo, a (ii) tim se djelom narušava fizički integritet žrtve ili ono predstavlja napad na lično dostojanstvo žrtve i (iii) žrtva ne pristaje na to djelo.¹⁶⁶⁰ Počinilac mora to djelo počiniti hotimično i mora biti svjestan da žrtva ne pristaje na to djelo.¹⁶⁶¹

(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života

514. Premda se u međunarodnom humanitarnom pravu ne sankcioniše krivično djelo "nehumanih uslova života" kao takvo, nehumani uslovi života su činjenični opis okruženja u kojem su zatočenici držani i postupanja kojem su bili izloženi.¹⁶⁶² Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života smatrano je potkategorijom okrutnog i/ili nečovječnog postupanja, koje može da

¹⁶⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 127–128; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 395 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 460).

¹⁶⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 127–128; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 395 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 460).

¹⁶⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 127–128 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 460).

¹⁶⁵⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 180.

¹⁶⁵⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 1766; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

¹⁶⁵⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1012; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 757. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brima i drugi*, par. 720.

¹⁶⁵⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 186.

¹⁶⁶⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 1768; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, tom I, par. 201.

¹⁶⁶¹ Prvostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 1768; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, tom I, par. 201.

¹⁶⁶² V. Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 554, 556.

predstavlja progon ako su djela dosegla isti nivo težine kao druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta i ako su ispunjeni i opšti uslovi za progon.¹⁶⁶³

(C) Prisilno premještanje i deportacija

515. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem prisilnog premještanja i deportacije kao djela u osnovi.¹⁶⁶⁴

516. Deportacija se u članu 5(d) Statuta navodi kao zločin protiv čovječnosti, a u praksi je ustaljeno da djela prisilnog premještanja mogu biti dovoljno teška da predstavljaju "druga nehumana djela" koja se navode u članu 5(i) Statuta.¹⁶⁶⁵ Shodno tome, i deportacija i prisilno premještanje mogu da predstavljaju progon pod uslovom da su zadovoljena opšta obilježja progona.¹⁶⁶⁶ Vijeće, stoga, upućuje na svoju diskusiju o obilježjima deportacije i drugih nehumanih djela (prisilnog premještanja).¹⁶⁶⁷

(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima

517. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem "protivpravnog zatočenja u zatočeničkim objektima u opštinama", kao djela u osnovi.¹⁶⁶⁸

518. Vijeće optužbu za protivpravno zatočenje iz paragrafa 60(g) Optužnice tumači tako da se ona odnosi na krivično djelo zatvaranja, što je krivično djelo prema članu 5(e) Statuta.¹⁶⁶⁹

519. Izraz "zatvaranje" iz člana 5(e) Statuta tumači se kao proizvoljno zatvaranje; to jest lišavanje nekog pojedinca slobode bez redovnog pravnog postupka.¹⁶⁷⁰ Krivično djelo zatvaranja sastoji se od sljedećih obilježja: (i) neka osoba je lišena slobode; (ii) to lišavanje slobode je

¹⁶⁶³ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 755–756; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 439, 443. V. par. 497–500.

¹⁶⁶⁴ Optužnica, par. 60(f).

¹⁶⁶⁵ V. par. 495.

¹⁶⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 153; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 221–223.

¹⁶⁶⁷ V. par. 488–495.

¹⁶⁶⁸ Optužnica, par. 60(g).

¹⁶⁶⁹ Druga pretresna vijeća su takođe konstatovala da se protivpravno zatočenje kao zločin protiv čovječnosti odnosi na zatvaranje prema članu 5(e) Statuta. V. Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, tom II, par. 1814; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 751.

¹⁶⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 116; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 752.

proizvoljno, to jest, za njega ne postoji pravna osnova; i (iii) optuženi ili počinitelac djelovali su s namjerom da tu osobu proizvoljno liše slobode.¹⁶⁷¹

520. Ukoliko za lišavanje slobode postoji pravna osnova, onda ona mora da postoji tokom cijelog perioda zatvaranja, s obzirom da lišavanje slobode postaje proizvoljno čim njegova pravna osnova prestane da postoji.¹⁶⁷²

521. Protivpravno zatočenje koje je izvršeno na diskriminatornim osnovama i kod kojeg su zadovoljena opšta obilježja progona može da predstavlja progon.¹⁶⁷³

(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova

522. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem prisilnog rada na linijama fronta i korištenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova, kao djela u osnovi.¹⁶⁷⁴

523. Premda nisu svi oblici prisilnog rada sami po sebi protivpravni,¹⁶⁷⁵ za djela prisilnog rada se, u određenim okolnostima i kad su ona bila izvršena s diskriminatornom namjerom, smatralo da predstavljaju progon kao zločin protiv čovječnosti.¹⁶⁷⁶ Pored toga, korištenje ratnih zarobljenika i zatočenih civila kao živih štitova zabranjeno je pravilima međunarodnog prava¹⁶⁷⁷ i u praksi se smatra da ono predstavlja nečovječno ili okrutno postupanje prema članu 2 odnosno 3 Statuta,¹⁶⁷⁸ kao i progon kao zločin protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta.¹⁶⁷⁹

¹⁶⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 115; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 752.

¹⁶⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 79; Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, tom II, par. 1816; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 753; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 114.

¹⁶⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 154; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 714, 717.

¹⁶⁷⁴ Optužnica, par. 60(h).

¹⁶⁷⁵ V. par. 525.

¹⁶⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 759, 761; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 93.

¹⁶⁷⁷ Član 23 Ženevske konvencije III propisuje: "Nijedan ratni zarobljenik ne smije ni u jednom trenutku biti poslat ili zadržan u nekoj oblasti u kojoj bi bio izložen vatri borbene zone, niti se smije upotrebljavati za to da svojim prisustvom zaštiti od vojnih dejstava izvjesne tačke ili izvjesne oblasti." V. takođe član 83 Ženevske konvencije IV, koji propisuje: "Sila koja drži internirane osobe ne smije određivati mjesta interniranja na područjima koja su naročito izložena ratnim opasnostima." Konačno, član 51(7) Dopunskog protokola I propisuje: "Prisustvo ili pokreti civilnog stanovništva ili pojedinih civila ne smiju se koristiti da se izvjesne tačke ili područja učine imunim od vojnih operacija, naročito ne kao pokušaj da se zaštite vojni objekti od napada ili da se štite, favorizuju ili otežaju vojne operacije. Strane u sukobu ne smiju usmjeriti kretanje civilnog stanovništva ili pojedinih civila da bi pokušale da zaštite vojne objekte od napada ili da štite vojne operacije."

¹⁶⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 653 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 303).

¹⁶⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 155, 653; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 764.

524. Tužilaštvo treba da pokaže da je neka osoba bila prisiljena na rad i da je taj rad bio zabranjen pravilima međunarodnog prava. Ocjena o tome da li je rad bio obavljan dobrovoljno vrši se za svaki slučaj zasebno i zahtijeva da se razmotre i objektivni i subjektivni kriteriji.¹⁶⁸⁰ Prilikom utvrđivanja da neka osoba nije bila u poziciji da izvrši stvarni izbor u vezi s tim da li će obavljati neki rad, mogu se ispitati sljedeći kriteriji: (i) nepostojanje bilo kakve stvarne naknade za obavljani rad; (ii) ranjivi položaj u kojem su se našli zatočenici; (iii) navodi da su zatočenici koji nisu bili sposobni za rad ili nisu htjeli da rade bili ili prisiljavani na rad ili zatvarani u samicu; (iv) tvrdnje o trajnim posljedicama rada po zatočenike, uključujući posljedice po njihovo zdravlje; i (v) samo zatočeništvo i uslovi zatočeništva.¹⁶⁸¹

525. U vezi s drugim uslovom i pitanjem da li je obavljani rad bio zabranjen pravilima međunarodnog prava, Vijeće ima u vidu da nisu svi oblici prisilnog rada sami po sebi protivpravni za vrijeme oružanog sukoba.¹⁶⁸² S tim u vezi, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da "[p]ostoji [...] princip prema kojem se rad koji se traži od osobe koja je zakonito pritvorena ne smatra prisilnim ili obaveznim radom".¹⁶⁸³ Pored toga, osobe koje su lišene slobode, ukoliko budu korištene za rad, moraju da imaju iste pogodnosti u pogledu uslova rada i mjera zaštite kakve uživa i lokalno civilno stanovništvo.¹⁶⁸⁴ Na primjer, za prisiljavanje osoba da kopaju rovove ili pripremaju druge vrste vojnih objekata utvrđeno je da predstavlja okrutno postupanje i progon, koji su kažnjivi prema članu 3 odnosno 5 Statuta.¹⁶⁸⁵ Korištenje živih štitova, to jest raspoređivanje ljudi na područja na kojima bi se mogli naći izloženi borbenim dejstvima ili njihovo zatočenje na tim područjima, kako bi oni svojim prisustvom zaštitili određena mjesta ili aktivnosti od vojnih operacija ili oružanog

¹⁶⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 195 (gdje se konkretno navodi sljedeće: "U ovom slučaju je, s obzirom na specifične uslove u zatočeničkom centru, bilo dovoljno objektivnih elemenata koji dokazuju da su zatočenici stvarno bili prisiljavani na rad, što potvrđuje da je njihov lični osjećaj da obavljaju prisilni rad odgovarao stvarnosti.")

¹⁶⁸¹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 259; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 373, 378.

¹⁶⁸² V. član 49 Ženevske konvencije III; član 51. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 597.

¹⁶⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 200.

¹⁶⁸⁴ Član 5(1)(e) Dopunskog protokola II (na koji se upućuje u Prvostepenoj presudi u predmetu *Simić i drugi*, par. 90). V. takođe član 52 Ženevske konvencije III (kojim se zabranjuje prisilno korištenje ratnih zarobljenika za obavljanje radova koji su štetni po zdravlje ili opasni); Komentar Ženevske konvencije III, član 52 (gdje se pravi razlika između (a) rada koji sam po sebi nije opasan, ali koji može biti opasan zbog opštih uslova u kojima se obavlja (na primjer: rad koji se obavlja u blizini vojnih ciljeva ili bojišta), (b) rada koji je po samoj svojoj prirodi opasan ili štetan po zdravlje (na primjer: uklanjanje mina), (c) rada koji sam po sebi nije opasan, ali koji može biti ili postati opasan zbog toga što se obavlja u neadekvatnim uslovima).

¹⁶⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 597; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 760; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 835.

napada, zabranjeno je pravilima međunarodnog prava.¹⁶⁸⁶ Zabrana korištenja živih štitova ne ovisi o tome da li stvarno dođe do povrede ili napada.¹⁶⁸⁷

526. U vezi s prisilnim radom, počinitelj je morao da namjerava da žrtva nedobrovoljno obavlja zabranjeni rad.¹⁶⁸⁸ U odsustvu neposrednih dokaza, zaključak o postojanju te namjere može se izvesti iz okolnosti u kojima je rad obavljen.¹⁶⁸⁹ U vezi s korištenjem živih štitova, počinitelj je morao namjeravati da neki vojni cilj zaštititi od napada ili da zaštititi vojne operacije, ide im na ruku ili ih oteža.¹⁶⁹⁰

(F) Pljačka imovine

527. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem oduzimanja ili pljačke imovine kao djela u osnovi.¹⁶⁹¹ Vijeće smatra da je ovu optužbu, koja je u Optužnici formulisana kao "oduzimanje ili pljačka imovine", primjereno tumačiti kao "pljačku imovine", budući da je Žalbeno vijeće izraz "oduzimanje" koristilo da bi definisalo pljačkanje.¹⁶⁹²

528. Djelima pljačkanja, za koja je Međunarodni sud ocijenio da obuhvataju i otimanje, krše se razne norme međunarodnog humanitarnog prava.¹⁶⁹³ Zabrana pljačkanja je opšte prirode i obuhvata kako djela pljačkanja koja počine pojedinačni vojnici za svoju ličnu dobit, tako i organizovanu konfiskaciju imovine preduzetu u okviru sistematske ekonomske eksploatacije okupirane teritorije.¹⁶⁹⁴

¹⁶⁸⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 763 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 652–654).

¹⁶⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 654.

¹⁶⁸⁸ V. Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 260 (gdje se u definiciji *mens rea* objašnjava da tužilaštvo mora da dokaže "da je počinitelj imao namjeru da žrtva obavlja zabranjeni posao").

¹⁶⁸⁹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 260.

¹⁶⁹⁰ Vijeće napominje da *mens rea* za korištenje živih štitova nije definisana u praksi Međunarodnog suda. Vijeće se stoga oslanja na definiciju koja se navodi u MKS-ovim Obilježjima krivičnih djela, v. MKS-ova Obilježja krivičnih djela, član 8(2)(b)(xxiii).

¹⁶⁹¹ Optužnica, par. 60(i).

¹⁶⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 84. Tužilaštvo je u svojoj završnoj riječi objasnilo, u vezi s fusnotom 8 Optužnice, da nije iznijelo navod o krivičnoj odgovornosti i za oduzimanje i za pljačkanje imovine u određenim opštinama, premda se u toj fusnoti pominje samo pljačkanje. Završna riječ, T. 47694 (30. septembar 2014.).

¹⁶⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 77; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 147. Otimačina je izričito zabranjena članovima 28 i 47 Haškog pravilnika, članu 33 Ženevske konvencije IV i članu 4(2)(g) Dopunskog protokola II. V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Hadžihasanović i Kubura* u vezi s pravilom 98bis, par. 37–38, koji sadrže diskusiju o običajnoj prirodi zabrane pljačkanja i u međunarodnim i u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

¹⁶⁹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590.

529. Pljačkanje podrazumijeva hotimično i protivpravno oduzimanje privatne ili javne imovine.¹⁶⁹⁵ Pored toga, prema članovima 1 i 5 Statuta, to krivično djelo mora da obuhvata teške posljedice po žrtvu.¹⁶⁹⁶ Ocjena o tome kada neka imovina doseže prag određene vrijednosti da bi njeno oduzimanje dovelo do teških posljedica po žrtvu može se vršiti samo za svaki slučaj zasebno i uzimajući u obzir konkretne okolnosti dotičnog slučaja.¹⁶⁹⁷ Prag težine može biti dosegnut u okolnostima u kojima je izvršeno oduzimanje imovine od velikog broja ljudi, čak i ako to ne ostavlja teške posljedice po svakog pojedinca, s obzirom da ukupne posljedice tog oduzimanja po cjelokupno stanovništvo i višestruka počinjena krivična djela čine to kršenje teškim.¹⁶⁹⁸

(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte

530. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem bezobzirnog uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte, kao djela u osnovi.¹⁶⁹⁹

531. Uništavanje raznih vrsta imovine zabranjeno je nizom međunarodnih akata.¹⁷⁰⁰ U ovom kontekstu, izraz imovina se tumači tako da pokriva i privatnu imovinu i javna dobra, uključujući kulturna dobra i vjerske objekte.¹⁷⁰¹ Premda se uništavanje imovine navodi kao krivično djelo u članovima 2 i 3 Statuta u raznim oblicima,¹⁷⁰² ono se u članu 5 uopšte ne pominje. Međutim, Žalbeno vijeće je smatralo da, ovisno o prirodi i razmjerama uništavanja i o tome da li je ono

¹⁶⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 84.

¹⁶⁹⁶ V. par. 499.

¹⁶⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 80–83.

¹⁶⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 83.

¹⁶⁹⁹ Optužnica, par. 60(j). V. takođe Prilog D.

¹⁷⁰⁰ V. član 23(g) Haškog pravilnika (gdje se zabranjuje "[u]ništavanje [...] neprijateljske imovine, osim ukoliko to strogo ne zahtijevaju potrebe rata"); član 53 Ženevske konvencije IV (gdje se propisuje sljedeće: "Okupirajućoj sili je zabranjeno da uništava pokretna i nepokretna dobra koja pojedinačno ili zajednički pripadaju privatnim osobama, državi ili javnim tijelima, društvenim organizacijama ili zadrugama, izuzev u slučajevima u kojima bi ta uništenja bila apsolutno neophodna radi izvođenja vojnih dejstava."); član 147 Ženevske konvencije IV (gdje se zabranjuje "uništavanje [...] koje nije opravdano vojnim potrebama i koje se vrši u velikom obimu na nedopušten i samovoljan način"); član 52 Dopunskog protokola I (kojim se štite civilni objekti); član 53 Dopunskog protokola I (koji predviđa zaštitu "istorijskih spomenika, umjetničkih djela ili hramova koji čine kulturno ili duhovno naslijeđe naroda"). V. takođe Nirnberška načela, načelo 6 (gdje se "bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom" navodi kao krivično djelo kažnjivo po međunarodnom pravu).

¹⁷⁰¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 145.

¹⁷⁰² Član 2 Statuta zabranjuje "uništavanje i oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom i izvedeno je protivpravno i bezobzirno", dok se u članu 3 navodi "bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom".

počinjeno s diskriminatornom namjerom, uništavanje imovine može biti jednake težine kao i druga djela nabrojana u članu 5 i, kao takvo, može da predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti.¹⁷⁰³

532. Da bi se dokazalo bezobzirno uništavanje imovine, tužilaštvo mora da dokaže sljedeća obilježja: (i) da se radilo o uništavanju ili oštećivanju imovine širokih razmjera; (ii) da uništavanje nije bilo opravdano vojnom nuždom; i (iii) da je uništavanje počinjeno s namjerom da se ta imovina uništi.¹⁷⁰⁴

533. Imovina, u vrijeme kada je uništena ili kada je pretrpjela oštećenja velikih razmjera, nije smjela biti korištena u vojne svrhe. Tužilaštvo mora da dokaže da uništavanje ili nanošenje štete velikih razmjera nije bilo opravdano vojnom nuždom.¹⁷⁰⁵ Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je za zaključak o tome da li je do uništavanja došlo iz vojne nužde potrebno utvrditi šta predstavlja vojni cilj s obzirom na definiciju iz člana 52(2) Dopunskog protokola I, shodno kojoj vojni ciljevi obuhvataju "one objekte koji po svojoj prirodi, po svome smještaju, po svojoj namjeni ili po svojoj upotrebi djelotvorno doprinose vojnoj akciji i čije potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija donosi u datim okolnostima očitu vojnu prednost".¹⁷⁰⁶

534. Djelo koje za posljedicu ima uništavanje imovine moralo je biti počinjeno s namjerom, neposrednom ili posrednom, da se dotična imovina uništi ili da joj se nanese šteta velikih razmjera.¹⁷⁰⁷

(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera

535. Konačno, u tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera kao djela u osnovi.¹⁷⁰⁸ Kako se navodi u Optužnici, te restriktivne i

¹⁷⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 146. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 108.

¹⁷⁰⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 74; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 144–146; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 206–210; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 308.

¹⁷⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 337; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 495 (u kontekstu člana 3 Statuta); Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 208.

¹⁷⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 337.

¹⁷⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 74; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 206, 210; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 589.

¹⁷⁰⁸ Optužnica, par. 60(k). U vezi s ovim konkretnim oblikom progona koji mu se stavlja na teret u Optužnici, optuženi je zatražio od Vijeća da odbaci paragraf 60(k) Optužnice po osnovu toga da djela progona koja se opisuju u tom paragrafu nisu dovoljno teška da bi se mogla okvalifikovati kao zločin protiv čovječnosti, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta. Optuženi je, pored toga, ustvrdio da je paragraf 60(k) sadrži tako malo činjenica da je nemoguće pripremiti odbranu po navodima sadržanim u njemu. Preliminarni podnesak za odbacivanje paragrafa 60(k) zbog nenadležnosti, 10. mart 2009., par. 5–6. Dana 28. aprila 2009., Vijeće je po ovom podnesku izdalo odluku u kojoj je podnesak odbacilo, pored ostalog, na osnovu toga što u njemu nije iznesen prigovor koji se zaista odnosi na nadležnost, niti valjan prigovor u vezi s formom Optužnice. Vijeće je zaključilo da krivična

diskriminatorne mjere uključivale su (i) uskraćivanje slobode kretanja; (ii) uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla; (iii) povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; (iv) protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili (v) uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.¹⁷⁰⁹

536. U praksi je zauziman stav da te restriktivne i diskriminatorne mjere mogu da predstavljaju progon kada se posmatraju izolovano ili u kombinaciji s drugim djelima koja predstavljaju progon shodno članu 5(h) Statuta.¹⁷¹⁰

3. Genocid

537. Optuženi se tereti po dvije tačke za genocid prema članu 4 (3)(a) Statuta. U tački 1 se tereti za genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih, u sljedećim opštinama: Bratunac, Foča, Ključ, Prijedor, Sanski Most, Vlasenica i Zvornik, putem (a) ubijanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa; (b) nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima, gdje su podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja; i (c) zatočenja hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, u životnim uslovima smišljenim tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja,

---

djela u osnovi koja su nabrojana u paragrafu 60(k) Optužnice, kada se posmatraju zajedno, mogu da zadovolje test jednake težine i, stoga, mogu da predstavljaju progon u smislu člana 5 Statuta. Odluka po podnescima kojima se osporava nadležnost, par. 37–44, 81.

¹⁷⁰⁹ Optužnica, par. 60(k).

¹⁷¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 295, 297 (gdje je zauzet stav da (a) uskraćivanje slobode kretanja; (b) uskraćivanje zapošljavanja; i (c) uskraćivanje prava na propisan sudski postupak potpadaju pod nadležnost Međunarodnog suda kao djela u osnovi progona u smislu člana 5(h) Statuta). U predmetu *Brđanin*, optuženi se teretio i za uskraćivanje prava na odgovarajuću ljekarsku njegu, međutim, Žalbeno vijeće tu optužbu nije razmatralo zbog toga što optuženom u tom predmetu nije izrečena osuđujuća presuda za krivično djelo progona u odnosu na taj konkretni navod. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 294, fusnota 595 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 1076). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1049. Pored toga, pretresna vijeća u predmetima *Stanišić i Župljanin* i *Krajišnik* zaključila su da istih onih pet restriktivnih i diskriminatornih mjera koje se navode u paragrafu 60(k) Optužnice predstavljaju progon kada se posmatraju u kombinaciji s drugim djelima koja predstavljaju progon. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 91–92; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 736, 738–741 (gdje se poziva na presude Njemačkog suda i sudova koji su primjenjivali Zakon br. 10 savezničkog Kontrolnog savjeta, u kojima je utvrđeno da su razna djela koja su počinjena nad Jevrejima bila zločini protiv čovječnosti, uključujući uskraćivanje slobode kretanja, uskraćivanje prava na sudski postupak, uskraćivanje pristupa javnim službama, te povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga).

nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.¹⁷¹¹

538. U tački 2 optuženi se tereti za genocid nad dijelom nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana, kao takvih, u Srebrenici putem (a) ubijanja više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem pogubljenja; i (b) nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.¹⁷¹²

539. Zločin genocida, kažnjiv prema članu 4 Statuta, definisan je kao u članu II Konvencije o genocidu i uključuje kažnjiva djela nabrojana u tom članu Konvencije.¹⁷¹³ Smatra se da te odredbe Konvencije o genocidu čine dio međunarodnog običajnog prava i da predstavljaju *jus cogens*.¹⁷¹⁴ Stoga je genocid, kako je definisan u Statutu, prema međunarodnom običajnom pravu, bio kažnjivo krivično djelo u vrijeme izvršenja djela kojima se optuženi tereti u Optužnici.

540. U članu 4(2) Statuta navodi se da genocid predstavlja bilo koje od sljedećih djela, "počinjeno s namjerom da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva":

- (a) ubijanje pripadnika te grupe;
- (b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe;
- (c) smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;
- (d) uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe;
- (e) prisilno premještanje djece te grupe u drugu grupu.¹⁷¹⁵

a. Grupa

541. Član 4 Statuta štiti nacionalne, etničke, rasne i vjerske grupe "kao takve" (dalje u tekstu: zaštićena grupa). Zločin genocida odnosi se na uništenje rase, plemena, nacije ili neke druge grupe

¹⁷¹¹ Optužnica, par. 40(a)–(c). V. takođe Prilog C, Zatočenički objekti.

¹⁷¹² Optužnica, par. 47(a)–(b). V. takođe Prilog E, Incidenti ubijanja.

¹⁷¹³ Konvencija o genocidu, član II.

¹⁷¹⁴ Savjetodavno mišljenje MSP-a o genocidu, str. 23; Izvještaj generalnog sekretara za 1993., par. 45, Presuda MSP-a o Bosni, par. 161; Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 60; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 495; Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 46.

¹⁷¹⁵ Kako je razmotreno gore u tekstu, Vijeće napominje da se u ovom predmetu optuženi ne tereti za djela nabrojana u članu 4(2)(d) i (e), a to su uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe i prisilno premještanje djece te grupe u drugu grupu.

određenog pozitivnog identiteta, a ne kao uništenje raznih ljudi koji nemaju neki određeni identitet.¹⁷¹⁶ Ciljane grupe za genocid stoga se ne mogu definisati na negativan način, kao što su "nesrbi", na primjer.¹⁷¹⁷ Sastav grupe se valja utvrđivati u svakom pojedinačnom slučaju.¹⁷¹⁸ Kada se više od jedne grupe smatra ciljanim grupama, obilježja zločina genocida valja razmotriti u odnosu na svaku grupu posebno.¹⁷¹⁹

b. *Actus reus*

i. *Ubijanje pripadnika grupe*

542. Uslovi za "ubijanje" na koje se upućuje u članu 4(2)(a) istovjetni su uslovima za ubistvo navedenim u članu 5.¹⁷²⁰ Ubistvo kao genocidno djelo zahtijeva dokaz o rezultatu.¹⁷²¹ Obilježja ubistva detaljno su razmotrena u odjeljcima o ubistvu kao zločinu protiv čovječnosti i kao kršenju zakona i običaja ratovanja.¹⁷²² Procjena broja ubijenih ljudi nije potrebna da bi se dokazao *actus reus* genocida.¹⁷²³

ii. *Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe*

543. Član 4(2)(b) govori o namjernom djelu ili propustu kojima se pripadnicima zaštićene grupe nanosi teška tjelesna ili duševna povreda i za koje se traži dokaz o rezultatu.¹⁷²⁴ Ta povreda mora biti "teža od privremene ojađenosti, nelagode ili poniženja" i mora nanijeti "dugotrajno i teško oštećenje sposobnosti osobe da vodi normalan i konstruktivan život".¹⁷²⁵ Ona ne mora imati trajne posljedice ili biti nepovratna.¹⁷²⁶

544. Vijeće primjećuje da je Žalbena vijeće u predmetu *Seromba* navelo da, "[d]a bi potkrijepila osuđujuću presudu za genocid, tjelesna povreda ili duševna povreda nanosena pripadnicima neke grupe mora biti tako teške prirode da može dovesti do uništenja te grupe, u cijelosti ili

¹⁷¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 21. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Stakić* par. 22–24.

¹⁷¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 16–27. V. također Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 71–72.

¹⁷¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 25. fusnota 68; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 667; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 684; Prvostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 484.

¹⁷¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 512; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 685.

¹⁷²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*, par. 151.

¹⁷²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 514.

¹⁷²² V. par. 446–448, 481.

¹⁷²³ Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 23. Međutim, razmjere zločina relevantne su za ocjenu *mens rea* genocida. V. par. 550.

¹⁷²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 737; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 811; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 514.

¹⁷²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

¹⁷²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 738; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

djelimično".¹⁷²⁷ Međutim, prilikom ocjene činjenica, Žalbeno vijeće u predmetu *Seromba* nije ispitalo da li dokazi pokazuju da je nanesena povreda bila tako teška da je mogla dovesti do uništenja grupe.¹⁷²⁸ Isto tako, pretresna vijeća ovog Međunarodnog suda i MKSR-a koja se pozivaju na navedene formulacije ispitala su samo težinu djela, ne upućujući ni na kakav dokaz da je povreda bila takva da je mogla dovesti do uništenja grupe.¹⁷²⁹ Pored toga, u većini prvostepenih presuda donesenih prije ili poslije Drugostepene presude u predmetu *Seromba* dosljedno se ponavljaju formulacije iz člana 4(2)(b) Statuta i ne traži se dokaz da je povreda bila takva da je mogla dovesti do uništenja grupe.¹⁷³⁰ Dalje, u ovom konkretnom predmetu, Žalbeno vijeće je u Presudi po žalbi u vezi s pravilom 98*bis* samo podsjetilo na član 4(2)(b), ne navodeći postojanje nekog dodatnog uslova.¹⁷³¹ Imajući u vidu gore navedeno, Vijeće stoga smatra da ne postoji dodatni uslov da tjelesna povreda ili duševna povreda nanesena pripadnicima neke grupe mora biti tako teške prirode da može dovesti do cjelokupnog ili djelimičnog uništenja te grupe. Međutim, stepen mogućnosti uništenja te grupe može se smatrati mjerilom težine tjelesne povrede ili duševne povrede.

¹⁷²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46 (kurziv dodat) (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kajelijeli*, par. 814 (Vijeće napominje da se Žalbeno vijeće u predmetu *Seromba* pogrešno poziva na par. 184 Prvostepene presuda u predmetu *Kajelijeli*); Prvostepena presuda u predmetu *Krajšnik*, par. 862; Izvještaj ILC-a iz 1996., str. 46 (gdje se navodi sljedeće: "Tjelesna povreda ili duševna povreda nanesena pripadnicima neke grupe mora biti tako teške prirode da može dovesti do cjelokupnog ili djelimičnog uništenja te grupe.").

¹⁷²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 47–48 (gdje se razmatra propust Pretresnog vijeća u predmetu *Seromba* da napravi razliku između *actus reus* nanošenja tjelesne ili duševne povrede i fizičkih elemenata pomaganja i podržavanja krivičnog djela).

¹⁷²⁹ V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 1609, 1666 (gdje se zaključuje da su "seksualna zlostavljanja, obogaljivanja i silovanja koja su pripadnice plemena Tutsi bile prisiljene da proživljavaju u periodu od aprila do juna 1994. svakako predstavljala djela teške tjelesne i duševne povrede"); Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 738, 753–759; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 811, 844–847 (gdje se zaključuje da su muškarcima, bosanskim Muslimanima, operacijom ubijanja nanesene teške tjelesne i duševne povrede); Prvostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 5731, 5868 (gdje Pretresno vijeće nije donijelo činjenične zaključke zbog svog stava da je Optužnica u tom predmetu manjkava zbog toga što se u njoj silovanje ne navodi kao genocidno djelo); Prvostepena presuda u predmetu *Gatete*, par. 584–608; Prvostepena presuda u predmetu *Kanyarukiga*, par. 637–641.

¹⁷³⁰ V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 645; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 690; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513; Prvostepena presuda u predmetu *Ntavukuliyayo*, par. 452; Prvostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 159; Prvostepena presuda u predmetu *Renzaho*, par. 762; Prvostepena presuda u predmetu *Bagasora*, par. 2117; Prvostepena presuda u predmetu *Gacumbtsi*, par. 291; Prvostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 664; Prvostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 320–323; Prvostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 784; Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 59; Prvostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 156; Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 502–503.

¹⁷³¹ Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 33. Vijeće napominje da MSP nije primijenio nijedan dodatni uslov na svoje činjenične zaključke u Presudi MSP-a o Bosni, v. Presuda MSP-a o Bosni, par. 319 (gdje je zaključio da su "pripadnici zaštićene grupe sistematski bili žrtve masovnog maltretiranja, premlaćivanja, silovanja i mučenja, čime su im tokom sukoba, a posebno u zatočeničkim logorima, nanošene teške tjelesne i duševne povrede. Uslov *actus reus*, kako je definisan u članu II(b) Konvencije [o genocidu], stoga je ispunjen.").

545. Ocjena o tome šta se može smatrati teškom povredom zavisi od okolnosti svakog predmeta.¹⁷³² Primjeri teške tjelesne ili duševne povrede kao genocidnog djela uključuju mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje, seksualno nasilje, uključujući silovanje, ispitivanje praćeno premlaćivanjem, prijetnje smrću, te povrede kojima je narušeno zdravlje, uzrokovana nakaznost ili teška ozljeda pripadnika grupe.¹⁷³³ Iako prisilno premještanje samo po sebi ne čini genocidno djelo,¹⁷³⁴ u zavisnosti od okolnosti datog predmeta, ono može nanijeti tako tešku tjelesnu ili duševnu povredu da predstavlja genocidno djelo u smislu člana 4(2)(b).¹⁷³⁵

iii. *Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja*

546. Djela kažnjiva na osnovu člana 4(2)(c) valja shvatiti kao "metode uništavanja kojima počinitelj pripadnike grupe ne ubija trenutačno, no kojima se na kraju želi postići njihovo fizičko uništenje".¹⁷³⁶ Suprotno djelima koje članovi 4(2)(a) i 4(2)(b) zabranjuju, ova odredba ne iziskuje dokaz da je postignut rezultat; kao takva, ona ne iziskuje dokaz da su dati uslovi zapravo doveli do smrti ili nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima zaštićene grupe.¹⁷³⁷ Ako je takva "posljedica ostvarena, za takva djela primjereno je teretiti na način opisan u paragrafima (a) i (b)" člana 4.¹⁷³⁸

¹⁷³² Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 811; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 646; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 513.

¹⁷³³ Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 645; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 690; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513. V. takođe Presuda MSP-a o Bosni, par. 319.

¹⁷³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 519, gdje se napominje sljedeće: "Istjerivanje grupe ili dijela grupe samo po sebi nije dovoljno za genocid"; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123). V. takođe Presuda MSP-a o Bosni, par. 190 (gdje se napominje sljedeće: "Ni namjera stvaranja etnički homogenih područja ni operacije preduzete radi provođenja takve politike ne mogu se kao takvi smatrati genocidom: namjera koja je svojstvena genocidu je namjera da se 'u cijelosti ili djelimično uništi' određena grupa, a deportacija i raseljavanje pripadnika grupe, čak i kad se vrše uz primjenu sile, nisu nužno ekvivalentni uništavanju te grupe [...] (naglasak u originalu)" i upućuje na Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 519; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 739; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 813).

¹⁷³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 209, 212; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 646; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

¹⁷³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 505. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517–518.

¹⁷³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 814; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 691; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517.

¹⁷³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 227–228; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 905, fusnota 2255. V. takođe Presuda Okružnog suda u Jeruzalemu u predmetu *Eichmann*, par. 196, gdje je optužba za nametanje Jevrejima životnih uslova sračunatih da dovedu do njihovog fizičkog istrebljenja ograničena na progon Jevreja koji su preživjeli holokaust i gdje je zaključeno da ona ne treba da obuhvata Jevreje koji nisu spašeni "jer bi ispalo da su, u njihovom slučaju, postojale dvije zasebne akcije: prvo, podvrgavanje životnim uslovima koji su bili sračunati da dovedu do njihovog fizičkog uništenja i, kasnije, samo fizičko uništavanje". V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 814, fusnota 2930. U ovom predmetu, djela za koje se optuženi tereti na osnovu člana 4(2)(c) ista su kao ona za koja se tereti na osnovu člana 4(2)(b). Optužnica, par. 40(b), (c); Prilog C.

547. Primjeri takvih djela uključuju, između ostalog, izgladnjivanje grupe ishranom jedva dovoljnom za preživljavanje; uskraćivanje prava na ljekarsku njegu; sistematsko istjerivanje pripadnika grupe iz njihovih domova; i, uopšteno, stvaranje uslova koji postepeno mogu dovesti do smrti, kao što su odsustvo odgovarajuće ishrane, vode, uslova stanovanja, odjeće i higijene ili podvrgavanje pripadnika grupe prekomjernom radu, odnosno fizičkom iznurivanju.¹⁷³⁹ Ipak, član 4(2)(c) odnosi se samo na djela koja su smišljeno sračunata da dovedu do fizičkog uništenja grupe i, kao takva, između njih i djela sračunatih da dovedu do raspada grupe mora se povući jasna razlika.¹⁷⁴⁰

548. U nedostatku neposrednih dokaza o tome da li su životni uslovi koji su nametnuti pripadnicima grupe bili smišljeno sračunati da dovedu do njenog fizičkog uništenja, pretresno vijeće može se rukovoditi time da li je objektivno postojala vjerovatnoća da bi takvi uslovi doveli do djelimičnog fizičkog uništenja grupe.¹⁷⁴¹ Pravi karakter životnih uslova, dužina perioda tokom kojeg su oni bili nametnuti pripadnicima grupe i karakteristike grupe, na primjer, njena ranjivost, jesu primjeri faktora koji se moraju uzeti u obzir pri ocjeni kriterijuma vjerovatnoće.¹⁷⁴²

c. *Mens rea*

549. Za traženu *mens rea* za zločin genocida—"namjeru da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa", kako je definisano u članu 4 Statuta—obično se koriste razni izrazi, kao što su, na primjer, specijalna namjera, posebna namjera, *dolus specialis*, konkretna namjera i genocidna namjera.¹⁷⁴³ Genocid zahtijeva ne samo dokaz namjere da se počine navedena genocidna djela, već i dokaz posebne namjere da se uništi zaštićena grupa, u cijelosti ili djelimično.¹⁷⁴⁴ Prema tome, optuženi mora dijeliti genocidnu namjeru s drugim učesnicima UZP-a kada se tereti za genocid u okviru prve kategorije UZP-a.¹⁷⁴⁵

¹⁷³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 691; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517; Prvostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 157; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*, par. 115–116; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 506.

¹⁷⁴⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 692, 694; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 519.

¹⁷⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 742; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 816; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 906.

¹⁷⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 742; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 816; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 906. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 863; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*, par. 548.

¹⁷⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 45; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 498. V. takođe Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 22.

¹⁷⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 20.

¹⁷⁴⁵ Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 79 (gdje se navodi sljedeće: "[...] u skladu s navodima u osnovi tačke 1 Optužnice, u svrhu utvrđivanja prve kategorije UZP-a presudna je genocidna namjera Karadžića i drugih koji su, prema navodima, učesnici UZP-a, a ne fizičkih počinitelaca djela koja su, prema navodima, u osnovi genocida."). Žalbeno vijeće je navelo da se nije uvjerilo da su zaključci Pretresnog vijeća u vezi s genocidnom namjerom bili ograničeni na fizičke počinioce djela ili da ono nije ocijenilo genocidnu namjeru Karadžića i

550. Pri ocjeni dokaza o genocidnoj namjeri, vijeće bi trebalo da razmotri da li "svi dokazi, uzeti zajedno, ukazuju na genocidno stanje svijesti počinioca", umjesto da odvojeno za svako relevantno genocidno djelo razmatra da li je optuženi imao namjeru da uništi zaštićenu grupu.¹⁷⁴⁶ U nedostatku neposrednih dokaza o genocidnoj namjeri, zaključak o genocidnoj namjeri može se izvesti iz ukupnih činjenica i okolnosti krivičnog djela.¹⁷⁴⁷ Faktori relevantni za tu analizu mogu uključivati, između ostalog, opšti kontekst, razmjere počinjenih zločina, sistematsko uzimanje žrtava na metu na osnovu njihove pripadnosti određenoj grupi, ponavljanje destruktivnih i diskriminatornih djela ili postojanje plana ili politike.¹⁷⁴⁸ Zaključak da je izvršilac imao traženu posebnu namjeru može se potkrijepiti i namjerom koju je pokazao držanjem javnih govora¹⁷⁴⁹ ili na sastancima.¹⁷⁵⁰

i. *Namjera da se uništi grupa "kao takva"*

551. Posebna namjera da se uništi grupa "kao takva" čini genocid izuzetno teškim zločinom i po njoj se on razlikuje od drugih teških krivičnih djela, na primjer, progona kao zločina protiv čovječnosti.¹⁷⁵¹ Izraz "kao takva" veoma je značajan jer pokazuje da je za zločin genocida nužno postojanje namjere da se uništi skupina ljudi koji imaju određeni grupni identitet na osnovu nacionalne, rasne, etničke ili vjerske pripadnosti.¹⁷⁵²

552. Na primjer, Pretresno vijeće u predmetu *Krstić* zaključilo je da će uništenje tako velikog broja muškaraca neizbježno rezultirati fizičkim nestankom bosansko-muslimanskog stanovništva u

---

drugih koji su, prema navodima, bili učesnici UZP-a. Žalbeno vijeće je dalje zaključilo da naglasak koji je Pretresno vijeće stavilo na fizičke počiniocima u vezi s navodima o genocidu u Srebrenici u odnosu na tačku 2 Optužnice ne pokazuje da je Pretresno vijeće "nužno smatralo da je za odgovornost na osnovu prve kategorije UZP-a bilo *potrebno* dokazati genocidnu namjeru fizičkih počinilaca ili da prilikom ocjenjivanja dokaza u vezi s tačkom 1 Optužnice nije uzelo u obzir genocidnu namjeru Karadžića i drugih koji su, prema navodima, bili učesnici UZP-a". Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 83.

¹⁷⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 56. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246–247.

¹⁷⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 468; Drugostepena presuda u predmetu *Hategekimana*, par. 133; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 34; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47.

¹⁷⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 430, 440 (gdje se iznosi stav da postojanje državne politike nije pravni uslov za genocid), 468; Drugostepena presuda u predmetu *Hategekimana*, par. 133; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47–48; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 80, 99.

¹⁷⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 43.

¹⁷⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 81–82. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 745.

¹⁷⁵¹ Presuda MSP-a o Bosni, par. 187 (gdje se napominje da "[n]ije dovoljno da su pripadnici grupe meta napada zato što pripadaju toj grupi, tj. da počinioci imaju diskriminirajuću namjeru, već se zahtijeva nešto više. Djela navedena u [članu 4 Statuta] moraju biti počinjena s namjerom da se uništi grupa kao takva, u cijelosti ili djelimično. Riječi 'kao takva' naglašavaju namjeru da se uništi zaštićena grupa"); Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 699; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 553; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 636.

¹⁷⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 53.

Srebrenici.¹⁷⁵³ Žalbeno vijeće u tom predmetu potvrdilo je taj zaključak i navelo da "[f]izičko uništenje muškaraca stoga ima teške posljedice po stvaranje potomstva u srebreničkoj muslimanskoj zajednici, uz mogućnost izumiranja zajednice".¹⁷⁵⁴ Žalbeno vijeće u predmetu *Krstić* takođe je iznijelo stav da "[č]injenica da su neki od članova Glavnog štaba VRS-a planirali ubistva muških zarobljenika u potpunosti svjesni štetnih posljedica koje to može imati po opstanak zajednice bosanskih Muslimana u Srebrenici dodatno ide u prilog zaključku Pretresnog vijeća da su pokretači ove operacije imali zahtijevanu genocidnu namjeru".¹⁷⁵⁵

553. Konvencija o genocidu i međunarodno običajno pravo zabranjuju samo fizičko i biološko uništenje ljudske grupe, ali ne i napade na kulturne i vjerske objekte ili simbole te grupe.¹⁷⁵⁶ Međutim, iako ti napadi možda ne predstavljaju djela u osnovi genocida, oni se ipak mogu smatrati dokazom namjere da se fizički uništi grupa.¹⁷⁵⁷ Samo prisilno premještanje nije dovoljno da pokaže namjeru da se "uništi" neka grupa, ali predstavlja relevantan faktor prilikom ukupnog ocjenjivanja činjenica od strane Vijeća.¹⁷⁵⁸

554. Posebna namjera se razlikuje od ličnog motiva; međutim, postojanje ličnog motiva ne isključuje posjedovanje genocidne namjere.¹⁷⁵⁹

ii. "*U cijelosti ili djelimično*"

555. Jasno je ustanovljeno da, kada se osuda za genocid zasniva na namjeri da se "djelimično" uništi grupa, to mora biti znatan dio te cijele zaštićene grupe.¹⁷⁶⁰ Ciljani dio mora biti "dovoljno

¹⁷⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 595.

¹⁷⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 28.

¹⁷⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 29.

¹⁷⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 25.

¹⁷⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 230 (gdje se konstatuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je zaključilo da je uništavanje džamija dodatno djelo genocida na osnovu člana 4(2)(c) Statuta); Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 580.

¹⁷⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 133 (gdje se stalo na stanovište da Krstić nije imao genocidnu namjeru, a "[š]to se tiče njegove konkretne namjere, ona je bila usmjerena ka prisilnom premještanju. Neki drugi članovi Glavnog štaba VRS-a imali su istu namjeru da se obavi prisilno premještanje, ali oni su to premještanje vidjeli samo kao korak u postizanju svog genocidnog cilja. Bilo bi, međutim, pogrešno povezati Krstićevu posebnu namjeru da se obavi prisilno premještanje s istom namjerom drugih članova Glavnog štaba, za koje je prisilni transfer bio sredstvo provođenja genocidnog plana (fusnote izostavljene)."); Presuda MSP-a o Bosni, par. 190 (gdje se navodi sljedeće: "Ni namjera stvaranja 'etnički homogenih' područja ni operacije preduzete radi provođenja takve politike ne mogu se *kao takve* smatrati genocidom: namjera koja je svojstvena genocidu je namjera da se 'u cijelosti ili djelimično uništi' određena grupa, a deportacija i raseljavanje pripadnika grupe, čak i kad se vrše uz primjenu sile, nisu nužno ekvivalentni uništavanju te grupe [...] (naglasak u originalu)" i upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 519).

¹⁷⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 88, 269; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 45; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 49.

¹⁷⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8, 12.

značajan da utječe na grupu u cjelini".¹⁷⁶¹ Žalbeno vijeće u predmetu *Krstić* navelo je da, pri utvrđivanju kada je dio dovoljno znatan, može biti potrebno uzeti u obzir sljedeće faktore:

Brojčana veličina ciljanog dijela grupe nužna je i važna polazna tačka, mada to nije nužno i kraj ispitivanja. Broj ciljanih pojedinaca treba ocijeniti ne samo u apsolutnom smislu, nego i u odnosu na ukupnu veličinu cijele grupe. Osim brojčane veličine ciljanog dijela, može biti korisno uzeti u obzir i njegov značaj u okviru grupe. Ako neki dio grupe na ovaj ili onaj način predstavlja čitavu grupu, ili ako je ključan za njen opstanak, to može ići u prilog konstataciji da se taj dio kvalificira kao znatan u smislu člana 4.¹⁷⁶²

Osim toga, u obzir bi trebalo uzeti i područje aktivnosti i kontrole počinitelaca, kao i njihov mogući doseg.¹⁷⁶³ Primjenjivost tih faktora, kao i njihov eventualni značaj, ovisi o okolnostima pojedinog predmeta.¹⁷⁶⁴

B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST

1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta

556. Optuženi se u Optužnici tereti individualnom krivičnom odgovornošću prema članu 7(1) Statuta, između ostalog, za činjenje zločina navedenih u članovima 3, 4 i 5 Statuta.¹⁷⁶⁵ Tužilaštvo ne tvrdi da je optuženi fizički počinio bilo koji od zločina za koje se lično tereti.¹⁷⁶⁶ Umjesto toga, Optužnica ga tereti za učešće u četiri UZP-a.¹⁷⁶⁷

557. Prema navodima, optuženi je dijelio namjeru za počinjenje svakog od zločina obuhvaćenih svakim UZP-om¹⁷⁶⁸ i u značajnoj mjeri je doprinio svakom od njih.¹⁷⁶⁹ Alternativno, tužilaštvo tvrdi da je, ako je ostvarivanje cilja sveobuhvatnog UZP-a uključivalo barem počinjenje zločina prisilnog premještanja i deportacije, optuženi znao da su genocid i progon, kao i ubistvo i/ili istrebljivanje, moguće posljedice ostvarivanja tog cilja¹⁷⁷⁰ i da je svjesno preuzeo taj rizik.¹⁷⁷¹

¹⁷⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 749; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 831–832.

¹⁷⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 12. V. takođe Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 66; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 40.

¹⁷⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 13.

¹⁷⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 14.

¹⁷⁶⁵ Optužnica, par. 5.

¹⁷⁶⁶ Optužnica, par. 5.

¹⁷⁶⁷ V. par. 3 (gdje se upućuje na par. 9–31 Optužnice).

¹⁷⁶⁸ Optužnica, par. 9, 16, 21, 26, 39, 42, 50, 58, 75, 77, 84.

¹⁷⁶⁹ Optužnica, par. 14, 19, 24, 29.

¹⁷⁷⁰ Optužnica, par. 10, 39, 50, 64.

¹⁷⁷¹ Optužnica, par. 10, 39, 43, 50, 59, 64, 67.

558. Tužilaštvo dalje tvrdi da je optuženi, zbog svog činjenja i nečinjenja navedenog u Optužnici,¹⁷⁷² takođe odgovoran za planiranje,¹⁷⁷³ podsticanje¹⁷⁷⁴ i/ili naređivanje zločina za koje se tereti u Optužnici.¹⁷⁷⁵ Prema navodima tužilaštva, "neposredna namjera [optuženog] je bila da izvršenje njegovih planova i naređenja i/ili ponašanje i djela koje je podsticao uključe ili dovedu do zločina za koje se tereti u ovoj Optužnici, ili je bio svjestan znatne vjerovatnoće da će se to dogoditi".¹⁷⁷⁶

559. Kako navodi tužilaštvo, optuženi zbog svog činjenja i nečinjenja takođe snosi odgovornost za pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u Optužnici.¹⁷⁷⁷ Tužilaštvo u vezi s tim navodi da je optuženi bio svjestan vjerovatnoće da će zločini za koje se tereti biti počinjeni i da će njegovo činjenje i nečinjenje doprinijeti njihovom počinjenju.¹⁷⁷⁸

a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u

560. Kada dvije ili više osoba djeluju zajedno na provođenju zajedničkog zločinačkog cilja, praksa Međunarodnog suda poznaje tri oblika krivične odgovornosti koji se mogu pripisati svim pripadnicima te grupe.¹⁷⁷⁹ Prva, "osnovna" kategorija UZP-a obuhvata situacije kada svi učesnici, djelujući u skladu sa zajedničkim ciljem, posjeduju istu zločinačku namjeru da ostvare taj cilj.¹⁷⁸⁰ Drugi, "sistemski" oblik UZP-a odnosi se na organizovane sisteme zlostavljanja.¹⁷⁸¹ Treći, "prošireni" oblik UZP-a podrazumijeva odgovornost učesnika UZP-a za zločin počinjen mimo ostvarivanja zajedničkog cilja ili plana, koji ipak predstavlja prirodnu i predvidivu posljedicu ostvarivanja tog zajedničkog cilja.¹⁷⁸²

561. Da bi se zaključilo da je neki optuženi krivično odgovoran po osnovu svog učešća u bilo kojoj od tri kategorije UZP-a, moraju se dokazati sljedeći elementi: (i) postojanje pluraliteta osoba

¹⁷⁷² Optužnica, par. 14.

¹⁷⁷³ Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje opisano u par. 14(a) i/ili (e)).

¹⁷⁷⁴ Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje i nečinjenje opisano u par. 14(a)–(f) i/ili (h)).

¹⁷⁷⁵ Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje opisano u par. 14(d) i/ili (j)).

¹⁷⁷⁶ Optužnica, par. 31.

¹⁷⁷⁷ Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje i nečinjenje opisano u par. 14(a)–(i) i/ili (j)).

¹⁷⁷⁸ Optužnica, par. 31.

¹⁷⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 195–226; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 96–99. V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Milutinović i drugi* iz maja 2003., par. 18–23, 25–26, 28–30.

¹⁷⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 97).

¹⁷⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 202–203 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 98).

¹⁷⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 204 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 99).

koje djeluju u skladu sa zajedničkim ciljem,¹⁷⁸³ (ii) postojanje zajedničkog plana, zamisli ili cilja koji podrazumijevaju ili uključuju počinjenje zločina predviđenih Statutom; i (iii) učešće optuženog u provođenju zajedničke zamisli ili cilja.¹⁷⁸⁴ Vijeće će svaki od tih uslova detaljnije razmotriti dalje u tekstu.

562. Žalbeno vijeće je smatralo da pluralitet osoba ne mora biti organizovan u nekoj vojnoj, političkoj ili upravnoj strukturi,¹⁷⁸⁵ kao i da nije neophodno da se svaki učesnik navede imenom, već je dovoljno identifikovati pluralitet osoba kao kategoriju ili grupu ljudi.¹⁷⁸⁶ Međutim, kriterijum koji se koristi za identifikovanje grupe mora biti dovoljno konkretan kako bi se izbjegla nejasnoća i dvosmislenost.¹⁷⁸⁷

563. Sva tri oblika UZP-a iziskuju dokaz o postojanju "zajedničkog plana, zamisli ili nakane koja predstavlja ili uključuje počinjenje krivičnog djela predviđenog Statutom".¹⁷⁸⁸ Postojanje zajedničkog plana ili cilja može se izvesti se iz činjenice da pluralitet osoba djeluje zajedno,¹⁷⁸⁹ a plan može biti improvizovan na licu mjesta i ne mora biti prethodno dogovoren ili formulisan.¹⁷⁹⁰ Pored toga, Vijeće mora "precizno definisati zajednički zločinački cilj kako u smislu namjeravanog kažnjivog cilja tako i u pogledu domašaja (npr. utvrditi vremenska i geografska ograničenja tog cilja; i opšti identitet namjeravanih žrtava)".¹⁷⁹¹ Može doći do toga da UZP usvoji proširena kažnjiva sredstva, pod uslovom da dokazi pokazuju da su članovi UZP-a pristali na to proširenje.¹⁷⁹² Taj prošireni pristanak ne mora biti eksplicitan, može da se improvizuje, a zaključak o njegovom postojanju može da se izvede iz posrednih dokaza.¹⁷⁹³

¹⁷⁸³ Djelovanje "pluraliteta" osoba označava usklađeno djelovanje dvije ili više osoba. V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 195–226.

¹⁷⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364, 430; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31).

¹⁷⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

¹⁷⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 156 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 99).

¹⁷⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 157; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 101; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 889; Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1861.

¹⁷⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(ii).

¹⁷⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(ii).

¹⁷⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 418 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 227(ii); Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 117).

¹⁷⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

¹⁷⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 163.

¹⁷⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 163.

564. Optuženi je morao da učestvuje u ostvarivanju zajedničkog cilja u osnovi UZP-a u vidu pomoći ili doprinosa izvršenju zajedničkog plana ili cilja, ali nije morao u bilo kom udjelu ostvariti *actus reus* zločina za koji se tereti.¹⁷⁹⁴ Doprinos optuženog ne mora biti uslov *sine qua non*, bez kojeg zločin ne bi bio počinjen, niti to obavezno mora biti znatan doprinos UZP-u.¹⁷⁹⁵ Međutim, potrebno je da je optuženi "doprinio zajedničkom cilju tako što je dao značajan doprinos zločinima".¹⁷⁹⁶

565. Pitanje da li je optuženi u značajnoj mjeri doprinio UZP-u predstavlja činjenično pitanje koje treba utvrditi od slučaja do slučaja.¹⁷⁹⁷ Pri utvrđivanju da li je ponašanje optuženog predstavljalo značajan doprinos UZP-u, Vijeće može da razmotri faktore kao što su razmjere zločinačkog poduhvata, funkcije koje je optuženi obavljao, njegov položaj i druge relevantne faktore.¹⁷⁹⁸

566. Značajan doprinos UZP-u može da proistekne iz činjenja ili, u slučaju kada postoji pravna obaveza da se djeluje, nečinjenja.¹⁷⁹⁹ Optuženi prihvata da, teorijski, nečinjenje može predstavljati značajan doprinos, ali, upućujući na Drugostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, iznosi tvrdnju da je "Žalbeno vijeće zaključilo da *actus reus* 'počinjenja nečinjenjem' zahtijeva viši stepen 'konkretnog uticaja', za razliku od *actus reus* pomaganja i podržavanja nečinjenjem, odnosno, da optuženi mora izvršiti 'konkretna uticaj' na počinjenje zločina".¹⁸⁰⁰ Međutim, Vijeće primjećuje da se relevantni dijelovi i Drugostepene presude u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin* i Drugostepene presude u predmetu *Orić*—na koju se Žalbeno vijeće u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin* pozvalo—pretežno odnose na druge oblike odgovornosti, tj. na pomaganje i

¹⁷⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(iii); Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119.

¹⁷⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 675; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97–98.

¹⁷⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 662, 706. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430. Žalbeno vijeće je napomenulo da će o eventualnom disparitetu u obimu doprinosa članova UZP-a na odgovarajući način biti riješeno u fazi izricanja kazni. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 432.

¹⁷⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

¹⁷⁹⁸ V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 893; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 105 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 311).

¹⁷⁹⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 188; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 663; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175 (gdje se navodi da iz nečinjenja, u slučaju kad postoji pravna obaveza da se djeluje, može prosteći individualna krivična odgovornost po članu 7(1) Statuta); Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, str. 334; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 894, fusnota 3528; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 103.

¹⁸⁰⁰ Završni podnesak odbrane, par. 3158 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 156).

podržavanje prema članu 7(1) i odgovornost nadređenog prema članu 7(3) Statuta.¹⁸⁰¹ Vijeće smatra da je relevantno pitanje— koje treba utvrditi od slučaja do slučaja¹⁸⁰²—da li je optuženi imao pravnu obavezu da djeluje, a ako jeste, da li je to nečinjenje predstavljalo značajan doprinos UZP-u.¹⁸⁰³

567. Da bi se optuženom mogla pripisati krivična odgovornost u slučaju kada je *actus reus* zločina za koji se optuženi tereti izvršila osoba koja nije član UZP-a,¹⁸⁰⁴ mora da postoji veza između dotičnog optuženog i tog ponašanja.¹⁸⁰⁵ Ta veza, čije postojanje se utvrđuje od slučaja do slučaja, dokazana je ako se krivična odgovornost za ponašanje druge osobe može pripisati jednom od članova UZP-a koji je, posluživši se tom drugom osobom, djelovao u skladu sa zajedničkim planom.¹⁸⁰⁶ U takvim slučajevima, "dotični zločin"—odnosno zločin za koji se optuženi tereti—mora biti i "dio zajedničkog zločinačkog cilja".¹⁸⁰⁷ To se, s druge strane, može posredno zaključiti iz tijesne saradnje optuženog – ili bilo kog drugog člana UZP-a – s osobom koja nije njegov član radi ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.¹⁸⁰⁸ Međutim, nije neophodno dokazati postojanje dodatnog sporazuma ili dogovora o počinjenju tog konkretnog zločina između optuženog i osobe koja nije član UZP-a.¹⁸⁰⁹

568. Elementi svijesti u znatnoj mjeri se razlikuju, u zavisnosti od relevantne kategorije UZP-a.¹⁸¹⁰ Budući da se optuženi u Optužnici tereti samo za prvu i treću kategoriju, Vijeće će svoju diskusiju ograničiti na praksu relevantnu za te oblike UZP-a.

569. Kada je riječ o osnovnoj kategoriji UZP-a, optuženi mora ne samo dijeliti namjeru da se ostvari zajednički cilj UZP-a, već i namjeravati da počini krivično djelo za koje se tereti.¹⁸¹¹ U

¹⁸⁰¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 155–156; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 36–49.

¹⁸⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

¹⁸⁰³ Dalje, Vijeće napominje da odgovornost prema prvom obliku UZP-a iziskuje da optuženi s drugim članovima UZP-a dijeli namjeru za relevantni zločin ili zločine.

¹⁸⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410.

¹⁸⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 412, 430.

¹⁸⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413, 430.

¹⁸⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410, 418.

¹⁸⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410 (gdje se navodi da, kada se član UZP-a za izvođenje *actus reus*-a zločina posluži nekom osobom izvan UZP-a, činjenica da ta osoba zna za postojanje UZP-a – bez potrebe da se utvrđuje da li je i njoj svojstvena *mens rea* na osnovu koje bi se ona mogla smatrati članom UZP-a – može biti faktor koji valja uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o tome da li je dotični zločin bio dio zajedničkog zločinačkog cilja. Međutim, to nije uslov *sine qua non* za mogućnost pripisivanja odgovornosti za dotični zločin relevantnom članu UZP-a).

¹⁸⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 418.

¹⁸¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 228. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 365; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 65.

¹⁸¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 365; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 33; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 97, 101.

slučajevima kada se optuženi tereti za krivično djelo koje iziskuje posebnu namjeru za koju se navodi da je bila dio zajedničkog cilja UZP-a, on i drugi članovi UZP-a moraju dijeliti traženu posebnu namjeru za dotično krivično djelo.¹⁸¹²

570. Za krivično djelo počinjeno mimo zajedničkog cilja UZP-a (dalje u tekstu: krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a), optuženi može ipak snositi odgovornost po osnovu treće kategorije UZP-a čak i kada ne dijeli namjeru da počini krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a (i) ukoliko je posjedovao namjeru da učestvuje i daje doprinos ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja, (ii) ako je mogao predvidjeti da bi krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a moglo biti počinjeno pri provođenju zajedničkog cilja i (iii) ako je optuženi svjesno preuzeo rizik da bi do krivičnog djela iz proširenog oblika UZP-a moglo doći učešćem u zajedničkom cilju.¹⁸¹³ To važi čak i u slučajevima kada krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a predstavlja krivično djelo s posebnom namjerom, kao što su genocid ili progon.¹⁸¹⁴ Kada je u pitanju genocid, od tužilaštva se traži da dokaže da je optuženi mogao razumno predvidjeti da će biti počinjeno djelo navedeno u članu 4(2) i da će ono biti počinjeno s genocidnom namjerom.¹⁸¹⁵ Osim toga, mogućnost počinjenja krivičnog djela mora biti dovoljno znatna da bi je optuženi mogao predvidjeti na osnovu informacija koje su mu tada bile dostupne,¹⁸¹⁶ ali on ne mora biti svjestan da će krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a "vjerojatno biti počinjen[o]".¹⁸¹⁷ Drugim riječima, optuženi mora biti dovoljno svjestan da krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a predstavlja prirodnu i predvidivu posljedicu zajedničkog zločinačkog cilja.¹⁸¹⁸

b. Planiranje

571. Da bi prema Statutu bio krivično odgovoran za planiranje, optuženi je —bilo da je postupao sam ili zajedno s nekim drugim—morao osmisliti kažnjivo ponašanje koje čini jedno ili više

¹⁸¹² Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 111–112; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 105; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 109. V. takođe Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98bis, par. 79 ("[U] svrhu utvrđivanja [osnovnog oblika] UZP-a presudna je genocidna namjera [optuženog] i drugih koji su, prema navodima, učesnici UZP-a, a ne fizičkih počinitelaca djela koja su, prema navodima, u osnovi genocida [...]"). V. takođe par. 549.

¹⁸¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 83. *Actus reus* krivičnog djela iz proširenog oblika UZP-a može počiniti bilo član UZP-a bilo osoba koja nije član, ali kojom se član u UZP-u poslužio u tu svrhu. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 411.

¹⁸¹⁴ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004., par. 5–7, 9.

¹⁸¹⁵ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004., par. 6.

¹⁸¹⁶ Odluka po žalbi u vezi s predvidljivošću kod treće kategorije UZP-a, par. 18; Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004., par. 5; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 897; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 111.

¹⁸¹⁷ Odluka po žalbi u vezi s predvidljivošću kod treće kategorije UZP-a, par. 18.

¹⁸¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 86.

krivičnih djela iz Statuta i koje kasnije bude izvršeno.¹⁸¹⁹ To planiranje je moralo biti faktor koji je bitno doprinio takvom kažnjivom ponašanju,¹⁸²⁰ ali tužilaštvo ne mora da dokaže da dato krivično djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo plana optuženog.¹⁸²¹ Optuženi mora imati namjeru planiranja da se izvrši krivično djelo ili, kao minimum, svijest o znatnoj vjerovatnoći da će prilikom izvršenja planiranog djela ili propusta biti počinjeno krivično djelo.¹⁸²²

c. Podsticanje

572. Krivična odgovornost za podsticanje podrazumijeva da optuženi navede drugu osobu da počini krivično djelo,¹⁸²³ koje je zaista počinjeno.¹⁸²⁴ To navođenje može biti ili izričito ili prećutno,¹⁸²⁵ ne mora biti ni direktno ni javno¹⁸²⁶ i može se sastojati od činjenja ili nečinjenja.¹⁸²⁷ Navođenje od strane optuženog mora biti faktor "koji je bitno doprinio ponašanju druge osobe koja je počinila krivično djelo", ali tužilaštvo ne mora da dokaže da to krivično djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo tog navođenja¹⁸²⁸ ili da je optuženi imao efektivnu kontrolu ili bilo kakvu vlast nad izvršiocem.¹⁸²⁹ Optuženi mora imati namjeru da podstakne drugu osobu da počini krivično

¹⁸¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26.

¹⁸²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 270, fusnota 793 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 357–358: "Optuženi [...] može snositi odgovornost za [planiranje] krivičnog djela samo ako se dokaže da je on u znatnoj mjeri učestvovao u pripremnoj fazi tog krivičnog djela u onom obliku u kojem je on /konkretno izvršen/, što znači da je morao unaprijed posjedovati dovoljno znanje o tom krivičnom djelu. [...] Iako je optuženi prihvatio Strateški plan, nije dokazano da ga je on lično i smislio. [...] Pretresno vijeće smatra da dokazi koji su mu predloženi nisu dovoljni da bi se na osnovu njih zaključilo da je optuženi učestvovao u neposrednoj pripremi konkretnih krivičnih djela. Ovaj uslov konkretnosti jeste ono po čemu se 'planiranje' razlikuje od drugih vidova odgovornosti. [...]") (naglasak dodat).

¹⁸²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1006; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 82.

¹⁸²² Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29–31. To važi bez obzira na to da li je *mens rea* za krivično djelo opšta ili konkretna. V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 112 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 166).

¹⁸²³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 252.

¹⁸²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 267, 269 (gdje se poziva, između ostalog, na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 280; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 168). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 269.

¹⁸²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 902; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 269; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 280–281.

¹⁸²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 477–478, 483; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 96; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1008.

¹⁸²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 273 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 270, 280; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 387; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 60; Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 269; Prvostepenu presudu u predmetu *Limaj*, par. 514; Prvostepenu presudu u predmetu *Kamuhanda*, par. 593)

¹⁸²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27.

¹⁸²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 257; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 902; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 272 (gdje se navodi da podsticanje ne pretpostavlja postojanje bilo kakve nadređenosti). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 359 (gdje se zaključuje da je čak

djelo ili, u najmanju ruku, mora biti svjestan znatne vjerovatnoće da će prilikom postupanja po tom podsticaju biti počinjeno krivično djelo.¹⁸³⁰

d. Naređivanje

573. Da bi bio krivično odgovoran za naređivanje počinjenja krivičnog djela, optuženi mora nekoj drugoj osobi izdati uputstvo za činjenje ili nečinjenje¹⁸³¹ i to uputstvo mora dovesti do počinjenja zločina.¹⁸³² Optuženi je morao biti na nadređenom položaju u odnosu na tu drugu osobu, ali nije potrebno da taj odnos bude formalan, a čak može biti i privremen.¹⁸³³ Međutim, mora postojati "dokaz da je optuženi bio na nekom položaju vlasti koji bi primorao drugu osobu da, izvršavajući njegovo naređenje, počini krivično djelo".¹⁸³⁴ To naređenje ne mora biti u pisanom obliku ili bilo kojoj određenoj formi,¹⁸³⁵ niti je potrebno da je naređenje direktno dato fizičkom izvršiocu.¹⁸³⁶ Kao i u slučaju planiranja i podsticanja, nije potrebno dokazati da krivično djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo naređenja optuženog,¹⁸³⁷ ali je dato naređenje moralo imati "direktan i znatan uticaj na počinjenje tog protivpravnog djela".¹⁸³⁸ Optuženi je morao namjeravati da naredi počinjenje krivičnog djela ili je morao biti svjestan znatne vjerovatnoće da će pri postupanju po naređenom činjenju ili nečinjenju biti počinjeno krivično djelo.¹⁸³⁹

---

nebitno da li su fizički izvršioци bili podređeni onom ko je podsticao ukoliko postoji uzročno-posljedična veza između podsticanja i počinjenja krivičnog djela).

¹⁸³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 480; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29, 32.

¹⁸³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 42. To izdavanje uputstva nužno zahtjeva pozitivan čin osobe koja izdaje uputstvo. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176.

¹⁸³² Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 481; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 98; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 441 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 267).

¹⁸³³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 363.

¹⁸³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 361 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28); Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270 (gdje se zaključuje da se iz okolnosti razumno može izvesti zaključak o postojanju dovoljno ovlasti); Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 550.

¹⁸³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 76 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 388); Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 98. Postojanje naloga se može dokazati i putem posrednih dokaza. Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 550 (gdje se poziva, između ostalog na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 170–171).

¹⁸³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 282. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1012; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 331; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 388.

¹⁸³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 332.

¹⁸³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 75. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 98; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 332.

¹⁸³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29–30; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 41–42.

e. Pomaganje i podržavanje

574. Pomaganje i podržavanje je oblik odgovornosti u kojem optuženi daje doprinos počinjenju krivičnog djela koje je izvršila neka druga osoba.¹⁸⁴⁰ Tužilaštvo mora dokazati da je zaista došlo do krivičnog djela za koje želi teretiti optuženog.¹⁸⁴¹

575. Materijalni element pomaganja i podržavanja sastoji se od činjenja ili nečinjenja "konkretno usmjeren[og] na pomaganje, ohrabrirvanje ili davanje moralne podrške počinjenju nekog konkretnog krivičnog djela [...]."¹⁸⁴² Ta podrška mora imati znatan uticaj na počinjenje zločina.¹⁸⁴³ Odgovornost za "pomaganje i podržavanje putem nečinjenja u užem smislu", koja se mora razlikovati od pomaganja i podržavanja putem prećutnog odobravanja i ohrabrirvanja,¹⁸⁴⁴ može se pripisati samo u slučaju kada je optuženi imao i zakonsku obavezu da djeluje i sredstva da tu obavezu ispuni.¹⁸⁴⁵

¹⁸⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102(i). Ta druga osoba može biti ili osoba koja izvršava *actus reus* krivičnog djela za koje se optuženi tereti ili učesnik u UZP-u. V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1015.

¹⁸⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 165.

¹⁸⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229(iii). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45 (gdje se citiranje Drugostepene presude u predmetu *Tadić* od strane Žalbenog vijeća u predmetu *Vasiljević* tumači kao "definisa[nje] *actus reus* i *mens rea* za pomaganje i podržavanje"); Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 89–90. V. dalje par. 576.

¹⁸⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162, 164 (gdje se potvrđuje oslanjanje Pretresnog vijeća u predmetu *Aleksovski* na Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 233–235). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 162–164) ("[P]omaganje i podržavanje" znači davanje bitnog doprinosa počinjenju krivičnog djela.); Prvostepena presuda u predmetu *Perišić* (mišljenje većine članova Vijeća), par. 126; Prvostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 1873–1874; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 901; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 89; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 401–402; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 551–552; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 516–517; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 726; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 168–169; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 63; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 243, 253.

¹⁸⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 273–274 (gdje se upućuje, na primjer, na to da se propust optuženog koji je na hijerarhijskom položaju da interveniše kada je fizički prisutan na mjestu zločina može smatrati prećutnim odobravanjem i ohrabrirvanjem – za razliku od propusta u užem smislu – ako se donese zaključak da je time znatno doprinio tom počinjenju tog zločina). Međutim, da bi prećutno odobravanje predstavljalo znatan doprinos, glavni izvršioци moraju biti svjesni tog ohrabrenja i moralne podrške. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 277.

¹⁸⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 154 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Orić*, par. 43). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 134 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 47 i navodi da je Žalbeno vijeće "uvek konstatovalo da, u okolnostima datog predmeta", *actus reus* pomaganja i podržavanja može biti počinjen nečinjenjem). V. dalje Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 274 (gdje se navodi da iz "nečinjenja u užem smislu" može proisteći individualna krivična odgovornost po članu 7(1) Statuta ako postoji pravna obaveza djelovanja); Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 663.

576. Pitanje da li neko činjenje ili nečinjenje ima znatan uticaj na počinjenje krivičnog djela zahtijeva istragu zasnovanu na činjenicama.¹⁸⁴⁶ Postupanje pomagača ili podržavaoca može biti izvršeno daleko od mjesta zločina.¹⁸⁴⁷ Nije potrebno dokazati da dotično krivično djelo ne bi bilo počinjeno bez doprinosa pomagača ili podržavaoca.¹⁸⁴⁸ Tužilaštvo ne mora ni da dokaže da je postojao plan ili dogovor između pomagača i podržavaoca i izvršioca; izvršilac ne mora čak ni da zna za doprinos pomagača i podržavaoca.¹⁸⁴⁹ Najzad, konkretna usmjerenost, po međunarodnom običajnom pravu, nije element odgovornosti za pomaganje i podržavanje.¹⁸⁵⁰ To znači da nije potrebno da se utvrdi da su postupci optuženog bili konkretno usmjereni na pomaganje, ohrabrivanje ili pružanje moralne podrške činjenju zločina.¹⁸⁵¹

577. Traženi element svijesti za pomaganje i podržavanje jeste "znanje da djela koja čini pomagač i podržavalac pomažu počinjenju konkretnog krivičnog djela".¹⁸⁵² Pomagač i podržavalac mora biti svjestan osnovnih obilježja krivičnog djela koje je, konačno, počinjeno,¹⁸⁵³ uključujući stanje svijesti izvršioca i eventualnu relevantnu posebnu namjeru,¹⁸⁵⁴ iako on ne mora dijeliti tu posebnu namjeru.¹⁸⁵⁵ Osim toga, osuđujuća presuda za pomaganje i podržavanje krivičnog djela, uključujući djelo koje iziskuje posebnu namjeru, optuženom se može izreći čak i kada konkretnim pojedincima koji su počinili to djelo nije suđeno i kada nije utvrđen njihov identitet.¹⁸⁵⁶ Ako je

¹⁸⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 438 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 134); Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 146, 200.

¹⁸⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48.

¹⁸⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 81 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 48); Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 348; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 85.

¹⁸⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 263 (gdje se poziva, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 229(ii)); Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 33.

¹⁸⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649, 1651.

¹⁸⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1651.

¹⁸⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229(iv). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 428; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45, 49; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649. To znanje ne mora biti eksplicitno pokazano, već se zaključak o njemu može posredno izvesti iz svih relevantnih okolnosti. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 911; Prvostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 1876; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 94; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 350.

¹⁸⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484, 487.

¹⁸⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 140; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 142; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 52.

¹⁸⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 52; Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 162).

¹⁸⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 355 (gdje se odobrava zaključak Pretresnog vijeća u kojem su izvršioци identifikovani kao "pripadnici 'snaga bosanskih Srba'"); Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 143.

optuženi svjestan da će jedno ili više krivičnih djela vjerovatno biti počinjeno, a onda se jedno od tih krivičnih djela i poćini, smatra se da je on namjeravao da omogući poćinjenje tog krivićnog djela i kriv je kao pomagać i podržavalac.¹⁸⁵⁷

2. Odgovornost prema ćlanu 7(3) Statuta

578. Optuženi se tereti individualnom krivićnom odgovornošću prema ćlanu 7(3) Statuta na osnovu toga što je, kao najviša civilna i vojna vlast u RS-u, bio nadređen i vršio efektivnu kontrolu nad snagama bosanskih Srba i politićkim i državnim organima bosanskih Srba koji su ućestvovali u zloćinima navedenim u Optužnici.¹⁸⁵⁸ U Optužnici se navodi da je optuženi znao ili je bilo razloga da zna da se sprema poćinjenje zloćina navedenih u Optužnici ili da su oni već poćinjeni, i da nije preduzeo nužne i razumne mjere da sprijeći i/ili kazni ćinjenje tih zloćina.¹⁸⁵⁹

579. Prema ćlanu 7(3) Statuta, nadređeni mođe da snosi krivićnu odgovornost za krivićno djelo za koje je krivićno odgovoran njegov podređeni ako su dokazana sljedeća tri elementa: (i) da je postojao odnos nadređeni-podređeni između optuženog i izvršioća krivićnog djela u osnovi; (ii) da je nadređeni znao ili je bilo razloga da zna da će krivićno djelo biti poćinjeno ili da je već poćinjeno; i (iii) da nadređeni nije preduzeo nužne i razumne mjere da sprijeći krivićno djelo ili kazni izvršioća tog djela.¹⁸⁶⁰ Nadređeni mođe snositi odgovornost na osnovu ćlana 7(3) Statuta za kađnjivo ponašanje svojih podređenih "u svim vidovima ućestvovanja na osnovu ćlana 7(1) Statuta", odnosno za "planiranje, poticanje, naređivanje, poćinjenje ili pomaganje i podržavanje, na drugi naćin, krivićnog djela" od strane njegovih podređenih.¹⁸⁶¹

a. Odnos nadređeni-podređeni

580. Da bi se utvrdilo da između optuženog i izvršioća krivićnog djela u osnovi postoji odnos nadređeni-podređeni, mora se dokazati da je optuženi imao "efektivnu kontrolu" nad izvršioćem.¹⁸⁶² Nadređeni je osoba koja posjeduje "vlast ili ovlasti, bilo u *de facto* ili u *de jure* obliku, da sprijeći poćinjenje krivićnog djela od strane podređenog ili da kazni poćinioce krivićnog djela". Pri ocjeni da li postoji odnos nadređeni-podređeni, nije važno da li je optuženi bio

¹⁸⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivanćanin*, par. 159 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Simić*, par. 86; Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 50).

¹⁸⁵⁸ Optužnica, par. 32–33.

¹⁸⁵⁹ Optužnica, par. 34–35.

¹⁸⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina*, par. 128; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 72.

¹⁸⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 280.

¹⁸⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20, 91; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ćelebić*, par. 196–197, 266.

nadređena civilna ili vojna vlast.¹⁸⁶³ Ocjena efektivne kontrole više je činjenično nego pravno pitanje i iziskuje razmatranje faktora koji pokazuju "da je optuženi imao moć da spriječi, kazni ili preduzme korake za pokretanje postupka protiv počinitelja kada je to primjereno".¹⁸⁶⁴

581. Faktori koje treba uzeti u obzir pri ocjeni da li je nadređeni imao efektivnu kontrolu uključuju, između ostalog, (i) njegovu mogućnost da izdaje naređenja, kao i da li su ta naređenja u stvarnosti izvršavana,¹⁸⁶⁵ (ii) da li je mogao da izriče disciplinske mjere i (iii) da li je imao moć da odlučuje o unapređenjima i prestanku službe.¹⁸⁶⁶ *De jure* vlast nadređenog "prima facie" predstavlja razumnu osnovu za pretpostavku da je optuženi vršio efektivnu kontrolu nad svojim podređenima", ali je i dalje potrebno da tužilaštvo dokaže da je on vršio efektivnu kontrolu.¹⁸⁶⁷

582. Pri ocjeni efektivne kontrole relevantno je da li "nadređeni ima stvarnu mogućnost da spriječi ili kazni krivično odgovornog podređenog".¹⁸⁶⁸ Žalbeno vijeće je u vezi s tim zauzelo sljedeći stav:

Da li se efektivna kontrola proteže od nadređenog do podređenih krivih za zločine preko drugih podređenih koji su međukarike u lancu komandovanja je u formalnopravnom smislu nebitno; ono što je bitno jeste da li nadređeni ima stvarnu mogućnost da spriječi ili kazni krivično odgovornog podređenog. Posebno pitanje – da li je, zbog blizine ili udaljenosti kontrole, naređeni doista posjedovao efektivnu kontrolu – jeste pitanje dokazivanja, a ne materijalnog prava.¹⁸⁶⁹

583. Osim toga, za svrhe utvrđivanja odgovornosti prema članu 7(3), optuženi ne mora znati tačan identitet podređenog koji je izvršio krivično djelo.¹⁸⁷⁰

b. Znao je ili imao razloga da zna

584. Da bi se optuženi mogao smatrati odgovornim prema članu 7(3), on je morao znati ili imati razloga da zna da će podređeni izvršiti ili da je već izvršio krivično djelo.¹⁸⁷¹

¹⁸⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 195–196.

¹⁸⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 87; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 69; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76.

¹⁸⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 254; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 207. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 609.

¹⁸⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 97. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 190, 206.

¹⁸⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 21. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 91–92; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 197.

¹⁸⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 192, 195–198, 256. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 91–92; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 273.

¹⁸⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 69). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 252.

¹⁸⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 287.

585. Zaključak o znanju može se posredno izvesti na osnovu posrednih dokaza,¹⁸⁷² ali se moraju ocijeniti konkretne okolnosti svakog predmeta i voditi računa o "konkretnoj situaciji nadređenog u vrijeme događaja".¹⁸⁷³

586. Da bi se dokazalo da je optuženi imao razloga da zna za počinjena krivična djela, mora se dokazati da su mu bile dostupne informacije na osnovu kojih je bio upozoren na protivpravna djela svojih podređenih koja su već počinjena ili će tek biti počinjena.¹⁸⁷⁴ U vezi s tim se "mora utvrditi da li je, s obzirom na okolnosti datog predmeta, on raspolagao informacijama koje su dovoljno alarmantne da bi bile razlog za dalju istragu".¹⁸⁷⁵ Te informacije ne moraju sadržati iscrpne i konkretne podatke o protivpravnim djelima koja su već počinjena ili će tek biti počinjena.¹⁸⁷⁶ Propust optuženog da kazni podređene za već izvršena krivična djela može biti relevantan za određivanje da li je on "posjedovao informacije koje su bile dovoljno alarmantne da ga upozore na rizik da bi njegovi podređeni mogli kasnije izvršiti slična djela i da opravdaju daljnju istragu".¹⁸⁷⁷

c. Nužne i razumne mjere

587. Da bi se optuženi smatrao odgovornim prema članu 7(3), mora se dokazati da nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi ili kazni počinjenje krivičnih djela za koja se tereti.¹⁸⁷⁸ Utvrđivanje koje su mjere nužne i razumne da bi se spriječila ili kaznila krivična djela koja su počinili podređeni nije pitanje materijalnog prava, nego činjenica.¹⁸⁷⁹ Stepem efektivne kontrole može se upotrijebiti pri utvrđivanju koje su "nužne i razumne mjere u okviru ovlaštenja nadređenog".¹⁸⁸⁰

¹⁸⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 839. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 222.

¹⁸⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 171, 180–184.

¹⁸⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 156; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 239.

¹⁸⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238, 241. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 62.

¹⁸⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 297–301; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihanović i Kubura*, par. 28 (fusnote izostavljene).

¹⁸⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihanović i Kubura*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 184; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 155; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238.

¹⁸⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihanović i Kubura*, par. 30–31; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 155.

¹⁸⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 18.

¹⁸⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihanović i Kubura*, par. 33.

¹⁸⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Bošković i Tarčulovski*, par. 230–231; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 297–301; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72.

588. "Nužne" mjere su "one odgovarajuće mjere koje nadređeni treba preduzeti da bi ispunio svoju obavezu" da spriječi ili kazni krivično djelo u osnovi, dok su "razumne" mjere "one mjere koje objektivno spadaju u okvir stvarnih ovlasti nadređenog".¹⁸⁸¹ Razumne i nužne mjere mogu uključivati i to da se stvar prijavi nadležnim vlastima u slučaju kada će takva prijava vjerovatno dovesti do otvaranja istrage ili pokretanja disciplinskog ili krivičnog postupka,¹⁸⁸² provođenje efektivne istrage radi utvrđivanja činjeničnog stanja,¹⁸⁸³ izdavanje naređenja kojima se izričito zabranjuju ili obustavljaju kažnjive aktivnosti i obezbijedivanje da se ta naređenja izvrše,¹⁸⁸⁴ protest protiv neke zločinačke akcije ili njeno kritikovanje i preduzimanje disciplinskih mjera protiv počinitelja zločina.¹⁸⁸⁵

589. Dužnost da se neko djelo spriječi razlikuje se od dužnosti da se za neko djelo kazni, jer te dužnosti "podrazumevaju različita ponašanja u različitim trenucima".¹⁸⁸⁶ Propust da se kazni tiče se krivičnih djela koja su podređeni već počinili, dok se propust da se spriječi tiče budućih krivičnih djela podređenih.¹⁸⁸⁷ Obaveza sprečavanja ili kažnjavanja "optuženom ne daje mogućnost da bira između dvije jednako zadovoljavajuće opcije", jer ako je optuženi znao ili imao razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine krivična djela, a on ta krivična djela nije spriječio, "on se za taj propust ne može iskupiti tako što će naknadno kazniti podređene".¹⁸⁸⁸

590. Za svrhe člana 7(3), nije potrebno postojanje kauzalne veze između propusta nadređenog da spriječi i počinjenja krivičnih djela.¹⁸⁸⁹

d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3)

591. Kada se u okviru iste tačke Optužnice tereti za odgovornost i po članu 7(1) i po članu 7(3), i kada su zadovoljeni pravni zahtjevi vezani za obje kategorije odgovornosti, osuđujuću presudu treba donijeti samo na osnovu člana 7(1) i nadređeni položaj optuženog treba smatrati otežavajućim

¹⁸⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63.

¹⁸⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 230, 234; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 335;

¹⁸⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 529; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 97, 100; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 376 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 446).

¹⁸⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 74, 89; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 374.

¹⁸⁸⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 89; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 374.

¹⁸⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 88 (gdje se poziva, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 83). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 326.

¹⁸⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 83.

¹⁸⁸⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 336. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 373.

¹⁸⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 73–77. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 38–40.

faktorom prilikom odmjeravanja kazne.¹⁸⁹⁰ Žalbeno vijeće je u predmetu *Popović* takođe preciziralo da "nije primjereno zadržati osudu na osnovu člana 7(3) Statuta ako je po istoj tački i na osnovu *istog skupa činjenica* izrečena osuda na osnovu člana 7(1) Statuta".¹⁸⁹¹

IV. ZAKLJUČCI

A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE

1. Činjenice

592. Tužilaštvo navodi da je optuženi najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. učestvovao u sveobuhvatnom UZP-u da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala činjenje sljedećih zločina: genocid, progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje).¹⁸⁹² Tužilaštvo u ovom dijelu predmeta navodi sljedeće opštine: Bijeljina, Bratunac, Brčko, Foča, Rogatica, Višegrad, Sokolac, Vlasenica i Zvornik (u vezi s istočnom BiH); Banjaluka, Bosanski Novi, Ključ, Prijedor i Sanski Most (u vezi s ARK-om); Hadžići, Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale i Vogošća (u vezi s područjem Sarajeva).¹⁸⁹³

593. Tužilaštvo navodi da su, pod vođstvom optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, civilni, vojni i paravojni organi saradivali na preuzimanju vlasti u opštinama i na područjima širom BiH kako bi uspostavili srpsku kontrolu i, silom ili prijetnjom silom, trajno uklonili nesrbe. Fizičko preuzimanje vlasti u Opštinama počelo je, prema navodima, krajem marta 1992., a za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti srpske snage i vlasti su, djelujući pod vođstvom optuženog, ubile i zlostavljale hiljade ljudi i stotine hiljada ljudi protjerale, dok su drugi pobjegli strahujući za svoj život.¹⁸⁹⁴

594. Teza optuženog u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Opštine je sljedeća: (i) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama nije imalo kontrolu nad događajima na terenu i drugim organima RS-a,¹⁸⁹⁵ (ii) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama nije imalo pravu komunikaciju s

---

¹⁸⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91–92 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 183 i Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 745). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 186; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 104.

¹⁸⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1806 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 487; Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 91) (naglasak dodat).

¹⁸⁹² Optužnica, par. 9.

¹⁸⁹³ Optužnica, par. 48.

¹⁸⁹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 4.

¹⁸⁹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 402–499, 904–965.

Opštinama koja bi mu omogućila kontrolu nad događajima na terenu;¹⁸⁹⁶ (iii) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama dalo je uputstva Opštinama da zaštite nesrpsko civilno stanovništvo;¹⁸⁹⁷ (iv) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama preduzelo je sve moguće mjere da spriječi i kazni zločine nad nesrbima;¹⁸⁹⁸ (v) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama nije stvorilo atmosferu nekažnjivosti koja je doprinijela činjenju zločina nad nesrbima;¹⁸⁹⁹ i (vi) rukovodstvo bosanskih Srba nije počinilo zločine niti pružilo podršku počiniocima zločina.¹⁹⁰⁰

595. Vijeće će redom ispitati navode u vezi sa svakom od tih Opština.

a. Istočna Bosna

i. Bijeljina

(A) Optužbe

596. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Bijeljini počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.¹⁹⁰¹ Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bijeljini;¹⁹⁰² ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima;¹⁹⁰³ te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.¹⁹⁰⁴ Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.¹⁹⁰⁵

597. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bijeljini obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;¹⁹⁰⁶ (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u

¹⁸⁹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 500–540.

¹⁸⁹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 541–554.

¹⁸⁹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 642–760.

¹⁸⁹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 761–898.

¹⁹⁰⁰ Završni podnesak odbrane, par. 966–1219.

¹⁹⁰¹ Optužnica, par. 48–49.

¹⁹⁰² Optužnica, par. 60(a)(i). V. incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.

¹⁹⁰³ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 2.1 iz Priloga B Optužnici.

¹⁹⁰⁴ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

¹⁹⁰⁵ Optužnica, par. 63(a), 63(b).

¹⁹⁰⁶ Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

zatočeničkim objektima navedenim u prilogama Optužnici;¹⁹⁰⁷ (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u Bijeljini – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;¹⁹⁰⁸ (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;¹⁹⁰⁹ (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogama Optužnici;¹⁹¹⁰ (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;¹⁹¹¹ (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;¹⁹¹² (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;¹⁹¹³ i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.¹⁹¹⁴

598. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.¹⁹¹⁵ S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage, kao i politički i državni organi bosanskih Srba, prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Bijeljini na kojima su oni zakonito boravili.¹⁹¹⁶ Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.¹⁹¹⁷

(B) Uvodni period

599. Bijeljina je opština smještena u sjeveroistočnom dijelu BiH, u Semberiji.¹⁹¹⁸ Otprilike dvije trećine njenih opštinskih granica čine granicu između BiH i Srbije, pri čemu opštinu na sjeveru

¹⁹⁰⁷ Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

¹⁹⁰⁸ Optužnica, par. 60(d), 60(h). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

¹⁹⁰⁹ Optužnica, par. 60(f).

¹⁹¹⁰ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

¹⁹¹¹ Optužnica, par. 60(h).

¹⁹¹² Optužnica, par. 60(i).

¹⁹¹³ Optužnica, par. 60(j). V. incident 2 iz Priloga D Optužnici.

¹⁹¹⁴ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

¹⁹¹⁵ Optužnica, par. 68–75.

¹⁹¹⁶ Optužnica, par. 69, 72.

¹⁹¹⁷ Optužnica, par. 71.

¹⁹¹⁸ D484 (Mapa BiH); činjenica o kojoj je presuđeno 2233; P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374.

omeđuje Sava, a na istoku Drina.¹⁹¹⁹ Od svih opština BiH, Bijeljina je najbliža Beogradu i kroz tu opštinu prolazi jedan od puteva koji spajaju Sarajevo i Beograd.¹⁹²⁰ Prije rata, približno 60% stanovništva opštine Bijeljina činili su bosanski Srbi, a približno 30% bosanski Muslimani.¹⁹²¹

600. Bijeljina je kontrolisala pristup Posavskom koridoru – jedinoj kopnenoj vezi Krajine, zapadne Slavonije i zapadnog dijela SrRBiH sa Srbijom – i uspostavljanje tog koridora činilo je dio Strateških ciljeva.¹⁹²²

601. Nakon formiranja nacionalnih stranaka sredinom 1990., u Bijeljini je došlo do pogoršanja međunacionalnih odnosa.¹⁹²³ U julu 1990., Predrag Ješurić je osnovao bijeljinski SDS.¹⁹²⁴ Predsjednik SDS-a Bijeljina bio je Milan Novaković,¹⁹²⁵ a rukovodstvo stranke činili su, između ostalih, i Dragomir Ljubojević, Marko Stanković i Dragan Vuković.¹⁹²⁶ Mirko Blagojević, koji je bio član SDS-a, osnovao je Odbor SRS-a u Bijeljini.¹⁹²⁷

602. Na višestranačkim izborima održanim u novembru 1990. godine SDS je osvojio apsolutnu većinu glasova u Bijeljini, ali je formirao koalicionu vladu sa SDA, u kojoj su visoke funkcije bile

¹⁹¹⁹ P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2233.

¹⁹²⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2234.

¹⁹²¹ P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 30. Dokazi odbrane upućivali su na to da je u podacima koje su naveli "međunarodni eksperti" preuveličan broj bosanskih Muslimana koji su 1991. živjeli u Bijeljini. D3125 (Izveštaj vještaka Steve Pašalića pod naslovom "Etnički sastav, raseljena i izbegla lica iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine, 1991–1997. godine", avgust 2012.), par. 8, 85–91; Stevo Pašalić, T. 35426–35434 (14. mart 2013.); P6198 (Dijagram u vezi s postotkom stanovnika Bijeljine rođenih prije 1980. godine). Međutim, Vijeće napominje da Pašalić i njegova metodologija nisu uspješno objasnili zašto je on zaključio da su međunarodni eksperti pogriješili u izračunavanju broja bosanskih Muslimana u Bijeljini 1991. godine. Pored toga, Vijeće napominje da njegovo svjedočenje karakterišu evazivnost i pristrasnost, što u znatnoj mjeri dovodi u pitanje istinitost tog svjedočenja. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

¹⁹²² P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374–375. V. takođe P2561 (Mapa BiH u vezi sa šest strateških ciljeva).

¹⁹²³ D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 3.

¹⁹²⁴ D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 3 (gdje je svjedok rekao da su SDA, HDZ i Stranka demokratske sloge osnovani prije SDS-a); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 2–3; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 11. Vijeće napominje da nekoliko paragrafa Kićanovićeve izjave sadrži formulacije koje su gotovo identične onima iz izjave jednog drugog svjedoka odbrane – Cvijetina Simića. Milivoje Kićanović, T. 34879–34881 (6. mart 2013.); P6184 (Poređenje izjava svjedoka Milivoja Kićanovića i Cvijetina Simića). Iako Kićanovićevo objašnjenje za to ne djeluje uvjerljivo, Vijeće ne smatra da to u potpunosti dovodi u pitanje sadržaj njegovog svjedočenja. Međutim, Vijeće je prilikom ocjenjivanja i određivanja težine kako Kićanovićevo, tako i Simićevog svjedočenja, imalo u vidu činjenicu da su formulacije u određenim dijelovima njihovih izjava identične.

¹⁹²⁵ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Novakovića zamijenio Savo Kojić, kojeg je zatim zamijenio Savo Andrić); Milorad Davidović, T. 15541 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 10–11, 116. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21658.

¹⁹²⁶ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁹²⁷ P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 3.

podijeljene između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.¹⁹²⁸ Nakon 1991., ljudi u Bijeljini počeli su da pristupaju SDS-u kako bi zadržali položaje.¹⁹²⁹ Načelnik SJB-a Bijeljina Milorad Davidović smijenjen je sa svog položaja jer se nije priključio SDS-u i zamijenio ga je Ješurić.¹⁹³⁰

603. Etničke podjele između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba poprimile su sredinom 1991. široke razmjere.¹⁹³¹ Napetosti u Bijeljini nastavile su da rastu nakon izbijanja rata u Hrvatskoj,¹⁹³² a još više u septembru 1991., nakon što su bosanski Muslimani bojkotovali pozive JNA za mobilizaciju i počeli da napuštaju jedinice, što je dovelo do toga da su jedinice JNA bile popunjene gotovo isključivo Srbima.¹⁹³³ Međunacionalni odnosi u opštini dodatno su se pogoršali uoči referendum za nezavisnost BiH i nakon toga.¹⁹³⁴

604. Na sastanku održanom 11. februara 1992. u Banjaluci, kojem su prisustvovali visoki funkcioneri, uključujući Miću Stanišića i Mandića, razgovaralo se o osnivanju MUP-a bosanskih Srba; Mandić je nakon toga naložio SJB-u Bijeljina da počne s pripremama u tu svrhu.¹⁹³⁵

¹⁹²⁸ D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 5–6; Milivoje Kićanović, T. 34883–34884 (6. mart 2013.); D3090 (Rezultati opštinskih izbora u Bijeljini, 28. novembar 1990.); D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 5–6; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 5–6; Živan Filipović, T. 35793 (21. mart 2013.). V. takođe P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 2–3 (pod pečatom).

¹⁹²⁹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 10.

¹⁹³⁰ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 8, 10, 12–13; Milorad Davidović, T. 15579, 15639–15640 (29. juni 2011.); Milorad Davidović, D1411 (Izvod iz transkripta iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14400; P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 1. Ješurić je zamijenio Davidovića na položaju načelnika SJB-a Bijeljina.

¹⁹³¹ D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 6; Živan Filipović, T. 35795 (21. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18. Takođe, SDA je 1990. i 1991. organizovala demonstracije, što je doprinijelo pogoršavanju međunacionalnih odnosa, a bilo je i incidenata šikaniranja bosanskih Srba. D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 3–4; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 10–11; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 4. V. takođe D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 2; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 4, 37.

¹⁹³² D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 7; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 6; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 7. V. takođe D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 4–5 (gdje je svjedok rekao da je SDA slala bosanske Muslimane, pripadnike rezervnog sastava policije, na obuku u Hrvatsku).

¹⁹³³ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15864 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 8; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 6; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 8; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 4–5.

¹⁹³⁴ D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 3; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 4; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 3, 7; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 2; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 15–17; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 3–4; D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 21–22.

¹⁹³⁵ P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1; P1112 (Naređenje MUP-a SRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 13. februar 1992.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8649.

605. Optuženi je odlučno osporio postojanje kriznog štaba u Bijeljini¹⁹³⁶ i dokazi odbrane upućivali su na to da u Bijeljini nije bilo kriznog štaba.¹⁹³⁷ Međutim, Vijeće se, na osnovu dokaza o osnivanju i djelovanju Kriznog štaba, uvjerilo da je u Bijeljini početkom aprila 1992. postojao krizni štab.¹⁹³⁸ Pored toga, lokalni krizni štabovi osnovani su i u selima u okolini Bijeljine.¹⁹³⁹

606. Na čelu Kriznog štaba Bijeljina bili su Milan Novaković¹⁹⁴⁰ i Ljubiša Savić (zvani Mauzer).¹⁹⁴¹ Članovi Kriznog štaba bili su isključivo iz SDS-a ili istaknuti mještani lojalni toj stranci.¹⁹⁴² Krizni štab je preuzeo ovlaštenja koja su ranije pripadala drugim opštinskim organima, kao i ulogu "organa komandovanja odbranom i vojnim snagama", a pružao je i logističku podršku JNA, koja je imala kasarnu u Bijeljini.¹⁹⁴³ Isprva su sastanci Kriznog štaba bili svakodnevn i prisustvovalo im je samo najuže rukovodstvo.¹⁹⁴⁴ Međutim, s vremenom je Krizni štab prerastao u Predsjedništvo Skupštine opštine,¹⁹⁴⁵ a potom i u Ratno predsjedništvo.¹⁹⁴⁶ Bijeljinski ogranak SDS-a veoma je tijesno sarađivao sa SDS-om na Palama i rukovodstvo SDS-a, uključujući

¹⁹³⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1378.

¹⁹³⁷ V. D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; Dragomir Ljubojević, T. 35899 (22. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 34, 42; Cvijetin Simić, T. 35691–35695 (20. mart 2013.); D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 27.

¹⁹³⁸ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89; P2626 (Izveštaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.). Za dokaze o postojanju i djelovanju Kriznog štaba Bijeljina, v. P6214 (Izveštaj 17. korpusa JNA, 7. april 1992.), str. 1. Kada je Filipoviću postavljeno pitanje u vezi s tim naređenjem, on nije bio sasvim jasan i pokušao je da sugerise da to nije bio krizni štab; međutim, Vijeće ne smatra da su njegovi odgovori u vezi s tim uvjerljivi. Živan Filipović, T. 35808 (21. mart 2013.). Isto tako, Kićanović je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je, kad se nije mogla sazvati Skupština opštine, formirano Predsjedništvo opštine, u čijem sastavu je bilo deset ljudi koji su rukovodili opštinom, ali je rekao da to, po njegovom mišljenju, nije bio krizni štab. Svjedoku je predočeno više dokumenata u kojima se pominje Krizni štab Bijeljina (v. P2626, P5587, P2855), ali on je ostao pri tvrdnji da ne zna ni za kakav krizni štab u Bijeljini. Međutim, Kićanović je prilikom ispitivanja od strane Vijeća priznao da u Bijeljini vjerovatno jeste postojao Krizni štab SDS-a, ali je rekao da to nije isto što i opštinski krizni štab. Milivoje Kićanović, T. 34886, 34888–34889, 34903–34907 (6. mart 2013.). Dokumenti u kojima se pominje Krizni štab Bijeljina (P2626, P6211, P2629) pokazani su i drugim svjedocima, ali oni su i dalje tvrdili da u Bijeljini nije bilo kriznog štaba. Cvijetin Simić, T. 35655–35660, 35667 (20. mart 2013.); Dragomir Ljubojević, T. 35900–35901 (22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da su odgovori tih svjedoka u vezi s tim uvjerljivi. Vijeću su takođe predočeni dokazi da se Biljana Plavšić sastala s Kriznim štabom Bijeljina, što govori u prilog činjenici da on jeste postojao. V. par. 626.

¹⁹³⁹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89.

¹⁹⁴⁰ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁹⁴¹ Milorad Davidović, T. 15583–15584 (29. juni 2011.), 15753, 15771 (30. juni 2011.). V. takođe svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21056; Dragomir Andan, T. 40872 (5. juli 2013.) (gdje je svjedok rekao da je Mauzer bio jedan od vođa SDS-a u Bijeljini).

¹⁹⁴² P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89; Cvijetin Simić, T. 35698–35699 (20. mart 2013.).

¹⁹⁴³ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁹⁴⁴ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁹⁴⁵ P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2.

¹⁹⁴⁶ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom). V. takođe D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; Dragomir Ljubojević, T. 35899 (22. mart 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ne zna za Krizni štab, ali da zna da je Ratno predsjedništvo imalo aktivnu ulogu u donošenju odluka u opštini i da je ono djelovalo javno).

optuženog i Krajišnika, često je posjećivalo Bijeljina.¹⁹⁴⁷ Krizni štab Bijeljina o svojim je aktivnostima izvještavao Glavni odbor SDS-a.¹⁹⁴⁸ Pored toga, načelnik SJB-a Bijeljina izvještavao je Miću Stanišića o stanju u opštini.¹⁹⁴⁹

607. Tokom dva-tri mjeseca prije izbijanja sukoba, obje strane su formirale jedinice i naoružale se.¹⁹⁵⁰ SDS je naoružao bosanske Srbe, a SDA bosanske Muslimane.¹⁹⁵¹ Krizni štabovi na nivou sela podijelili su oružje pristalicama SDS-a.¹⁹⁵² Do izbijanja sukoba u Bijeljini, SDS je od seljana koji su uživali povjerenje stranke formirao naoružanu interventnu jedinicu.¹⁹⁵³ U periodu uoči sukoba, Ješurić je takođe zatražio materijalnu pomoć od MUP-a Srbije, koju je i dobio.¹⁹⁵⁴ Za razliku od toga, iako je 11. aprila 1992. još postojao određeni broj naoružanih bosanskih Muslimana, većina ih je do tada predala oružje lokalnim vlastima.¹⁹⁵⁵

608. Kao što je rečeno ranije u Presudi, Srpska narodna garda bila je jedinica pod komandom Mauzera, kasnije poznata pod nazivom Mauzerovi Panteri.¹⁹⁵⁶ Mauzer je komandovao i TO-om

¹⁹⁴⁷ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4 (pod pečatom).

¹⁹⁴⁸ Na primjer, v. P2626 (Izveštaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.), u kojem je Krizni štab Bijeljina izvijestio Glavni odbor SDS-a o stanju u opštini.

¹⁹⁴⁹ P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.).

¹⁹⁵⁰ Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29101. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 172–173; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 9, 11; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 10–11; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 4, 9, 15–16; Dušan Spasojević, T. 35829–35830 (21. mart 2013.); D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 3, 16, 21–23, 27, 30; Živan Filipović, T. 35793–35794 (21. mart 2013.); D1608 (Službena zabilješka hrvatskog Centra Sigurnosno-informativne službe, 9. maj 1996.), str. 1; svjedok KDZ555, T. 17366–17367 (17. avgust 2011.). Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da su u Bijeljini osnovane i da su u njoj djelovale i vojne formacije bosanskih Muslimana, uključujući Patriotsku ligu.

¹⁹⁵¹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom).

¹⁹⁵² P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁹⁵³ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom). Simić je u svom svjedočenju rekao da su vlasti bosanskih Srba bile protiv ilegalnog organizovanja i naoružavanja stanovništva i da su, kada su oficiri iz garnizona Bijeljina, inače članovi Saveza komunista, u tajnosti podijelili oružje civilima, tražile da se to oružje vrati u kasarnu, a dotični oficiri su pozvani na odgovornost. D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 10. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano i napominje da Simićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji na osnovu kojih se moglo zaključiti da je on Vijeću uskraćivao informacije, kao i evazivnost i neiskrenost.

¹⁹⁵⁴ P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 2. V. takođe P2875 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdao Krizni štab Semberija i Majejica).

¹⁹⁵⁵ D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 30; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 15.

¹⁹⁵⁶ V. par. 233; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 79, 89; Milorad Davidović, T. 15479–15480 (28. juni 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2237; P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 5; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 36–37; P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 270–271; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; Manojlo Milovanović, T. 25447 (28. februar 2012.); P2044 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s majorom Mauzerom, s transkriptom), str. 1; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21053–21054, 21056; Dragomir Andan, T. 40872 (5. juli 2013.). U djelovanje te jedinice bio je umiješan i Predrag Ješurić. Čedomir Kljajić, T. 42219 (30. juli 2013.).

SAO Semberije i u Bijeljini je djelovao uz podršku Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina.¹⁹⁵⁷

U Bijeljini je postojala i lokalna paravojna grupa od pedesetak ljudi pod komandom Mirka Blagojevića, koja je bila povezana sa SRS-om.¹⁹⁵⁸ SDS je prije rata pozvao mlade da idu u Arkanov centar za obuku preko Drine, a kasnije su Krizni štab Bijeljina i Mauzer pozvali Arkana u opštinu, nakon čega su arkanovci došli u Bijeljino.¹⁹⁵⁹ Na 22. sjednici Skupštine RS-a, održanoj u novembru 1992., Biljana Plavšić je priznala da je uputila pisma na mnoge adrese, između ostalog, Arkanu, kao i drugima koji su htjeli da se bore za "srpstvo" na teritoriji RS-a.¹⁹⁶⁰

609. Krajem marta 1992. desila su se dva incidenta nasilja – jedan u kafeu bosanskih Muslimana, a drugi u kafeu bosanskih Srba. U prvom incidentu, jedan mladi bosanski Srbin bacio je bombu na

¹⁹⁵⁷ P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 4. Vijeću su predočeni dokazi dobijeni od Šešelja da Mauzer i njegova grupa nisu bili pod kontrolom optuženog niti rukovodstva bosanskih Srba i da je on čuo optuženog kako se žali na tu grupu. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 47. Vijeće smatra da je Šešeljeva ocjena da Mauzer nije bio pod kontrolom optuženog niti rukovodstva bosanskih Srba njegovo lično mišljenje, zbog čega je njena vrijednost mala.

¹⁹⁵⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2241; svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", par. 50, *e-court* str. 256, 348, 381; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21008–21010. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 173; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21652; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118. Ali v. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 45 (gdje je svjedok rekao da SRS nije poslao nijednog čovjeka iz Srbije u Bijeljino i da lokalni članovi SRS-a koji su se borili u Bijeljini nisu bili pod njegovom kontrolom). Vijeće ne smatra da je Šešeljevo svjedočenje pouzdano, pošto je njemu bilo u interesu da minimizira sopstveno učešće u tome. Vijeće takođe napominje da je Šešelj lično dodijelio Blagojeviću zvanje "vojvode" zbog njegove uloge u Srpskom četničkom pokretu i aktivnog učešća u komandovanju jedinicama koje su djelovale u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom. P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 1–2. V. takođe par. 234.

¹⁹⁵⁹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 76, 117; Milorad Davidović, T. 15479–15484 (28. juni 2011.), T. 15716 (30. juni 2011.); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21052–21055. V. takođe Živan Filipović, T. 35799 (21. mart 2013.); P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 3–4; svjedok KDZ531, T. 15868–15869, 15879 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11; D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.); svjedok KDZ555, T. 17381–17384 (17. avgust 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21652–21663; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 174. V. takođe D1442 (Zaključak Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 29. maj 1992.) (kojim se uvodi zabrana angažovanja svih pojedinaca ili grupa koji nisu pozvani od strane legalnih organa). Međutim, dokazi odbrane su sugerisali da nijedna naoružana grupa nije došla u opštinu na poziv opštinskih vlasti. Svetozar Mihajlović, T. 35678 (20. mart 2013.); D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 13; Živan Filipović, T. 35800–35801 (21. mart 2013.); Cvijetin Simić, T. 35681–35682 (20. mart 2013.). S obzirom na druge vjerodostojne dokaze koji su mu predočeni u vezi s ovim pitanjem, Vijeće ne smatra da su svjedočenja pomenutih svjedoka u tom pogledu pouzdana. Pored toga, Vijeće napominje da svjedočenja Mihajlovića i Simića karakterišu protivrječnosti i drugi pokazatelji da u svom svjedočenju nisu bili iskreni. Vijeće nadalje napominje da je Filipovićevo svjedočenje u vezi s tim pitanjem protivrječno, pošto je rekao da ne zna kako su Arkan i njegovi ljudi došli u opštinu, ali je istovremeno izjavio da ih nisu pozvali organi vlasti.

¹⁹⁶⁰ P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 20. V. takođe Vojislav Šešelj, T. 39594 (10. juni 2013.).

kafe "Istanbul", što je dovelo do ranjavanja više ljudi.¹⁹⁶¹ U kafe "Istanbul" svraćali su bosanski Muslimani, a tog su mladića tamo ranije, nakon neke svađe, pretukli i izbacili iz kafea.¹⁹⁶² Drugi incident se desio 31. marta 1992., kada je jedan bosanski Musliman, jašući konja, iz kafea "Istanbul" krenuo da baci bombu na kafe "Srbija", što je dovelo do razmjene vatre između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.¹⁹⁶³ Bosanski Muslimani su nakon tih incidenata na svim važnim punktovima u Bijeljini podigli barikade, koje su obezbjeđivali naoružani ljudi, uz podršku SDA.¹⁹⁶⁴ Dana 31. marta 1992., došlo je do oružanih okršaja između naoružanih bosanskih Muslimana i srpskih snaga i do incidenata pucnjave.¹⁹⁶⁵

¹⁹⁶¹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 8. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 173; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18.

¹⁹⁶² D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 8.

¹⁹⁶³ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 7–8, 10. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 173; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18–20; D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 21–23; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 4; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21058.

¹⁹⁶⁴ P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) str. 8 (pod pečatom); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 21–23; D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 23, 25; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 4; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21059 (gdje je svjedok izjavio da nije mogao da uđe u Bijeljino zbog barikada koje su bile podignute i u muslimanskim i u srpskim naseljima); D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 8; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 11–12; Dušan Spasojević, T. 35831 (21. mart 2013.). V. takođe svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Optuženi tvrdi da brzina kojom su podignute barikade ukazuje na to da su bosanski Muslimani to unaprijed isplanirali i da su namjeravali da preuzmu vlast u opštini. Završni podnesak odbrane, par. 1380, gdje se upućuje na D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 22; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 11; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 7–8; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 6. Međutim, Vijeće ne prihvata te dokaze jer se oni zasnivaju isključivo na spekulacijama tih svjedoka.

¹⁹⁶⁵ Činjenice o kojima je presuđeno 2240, 2235; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 7–8; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 14; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 174; Aleksandar Vasiljević, T. 34700–34701 (4. mart 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je do prvih okršaja došlo kad su arkanovci ušli u Bijeljino). Za dokaze o djelovanju snaga bosanskih Muslimana, v. D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 7–8, 10; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 6; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 11–12, 13–14; Dušan Spasojević, T. 35831 (21. mart 2013.); D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 17, 23–26; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 10; Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); Milivoje Kićanović, T. 34882 (6. mart 2013.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 6; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 21, 23–24; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 1–2.

(C) Događaji početkom aprila 1992.

(1) Preuzimanje vlasti

610. Dana 1. aprila 1992., Bijeljina je bila već potpuno okružena kontrolnim punktovima.¹⁹⁶⁶ U radio-programu emitovanom uživo članovi rukovodstva bosanskih Srba u opštini pozvali su sve građane da se povuku s ulica i uklone barikade, a pozvali su ih i na suzdržanost.¹⁹⁶⁷ Na pregovorima koje su 1. aprila 1992. vodili predstavnici bosanskih Srba i predstavnici bosanskih Muslimana nije postignut dogovor o uklanjanju barikada i borbe su se nastavile.¹⁹⁶⁸

611. Preuzimanje vlasti u Bijeljini počelo je 1. aprila 1992., a srpske snage koje su u tome učestvovala uključivale su arkanovce, jednu lokalnu jedinicu povezanu sa SRS-om, kojom je komandovao Mirko Blagojević, Mauzerovu jedinicu, lokalni TO, policiju, JNA i lokalne bosanske Srbe.¹⁹⁶⁹

612. Arkanovci su došli u Bijeljina 1. aprila 1992. i, u saradnji s lokalnom jedinicom pod komandom Mirka Blagojevića koja je bila povezana sa SRS-om, preuzeli kontrolu nad važnim gradskim strukturama,¹⁹⁷⁰ koje je potom obezbjeđivala policija.¹⁹⁷¹ Djelujući pod rukovodstvom Kriznog štaba Bijeljina, arkanovci i Mauzerova jedinica počeli su da uklanjaju barikade koje su

¹⁹⁶⁶ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom).

¹⁹⁶⁷ D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 25.

¹⁹⁶⁸ D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 27; Cvijetin Simić, T. 35638–35639 (19. mart 2013.), 35675, 35692–35693 (20. mart 2013.); P6209 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 3. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 171; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 12. Optuženi tvrde da je taj sastanak propao zato što su predstavnici SDA odbili da pregovaraju vjerujući da su zadobili kontrolu nad opštinom. Završni podnesak odbrane, par. 1381. Vijeće ne smatra da dokazi u spisu govore u prilog toj tezi.

¹⁹⁶⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2241; svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P6209 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 1, 3, 5. V. takođe P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 256, 348; činjenice o kojima je presuđeno 2235, 2242; Richard Butler, T. 27655 (19. april 2012.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 49; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21008–21010, 21055, 21109; P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2.

¹⁹⁷⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2241; svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P6209 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 1, 3, 5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2235; Richard Butler, T. 27655 (19. april 2012.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 49; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21008–21010, 21055, 21109. Spasojević je u svom svjedočenju rekao da su opštinske strukture ostale nepromijenjene i da ni Arkan ni bilo koji drugi pripadnik paravojsnih snaga nisu preuzeli nijednu opštinsku strukturu ili funkciju. D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 21; Dušan Spasojević, T. 35837–35838 (21. mart 2013.). Vijeće smatra da to svjedočenje nije od velike važnosti i da se ne kosi s drugim vjerodostojnim dokazima koji su mu predočeni u vezi s tim pitanjem.

¹⁹⁷¹ P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2.

bosanski Muslimani postavili u centru Bijeljine,¹⁹⁷² što je dovelo do okršaja.¹⁹⁷³ Arkanovcima su pomoć pružili i lokalni bosanski Srbi, koji su preuzeli naoružanje podijeljeno iz raznih magacina.¹⁹⁷⁴ U gradu Bijeljini bili su i pripadnici lokalnog TO-a.¹⁹⁷⁵

613. Dana 1. ili 2. aprila 1992., naoružani rezervisti JNA opkolili su grad i na tom području su viđene kolone tenkova JNA i drugih vozila.¹⁹⁷⁶ Krizni štab Bijeljina izvijestio je 1. aprila 1992. Glavni odbor SDS-a da je uveden policijski sat i da su angažovane etnički miješane patrolne JNA koje treba da vrše kontrolu nad vitalnim objektima i rejonima u gradu.¹⁹⁷⁷ Bosanski Srbi i arkanovci blokirali su kasarnu i zaprijetili da će napasti JNA ako se bude miješala u sukob.¹⁹⁷⁸ Arkan je takođe pozvao bosanske Srbe da napuste vojsku i pređu u njegove jedinice, nakon čega je velik broj rezervista uzeo oružje i to i učinio.¹⁹⁷⁹

614. Dana 2. aprila 1992., na neboderu u centru grada istaknuta je srpska zastava,¹⁹⁸⁰ a 4. aprila 1992. grad Bijeljina bio je pod kontrolom SDS-a i arkanovaca.¹⁹⁸¹ Arkan je dobro primljen u Bijeljini i "tretiran je kao bog"; neki od njegovih ljudi dobili su službene položaje i smjestili su se u zgradi lokalnog SDS-a; oni su nekoliko dana, zajedno s redovnim policijskim patrolama, učestvovali u hapšenju članova Predsjedništva SDA u Bijeljini.¹⁹⁸²

¹⁹⁷² P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 1–2. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 171; Aleksandar Vasiljević, T. 34700 (4. mart 2013.); P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 2, 4–5; P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 1.

¹⁹⁷³ D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 26–27. V. takođe Dušan Spasojević, T. 35887 (22. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 30; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 15; svjedok KDZ555, T. 17367 (17. avgust 2011.); D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.).

¹⁹⁷⁴ D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11.

¹⁹⁷⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2242.

¹⁹⁷⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2241.

¹⁹⁷⁷ P2626 (Izveštaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.), str. 1. V. takođe P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, bez datuma), izvještaj podnesen Mići Stanišiću o stanju u Bijeljini u aprilu 1992. godine. Ali v. P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 381 (gdje se prenosi Blagojevićeva izjava da JNA nije pružila značajniju podršku).

¹⁹⁷⁸ D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 176.

¹⁹⁷⁹ D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 177; P5474 (Izveštaj 17. korpusa JNA, 4. april 1992.), str. 1.

¹⁹⁸⁰ P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 6–7. V. takođe Milivoje Kićanović, T. 34892 (6. mart 2013.); P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 2.

¹⁹⁸¹ P5474 (Izveštaj 17. korpusa JNA, 4. april 1992.), str. 1–2; P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 377–378, 381; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1. V. takođe Milivoje Kićanović, T. 34892–34894 (6. mart 2013.); P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 5–6. Ali v. D239 (Izveštaj 17. korpusa, 3. april 1992.), str. 1 (u kojem je 17. korpus JNA izvijestio da je situacija izmakla kontroli i da čelnici partija "nisu u stanju da obezbede mir i spreče anarhiju pojedinaca i grupa").

¹⁹⁸² P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2242. Svjedoci odbrane su osporavali tvrdnju o hapšenju članova Predsjedništva SDA u Bijeljini. D3133 (Izjava

615. Dana 3. aprila 1992., 17. korpus JNA izvijestio je da se stanje u Bijeljini "nešto smirilo", ali da i dalje "u gradu vlada opšti haos, bezvlašće i opšta panika", te da ima glasina o pokolju bosanskih Muslimana.¹⁹⁸³

616. Arkan je napustio Bijeljinu 6. aprila 1992., ali su neki od njegovih ljudi i poslije toga s vremena na vrijeme dolazili u Bijeljinu.¹⁹⁸⁴ Krajem aprila ili početkom maja 1992., neki od arkanovaca preuzeli su SUP i prijetili policiji.¹⁹⁸⁵ Kada je Davidović obavijestio saveznog ministra unutrašnjih poslova Petra Gračanina i Miću Stanišića da su arkanovci preuzeli SUP, Stanišić je odgovorio da to zna, da se ništa tu ne može uraditi i da je to "tako trebalo biti".¹⁹⁸⁶ Mićo Stanišić je rekao Davidoviću da su arkanovci u Bijeljini i Zvorniku "pomagal[i] da oslobode teritorij za koji su oni smatrali da treba pripasti [RS-u]" i da je "postojao dogovor sa Arkanom da sa bilo kojeg područja koje oni zauzmu mogu uzeti bilo kakvu svojinu, bilo kakav ratni plijen, i da je to cijena za njihov tamošnji angažman".¹⁹⁸⁷

(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici

617. Tužilaštvo navodi da je u gradu Bijeljini 1. i 2. aprila 1992. ubijeno najmanje 48 civila.

618. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su, za vrijeme preuzimanja vlasti u Bijeljini od strane bosanskih Srba, pripadnici srpskih paravojnih snaga ubili najmanje 48 civila¹⁹⁸⁸ i

---

svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 40; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 18. Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da Simićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji na osnovu kojih se moglo zaključiti da je on Vijeću uskraćivao informacije, kao i evazivnost i neiskrenost. Vijeće se ne može osloniti na Mihajlovićevo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem, koje je dato uz ograde, pošto je on samo rekao da ne zna da je iko hapsio članove Predsjedništva SDA.

¹⁹⁸³ D239 (Borbeni izvještaj Komande 17. korpusa, 3. april 1992.), str. 1; P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 377. V. takođe D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 14 (gdje je svjedok rekao da je 6. aprila 1992. u Janji održan sastanak na kojem su bosanski Muslimani obaviješteni da su glasine o pokolju bosanskih Muslimana lažne, nakon čega su oni predali oružje).

¹⁹⁸⁴ Živan Filipović, T. 35806 (21. mart 2013.). V. takođe svjedok KDZ531, T. 15876 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); činjenica o kojoj je presuđeno 2249. Dokazi odbrane su sugerisali da su arkanovci došli 1. aprila 1992., ali da su u Bijeljini ostali samo oko pet dana. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 19; Svetozar Mihajlović, T. 35724 (20. mart 2013.). V. takođe D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 41; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 23. Vijeće ne smatra da se dokazi koji sugerišu da je Arkan napustio opštinu nakon nekoliko dana kose s dokazima da su neki od njegovih ljudi s vremena na vrijeme dolazili u Bijeljinu. V. takođe P2881 (Izveštaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 2; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 64; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 57; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

¹⁹⁸⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 64, 66; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 57; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

¹⁹⁸⁶ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66, 73.

¹⁹⁸⁷ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66.

¹⁹⁸⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2243. Vijeće napominje da optuženi tvrdi da je aktivnosti paravojnih snaga bilo i prije incidenta 1.1 iz Priloga A Optužnici. Optuženi takođe tvrdi da su u vrijeme tog incidenta "lokalne i vojne

da je s gradskih ulica i iz kuća sakupljeno ukupno 48 leševa, među kojima su bili leševi žena i djece, s tim da su 45 tih žrtava bili nesrbi, a nijedna žrtva nije bila u uniformi.¹⁹⁸⁹ Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da je većina mrtvih bila ustrijeljena u grudi, usta, sljepoočnicu ili potiljak, neki i iz neposredne blizine.¹⁹⁹⁰

619. Svjedoci su takođe svjedočili o tome da su u Bijeljini 1. aprila 1992. ubijeni civili.¹⁹⁹¹ Tijela ukupno 55 osoba koje su nestale iz Bijeljine u periodu od 1. aprila 1992. do 15. septembra 1993. ekshumirana su iz pojedinačnih ili masovnih grobnica na tom području.¹⁹⁹² Međutim, od tih 55 ekshumiranih tijela, samo pet je povezano s ovim incidentom iz Priloga Optužnici.¹⁹⁹³ Vijeće neće donositi zaključak u vezi s preostalim 50 ekshumiranih tijela.

620. Optuženi je osporavao: (i) broj žrtava, bosanskih Muslimana; (ii) njihov civilni status; (iii) okolnosti u kojima su ubijene; i (iv) identitet počinitelja, i ponudio je dokaze u prilog tome.¹⁹⁹⁴

---

snage" bile u rasulu i nisu mogle da spriječe da do njega dođe. V. Završni podnesak odbrane, par. 1388. Međutim, Vijeće ne smatra da dokazi na koje se optuženi poziva ili drugi dokazi koji su mu predloženi u ovom predmetu govore u prilog zaključku da lokalne snage nisu mogle da spriječe taj incident. Optuženi se takođe poziva na dokazni predmet D3142 kako bi potkrijepio svoju tvrdnju da je protiv izvršilaca napada koji su mogli biti identifikovani podnesena krivična prijava. Vijeće napominje da je D3142 krivična prijava podnesena protiv bosanskih Muslimana zbog krivičnog djela oružane pobune.

¹⁹⁸⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2245.

¹⁹⁹⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2246.

¹⁹⁹¹ Svjedok KDZ531, T. 15866, 15930–15933 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Martin Bell, T. 9781–9782 (14. decembar 2010.); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), str. 1; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 176; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117; P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 11, 28 (fotografija koja prikazuje vojnika, koji je identifikovan kao jedan od arkanovaca, kako nogom udara leševa). Svjedok KDZ446 je u svom svjedočenju rekao da su iza zgrade SDS-a ubijene desetine ljudi i da je čuo da su arkanovci odveli neke ljude u svoj garnizon i pucali na njih iz vatrenog oružja: svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilaštvo protiv S. Miloševića*), T. 21108. Baza podataka Instituta za nestale osobe BiH sadrži podatke o pet ekshumiranih i identifikovanih osoba koje su navodno ubijene u Bijeljini početkom aprila 1992. i koje je Mašović doveo u vezu s incidentom 1.1 iz Priloga A Optužnici. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1–2 (Vijeće napominje da se, kada je prevod nekog dokumenta na engleski nepotpun, reference navedene u ovoj Presudi odnose na njegovu originalnu verziju); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 118; Amor Mašović, T. 27218–27219 (10. april 2012.). Vijeće napominje da je Amor Mašović bio član Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode i tijela poginulih i evidenciju poginulih, ranjenih i nestalih lica na teritoriji Republike BiH, poznate i pod nazivom Državna komisija za traženje nestalih osoba i Institut za nestale osobe. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 2.

¹⁹⁹² P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1–2; Amor Mašović, T. 27218–27219 (10. april 2012.).

¹⁹⁹³ P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1–2 (gdje se pominju Adnan Komšić, Mustafa Komšić, Rijad Komšić, Muhamed Mulabdić i Ajruš Ziberi).

¹⁹⁹⁴ V. Završni podnesak odbrane, par. 1388. Optuženi je u prilog svojoj tezi ponudio sljedeće dokaze: D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 22; Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 24. Kićanović je takođe tvrdio da su stradale 42 žrtve, među kojima i sedam bosanskih Srba, i da bosanski Muslimani koji su ranije pucali na njega nisu bili u uniformi. Prilikom unakrsnog ispitivanja on je potvrdio da je taj podatak dobio od lica koja su obavila uviđaj u bolnici i da nije lično vidio leševa. Milivoje Kićanović, T. 34889–34890 (6. mart 2013.). V. takođe D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 39; Cvijetin Simić, T. 35633 (19. mart 2013.). Simić je, takođe, izjavio da naoružani bosanski Muslimani koji su stražarili na barikadama nisu bili u uniformi. Svjedoci odbrane su takođe tvrdili da nemaju saznanja o tom ubijanju. D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 20. V. takođe P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom

Međutim, Vijeće ne smatra da su argumenti optuženog uvjerljivi i da su dokazi koje je predočio u vezi s tim pitanjima pouzdani. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir da su svjedočenja svjedoka bila zasnovana na spekulacijama ili informacijama iz druge ruke i da u unakrsnom ispitivanju nije bilo jasno iz kog izvora potiču te informacije.¹⁹⁹⁵ Vijeće ne prihvata video-snimak u kojem je Arkan izjavio da je u Bijeljini ubijao samo "ekstremist[e] albansk[e]", pošto je on govorio u spilstvenu korist.¹⁹⁹⁶

621. U izvještaju 17. korpusa JNA od 7. aprila 1992. navodi se da su, prema podacima primljenim od MUP-a Bijeljina, u sukobima u Bijeljini poginula 43 lica, i to 28 bosanskih Muslimana, dva bosanska Hrvata, osam Albanaca i pet bosanskih Srba, i da su neke žrtve sahranjene bez identifikacije.¹⁹⁹⁷ U jednom članku objavljenom 10. aprila 1992. pominje se 40 lica ubijenih u Bijeljini, koja su sahranjena bez vjerskog obreda.¹⁹⁹⁸

622. U prijavi koju je SJB Bijeljina podnio MUP-u bosanskih Srba govori se o 31 osobi poginuloj na barikadi kod bolnice u Bijeljini.¹⁹⁹⁹ Ta prijava SJB-a sugerise i da su, od osoba koje su poimence navedene kao žrtve tog incidenta, njih šest²⁰⁰⁰ ubili naoružani bosanski Muslimani.²⁰⁰¹

Blagojevićem), str. 7. Okružni savjet Bijeljina je, zbog postojanja lažnih informacija u vezi s brojem žrtava u gradu, 16. aprila 1992. uputio pismo Cyrusu Vanceu i optuženom, u kojem ih je pozvao da dođu u Bijeljini i uvjere se u stanje stvari te je naveo da je ukupan broj žrtva 41 i da među žrtvama ima "muslimanski[h] fundamentalist[a] i albanski[h] plaćeni[ka]". D1463 (Pismo Okružnog savjeta Bijeljina Cyrusu Vanceu i Radovanu Karadžiću, 16. april 1992.). Svjedok KDZ531 je potvrdio da je to broj žrtava koji se javno navodio i da je Bijeljini zaista posjetila jedna tročlana delegacija. Svjedok KDZ531, T. 15877–15878 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

¹⁹⁹⁵ Na primjer, v. Dušan Spasojević, T. 35839, 35842–35843 (21. mart 2013.); Dušan Spasojević, T. 35841 (21. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 28.

¹⁹⁹⁶ D1461 (Video-snimak intervju s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); P5588 (Video-snimak intervju s Ivanom Rakićem i Željkom Ražnatovićem Arkanom), str. 3; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11. Arkan je u jednom intervjuu sugerisao da se, nakon što su se srpske snage probile do bolnice, s bosanskim Muslimanima postupalo korektno i da ljudi koji nisu imali oružje nisu imali nikakvih problema. P6211 (Četiri video-snimka intervju s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 5. Međutim, Vijeće smatra da taj medijski snimak nije pouzdan za potrebe donošenja zaključka u vezi s ovim pitanjem. Vijeće isto tako ne smatra pouzdanim Arkanovo lično poricanje zlostavljanja. V. svjedok KDZ531, T. 15869, 15871–15872, 15932–15933 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1459 (Video-snimak intervju s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 22; P6211 (Četiri video-snimka intervju s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 3–4; D1460 (Video-snimak intervju s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D1461 (Video-snimak intervju s Arkanom u Bijeljini, april 1992.). Vijeće je takođe uzelo u obzir da je svjedok KDZ531 u svom svjedočenju rekao da je Arkan iznio neosnovane tvrdnje o dolasku albanskih ekstremista u opštinu. Svjedok KDZ531, T. 15872 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

¹⁹⁹⁷ P6214 (Izvještaj 17. korpusa JNA, 7. april 1992.), str. 1.

¹⁹⁹⁸ P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 1. Od 40 osoba pomenutih u tom članku, jedna nije bila identifikovana, a četiri su sahranjene prije toga i bile su, po svemu sudeći, bosanski Srbi. Imena 39 osoba navedenih u ovom članku odgovaraju imenima iz spiska žrtava. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, G.

¹⁹⁹⁹ D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 26–27. Od 31 osobe poimence navedene u ovoj prijavi, 27 nosi imena koja odgovaraju imenima iz spiska žrtava. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, G.

²⁰⁰⁰ Bisera Bišanović, Mirsada Bišanović, Nermina Bišanović, Zvonko Lazarević, Radmila Novaković i Ivo Vrhovec.

Vijeće ne prihvata zaključak iz prijave SJB-a da je ta 31 osoba ubijena prilikom "pružanja oružanog otpora" na barikadi niti da su šest osoba ubili bosanski Muslimani.²⁰⁰² Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da se u prijavi SJB-a Bijeljina koristi izuzetno huškačka i jednostrana retorika, što dovodi u pitanje njenu pouzdanost i težinu koja joj se može pridati.²⁰⁰³ Isto tako, iako se izvještaji iz predmetnog perioda razlikuju u pogledu navedenog broja ubijenih, Vijeće ne smatra da oni dovode u pitanje dokaze da je 1. i 2. aprila 1992. ubijeno najmanje 45 nesrpskih civila, da je većina mrtvih bila ustrijeljena u grudi, usta, sljepoočnicu ili potiljak, neki i iz neposredne blizine, da je među žrtvama bilo žena i djece i da žrtve nisu nosile uniformu.²⁰⁰⁴ S obzirom na (i) prirodu povreda, (ii) činjenicu da žrtve nisu nosile uniformu i da su identifikovane kao civili i (iii) činjenicu da je među žrtvama bilo žena i djece, Vijeće konstatuje da te osobe nisu ubijene u oružanim okršajima.

623. Vijeću su takođe predočeni dokazi u kojima se pominje ubijanje bosanskih Muslimana poslije 2. aprila 1992. godine.²⁰⁰⁵ Međutim, osim što je te dokaze imalo u vidu za potrebe definisanja opšteg konteksta poslije preuzimanja vlasti u Bijeljini, Vijeće ih nije razmatralo kako bi

²⁰⁰¹ D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 16, 26–27.

²⁰⁰² V. D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 27.

²⁰⁰³ U tom izvještaju se, na primjer, govori o muslimanskim "fanaticima", "ekstremistima" i "fundamentalist[ima] [...] [koji] žele stvoriti muslimansku državu". Izvještaj govori i o slamanju barikada, te o Muslimanima koji su "okrvavili ruke o srpski narod". D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 27. Vijeće takođe napominje da je Spasojević u unakrsnom ispitivanju priznao da mu nije poznato iz kog izvora potiče informacija da su ti bosanski Muslimani ubijeni prilikom pružanja oružanog otpora. Dušan Spasojević, T. 35842 (21. mart 2013.).

²⁰⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno 2243, 2245, 2246.

²⁰⁰⁵ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7–8 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15846–15847 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje svjedok govori o ubijanju vođa SDA); P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2; P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini), str. 2–5; P6219 (Naredenje Tužilaštva Bijeljina, 14. juli 2009.), str. 2–3; Dušan Spasojević, T. 35857–35860 (22. mart 2013.); svjedok KDZ531, T. 15853 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P6217 (Potvrda Crvenog krsta Bijeljina, 20. maj 2002.), str. 1–2; P2878 (Saopštenje SRS-a, septembar 1992.), str. 1; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 383; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 121, 151–152; Milorad Davidović, T. 15507 (28. juni 2011.), T. 15585–15591 (29. juni 2011.). V. takođe Dragomir Ljubojević, T. 35897 (22. mart 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21737, 21740, 21824–21826; D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 1. Iako su preduzete neke mjere u cilju provođenja istrage o tim incidentima, vlasti u Bijeljini na kraju nisu pokrenule postupak protiv počinitelaca. Dušan Spasojević, T. 35858, 35860–35864 (22. mart 2013.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini), str. 4, 5; P6219 (Naredenje Tužilaštva Bijeljina, 14. juli 2009.), str. 3–5; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21827; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom); Milorad Davidović, T. 15506–15507 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 159; D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 2; svjedok KDZ531, T. 15854 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Svetozar Mihajlović, T. 35735–35736, 35741 (20. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 25; Dušan Spasojević, T. 35844, 35846–35847 (21. mart 2013.); P6215 (Izvještaj CJB-a Bijeljina Okružnom tužilaštvu Bijeljina, 14. juni 2002.), str. 1; P6216 (Službena zabilješka SJB-a Bijeljina, 3. juni 2002.), str. 1–2.

utvrdilo da li su zločini navedeni u Optužnici stvarno počinjeni i da li je za njih odgovoran optuženi.²⁰⁰⁶

624. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage 1. i 2. aprila 1992. ubile najmanje 45 civila u gradu Bijeljini.

(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti

625. Nakon uklanjanja barikada iz opštine, srpske snage su nastavile s "globaln[im] akcij[ama] čišćenja" u Bijeljini do 6. aprila 1992. godine.²⁰⁰⁷

626. Dana 4. aprila 1992., Bijeljini je radi sticanja uvida u situaciju posjetila komisija u čijem sastavu su bili, između ostalih, Biljana Plavšić i Fikret Abdić, kao i visoki vojni funkcioneri.²⁰⁰⁸ U očekivanju posjete te delegacije srpske snage su naredile uklanjanje leševa s ulica Bijeljine.²⁰⁰⁹ Biljana Plavšić je posjetila Krizni štab Bijeljina i čestitala Arkanu na spašavanju bosanskih Srba, a filmska kamera je zabilježila da ga je poljubila i zagrlila.²⁰¹⁰ Kada je tokom posjete Biljana Plavšić zatražila od Arkanu da kontrolu nad Bijeljinom preda JNA, on je odgovorio da tu još nije sredio "stvari".²⁰¹¹ Na večeri s predstavnikom UNPROFOR-a Cedricom Thornberryjem 20. aprila 1992. Biljana Plavšić je za Bijeljini upotrijebila izraz "oslobođeni" grad.²⁰¹²

²⁰⁰⁶ Vijeće napominje da su incidenti ubijanja koji se navode u vezi s Bijeljinom ograničeni na incident 1.1 iz Priloga A Optužnici (ubijanje u gradu Bijeljini 1. i 2. aprila 1992.) i incident 2.1 iz Priloga B Optužnici (ubijanje u logoru Batković u periodu od juna 1992. do juna 1995.).

²⁰⁰⁷ P2629 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, bez datuma), str. 2.

²⁰⁰⁸ D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 9; Svetozar Mihajlović, T. 35726 (20. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 32. V. takođe P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 5–6; Milivoje Kićanović, T. 34893–34894 (6. mart 2013.); P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 5; Živan Filipović, T. 35806 (21. mart 2013.); Momčilo Krajišnik, T. 43336 (12. novembar 2013.); D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 1–2; svjedok KDZ531, T. 15876–15877 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

²⁰⁰⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2247.

²⁰¹⁰ Momčilo Mandić, T. 4656 (6. juli 2010.); P1108 (Video-snimak Biljane Plavšić i Arkanu u Bijeljini); svjedok KDZ446, P5587 (Video-snimak intervjua s Biljanom Plavšić), str. 3; P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21012–21013; svjedok KDZ555, T. 17267–17268 (16. avgust 2011.); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 16; Aleksandar Vasiljević, T. 34701–34702 (4. mart 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2248; P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 5; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 8. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 96; Vojislav Šešelj, T. 39594 (10. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Arkan došao u Bijeljini s "blagoslovom" Plavšićeve). Ali v. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 8–9; Svetozar Mihajlović, T. 35723–35725 (20. mart 2013.). V. takođe Svetozar Mihajlović, T. 35727 (20. mart 2013.); P1106 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i "Rusa", 23. april 1992.).

²⁰¹¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2248; P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 5. V. takođe P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 6.

²⁰¹² Činjenica o kojoj je presuđeno 2236. V. takođe P2849 (Presretnuti razgovor Gorana Sarića i Miće Davidovića, 21. april 1992.), str. 4; Milorad Davidović, T. 15459 (24. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da ga je Goran

627. Nakon okončanja borbi, lokalne vlasti, uključujući Opštinski štab TO-a, vratile su se u Bijeljina.²⁰¹³ SJB Bijeljina počeo je s radom u skladu s instrukcijama i opredjeljenjima MUP-a bosanskih Srba.²⁰¹⁴ Dana 28. aprila 1992., Predsjedništvo Skupštine opštine Bijeljina donijelo je odluku kojom je propisano da poslove i zadatke održavanja javnog reda i mira mogu vršiti samo pripadnici aktivnog i rezervnog sastava milicije, kao i pripadnici oružanih snaga, i da je najstrože zabranjeno da civili i neovlaštena lica formiraju lokalne kontrolne punktove bez odobrenja SJB-a Bijeljina.²⁰¹⁵

628. Dana 24. juna 1992., Skupština opštine Bijeljina donijela je odluku o svom sastavu i načinu rada i u njoj navela da Skupštinu opštine Bijeljina čine odbornici "srpske nacionalnosti".²⁰¹⁶

629. Tokom aprila i maja 1992., bosanski Muslimani su otpušteni s posla, a članovi lokalne opštinske vlade, bosanski Muslimani, smijenjeni su s dužnosti i istjerani iz svojih stanova.²⁰¹⁷ Članovi porodica intelektualaca i vođa, bosanskih Muslimana, otpušteni su s posla i šikanirani.²⁰¹⁸ Bosanski Muslimani u policiji morali su, ako su htjeli da zadrže posao, potpisati izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba i nositi srpsku zastavu na kapi.²⁰¹⁹

Sarić 21. aprila 1992. obavijestio da su Bijeljina i Zvornik "riješeni", što je, po svjedokovom mišljenju, značilo da su bosanski Srbi preuzeli vlast i da više nema problema).

²⁰¹³ D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 9, 11. V. takođe P2748 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. i 23. april 1992.), str. 3; P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 1.

²⁰¹⁴ P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 1–2 (u kojem se takođe kaže da policija bosanskih Srba od 4. aprila 1992. nosi beretke i značke s "trobojnicom [...] nabav[ljene] od MUP-a Srbije").

²⁰¹⁵ D1441 (Odluka Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 12. maj 1992.), str. 1.

²⁰¹⁶ D3136 (Odluka Skupštine opštine Bijeljina, 24. juni 1992.), str. 1. V. takođe Svetozar Mihajlović, T. 35686 (20. mart 2013.). Vijeće napominje da je Simić u svom svjedočenju rekao da je ta odluka donesena u skladu sa zakonom. Cvijetin Simić, T. 35706 (20. mart 2013.). Vijeće ne smatra da je Simićevo svjedočenje u tom pogledu relevantno za ocjenu dokaza o ovom pitanju, budući da je zahvaljujući toj odluci broj poslaničkih mjesta u Skupštini opštine smanjen tako da su u njen sastav ušli samo predstavnici bosanskih Srba.

²⁰¹⁷ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 2, 8 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15842–15844 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da su u aprilu ili maju 1992. vojnici VRS-a uvredama i prijetnjama prisiljavali bosanske Muslimane da napuste svoj posao). V. takođe Svetozar Mihajlović, T. 35686 (20. mart 2013.) (gdje je govorio o tome da je komandant TO-a, koji je bio bosanski Musliman, zamijenjen bosanskim Srbinom). Kićanović je u svom svjedočenju rekao da je bolnica u Bijeljini medicinski zbrinjavala pacijente bez diskriminacije. D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 16–17. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje relevantno za navode u vezi s Bijeljinom, pošto tužilaštvo nije izvelo nikakve dokaze kako bi ukazalo na postojanje diskriminacije u pogledu pristupa bolnici ili bolničkog liječenja.

²⁰¹⁸ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom). Optuženi je ponudio dokaze kako bi sugerisao da su bosanski Muslimani 14. aprila 1992. i dalje imenovani u komisiju za upis djece u škole u Bijeljini. D1440 (Rješenje Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 12. april 1992.), str. 1–2. Međutim, s obzirom na Davidovićevo svjedočenje o tom dokumentu, Vijeće smatra da on nije od prevelike važnosti, budući da su neki od bosanskih Muslimana imenovanih u tom periodu na kraju smijenjeni s položaja. Milorad Davidović, T. 15761–15762 (30. juni 2011.).

²⁰¹⁹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da je jedan policajac, bosanski Musliman, koji je potpisao izjavu o lojalnosti i pristao da nosi srpske oznake, otpušten s posla i da je na njega izvršen pritisak, zbog čega je bio prisiljen da napusti Bijeljina).

630. Dana 15. juna 1992., Mauzer je rekao da je Predsjedništvo SAO Semberije-Majevice odlučilo da smijeni bosanske Muslimane na rukovodećim položajima u Bijeljini, a ukoliko se i dalje nastavi "genocid nad srpskim narodom" u BiH, svi bosanski Muslimani će biti otpušteni s posla i istjerani s teritorije.²⁰²⁰ Osim toga, Mauzer je rekao da će 2.500 bosanskih Muslimana u dobi od 18 do 35 godina, koji su pobjegli iz Bijeljine nakon preuzimanja vlasti, izgubiti posao, stanovi će im biti oduzeti i zapečaćeni, a on im savjetuje da se ne vraćaju.²⁰²¹

631. Paravojne jedinice su učestvovala u maltretiranju stanovništva i krađi.²⁰²² Konkretnije, arkanovci su uništavali imovinu ljudi povezanih sa SDA,²⁰²³ pljačkali, te obilazili kuće imućnih bosanskih Muslimana i od njih tražili novac.²⁰²⁴ Bosanski Muslimani su se plašili da će im, ako odbiju zahtjeve arkanovaca, život biti u opasnosti.²⁰²⁵ Arkanovci su takođe pljačkali hrvatska preduzeća.²⁰²⁶ Pored toga, u junu 1992. desio se incident u kojem su pripadnici paravojskih snaga

²⁰²⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2238; P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 2. Svjedoci odbrane su osporavali činjenicu o kojoj je presuđeno 2238. D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 23; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 20. Međutim, Vijeće napominje da su Filipović i Mihajlović u svom svjedočenju samo rekli da nisu čuli za tu izjavu, odnosno za tu odluku, ali se njihova svjedočenja ne kose s dokazima da je Mauzer dao takvu izjavu, odnosno da je SAO donio takvu odluku.

²⁰²¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2239.

²⁰²² D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2, 6; P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 1; P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH – VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 383–384; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 46. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21436–21437, 21563; Dragomir Andan, T. 40836 (5. juli 2013.); P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

²⁰²³ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom).

²⁰²⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117–118; Dragomir Andan, T. 40860–40861 (5. juli 2013.); svjedok KDZ531, T. 15868–15869, 15879 (1. juli 2011.) (zatvorena svednica); Čedomir Kljajić, T. 42210 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je primio izvještaje o Arkanovom djelovanju u Bijeljini i da je on učestvovao u pljački). V. takođe Dragomir Andan, T. 40837–40838, 40857–40858 (5. juli 2013.). Arkan je pak poricao tvrdnje da su njegovi ljudi došli u grad, terorisali i zlostavljali ljude i pljačkali kuće i te je tvrdnje pripisao medijima koji su pod kontrolom SDA. D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11. Vijeće ne smatra da su ti dokazi pouzdani, pošto se zasnivaju na intervjuu samog Arkana, kojem je očigledno bilo u interesu da se ogradi od tih incidenata.

²⁰²⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117. Optuženi tvrdi da su se arkanovci borili protiv bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i albanskih paravojskih jedinica, da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani u Bijeljini živjeli u strahu i da je Arkan javno garantovao bezbjednost kako bosanskim Srbima, tako i Muslimanima, v. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1076–1077. U prilog tome, optuženi upućuje na video-snimak u kojem jedna žena koja se predstavila kao Muslimanka opovrgava navode da arkanovci pljačkaju i uništavaju i kaže da se arkanovaca ne plaše, jer su oni došli da pomognu. D1462 (Video-snimak intervjua s Arkanom i stanovnicima u Bijeljini, april 1992.); [REDIGOVANO]. Vijeće ne smatra da su dokazi u vidu tog video-snimka pouzdani, jer nije jasno u kojim okolnostima je on snimljen i Vijeće ne može da provjeri da li je napravljen u propagandne svrhe, a pored toga, na snimku se vidi da je Arkan tamo bio prisutan, zajedno sa svojim naoružanim ljudima. Vijeće stoga ne prihvata tvrdnju optuženog da taj video-snimak pokazuje da Arkan nije sijao strah među bosanskim Muslimanima. Međutim, Vijeće prihvata da su se arkanovaca plašili i neki bosanski Srbi. [REDIGOVANO]. V. takođe P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 7; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

²⁰²⁶ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118. Davidović je govorio o hrvatskim preduzećima, ali Vijeće konstatuje da je riječ o preduzećima u vlasništvu bosanskih Hrvata.

silovali dvije bosanske Muslimanke i proveli ih gole kroz grad, nakon čega su ih odvezli u automobilu i ponovno silovali.²⁰²⁷

632. Nakon nekog vremena, pripadnicima paravojsnih snaga ponestalo je kuća bosanskih Muslimana iz kojih bi mogli da krađu, pa su počeli da pljačkaju kuće bosanskih Srba i čine zločine i nad Srbima.²⁰²⁸ Stavljanje aktivnosti pripadnika paravojsnih snaga pod kontrolu bilo je povezano s određenim poteškoćama.²⁰²⁹ Međutim, Vijeće smatra da je pripadnicima paravojsnih snaga bilo dozvoljeno da djeluju nekažnjeno; svi policajci koji se nisu slagali s Kriznim štabom ili SDS-om su smijenjeni,²⁰³⁰ a dio zločina je izvršen uz pomoć pripadnika SJB-a.²⁰³¹ Pored toga, pripadnici paravojsnih snaga i dalje su uživali podršku lokalnih bosanskih Srba.²⁰³²

633. Vijeće zaključuje da su, tek nakon što su pripadnici paravojsnih snaga počeli da formiraju svoje paralelne organe vlasti i tako podrivaju autoritet lokalnih institucija,²⁰³³ kao i da napadaju bosanske Srbe, opštinske vlasti pokušale da donekle uspostave stvarnu kontrolu nad tim jedinicama.²⁰³⁴ S tim u vezi, Vijeće napominje da je Predsjedništvo Skupštine opštine Bijeljina u

²⁰²⁷ Dušan Spasojević, T. 35857–35860 (22. mart 2013.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini).

²⁰²⁸ Dragomir Andan, T. 40829–40830 (5. juli 2013.). V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 78; P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojsnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 2–3; P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 1–2; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2–3; Milorad Davidović, T. 15644 (29. juni 2011.); P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2. Zbog toga su iz Bijeljine otišli i neki Srbi. P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 2; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2–3.

²⁰²⁹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 9 (pod pečatom); Bogdan Subotić, T. 40002 (19. juni 2013.); P2853 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 21. maj 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15474–15475 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 76, 84; Čedomir Kljajić, T. 42219–42220 (30. juli 2013.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21436–21437; Dragomir Andan, T. 40836, 40838–40839 (5. juli 2013.); Živan Filipović, T. 35814 (21. mart 2013.).

²⁰³⁰ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 76, 83.

²⁰³¹ P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 1, 3; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2–3 (gdje se izvještava da su pripadnici SJB-a takođe bili umiješani u registrovanje ukradenih vozila i oružja, da nisu podnosili krivične prijave protiv izvršilaca krivičnih djela, te da su učestvovali u činjenju krivičnih djela); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 65, 91; P2881 (Izveštaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 2. Vijeće je bilo mišljenja da Davidovićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji pouzdanosti i iskrenosti i smatralo je da je ono vjerodostojno. Optuženi je prilikom unakrsnog ispitivanja Davidovića predočio više dokumenata vezanih za jedan predmet protiv Davidovića i njegovog sina u pokušaju da dovede u pitanje njegov karakter i vjerodostojnost (D1405, D1404, D1403, D1402 i D1401). Pošto je razmotrilo dio unakrsnog ispitivanja u kojem se optuženi bavio tom temom, Vijeće smatra da to unakrsno ispitivanje i dokumenti koje je predočio optuženi ne dovode u sumnju Davidovićevo karakter niti njegovu vjerodostojnost.

²⁰³² P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojsnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 1–2, 5.

²⁰³³ D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2, 6.

²⁰³⁴ V. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 78, 121. Šešelj je izjavio da je Opštinski odbor u Bijeljini u nekoliko navrata dao izjave za javnost i održao konferencije za štampu u kojima je "osudi[o] i oštro kritikova[o]" Mauzerove postupke. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 46. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Ono napominje da Šešeljevo svjedočenje karakterišu politički komentari koji ograničavaju njegovu pouzdanost. Pored toga, s obzirom na druge prihvaćene dokaze o suprotnom, te imajući u vidu da mu izuzev ove nepotkrijepljene Šešeljeve izjave nisu

maju 1992. uvelo zabranu u vezi s naoružanim grupama koje su u opštinu došle bez poziva legalnih vlasti.²⁰³⁵ Pored toga, Predsjedništvo Skupštine opštine Bijeljina izdalo je 11. juna 1992. naređenje o stavljanju svih oružanih formacija na području opštine pod jedinstvenu komandu VRS-a i zadužilo VP da obezbijedi izvršenje tog naređenja.²⁰³⁶

634. Davidoviću je povjeren zadatak da predvodi specijalnu jedinicu saveznog SUP-a kako bi se riješili problemi vezani za pripadnike paravojnih snaga u sjeveroistočnoj BiH i on je 27. juna 1992. došao u Bijeljina.²⁰³⁷ Iako je Davidovićeva jedinica bila iz saveznog SUP-a u Beogradu, ona je pretpotčinjena komandi MUP-a bosanskih Srba.²⁰³⁸ Davidovićeva specijalna jedinica je, u saradnji s Dragomiro Andanom iz MUP-a bosanskih Srba, razoružala i razbila paravojne formacije na području CSB-a Bijeljina i uhapsila one koji su "najdublje otišli u kriminalne delatnosti".²⁰³⁹ Davidović je za preduzimanje tih mjera imao podršku Ratka Mladića.²⁰⁴⁰ U periodu od dolaska Davidovića i njegove jedinice do njihovog odlaska 27. jula 1992., bezbjednosna situacija je značajno poboljšana.²⁰⁴¹ U skladu s naređenjima MUP-a bosanskih Srba, iz SJB-a je smijenjeno

---

predočeni drugi dokazi koji bi upućivali na to da su opštinske vlasti osuđivale postupke tih jedinica, Vijeće ne smatra da je Šešeljevo svjedočenje u ovom pogledu pouzdano.

²⁰³⁵ D1442 (Zaključak Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 29. maj 1992.). V. takođe Cvijetin Simić, T. 35681–35682, 35699 (20. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 33, 35; D3134 (Odluka Skupštine opštine Bijeljina, 25. juli 1992.). Za pripadnike paravojnih snaga uvedena su i ograničenja u vezi s ulaskom u policijsku stanicu s dugim oružjem. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21437.

²⁰³⁶ D1443 (Naredba Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 11. juni 1992.); D1444 (Zaključak Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 25. juni 1992.); D1445 (Naredba Skupštine opštine Bijeljina, 25. juni 1992.). Vijeće takođe konstatuje da su lokalne vlasti zabranile točenje alkoholnih pića uniformisanim licima na području opštine. D1437 (Naredba Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 8. april 1992.). Mihajlović je u svom svjedočenju rekao da su lokalne vlasti pokušavale da spriječe činjenje zločina nad nesrbima i da kazne njihove počinioce. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je smatralo da Mihajlovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da nije bio iskren u odgovorima na pitanja Vijeća.

²⁰³⁷ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 73–74, 76; Milorad Davidović, T. 15554 (28. juni 2011.), 15645–15646 (29. juni 2011.), 15735, 15765 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 4, 15; P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 2, 4–5; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 1–2, 4–5; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 3–4.

²⁰³⁸ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21454, 21667. V. takođe D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 2.

²⁰³⁹ D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; Milorad Davidović, T. 15604–15605, 15607 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 72. V. takođe Dragomir Andan, T. 40837–40838, 40857–40858 (5. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su neki pripadnici paravojnih snaga uhapšeni zbog zločina počinjenih nad bosanskim Muslimanima); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21425, 21434–21436, 21829–21830.

²⁰⁴⁰ Milorad Davidović, T. 15604–15605, 15607 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 72.

²⁰⁴¹ P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 4–5; Milorad Davidović, T. 15645–15646 (29. juni 2011.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 4–5. Mjere koje su Davidović i njegova jedinica preduzeli u cilju normalizacije uslova u Bijeljini uključuju: (i) sprečavanje nošenja oružja bez dozvole; (ii) svakodnevno izvještavanje vlasti na Palama o incidentima; (iii) uvođenje policijskog sata; i (iv) oduzimanje ukradene robe, v. Milorad Davidović, T. 15722, 15753, 15766 (30. juni 2011.), 15810 (1. juli 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 87, 90–91, 121; D1438 (Naredba Predsjedništva

približno 40 policajaca koji su imali krivični dosje i on je popunjen ljudstvom iz drugih centara, uključujući SJB Sarajevo.²⁰⁴²

635. Davidović je uhapsio i neka vojna lica; s tim u vezi upućene su pritužbe Mići Stanišiću, koji je Davidoviću naložio da ne preduzima radnje protiv pripadnika vojske, pošto to treba da radi VP.²⁰⁴³ Međutim, Stanišić je kasnije potvrdio Davidovićeve ovlaštenja²⁰⁴⁴ i pozvao Komandu Istočnobosanskog korpusa na "punu saradnju" s Davidovićevom i na preduzimanje mjera protiv "eventualni[h] izvrši[laca]" iz njihovih redova.²⁰⁴⁵ Davidović je nakon toga, u saradnji s vojnom službom bezbjednosti iz Komande Glavnog štaba i VP-om, hapsio vojna lica i protiv njih preduzima krivično gonjenje.²⁰⁴⁶

636. Tokom posjete predsjednika Vlade, Đerića, Bijeljini 20. jula 1992., Andan je od njega zatražio pomoć u vezi s problemima koji su se i dalje javljali.²⁰⁴⁷ Đerić je dao podršku naporima

---

Skupštine opštine Bijeljina, 8. april 1992.); P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 3–5; Milivoje Kićanović, T. 34909 (6. mart 2013.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 3–4. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21437–21438, 21440–21442, 21454–21455, 21499–21500, 21664–21666; D3782 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 28. juni 1992.); P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirovom Andanom), str. 6; P2881 (Izveštaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 1; D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 6; P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 382. Andan je u svom svjedočenju pominjao i mjere koje je Davidović preduzeo u vezi s jednim zatočeničkim objektom koji je koristila Mauzerova jedinica. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21442–21443; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 95; Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Bijeljina, par. 12. Međutim, budući da taj zatočenički objekt nije naveden u Prilogu Optužnici, Vijeće neće razmatrati te dokaze.

²⁰⁴² Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21437, 21454–21455, 21499–21500, 21664–21666; P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 4; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 4. V. takođe P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirovom Andanom), str. 6; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21499–21501; Dragomir Andan, T. 40860–40861 (5. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je u selu Janja, radi sprečavanja pljačke i napada na pretežno muslimansko stanovništvo, pojačano policijsko prisustvo i uspostavljen kontrolni punkt); P2881 (Izveštaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 1.

²⁰⁴³ P2808 (Pismo Zdravka Tolimira Radovanu Karadžiću i Mići Stanišiću, 4. juli 1992.), str. 1; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 85; P2895 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 5. juli 1992.); Milorad Davidović, T. 15605 (29. juni 2011.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21466–21467, 21675–21676, 21818–21819; Dragomir Andan, T. 40858 (5. juli 2013.); D3819 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 7. juli 1992.), str. 1–2.

²⁰⁴⁴ Milorad Davidović, T. 15609 (29. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Stanišić potvrdio da više ne bi trebalo da bude primjedbi niti konfrontacija između Davidovića i organa VRS-a).

²⁰⁴⁵ D1408 (Molba MUP-a SrRBiH, 5. juli 1992.), str. 1–2. V. takođe P2881 (Izveštaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 1–2 (gdje se ukazuje na to da su preduzete mjere za unapređenje mogućnosti procesuiranja krivičnih predmeta u slučajevima gdje su počinio vojna lica).

²⁰⁴⁶ Milorad Davidović, T. 15608–15609 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 39.

²⁰⁴⁷ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21484; D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 2.

Andana i Davidovića²⁰⁴⁸ i njima je u pomoć poslata specijalna jedinica koju je vodio Duško Kljajić.²⁰⁴⁹

637. Uprkos tim mjerama, Mauzer i njegova jedinica opirali su se pokušajima Davidovića i Andana da ponovno uspostave red u opštini i bilo je poteškoća u vezi sa stavljanjem tih ljudi pod kontrolu.²⁰⁵⁰ Opštinske vlasti u Bijeljini su u jednom incidentu, nakon pritiska koji je izvršila Mauzerova jedinica, intervenisale i obezbijedile da Mauzer bude pušten na slobodu.²⁰⁵¹ Davidović je tražio od vojne komande da Mauzerovu jedinicu stavi pod kontrolu ali, iako je dobio obećanja da će to biti urađeno, nisu preduzete nikakve mjere i Mauzer je nastavio da uživa političku podršku u opštini i bio u bliskom odnosu s opštinskim strukturama vlasti.²⁰⁵² Davidoviću i njegovom timu prijeteći su i arkanovci.²⁰⁵³

638. Nakon Mauzerovih zahtjeva da se Davidović protjera i nakon što je Davidovićeve jedinica uhapsila jednog arkanovca, Krizni štab Bijeljina je u avgustu 1992. Davidoviću oduzeo ovlaštenja i njegovoj jedinici je naređeno da se vrati u Beograd.²⁰⁵⁴ Andan i jedan drugi pripadnik MUP-a koji je preuzimao mjere protiv pripadnika paravojnih snaga takođe su uklonjeni iz Bijeljine i smijenjeni

²⁰⁴⁸ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21484; D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 2.

²⁰⁴⁹ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21459–21460, 21464, 21485, 21462, 21671–21674, 21677–21678, 21730–21731, 21737, 21759–21760, 21762–21763. V. takođe D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 1. Ona je uključivala jedinicu koju je predvodio Duško Malović, poznatu pod nazivom jedinica Miće Stanišića ili "Mićini specijalci".

²⁰⁵⁰ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 94, 96; Milorad Davidović, T. 15579 (29. juni 2011.); Momir Nikolić, T. 24732 (15. februar 2012.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21445, 21652, 21655–21658, 21703–21704, 21719–21722, 21817–21818; Dragomir Andan, T. 40871 (5. juli 2013.); P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3. Za razliku od Mauzera, Blagojević je izdao deklaraciju u kojoj se tražilo da se bosanski Muslimani zaštite od etničkog čišćenja i protivio se protjerivanju i ubijanju bosanskih Muslimana. Milorad Davidović, T. 15506 (24. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 121.

²⁰⁵¹ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21657; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 94, 96.

²⁰⁵² Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21656, 21703–21704, 21721–21722, 21818; Dragomir Andan, T. 40874 (5. juli 2013.). V. takođe P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3–4; Manojlo Milovanović, T. 25455 (28. februar 2012.). Davidović je u svom svjedočenju govorio i o posjeti jednom privatnom zatočeničkom objektu koji je vodio Mauzer, ali budući da on nije naveden u Prilogu Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 95; P2896 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 7. juli 1992.), str. 3–5; P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 3. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21443–21444; D3783 (Zapisnik garnizona Bijeljina, 1. juli 1992.).

²⁰⁵³ P2898 (Službena zabilješka SJB-a Bijeljina, 8. juli 1992.), str. 2. V. takođe P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 5.

²⁰⁵⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 93, 96–97, 99–100, 147–148; P2899 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 6; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 6; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 57; Milorad Davidović, T. 15579–15581 (29. juni 2011.); P2897 (Službena zabilješka CJB-a Bijeljina, 7. juli 1992.), str. 1. Skupština opštine je takođe tražila smjenjivanje i protjerivanje republičkog povjerenika Jove Miskina, koji je

s položaja u MUP-u bosanskih Srba, a pripadnici paravojsnih snaga nastavili su da djeluju u Bijeljini.²⁰⁵⁵

(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima

639. Vijeće konstatuje da su zločini nad bosanskim Muslimanima koje su počinili bosanski Srbi u određenoj mjeri bili evidentirani i da je u vezi s njima pokrenuta istraga,²⁰⁵⁶ međutim, neke od istraga su obustavljene.²⁰⁵⁷ Vijeće konstatuje da je postojala neravnoteža kad je riječ o tome kako

---

podržavao Davidovićevo djelovanje. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 97; Milorad Davidović, T. 15580–15581, 15648–15649 (29. juni 2011.).

²⁰⁵⁵ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21656; D1409 (Rješenje MUP-a SrBiH, 11. septembar 1992.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21777–21781. Andan je u svom svjedočenju govorio i okolnostima vezanim za njegovo smjenjivanje s položaja u MUP-u. Andan je rekao da je u septembru 1992. smijenjen s položaja u MUP-u zbog navoda da je uzeo poker mašine za privatnu upotrebu, ali da je to bila izlika, pošto je bilo pojedinaca koji se nisu slagali s njegovim profesionalnim pristupom. Međutim, Andan nije mogao da potvrdi da je smijenjen zbog mjera koje je preduzeo u Bijeljini. V. Dragomir Andan, T. 40825–40826, 40867–40868, 40877, 40883, 40897–40900, 40901–40905 (5. juli 2013.); D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 1; P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3–4.

²⁰⁵⁶ Savo Bojanović, T. 34819–34820 (5. mart 2013.); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 9–12, 16, 18–19, 21, 23–26; Savo Bojanović, T. 34817–34819, 34829, 34850, 34857–34860, 34847–34848 (5. mart 2013.). Za dokumente vezane za istrage i preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima, v. D1481 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 29. oktobar 1992.); D1482 (Spis Vojnog suda u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 29. oktobar 1992.); D1483 (Zahtjev vojnog tužioca u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 30. oktobar 1992.); D1484 (Iskaz Amire Rendić pred Vojnim sudom u Bijeljini, 30. oktobar 1992.); D1485 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 20. novembar 1992.); D3080 (Prijedlog Vojnog suda u Bijeljini, 26. april 1993.); D1486 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 17. decembar 1992.); D1487 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 19. januar 1993.); D1488 (Spis Vojnog suda u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 23. januar 1993.); D1489 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 1. april 1993.) (pod pečatom); D1490 (Optužnica Osnovnog javnog tužilaštva u Brčkom, 28. juli 1993.); D1465 (Optužnica protiv Radovana Mićanovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 17. avgust 1993.); D1466 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radovana Mićanovića, 22. mart 1995.); D1467 (Presuda Višeg suda u Bijeljini u predmetu protiv Branka Đurića, 27. oktobar 1995.), str. 1–2, 10–11; D1468 (Dopis Osnovnog suda u Bijeljini Radovanu Karadžiću, 9. juni 2011.); D1469 (Dopis Okružnog tužilaštva u Bijeljini Radovanu Karadžiću, 24. avgust 2009.), str. 1–5; D1470 (Zapisnik o uviđaju Vojnog suda u Bijeljini, 28. septembar 1992.); D1471 (Krivična prijava Vojne policije u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 29. septembar 1992.); D1472 (Kriminalističko-tehnička dokumentacija sa uviđaja Vojne policije u Bijeljini, 30. septembar 1992.); D1473 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 1992.); D1477 (Dopis Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 30. januar 1993.); D1476 (Optužnica protiv Radeta Mihajlovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 5. januar 1993.); D3079 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, 19. juni 1993.); D3077 (Presuda Vrhovnog vojnog suda, 16. maj 1994.); D3081 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 18. januar 1994.); D3799 (Informacija SJB-a Bijeljina, bez datuma). V. takođe D3798 (Popis krivičnih prijava koje su podnesene Tužilaštvu u Bijeljini u periodu od 26. juna do 25. jula 1992.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21453–21454, 21537–21538, 21542–21544 (gdje je govorio o tome kako su predmeti tretirani dok su on i Davidović bili u Bijeljini).

²⁰⁵⁷ P6179 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 30. decembar 1992.); P6180 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 5. januar 1993.); D1478 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 21. februar 1993.); D1479 (Presuda Okružnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 18. juni 2001.); D1480 (Presuda Vrhovnog suda RS-a u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 2003.); P6181 (Depeša Vojnog suda u Bijeljini Vojnom tužilaštvu, 28. januar 1993.); D3078 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, 22. januar 1993.), str. 1. U vezi s jednim od predmeta, Bojanović je tvrdio da tu nije bilo ničeg protivpravnog i da se postupalo u skladu s odgovarajućom procedurom i zakonom. Savo Bojanović, T. 34812, 34831–34834, 34863–34864 (5. mart 2013.).

su tretirani predmeti vezani za ubijanje ili zlostavljanje bosanskih Muslimana od strane bosanskih Srba. Mnogi incidenti su prošli nekažnjeno ili su počiniocima izrečene kazne, ali ih oni na kraju nisu izdržavali.²⁰⁵⁸ To je dodatno povećalo osjećaj straha i neizvjesnosti među bosanskim Muslimanima i doprinijelo tome da su ljudi odlazili iz Bijeljine.²⁰⁵⁹ Pored toga, mada su protiv bosanskih Srba pokretani postupci za opšta krivična djela, pred Vojnim sudom u Bijeljini nikada nije vođen nijedan postupak za krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva.²⁰⁶⁰

640. Spasojević je u svom svjedočenju rekao da su pripadnici SJB-a procesuirali sva krivična djela počinjena nad nesrpskim stanovnicima Bijeljine, da su počinioci, ako su pronađeni, bili predati nadležnim institucijama radi krivičnog gonjenja i da vladini organi nisu vršili pritisak da se zločini zataškaju.²⁰⁶¹ Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano, pošto je on, kada je u unakrsnom ispitivanju suočen s primjerima predmeta vezanih za ubistva bosanskih Muslimana koji još uvijek nisu riješeni, priznao da je to istina.²⁰⁶²

(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici

641. U Optužnici se navodi da je logor Batković korišten kao zatočenički objekt barem od 1. juna 1992. do 31. decembra 1995. godine.²⁰⁶³

(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika

642. Dana 17. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa izdala je naređenje, na osnovu naređenja Glavnog štaba, da se izvrši odabir "lokacije i objekta za smeštaj ratnih zarobljenika".²⁰⁶⁴ Ratko Mladić je naredio da se na nivou korpusa formira logor za "ratne zarobljenike" kako bi se

²⁰⁵⁸ [REDIGOVANO]; P2930 (Dosje Vojnog suda u Bijeljini za predmet protiv Slavana Lukića i drugih, 8. septembar 1992.), str. 5–7; [REDIGOVANO]; P2931 (Optužnica Vojnog suda u Bijeljini protiv Zorana Tomića i Dragana Matovića, 24. juni 1993.), str. 3–5, 17–18, 34–36, 61, 86–87. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21446–21449; Dragomir Andan, T. 40824–40827, 40890–40891 (5. juli 2013.); D3813 (Rješenje SJB-a Bijeljina, 3. avgust 1992.); D3787 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 2; D3786 (Krivična prijava SJB-a Bijeljina, 3. avgust 1992.), str. 1–3; D3785 (Odluka SJB-a Bijeljina, 3. avgust 1992.), str. 1; D3784 (Izveštaj o uvidaju Osnovnog suda u Bijeljini, 2. juni 1992.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini); P6219 (Naređenje Tužilaštva Bijeljina, 14. juli 2009.); Svetozar Mihajlović, T. 35736 (20. mart 2013.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini), str. 5, fusnota 101; Dušan Spasojević, T. 35860–35862 (22. mart 2013.).

²⁰⁵⁹ Svjedok KDZ531, T. 15854 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

²⁰⁶⁰ Savo Bojanović, T. 34849–34850 (5. mart 2013.); Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10864–10865.

²⁰⁶¹ D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 18.

²⁰⁶² Dušan Spasojević, T. 35844–35845 (21. mart 2013.).

²⁰⁶³ Optužnica, zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici. Međutim, u Dodatku B Završnog podneska tužilaštva tužilaštvo navodi samo period od 25. juna 1992. do 24. decembra 1995. godine.

²⁰⁶⁴ D3237 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 17. juni 1992.), str. 1–2; D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 9. V. takođe Ljubomir Obradović, T. 25167 (23. februar 2012.).

rasteretila Birčanska brigada, koja je pod svojim nadzorom imala gotovo 600 zarobljenika.²⁰⁶⁵ Nakon tog naređenja osnovan je logor Batković.²⁰⁶⁶ Civilne i vojne vlasti preuzele su hangare koji su pripadali poljoprivrednom preduzeću u Batkoviću, mjestu udaljenom približno 12 kilometara od Bijeljine, u pravcu Save.²⁰⁶⁷

643. U naređenju o osnivanju logora previđa se: (i) da se za komandanta logora određuje Momčilo Despot; (ii) da se u postupanju s ratnim zarobljenicima treba pridržavati "odredaba međunarodnog ratnog prava"; (iii) da ponašanje prema zatočenicima treba biti korektno; (iv) da se treba spriječiti ulazak neovlaštenih lica u logor; i (v) da će se prehrana organizovati na nivou komande Korpusa.²⁰⁶⁸ Despot je naredio da se vodi spisak zatočenika i predmeta koji su im oduzeti, uključujući dragocjenosti i novac.²⁰⁶⁹ U naređenju je, pored toga, naveo da se zatočenici mogu koristiti za rad, između ostalog, za radove na uređenju logora i poljoprivredne radove, ali ne i za radove koji su u neposrednoj vezi s ratnim dejstvima, te da će ispitivanje vršiti Istočnobosanski korpus.²⁰⁷⁰ Tim naređenjem je takođe previđeno da će se Crvenom krstu dostaviti spisak svih zatočenika i da će se sa zatočenicima postupati čovječno, bez primjene nasilja, uz "primern[u] higijen[u]" i redovne ljekarske preglede.²⁰⁷¹ Iako ta pravila jesu bila propisana, dokazi o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima prikazani u nastavku ukazuju na to da se ona nisu poštovala.²⁰⁷²

²⁰⁶⁵ P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 1–2; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21529.

²⁰⁶⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom); D3237 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 17. juni 1992.), str. 2.

²⁰⁶⁷ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 151; Milorad Davidović, T. 15782–15783 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 24; P6263 (Fotografije logora Batković). V. takođe Dragomir Andan, T. 40833–40835 (5. juli 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21471–21472, 21528–21529; D3796 (Uputstva MUP-a SrRBiH CSB-ovima, 8. avgust 1992.), str. 1; D3817 (Depeša SJB-a Bijeljina Istočnobosanskom korpusu, 11. avgust 1992.).

²⁰⁶⁸ D3237 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 17. juni 1992.), str. 2; P2890 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2; D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 9–10. V. takođe P2890 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15545–15546 (28. juni 2011.); Petar Salapura, T. 40304 (24. juni 2013.).

²⁰⁶⁹ D1449 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 1–3. Vijeće napominje da se to naređenje odnosi na "Ekonomiju", ali pošto se taj objekt, prema drugim dokazima koji su mu predloženi, nalazio u Batkoviću, Vijeće smatra da je to drugi naziv za zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici. D3239 (Uputstvo sabirnog centra Batković, 12. juli 1992.).

²⁰⁷⁰ D1449 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2.

²⁰⁷¹ D1449 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2.

²⁰⁷² Ali v. Milorad Davidović, T. 15784–15786 (30. juni 2011.). Mada je Davidović u svom svjedočenju rekao da se Despot pridržavao tih uputstava, Vijeće ne smatra da se to sasvim podudara s drugim dokazima o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima. Na primjer, Vijeće napominje da se u dokaznom predmetu P2891 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2, koji je potpisao Despot kao komandant logora, implicitno potvrđuje da su zatočenici korišteni za prisilni rad.

644. Stražari u logoru bili su pripadnici VRS-a, uglavnom iz rezervnog vojnog sastava,²⁰⁷³ i logor je bio u nadležnosti vojske.²⁰⁷⁴ Komandant logora Batković je od avgusta 1992. bio Velibor Stojanović.²⁰⁷⁵

645. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati držani su u zatočeništvu u logoru Batković barem od juna do decembra 1992. godine.²⁰⁷⁶ Prvu grupu dovedenu u Batković činili su bosanski Muslimani, nakon čega su u taj objekt dovedeni i bosanski Hrvati.²⁰⁷⁷ Zatočeniци koji su držani u Batkoviću bili su iz niza različitih opština, između ostalog, iz Kalesije, Brčkog, Ključa, Lopara, Rogatice, Sanskog Mosta, Sokoca, Ugljevika, Vlasenice, Živinica i Zvornika.²⁰⁷⁸ Neki ljudi su odvedeni iz svojih domova i autobusima dovezeni u logor Batković.²⁰⁷⁹ Mnogi su onamo bili prebačeni iz drugih zatočeničkih objekata, uključujući logor Sušica u Vlasenici i logor Manjača u Banjaluci.²⁰⁸⁰ Neki ljudi su u zatočeništvu proveli više od godinu dana.²⁰⁸¹

²⁰⁷³ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11–12 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 36 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 160. V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 872; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 7.

²⁰⁷⁴ Savo Bojanović, T. 34850–34852 (5. mart 2013.). V. takođe Dragomir Andan, T. 40834–40835 (5. juli 2013.).

²⁰⁷⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2252. Ali v. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 22 (gdje je svjedok rekao da je Stojanović bio komandir straže).

²⁰⁷⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2250. U avgustu 1992., u jednom skladištu u logoru Batković bilo je zatočeno više od 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2253.

²⁰⁷⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153. Kada se Andan raspitivao zašto je jedan njegov saradnik, bosanski Hrvat, odveden iz Brčkog i zatočen u logoru, rečeno mu je da za to "nije bilo razloga" i činilo se da je jedini razlog taj što je bio bosanski Hrvat: Dragomir Andan, T. 40870 (5. juli 2013.).

²⁰⁷⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2251; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 7; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12568–12569; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 872; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 153.

²⁰⁷⁹ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10.

²⁰⁸⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2251; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153; P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom), svjedok KDZ044 prebačen je onamo s grupom zatočenika iz logora Sušica 30. juna 1992. godine; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 35, 37 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 269 (pod pečatom); Asim Egrlić, P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4796 (pod pečatom); Asim Egrlić, T. 19980 (5. oktobar 2011.); Svetozar Andrić, T. 41668–41669 (22. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je komandant Glavnog štaba 17. juna 1992. naredio da se zatočeniци iz Sušice tog dana moraju prebaciti u logor Batković). Krajem juna 1992., grupi od približno 400 zatočenika u logoru Sušica rečeno je da će biti razmijenjeni, ali oni su autobusima prevezeni u logor Batković, pod jakom pratnjom stražara u uniformama JNA. Ti zatočeniци nisu učestvovali u vojnim aktivnostima. P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 45–46, 149, 156; Ibro Osmanović, T. 17999 (29. avgust 2011.); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 488–489 (pod pečatom). Više od 500 zatočenika dovedeno je u logor Batković krajem 1992., nakon raspuštanja logora Manjača. P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 154; Ibro Osmanović, T. 17947–17948 (25. avgust 2011.); svjedok KDZ163, T. 20748–20749 (1. novembar 2011.).

²⁰⁸¹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 872; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 145–147, 180; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491 (pod pečatom).

646. Kada je svjedok KDZ603 stigao iz logora Sušica, smješten je hangar s približno 1.600 bosanskih Muslimana iz raznih opština, koji su bili podijeljeni u grupe prema njihovim opštinama.²⁰⁸² U zasebnom hangaru je bio zatočen i određeni broj žena, djece i starijih ljudi.²⁰⁸³

647. Po dolasku u logor Batković, zatočenicima su srpski vojnici naredili da iz džepova izvade novac i dragocjenosti i, prije nego što su odvedeni u hangar, morali su da prođu kroz špalir vojnika koji su ih tukli lancima i palicama.²⁰⁸⁴ Komandir voda im je rekao da su oni "ratni zarobljenici" na srpskoj teritoriji i da nemaju nikakva prava.²⁰⁸⁵

648. Kroz logor je od njegovog osnivanja prošlo između 2.000 i 3.000 nesrba i, kako bi jedne grupe odlazile, dolazile su nove.²⁰⁸⁶ Razmjena zarobljenika je vršena u grupama od po 50 do 100 ljudi i počela je u avgustu 1992. godine.²⁰⁸⁷ Godine 1995., u Batković su dovedeni bosanski Muslimani iz Karakaja,²⁰⁸⁸ kao i zarobljeni bosanski Muslimani iz Srebrenice, među kojima je bilo starijih ljudi i djece.²⁰⁸⁹

²⁰⁸² P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 37 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18165 (1. septembar 2011.).

²⁰⁸³ Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12568–12569; činjenica o kojoj je presuđeno 2253. V. takođe P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 155 (gdje je svjedok izjavio da su u logoru bile samo dvije žene i neka djeca koja nisu htjela da se odvoje od svojih očeva). Ali v. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 19; Gojko Čekić, T. 36508–36509 (3. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da u logoru nije bilo žena, djece i starijih ljudi).

²⁰⁸⁴ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 160.

²⁰⁸⁵ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10. V. takođe Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12575–12577 (gdje je svjedok izjavio da je protiv njega podignuta optužnica pred sudom, ali mu je uskraćeno pravo na redovno suđenje).

²⁰⁸⁶ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153; Ibri Osmanović, T. 17948 (25. avgust 2011.). Na spisku zatočenika koji su, prema podacima iz tog spiska, u zatočenički objekt Batković došli u periodu od 27. juna 1992. do 22. decembra 1995. navedena su imena ukupno 2.468 zatočenika. Od tog broja, za 28 zatočenika se navodi da su umrli, za 2.002 da su razmijenjeni, za 406 da su pušteni na slobodu, za sedam da su deportovani, za 20 da su pobjegli ili nestali, a za pet da su upućeni u drugi zatvor. P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković).

²⁰⁸⁷ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12–13. Te razmjene su se nastavile, pa je na primjer u julu 1993. 400 muškaraca iz Batkovića autobusom odvezeno u opštinu Lopare i tamo razmijenjeno za civile, bosanske Srbe. P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 180; P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 7 (pod pečatom); P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 492 (pod pečatom). Nakon što je u avgustu 1994. za komandanta logora postavljen Čekić, on je, u dogovoru s Komandom Korpusa, pustio na slobodu 50 starijih zatočenika. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 19; Gojko Čekić, T. 36508–36509 (3. april 2013.); Gojko Čekić, T. 36528–36529 (4. april 2013.). Za dokaze o razmjeni zatočenika tokom 1995., v. P5440 (Ministarstvo odbrane RS-a, spisak lica razmijenjenih iz sabirnog centra Batković, 13. mart 2002.), str. 1–9; D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 6 (pod pečatom).

²⁰⁸⁸ D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ333, T. 24162–24163 (2. februar 2012.).

²⁰⁸⁹ D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 13, 21; Gojko Čekić, T. 36504–36505, 36508–36509 (3. april 2013.); D3244 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 26. juli 1995.), str. 2; P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), *e-court* str. 9, 11, 25, 40, 47, 52, 78, 84, 92, 106, 131, 133, 149, 157, 168, 170, 175, 184, 188, 191, 193. V. takođe par. 5131.

(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

649. Zatočnici u Batkoviću morali su spavati na boku na betonskom podu i "natrpali su [ih] u hangar kao sardine".²⁰⁹⁰ U početku su po dva zatočenika dijelila jedan vojnički dušek, ali dušeci su kasnije odneseni i zatočnici su morali da spavaju na slami i sijenu.²⁰⁹¹

650. Zatočnicima je bilo zabranjeno da sjede s prekrštenim nogama i morali su da traže dozvolu da bi koristili klozet ili dobili vode.²⁰⁹² Imali su poljski klozet – deset metara dugu iskopanu rupu – koji su mogli da koriste danju, ali ne i noću.²⁰⁹³ Zatočnici su dozvolu morali da traže i da bi se obratili stražarima i to tako što bi podigli tri prsta u znak srpskog pozdrava, pognuli glavu ka zemlji i rekli "gospodine srpski vojnici, dozvolite da vam se obratim".²⁰⁹⁴ U toku šetnje, zatočnici su morali da drže ruke na leđima i da obore glavu.²⁰⁹⁵

651. Higijenski uslovi u logoru Batković bili su loši, a zatočnici su dobijali malo hrane.²⁰⁹⁶ Dobili bi krišku hljeba za doručak, nešto kuvane hrane za ručak i puru za večeru.²⁰⁹⁷ Pošto hrane nije bilo dovoljno, zatočnici su vojnicima prodavali dragocjenosti "za samo nekoliko vekni hljeba".²⁰⁹⁸ Neki zatočnici su za vrijeme zatočeništva drastično izgubili na težini, a četvorica ili petorica starijih zatočenika umrla su od izgladnelosti ili iscrpljenosti.²⁰⁹⁹

²⁰⁹⁰ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

²⁰⁹¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 159. V. takođe D3238 (Izveštaj sabirnog centra Batković, 11. januar 1996.). Vijeće ne pridaje težinu tom izvještaju, pošto se u njemu govori o broju čebadi u logoru u trenutku zatvaranja tog objekta 1996. godine, što znači da taj podatak izlazi iz vremenskog okvira navoda Optužnice vezanih za logor Batković.

²⁰⁹² P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

²⁰⁹³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 159.

²⁰⁹⁴ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

²⁰⁹⁵ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

²⁰⁹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2254. Uslovi u Batkoviću bili su slični onima u Manjači, ali "nešto bolji", u smislu da je bilo manje premlaćivanja, da je manje ljudi prozivano noću i da je voda bila dostupnija. Asim Egrlić, P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4797 (pod pečatom). V. takođe D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom). Čekić je osporavao tu činjenicu o kojoj je presuđeno i u svom svjedočenju rekao da je hrana koju su dobijali zatočnici bila ista kao ona koju su dobijali vojnici VRS-a, da su svi imali tri obroka dnevno i da je zatočnicima na raspolaganju stajalo nekoliko tuš-kabina i klozeta. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 23. Vijeće ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu, budući da je Čekić postao komandant logora tek u avgustu 1994. godine. Vijeće je takođe bilo mišljenja da Čekićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji evazivnosti i nije smatralo da je ono u tom pogledu pouzdano.

²⁰⁹⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 159. Iako činjenica o kojoj je presuđeno 2254 upućuje na to da su zatočnici dobijali malo vode, s obzirom na Osmanovićevo svjedočenje i na Egrlićevo svjedočenje, Vijeće prihvata da su zatočnici imali pristup vodi. P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4797 (pod pečatom).

²⁰⁹⁸ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

²⁰⁹⁹ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8; P74 (List sa dopunskim informacijama o svjedoku Mirsadu Kuraliću), str. 2–3.

652. Vojnicima, bosanskim Srbima, koji bi došli na to područje omogućavan je pristup logoru i mogli su da ulaze u hangar da tuku zatočenike kad god su htjeli.²¹⁰⁰ Ako bi na frontu bio ubijen neki srpski vojnik, vojnici bi se svetili na zatočenicima.²¹⁰¹ Vojnici su tjerovali neke od zatočenika da udaraju jedni druge, sve su ih nasumično tukli raznim predmetima i naređivali im da kleknu, obore glavu i stave ruke iza leđa.²¹⁰² Poslije 30. juna 1992., premlaćivanje je bilo svakodnevno, sve do prve posjete MKCK-a u avgustu 1992. godine.²¹⁰³ Nakon što su dva zatočenika pobjegla, učestalost premlaćivanja je povećana na pet-šest puta na dan,²¹⁰⁴ a jedan zatočenik koji je pobjegao je vraćen, nakon čega su ga pretukli.²¹⁰⁵

653. Bilo je desetak zatočenika koje su stražari optužili da su "ekstremisti" ili "Alijini specijalci" i oni su bili izloženi svakodnevnom premlaćivanju i dodatnom zlostavljanju, a neki od njih su uslijed tog premlaćivanja i umrli.²¹⁰⁶ Zatočenike iz te grupe tukli su najmanje tri puta dnevno, tjerovali ih da se međusobno tuku, obarali ih mlazom iz vatrogasnog šmrka i prisiljavali da polno opće jedni s drugima, često pred drugim zatočenicima.²¹⁰⁷ Stražari su znali za te postupke, ali nisu

²¹⁰⁰ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 874; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12. Ti vojnici su nosili sivomaslinaste maskirne uniforme, a neki su imali oznake SrBiH. Vijeće napominje da je svjedok KDZ333, koji je u Batković došao tek u julu 1995., u svom svjedočenju rekao da ga prilikom ispitivanja tokom zatočeništva nisu maltretirali. D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom).

²¹⁰¹ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12.

²¹⁰² P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12 (gdje je svjedok izjavio da je zatočenike najviše tukao jedan vojnik iz okoline Goražda kojeg su zvali Gligor). Stražari u Batkoviću koji su tukli zatočenike u tom logoru bili su, između ostalog, Veselin Nikolić, Zoran Zarić, izvjesni "Major" iz semberijske čete, Panić iz Sarajeva i Gligor iz Goražda. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 163–164. Osmanović je takođe pomenuo četiri osobe koje su posebno tukli, između ostalog, jednog čovjeka koji je optužen da je izrađivao noževe kojima su ubijani Srbi. Ibro Osmanović, T. 17942 (25. avgust 2011.). Među ljudima koji su tukli zatočenike u hangaru bili su i Daco, Fikret Piklić iz Brezovog Polja i Džemal zvani Pajzer iz Zenice. P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12.

²¹⁰³ P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491–492 (pod pečatom). [REDIGOVANO]. V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 874–875 (gdje je svjedok izjavio da se, nakon što je komandant logora smijenjen, prema zatočenicima postupalo nešto bolje i da ih nisu tako često tukli).

²¹⁰⁴ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

²¹⁰⁵ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 86, 119.

²¹⁰⁶ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8; Mirsad Kuralić, P74 (List sa dopunskim informacijama), str. 2; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12569, 12571–12572 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 171. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2256.

²¹⁰⁷ P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2256. Čekić je osporio činjenicu o kojoj je presuđeno 2256 i sugerisao da zatočenike niko nije tukao ni prisiljavao na ponižavajuće polne radnje i da su stražari u tom objektu bili "porodični" ili stariji ljudi, koji nikad ne bi radili takve stvari. Čekić je u svom svjedočenju govorio i o uslovima u logoru tokom 1994. i o tome da tada nije bilo zlostavljanja zatočenika. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 4–5, 8–9, 11–12, 15–16, 20, 25. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da je Čekić postao komandant logora tek u avgustu 1994. i da je, kad je suočen s dokazima o zlostavljanju i lošim uslovima tokom 1992., izjavio da tada nije bio u centru i da ne zna za to. Vijeće je takođe imalo u vidu da je Čekiću bilo u interesu da minimizira sopstveno učešće u eventualnom zlostavljanju zatočenika. V. Gojko Čekić, T. 36490–36491, 36493–36495, 36503, 36511–36512 (3. april 2013.). Pored toga, Vijeće je konstatovalo da Čekićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji evazivnosti i smatralo je da ono u tom

ništa preuzimali, samo su se smijali.²¹⁰⁸ To je kod nekih zatočenika ostavilo trajne posljedice, kako fizičke tako i psihičke, uključujući posttraumatski stresni poremećaj.²¹⁰⁹

654. Iako je u logoru postojao ljekar, zatočenicima u Batkoviću, uključujući one koji su imali srčani udar, nije pružana medicinska pomoć ili im nisu davani lijekovi, zbog čega je određeni broj zatočenika umro.²¹¹⁰ Kada se jedan zatočenik požalio na zubobolju, ljekar mu je zaprijetio da će pozvati vojnike da mu izvade zub.²¹¹¹

655. Policija je odvodila zatočenike na rad u fabrike, a vojnici VRS-a su ih odvodili na rad na liniju fronta.²¹¹² Zatočenicima u Batkoviću su morali svakodnevno obavljati fizičke poslove, uključujući kopanje rovova, razminiranje i nošenje municije na liniji fronta, kao i pokopavanje leševa.²¹¹³ Dok su kopali rovove na liniji fronta, zatočenicima su morali pjevati srpske nacionalističke pjesme i pokopavati mrtve.²¹¹⁴ Zatočenicima su u dvije prilike radili na liniji fronta za vrijeme izvođenja borbenih dejstava. U jednom incidentu je poginuo čovjek koji se zvao Ahmed Pašić, a u decembru 1992. dvojica zatočenika su ranjena, dok su druga dvojica poginula.²¹¹⁵ Zatočenicima su morali da rade u svim vremenskim uslovima, pa tako i po ekstremnim vrućinama, što je imalo

---

pogledu nije pouzdano. Vijeće takođe ne smatra vjerodostojnim Čekićevo svjedočenje da su mnogi zatočenici "diskretno tražili da ne budu razmjenjeni", jer su u logoru bili sigurniji nego na svojoj teritoriji, gdje bi bili mobilisani i poslani na front. V. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 20.

²¹⁰⁸ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 173.

²¹⁰⁹ P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 9–10; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12578–12579 (pod pečatom). V. takođe P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 13. Na to se upućuje u Završnom podnesku tužilaštva, Dodatak B, str. 4.

²¹¹⁰ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12578 (gdje je svjedok izjavio da mu rane nisu liječene i da je morao da koristi so i sopstvenu odjeću kao zavoj).

²¹¹¹ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12.

²¹¹² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 178.

²¹¹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2257; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 875–876, 889; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 175; P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom); P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491–492 (pod pečatom); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 2 (pod pečatom); D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom); Mirsad Kuralić, P74 (List sa dopunskim informacijama), str. 3; P5483 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 30. avgust 1994.). Čekić je u svom svjedočenju rekao da zatočenicima nisu bili prisiljeni da kopaju rovove i nose municiju na liniju fronta niti da pokopavaju leševe, te da su sahranili samo trojicu drugih ratnih zarobljenika na muslimanskom groblju. Pored toga, Čekić je rekao da su zatočenicima za rad birani prema struci, mada su "poštovane i njihove želje", i da je među njima postojalo "veliko interesovanje" da idu na rad, jer su se tako osjećali slobodnije i dobijali su više hrane, duvana i pića. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 20, 24; Gojko Čekić, T. 36495, 36499 (3. april 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2096, datu u okviru ocjene Čekićevog svjedočenja.

²¹¹⁴ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 875–876, 889; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 175.

²¹¹⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 175.

posljedice po njihovo zdravlje.²¹¹⁶ Zatočnici u Batkoviću nisu smjeli odbiti da rade.²¹¹⁷ U jednom naređenju komandanta logora Batković implicitno se potvrđuje da je postojala praksa prisilnog rada jer se u njemu definiše procedura za čuvanje zatočenika "prilikom izvođenja radova".²¹¹⁸

656. MKCK je dobijao informacije o zatočnicima u tom objektu od komisije za razmjenu ratnih zarobljenika pri Istočnobosanskom korpusu, a te informacije su se svakodnevno prosljeđivale i Glavnom štabu.²¹¹⁹

(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočnicima

657. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od juna 1992. do 1995. dovodile bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz više mjesta u logor Batković i držale ih tamo zatočene. Zatočnici su držani u lošim uslovima, koji su uključivali nedostatak prostora, neodgovarajuće ležajeve, loše sanitarne uslove, nedostatak hrane i neodgovarajuću medicinsku pomoć. Zatočnici su bili izloženi redovnom prelaćivanju, kao i seksualnom zlostavljanju, i prisiljavani su na rad na više lokacija u ekstremnim uslovima, između ostalog, na kopanje rovova i razminiranje na liniji fronta. Vijeće konstatuje da su neki zatočnici uslijed izgladnelosti i iscrpljenosti ili tokom rada na liniji fronta umrli.²¹²⁰

(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici

658. Tužilaštvo navodi da je u periodu od juna 1992. do juna 1995. u logoru Batković ubijeno najmanje šest muškaraca.

659. Jedne noći deseterica stražara su izvela jednog zatočenika kojeg su zvali Profesor, tukli su ga čitavu noć i taj je čovjek sutradan pronađen mrtav.²¹²¹ Pogubljenja je bilo i u logoru, posebno intelektualaca i vođa SDA,²¹²² a tijela zatočenika iznošena su iz hangara zamotana u ćebad.²¹²³

²¹¹⁶ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12578.

²¹¹⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 176. Ali v. svjedok KDZ603, T. 18166–18167 (1. septembar 2011.), koji je u svom svjedočenju rekao da ljudima nisu naređivali da rade, nego su ih pitali da li žele da rade, i da su se ti ljudi obično vraćali dobro nahranjeni i donosili hranu drugima u logoru. Vijeće ne smatra da se u tom pogledu može osloniti na svjedočenje svjedoka KDZ603, budući da on nikada nije napustio objekt kako bi išao na rad, za razliku od drugih svjedoka, uključujući Osmanovića, koji su i sami bili prisiljeni da rade.

²¹¹⁸ P2891 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2.

²¹¹⁹ Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12959–12961.

²¹²⁰ Taj zaključak ne uključuje osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 2.1 iz Priloga B Optužnici, o kojem se govori u nastavku.

²¹²¹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

²¹²² P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11–12 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su u Batkoviću ubijeni Ferid Zečević i Muhamed Čurtić i da se za jednog stražara koji se zvao Ljubiša Mišić

Pašić je vidio kako su nakon premlaćivanja u logoru umrla dva starija muškarca.²¹²⁴ Jedan od njih bio je Zulfo Hadžiomerović,²¹²⁵ sedamdesetogodišnjak kojeg su optužili da pod miškom ima istetovirano slovo "U"; tog čovjeka su tukli u brojnim prilikama, a početkom jula 1992. uslijed premlaćivanja je umro.²¹²⁶ Gligor i čovjek kojeg su zvali Major počeli su da ga tuku, a onda su im se pridružili Veselin Nikolić i neki policajci iz Zenice; kad je Hadžiomerović umro, drugim zatočenicima je naređeno da iznesu njegovo tijelo i utovare ga u vojni kamion.²¹²⁷ Kad su otprilike sat vremena kasnije došli ljudi u uniformama JNA s ljekarskim oznakama, oni su, iako je njegovo tijelo bilo prekriveno modricama, proglasili da je umro prirodnom smrću.²¹²⁸ Toga dana ili približno u to vrijeme, umrla su još dvojica ljudi – jedan zlatar po imenu Husein i Ferid Zečević.²¹²⁹ Osmanović je rekao da su Huseina i Zečevića pretukli u kasarni prije dolaska u Batković, što on nije vidio, ali je vidio kad su oba tijela iznesena i utovarena u kamion.²¹³⁰

660. Pašić je u svom svjedočenju pomenuo i ubijanje jednog zatočenika iz vatrenog oružja.²¹³¹ U vezi s tim, krajem ljeta 1992. provedena je istraga u vezi sa smrću Muhameda Čudića, ali niko za to nije optužen.²¹³²

---

pričalo da je jedan od najgorih ubica u logoru, ali je SDS tog čovjeka ipak nagradio). V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 54.

²¹²³ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2260. V. takođe P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73. I svjedok KDZ044 je vidio ljude koji su umrli dva-tri dana nakon što su pretučeni. P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 7 (pod pečatom). Čekić je u svom svjedočenju rekao da je, nakon što je u avgustu 1994. postao komandant logora, čuo samo za dva slučaja smrti zatočenika u logoru i da se radilo o dva zatočenika koja su se vratila s radova u pripitom stanju i napala stražara, koji je na njih pucao u "samoodbrani", te da je u vezi s tim incidentom provedena istraga. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 18; Gojko Čekić, T. 36524–36525 (4. april 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće podsjeća na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2096, datu u okviru ocjene Čekićevog svjedočenja. Osim toga, nije bilo jasno da li je Čekić mogao govoriti o ubijanju koje je izvršeno prije nego što je on postao komandant logora.

²¹²⁴ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

²¹²⁵ V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

²¹²⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 165–166. Jednom prilikom jedan od zatočenika je bio prisiljen da tuče Hadžiomerovića.

²¹²⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 166–167.

²¹²⁸ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 167.

²¹²⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 168; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11–12 (pod pečatom). Tijelo Ferida Zečevića ekshumirano je 2005. iz grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73. Davidović je znao da su Zečević i Husein Apaka odvedeni u logor Batković, odakle se nikada nisu vratili, i mislio je da su oni tamo ubijeni. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 153. Svjedok KDZ531 je takođe čuo da je u Batkoviću ubijen Muhamed Ćurčić, koga su zvali Hapaka. P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) (pod pečatom), str. 11. Tužilaštvo napominje da su Muhamed Ćurčić o kojem je govorio svjedok KDZ531 i Husein o kojem je govorio Osmanović ista osoba. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

²¹³⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 168.

²¹³¹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873.

²¹³² P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) (pod pečatom), str. 11. Svjedok KDZ531 je u svom svjedočenju govorio i o ubijanju koje nije povezano s logorom Batković i o tome da u vezi s tim incidentima ni

661. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od juna 1992. do juna 1995. u logoru Batković ubile najmanje šest muškaraca, bosanskih Muslimana.

(5) Posjete MKCK-a

662. MKCK je prvi put posjetio logor Batković u avgustu ili septembru 1992., evidentirao zatočenike i izdao im iskaznice.²¹³³ Prije posjeta MKCK-a, sva djeca, stariji ljudi i oni koji su bili teško pretučeni, uključujući grupu od deset muškaraca koji su bili izloženi dodatnom premlaćivanju i zlostavljanju, bili bi odvedeni iz logora i sakriveni na drugim mjestima.²¹³⁴ Ti zatočenici su skrivani i prilikom posjeta novinara.²¹³⁵ Kako bi se prikrila činjenica da nedostaju zatočenici koji su bili sakriveni i oni koji su ubijeni, kao zamjena za njih dovođeni su drugi ljudi, uključujući stražare i policiju.²¹³⁶

663. Zatočenicima je takođe bilo naloženo da lažu i da predstavnicima MKCK-a kažu da su uslovi korektni, da je hrana dobra, da dobijaju cigarete i da ih ne tuku.²¹³⁷ Svako ko ne bi rekao ono što im je naloženo bio bi teško pretučen.²¹³⁸ MKCK je zatočenicima donosio stvari kao što su ćebad, sapun, cipele, rukavice i cigarete, ali, nakon što bi MKCK otišao iz logora, vojnici bi od zatočenika uzeli što god su htjeli.²¹³⁹ Međutim, uslovi u Batkoviću jesu poboljšani nakon što su

---

protiv koga nije podignuta optužnica: P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom). Međutim, budući da se ti incidenti odnose na zatočeničke objekte koji nisu navedeni u Prilogu Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke s tim u vezi.

²¹³³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 179; P81 (MKCK-ova karta Sakiba Husrefovića). V. takođe Bogdan Subotić, T. 40178 (21. juni 2013.); D3242 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a, 1. decembar 1995.); Gojko Čekić, T. 36519–36520 (4. april 2013.); činjenica o kojoj je presuđeno 2258.

²¹³⁴ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 877; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 179; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8; Mirsad Kuralić, P74 (List sa dopunskim informacijama), str. 2 (Mirsad Kuralić nije bio civil, jer je u aprilu 1992. mobilisan u ABiH i bio je na frontu kad je zarobljen); Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12572–12573; svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 86–87, 120, 157–158. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2258.

²¹³⁵ Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12572–12573.

²¹³⁶ Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12572–12573; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom) [REDIGOVANO]; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 179.

²¹³⁷ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 878, 890. Čekić je u svom svjedočenju rekao da je MKCK vodio spiskove zatočenika i da su se zatočenici požalili samo na nedostatak tuš kabina i klozeta, nakon čega je MKCK obezbijedio materijal i u Batkoviću su napravljene dodatne tuš kabine i klozeti. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 11; Gojko Čekić, T. 36491–36492, 36497–36498, 36503 (3. april 2013.); P6258 (Zapisnik o primopredaji prostorija koje je koristio sabirni centar Batković, 5. januar 1996.). S obzirom na vjerodostojne dokaze o tome da su zatočenike skrivali i da im je bilo naloženo da se ne žale na uslove, Vijeće ne smatra da ovo svjedočenje daje konačne odgovore o tome kakvi su stvarno uslovi vladali u Batkoviću.

²¹³⁸ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 878, 890.

²¹³⁹ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

predstavnicima MKCK-a počeli da obilaze objekt.²¹⁴⁰ MKCK je do potkraj 1995. imao pristup Batkoviću i obilazio je logor.²¹⁴¹

664. Objekt Batković je raspušten početkom 1996. godine.²¹⁴²

(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici

665. U Optužnici se navodi da su u Bijeljini u ljeto 1992. uništene tri džamije.²¹⁴³

666. Riedlmayer je u svom izvještaju naveo da je džamija u Atmačićima gotovo potpuno uništena.²¹⁴⁴ Džamija u Janjarima je lakše oštećena i vandalizirana grafitima u vidu ćirilčnih slova "SRS" napisanih na zidovima.²¹⁴⁵ Džamija u Srednjoj Trnovi je potpuno uništena.²¹⁴⁶ Na dvije od tih džamija postojali su tragovi oštećenja od eksplozije, a susjedne zgrade oko sve tri džamije bile su u dobrom stanju.²¹⁴⁷ Iako se Vijeće oslanja na Riedlmayerovo svjedočenje za potrebe donošenja zaključka da su te džamije uništene i zaključka o prirodi i razmjerama oštećenja na džamijama i okolnim zgradama, Vijeće se ne oslanja na njegovo svjedočenje o tome kada su džamije uništene i ko je za to odgovoran, jer ono izlazi iz okvira njegovog stručnog iskustva i zasniva se na izjavama koje je dobio od davalaca informacija.²¹⁴⁸ Riedlmayer je u svom izvještaju govorio i o šteti nanesejoj drugim spomenicima kulture i sakralnim objektima u Bijeljini,²¹⁴⁹ ali pošto oni nisu navedeni u Prilogu D Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke o tome.

²¹⁴⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2259.

²¹⁴¹ Bogdan Subotić, T. 40178 (21. juni 2013.); D3242 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a, 1. decembar 1995.); Gojko Čekić, T. 36519–36520 (4. april 2013.).

²¹⁴² V. par. 5502.

²¹⁴³ Riječ je, konkretno, o džamiji u Atmačićima, džamiji u Janjarima i džamiji u Srednjoj Trnovi.

²¹⁴⁴ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 39; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 11–17. V. takođe svjedok KDZ531, T. 15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su uništene i tri džamije navedene pod brojem 2 u Prilogu D).

²¹⁴⁵ P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 11–17; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 40.

²¹⁴⁶ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 42.

²¹⁴⁷ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 39, 41–42.

²¹⁴⁸ P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 11–17. U Riedlmayerovom izvještaju, koji se zasniva na njegovim obilascima lokaliteta 2002. i na informacijama koje je dobio od Islamske zajednice u BiH i iz drugih izvora, navode se sljedeće džamije i stepen njihovog oštećenja: džamija u Atmačićima (gotovo potpuno uništena), džamija u Janjarima (lakše oštećena) i džamija u Srednjoj Trnovi (potpuno uništena). P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 39, 41–42.

²¹⁴⁹ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 28–40; P4068 (Izveštaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 55. I svjedok KDZ531 je u svom svjedočenju govorio o uništavanju drugih vjerskih i kulturnih objekata. P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T.

667. Iako je svjedok KDZ531 u svom svjedočenju rekao da je uništavanje džamija "nesrbima [...] bi[lo] jasan znak" da treba da napuste Bijeljinu, Vijeće smatra da je to svjedokova spekulacija i neće se oslanjati na njegovo mišljenje u vezi s tim.²¹⁵⁰ Svjedok KDZ531 je takođe izjavio da je u ljeto 1992. godine Odjeljenje za urbanizam i izgradnju rukovalo uništavanjem vjerskih i kulturnih spomenika u Bijeljini, koje je izvršila inženjerska grupa 1. krajiškog korpusa.²¹⁵¹ Pored toga, on je rekao da su bosanski Muslimani iz radnih vodova morali da pomažu u odnošenju šute nastale uništavanjem vjerskih i kulturnih objekata.²¹⁵² Svjedok KDZ531 je u svom iskazu potvrdio da je čuo da su džamija u Atmačićima, džamija u Janjarima i džamija u Srednjoj Trnovi uništene.²¹⁵³ Međutim, kad mu je postavljeno pitanje kako zna da je te džamije uništila inženjerska grupa 1. krajiškog korpusa, on je iznio ograde u vezi sa svojom izjavom i rekao da se njegova saznanja o tome ko je uništio džamije zasnivaju na informacijama iz druge ruke, čiji izvor nije naveo, i na onome što su pričali ljudi i vojnici, jer o tome nema ličnih saznanja.²¹⁵⁴ Imajući u vidu način na koji se svjedok KDZ531 ogradio u svom svjedočenju, Vijeće se nije uvjerilo da se može osloniti na to svjedočenje kako bi utvrdilo ko je uništio džamije u vezi s kojima se optuženi tereti u Optužnici.

668. Stoga, iako Vijeće, na osnovu razmatranja dokaza, konstatuje da su džamije u Atmačićima, Janjarima i Srednjoj Trnovi uništene, ono ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi moglo van svake razumne sumnje utvrditi ko ih je uništio. Vijeće se nije uvjerilo da su dokazi koje je tužilaštvo izvelo u vezi s Bijeljinom dovoljni da bi se na osnovu njih mogao izvesti zaključak da su te tri džamije uništile srpske snage.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine

669. Kao što je gore konstatovano,²¹⁵⁵ mnogi bosanski Muslimani su 1992. napustili Bijeljinu iz straha,²¹⁵⁶ dok su drugi protjerani.²¹⁵⁷ Širenju straha među stanovništvom, bosanskim

---

15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Međutim, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s objektima koji nisu navedeni u Prilogu Optužnici.

²¹⁵⁰ V. P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

²¹⁵¹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15858 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Milorad Davidović, T. 15486 (28. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je džamija u Bijeljini uništena u drugoj polovini 1993. godine). Vijeće napominje da Davidović nije naveo ko je uništio tu džamiju i čini se da njegovo svjedočenje nije vezano za konkretne džamije u vezi s kojima se optuženi tereti u Optužnici. Prema tvrdnji optuženog, s obzirom na prisustvo pripadnika paravojnih snaga i kaos koji je vladao u opštini, nema dokaza da su džamije navedene pod brojem 2 u Prilogu D uništile bilo lokalne vlasti bilo VRS. Završni podnesak odbrane, par. 1393.

²¹⁵² P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom). Svjedok KDZ531 je takođe rekao da je katolička crkva "pošteđena [...]" i to, kako se čini, zahvaljujući intervenciji pravoslavnog episkopa iz Tuzle". Svjedok KDZ531, T. 15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

²¹⁵³ Svjedok KDZ531, T. 15857–15858 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

²¹⁵⁴ Svjedok KDZ531, T. 15858 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

²¹⁵⁵ V. par. 630.

²¹⁵⁶ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4, 8–9 (pod pečatom).

Muslimanima, doprinijela je i medijska kampanja vođena u to vrijeme, kao i propaganda koju su vršili bosanski Srbi.²¹⁵⁸ Mauzer je u jednom intervjuu izjavio da se bosanski Muslimani koji su pobjegli iz Bijeljine "neće vratiti, a ja im i ne preporučujem".²¹⁵⁹

670. U avgustu 1992., u Bijeljini je ostalo približno 17.000 bosanskih Muslimana, a u Janji 12.000.²¹⁶⁰ Davidović je u svom svjedočenju rekao da je, pet dana nakon što je došao u Bijeljino, bio prisutan kad se razgovaralo o planu "za etničko čišćenje" bosanskih Muslimana koji su ostali u opštinama, između ostalog, u Bijeljini i Zvorniku.²¹⁶¹ Davidović je rekao da su o tom planu razgovarali Mauzer, drugi članovi SDS-a i članovi Kriznog štaba Bijeljina, te da je on o planu obavijestio Miću Stanišića.²¹⁶² Prema Davidovićevim riječima, plan se sastojao od tri faze. U prvoj fazi, koja je trebala da počne u septembru ili oktobru 1992., grad bi bio podijeljen i stvorila bi se atmosfera straha kako bi se bosanski Muslimani ubijedili da odu.²¹⁶³ U drugoj fazi, bosanski Muslimani koji bi odbili da se odazovu pozivu za mobilizaciju bili bi otpušteni s posla, isključili bi im struju, vodu i telefon i morali bi se prijaviti za radnu obavezu, između ostalog, na liniji

²¹⁵⁷ Milorad Davidović, T. 15528–15529 (28. juni 2011.); P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 1; Živan Filipović, T. 35811 (21. mart 2013.). Vijeće konstatuje da su početkom aprila 1992. opštinu iz straha napustili i neki bosanski Srbi, ali su se vratili kad su vlasti bosanskih Srba preduzele mjere kako bi se bezbjednosna situacija stabilizovala. D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 13; Milivoje Kićanović, T. 34882 (6. mart 2013.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 5, 7. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16057, 16080, 16081–16082 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6754 (pod pečatom); Colm Doyle, T. 2932 (28. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 94–95; John Wilson, T. 3968–3969 (21. juni 2010.) (koji je primio izvještaje o "etničkom čišćenju" u istočnoj Bosni u periodu od kraja marta do kraja aprila 1992., u kojima se pominjalo da je JNA vršila spoljno obezbjeđenje, a pripadnici paravojnih snaga su ulazili u naselja i "vršili ubistva i silovanja kao primjer stanovnicima sela kakva će ih sudbina snaći ako ne napuste to područje").

²¹⁵⁸ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 161; Milorad Davidović, T. 15527–15528 (28. juni 2011.).

²¹⁵⁹ P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 3.

²¹⁶⁰ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 149–150.

²¹⁶¹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 149–150, 156; Milorad Davidović, T. 15582 (29. juni 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2261.

²¹⁶² P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 150; Milorad Davidović, T. 15582–15584 (29. juni 2011.). Vijeće primjećuje da je Davidović u jednom razgovoru koji je s njim vođen ranije poricao da ima konkretna saznanja o ubijanju muslimanskih porodica, ali suprotno tvrdnji optuženog, to ne dovodi u pitanje njegovo svjedočenje da je Miću Stanišića obavijestio o planu uklanjanja muslimanskog stanovništva iz Bijeljine. V. Završni podnesak odbrane, par. 1116; Milorad Davidović, T. 15589 (29. juni 2011.); D1407 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH u Sarajevu, 14. januar 2008.), str. 2.

²¹⁶³ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 151. Davidović je naveo da su za tu fazu plana bili zaduženi Drago Vuković, koji je bio član Kriznog štaba, i Predrag Ješurić.

fronta.²¹⁶⁴ U trećoj fazi, plan je bio da se imućni bosanski Muslimani i intelektualci ponize tako što bi morali da rade proste poslove, kao što je čišćenje ulica.²¹⁶⁵

671. Pošto je razmotrilo dokaze, Vijeće konstatuje da je taj plan s tri faze postojao, da su vlasti bosanskih Srba u Bijeljini o njemu razgovarale i da je, u skladu s tim planom, specijalna policijska jedinica Duška Malovića, prema ideji člana Kriznog štaba Bijeljina Drage Vukovića, usadila strah u one bosanske Muslimane koji su u septembru 1992. još bili u Bijeljini.²¹⁶⁶ Vijeće takođe konstatuje da su, u skladu s drugom i trećom fazom plana, bosanski Muslimani, uključujući istaknute Muslimane koji se nisu odazvali na pozive za mobilizaciju ili radnu obavezu, poslani u logor Batković ili protjerani iz opštine.²¹⁶⁷ Policija je za to znala i to je tolerisala, i nije preuzela ništa da spriječi odvođenje ljudi u logor Batković ili da spriječi protjerivanje.²¹⁶⁸ Simultano provođenje tri faze ove operacije SDS-a natjeralo je velik broj bosanskih Muslimana da iz straha pobjegnu iz Bijeljine.²¹⁶⁹

672. Pored toga, SDS u Bijeljini sastavio je spisak imena bosanskih Muslimana koje je trebalo protjerati, koji je sadržao i imena imućnih ljudi, što je učinjeno uz Mauzerovu pomoć.²¹⁷⁰ Za

²¹⁶⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 98, 153; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 21. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264.

²¹⁶⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 98, 153–154. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264.

²¹⁶⁶ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 151–152. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264. Vijeće smatra potpuno neosnovanom tvrdnju optuženog da činjenica da je Vuković morao da prođe veoma detaljan proces provjere prije nego što je postavljen na mjesto savjetnika u kolektivnom Predsjedništvu BiH na neki način dovodi u pitanje dokaze da je on vršio protjerivanje bosanskih Muslimana. V. Završni podnesak odbrane, par. 1117; Milorad Davidović, T. 15591–15594 (29. juni 2011.). Strah je bio izazvan ubijanjem muslimanskih porodica i pljačkanjem njihovih domova. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 151–152; Milorad Davidović, T. 15506–15507 (28. juni 2011.). Iako su Vijeću predočeni konkretni dokazi o ubijanju koje je izvršila Malovićeva grupa, ono neće donositi zaključak o tome, pošto to nisu incidenti ubijanja navedeni u prilogima Optužnici, ali te dokaze prihvata za potrebe donošenja zaključka da je stvorena atmosfera straha.

²¹⁶⁷ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 98, 153; Milorad Davidović, T. 15517 (28. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 21. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264.

²¹⁶⁸ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 153.

²¹⁶⁹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 160. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264. Svjedoci odbrane su osporavali činjenicu o kojoj je presuđeno 2264 i sugerisali su da SDS nije imao takav plan niti su oni čuli da su se u opštini događale takve stvari, te da problemi s kojima su se bosanski Muslimani eventualno suočavali nisu poticali od organa vlasti u Bijeljini, koji su sve građane tretirali jednako: D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 42; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 27; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 21; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 25. Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je zaključilo da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu neiskrenost, evazivnost, uskraćivanje informacija, protivrječnosti i pristrasnost.

²¹⁷⁰ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 92, 150, 162, 206; Milorad Davidović, T. 15593–15594 (29. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio sljedeće: (i) da je vidio da su funkcioneri, bosanski Srbi, sastavili spisak imena bosanskih Muslimana "koje treba očistiti"; (ii) da se spisak imena imućnih bosanskih Muslimana koje je trebalo opljačkati i ubiti nalazio kod arkanovaca i Mauzerovih ljudi; i (iii) da je u više navrata intervenisao da neki ljudi budu skinuti sa spiska, što je rukovodstvo bosanskih Srba u većini slučajeva uradilo,

sastavljanje spiskova i koordinaciju protjerivanja bio je zadužen Dragomir Ljubojević, predsjednik Skupštine opštine i vođa SDS-a.²¹⁷¹ Uz pomoć Mauzerove jedinice, Vojkan Đurković, koji je radio za SDS kao operativac na terenu u Bijeljini, ujedno i arkanovac,²¹⁷² obilazio je ljude sa spiska kako bi od njih iznudio imovinu.²¹⁷³ Đurković je nekim bosanskim Muslimanima obećavao da će ih uz novčanu naknadu prebaciti preko Drine, dok su drugi koji su ostali "zaplašivani i prećeno im je".²¹⁷⁴ U nekim slučajevima, ukućanima bi bilo dato deset minuta da se spakuju, nakon čega bi ih ukrcali u kamione.²¹⁷⁵

673. Neki bosanski Muslimani su na početku plaćali kako bi ostali u Bijeljini.²¹⁷⁶ Od početka aprila 1992. pa sve do kraja rata, Ješurić i njegov kolega u MUP-u Srbije, Puzović, organizovali su dnevni prevoz bosanskih Muslimana preko Srbije u treće zemlje, a oni bosanski Muslimani koji su

---

ali je bilo i slučajeva kada je odbilo da to uradi); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3, 6 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15844–15845 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2261; 2262.

²¹⁷¹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15845 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Ljubojević je osporavao svoje učešće u tome i poricao da je ikada planirao protjerivanje bosanskih Muslimana ili ih protjerivao. Ljubojević je u svom svjedočenju takođe rekao da od rukovodstva SDS-a nikada nije dobio naređenje za protjerivanje nesrba iz opštine. Pored toga je rekao da ta opština nije bila u njegovoj zoni odgovornosti i da nije bio tamo prisutan jer je bio na bolovanju. D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da je to svjedočenje pouzdano i smatra da je Ljubojeviću očigledno bilo u interesu da se ogradi od tih događaja. Vijeće je imalo u vidu da je taj svjedok bio evazivan kad je svjedočio o tom pitanju i da njegovo svjedočenje karakteriše neiskrenost. Pored toga, to svjedočenje se kosi s neposrednim dokazima da je on u dva navrata viđen kako zagovara protjerivanje bosanskih Muslimana iz Bijeljine. **[REDIGOVANO]**.

²¹⁷² Dragomir Andan, T. 40869 (5. juli 2013.); Milorad Davidović, T. 15714–15716 (30. juni 2011.); Dragomir Ljubojević, T. 35897–35898 (22. mart 2013.). V. takođe P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini, s transkriptom) (Davidović je identifikovao Đurkovića na tom video-snimku); Živan Filipović, T. 35799 (21. mart 2013.); D1136 (Izveštaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), par. 6.

²¹⁷³ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 159. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2262. Davidović je u svom svjedočenju rekao da se dio profita ostvarenog pljačkom u Bijeljini slao optuženom i Krajišniku na Pale i da se Vojkan Đurković hvalio da je išao kod optuženog i Krajišnika i dao im novac. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 165; Milorad Davidović, T. 15725, 15730 (30. juni 2011.). Međutim, Vijeće ne smatra da se, bez dalje potkrepe, može osloniti na to svjedočenje, budući da je Davidović u unakrsnom ispitivanju priznao da je Đurković bio čovjek koji je volio da se hvali i da ne može da kaže koliko je bilo istine u tome što je govorio i da li je to bilo hvalisanje ili laž. Milorad Davidović, T. 15728–15730 (30. juni 2011.). Đurkovića su zvali i Puškar. Živan Filipović, T. 35799 (21. mart 2013.); Milivoje Kićanović, T. 34900 (6. mart 2013.).

²¹⁷⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 159–160, 165; Milorad Davidović, T. 15532–15533 (28. juni 2011.), 15724–15725 (30. juni 2011.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15855 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 2 (pod pečatom). V. takođe Jeremy Bowen, T. 10100–10101 (13. januar 2011.); P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1–2; Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14.

²¹⁷⁵ Milorad Davidović, T. 15532–15533 (28. juni 2011.), T. 15594–15595 (29. juni 2011.), T. 15728 (30. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 160; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 1 (pod pečatom).

²¹⁷⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2262.

htjeli da odu morali su "debelo" da plate da bi dobili potrebne putne isprave.²¹⁷⁷ Drugi su odmah zatočeni, oduzete su im dragocjenosti i prebačeni su u "međuprostor" između zaraćenih strana, gdje su ponekad boravili danima prije nego što su mogli preći na teritoriju pod muslimanskom kontrolom.²¹⁷⁸

674. Prema svjedočenjima svjedoka odbrane, (i) nije postojala organizovana kampanja lokalnih vlasti s ciljem protjerivanja bosanskih Muslimana iz Bijeljine; (ii) bosanski Muslimani nisu protjerani, nego su dobrovoljno napustili područja na kojima su vođena borbena dejstva i područja na kojima bosanski Muslimani više nisu bili u većini; (iii) bosanski Muslimani koji su htjeli da ostanu, mogli su to da urade, i radili su normalno tokom cijelog rata; (iv) bosanski Muslimani su tražili da napuste opštinu zbog niza faktora, uključujući porast broja izbjeglica, bosanskih Srba, u opštini i sve veću etničku podijeljenost; (v) nije postojao spisak s imenima bosanskih Muslimana koje je trebalo protjerati; (vi) Đurković nikada nije bio član SDS-a i, mada on jeste vodio bosanske Muslimane na liniju razdvajanja, on im je samo, na njihov zahtjev, pomagao da napuste to područje; (vii) Đurković nije imao veliku jedinicu naoružanih ljudi koja bi bila u stanju da prisilno protjera tako veliku grupu bosanskih Muslimana; i (viii) vlasti su omogućavale dobrovoljni odlazak bosanskih Muslimana i pozivale su na preduzimanje mjera protiv grupa koje su pokušavale da naruše odnose i izvrše pritisak na bosanske Muslimane da napuste opštinu.²¹⁷⁹ Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da su ona u velikoj mjeri zasnovana na pretpostavkama i spekulacijama samih svjedoka i da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu znatne protivrječnosti i evazivnost. Vijeće je takođe imalo u vidu da je to u suprotnosti s vjerodostojnim dokazima koji su mu predloženi, a tiču se umiješanosti vlasti bosanskih Srba u protjerivanje stanovništva, bosanskih Muslimana.²¹⁸⁰

²¹⁷⁷ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 162–163; P2885 (Izvod iz video-priloga Studija Tuzla TV BiH o protjeranim ljudima iz Semberije); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 26; Milorad Davidović, T. 15533 (28. juni 2011.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4–5 (pod pečatom).

²¹⁷⁸ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 160; Milorad Davidović, T. 15532–15533 (28. juni 2011.), 15724–15725 (30. juni 2011.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15855 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 2 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2261, 2262.

²¹⁷⁹ D3089 (Izjava svjedoka Milivoje Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 25; Milivoje Kićanović, T. 34897–34898, 34900–34901, 34908, 34910–34913 (6. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 24; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 15, 21; Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.); D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 18; Dragomir Ljubojević, T. 35910, 35920 (22. mart 2013.).

²¹⁸⁰ V. par. 669–671.

675. Radi "protjerivanja nesrba i konfiskacije njihove imovine" osnovana je privatna agencija u kojoj su radili pripadnici MUP-a, ali koja zvanično nije bila dio MUP-a.²¹⁸¹ Od mnogih bosanskih Muslimana tražilo se da potpišu izjavu da svu svoju imovinu ostavljaju toj agenciji, koja je u njihove kuće kasnije smještala srpske izbjeglice.²¹⁸² Napuštene kuće bosanskih Muslimana noću su pljačkali pripadnici seoskih straža, koji su bili pod kontrolom Glavnog odbora SDS-a u Bijeljini, nakon čega se imovina prebacivala u Srbiju, a kuće bi bile dodijeljene Srbima.²¹⁸³

676. Đurković je uhapšen nakon što je protjerao jednog bosanskog Muslimana koji je bio dobar s visokopozicioniranim članovima SDS-a i koji je u okviru VRS-a formirao vojnu jedinicu čiji pripadnici su bili bosanski Muslimani.²¹⁸⁴ Međutim, taj postupak je obustavljen, a Đurković je pušten na slobodu kad je predočio dokumente prema kojima je za protjerivanje muslimanskih stanovnika iz Bijeljine dobio ovlaštenje i nalog.²¹⁸⁵ U julu 1995., SJB Bijeljina je podnio zahtjev za pokretanje postupka protiv Đurkovića zbog protjerivanja bosanskih Muslimana bez znanja opštinskih vlasti.²¹⁸⁶ Međutim, Vijeće napominje da se taj zahtjev odnosi na jedan konkretan incident iz jula 1995., a iz dokaza nije jasno da li je taj postupak proveden do kraja, odnosno da li je Đurković pušten na slobodu.²¹⁸⁷ Filipović je u svom svjedočenju rekao da je Đurković u BiH oslobođen optužbi za prisilno protjerivanje bosanskih Muslimana.²¹⁸⁸ Izvedeni dokazi, međutim, ne nude nikakve detalje o tome kad je taj postupak završen; pored toga, iz dokaza se ne vidi da li se taj postupak odnosio na neki konkretni incident ili period. Vijeće je mišljenja da dokazi izvedeni u vezi s tim pitanjem ne daju konačne odgovore i ne sadrže detalje i ne smatra da oni pokazuju, kao što tvrdi optuženi, da je Đurković bio lažno optužen.²¹⁸⁹

²¹⁸¹ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4 (pod pečatom).

²¹⁸² P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4–5 (pod pečatom); Milorad Davidović, T. 15789 (30. juni 2011.). V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 62–63. Ljubojević je u svom svjedočenju rekao da izbjeglice nisu smještane samo u kuće bosanskih Muslimana, nego i u kuće bosanskih Srba, i da je postojala komisija koja je vodila spiskove imovine dodijeljene na korištenje raseljenim licima, ali da je ta imovina nakon rata vraćena ranijim vlasnicima. Dragomir Ljubojević, T. 35906, 35917–35918 (22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da dokazi da su i napuštene kuće bosanskih Srba korištene za smještaj izbjeglica dovode u pitanje dokaze o tome na koji su način bosanski Muslimani prisiljavani da potpisuju izjave kojim svoju imovinu ostavljaju drugima. Vijeće je takođe imalo u vidu da je Ljubojević prilikom ispitivanja o protjerivanju bosanskih Muslimana iz Bijeljine pokazivao znakove neiskrenosti i evazivnosti.

²¹⁸³ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 89; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2263.

²¹⁸⁴ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15856 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Dragomir Ljubojević, T. 35914–35915 (22. mart 2013.).

²¹⁸⁵ P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15856 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.).

²¹⁸⁶ D1429 (Zahtjev Skupštine opštine Bijeljina, 24. juli 1995.), str. 1–2; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14.

²¹⁸⁷ D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14; Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.).

²¹⁸⁸ Živan Filipović, T. 35811–35812 (21. mart 2013.).

²¹⁸⁹ Završni podnesak odbrane, par. 1387.

677. Dana 9. septembra 1992., Skupština bosanskih Srba u Bijeljini izdala je proglas u kojem se svi građani koji su napustili svoje domove pozivaju da se vrate, a građani "drugih nacionalnosti" uvjeravaju da će se njihova prava poštovati i da niko ko je bio pripadnik "neprijateljskih snaga", ali nije počinio zločine nad srpskim narodom, neće biti krivično gonjen.²¹⁹⁰ Mada je bilo bosanskih Muslimana koji su se vratili u Bijeljini,²¹⁹¹ broj bosanskih Muslimana u Bijeljini bio je i u maju 1993. malen,²¹⁹² a u septembru 1993. protjerivanje preostalih bosanskih Muslimana koje su vršili Đurković i ljudi pod njegovom komandom se intenziviralo.²¹⁹³ Isti proces protjerivanja bosanskih Muslimana nastavio se do avgusta i septembra 1994. godine.²¹⁹⁴

678. Sistematsko protjerivanje bosanskih Muslimana nastavilo se do potpisivanja Daytonskog sporazuma, a u vrijeme potpisivanja tog sporazuma u Bijeljini je ostalo svega još 500-1.000 bosanskih Muslimana.²¹⁹⁵ Bijeljina je time u suštini pretvorena u "etnički čist srpski grad".²¹⁹⁶

²¹⁹⁰ D114 (Proglas Skupštine RS-a, 9. septembar 1992.), str. 1.

²¹⁹¹ Momčilo Mandić, T. 5278 (15. juli 2010.); Milorad Davidović, T. 15732 (30. juni 2011.); D473 (MUP SrRBiH, Rezime sa radnog sastanka MUP-a održanog 20. avgusta 1992.), str. 10 (u kojem se sugeriše da su se neki bosanski Muslimani vratili u svoje domove u Bijeljini pod uticajem izjava optuženog i Panića); Milivoje Kićanović, T. 34912 (6. mart 2013.).

²¹⁹² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 273; David Harland, T. 2116-2117 (7. maj 2010.).

²¹⁹³ P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 1–2 (pod pečatom); P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), str. 4; P5423 (Izveštaj UNPROFOR-a, 20. septembar 1994.), str. 2. Ali v. P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1 (gdje Đurković poriče izvještaje o svojim postupcima). Vijeće smatra da je to Đurkovićev pokušaj da se ogradi od zlostavljanja bosanskih Muslimana i stoga se neće oslanjati na taj dio dokaza.

²¹⁹⁴ P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), str. 2, 4; P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), str. 4; P5483 (Saopštenje za štampu MKCK-a u vezi s prisilnim premještanjem stanovništva, 30. avgust 1994.); P2087 (Protestno pismo UNHCR-a Radovanu Karadžiću, 5. septembar 1994.); P2458 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 11. septembar 1994.), str. 2–3; P2885 (Izvod iz video-priloga Studija TV BiH o protjeranim ljudima iz Semberije); P5423 (Izveštaj UNPROFOR-a, 20. septembar 1994.), str. 2; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); P2932 (Izveštaj MKCK-a u vezi s Bijeljinom, 19. septembar 1994.). Ljubojević je osporio tačnost tog dokumenta MKCK-a. Dragomir Ljubojević, T. 35912 (22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da je Ljubojevićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Svjedok nije objasnio zašto smatra da je taj dokument netačan, već je samo rekao da ne zna za te incidente ni za taj obrazac protjerivanja. Vijeće je takođe imalo u vidu da svjedočenje tog svjedoka karakterišu evazivnost i nedostatak otvorenosti u vezi s tim pitanjem.

²¹⁹⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 162, 164. V. takođe P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 87–88.

²¹⁹⁶ Jeremy Bowen, T. 10100–10101 (13. januar 2011.); P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1–2; P2932 (Izveštaj MKCK-a u vezi s Bijeljinom, 19. septembar 1994.); Milorad Davidović, T. 15531–15532 (28. juni 2011.); Milorad Davidović, T. 15717 (30. juni 2011.). V. takođe P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 30. Mihajlović je u svom svjedočenju rekao da rukovodstvo bosanskih Srba u Bijeljini nikada nije dobilo uputstvo od republičkih organa da vrši preseljavanje nesrba iz Bijeljine i da opštinskim službenicima nikada nije izdato takvo naređenje: D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 13. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da je svjedoku bilo u interesu da se ogradi od zločina koji su, prema navodima, počinjeni u Bijeljini i da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti. Ljubojević je takođe u svom svjedočenju rekao da je 1995. u opštini ostalo približno 10.000 bosanskih Muslimana i da mu nije poznato da je postojao obrazac protjerivanja. D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 14. V. takođe Dragomir Ljubojević, T. 35915

679. Pošto je razmotrilo ukupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska bosanskih Muslimana, Vijeće konstatuje da su oni bili prisiljeni da napuste Bijeljino.

ii. *Bratunac*

(A) Optužbe

680. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Bratuncu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.²¹⁹⁷ U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Bratunac, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.²¹⁹⁸

681. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bratuncu obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti,²¹⁹⁹ ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima,²²⁰⁰ te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.²²⁰¹ Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.²²⁰²

682. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bratuncu obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.²²⁰³ U vezi s tačkom 1

(22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da je Ljubojevićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Njegovo svjedočenje o tom pitanju karakterišu evazivnost i neiskrenost.

²¹⁹⁷ Optužnica, par. 48–49.

²¹⁹⁸ Optužnica, par. 37–38.

²¹⁹⁹ Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 3.1, 3.2 iz Priloga A Optužnici.

²²⁰⁰ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

²²⁰¹ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.

²²⁰² Optužnica, par. 40(a), 60(a), 63(a), 63(b).

²²⁰³ Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se konkretno navodi da su ti uslovi uključivali neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici. Vijeće napominje da tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja niti za prisilni rad na liniji fronta u Bratuncu. Optužnica, fusnote 5, 7.

Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Bratuncu navedenim u prilogima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje i premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, djelo u osnovi genocida.²²⁰⁴ U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bile zatočene u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, nehumane uslove života, kao i neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.²²⁰⁵

683. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bratuncu obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;²²⁰⁶ (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;²²⁰⁷ (iii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bratuncu, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;²²⁰⁸ (iv) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;²²⁰⁹ i (v) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.²²¹⁰

684. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.²²¹¹ S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Bratuncu na kojima su oni zakonito boravili.²²¹² Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih

---

²²⁰⁴ Optužnica, par. 40(b).

²²⁰⁵ Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.

²²⁰⁶ Optužnica, par. 56, 60(f).

²²⁰⁷ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.

²²⁰⁸ Optužnica, par. 60(i).

²²⁰⁹ Optužnica, par. 60(j). V. incident 6 iz Priloga D Optužnici.

²²¹⁰ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

²²¹¹ Optužnica, par. 68–75.

²²¹² Optužnica, par. 69, 72.

objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.²²¹³ Prema daljnim navodima, djela prisilnog raseljavanja nastavila su se u periodu od januara do marta 1993., kada su srpske snage napale područje Konjević Polja u Bratuncu.²²¹⁴

(B) Uvodni period

685. Bratunac je opština na istoku BiH, smještena južno od Zvornika, istočno od Vlasenice i sjeverno od Srebrenice.²²¹⁵ Rijeka Drina čini granicu između Bratunca i Srbije na istoku.²²¹⁶ Prije rata, opština Bratunac je imala približno 33.000 stanovnika, od čega približno 62% bosanskih Muslimana, 36% bosanskih Srba i 2% pripadnika drugih grupa.²²¹⁷ Sam grad Bratunac imao je između 7.000 i 8.000 stanovnika.²²¹⁸

686. SDS je u Bratuncu osnovan nakon sastanka održanog 8. avgusta 1990. i za predsjednika Opštinskog odbora SDS-a izabran je Miroslav Deronjić, koji je kasnije izabran za predsjedavajućeg Opštinskog odbora.²²¹⁹ Deronjić je bio najuticajniji srpski funkcioner u Bratuncu.²²²⁰ Osnivačka skupština SDA u Bratuncu održana je u septembru 1990. godine.²²²¹ Nakon osnivanja nacionalnih stranaka, i s pogoršavanjem odnosa između etničkih grupa, u opštini je rastao strah.²²²²

²²¹³ Optužnica, par. 71.

²²¹⁴ Optužnica, par. 72.

²²¹⁵ D484 (Mapa BiH).

²²¹⁶ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 26(a).

²²¹⁷ P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), *e-court* str. 30, 33, 36, 39; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 3; Dževad Gušić, T. 17813 (24. avgust 2011.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 4; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17882 (25. avgust 2011.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 10; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 28; D225 (Mapa etničkog sastava BiH prema popisu stanovništva iz 1991. godine).

²²¹⁸ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 4.

²²¹⁹ P4376 (Zapisnik s prvog sastanka Inicijativnog odbora za formiranje SDS-a u Bratuncu, 8. avgust 1990.), str. 1–2. V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 6–7, 12; P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 8; Mušan Talović, T. 17638 (22. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 6; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 9 (pod pečatom).

²²²⁰ Srblav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 9260; Srblav Davidović, T. 24384 (9. februar 2012.). Članovi rukovodstva SDS-a u Bratuncu bili su i Ljubisav Simić i Rodoljub Đukanović. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 19; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.).

²²²¹ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 10. Dana 20. marta 1992. ili približno tog datuma, za predsjednika SDA u Bratuncu postavljen je Dževad Gušić. Dževad Gušić, T. 17778 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 5, 71; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3203 (Rezime podataka o Dževadu Gušiću, 2. maj 2003.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 9, 17 (pod pečatom).

²²²² P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 10; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 3–4; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 7, 10. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 8–9; D3126 (Izjava svjedoka

687. Na višestranačkim izborima većinu glasova u Bratuncu dobila je SDA. Formirana je koaliciona vlada i rukovodeći položaji su podijeljeni između predstavnika SDA i predstavnika SDS-a.²²²³ Predsjednik Skupštine opštine bio je Nijaz Dubišić, bosanski Musliman, dok je Izvršni odbor za predsjednika imao bosanskog Srbina, uz ravnopravnu zastupljenost bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.²²²⁴ Krajem 1991., za načelnika policije postavljen je Senad Hodžić, a komandant Štaba TO-a bio je Džemo Hodžić, bosanski Musliman.²²²⁵ S vremenom je između SDS-a i SDA počelo dolaziti do nesuglasica u vezi s ljudima predloženim za određene položaje.²²²⁶

688. Počevši od 1991., među bosanskim Srbima je raslo nacionalističko raspoloženje i bilo je sve više slučajeva zastrašivanja bosanskih Muslimana.²²²⁷ Članovi SDS-a ispisivali su parole na ulicama i saobraćajnim znakovima, kao i na javnoj i privatnoj imovini, s pogrđnim porukama upućivanim bosanskim Muslimanima, kao što su "Muslimani, balije, Turci, selite se, bićete poklani" i "Bosne više nema".²²²⁸ Bilo je i parola s imenima Slobodana Miloševića, optuženog i "četničkih" komandanata iz Drugog svjetskog rata i poruka kao što je "Ovo je Srbija, Velika Srbija".²²²⁹ Uporedo s tim događanjima, predstavnici SDS-a su izjavljivali da suživot nije moguć i da je Bratunac "srpska opština".²²³⁰

689. Retorika se zaoštravala i kod bosanskih Muslimana, koji su poručivali da Srbi treba da odu u Srbiju i da BiH pripada Muslimanima, što je dovelo do toga da su se mnogi bosanski Srbi odselili iz Bratunca u Srbiju.²²³¹ Do daljeg porasta napetosti došlo je (i) kada su izvršeni napadi na vođe

---

Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 21; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 6; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 8.

²²²³ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 7; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 4, 10a; Dževad Gušić, T. 17813, 17843, 17846 (24. avgust 2011.); D1658 (Dopis Skupštine opštine Bratunac, 5. mart 1991.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 12 (pod pečatom); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 30; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 12; Milenko Katanić, T. 24513–24514 (10. februar 2012.). V. takođe P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 6.

²²²⁴ Dževad Gušić, T. 17815–17819 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 5–6, 10, 71; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); Rodoljub Đukanović, T. 36163 (27. mart 2013.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 2, 12. V. takođe Milenko Katanić, T. 24515 (10. februar 2012.).

²²²⁵ P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 10b, 71; Dževad Gušić, T. 17818–17819 (24. avgust 2011.). V. takođe Milenko Katanić, T. 24515 (10. februar 2012.).

²²²⁶ D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 30; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 12. V. takođe Dževad Gušić, T. 17843 (24. avgust 2011.).

²²²⁷ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 13–14, 16.

²²²⁸ Dževad Gušić, T. 17789 (24. avgust 2011.).

²²²⁹ Dževad Gušić, T. 17779–17780, 17789 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 42.

²²³⁰ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 14, 17.

²²³¹ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 7–11; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 13; Milenko Katanić, T. 24516, 24530 (10. februar 2012.). V. takođe

bosanskih Srba²²³² i članove SDS-a; (ii) kada su bosanski Muslimani bojkotovali pozive JNA za mobilizaciju, ali su počeli da odlaze u Hrvatsku na obuku;²²³³ i (iii) kada je u jesen 1991. izvršena mobilizacija rezervnog sastava policije, u kojem su, u slučaju Bratunca, više od 60% činili bosanski Muslimani.²²³⁴

690. Na sjednici Opštinskog odbora SDS-a Bratunac održanoj u februaru 1991., Deronjić i drugi odabrani su da pregovaraju sa SDA.²²³⁵ Na jednoj drugoj sjednici Opštinskog odbora SDS-a, održanoj 12. aprila 1991., dogovoreno je da će se od centrale SDS-a zatražiti uputstvo "po pitanju referenduma i našeg ponašanja i rada", kao i da se regionalno prekranje opštinskih granica do kojeg je došlo u Banjaluci "podražava [...] u potpunosti [...] i da se i na našim područjima postave ta pitanja".²²³⁶ Napomenuto je i da se Predsjedništvo u Bratuncu mora hitno sastati s optuženim u vezi s pokrenutim pitanjima.²²³⁷

691. U tom periodu bilo je sve više zastrašivanja rukovodećih kadrova, bosanskih Muslimana, i incidenata premlaćivanja istaknutih bosanskih Muslimana.²²³⁸ Bosanski Srbi su postavili barikade na putevima.²²³⁹ U SJB-u se pojačalo nepovjerenje između policajaca bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.²²⁴⁰ Dževad Gušić, predsjednik SDA u Bratuncu, bio je izložen zastrašivanju i na njega je u nekoliko prilika pucano dok je izlazio iz svoje kuće.²²⁴¹ Pored toga, iz sela bosanskih Srba noću je otvarana vatra na sela bosanskih Muslimana, a neki bosanski Muslimani su odvedeni

---

D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 8, 12; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 6. Ali v. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 17.

²²³² D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 20; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 14, 23; Rodoljub Đukanović, T. 36148 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 24.

²²³³ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 15, 19–20; D3399 (Dopis SJB-a Bratunac CSB-u Tuzla, 17. mart 1992.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 8–11, 13, 15; D260 (Pismo SDA u vezi s obukom u MUP-u Hrvatske, 11. juli 1991.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17895 (25. avgust 2011.). V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 20, 22; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 5–6; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 3.

²²³⁴ Tu mobilizaciju je naredio Alija Delimustafić iz MUP-a. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 18; Rodoljub Đukanović, T. 36149–36150 (27. mart 2013.). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 6.

²²³⁵ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 10.

²²³⁶ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 13. Vijeće odbacuje Đukanovićevo svjedočenje da komunikacije između Bratunca i Pala praktički nije ni bilo, izuzev jednog naređenja optuženog u vezi s humanitarnim konvojem. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 51; Rodoljub Đukanović, T. 36147, 36169–36170, 36172–36173, 36178, 36179, 36191–36192, 36202, 36209–36210 (27. mart 2013.). Vijeće je mišljenja da Đukanovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, krajnja evazivnost i pokazatelji neiskrenosti i ne smatra da je ono u ovom pogledu pouzdano.

²²³⁷ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 13.

²²³⁸ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 15; Dževad Gušić, T. 17795 (24. avgust 2011.).

²²³⁹ Mušan Talović, T. 17647–17649 (22. avgust 2011.). V. takođe P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 77–78; Dževad Gušić, T. 17849 (24. avgust 2011.).

²²⁴⁰ D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 3–5.

²²⁴¹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 44–47.

iz svojih domova i ubijeni.²²⁴² Sukobljavanja i podjela između etničkih grupa bilo je sve više i na radnim mjestima.²²⁴³

692. Međunacionalni odnosi su se dodatno pogoršali krajem avgusta 1991., nakon što pristalice SDS-a – koje su imale pomoć jedne jedinice JNA i pripadnika policije bosanskih Srba – nisu uspjele u svojim zahtjevima da od Opštinskog sekretarijata preuzmu vojnu dokumentaciju kako bi se identifikovala imena muškaraca radi mobilizacije.²²⁴⁴ Njihove pokušaje da dobiju tu kartoteku vojnih obveznika osujetila je okupljena masa pristalica SDA i pripadnika policije, bosanskih Muslimana.²²⁴⁵ U Bratuncu je nakon tog incidenta došlo do porasta međunacionalnih sukoba,²²⁴⁶ što je narušilo koalicionu vlast.²²⁴⁷

693. Napetosti i nepovjerenje porasli su još više u septembru 1991., nakon incidenta u Kravici u kojem su bosanski Muslimani napadnuti iz zasjede, i neki od njih su bili ranjeni, a neki su poginuli.²²⁴⁸ Masa bosanskih Muslimana, koja se okupila, zahtijevala je da se taj incident istraži i tražila da se počinioci izvedu pred lice pravde.²²⁴⁹ Situacija se smirila tek nakon što su u Bratunac

²²⁴² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 31–33 (pod pečatom); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 45a, 74. V. takođe P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6–8; Suad Džafić, T. 18193 (1. septembar 2011.). Vijeće je to ubijanje imalo u vidu samo za potrebe definisanja opšteg konteksta u Bratuncu, pošto se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

²²⁴³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 30 (pod pečatom).

²²⁴⁴ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 20, 25; Dževad Gušić, T. 17822 (24. avgust 2011.). V. takođe D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 1; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 10; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 11.

²²⁴⁵ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 12; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 20–25; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 19–20 (pod pečatom); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 23; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 11; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 20–23; svjedok KDZ605, T. 17894–17895 (25. avgust 2011.); Momir Nikolić, T. 24713 (14. februar 2012.). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 15–16; D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 7, 10–12; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 11–13.

²²⁴⁶ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 24; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 17; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 24; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 14.

²²⁴⁷ Milenko Katanić, T. 24517 (10. februar 2012.).

²²⁴⁸ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 33, 79; Dževad Gušić, T. 17824 (24. avgust 2011.); D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 14; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 25–26, 28; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 19–20, 22–24; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 23, 25–26. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 13–14 (pod pečatom); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 21; D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2. Đukanović je u svom svjedočenju rekao da su bosanski Muslimani iskoristili taj incident za to da se "ponaša[ju] još okrutnije" i kao opravdanje za masovno naoružavanje. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 21, 24. V. takođe D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2. Vijeće napominje da Đukanovićevo svjedočenje karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti, spekulacije i pokazatelji neiskrenosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja u vezi s ovim pitanjem.

²²⁴⁹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 33–34. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 14 (pod pečatom).

došle političke vođe, uključujući Nikolu Koljevića, i bosanskim Muslimanima javno obećale da će se pokrenuti istraga.²²⁵⁰ Međutim, Koljević je kasnije otišao na mjesto događaja i uvjeravao bosanske Srbe koji su se tamo okupili da istrage neće biti; optuženi je i sam preko radija garantovao da se neće pokretati istraga.²²⁵¹ Pojačane napetosti doprinijele su jačanju osjećaja nesigurnosti, koji je obje etničke grupe naveo na to da počnu da drže noćne straže oko svojih kuća.²²⁵²

694. Prije nego što je trebala biti sazvana sjednica Skupštine opštine, SDS je postavio ultimatum, insistirajući na podjeli vlasti po principu 50:50, uprkos tome što je bio u manjini.²²⁵³ SDA je prihvatila taj ultimatum.²²⁵⁴

(1) Militarizacija Bratunca

695. Prije višestranačkih izbora, JNA je povukla naoružanje lokalnog TO-a i stavila ga pod svoju kontrolu.²²⁵⁵ Krajem avgusta 1991., funkcioneri iz SDS-a, uključujući Deronjića, kao i JNA, organizovali su obuku lokalnih bosanskih Srba i podijelili im to naoružanje.²²⁵⁶ Krajem 1991. i početkom 1992., vojne formacije JNA premještene su bliže Bratuncu, a u okolnim selima i na okolnim brdima zabilježeno je pojačano kretanje vojnih vozila i ljudstva.²²⁵⁷

²²⁵⁰ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 27–28; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 35. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 22.

²²⁵¹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 35.

²²⁵² D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 29–30, 32; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 25. V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 7, 9; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 8; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 14 (pod pečatom).

²²⁵³ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 10-10a; Dževad Gušić, T. 17813–17814 (24. avgust 2011.). V. takođe D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 17.

²²⁵⁴ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 10. SDS je prije višestranačkih izbora uspio kod poslanika u Skupštini opštine ishoditi da se Statut Skupštine promijeni tako da se za donošenje odluka traži dvotrećinska većina, što je imalo za posljedicu da SDA nakon izbora nije mogla da donese nijednu odluku bez podrške SDS-a. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 7–8; Dževad Gušić, T. 17813–17814 (24. avgust 2011.).

²²⁵⁵ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 18, 74. JNA je preuzela kompletno naoružanje i municiju TO-a na osnovu naređenja Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ od 14. maja 1990. godine. P3201 (Naređenje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 14. maj 1990.), str. 1–2.

²²⁵⁶ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 25; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 19, 27–27a, 30b, 62; Dževad Gušić, T. 17794–17795 (24. avgust 2011.). V. takođe D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 21, 23 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da su bosanski Srbi počeli da kupuju oružje tek kad su vidjeli da se bosanski Muslimani masovno naoružavaju i poricali su svoje učešće u podjeli oružja. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 32; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 24, 54; Rodoljub Đukanović, T. 36148–36149 (27. mart 2013.). Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće ima u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti i pokazatelji neiskrenosti.

²²⁵⁷ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 26–26a; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 10, 21 (pod pečatom).

696. SDA je, takođe, podijelila oružje bosanskim Muslimanima²²⁵⁸ i osnovan je muslimanski krizni štab.²²⁵⁹ Seljani, bosanski Muslimani, organizovali su lokalne straže.²²⁶⁰

(2) Podjela opštinskih struktura

697. U oktobru 1991., nakon što je optuženi proglasio vanredno stanje u SDS-u, Opštinski odbor SDS-a Bratunac održao je vanredni sastanak.²²⁶¹ Deronjić je na tom sastanku obavijestio prisutne o uputstvima Glavnog odbora SDS-a.²²⁶² Na sastanku je formiran Krizni štab SDS-a Bratunac, s Deronjićem kao načelnikom.²²⁶³ Pored toga, predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Bratunac obavijestio je učesnike sastanka o pripremama za regionalizaciju.²²⁶⁴ Dana 25. oktobra 1991., Opštinski odbor SDS-a odobrio je proširivanje sastava Kriznog štaba SDS-a.²²⁶⁵ Krizni štab SDS-a sastao se 26. oktobra 1991. i raspravljao o pitanju formiranja regija.²²⁶⁶

698. Dana 23. decembra 1991., Opštinski odbor SDS-a održao je sastanak na kojem je predstavljeno Uputstvo s varijantom A i B.²²⁶⁷ Deronjić je obavijestio članove stranke o sjednici Predsjedništva SDS-a i rekao da je donesena odluka o formiranju SrRBiH, te da je za Bratunac

²²⁵⁸ D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 30; Momir Nikolić, T. 24712 (14. februar 2012.). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 8; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 6–7; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 10 (pod pečatom).

²²⁵⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 17 (pod pečatom). V. takođe D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 50; Dževad Gušić, T. 17818, 17826–17827, 17831, 17836–17837 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 71, 73–74. Vijeće konstatuje da su u Bratuncu postojale oružane formacije bosanskih Muslimana. Svjedok KDZ480, T. 24236 (7. februar 2012.); D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 1–3.

²²⁶⁰ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 73. V. takođe D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 2.

²²⁶¹ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 1; Dževad Gušić, T. 17797–17798 (24. avgust 2011.). P5831 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miljane, prezime nepoznato, 17. oktobar 1991.). V. takođe P6238 (Odluka Radovana Karadžića, 18. oktobar 1991.); Dorothea Hanson, T. 14857–14859 (17. juni 2011.).

²²⁶² P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 1. V. takođe P2589 (Izvjestaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), fusnota 13.

²²⁶³ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 1–2; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 6, 11; Dževad Gušić, T. 17794 (24. avgust 2011.); P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 8; Mušan Talović, T. 17638 (22. avgust 2011.); P3204 (Spisak bratunačkog vodstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 9 (pod pečatom). V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 6–7, 13; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 29; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 19.

²²⁶⁴ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 2.

²²⁶⁵ P3198 (Zapisnik sa 2. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 25. oktobar 1991.), str. 2.

²²⁶⁶ P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 3.

²²⁶⁷ P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15; P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.).

predviđena varijanta B, budući da su bosanski Srbi u toj opštini u manjini.²²⁶⁸ U skladu s tim uputstvom, donesena je odluka da se formira Krizni štab Bratunac, koji je s radom trebao početi odmah.²²⁶⁹ Članovi Kriznog štaba Bratunac bili su komandir policije, predstavnici vojske, predstavnici Ministarstva odbrane i "ugledna civilna lica".²²⁷⁰ Pored Kriznog štaba Bratunac, krizni štabovi su formirani i po mjesnim zajednicama i oni su Krizni štab Bratunac obavještavali o pitanjima koja su se javljala na lokalnom nivou.²²⁷¹

699. Dana 30. decembra 1991., održana je prva sjednica Srpske skupštine opštine Bratunac i tom prilikom je za predsjednika Skupštine postavljen Ljubisav Simić, dok je Rodoljub Đukanović postavljen za predsjedavajućeg Izvršnog odbora.²²⁷² Na sjednici je usvojen prijedlog o pristupanju regiji Birač i raspravljalo se o pitanju "regionalizacije".²²⁷³ Bratunac je ušao u sastav SAO Birča, a Rodoljub Đukanović je izabran u Izvršni odbor SAO-a.²²⁷⁴

700. Na sastanku Opštinskog odbora SDS-a održanom 22. januara 1992. Deronjić je izjavio da politika koju provode i zagovaraju Milošević, optuženi i Babić "niže poraz za porazom" i da je SDS-ov cilj očuvanja SFRJ stvar prošlosti.²²⁷⁵ Deronjić je na istom sastanku zahtijevao da se

²²⁶⁸ P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1; Milenko Katanić, T. 24525–24526 (10. februar 2012.). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da ne znaju ni za kakav sastanak u Bratuncu na kojem se razgovaralo o Uputstvu s varijantom A i B i da su vlasti bosanskih Srba sve probleme rješavale same. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 27; Rodoljub Đukanović, T. 36181–36183 (27. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 53. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2248 gore za obrazloženje zašto ne smatra da je Đukanovićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Nadalje, što se tiče Simića, Vijeće napominje da je njegovo svjedočenje dato uz ograde, pošto je on samo rekao da ne zna za takav sastanak. Pored toga, Simićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i nedosljednosti.

²²⁶⁹ P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1–2; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15–16. Ali v. Rodoljub Đukanović, T. 36202, 36206 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 33; Jovan Nikolić, T. 35487 (14. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 50. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256 i 2268 za obrazloženje zašto ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka pouzdana u pogledu pitanja kada i zašto je formiran Krizni štab Bratunac.

²²⁷⁰ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15–16; Milenko Katanić, T. 24526–24527 (10. februar 2012.).

²²⁷¹ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 51.

²²⁷² P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 2–3; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 3; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 11; Dževad Gušić, T. 17794 (24. avgust 2011.); P3204 (Spisak bratunačkog vodstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.). Odluka kojom se proglašava formiranje Srpske opštine Bratunac kasnije je verifikovana i odobrena na 12. sjednici Skupštine bosanskih Srba. P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24.

²²⁷³ P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 3, 5.

²²⁷⁴ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 26; Rodoljub Đukanović, T. 36163–36164 (27. mart 2013.).

²²⁷⁵ D3127 (Izvod iz zapisnika sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 8. juli 1991.), str. 1.

sastane s optuženim i Koljevićem u Bratuncu, a Simić je upozorio da će rukovodstvo u Bratuncu, ako treba, "otkazati poslušnost i Sarajevu".²²⁷⁶

701. Dana 24. februara 1992., Opštinski odbor SDS-a raspravljao je o uvođenju drugog stepena Uputstva s varijantom A i B u Bratuncu.²²⁷⁷ Na tom sastanku je rečeno da se, pošto je prva faza Uputstva primijenjena, sada prelazi na drugu fazu – vanredno stanje.²²⁷⁸ Deronjić je na sastanku pročitao Uputstvo i rekao da ono nalaže dužnost da se "postup[i] po toj naredbi". U Uputstvu se, između ostalog, tražilo da se obrazuje Izvršni odbor opštine i formira rezervni sastav policije bosanskih Srba.²²⁷⁹ Pored toga, mjesni odbori su dobili zadatak da izvještavaju o preduzetim mjerama bezbjednosti i da prikupljaju i skladište hranu na srpskim područjima.²²⁸⁰ Deronjić je takođe rekao da treba uvesti straže i da građani treba da sarađuju s Kriznim štabom Bratunac.²²⁸¹

702. Branko Obrenović je na sastanku Opštinskog odbora SDS-a 24. februara 1992. komentarisao da se boji da će ih rat zateći nespremne i da treba da se "aktiviraju krizni štabovi i da vode brigu o svemu", kao i da im je potreban ratni plan.²²⁸² Deronjić se složio s tim prijedlogom.²²⁸³ Prisutni su takođe obaviješteni da je uspostavljena veza s vojskom i razgovaralo se o formiranju vojnih jedinica i obuci lica.²²⁸⁴

703. Dana 28. februara 1992., Srpska skupština opštine Bratunac usvojila je prijedlog da se imenuje osoba koja bi obavljala poslove sekretara narodne odbrane i načelnika SJB-a.²²⁸⁵ Deronjić je na toj sjednici istakao važnost formiranja policije bosanskih Srba.²²⁸⁶

704. Na sastanku s predstavnicima SDA Deronjić je izjavio da "Srbi trebaju da se sačuvaju svoje srpstvo, sačuvaju svoju istoriju, da sačuvaju svoju tradiciju, da sačuvaju svoju kulturu", a da bi to

²²⁷⁶ D3127 (Izvod iz zapisnika sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 8. juli 1991.), str. 1.

²²⁷⁷ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18.

²²⁷⁸ P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; Milenko Katanić, T. 24527–24528 (10. februar 2012.).

²²⁷⁹ P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18.

²²⁸⁰ P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; Milenko Katanić, T. 24527 (10. februar 2012.).

²²⁸¹ P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1.

²²⁸² P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1. Vijeće upućuje na par. 698, gdje je konstatovalo da je Krizni štab Bratunac osnovan još u decembru 1991. godine. Vijeće smatra da se ova referenca iz februara 1992. odnosi na aktiviranje tog kriznog štaba za potrebe rata. U skladu s drugom fazom Uputstva s varijantom A i B, krizni štabovi su bili odgovorni za "odbrambeno organizovanje". P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 9.

²²⁸³ P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1.

²²⁸⁴ P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 2.

²²⁸⁵ P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 6.

²²⁸⁶ P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 7.

mogli, moraju živjeti odvojeno od muslimanskog naroda.²²⁸⁷ Deronjić je objasnio: "Mi u SDS-u imamo pripremljene planove. Ja imam čak i određene instrukcije kako po tima pitanjima da postupamo."²²⁸⁸ Nakon toga je održan sastanak kojem su prisustvovali direktori najvećih preduzeća i Deronjić ih je obavijestio da bosanski Srbi treba da žive odvojeno, da planovi postoje i da treba podijeliti Bratunac i BiH.²²⁸⁹

705. Na sastanku predstavnika SDS-a i predstavnika SDA održanom početkom aprila 1992. Deronjić je ponovio da policiju treba podijeliti i da treba formirati zasebne policijske jedinice bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.²²⁹⁰ Kada su se predstavnici SDA usprotivili toj ideji pošto bi to dovelo do većih napetosti, Deronjić je zaprijetio da će "Muslimani nestati" ako se oni s tim ne slože.²²⁹¹

706. Deronjić je rekao da bi, ako predstavnici bosanskih Muslimana pristanu na podjelu, to "za Muslimane bio najbolji način da se izbjegne izbijanje nasilja".²²⁹² Predstavnici SDS-a su takođe obećali da će, ako se policija podijeli, JNA povući naoružanje s okolnih brda i iz grada i da će nesrbi biti zaštićeni.²²⁹³

²²⁸⁷ Dževad Gušić, T. 17790–17792 (24. avgust 2011.).

²²⁸⁸ Dževad Gušić, T. 17791 (24. avgust 2011.).

²²⁸⁹ Dževad Gušić, T. 17791 (24. avgust 2011.). Gušić je izjavio da mu je jedan funkcioner SDA, kad su razgovarali o podjeli BiH, ispričao da mu je optuženi rekao "moramo se podijeliti, nema druge" i da je na toj podjeli insistirao čak i nakon što mu je taj funkcioner kazao da bosanski Srbi, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati žive zajedno u istim zgradama. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 11–12. Međutim, Gušić je pojasnio da taj funkcioner SDA, kad je s njim kasnije razgovarao, nije bio siguran da li je razgovarao s optuženim ili s nekim drugim funkcionerom. Dževad Gušić, T. 17778–17779, 17783–17785, 17810 (24. avgust 2011.). S obzirom na te ograde, i na činjenicu da se radi o dokazima iz druge ruke, Vijeće ne smatra da se može osloniti samo na to svjedočenje, bez dalje potkrepe, kako bi utvrdilo da li je tu izjavu zaista dao optuženi. Simić je izjavio da je predložena podjela opštine doprinijela smirivanju tenzija i jačanju sigurnosti. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 32–33. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268 za obrazloženje zašto ne smatra da je Simićevo svjedočenje o posljedicama predložene podjele opštine pouzdano.

²²⁹⁰ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 31; Dževad Gušić, T. 17793–17794 (24. avgust 2011.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 26 (pod pečatom).

²²⁹¹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 32; Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.).

²²⁹² P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 31a–32, 36, 39; Dževad Gušić, T. 17793–17794 (24. avgust 2011.). Gušić je u svom svjedočenju izjavio i da mu je Deronjić rekao da sam optuženi na njega vrši jak pritisak da se policija u Bratuncu podijeli i da bi mu bilo drago da se to dogovori. Međutim, Vijeće se, u odsustvu dalje potkrepe, neće oslanjati na to svjedočenje u vezi s učešćem optuženog. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu dokaze da se Deronjić, mada je bio vrlo blizak s optuženim, često koristio njegovim imenom "kao adutom" u pregovorima kako bi druga strana pristala na njegove zahtjeve. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 40–41; Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 28; Rodoljub Đukanović, T. 36173 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 29; Jovan Nikolić, T. 35485–35486, 35490–35491 (14. mart 2013.).

²²⁹³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 26 (pod pečatom). V. takođe Dževad Gušić, T. 17794 (24. avgust 2011.).

707. Predstavnicima SDA su isprava odbili da se policija podijeli, što je dovelo do daljeg pogoršavanja situacije u Bratuncu.²²⁹⁴ Međutim, nakon što su od Deronjića dobijene garancije mira i bezbjednosti u Bratuncu, SDA je 8. aprila 1992. pristala na podjelu.²²⁹⁵ Tim sporazumom je takođe predviđeno da će se angažovati isti broj policajaca bosanskih Srba i bosanskih Muslimana i da će obje stanice javne bezbjednosti garantovati mir i sigurnost svih građana.²²⁹⁶ Odluka o razdvajanju policije usvojena je na sjednici Skupštine opštine.²²⁹⁷

708. Policija bosanskih Srba izašla je iz zgrade policije i uselila se u osnovnu školu pored zgrade Opštine, dok je policija bosanskih Muslimana ostala u policijskoj stanici.²²⁹⁸ Nakon tog razdvajanja, za načelnika policije bosanskih Srba postavljen je Milutin Milošević, koji je prije toga radio u Srbiji,²²⁹⁹ i dogovoreno je da u gradu Bratuncu rade zajedničke patrole, a da u sela bosanskih Srba, odnosno sela bosanskih Muslimana, idu odvojene patrole.²³⁰⁰

709. Nakon što su osnovali sopstvene policijske snage, bosanski Srbi su postavili dodatne barikade i kontrolne punktove i izveli napade vatrenim oružjem i eksplozivnim sredstvima; u vazduh su dignuta dva kafića, od kojih je jednom vlasnik bio bosanski Musliman, a drugom bosanski Hrvat.²³⁰¹ Kontrolne punktove su oko svojih sela postavili i bosanski Muslimani.²³⁰²

²²⁹⁴ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 11; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 36.

²²⁹⁵ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 36; Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 13; D297 (Sporazum SDA i SDS-a o podjeli opštine Bratunac, 8. april 1992.), str. 1.

²²⁹⁶ D297 (Sporazum SDA i SDS-a o podjeli opštine Bratunac, 8. april 1992.), str. 2. V. takođe Milenko Katanić, T. 24520 (10. februar 2012.).

²²⁹⁷ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 39.

²²⁹⁸ D3398 (Izjava svjedoka Ljubišava Simića od 7. aprila 2013.), par. 34; Suad Džafić, T. 18178–17179 (1. septembar 2011.); D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 5; Vujadin Stević, T. 36059 (26. mart 2013.); D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 15–16; Srbišlav Davidović, T. 24377 (9. februar 2012.).

²²⁹⁹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 37–38; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 33; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 7; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 9, 16. Luka Bogdanović je bio komandir policije, a Branimir Tešić zamjenik komandira. D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 15.

²³⁰⁰ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 34. V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 31; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 4–5.

²³⁰¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2308. V. takođe P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 64. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da nemaju nikakvih saznanja o postojanju barikada niti o bilo kakvim napadima na kafiće. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 59; D3398 (Izjava svjedoka Ljubišava Simića od 7. aprila 2013.), par. 87; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 42. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2268 i 2336 za obrazloženje zašto ne smatra pouzdanim svjedočenja tih svjedoka o tim napadima i postavljanju barikada.

²³⁰² Momir Nikolić, T. 24711–24712 (14. februar 2012.).

710. Bosanski Srbi su takođe tražili da se Bratunac podijeli u dvije opštine, ali predstavnici SDA nisu pristali na taj prijedlog.²³⁰³ S obzirom na razmještaj sela bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, kao i miješanih sela, odnosno na činjenicu da su ona bila jedna do drugih, teritoriju opštine je bilo praktično nemoguće podijeliti.²³⁰⁴ Podjela policije i preduzeća, kao i pokušaj podjele opštine generalno, doveli su do jačanja napetosti između zajednica.²³⁰⁵

(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu

711. Nakon što su stigle vijesti o tome što se dogodilo u Bijeljini i Zvorniku, sve se više strahovalo da će srpske snage zauzeti Bratunac.²³⁰⁶ Pošto su napetosti u Bratuncu rasle, rukovodstvo SDA i rukovodstvo SDS-a organizovali su u aprilu 1992. zajednički sastanak s uglednim građanima Bratunca radi razgovora o političkoj i bezbjednosnoj situaciji u opštini.²³⁰⁷ Deronjić se obratio prisutnima na tom sastanku i rekao: "Ako već moraju izbijati sukobi po cijeloj Bosni, učinićemo sve u svojoj moći da Bratunac bude posljednje mjesto gdje će se to dogoditi."²³⁰⁸ Na tom sastanku se od predstavnika bosanskih Srba tražilo da objasne zašto su "požurili u rat", zašto JNA vrši obuku "srpskih civila" u rukovanju oružjem i zašto je razmještena teška artiljerija s cijevima uperenim prema Bratuncu.²³⁰⁹ Predstavnici bosanskih Srba davali su neodređene odgovore i ubjeđivali prisutne da nema razloga za brigu.²³¹⁰ Nakon sastanka je odlučeno da će predstavnici SDS-a i predstavnici SDA, da bi umirili stanovništvo, izdati zajedničku izjavu o "miroljubivoj koegzistenciji" svih građana u Bratuncu.²³¹¹

712. Krizni štab Bratunac donio je odluku o proglašenju vanrednog stanja, kojom je predviđeno da on privremeno preuzima nadležnosti organa Skupštine i Izvršnog odbora, koji prestaju s radom.²³¹² Dana 13. aprila 1992., Krizni štab Bratunac je, na osnovu činjenice da je proglašeno

²³⁰³ D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 10; Vujadin Stević, T. 36059 (26. mart 2013.); svjedok KDZ605, T. 17888–17889 (25. avgust 2011.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24710–24711 (14. februar 2012.); Milenko Katanić, T. 24521 (10. februar 2012.); D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 5. Vijeće je imalo u vidu da u dokazima odbrane postoje nedosljednosti vezane za to da li je postojala saglasnost po pitanju podjele opštine. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 33; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 30; D297 (Sporazum SDA i SDS-a o podjeli opštine Bratunac, 8. april 1992.).

²³⁰⁴ Momir Nikolić, T. 24711 (14. februar 2012.). V. takođe Milenko Katanić, T. 24517–24518 (10. februar 2012.).

²³⁰⁵ Momir Nikolić, T. 24710–24711 (14. februar 2012.).

²³⁰⁶ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 43a.

²³⁰⁷ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 28, 29c; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 16 (pod pečatom).

²³⁰⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 16 (pod pečatom).

²³⁰⁹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 28.

²³¹⁰ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 28–29a.

²³¹¹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 29–29c.

²³¹² P3202 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 1. V. takođe P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 60.

vanredno stanje,²³¹³ donio odluku da poslove odbrane na teritoriji Srpske opštine Bratunac preuzimaju TO Bratunac i SJB.²³¹⁴

713. Dana 16. aprila 1992., Krizni štab Bratunac je, na osnovu naređenja Predsjedništva SrRBiH, izdao naređenje o opštoj mobilizaciji i pritom naveo da su vojni obveznici raspoređeni u jedinice TO-a Bratunac dužni da se odmah odazovu na mobilizaciju.²³¹⁵ Mobilisani su samo bosanski Srbi, a bosanski Muslimani nisu dobili poziv za mobilizaciju.²³¹⁶

714. Dana 17. aprila 1992. ili približno tog datuma, srpske snage su ušle u grad Bratunac, ne naišavši ni na kakav otpor od strane bosanskih Muslimana, i postavile stražu oko hotela "Fontana".²³¹⁷ Te srpske snage sastojale su se od vojnika JNA iz Novosadskog i Užičkog korpusa, pripadnika TO-a i lokalnih rezervista, a kasnije su im se pridružile paravojne jedinice iz Srbije s teškim naoružanjem, uključujući Bele orlove, šešeljevce i arkanovce.²³¹⁸ Podršku su pružali i pripadnici SJB-a.²³¹⁹ Lokalni bosanski Srbi takođe su se priključili paravojnim jedinicama, između ostalog, arkanovcima i Belim orlovima, dok su se drugi priključili jedinicama rezervnog sastava JNA.²³²⁰

-
- ²³¹³ D3123 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 13. april 1992.), str. 1; Aleksandar Tešić, T. 35341 (13. mart 2013.).
- ²³¹⁴ D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4; P3202 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 1992.), str. 1–2. [REDIGOVANO].
- ²³¹⁵ P4383 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 16. april 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2309; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 16. Nakon što je Ministarstvo odbrane 16. aprila 1992. naredilo opštu mobilizaciju, i Krizni štab SAO Birča je proglasio ratno stanje i 29. aprila 1992. naredio mobilizaciju na cijelom području te autonomne oblasti. P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.); P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.).
- ²³¹⁶ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 23. V. takođe Suad Džafić, T. 18185–18187 (1. septembar 2011.).
- ²³¹⁷ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 50, 53b, 61, 73; Dževad Gušić, T. 17782, 17831 (24. avgust 2011.); svjedok KDZ605, T. 17903 (25. avgust 2011.). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 29; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35; Aleksandar Tešić, T. 35334 (13. mart 2013.).
- ²³¹⁸ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 5; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 22, 24, 31 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17896–17897 (25. avgust 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2309; Srblislav Davidović, T. 24371–24372 (9. februar 2012.); Milenko Katanić, T. 24531–24532 (10. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 48. Jovan Nikolić je izjavio da je JNA došla u Bratunac kako bi, u dogovoru s opštinskim organima vlasti, smirila situaciju. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 37. Vijeće ne smatra da je Nikolićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2256 i napominje da je njegovo svjedočenje o tome od koga je JNA dobila zadatak da smiri situaciju u opštini dvosmisleno. Vijeće ne smatra pouzdanim svjedočenja Simića i Nikolića da opštinske vlasti nisu znale za dolazak pripadnika paravojnih snaga, štaviše, da su bile zaprepaštene njihovim dolaskom. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 35–37. V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35–36. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2256 i 2268.
- ²³¹⁹ Dževad Gušić, T. 17782 (24. avgust 2011.). V. takođe P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april–decembar 1992.), str. 7.
- ²³²⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 9; Suad Džafić, T. 18186–18187 (1. septembar 2011.).

715. Rukovodstvo bosanskih Muslimana u opštini sastalo se kako bi razgovaralo o razvoju događaja koji je bio suprotan garancijama SDS-a da u opštinu neće ući jedinice sa strane.²³²¹ Deronjić je kasnije obavijestio rukovodstvo bosanskih Muslimana da su u Bratunac ušle neke vojne formacije i rekao im da odu na sastanak sa starješinama "srpskih vojnih jedinica" u hotel "Fontana".²³²²

716. Na tom su sastanku starješine – koje su nosile uniforme JNA i maskirne uniforme – predstavnicima bosanskih Muslimana rekle da je Bratunac "srpska opština, da su oni preuzeli vlast i da će se uvesti srpski zakoni", kao i da bosanski Muslimani mogu da ostanu i da neće biti ubijanja.²³²³ Međutim, starješine su ih upozorile da će, ako neki bosanski Musliman "ispali samo jedan metak, likvidirati cijelu njegovu porodicu".²³²⁴ Starješine su od predstavnika bosanskih Muslimana tražile da sastave spisak bosanskih Muslimana u opštini i rekle im da će oni "poravnati račune s njima".²³²⁵ Dok su bosanski Muslimani odlazili sa sastanka, vidjeli su 40-50 lokalnih bosanskih Srba u uniformama, kojima su upravo izdavali oružje.²³²⁶ Određen je i rok za predaju oružja,²³²⁷ nakon čega su nesrbi predali lovačke puške i neko lično naoružanje.²³²⁸

717. Dana 19. aprila 1992., Krizni štab Bratunac donio je odluku kojom su SJB Bratunac i TO Bratunac ovlaštene da razoružaju građane.²³²⁹ Mada se u toj odluci ne kaže koje građane treba razoružati,²³³⁰ u praksi su razoružani samo bosanski Muslimani.²³³¹ Mićo Stanišić je 25. aprila 1992. izvijestio da je oružje na području Bratunca predato.²³³²

718. Predstavnici bosanskih Muslimana sastali su se ponovno s Deronjićem, koji je pokušao da ih uvjeri da će "sve biti u redu".²³³³ Međutim, Deronjić je istog dana došao u policijsku stanicu s nekim oficirima, razvalio nogom vrata i izvršio pretres tražeći oružje.²³³⁴ Jedan vojnik je zaprijetio

²³²¹ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 50, 61.

²³²² P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 52–53a, 61.

²³²³ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 53.

²³²⁴ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 53.

²³²⁵ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 54. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 30; Rodoljub Đukanović, T. 36186 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35.

²³²⁶ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 56.

²³²⁷ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 54.

²³²⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 26 (pod pečatom).

²³²⁹ P4377 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 19. april 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 1.

²³³⁰ P4377 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 19. april 1992.), str. 1.

²³³¹ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 24. V. takođe P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 14; Mušan Talović, T. 17659 (22. avgust 2011.).

²³³² P2749 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.), str. 3.

²³³³ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 57.

²³³⁴ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 58.

da će baciti bombu ako predstavnici bosanskih Muslimana ne urade što se od njih traži, a Gušiću je naređeno da do sljedećeg jutra sastavi spisak muslimanskih ekstremista i nacionalista.²³³⁵ Policijska stanica je zauzeta, pripadnici policije bosanskih Muslimana su razoružani i poslani kući, a policija bosanskih Srba i novoregudirani civili počeli su da nose svoje uniforme sa srpskim oznakama.²³³⁶

(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti

719. Nakon prijetnji koje su mu uputili pripadnici srpskih paravojnih snaga, i svjesno situacije u drugim opštinama, rukovodstvo bosanskih Muslimana je 17. aprila 1992. napustilo Bratunac.²³³⁷ Srpski vojnici su pljačkali napuštenu imovinu bosanskih Muslimana.²³³⁸

720. U periodu od 18. do 29. aprila 1992., situacija u Bratuncu bila je relativno mirna. Ljudi su pozvani da se vrate na posao i dozvoljeno im je da se slobodno kreću po gradu, ali većina muslimanskog stanovništva tada je već bila otišla i mnogi se nisu vratili na posao jer su se suviše plašili.²³³⁹ Vlasti bosanski Srba takođe su objavile da se bosanski Muslimani koji su otišli s tog

²³³⁵ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 58.

²³³⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 27–28 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2308. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli, između ostalog, sljedeće: (i) policija bosanskih Muslimana htjela je da formira novu policijsku stanicu; (ii) policija bosanskih Srba je policijsku stanicu preuzela tek nakon što ju je policija bosanskih Muslimana napustila. Rodoljub Đukanović, T. 36142 (27. mart 2013.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 36–37; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 40; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 7; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 17–19, 43; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 38. Pošto je razmotrilo svjedočenja tih svjedoka, Vijeće ne smatra da su ona pouzdana u pogledu okolnosti vezanih za preuzimanje naoružanja i zgrade policije. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248 i 2256 u vezi s Đukanovićem i Nikolićem. Vijeće dalje napominje da svjedočenja Branimira Tešića i Perića takođe karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti, kao i pokazatelji pristrasnosti i pokušaja da Vijeće navedu na pogrešan zaključak.

²³³⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2310; svjedok KDZ605, T. 17910 (25. avgust 2011.). V. takođe D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 38; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 37; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 63, 65–66, 70. Vođe bosanskih Muslimana su zaustavljene na kontrolnom punktu, ali su dobile pratnju na putu iz Bratunca. Ali v. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 88. Iako je Simić izjavio da ne zna ni za kakve prijetnje, to nije presudno za pitanje da li je takvih prijetnji bilo. On je priznao da su viđeniji bosanski Muslimani otišli nakon što su u opštinu počele da pristižu izbjeglice, bosanski Srbi, iz Srebrenice. Međutim, Vijeće konstatuje da su u julu 1992. vlasti bosanskih Muslimana ponovo formirale neke strukture za Bratunac, kao što su TO, Ratno predsjedništvo i vojna policija, i da su preduzete mjere da se na području opštine formiraju snage bosanskih Muslimana. D4707 (Odluke Opštinskog štaba TO-a Bratunac, 16. juli 1992.); D1596 (Naređenje Generalštaba ABiH, 10. juli 1992.), str. 1.

²³³⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2313. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 33–34 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da su u pljački učestvovali samo pripadnici paravojnih snaga i da je pljačkana i imovina bosanskih Srba i imovina bosanskih Muslimana, te da je policija sprečavala pljačku koliko je mogla. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 60; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 44; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 44. Vijeće ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka o tome ko je učestvovao u pljački i da li je policija pokušavala da spriječi pljačku pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248 i 2336 u vezi s Đukanovićem i Branimirom Tešićem. Nadalje, Vijeće napominje da svjedočenje Aleksandra Tešića karakterišu pokazatelji evazivnosti i protivrječnosti, što dovodi u pitanje njegovo svjedočenje o tim temama.

²³³⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 36 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17911 (25. avgust 2011.).

područja mogu vratiti i da će im biti pružena zaštita ako potpišu izjave o lojalnosti novim vlastima bosanskih Srba u Bratuncu; međutim, objavljeno je i da se, ako se ne vrate, "ne može garantovati sigurnost njihove lične imovine".²³⁴⁰

721. Kao rok do kojeg su bosanski Muslimani trebali da potpišu izjave o lojalnosti Srpskoj opštini Bratunac određen je 29. april 1992. godine.²³⁴¹ Većina bosanskih Muslimana do tada je već bila napustila Bratunac.²³⁴² Većina onih koji su ostali potpisala je te dokumente jer su se plašili i osjećali su da nemaju drugog izbora.²³⁴³ Nakon isteka roka, nastavili su se pretresi kuća bosanskih Muslimana i krađa njihove imovine i bilo je daljih slučajeva ubijanja bosanskih Muslimana.²³⁴⁴

722. Dan-dva nakon što je preostalo muslimansko stanovništvo potpisalo te izjave o lojalnosti, preko razglasa na vojnim vozilima objavljeno je da se svi muškarci moraju okupiti u gradu.²³⁴⁵ Jedan oficir JNA, s kojim je bilo desetak vojnika, rekao je bosanskim Muslimanima da im slobodu i bezbjednost mogu garantovati samo ako predaju sve oružje.²³⁴⁶

723. Nakon dolaska srpskih snaga u Bratunac, bosanski Muslimani zaposleni u fabrikama i opštinskim tijelima otpušteni su s posla, a sve ključne položaje u lokalnoj vladi preuzeli su bosanski Srbi.²³⁴⁷ Na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj 26. jula 1992., Rajko Dukić je izjavio da se nada da im neće suditi zbog toga što su protjerali sve muslimanske sudije iz opština

²³⁴⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 35, 37–39 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17911–17912 (25. avgust 2011.).

²³⁴¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2311.

²³⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2312; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 61, 80 (gdje je svjedok rekao da je u prvih mjesec dana vojne okupacije "protjerana" 21.000 bosanskih Muslimana). Ali v. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 37 (gdje je svjedok rekao da bosanski Muslimani nisu počeli odlaziti u velikom broju prije maja 1992. godine). Vijeće napominje da Stevićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji pristrasnosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja u vezi s tim pitanjem. Vijeće takođe napominje da se dokazi da su iz Bratunca odlazili i bosanski Muslimani i bosanski Srbi ne kose sa činjenicom o kojoj je presuđeno 2312. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 89; D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6.

²³⁴³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17909, 17912 (25. avgust 2011.).

²³⁴⁴ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 40, 42 (pod pečatom). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je u prvih mjesec dana vojne okupacije u Bratuncu ubijeno približno 1.000 bosanskih Muslimana. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 61, 80; Dževad Gušić, T. 17781 (24. avgust 2011.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici, s izuzetkom slučajeva ubijanja u konkretnim selima koji su navedeni u prilogima Optužnici. V. fusnota 13.

²³⁴⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 41 (pod pečatom).

²³⁴⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 41 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17913 (25. avgust 2011.).

²³⁴⁷ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6; Suad Džafić, T. 18184 (1. septembar 2011.).

Vlasenica, Bratunac i Zvornik.²³⁴⁸ Srpske snage su uvele patrole u Bratuncu i odvele najistaknutije bosanske Muslimane, a neki od njih su zatočeni u školi "Vuk Karadžić".²³⁴⁹

724. U noći 9. maja 1992. ili približno u to vrijeme, otvarana je vatra, uglavnom iz pravca Bratunca u pravcu Srebrenice, i spaljeno je selo Mihaljevići, koje se nalazi na Drini, na granici sa Srbijom.²³⁵⁰ Nakon tog incidenta, više srpskih porodica se odselilo u Srbiju.²³⁵¹ Posvuda po Bratuncu bili su vojnici i pripadnici paravojsnih snaga, a arkanovci su se stacionirali u hotelu "Jasen".²³⁵²

725. U maju 1992., u Bratunac je došao velik broj izbjeglica, bosanskih Srba iz Srebrenice, i uselio se u napuštene kuće bosanskih Muslimana.²³⁵³

726. Dana 17. juna 1992., optuženi je potvrdio imenovanje članova Ratnog povjereništva Bratunac.²³⁵⁴ Na 43. sjednici Vlade bosanskih Srba, održanoj 29. jula 1992., ocijenjeno je da je bezbjednosno-politička situacija u Bratuncu i Foči "izuzetno složena" i da "treba preduzeti sve mjere radi sprečavanja sukoba i zaštite stanovništva".²³⁵⁵

727. Međutim, u novembru 1992., na sastanku kom su prisustvovala vođe bosanskih Srba, uključujući Branka Đerića i Bogdana Subotića, izviješteno je da je cijela teritorija opštine Bratunac pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.²³⁵⁶

²³⁴⁸ D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 72.

²³⁴⁹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6–8. V. takođe Suad Džafić, T. 18193 (1. septembar 2011.).

²³⁵⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 43, 45 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17913 (25. avgust 2011.); Mirsada Malagić, T. 23505 (24. januar 2012.).

²³⁵¹ Svjedok KDZ480, T. 24242 (7. februar 2012.). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 41; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 28, 43.

²³⁵² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 44 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17903 (25. avgust 2011.).

²³⁵³ Srbslav Davidović, T. 24389, 24392 (9. februar 2012.). V. takođe P4394 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Bosnian Serbs Flee Muslim Vengeance", 29. decembar 1992.), str. 2. Simić je izjavio da je zbog dolaska velikog broja izbjeglica, bosanskih Srba, zavladao "opšti haos, jer nisu funkcionisali civilni organi vlasti". D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 47. Iako Vijeće konstatuje da je dolazak tih izbjeglica izazvao poteškoće u opštini, ono ne smatra pouzdanim Simićevo svjedočenje da civilne vlasti nisu funkcionisale. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268.

²³⁵⁴ P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

²³⁵⁵ D452 (Zapisnik sa 43. sjednice Vlade SrBiH, 29. juli 1992.), str. 7.

²³⁵⁶ D3696 (Zapisnik sa sastanka Vlade RS-a, 7. novembar 1992.), str. 5. V. takođe D2231 (Izveštaj Okružnog štaba odbrane Tuzla, 1. oktobar 1992.), str. 2 (u vezi s operacijama snaga bosanskih Muslimana i njihovom kontrolom nad dijelovima teritorije opština Bratunac, Vlasenica i Zvornik); P4394 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Bosnian Serbs Flee Muslim Vengeance", 29. decembar 1992.), str. 2; [REDIGOVANO]. V. odjeljak IV.C.1: Dio predmeta koji se odnosi na Srebrenicu (Činjenice), gdje se govori o tome ko je imao kontrolu nad kojim područjima opštine Bratunac 1995. godine.

(E) Napadi na okolna sela

728. U danima nakon preuzimanja vlasti u gradu Bratuncu, paravojne jedinice bosanskih Srba krenule su na sela bosanskih Muslimana oko Bratunca, počevši od onih najbližih gradu ka onim udaljenima.²³⁵⁷ JNA i TO Bratunac vršili su razoružavanje muslimanskog stanovništva u selima po cijeloj opštini Bratunac.²³⁵⁸ Tokom tih operacija razoružavanja, pripadnici paravojskih snaga "šikanirali su lokalno stanovništvo i pljačkali napuštene muslimanske kuće".²³⁵⁹ Ulazili su u sela i tražili da se preda oružje. Sela bi potom napali i zapalili, a seljane poslali na fudbalski stadion u Bratuncu.²³⁶⁰ U toku tih napada, mnogi seljani su ubijeni.²³⁶¹

729. U selu Voljevci postavljene su barikade.²³⁶² Istaknuti i obrazovani ljudi iz sela su odvedeni, a neki ljudi su ubijeni.²³⁶³ Stanovništvo je, u skladu s postavljenim ultimatumom, predalo oružje.²³⁶⁴ U maju 1992., u Voljevce su došli neki ljudi koji su se predstavili kao predstavnici "srpskog naroda" i stanovništvu rekli da više ne mogu živjeti u selu; seljani su morali otići u mjesnu zajednicu u Pobrđu i potpisati izjave da kuće i imovinu napuštaju dobrovoljno i da se nikad neće vratiti.²³⁶⁵ Stanovništvu je rečeno da će ih autobusom evakuirati u pravcu Kladnja radi njihove sigurnosti.²³⁶⁶ Neki bosanski Muslimani su odlučili da ne potpišu te dokumente i, napustivši selo, otišli u Srebrenicu.²³⁶⁷

²³⁵⁷ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10.

²³⁵⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2310; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 24. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da je donesena odluka o razoružavanju stanovništva koje bespravno posjeduje oružje i da nije pravljena razlika na osnovu nacionalne pripadnosti. D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 20–21, 43; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 38. Međutim, Vijeće ne smatra da su njihova svjedočenja u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2236 i 2256.

²³⁵⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2310.

²³⁶⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 43; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 107 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2329. Ali v. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 63; Rodoljub Đukanović, T. 36154–36155 (27. mart 2013.). Đukanović je u svom svjedočenju, u vezi s konkretnim selima bosanskim Muslimana, rekao da ne zna da su ona spaljena. Vijeće ne smatra da to svjedočenje, koje je dato uz ograde, ima ikakvu važnost.

²³⁶¹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 107 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

²³⁶² Mirsada Malagić, T. 23461–23462, 23503–23504 (24. januar 2012.).

²³⁶³ Mirsada Malagić, T. 23462 (24. januar 2012.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

²³⁶⁴ Mirsada Malagić, T. 23498 (24. januar 2012.).

²³⁶⁵ Mirsada Malagić, T. 23458, 23495 (24. januar 2012.); Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1940–1941.

²³⁶⁶ Mirsada Malagić, T. 23458 (24. januar 2012.).

²³⁶⁷ Mirsada Malagić, T. 23458 (24. januar 2012.).

730. Dana 10. maja 1992., srpske snage su napale sela bosanskih Muslimana Suha i Mihaljevići, nedaleko od grada Bratunca.²³⁶⁸ Selo Mihaljevići je zapaljeno.²³⁶⁹

731. Dana 10. maja 1992. napadnuto je i selo Krasanpolje.²³⁷⁰ Kuće su spaljene, pucalo se i više ljudi je ubijeno.²³⁷¹ Nakon napada na Krasanpolje, bosanskim Muslimanima u selu Vitkovići rečeno je da bi bilo sigurnije da pobjegnu u šumu, što su oni i učinili.²³⁷² Seljani su se vratili u Vitkoviće nakon što im javljeno da se situacija smirila.²³⁷³ Sutradan je policija bosanskih Srba išla u patrole u Vitkovićima kako bi osigurala da stanovništvo ostane u selu.²³⁷⁴ Selo su opkolili naoružani lokalni bosanski Srbi u maskirnim uniformama.²³⁷⁵ Novosadski korpus je ušao u Vitkoviće u potrazi za oružjem.²³⁷⁶ Dana 17. maja 1992., srpske snage su granatirale muslimansko naselje Konjević Polje, nedaleko od Hrnčića, i napale ga 27. maja.²³⁷⁷

732. Dana 17. maja 1992., u Vitkoviće je došao šef policije i postavio ultimatum da svi bosanski Muslimani u selu moraju predati oružje, pošto im u suprotnom ne mogu garantovati sigurnost.²³⁷⁸ U selo su ušli vojnici Novosadskog korpusa i rekli seljanima da moraju uzeti sve što mogu ponijeti i

²³⁶⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2321.

²³⁶⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 45 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da je to bio dio operacije razoružavanja i da selo nije spaljeno. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 23–25; Vujadin Stević, T. 36042–36043 (26. mart 2013.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 24; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 26. Prilikom donošenja zaključka da su svjedočenja tih svjedoka u vezi s napadom na ta sela nepouzdana, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2336, 2338 i 2342.

²³⁷⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 12. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2325. Đukanović je izjavio da je Krasanpolje bilo većinski srpsko selo i da, koliko je njemu poznato, nije spaljeno. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 64. Vijeće napominje da, čak i ako je to selo imalo većinski srpsko stanovništvo, Đukanovićevo svjedočenje, koje je dato uz ograde, ne dovodi u pitanje prihvaćene dokaze da su kuće bosanskih Muslimana u tom selu napadnute.

²³⁷¹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 12; Suad Džafić, T. 18192 (1. septembar 2011.). Međutim, Vijeće napominje da u Prilogu Optužnici nije naveden incident ubijanja u vezi s ovim selom.

²³⁷² P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 13; Suad Džafić, T. 18191 (1. septembar 2011.).

²³⁷³ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 13.

²³⁷⁴ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 14.

²³⁷⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2322.

²³⁷⁶ Suad Džafić, T. 18189 (1. septembar 2011.).

²³⁷⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2315. Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani pružili otpor kad je izveden napad na Konjević Polje. Dževad Gušić, T. 17839–17840 (24. avgust 2011.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24709 (14. februar 2012.).

²³⁷⁸ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 15; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2322; Suad Džafić, T. 18181 (1. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je sve oružje u selu koje su ljudi zakonito posjedovali već bilo predato).

okupiti se u podne jer će ih odvesti u pravcu Tuzle.²³⁷⁹ Pripadnici policije bosanskih Srba ukrcali su seljane iz Vitkovića u dva autobusa. Vojnici su zatim počeli pljačkati kuće i odvoditi stoku.²³⁸⁰

(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici

733. Tužilaštvo navodi da je u selu Hranča u periodu od 3. do 9. maja 1992. ubijeno najmanje 12 ljudi.

734. Hranča je selo smješteno zapadno od Bratunca.²³⁸¹ Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su 3. maja 1992. pripadnici TO-a Bratunac opkolili muslimansko selo Hranča i zapalili 43 kuće.²³⁸² Tokom sljedeće sedmice, napali su i pohapsili stanovnike Hranče. Zarobili su devet mještana i ubili njih četvero, između ostalih i jednu šestogodišnju djevojčicu.²³⁸³

735. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da su 9. maja 1992. pripadnici TO-a Bratunac iz vatrenog oružja ubili osam Muslimana.²³⁸⁴ Međutim, što se tiče ubijanja tih osam žrtava, Vijeće se nije uvjerilo da raspolaže dovoljnim dokazima o statusu žrtava i okolnostima u kojima su ubijene iz vatrenog oružja da bi moglo donijeti zaključak u vezi s tim incidentom.

²³⁷⁹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 17; Suad Džafić, T. 18195–18196 (1. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da bosanski Muslimani pritom nisu zlostavljani); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2322.

²³⁸⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 19; Suad Džafić, T. 18195 (1. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2322.

²³⁸¹ P268 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Mevludin Orić).

²³⁸² Činjenica o kojoj je presuđeno 2316. V. takođe Mirsada Malagić, T. 23504 (24. januar 2012.); P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 16; Mušan Talović, T. 17659–17660 (22. avgust 2011.).

²³⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2317. V. takođe P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 16; Mušan Talović, T. 17659–17660 (22. avgust 2011.).

²³⁸⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2318. Vijeće napominje da ta brojka odgovara broju osoba koje je naveo Mašović, za koje je prijavljeno da su nestale 9. maja 1992. iz Hranče i čija su tijela ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2–5. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da su bosanski Muslimani izvršili napad na kolonu JNA, nakon čega je došlo do "međusobne borbe", a govorili su i o učesnicima tog incidenta. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 39; Rodoljub Đukanović, T. 36142 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 43; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 10; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 13; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 20, 23, 46; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 22–23; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 56. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 8, 11; D1644 (Video-snimak napada na vojnike JNA). Pošto je razmotrilo te dokaze, Vijeće ne smatra da su svjedočenja ovih svjedoka u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256, 2268, 2336, 2338 i 2342 i uz to napominje da su njihova svjedočenja u velikoj mjeri zasnovana na informacijama iz druge ruke. V. takođe Mušan Talović, T. 17660–17661 (22. avgust 2011.) (gdje je tvrdio da nema nikakvih saznanja o napadu na kolonu JNA). U svakom slučaju, Vijeće ne smatra da je pitanje postojanja napada na kolonu JNA od velike važnosti.

736. Tijela ukupno 14 osoba iz Hranče ekshumirana su iz masovnih grobnica.²³⁸⁵ Od tih ljudi, za šest je prijavljeno da su nestali poslije 9. maja 1992. i oni se stoga ne mogu dovesti u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici.²³⁸⁶

737. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od 3. do 9. maja 1992. ubile najmanje četvero ljudi u selu Hranča.

(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici

738. Tužilaštvo navodi da je u selu Glogova 9. maja 1992. ili približno tog datuma ubijeno najmanje 65 muškaraca.

739. Selo Glogova, čije stanovništvo su prije sukoba činili većinom bosanski Muslimani, udaljeno je desetak kilometara od Bratunca.²³⁸⁷ Počevši od 1. aprila 1992., pripadnici policije bosanskih Srba kretali su se Glogovom s razglasima i pozivali ljude da predaju oružje, obećavajući im zauzvrat sigurnost.²³⁸⁸ Seljani su pozvani da oružje predaju lokalnim vlastima SDS-a.²³⁸⁹ Dok su seljani, bosanski Muslimani, predavali oružje, vojnici JNA iz Novosadskog korpusa pucali su u vazduh iz automatskog oružja.²³⁹⁰ Seljanima je rečeno da mogu bez straha nastaviti sa svojim svakodnevnim aktivnostima, ali Mušanu Taloviću je njegov šef rekao da će mu javiti telefonom ako treba da dođe na posao.²³⁹¹

740. Dana 8. maja 1992., nakon što je Goran Zekić, istaknuti član SDS-a i sudija,²³⁹² ubijen iz zasjede koju su postavili bosanski Muslimani, članovi Kriznog štaba Bratunac su se sastali i isplanirali da sljedeće jutro napadnu selo Glogova.²³⁹³ Deronjić je rekao članovima Kriznog štaba Bratunac da će opkoliti selo Glogova i razoružati bosanske Muslimane.²³⁹⁴

²³⁸⁵ P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2–5.

²³⁸⁶ Vijeće napominje da je za još dvije osobe koje je tužilaštvo navelo kao žrtve u incidentu 3.1 iz Priloga A Optužnici prijavljeno da su 9. maja 1992. nestale iz nekih drugih mjesta, a ne iz Hranče, zbog čega se one ne mogu dovesti u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

²³⁸⁷ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 6–7; svjedok KDZ605, T. 17886 (25. avgust 2011.).

²³⁸⁸ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 13.

²³⁸⁹ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 13.

²³⁹⁰ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 13; Mušan Talović, T. 17654–17655 (22. avgust 2011.).

²³⁹¹ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 15; Mušan Talović, T. 17656, 17659 (22. avgust 2011.).

²³⁹² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 44 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17908 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 27; Milenko Katanić, T. 24536 (10. februar 2012.); svjedok KDZ480, T. 24241 (7. februar 2012.).

²³⁹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2319. V. takođe Srbislav Davidović, T. 24384–24385. (9. februar 2012.). Ali v. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 90. Svjedoci su u svojim svjedočenjima rekli da napad na Glogovu nije izveden zbog Zekićevog ubistva. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića

741. Milenko Katanić je prije napada na Glogovu dobio poziv za mobilizaciju i krenuo je u zgradu Opštine.²³⁹⁵ Deronjić ga je obavijestio da je Goran Zekić "ubijen" i da je u pripremi jedna operacija, koja će biti izvedena u Glogovi.²³⁹⁶ Deronjić mu je takođe rekao da je cilj te operacije da se odbrani linija "tako da će Muslimani, ako počnu da se povlače prema Srebrenici", biti uhapšeni i u tome spriječeni.²³⁹⁷

742. Dana 9. maja 1992., srpske snage, uključujući jedinice JNA i TO-a Bratunac, opkolile su Glogovu; nije bilo oružanog otpora naletu Srba jer je selo već bilo razoružano.²³⁹⁸ Pored jedinica JNA i TO-a Bratunac, u operaciji su učestvovali i dobrovoljci,²³⁹⁹ kao i naoružani pripadnici SJB-a.²⁴⁰⁰ Plan je zvanično bio da Novosadski korpus uđe u Glogovu s oklopnim transporterima i razoruža stanovništvo, a da se jedinice TO-a razmjestе oko sela kako bi spriječile svakoga ko pokuša pobjeći s oružjem.²⁴⁰¹ Srpske snage su u svitanje ušle u selo. Nakon toga je bilo pucnjave i paljene su kuće.²⁴⁰²

-
- od 24. marta 2013.), par. 62; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 47. Na primjer, Katanić je u svom svjedočenju izjavio da je odluka o napadu na Glogovu donesena prije nego što je Zekić ubijen, ali da je njegova smrt ubrzala početak operacije. P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 26; Milenko Katanić, T. 24455–24456 (9. februar 2012.). Vijeće ne smatra da je bitno šta je bio povod za napad na Glogovu i da li je Zekićevo ubistvo igralo ulogu u donošenju odluke da se on izvede.
- ²³⁹⁴ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 41; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 57. V. takođe Ljubisav Simić, T. 37317 (16. april 2013.); D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 9–10; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 44; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 14–15; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 20–21; Branimir Tešić, T. 35260 (12. mart 2013.).
- ²³⁹⁵ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 28.
- ²³⁹⁶ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 27–29. Katanić je izjavio da Deronjić, po njegovom mišljenju, nije naredio ubijanje niti je znao da će u Glogovi biti ubijen tako velik broj ljudi, te da Deronjić nije smatrao da je to legitimni vojni cilj. Vijeće smatra da je to mišljenje spekulativno i da je njegova težina ograničena. V. takođe D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 22.
- ²³⁹⁷ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 31; Milenko Katanić, T. 24537 (10. februar 2012.).
- ²³⁹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2320; P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 19. Iako je selo bilo razoružano, cilj operacije u Glogovi zvanično je bio razoružati stanovništvo i spriječiti svakoga ko pokuša da pobjegne s oružjem. P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 33; Milenko Katanić, T. 24537 (10. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 21; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 46 (gdje je svjedok rekao da je i vojna policija imala zadatak da obezbijedi da se niko ne povuče iz sela s oružjem). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 15.
- ²³⁹⁹ D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 21.
- ²⁴⁰⁰ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 32–33, 35.
- ²⁴⁰¹ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 33; Milenko Katanić, T. 24537 (10. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 21; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 46. V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 15.
- ²⁴⁰² P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 19, 37. V. takođe Mirsada Malagić, T. 23504 (24. januar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 34. Vijeće ne smatra da Katanićeva izjava da ne zna da li je to bio dio zadatka ili su ljudi palili kuće na svoju ruku ima veliku težinu. Isto tako, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Stevićevoj pretpostavci da su pucnjava i paljevina značili da su srpske snage naišle na otpor. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 16.

743. U kuću Mušana Talovića došao je njegov rođak i rekao mu da je napadnut i zaselak Tarat.²⁴⁰³ Talovićeve komšije su se okupile u njegovoj kući i 23 muškarca odlučila su da se sakriju u žbunju kod obližnjeg potoka.²⁴⁰⁴ Kada se toj grupi priključio Meho Delić, vojnici, bosanski Srbi, koji su ga slijedili pronašli su skrivene bosanske Muslimane i, uperivši u njih puške, naredili im da izađu.²⁴⁰⁵ Muškarcima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da stave ruke na potiljak i pretražili su ih tražeći oružje. Taloviću je oduzet pištolj, a zatim je muškarcima naređeno da pješice krenu do jednog polja i tamo se postroje.²⁴⁰⁶ Jedan od vojnika, bosanskih Srba, radio-vezom je stupio u kontakt s njihovim "vojvodom", Najdanom Mladenovićem, i pitao ga šta da rade sa zarobljenim "balijama".²⁴⁰⁷ Vojnicima je rečeno da bosanske Muslimane odvedu u centar Glogove, ispred supermarketa. Rečeno je da će Mladenović nakon toga odlučiti šta da radi s njima.²⁴⁰⁸

744. Vojnici su putem provocirali bosanske Muslimane i govorili im da je to "srpska zemlja" i da ih "treba protjerati".²⁴⁰⁹ Muškarci su postrojani uza zid supermarketa i naređeno im je da dignu ruke uvis i tako stoje pola sata.²⁴¹⁰ Oko supermarketa se okupilo mnogo vojnika, bosanskih Srba.²⁴¹¹ To nisu bili redovni vojnici JNA, već lokalni bosanski Srbi.²⁴¹² U centru Glogove je bio i jedan tenk s oznakama JNA, kao i jedan oklopni transporter.²⁴¹³

745. Talović je vidio kako iz pravca Bratunca stiže Momir Nikolić, zajedno s grupom od četiri-pet naoružanih bosanskih Srba u uniformama.²⁴¹⁴ Momir Nikolić je tada bio član Kriznog štaba Bratunac i visokopozicionirani oficir u TO-u Bratunac.²⁴¹⁵ Iz pravca Kravice je sa svojim vozačem

²⁴⁰³ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 20.

²⁴⁰⁴ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 20; Mušan Talović, T. 17666 (22. avgust 2011.).

²⁴⁰⁵ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 21–22. V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 18.

²⁴⁰⁶ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 23–24.

²⁴⁰⁷ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 24. Ali v. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 19–22; Vujadin Stević, T. 36037–36039 (26. mart 2013.). Vijeće ne smatra pouzdanim Stevićevo svjedočenje da ne zna nikoga ko se preziva Mladenović i da je bosanskim Muslimanima naređeno da stoje uza zid radi njihove zaštite. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2342. Konkretnije, Vijeće napominje da Stevićevom svjedočenju protivrječe dokazi da su i on i Mladenović bili članovi Opštinskog odbora SDS-a. Vujadin Stević, T. 36040–36041 (26. mart 2013.); P6233 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 22. septembar 1993.), str. 2.

²⁴⁰⁸ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 24.

²⁴⁰⁹ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 24.

²⁴¹⁰ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 25–26.

²⁴¹¹ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 33; Mušan Talović, T. 17668 (22. avgust 2011.).

²⁴¹² P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 33.

²⁴¹³ Mušan Talović, T. 17638–17639 (22. avgust 2011.).

²⁴¹⁴ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 27; Mušan Talović, T. 17667 (22. avgust 2011.).

²⁴¹⁵ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 32; Mušan Talović, T. 17638 (22. avgust 2011.).

stigao Najdan Mladenović, koji je rekao da nema potrebe da se skriva jer će muškarce "pobiti, pa niko neće moći da kaže da je bio tamo".²⁴¹⁶

746. Tri bosanska Muslimana iz te grupe odvezena su u Mladenovićevom automobilu.²⁴¹⁷ Mladenović je nakon toga rekao Draganu Steviću da "[i]zvrši kaznu i sve ih pobije".²⁴¹⁸ Četvorica vojnika, bosanskih Srba, naoružana puškama i automatskim oružjem odvela su preostalih 20 bosanskih Muslimana i naredila im da se postroje na obali rijeke, licem okrenuti prema rijeci.²⁴¹⁹ U toj grupi su bila dva dječaka, jedan od 11 i jedan od 13 godina; ostali su bili mladići.²⁴²⁰ Vojnici su zatim otvorili vatru po muškarcima.²⁴²¹ Jedina dvojica koja su preživjela strijeljanje – mada su ranjeni – bili su Talović i jedan čovjek koji se zvao Šećo Delić.²⁴²² Kad je počelo strijeljanje, Talović je pogođen, srušio se u rijeku bez svijesti i voda ga je odnijela; kad se probudio, po njemu i oko njega ležali su leševi.²⁴²³

747. Talović i Delić su se vratili u selo i tamo zatekli 68 tijela u tri gomile.²⁴²⁴ U jednoj od gomila bila su tijela muškaraca na koje je pucano kada i na Talovića i Delića. Sva tijela pripadala su ljudima iz Glogove, od kojih je Talović 24 mogao navesti po imenu, a među njima su bile i dvije žene.²⁴²⁵ Pošto je razmotrilo okolnosti vezane za napad na Glogovu i dokaze o zarobljavanju i

²⁴¹⁶ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 28–29.

²⁴¹⁷ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 34; Mušan Talović, T. 17639–17640, 17667–17668 (22. avgust 2011.). Talović je u svom svjedočenju rekao da su dvojica od ljudi koji su odvezeni u automobilu ubijena iste noći. Međutim, Vijeće ne smatra da je Talovićovo svjedočenje dovoljno za donošenje zaključka u vezi s ubijanjem te dvije osobe.

²⁴¹⁸ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 34. Ljudi koji su poslani u Mladenovićev automobil bili su Mustafa Golić, Sejid Ibišević i Almaz Talović. Ljudi kojima je rečeno da se vrate i priključe glavnoj grupi bili su Mušan Talović i Dževad Ibišević.

²⁴¹⁹ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 35; Mušan Talović, T. 17640 (22. avgust 2011.). Navedeno je da su na rijeku odvedeni sljedeći ljudi: Mušan Talović, Hušo Junuzović, Abid Junuzović, sin Abida Junuzovića, Redo Delić, Meho Delić, Bego Delić, Dževad Ibišević, Kemal Ibišević, Ilijaz Ibišević, Ramo Ibišević, Sabrija Ibišević, Mustafa Ibišević, Mujo Ibišević, Muharem Ibišević, Selmo Omerović, Mirzet Omerović, Šećo Delić, jedan čovjek koji je prezivao Gušić i jedan čovjek koji se prezivao Hasibović. Mušan Talović, T. 17668 (22. avgust 2011.). Od tih ljudi čija je imena naveo Talović, Mašović je za deset naveo da su njihova tijela ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3–6.

²⁴²⁰ Mušan Talović, T. 17640–17641 (22. avgust 2011.).

²⁴²¹ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 36.

²⁴²² Mušan Talović, T. 17640 (22. avgust 2011.); P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 37. Šećo Delić je skočio u rijeku kad je počela paljba i pogođen je dok je izlazio iz rijeke.

²⁴²³ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 36. Tijela Dževada i Kemala Ibiševića, koja su ležala na Taloviću, ekshumirana su iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3.

²⁴²⁴ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 38. V. takođe P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 11 (gdje je svjedok rekao da je u napadu na Glogovu 9. maja 1992. ubijeno "[p]ribližno 60 seljana").

²⁴²⁵ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 38; Mušan Talović, T. 17641 (22. avgust 2011.). Talović je vidio tijela Adema Junuzovića, Banovke Junuzović, Hameda Delića, Đafe Delića, Uzeira Talovića, Avde Golića, Nezira Omerovića, Šabana Gerovića, Mede Delića, Šabana Mušića, Jusufa Ibiševića, Mehmeda Ibiševića, Hajdara Alihromića, Selme Omerovića, Čamila Rizvanovića, Jasmina Rizvanovića, Mustafe Rizvanovića, Nermina Omerovića, Rame Golića, Ramiza Gerovića, Halida Milačevića, Osmana

pogubljenju seljana, Vijeće se uvjerilo da su ljude čija su tijela Talović i Delić vidjeli u selu ubile srpske snage, na sličan način. Kad se Talović vratio kući, vidio je da je njegova kuća spaljena i da se u dvorištu okupilo stotinjak žena i djece.²⁴²⁶ Preživjeli su se podijelili u dvije grupe i otišli iz sela, s tim da je jedna grupa krenula u pravcu Konjević Polja, a druga u pravcu Srebrenice.²⁴²⁷ Bosanski Srbi su skupljali leševe i odvozili ih traktorima.²⁴²⁸

748. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je u toj operaciji ubijeno približno 65 mještana Glogove i da je većina objekata u selu potom spaljena.²⁴²⁹ Seljane iz Glogove koji nisu ubijeni srpske snage su zarobile i prevezle na stadion u Bratuncu; vojno sposobni muškarci su odvojeni i odvedeni u školu "Vuk Karadžić", a žene i djeca su ukrcani u autobuse i odvedeni na područja pod kontrolom bosanskih Muslimana.²⁴³⁰

749. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage 9. maja 1992. ili približno tog datuma ubile najmanje 65 bosanskih Muslimana u selu Glogova.

Ibiševića, Rame Gerovića i Refika Ibiševića. Svjedok je potvrdio da je ime Selmo Omerović navedeno dvaput, jednom na ovom spisku i jednom na ranijem spisku, na koji se upućuje u fusnoti 2419, zato što se radi o različitim osobama. Mušan Talović, T. 17642 (22. avgust 2011.). Od tih ljudi čija je imena naveo Talović, Mašović je za devet naveo da su njihova tijela ekshumirana iz pojedinačnih ili masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3–6.

²⁴²⁶ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 39.

²⁴²⁷ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 41.

²⁴²⁸ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 42; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 37–40; Milenko Katanić, T. 24538 (10. februar 2012.).

²⁴²⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2320. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli, između ostalog, sljedeće: (i) da je tokom borbi u Glogovi vladao metež jer su se uključile i paravojne jedinice i da su dobrovoljci žedni osvete ubili 25 ljudi u dobi za vojsku; (ii) da je namjera Kriznog štaba Bratunac bila da civile razoruža, a ne da ih pobije; (iii) da je u operaciji razoružavanja "ekstremista", bosanskih Muslimana, bilo poginulih; i (iv) da su srpske snage dobile striktno naređenje da ne smiju nikoga ubiti, osim ako ne budu napadnute. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 42, 48, 51; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 11; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 46. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 9–10; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 25; Branimir Tešić, T. 35259 (12. mart 2013.); D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 15. Pošto je razmotrilo te dokaze, Vijeće ne smatra da su svjedočenja relevantnih svjedoka u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256, 2336, 2338 i 2342. Vijeće dalje napominje da je Perić, kada je na unakrsnom ispitivanju suočen s dokazima suprotnim njegovoj izjavi, priznao da je govorio samo o onom što je čuo i da ne zna ništa o ubijanju. Mirko Perić, T. 40802–40804 (3. juli 2013.).

²⁴³⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10–11. V. takođe D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 12. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da se stanovništvo izjasnilo da želi dobrovoljno da ode radi svoje sigurnosti. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 47; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 59. Prilikom donošenja zaključka da su svjedočenja relevantnih svjedoka o dobrovoljnosti odlaska muslimanskog stanovništva nepouzdana, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2256 i 2268.

(F) Djelovanje paravojnih snaga

750. Opštinske vlasti su se suočavale s problemima vezanim za pripadnike paravojnih snaga i dobrovoljce koji su, po dolasku u Bratunac, pokušali da preuzmu vlast, terorisali stanovništvo²⁴³¹ i nisu poštovali komandne strukture niti lokalne vlasti.²⁴³² Za razliku od toga, dobrovoljci koji su došli u opštinu i stavili se na raspolaganje JNA ili priključili Bratunačkoj brigadi bili su dobro prihvaćeni.²⁴³³ Tako su, na primjer, kada je 8. maja 1992. proglašen Ratni štab Bratunac, u njegov sastav uključeni i predstavnici dobrovoljaca.²⁴³⁴ Đukanović i Deronjić su u Bratunac dovodili dobrovoljce iz Vukovara.²⁴³⁵

751. Dana 1. maja 1992., Krizni štab Bratunac odlučio je da sve dobrovoljce koji ne žele da se stave pod komandu vojske treba protjerati iz Bratunca i svim je paravojnim formacijama, "nelegalnim građanima" i drugim grupama koje nezakonito posjeduju oružje zabranio djelovanje na teritoriji opštine.²⁴³⁶ Krizni štab Bratunac donio je i odluku da će, ako pripadnici paravojnih snaga ne postupe u skladu s odlukom da moraju napustiti opštinu, vojne formacije dobiti naređenje da je provedu.²⁴³⁷ Uprkos tim naređenjima, paravojne jedinice nisu napustile opštinu.²⁴³⁸ Dana 6. maja

²⁴³¹ Milenko Katanić, T. 24531–24532 (10. februar 2012.); P6196 (Izveštaj CSB-a Romanija-Birač, 27. avgust 1992.), str. 2–3; Aleksandar Tešić, T. 35334 (13. mart 2013.); svjedok KDZ480, T. 24235–24237 (7. februar 2012.). Ali v. Branimir Tešić, T. 35261–35264 (12. mart 2013.) (gdje je odbacio sugestiju da su vlasti u Bratuncu postale zabrinute zbog djelovanja dobrovoljaca tek nakon što su oni počeli da napadaju bosanske Srbe).

²⁴³² D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 30; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 36, 40. V. takođe Srbislav Davidović, T. 24439 (9. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 17.

²⁴³³ Milenko Katanić, T. 24533 (10. februar 2012.).

²⁴³⁴ D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3.

²⁴³⁵ P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar–28. maj 1992.), str. 253. Ali v. Rodoljub Đukanović, T. 36185–36188 (27. mart 2013.) (koji je negirao istinitost ove dnevničke bilješke u kojoj se kaže da su oni dovodili "iz Vukovara koljače" u opštinu i u svom svjedočenju je izjavio da ne zna ko je doveo dobrovoljce u Bratunac). Simić je u svom svjedočenju rekao da su lokalne vlasti pokušale da spriječe neke dobrovoljce da dođu u opštinu, ali da u tome nisu uspjele. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 42–45. Međutim, Vijeće ne smatra da je Simićevo svjedočenje u tom pogledu sasvim pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268.

²⁴³⁶ D2060 (Naredba Kriznog štaba Bratunac, 1. maj 1992.), str. 3–4; Milenko Katanić, T. 24532, 24535 (10. februar 2012.); D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 38–39; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 64–65; Ljubisav Simić, T. 37295 (16. april 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2314; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 45; Rodoljub Đukanović, T. 36199 (27. mart 2013.); D3117 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 1. maj 1992.); Branimir Tešić, T. 35261, 35273, 35277–35278 (12. mart 2013.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 26; Aleksandar Tešić, T. 35331–35333 (13. mart 2013.).

²⁴³⁷ D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3.

²⁴³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2314. Ali v. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 45, 48; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 39; Ljubisav Simić, T. 37296 (16. april 2013.); Aleksandar Tešić, T. 35331–35333 (13. mart 2013.). Vijeće ne smatra pouzdanim svjedočenja tih svjedoka da Štab TO-a i policija nisu mogli da uklone pripadnike paravojnih snaga zato što su

1992., Krizni štab je donio odluku da sve paravojne formacije do sljedećeg dana moraju napustiti Bratunac; međutim, građani, bosanski Srbi, održali su miting u znak podrške paravojnim jedinicama.²⁴³⁹

752. Krizni štab Bratunac je u maju 1992. donio i više drugih odluka, između ostalog, o ograničenjima u vezi s prodajom alkohola i mjerama za sprečavanje pljačke, šverca i nezakonitog useljavanja u stanove.²⁴⁴⁰

753. U avgustu 1992., CSB Romanija-Birač je, nakon izvršenog uvida, u svom izvještaju naveo da je SJB Bratunac pokrenuo istrage u vezi s ratnim zločinima počinjenim nad bosanskim Srbima i dokumentovao ih.²⁴⁴¹ U tom izvještaju se takođe sugerije da su se dobrovoljci počeli baviti "pljačkom i pravljem svih mogućih problema", te da je Ljubisav Simić rekao da bi policija trebalo da bude angažovana na sprečavanju daljih pljački jer se sad pljačkaju i kuće bosanskih Srba.²⁴⁴²

754. U septembru 1992., pripadnici paravojnih snaga i dalje su bili u Bratuncu i SJB je, uz pomoć vojnih i civilnih vlasti, pokušavao da ih stavi pod komandu VRS-a.²⁴⁴³ Dana 17. decembra 1992., izviješteno je da se u zoni odgovornosti Bratunačke brigade i dalje nalazi jedan broj

---

oni bili prejaki. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256, 2268 i 2338.

²⁴³⁹ D3116 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 6. maj 1992.); Branimir Tešić, T. 35274–35275 (12. mart 2013.).

²⁴⁴⁰ D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3, 5; Milenko Katanić, T. 24542 (10. februar 2012.). V. takođe D4698 (Naređenje Privremene vlade Bratunac, 8. juli 1992.). Lokalne vlasti, uključujući policiju, imale su problema s pripadnicima paravojnih snaga i dobrovoljcima i preduzete su određene mjere u pokušaju da se oni stave pod kontrolu. D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 30; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 18; D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mičića od 24. marta 2013.), par. 3; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 50.

²⁴⁴¹ P6196 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 27. avgust 1992.), str. 2. V. takođe P6197 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 8. septembar 1992.), str. 4. Branimir Tešić je u svom svjedočenju rekao da kod podnošenja krivičnih prijava nije pravljena razlika na osnovu nacionalne pripadnosti. Međutim, kad je suočen s ovim dokumentima, koji upućuju na to da je SJB uspješno provodio istrage o ratnim zločinima koje su počinili bosanski Muslimani, dok se u njima ne pominju istrage o zločinima koje su počinili bosanski Srbi, on se od toga ogradio i tvrdio da to nije bio njegov posao. Branimir Tešić, T. 35264–35268, 35284 (12. mart 2013.). Imajući u vidu Tešićevu evazivnost u vezi s tim pitanjem i očigledne protivrječnosti, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2236. Međutim, Vijeće konstatuje da je u maju 1992. policija spriječila pokušaj silovanja jedne bosanske Muslimanke. D4673 (Krivična prijava SJB-a Bratunac, 25. maj 1992.); D4277 (Zahtjev Tužilaštva Zvornik, 26. maj 1993.).

²⁴⁴² P6196 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 27. avgust 1992.), str. 3.

²⁴⁴³ P6197 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 8. septembar 1992.), par. 6. V. takođe P1107 (Izvještaj MUP-a SrBiH ministru unutrašnjih poslova u vezi s izvršenim obilaskom CSB-a i SJB-a Romanija-Birač, 10. avgust 1992.), str. 3. Vijeću su takođe predočeni dokazi da je u avgustu 1992. jedna paravojna grupa učestvovala u ubijanju bosanskih Muslimana. P3264 (Izvještaj SJB-a Milići, 3. avgust 1992.), str. 1–2. Ali v. Branimir Tešić, T. 35267–35268 (12. mart 2013.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

paravojnih formacija, koje su tu samo zbog pljačke.²⁴⁴⁴ Dana 29. decembra 1992., optuženi je izdao naredbu o uvođenju vojne uprave u Bratuncu.²⁴⁴⁵

755. Dana 1. februara 1993., Deronjić je održao govor na sastanku Opštinskog odbora SDS-a, kojem je prisustvovao povjerenik RS-a Jovo Mijatović.²⁴⁴⁶ Deronjić je dao pregled događaja u periodu od 1. aprila 1992. i ocijenio da su, uz pomoć Glavnog odbora SDS-a i mjesnih odbora, operacije u opštini izvršene vrlo dobro.²⁴⁴⁷ Na tom sastanku su iznesene zamjerke na račun SJB-a zbog njihove "indolentnosti" u pogledu sprečavanja kriminala, posebno u vezi s neovlaštenim oduzimanjem imovine, koje se u nekim slučajevima zataškavalo ili dozvoljavalo.²⁴⁴⁸ Glavni odbor SDS-a je stoga izglasao nepovjerenje načelniku SJB-a. Jovo Mijatović je zatim za komandira predložio Ljubišu Borovčanina.²⁴⁴⁹

756. Opštinske vlasti su nastavile da se suočavaju s problemima u vezi s pripadnicima paravojnih snaga, između ostalog, u vezi s jednom paravojnom jedinicom koja se u martu 1993. bavila pljačkom i nije poštovala civilne i vojne vlasti bosanskih Srba u Bratuncu.²⁴⁵⁰ Momir Nikolić je podnio izvještaj o aktivnostima te paravojne jedinice, zahtijevao da ona prestane sa zlostavljanjem pripadnika Bratunačke brigade i tražio da se povuče iz opštine.²⁴⁵¹

(G) Zatočenički objekti u Bratuncu

(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici

757. U Optužnici se navodi da je fudbalski stadion u Bratuncu korišten kao zatočenički objekt barem od 10. maja do 18. maja 1992. godine.²⁴⁵²

758. Fudbalski stadion u Bratuncu nalazio se blizu zgrade SJB-a Bratunac i škole "Vuk Karadžić".²⁴⁵³

²⁴⁴⁴ P2955 (Izvjestaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 3–4.

²⁴⁴⁵ D3122 (Izvjestaj Bratunačke brigade, 30. decembar 1992.), str. 1; Aleksandar Tešić, T. 35338 (13. mart 2013.).

²⁴⁴⁶ P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 1.

²⁴⁴⁷ P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 1–3; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 19; Milenko Katanić, T. 24529 (10. februar 2012.).

²⁴⁴⁸ P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 2–3.

²⁴⁴⁹ P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 3; Milenko Katanić, T. 24530 (10. februar 2012.).

²⁴⁵⁰ D2062 (Izvjestaj Bratunačke brigade, 5. mart 1993.); Momir Nikolić, T. 24730–24734 (15. februar 2012.).

²⁴⁵¹ Momir Nikolić, T. 24733 (15. februar 2012.).

²⁴⁵² Optužnica, zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici, fusnota 7, gdje se upućuje na Podnesak na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 13.

²⁴⁵³ P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), str. 282; Branimir Tešić, T. 35253 (12. mart 2013.); P290 (Vazдушna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio svjedok KDZ107).

759. Nakon što su srpske snage 10. maja 1992. izvršile napad na Mihaljeviće i Suhu, muški stanovnici sela su zarobljeni i odvedeni u školu "Vuk Karadžić", dok su žene i djeca odvedeni na fudbalski stadion u Bratuncu.²⁴⁵⁴ Srpske snage su istjerale bosanske Muslimane iz njihovih domova i rekle im da ne zaključavaju vrata i da krenu prema Bratuncu.²⁴⁵⁵ Muškarcima je preko razglasa zapriječeno da će, ako se ne predaju, žene i djeca biti ubijeni.²⁴⁵⁶ Ljudi koji su se predali formirali su kolonu i vojni rezervisti, bosanski Srbi, među kojima je bilo lokalnih bosanskih Srba u uniformama JNA, povelili su ih pješice prema fudbalskom stadionu u Bratuncu.²⁴⁵⁷ Jedan vojnik je uvjeravao bosanske Muslimane da im se ništa neće dogoditi, da će ih odvesti na stadion radi njihove zaštite i zaštititi ih od arkanovaca.²⁴⁵⁸

760. Dana 17. maja 1992. ili približno tog datuma, stanovnici sela Vitkovići odvezeni su autobusom na fudbalski stadion u Bratuncu, a s njima je išao i treći autobus, u kojem su bili stanovnici Krasanpolja i drugih sela u okolini Bratunca.²⁴⁵⁹

761. Nakon napada na Glogovu,²⁴⁶⁰ Deronjić je obavijestio Krizni štab Bratunac da raspolaže informacijama da su "dobrovoljci na stadionu u Bratuncu skupili muslimansko stanovništvo" i da su neki muškarci odvedeni u školu "Vuk Karadžić".²⁴⁶¹

762. Milenko Katanić je uspio da razgovara s komandantom jedne paravojne grupe i obezbijedi da njegov kum, koji je bio zatočen na stadionu, bude pušten na slobodu.²⁴⁶² Na fudbalskom

²⁴⁵⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2321; Mirsada Malagić, T. 23505 (24. januar 2012.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 50–52 (pod pečatom). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 44; svjedok KW12, T. 44742, 44745 (9. decembar 2013.).

²⁴⁵⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 46 (pod pečatom).

²⁴⁵⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 47 (pod pečatom).

²⁴⁵⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 47–49 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17914 (25. avgust 2011.). V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 50. Đukanović je izjavio da se raspitivao o zatočenju bosanskih Muslimana i da je pokušao da preduzme mjere da to spriječi, ali mu je naredeno da se ne miješa. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 44. Vijeće ne smatra da je Đukanovićovo svjedočenje o tome šta je pokušao da preuzme i šta mu je rečeno o bosanskim Muslimanima koje je vidio ispred stadiona u Bratuncu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2248.

²⁴⁵⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 48 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17915 (25. avgust 2011.).

²⁴⁵⁹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 21–22; Suad Džafić, T. 18193–18194 (1. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2322. Džafić je u svom svjedočenju govorio i ubijanju jednog čovjeka koji je izveden iz autobusa. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

²⁴⁶⁰ Za dokaze o napadu na Glogovu generalno, v. par. 738–749.

²⁴⁶¹ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 59. V. P3207 (Vazдушna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio svjedok KDZ605) (pod pečatom) za lokaciju škole; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 5 (pod pečatom). Tešić je izjavio da je Deronjić otišao na stadion i tražio od pripadnika paravojsnih snaga da ne maltretiraju narod. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 24. Vijeće napominje da Tešićovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem ima veoma malu težinu, budući da je on tvrdio da nije znao da su bosanski Muslimani dovedeni na stadion, ali je nakon toga izjavio da je kasnije saznao šta je Deronjić preduzeo kako bi zaštitio bosanske Muslimane.

stadionu u Bratuncu zatočene su na hiljade bosanskih Muslimana, uključujući žene, djecu i starije ljude,²⁴⁶³ koji su zatim odatle odvezeni na druge lokacije, na primjer, u Tuzlu.²⁴⁶⁴ Ljudi iz Bratunca i okolnih sela neprestano su dovođeni na stadion i odvođeni odatle.²⁴⁶⁵ Vojnici su preko razglasa prozivali po imenu one koji su trebali biti odvedeni sa stadiona.²⁴⁶⁶ Ljudima su oduzimani novac, nakit i lični dokumenti, a vojnici su prijetili djeci da će im odsjeći uši ako im ne daju minduše.²⁴⁶⁷ Jedan muškarac je takođe pretučen i izboden nožem.²⁴⁶⁸

763. Nakon što su ih na stadionu držali izvjesno vrijeme, bosanski Muslimani su preko razglasa obaviješteni da moraju krenuti dalje; odveli su ih do autobusa i kamiona ispred stadiona i rekli im da idu u Tuzlu.²⁴⁶⁹ Veliki broj vojnika odvajao je vojno sposobne muškarce, a žene i djecu slali su u autobuse koji su išli za Tuzlu; muškarci su pod stražarskom pratnjom odvedeni u školu "Vuk Karadžić".²⁴⁷⁰ Ženama i djeci iz Suhe koji nisu mogli da stanu u autobuse rečeno je da odu kući i vrate se sutradan ujutro kako bi ih autobusom odvezli u Tuzlu.²⁴⁷¹ Upozoreni su da se ne udaljavaju i rečeno im je da im garantuju da će, ako poslušaju, njihovi muževi ostati na životu.²⁴⁷² Od sredine maja 1992. nadalje, zatočenici na fudbalskom stadionu u Bratuncu morali su da se ukrcavaju u autobuse i odlaze u opštinu Vlasenica, gdje su neke muškarce zatočili u opštinskom zatvoru.²⁴⁷³

764. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage sredinom maja 1992. dovodile bosanske Muslimane iz Bratunca i okolnih sela na fudbalski stadion u Bratuncu, uključujući žene, djecu i starije ljude, i držale ih tamo zatočene. Bosanski Muslimani su držani na toj lokaciji dok ne bi bili

²⁴⁶² P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 50–51; Milenko Katanić, T. 24539 (10. februar 2012.).

²⁴⁶³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62–64 (pod pečatom).

²⁴⁶⁴ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 50.

²⁴⁶⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 63–64 (pod pečatom); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 45.

²⁴⁶⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62 (pod pečatom).

²⁴⁶⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62 (pod pečatom).

²⁴⁶⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62 (pod pečatom). V. takođe P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), str. 3–4 (gdje je svjedok rekao da je približno 430 zatočenika s fudbalskog stadiona u Bratuncu dovedeno u fiskulturnu salu na Palama i tamo zatočeno i da su mu oni ispričali da su ih na stadionu tukli i da su neke ljude osakatile). Iako Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani odvedeni s fudbalskog stadiona u Bratuncu i zatočeni na Palama, u odsustvu daljih dokaza, Vijeće ne smatra da se može osloniti samo na Smajšovo svjedočenje, koje je zasnovano na dokazima iz druge ruke, kako bi utvrdilo da su srpske snage na fudbalskom stadionu u Bratuncu sakatile zatočenike. Za dokaze u vezi sa zatočenjem u fiskulturnoj sali na Palama, v. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

²⁴⁶⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 66 (pod pečatom). V. takođe D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 28; Branimir Tešić, T. 35255–35256, 35272 (12. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

²⁴⁷⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 67–69 (pod pečatom); P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 45. V. takođe Branimir Tešić, T. 35253–35259 (12. mart 2013.).

²⁴⁷¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 67 (pod pečatom).

²⁴⁷² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 67 (pod pečatom).

prevezeni u druge opštine ili druge zatočeničke objekte. Zatočenicima su prijeli i oduzimali su im dragocjenosti, a najmanje jedan čovjek je pretučen i izboden nožem.

(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici

765. U Optužnici se navodi da je škola "Vuk Karadžić" korištena kao zatočenički objekt barem od 1. maja do 31. decembra 1992. godine.²⁴⁷⁴ Tužilaštvo navodi da je od 10. do 16. maja 1992., za vrijeme zatočeništva u školi "Vuk Karadžić", ubijeno približno 50 ljudi.²⁴⁷⁵

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

766. Nakon dolaska srpskih snaga u Bratunac, neki istaknuti bosanski Muslimani odvedeni su u školu "Vuk Karadžić" i tamo zatočeni.²⁴⁷⁶ Grupe dobrovoljaca odabrale bi pojedince među bosanskim Muslimanima u Bratuncu, ispitivale ih i potom odvodile u školu "Vuk Karadžić".²⁴⁷⁷

767. Dana 10. maja 1992., nakon što su pripadnici paravojnih snaga izvršili napad na Krasanpolje, preko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, iz bratunačkih sela zatočeno je u školi "Vuk Karadžić".²⁴⁷⁸ Dana 11. maja 1992., TO Bratunac je doveo približno 250 mještana iz Hranče u zgradu Opštine u Bratuncu, odakle je približno 60 muškaraca odvedeno u školu.²⁴⁷⁹ Nadalje, kao što je već pomenuto, velika grupa vojno sposobnih muškaraca, bosanskih Muslimana, odvojena je od žena i djece koji su držani na fudbalskom stadionu u Bratuncu i pod stražarskom pratnjom odvedena u školu.²⁴⁸⁰ U toj grupi je bilo i starijih muškaraca.²⁴⁸¹ U toku istog dana, u školu su dovedene stotine muškaraca, koji su stizali u grupama svakog sata.²⁴⁸² Ljudi zatočeni u školi bili su

²⁴⁷³ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 24–29; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2323. Za dokaze o zatočenju u zatvoru u Vlasenici, v. zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici.

²⁴⁷⁴ Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od 3. maja 1992. do 14. maja 1992. ili približno tog datuma. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 136.

²⁴⁷⁵ Optužnica, incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

²⁴⁷⁶ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6, 8; P4375 (Vazдушna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio Milenko Katanić); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), str. 282. V. takođe P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 40.

²⁴⁷⁷ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 46.

²⁴⁷⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2325.

²⁴⁷⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2327. Simić je tvrdio da nema nikakvih saznanja o tom incidentu i izjavio je da u zgradu Opštine nije moglo da stane toliko ljudi. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 91. Prilikom donošenja zaključka da ne smatra da je Simićevo svjedočenje u vezi s premještanjem i zatočenjem stanovnika Hranče pouzdano, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268. Pored toga, njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem je dato uz ograde, pošto je on tvrdio da nema nikakvih ličnih saznanja o tom incidentu.

²⁴⁸⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 51, 69–70 (pod pečatom). V. takođe svjedok KW12, T. 44745–44746 (9. decembar 2013.).

²⁴⁸¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 70 (pod pečatom).

²⁴⁸² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 71 (pod pečatom).

civili, bosanski Muslimani; neki su zarobljeni dok su pokušavali da pobjegnu, ali većinu su vojnici, bosanski Srbi, odveli iz njihovih domova.²⁴⁸³

768. Oko škole je stražarilo približno 30 vojnika.²⁴⁸⁴ Vojnici su nosili vojne uniforme rezervnog sastava i bili naoružani automatskim i poluautomatskim puškama.²⁴⁸⁵ Kad su bosanski Muslimani dovedeni u školu, tamo su bili neki arkanovci.²⁴⁸⁶ Školu i fiskulturnu salu u kojoj su zatočenici držani posjetili su i funkcioneri, bosanski Srbi, između ostalog, Deronjić i Momir Nikolić.²⁴⁸⁷ Zatočenicima su zaprijetili da moraju dati izjave u kojima priznaju da su učestvovali u podjeli oružja i ubijanju bosanskih Srba.²⁴⁸⁸

(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika

769. Zatočenici u školi "Vuk Karadžić" bili su izloženi teškom zlostavljanju i stalnom premlaćivanju.²⁴⁸⁹ Na primjer, 9. maja 1992., nakon napada na Glogovu, Mustafa Golić je odveden u školu i teško pretučen.²⁴⁹⁰ Isto tako, jedan bivši policajac, bosanski Musliman, izveden je i pretučen.²⁴⁹¹ Dana 11. maja 1992., zatočenike su teško premlaćivali u fiskulturnoj sali, između ostalog, željeznim cijevima, teškim drvenim štapovima i kundacima pušaka.²⁴⁹² Jednom zatočeniku su prijetili, a onda ga posjekli nožem.²⁴⁹³ Zatočenici su bacani na pod, udarani nogama, neke su tukli sve dok nisu izgubili svijest, a neke ubili.²⁴⁹⁴ To ubijanje i zlostavljanje vršila su trojica vojnika, a drugi vojnici su za to vrijeme stražarili na vratima ili stajali po hodnicima ili na ulazu u

²⁴⁸³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 73 (pod pečatom).

²⁴⁸⁴ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 53 (pod pečatom).

²⁴⁸⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 54 (pod pečatom).

²⁴⁸⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 54 (pod pečatom).

²⁴⁸⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 105 (pod pečatom). Svjedok KDZ605 je Deronjića prepoznao, ali za Nikolića je čuo od drugih zatočenika.

²⁴⁸⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 56 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17917 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17918–17919 (25. avgust 2011.).

²⁴⁸⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2326. V. takođe svjedok KW12, T. 44746 (9. decembar 2013.). Mičić je izjavio da pripadnici vojne policije nisu vidjeli da ikog od zatočenika tuku, da nisu čuli nikakve pucnje niti vidjeli ikakva tijela oko škole. D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mičića od 24. marta 2013.), par. 7, 12. Vijeće ne smatra da je Mičićovo svjedočenje u vezi sa zlostavljanjem zatočenika pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće napominje da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da nije bio otvoren. Osim toga, Vijeće napominje da vrijednost Mičićevog svjedočenja u vezi s tim pitanjem dodatno dovodi u pitanje činjenica da je izjavio da on lično nije bio u školi.

²⁴⁹⁰ P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 40.

²⁴⁹¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 83 (pod pečatom).

²⁴⁹² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 57, 60 (pod pečatom).

²⁴⁹³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 60 (pod pečatom).

²⁴⁹⁴ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 58 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17898 (25. avgust 2011.). Iako je svjedok KDZ605 u svom svjedočenju rekao da su neki zatočenici ubijeni, ne postoje dovoljni dokazi da bi se moglo utvrditi koliko je zatočenika ubijeno u tom incidentu.

školu.²⁴⁹⁵ Neki od vojnika u školi predstavili su se kao arkanovci i zatočenicima rekli da su plaćeni za to što rade i da će zaraditi više ako ubiju više ljudi.²⁴⁹⁶ Jednog od zatočenika je od daljeg zlostavljanja spasio jedan vojnik koji ga je poznao i tom čovjeku je rečeno da ga mogu odvesti na fudbalski stadion u Bratuncu, ali da će on i drugi bosanski Muslimani morati odatle da odu u Tuzlu, jer će u Bratuncu živjeti bosanski Srbi.²⁴⁹⁷

770. Jednom prilikom, u školu je došao jedan čovjek koji se predstavio kao otac Gorana Zekića i rekao da "300 ljudi mora da plati za smrt njegovog sina".²⁴⁹⁸ Kad su pronašli jednog čovjeka iz Potočara, Zaima Huseinovića, ispitivali su ga ko je ubio Zekića i arkanovce u Potočarima; nakon toga su ga tukli i on je pao na pod.²⁴⁹⁹ Umiješao se izvjesni Krke kako bi zaustavio premlaćivanje ali, nakon što je Krke otišao, Huseinovića su udarili nekoliko puta i na kraju mu se mozak prosuo i on je umro.²⁵⁰⁰ Svjedok KDZ605 je po dolasku u taj objekt vidio pet-šest leševa, između ostalog, leš Safeta Karića, koji je ležao potrbuške u klozetu.²⁵⁰¹

771. Jedan vojnik koji je sebe zvao Zoka, a zvali su ga Makedonac, često je ulazio i izlazio iz fiskulturne sale, te zlostavljao i ubijao zatočenike.²⁵⁰² Sa Zokom su bila još dvojica – Bane Topolović iz Srbije, koji se predstavio kao arkanovac, i jedan čovjek koji se predstavio kao

²⁴⁹⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 59 (pod pečatom). Odbrana je svojim dokazima pokušavala da svu krivicu za premlaćivanje i ubijanje zatočenika u školi prebaci na dobrovoljce i nastojala da vlasti i sebe ogradi tvrdnjama da nisu imali direktna saznanja o zlostavljanju zatočenika ni kontrolu nad objektom. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima takođe naveli da su civilne vlasti i Krizni štab Bratunac pokušali da intervenišu kako bi zaštitili zatočenike u tom objektu i obezbijedili da oni budu pušteni na slobodu, ali zbog moći koju su imali dobrovoljci u tome nisu bili uspješni. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 12; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 25, 31; Aleksandar Tešić, T. 35331–35332 (13. mart 2013.); Vujadin Stević, T. 36045–36047 (26. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 60–62; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 47. V. takođe D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 24, 28; Branimir Tešić, T. 35252 (12. mart 2013.). Vijeće napominje da svjedočenja tih svjedoka karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti i pokazatelji pristrasnosti i da su oni pokušavali da Vijeće navedu na pogrešan zaključak. Na primjer, Perićevom svjedočenju protivrječe dokazi da je on lično dovodio zatočenike u školu. Vijeće stoga ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka u tom pogledu pouzdana.

²⁴⁹⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 59, 75 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17897, 17904 (25. avgust 2011.). Drugi vojnici su bili domaći ljudi, iz Bratunca, i ljudi iz Srbije.

²⁴⁹⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 60–61 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17898 (25. avgust 2011.).

²⁴⁹⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 97, 104 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922 (25. avgust 2011.).

²⁴⁹⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 86, 96 (pod pečatom).

²⁵⁰⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 86 (pod pečatom).

²⁵⁰¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 55 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922 (25. avgust 2011.). Tijelo Safeta Karića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 4.

²⁵⁰² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 74 (pod pečatom). Svjedok KDZ605 je izjavio da je Zoka djelovao kao da je pijan ili drogiran.

"Dragan iz Milića".²⁵⁰³ Ti ljudi su, zajedno s drugim stražarima, tokom tri dana teško premlaćivali zatočenike čeličnim šipkama, cijevima i drškama grablji i lopata.²⁵⁰⁴

772. Zatočenicima je rečeno da se uguraju u fiskulturnu salu a, kad su oni stražarima rekli da ne mogu svi da stanu, odgovoreno im je da će svi koji ostanu pred vratima biti ubijeni. Približno 10-20 ljudi izvedeno je napolje; nakon toga su se čuli krici i pucnji.²⁵⁰⁵ Zatočenici su pomjereni na jedan kraj fiskulturne sale i "zbijeni na gomilu, skoro do plafona"; nakon toga su ih tukli, provocirali i pitali da li još žele svoju nezavisnost. Neke od zatočenika su tjerali da pjevaju "četničke" pjesme i naprave "srpski znak pozdrava s tri podignuta prsta".²⁵⁰⁶ Topalović, Dragan i Zoka su pronašli bratunačkog hodžu Mustafu Mujkanovića.²⁵⁰⁷ Naredili su mu da skine kaput kako bi lakše mogli da ga tuku; zatim su ga natjerali da pjeva "četničke" pjesme, pije pivo i pridruži se ljudima u ćošku sale koje su tjerali da naprave "srpski znak pozdrava s tri podignuta prsta". Kada je Mujkanović odbio da napravi taj znak i podigao samo dva prsta, Bane Topalović ga je ubo nožem u grlo, nakon čega su ga odnijeli u hangar.²⁵⁰⁸ Dok su ga odnosili, Mujkanović je još pokazivao znakove života i ubijen je iz vatrenog oružja.²⁵⁰⁹

773. U prostoriju je ušao jedan vojni komandant u uniformi JNA i naredio trojici vojnika da prestanu tući zatočenike. Ustanovljeno je da se sedam-osam zatočenika na dnu gomile ugušilo.²⁵¹⁰ Vojni komandant je naredio da zatočenicima daju hrane i vode i vikao na vojnike, govoreći im: "Šta radite ovim ljudima?"²⁵¹¹ Nakon toga su stražari, bosanski Srbi, zatočenicima rekli da do sada nisu imali uspjeha u borbi protiv paravojnih snaga, ali da će "rukovodstvo bosanskih Srba" uskoro uspjeti da ih izbací.²⁵¹²

²⁵⁰³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 74 (pod pečatom).

²⁵⁰⁴ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 75 (pod pečatom).

²⁵⁰⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 72 (pod pečatom).

²⁵⁰⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 76 (pod pečatom).

²⁵⁰⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 90 (pod pečatom).

²⁵⁰⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 90 (pod pečatom).

²⁵⁰⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 90 (pod pečatom). Tijelo Mustafe Mujkanovića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 5.

²⁵¹⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 78 (pod pečatom). Svjedok KDZ605 je naveo imena trojice od tih umrlih, konkretno, Omera Muhića, Husnije Hadžibulića i Hazima Muratovića. Za tijela Husnije Hadžibulića i Omera Muhića navedeno je da su kasnije ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3–4.

²⁵¹¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 79 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17919 (25. avgust 2011.).

²⁵¹² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 77 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17919 (25. avgust 2011.). V. takođe P3206 (Video-snimak ljudi iz Bratunca u sportskoj dvorani u Visokom, s transkriptom); P3209 (Zamrznuti kadar lica muškarca) (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17871–17874, 17876–17878 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena svednica).

774. Međutim, kad je taj komandant otišao, ona trojica vojnika su se vratila i počela nasumce prozivati zatočenike, koji su zatim teško pretučeni ili ubijeni.²⁵¹³ Prozivani su i ljudi koji su radili u školi, kao i bratunački intelektualci, i neki od tih ljudi su ubijeni.²⁵¹⁴ Svjedok KW12 je rekao da je, po njegovoj procjeni, u njegovom prisustvu pretučeno i zatim ubijeno približno 20 zatočenika.²⁵¹⁵ Vojnici su puštali srpsku muziku, pili velike količine piva i tjerali zatočenike da psuju bosansku državu i predsjednika i pjevaju "četničke" pjesme.²⁵¹⁶ Tokom prvog dana tog ubijanja i zlostavljanja zatočenicima nisu dali ništa da jedu.²⁵¹⁷ Drugog dana je stražarima naređeno da zatočenicima daju hrane i vode, pa je u prostoriju bačeno nešto sendviča i sokova, ali to je bilo dovoljno samo za pola zatočenika.²⁵¹⁸

775. Dok su zatočenike tukli, prijetili su im i dobacivali političke komentare kao što su "htjeli ste državu – evo vam država", "gdje vam je sad Alija da vas spasi?", "gdje je Naser, vaš oslobodilac?".²⁵¹⁹ U jednom incidentu, jednom zatočeniku je na ruci nožem usječen znak krsta.²⁵²⁰ Ako bi zatočenici pogledali Topalovića u oči, on bi ih prozvao i te bi ljude pretukli.²⁵²¹

776. Topalović je neke od zatočenika nasmrt pretukao.²⁵²² Na primjer, prozvao je Ramu Karića, tukao ga, pucao mu u lakat i onda ga nastavio tući, ovog puta dok nije umro.²⁵²³ Ahmet Salkić je prozvan i proglašen "ustašom". Udarili su ga u čelo, blizu oka, od čega se srušio, a onda je zadobio još jedan udarac. Zatočenici su potom iznijeli njegovo tijelo.²⁵²⁴ Hajrudinu Čomiću naređeno je da klekne i stavi čelo na pod, a onda mu je Topalović iz pištolja pucao odzادا u donji dio vrata.²⁵²⁵ Premlaćivanje i ubijanje se nastavilo cijelu noć i svjedok KDZ605 je vidio kako je najmanje 50

²⁵¹³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 80, 82, 84–86, 94–95, 98, 133–134 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17920–17921 (25. avgust 2011.).

²⁵¹⁴ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 81 (pod pečatom). Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi moglo utvrditi broj ubijenih zatočenika ili način na koji su ubijeni.

²⁵¹⁵ Svjedok KW12, T. 44746–44747, 44755 (9. decembar 2013.).

²⁵¹⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 98 (pod pečatom).

²⁵¹⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 93 (pod pečatom).

²⁵¹⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 94–95 (pod pečatom).

²⁵¹⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 92 (pod pečatom).

²⁵²⁰ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 133, 135 (pod pečatom); P3210 (Zamrznuti kadar otkrivenog trupa muškarca) (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17875 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ605, T. 17897–17902 (25. avgust 2011.).

²⁵²¹ Svjedok KDZ605, T. 17897–17898 (25. avgust 2011.).

²⁵²² Svjedok KDZ605, T. 17898 (25. avgust 2011.).

²⁵²³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 99 (pod pečatom). Tijelo Rame Karića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 4. Vijeće ne smatra da procjena svjedoka KDZ605 da je Topalović odgovoran za otprilike 90% ubijanja u školi ima veliku težinu.

²⁵²⁴ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 100 (pod pečatom). Tijelo Ahmeta Salkića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 5.

²⁵²⁵ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 101 (pod pečatom). Tijelo Hajrudina Čomića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2.

bosanskih Muslimana ubijeno raznim predmetima, između ostalog, drvenim drškama, željeznim cijevima, željeznim nogama od kreveta i drškama pištolja.²⁵²⁶

777. Jednog starijeg čovjeka su pretukli i ubili nakon što su mu rekli da je njegov sin pucao na vojnike, bosanske Srbe.²⁵²⁷ Jednog drugog čovjeka, Džemu Hodžića, optužili su da je vojni ekspert i da je naoružavao bosanske Muslimane; vojnici su ga tukli sve dok nisu zaključili da je mrtav i potom ga stavili u kamion s leševima.²⁵²⁸ Kad se otkrilo da je Hodžić još živ, vratili su ga u zgradu, tukli i onda nasmrt izboli nožem.²⁵²⁹ Nekoliko zatočenika iz škole "Vuk Karadžić" stražari su izveli i ubili ih.²⁵³⁰ Na primjer, Mensur Husić je doveden u školu i pretučen.²⁵³¹ Husić je vrištao i preklinjao da ga ne ubiju. Zatim su ga izveli napolje, nakon čega se čuo rafal i još jedan vrisak.²⁵³² Zatočenicima bi naložili da iznesu tijela ubijenih iz fiskulturne sale i odnesu ih u hangar.²⁵³³ U hangaru je bila velika gomila tijela.²⁵³⁴

778. Đukanović je dobio informaciju da su ljudi koji su u maju 1992. dovedeni iz Hranče odvedeni u školu "Vuk Karadžić" i tamo ubijeni.²⁵³⁵ Vlasti bosanskih Srba organizovale su da

²⁵²⁶ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 91 (pod pečatom). V. takođe P3206 (Video-snimak ljudi iz Bratunca u sportskoj dvorani u Visokom, s transkriptom).

²⁵²⁷ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 92 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17906–17907 (25. avgust 2011.).

²⁵²⁸ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 102 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922–17923 (25. avgust 2011.).

²⁵²⁹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 102 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922–17923 (25. avgust 2011.). Tijelo Džeme Hodžića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3.

²⁵³⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2328. V. takođe svjedok KW12, T. 44746 (9. decembar 2013.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 106 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da su neki zatočnici odvedeni, ali da ne zna šta se s njima dogodilo).

²⁵³¹ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 103 (pod pečatom).

²⁵³² P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 103 (pod pečatom). Tijelo Mensura Husića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3.

²⁵³³ P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 87–88 (pod pečatom).

²⁵³⁴ **[REDIGOVANO]**. Vijeću su predočeni dokazi o ekshumaciji i nestanku velikog broja bosanskih Muslimana iz Bratunca 1992. godine. P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.-21. oktobar 2009.), str. 3; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1-107; D2250 (Izvještaj Ewe Tabeau pod naslovom "Brojevi umrlih i nestalih Muslimana iz BiH 1992.–1995.", 25. april 2012.); Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012.); Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012.); Dževad Gušić, T. 17780–17781 (24. avgust 2011.). Međutim, Vijeće se neće oslanjati na te dokaze, pošto ne postoji definitivna veza između njih i incidenta ubijanja za koji se optuženi tereti na osnovu Priloga Optužnici.

²⁵³⁵ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 40, 46. Vijeće napominje da se njegovo svjedočenje da vlasti u tome nisu imale udjela kosi s njegovim svjedočenjem da je sazvao sastanak Kriznog štaba Bratunac radi razgovora o tome kako da se spasi ljudi koji su u opasnosti. Isto tako, Tešić je u svom svjedočenju rekao da je Krizni štab Bratunac bio u šoku kada je čuo za ubijanje, da je osudio takve postupke, te da je dogovoreno da se takvo ponašanje pripadnika paravojnih snaga mora spriječiti. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 25. Vijeće ne smatra da su svjedočenja Tešića i Đukanovića u tom pogledu pouzdana, budući da su oni pokušavali da sebe i lokalne vlasti ograde od tog incidenta. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248 i 2338 u vezi sa Đukanovićem i Tešićem.

pripadnici civilne zaštite pokopaju tijela bosanskih Muslimana iz hangara.²⁵³⁶ Na jednom polju pored Drine iskopana je masovna grobnica i u njoj je pokopano 100-150 tijela bosanskih Muslimana koji su, kako je naveo svjedok KDZ107, ubijeni u školi "Vuk Karadžić".²⁵³⁷

779. Dana 14. maja 1992., u skladu s odlukom Kriznog štaba Bratunac, približno 400 zatočenih bosanskih Muslimana ukrvano je u kamione i autobuse²⁵³⁸ i, pod pratnjom VP-a i civilne policije, prevezeno na Pale, odakle su prebačeni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.²⁵³⁹

(c) Zaključak

780. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u maju 1992. u školi "Vuk Karadžić" zatočile stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, uključujući starije ljude. Zatočenike su teško premlaćivali, između ostalog, željeznim cijevima, drvenim štapovima i kundacima pušaka, a neki su izbodeni nožem. Zatočenici su držani u pretrpanim prostorijama i jednom prilikom su se neki od njih ugušili. Tokom zatočeništva u školi, zatočenici su takođe bili izloženi ponižavanju i prijetnjama. Više zatočenika je umrlo od posljedica premlaćivanja, a drugi su izvedeni napolje i ubijeni iz vatrenog oružja. Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od 10. do 16. maja 1992. ubile najmanje 50 zatočenika tokom njihovog zatočeništva u školi "Vuk Karadžić".

²⁵³⁶ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 47. Tešić je u svom svjedočenju rekao da su pronašli samo oko 20 mrtvih tijela, koja su odnesena odatle i, nakon obdukcije, pokopana u skladu s pravilima. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 27–29. Vijeće ne smatra pouzdanim Tešićevo svjedočenje o broju pokopanih tijela niti o tome da su ona pokopana nakon obdukcije i u skladu s pravilima. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2338.

²⁵³⁷ Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9397–9399, 9557. Iako je svjedok KDZ107 u svom svjedočenju rekao da su te žrtve ubijene u školi "Vuk Karadžić", on nije objasnio na osnovu čega to zna. Vijeće se stoga nije uvjerilo da se može osloniti na njegovo svjedočenje kako bi van svake razumne sumnje zaključilo da su sva ta tijela pripadala zatočenicima koji su ubijeni u školi, kako se za to tereti u ovom incidentu iz Priloga Optužnici.

²⁵³⁸ P3208 (Spisak ljudi odvedenih iz Bratunca na Pale); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 108–111, 127 (pod pečatom); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 17; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 26. V. takođe P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 56.

²⁵³⁹ Svjedok KW12, T. 44746–44748, 44751 (9. decembar 2013.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 46–47; D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 17; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 49. V. takođe D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mičića od 24. marta 2013.), par. 13; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 29; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15395–15396. Za dokaze u vezi s postupanjem prema zatočenicima na Palama, v. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima takođe naveli da bosanske Muslimane nisu mogli vratiti u Bratunac i da su ih, kad je Krizni štab Bratunac saznao za ubijanje, prebacili na Pale kako bi ih spasili i zaštitili od dobrovoljaca. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 46, 48; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 26, 31. Međutim, nakon što je razmotrilo dokaze, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu i svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2236 gore i uz to napominje da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu pokazatelji da su pokušavali da se ograde od svake odgovornosti za događaje u školi "Vuk Karadžić".

(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici

781. U Optužnici se navodi da su u Bratuncu u aprilu i maju 1992. uništena četiri spomenika kulture i sakralna objekta.²⁵⁴⁰

782. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su četiri muslimanska spomenika u opštini Bratunac teško oštećena ili potpuno uništena u periodu od aprila do juna 1992., između ostalog, džamija u gradu Bratuncu i džamija u Glogovi, koja je uništena eksplozivom u napadu izvedenom 9. maja 1992. godine.²⁵⁴¹ U napadima na muslimanska sela, uključujući Glogovu, srpske snage hotimično su palile i razarale džamije.²⁵⁴² Gradska džamija u Bratuncu, islamski arhiv u Bratuncu i medresa u Glogovi potpuno su uništeni, a džamija u Glogovi je teško oštećena.²⁵⁴³

783. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od aprila do juna 1992. teško oštetile ili potpuno uništile četiri spomenika kulture i sakralna objekta.

(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca

784. Zbog porasta zastrašivanja i vijesti da SDS i JNA naoružavaju bosanske Srbe, ljudi su se još i prije početka sukoba polako iseljavali iz Bratunca.²⁵⁴⁴ U mjesecima uoči sukoba u Bratuncu, iz opštine su odlazili bosanski Srbi, uglavnom žene, djeca i stariji ljudi.²⁵⁴⁵ Velik broj mještana je takođe iz straha napustio Bratunac nakon izbivanja oružanog sukoba u Bijeljini i Zvorniku.²⁵⁴⁶ Kao što je rečeno gore, nakon što su bosanski Muslimani u maju 1992. ubili Gorana Zekića, srpske

²⁵⁴⁰ To su gradska džamija u Bratuncu, džamija u Glogovi, medresa u Glogovi i islamski arhiv u Bratuncu.

²⁵⁴¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2330; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 69; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 55. Gušić je u svom svjedočenju govorio o uništavanju deset džamija u Bratuncu, ali optuženi se u Optužnici ne tereti u vezi sa svim tim objektima.

²⁵⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2331.

²⁵⁴³ P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 65-72; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 19; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 82–85. V. takođe P4068 (Izveštaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 16, 54; András Riedlmayer, T. 22544–22545 (9. decembar 2011.). Riedlmayer je pregledao ukupno 12 uništenih vjerskih objekata u Bratuncu, ali Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici tereti samo u vezi sa četiri objekta.

²⁵⁴⁴ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 45(a), 49.

²⁵⁴⁵ P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 75; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 29 (pod pečatom). Gušić je takođe izjavio da su bosanski Srbi tvrdili da odlaze iz Bratunca zato što su ugroženi, ali da su zapravo odlazili kako bi postigli više ciljeva, između ostalog, kako bi se mogli staviti pod jedinstvenu komandu i kasnije izvršiti okupaciju Bratunca. Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Gušićevom mišljenju i spekulacijama, kao ni mišljenju svjedoka KDZ605, o razlozima iz kojih su bosanski Srbi napustili Bratunac.

²⁵⁴⁶ D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 6; D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6. V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 8; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 9–10. Branimir Tešić je priznao da su iz opštine odlazili posebno bosanski Muslimani.

snage su izvršile više napada na sela bosanskih Muslimana.²⁵⁴⁷ Kad je ubijen Goran Zekić, početkom maja 1992., raširio se veliki strah, zbog čega su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani napuštali Bratunac.²⁵⁴⁸

785. Nakon što su bosanski Srbi preuzeli policijsku stanicu, bosanski Muslimani su iz dana u dan odlazili iz Bratunca.²⁵⁴⁹ Neki bosanski Muslimani su otišli nakon što su im njihove komšije rekle da moraju da odu i da bi za njih bilo bolje da napuste Bratunac jer će u opštinu doći "neki".²⁵⁵⁰ Bosanski Muslimani su Bratunac i okolna sela napuštali iz straha, između ostalog, od pripadnika paravojsnih snaga.²⁵⁵¹ Drugi bosanski Muslimani su prisilno iseljeni iz svojih sela.²⁵⁵² Posljednja grupa bosanskih Muslimana otišla je nakon što su u Bratunac došle izbjeglice, bosanski Srbi.²⁵⁵³

786. Sredinom aprila 1992., nakon što su srpske snage ušle u Bratunac, neki bosanski Muslimani su od opštinskih funkcionera, bosanskih Srba, tražili dozvolu da odu iz Bratunca u Tuzlu, što im je i omogućeno.²⁵⁵⁴ Vođe bosanskih Muslimana tražile su od vlasti bosanskih Srba da im obezbijede pratnju i propusnice za bezbjedan prolaz.²⁵⁵⁵ Velik broj dozvola za napuštanje opštine izdat je i bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima.²⁵⁵⁶ U to vrijeme, ispred zgrade Opštine okupila se velika grupa bosanskih Muslimana i tražila da im daju pratnju do Konjević Polja, nakon čega je policijska patrola otpratila tu grupu.²⁵⁵⁷ Iako su bosanski Muslimani možda tražili da napuste opštinu, s obzirom na okolnosti u kojima su oni otišli nakon što su srpske snage ušle u Bratunac, Vijeće smatra da ti zahtjevi nisu bili dobrovoljni.

²⁵⁴⁷ V. par. 740–742.

²⁵⁴⁸ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 39, 46.

²⁵⁴⁹ D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 8.

²⁵⁵⁰ Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića i Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3212.

²⁵⁵¹ Srblav Davidović, T. 24450 (9. februar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 41, 43; Milenko Katanić, T. 24520–24521, 24540 (10. februar 2012.). Vijeće ne smatra uvjerljivim Katanićevo svjedočenje da su bosanski Muslimani odvezeni iz svojih sela zato da ih se zaštiti od dobrovoljaca koji su se oteli kontroli. V. takođe P405 (Izjava svjedoka Amera Malagića od 19. juna 2000.), str. 3.

²⁵⁵² Svjedok KDZ605, T. 17891 (25. avgust 2011.).

²⁵⁵³ D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 30.

²⁵⁵⁴ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 30–31; Rodoljub Đukanović, T. 36186 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35.

²⁵⁵⁵ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 32; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 40.

²⁵⁵⁶ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 52. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6; Mirko Perić, T. 40807 (3. juli 2013.).

²⁵⁵⁷ D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 33. Iako Vijeće konstatuje da su vlasti bosanskih Srba organizovale prevoz bosanskih Muslimana, ono ne smatra pouzdanim svjedočenja svjedoka odbrane da to pokazuje da su vlasti samo poštovale želje bosanskih Muslimana, koji su dobrovoljno odlučili da odu iz opštine. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 41; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 8. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 12; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 25–27; Vujadin Stević, T. 36043–36045 (26. mart 2013.). Prilikom donošenja tog zaključka

787. U Bratuncu je osnovana opštinska komisija, koja je popisala sve kuće bosanskih Muslimana i zapečatila ih i, kad su došle izbjeglice, bosanski Srbi, one su smještene u te kuće.²⁵⁵⁸ Međutim, kad je stigao velik broj izbjeglica, u neke kuće je provaljeno i načelnik policije je kritikovan zbog propusta da spriječi te imovinske delikte.²⁵⁵⁹

788. Krajem maja ili početkom juna 1992., Bratunačka brigada je pozvala bosanske Muslimane koji ne žele da ratuju da se vrate svojim kućama i žive normalno.²⁵⁶⁰ Međutim, u junu 1992. u Bratuncu, s izuzetkom nekoliko pojedinaca, nije više bilo bosanskih Muslimana.²⁵⁶¹

789. Dana 6. juna 1992., Ostojčić je obavijestio optuženog, Mladića i Koljevića da "u brat[unačkoj] opštini nema Muslimana".²⁵⁶² Optuženi je prisustvovao sastanku u Zvorniku 30. juna 1992. kada je Simić rekao da su u Bratuncu ostala samo dva Muslimana.²⁵⁶³

790. Kao što se detaljnije opisuje u odjeljku IV.C.1.a., srpske snage su uspješno preuzele vlast u gradskim središtima opština, uključujući Bratunac, i držale kontrolu nad njima, ali je u okolnim selima, čije stanovništvo su većinom činili bosanski Muslimani, bilo džepova koji su ostali pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.²⁵⁶⁴ U drugoj polovini 1992. i početkom 1993., snage bosanskih Muslimana izvele su ofanzivu u kojoj su preuzele kontrolu nad područjem Bratunca.²⁵⁶⁵ Protivofanziva VRS-a, izvedena u proljeće 1993., dovela je do premještanja goleme većine civila, bosanskih Muslimana, koji su ostali u Konjević Polju i hiljade ljudi su pobjegle u pravcu Srebrenice.²⁵⁶⁶

Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2236, 2256 i 2342, kao i na svoje zaključke u vezi s opštom situacijom stvorenom u opštini.

²⁵⁵⁸ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 22; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3; Milenko Katanić, T. 24542 (10. februar 2012.).

²⁵⁵⁹ Srblav Davidović, T. 24392 (9. februar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 22.

²⁵⁶⁰ D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 55.

²⁵⁶¹ P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 44; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 30.

²⁵⁶² P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93, 98, 101.

²⁵⁶³ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246, 258. V. takode Ljubisav Simić, T. 37302–37303, 37310–37311 (16. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je govorio samo o Muslimanima koji su ostali u gradu Bratuncu).

²⁵⁶⁴ V. par. 4946.

²⁵⁶⁵ V. par. 4946. Vijeću su predočeni dokazi da su krajem 1992., nakon protivofanzive snaga bosanskih Muslimana, mnogi bosanski Srbi iz Bratunca pobjegli preko Drine u Srbiju. V. D1504 (Izvještaj humanitarne organizacije, 21. decembar 1992.), par. 2–6 (pod pečatom). Međutim, Vijeće smatra da takvi dokazi ne negiraju zaključke Vijeća u vezi s raseljavanjem stanovništva, bosanskih Muslimana, koje su izvršile srpske snage.

²⁵⁶⁶ V. par. 4947–4949, 4954–4956, 4962.

791. Pošto je razmotrilo ukupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska bosanskih Muslimana, Vijeće konstatuje da su oni bili prisiljeni da napuste Bratunac.

iii. *Brčko*

(A) Optužbe

792. U pogledu Brčkog, tužilaštvo je navode u Optužnici ograničilo na zločine vezane za logor Luka.²⁵⁶⁷

793. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u logoru Luka počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.²⁵⁶⁸ Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u logoru Luka obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu s tim zatočeničkim objektom, kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja i smrtne ishode do kojih je to dovelo.²⁵⁶⁹ Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.²⁵⁷⁰

794. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u logoru Luka obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, okrutno ili nečovječno postupanje;²⁵⁷¹ (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja, okrutno i nečovječno postupanje;²⁵⁷² (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;²⁵⁷³ (iv) protivpravno zatočenje;²⁵⁷⁴ i (v)

²⁵⁶⁷ V. Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73bis(D), 31. avgust 2009., fusnota 14; pretpretresna konferencija, T. 467 (6. oktobar 2009.); Odluka u vezi s pravilom 73bis, par. 6; Odluka po četvrtom zahtjevu u vezi sa činjenicama o kojima je presuđeno, par. 28; pretres, T. 16607, 14. juli 2011. (gdje se podsjeća na to da tužilaštvo, mada može izvoditi opšte dokaze u vezi s preuzimanjem vlasti u Brčkom, ne smije izvoditi dokaze u vezi s incidentima koji su se, prema navodima, dogodili u Brčkom za vrijeme preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima, a koji su nakon Odluke u vezi s pravilom 73bis uklonjeni iz Optužnice, i napominje – u vezi s navodnim UZP-om vezanim za Opštine – da, s obzirom na veliki broj opština koje su ostale u Optužnici i broj zločina koji su, prema navodima, u njima počinjeni, nema potrebe da tužilaštvo izvodi dokaze u vezi sa zločinima koji su uklonjeni na osnovu pravila 73bis kako bi iznijelo svoju tezu o obrascu događaja karakterističnom za sve opštine).

²⁵⁶⁸ Optužnica, par. 48–49.

²⁵⁶⁹ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 5.1 iz Priloga B Optužnici.

²⁵⁷⁰ Optužnica, par. 63(b).

²⁵⁷¹ Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

²⁵⁷² Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

²⁵⁷³ Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

²⁵⁷⁴ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova.²⁵⁷⁵

(B) Uvodni period

795. Brčko je opština u sjeveroistočnoj BiH, na granici s Hrvatskom na Savi.²⁵⁷⁶ Godine 1991., stanovništvo Brčkog činilo je približno 45% bosanskih Muslimana, 25% bosanskih Hrvata i 20% bosanskih Srba.²⁵⁷⁷ Nakon formiranja nacionalnih stranaka, organizovanja političkih mitinga u Brčkom,²⁵⁷⁸ izbijanja rata u Hrvatskoj i Sloveniji i referenduma o otcjepljenju BiH došlo je do pogoršanja međunacionalnih odnosa u Brčkom.²⁵⁷⁹ Počevši od jeseni 1991., Brčko je sve više militarizovano, oružje je dijeljeno stanovnicima svih nacionalnosti²⁵⁸⁰ i u opštinu su došle paravojne jedinice.²⁵⁸¹

796. U decembru 1991., predsjednik SDS-a Brčko Milenko Vojinović primio je Uputstvo s varijantom A i B i ono je pročitano,²⁵⁸² nakon čega su formirani: (i) Srpska skupština opštine

²⁵⁷⁵ Optužnica, par. 60(h). Vijeće napominje da tužilaštvo u fusnoti 8 uz paragraf 60(i) Optužnice precizira da ne navodi krivičnu odgovornost za pljačku imovine u opštinama među kojima je Brčko. Vijeće dalje podsjeća da je tužilaštvo u svojoj završnoj riječi u vezi s fusnotom 8 Optužnice pojasnilo da u određenim opštinama nije navelo krivičnu odgovornost ni za oduzimanje ni za pljačku, iako se u toj fusnoti pominje samo pljačka. Završna riječ tužilaštva, T. 47694 (30. septembar 2014.). Vijeće dalje napominje da tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za prisilno premještanje niti za deportaciju u Brčkom. Optužnica, fusnota 6.

²⁵⁷⁶ D484 (Mapa BiH); P3009 (Mapa BiH i Brčkog); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 389, 410; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4278.

²⁵⁷⁷ P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 2; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 392–393. V. takođe Pero Marković, T. 34722 (4. mart 2013.). Stanovništvo grada Brčkog činilo je približno 56% bosanskih Muslimana, 20% bosanskih Srba i 7% bosanskih Hrvata. P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 410.

²⁵⁷⁸ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 400, 402, 538–539.

²⁵⁷⁹ D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 3–6; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 3–4, 9; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 7, 9. Vijeću su takođe predočeni dokazi da su predstavnike SDS-a u Izvršnom odboru počeli preglašavati. D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 6.

²⁵⁸⁰ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 3; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 8–12, 87–88; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 404–406, 535; D1563 (Pismo koje je potpisao Isak Gaši), str. 2; činjenice o kojima je presuđeno 2335–2336; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1–2; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 9, 13; Obren Marković, T. 34774, 34777 (5. mart 2013.).

²⁵⁸¹ P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 98–100, 102; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 406; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7.

²⁵⁸² P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 13, 32–37, 65–66. V. takođe Đorđe Ristanić, T. 16732 (15. juli 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Vojinović, u ime SDS-a Brčko, bio u telefonskom kontaktu s republičkim rukovodstvom, posebno s Krajišnikom, i od njih dobijao uputstva).

Brčko, za čijeg predsjednika je postavljen Đorđe Ristanić;²⁵⁸³ i (ii) Krizni štab, čiji predsjednik je bio Boško Maričić.²⁵⁸⁴

797. U periodu neposredno prije aprila 1992., izvršene su pripreme za formiranje SJB-a bosanskih Srba u Brčkom.²⁵⁸⁵ Pored toga, SDS i SDA raspravljali su o prijedlogu SDS-a o fizičkoj podjeli Brčkog i u vezi s tim je postignut dogovor.²⁵⁸⁶

798. Dana 30. aprila 1992., u dvije istovremene eksplozije dignuti su u vazduh pješački i željeznički most koji su Brčko spajali s Hrvatskom.²⁵⁸⁷ Dana 1. maja 1992. ili približno tog datuma, srpske snage jačine približno 1.000 ljudi izvele su napad na Brčko.²⁵⁸⁸ Srpske snage koje su učestvovalе u tom napadu sastojale su se od srpskih jedinica JNA i više od 500 ljudi iz Bijeljine, i to, uniformisanih jedinica, pripadnika aktivnog i rezervnog sastava policije, vojnika, vojnih rezervista, jednog bataljona TO-a, Srpske narodne garde Ljubiše Savića (Mauzera), arkanovaca,

²⁵⁸³ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 1, 41–44. V. takođe Pero Marković, T. 34721–34722 (4. mart 2013.).

²⁵⁸⁴ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 39–40. Članovi Kriznog štaba bili su i Vojinović, Pero Marković i Miodrag Pajić. V. takođe P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. Odbrana je Vijeću predočila dokaze da Krizni štab, iako jeste formiran, nije imao nikakvu ulogu. V. D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 19. Međutim, s obzirom na dokaze koji su Vijeću predočeni u vezi s postojanjem i ulogom Kriznog štaba u Brčkom, a o kojima se govori, na primjer, u par. 829 i par. 833, Vijeće ne prihvata te dokaze.

²⁵⁸⁵ P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5; Đorđe Ristanić, T. 16781 (18. juli 2011.). Za dokaze o podjeli policije, v. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 7–8, 20; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 10. V. takođe D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 8. Druge opštinske strukture formirane su u aprilu i maju 1992., između ostalog, Ratno predsjedništvo (koje je zamijenilo Ratno povjereništvo) i Ratni izvršni odbor. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 17–19, 21–25, 29, 144–145, 149; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 30; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 6; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 30–31. V. takođe Pero Marković, T. 34721–34722, 34727 (4. mart 2013.); P6172 (Propusnica Ratnog predsjedništva opštine Brčko, 8. maj 1992.).

²⁵⁸⁶ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 407–408. Vijeću su predočeni dokazi odbrane u kojima se sugerše da je prijedlog o podjeli opštine bio zajednički prijedlog sve tri stranke na vlasti. V. D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 33. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano, pošto je Marković davao dvosmislene odgovore na pitanja da li je to bio prijedlog SDS-a. Pored toga, Vijeće smatra da Markovićevo svjedočenje karakterišu neiskrenost i evazivnost.

²⁵⁸⁷ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 564–565 (pod pečatom); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 2; D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 1; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 411–412; P3010 (Fotografija mosta u Brčkom); P3018 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Isak Gaši); P3020 (Izveštaj BiH TV pod naslovom "Dosiđe Brčko", s transkriptom), str. 1, 6; D1563 (Pismo koje je potpisao Isak Gaši), str. 6; Pero Marković, T. 34724 (4. mart 2013.). Vijeću su predočeni dokazi o okolnostima u kojima su ti mostovi dignuti u vazduh i tome ko je navodno odgovoran za taj incident. Međutim, pošto su navodi u vezi s Brčkom ograničeni, Vijeće neće donositi zaključke o tome ko je odgovoran za eksplozije, kao ni o broju ili identitetu ljudi koji su poginuli ili su ranjeni u tom incidentu. V. P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 3; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 18–19; Obren Marković, T. 34778 (5. mart 2013.); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 496–497; Isak Gaši, T. 16671 (15. juli 2011.); svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 59–60, 103; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 111–116; Đorđe Ristanić, T. 16741 (18. juli 2011.).

²⁵⁸⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2340.

Belih orlova i radikala pod komandom Mirka Blagojevića.²⁵⁸⁹ Na početku su grupe naoružane lakim pješadijskim oružjem odgovorile na napad, ali srpske snage su brzo preuzele kontrolu nad gradom.²⁵⁹⁰

(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici

799. U Optužnici se navodi da je logor Luka korišten kao zatočenički objekt barem od 7. maja 1992. do sredine jula 1992. godine.²⁵⁹¹

(1) Osnivanje logora i upravljanje njime

800. Logor Luka se nalazio nedaleko od zgrade SJB-a Brčko²⁵⁹² i sastojao od hangara ili skladišta koji su ranije korišteni za čuvanje robe.²⁵⁹³ Od početka maja 1992., mnogi vojno sposobni nesrbi iz opštine Brčko su, nakon odvajanja od žena, djece i starijih ljudi, dovođeni u logor Luka i tamo držani zatočeni u hangaru.²⁵⁹⁴ Muškarci su u logor dovođeni s raznih lokacija u Brčkom, uključujući kasarnu,²⁵⁹⁵ preduzeće "Laser",²⁵⁹⁶ džamiju,²⁵⁹⁷ bolnicu u Brčkom²⁵⁹⁸ i policijsku

²⁵⁸⁹ Milorad Davidović, T. 15541 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 123; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 2–4; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 8; Dragomir Ljubojević, T. 35905 (22. mart 2013.); P2889 (Izveštaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1; P3020 (Izveštaj BiH TV pod naslovom "Dosije Brčko", s transkriptom), str. 7; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 9; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4; svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 136–137. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2340, 2341, 2343; Đorđe Ristanić, T. 16709, 16711, 16720–16721 (15. juli 2011.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 131, 174; svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 567–568, 570 (pod pečatom); P2763 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 7. maj 1992.); D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 18; Obren Marković, T. 34785 (5. mart 2013.); D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 17; Pero Marković, T. 34735 (4. mart 2013.). Dana 19. maja 1992., CJB Bijeljina je izvjestio MUP da je Srpski TO SAO Semberije i Majevice "oslobodio i [...] drži tri četvrtine gradskog područja Brčkog" i da se izvode borbena dejstva u naselju Klanac, gdje su koncentrisane snage "TO bivše Bosne i Hercegovine". P5489 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 19. maj 1992.), str. 1.

²⁵⁹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2344. V. takođe P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 9.

²⁵⁹¹ Optužnica, zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici. Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od 4. maja barem do avgusta 1992. godine. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

²⁵⁹² Đorđe Ristanić, T. 16710 (15. juli 2011.); P3024 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Đorđe Ristanić).

²⁵⁹³ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 7; P3012 (Vazдушna fotografija logora Luka); D1570 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Đorđe Ristanić); P3015 (Fotografija skladišta u logoru Luka); P3018 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Isak Gaši); P3014 (Fotografija hangara u logoru Luka).

²⁵⁹⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 2354, 2356. Među ljudima zatočenim s Gašijem bili su i jedna žena i njen sin. Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 450–454. V. takođe Milorad Davidović, T. 15543–15544 (28. juni 2011.).

²⁵⁹⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2357.

²⁵⁹⁶ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 7–8.

²⁵⁹⁷ Đorđe Ristanić, T. 16712–16713 (15. juli 2011.); Đorđe Ristanić, T. 16743 (18. juli 2011.); P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4, 7–8.

²⁵⁹⁸ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 55–56, 116–117, 133, 137–139, 154–155 (gdje je svjedok izjavio da su ljudi koji su ga uhapsili nosili vojne maskirne uniforme, neki i crvene beretke, i da su među njima bili Dušan Tadić, Pero Zarić i jedan čovjek za kojeg je navedeno da se zvao Željko).

stanicu.²⁵⁹⁹ Bosanski Muslimani su u džamiju odvedeni iz svojih domova, tokom pretresa koje su, tražeći oružje, vršili naoružani ljudi koji su lica maskirali bojom ili crnim čarapama.²⁶⁰⁰ Tom operacijom je komandovao Mauzer.²⁶⁰¹ U maju i junu 1992., u hangar u logoru Luka dovođene su i iz njega odvođene grupe ljudi; broj zatočenika se kretao od 100 do 200 ljudi, od kojih su približno 90% činili bosanski Muslimani, a ostatak bosanski Hrvati i Albanci.²⁶⁰²

801. U logoru Luka su bili prisutni ili su ga posjećivali pripadnici SJB-a Brčko i drugi ljudi u policijskim uniformama.²⁶⁰³ Osim toga, u logor su dolazili i vojnici u uniformama JNA, drugi ljudi u maskirnim uniformama, između ostalog, uniformama s Arkanovim oznakama, kao i pripadnici SUP-a Srbije.²⁶⁰⁴ Za logor je bio zadužen Goran Jelisić,²⁶⁰⁵ koji se zatočenicima predstavio kao "srpski Adolf Hitler".²⁶⁰⁶ Jelisić je nosio plavu policijsku uniformu, a kasnije maskirnu vojnu

---

P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2347. [REDIGOVANO].

²⁵⁹⁹ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 422, 441–442, 444–445, 468, 526–529; Isak Gaši, T. 16614–16615 (14. juli 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je uhapšen i odveden u policijsku stanicu u Brčkom, gdje su ga, nakon što je tamo držan gotovo sat vremena, prozvali jedan lokalni bosanski Srbin u uniformi JNA i jedan čovjek u maskirnoj uniformi koji je, po naglasku, bio iz Srbije i da ga je, kad je došao u logor Luka, u kancelariju odveo jedan policajac iz Brčkog); P3011 (Fotografija ulaza u stanicu milicije u Brčkom).

²⁶⁰⁰ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4–6 (gdje je svjedok izjavio da je, dok su ga vodili, vidio mnogo svojih komšija, uključujući žene i djecu, kako idu prema džamiji i grupe od po dva-tri vojnika, koje su bile raspoređene putem na svakih pet do deset metara. Na putu do džamije, Husrefoviću je rečeno da stane pored nekog drveta, nakon čega su ga petorica ili šestorica vojnika pretukla kundacima pušaka; u džamiji je zatočenike čuvalo pet do deset vojnika, bosanskih Srba, u sivomaslinastim uniformama).

²⁶⁰¹ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4–6.

²⁶⁰² Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 450–454. Svi ljudi zatočeni s Gašijem, s izuzetkom jedne žene i njenog sina, bili su muškarci u civilnoj odjeći i gotovo svi su bili iz Brčkog. Gaši je u svom svjedočenju rekao da se starost tih ljudi kretala od 20 do 75 godina. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2358.

²⁶⁰³ Isak Gaši, T. 16613–16615, 16617–16618 (14. juli 2011.); P3005 (Platni spisak SJB-a Brčko, septembar 1992.), str. 1, 4–6; Đorđe Ristanić, T. 16817 (18. juli 2011.). V. takođe Petar Kaurinović, T. 34129–34131 (20. februar 2013.); Obren Marković, T. 34795 (5. mart 2013.); P6177 (Informacija policije Brčko distrikta, 11. septembar 1999.).

²⁶⁰⁴ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 455–456.

²⁶⁰⁵ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 58. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2355.

²⁶⁰⁶ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 604, 649–650 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2365. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21428.

uniformu.²⁶⁰⁷ Jelisića je krajem maja 1992. zamijenio novi upravnik, Konstantin Simonović, koji je bio policajac u SJB-u Brčko.²⁶⁰⁸

802. Početkom maja 1992., načelnik SJB-a Brčko i građani Brčkog obavijestili su Ratno predsjedništvo Brčko da u logoru Luka drže ljude zatočene bez zakonskog osnova i da se uglavnom radi o bosanskim Muslimanima iz Brčkog, koje su tamo dovele srpske snage.²⁶⁰⁹ Veselić je, u dogovoru s Ratnim predsjedništvom, poslao policijske inspektore u logor Luka da utvrde šta se tamo dešava i da ljude službeno ispituju o razlozima zatočenja; nakon toga su neki zatočenici pušteni na slobodu, a nekima su izdane propusnice za napuštanje logora.²⁶¹⁰ Neki zatočenici su pušteni na slobodu nakon što su njihovi poznanici, bosanski Srbi, došli da traže da ih puste, ali to se nije događalo prečesto i bilo je slučajeva da ljude, nakon što bi bili pušteni, ponovno uhapsi i zatoče.²⁶¹¹ To pokazuje da su zatočenici puštani na slobodu selektivno, na osnovu ličnih veza, i da je u logoru Luka i dalje ostao zatočen značajan broj bosanskih Muslimana. Ristanić je jednom

²⁶⁰⁷ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 76; Isak Gaši, T. 16638–16639 (14. juli 2011.). Gaši je na toj fotografiji prepoznao Jelisića i uniformu koju je nosio. P3008 (Fotografija pogubljenja ispred SJB-a Brčko). V. takođe P3028 (Fotografija Gorana Jelisića ispred SJB-a Brčko); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 458. Iako je Jelisić nosio policijsku uniformu, Vijeću su predočeni dokazi da on nije bio pripadnik redovne policije i da su tada ljudi neovlašteno nosili uniforme i funkcionalne i druge oznake, te da su neovlašteno prisvajali zvanja. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 26; Đorđe Ristanić, T. 16794–16795 (18. juli 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21650–21651, 21815–21816.

²⁶⁰⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2355; Isak Gaši, T. 16615–16616 (14. juli 2011.); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 456–457; Obren Marković, T. 34795 (5. mart 2013.); svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 129–130. Vijeće konstatuje da postoje dokazi koji se kose s Kaurinovićeve svjedočenjem da Simonović nikad nije radio u MUP-u. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 32; Petar Kaurinović, T. 34132–34133 (20. februar 2013.); P3005 (Platni spisak SJB-a Brčko, septembar 1992.), str. 1.

²⁶⁰⁹ Đorđe Ristanić, T. 16712–16715 (15. juli 2011.). V. takođe P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 192–193.

²⁶¹⁰ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 194–195, 198–199; Đorđe Ristanić, T. 16715–16719, 16722 (15. juli 2011.), T. 16793, 16809–16812 (18. juli 2011.); P3027 (Vazдушna fotografija logora Luka s oznakama koje je unio Đorđe Ristanić), označeno slovom "B"; P3025 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 9. maj 1992.); P3026 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 14. maj 1992.). Na jednoj od tih propusnica Jelisić se potpisao kao "Adolf" i dodao komentar "100% čist, ja garantujem za njega!". Ristanić je prilikom posjete upravnoj zgradi logora Luka odabrao 80-100 ljudi koji su trebali da budu pušteni na slobodu. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 25–26. V. takođe Pero Marković, T. 34730, 34733 (4. mart 2013.); P6173 (Propusnica garnizona Brčko, 13. juli 1992.); D1577 (Propusnica garnizona Brčko, 8. juli 1992.); D1578 (Propusnica MUP-a Brčko, 4. juli 1992.); D1579 (Propusnica Ratnog predsjedništva Brčko, 23. maj 1992.); D1580 (Propusnica Ratnog predsjedništva Brčko, 8. maj 1992.).

²⁶¹¹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 122–124. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 454, 490–493, 495, 497–499, 519. Gaši je bio zatočen u logoru do 7. juna 1992., kada ga je jedan čovjek u uniformi vojne policije JNA koji se predstavio kao Rade Božić pustio na slobodu, a rečeno mu je da je naređenje da bude pušten izdao Kapetan Dragan iz Crvenih beretki. V. svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 619 (pod pečatom).

prilikom posjetio logor Luka kako bi obezbijedio da neke zatočenike puste na slobodu, ali nakon toga nije ponovo dolazio.²⁶¹²

803. Otprilike od juna 1992., neke od zatočenika iz logora Luka počeli su odvoditi u logor Batković u Bijeljini.²⁶¹³ Kad je Davidović sa svojim timom u julu 1992. došao u Brčko, otišao je u logor Luka i tamo u hangaru zatekao približno 60-70 zatočenih bosanskih Muslimana, među kojima je bilo i djece.²⁶¹⁴ Ti zatočenici su pušteni na slobodu.²⁶¹⁵

(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima²⁶¹⁶

804. Zatočenici su držani u pretrpanom hangaru u nehygienjskim uslovima.²⁶¹⁷ Neki zatočenici su ležali na kartonima i na betonskom podu s obje strane hangara.²⁶¹⁸ Zatočenicima su po dolasku stražari oduzeli lične dokumente i dragocjenosti.²⁶¹⁹ Nisu smjeli napuštati logor i morali su pitati stražare za dozvolu svaki put kad su htjeli da izađu u klozet ili da popiju vode.²⁶²⁰ Zatočenike su tukli kad bi dobili dozvolu da odu u klozet ili po vodu.²⁶²¹ Gašiju, koji je imao dijareju, rečeno je da će dobiti po jednu tabletu protiv dijareje za svakog muslimanskog "ekstremistu" čije ime navede.²⁶²²

805. Jelisić je rekao zatočenicima da će ih ispitivati i da će one za koje se ustanovi da su "krivi" ubiti, a druge pustiti na slobodu.²⁶²³ Jelisić se zatočenicima hvalio je da već ubio mnogo ljudi u

²⁶¹² Đorđe Ristanić, T. 16722–16723 (15. juli 2011.). Vijeću su predočeni i dokazi o suprotnom, koji sugerišu da je Ristanić bio ljut kada ga je Kaurinović obavijestio da su neki zatočenici pušteni na slobodu, te da je naredio da se zatočenici drže u zatočeništvu radi razmjene. Petar Kaurinović, T. 34138–34140 (20. februar 2013.); P6147 (Izvod iz zapisnika razgovora s Petrom Kaurinovićem, bez datuma), str. 2–3. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da Kaurinovićevo svjedočenje karakteriše protivrječnosti i evazivnost i smatralo je da on nije iskren i otvoren svjedok.

²⁶¹³ Đorđe Ristanić, T. 16805 (18. juli 2011.).

²⁶¹⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 111; Milorad Davidović, T. 15544 (28. juni 2011.).

²⁶¹⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 111.

²⁶¹⁶ Vijeću su predočeni dokazi o prirodi i uslovima zatočenja i zlostavljanja zatočenika na drugim lokacijama u Brčkom. P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 5–7; Milorad Šehovac, T. 31353–31355, 31361–31363 (12. i 13. decembar 2012.); P6043 (Mapa Bosanskog Šamca s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); činjenica o kojoj je presuđeno 2347. Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim, budući da su navodi Optužnice ograničeni na zlostavljanje i zatočenje u logoru Luka.

²⁶¹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2354.

²⁶¹⁸ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 445, 451. V. takođe svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 63–64.

²⁶¹⁹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 64, 85.

²⁶²⁰ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 455.

²⁶²¹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 83–84.

²⁶²² Isak Gaši, T. 16616 (14. juli 2011.).

²⁶²³ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 58–59 (gdje je svjedok izjavio da je Jelisić rekao da ne vjeruje da ima "ijedan balija da nije kriv").

logoru Luka i da će tako i nastaviti.²⁶²⁴ Rekao im je i da je dobio zeleno svjetlo da sa zatočenim bosanskim Muslimanima radi šta hoće i da mu je dužnost da mrzi i "iskorijeni Muslimane" jer ih ima previše.²⁶²⁵ Vijeću su predočeni dokazi da je Jelisić bio nepredvidiv i neuračunljiv.²⁶²⁶ Međutim, to nisu medicinski dokazi, već samo zapažanje o prirodi Jelisićevog ponašanja; to nije medicinska dijagnoza na koju bi se Vijeće moglo osloniti kako bi donijelo zaključak s tim u vezi.

806. Stražari u logoru zatočenike su često verbalno zlostavljali, prijetili im i tukli ih, ponekad predmetom nalik na buzdovan ili francuskim ključem.²⁶²⁷ Dvojicu zatočenika prozvali su "muslimanskim snajperistima" i svakodnevno ih izvodili i tukli. Jedan od njih bio je mentalno zaostao i zvao se Jovo.²⁶²⁸ Neke od tih zatočenika tukao je jedan čovjek koji se zvao Enver i koji se predstavio kao "četnik".²⁶²⁹ Enver je jednom prilikom zgrabio jednog čovjeka za vrat, udario ga nogom²⁶³⁰ i onda mu nožem urezao krst na čelo, nakon čega je taj čovjek pao na pod krvareći.²⁶³¹ Jednom je u sredinu prostorije u kojoj su bili novopridošli zatočenicima doveden jedan čovjek kojeg su zatim teško premlaćivali, sve dok njegovi krici nisu utihnuli.²⁶³² Jelisić je rekao zatočenicima da im je to "primjer jedan".²⁶³³ Zatočenicima su naređivali i da tuku jedni druge.²⁶³⁴ Nazivali su ih "balijama", "turskom bandom, izmišljenim narodom, nepostojećim narodom" i govorili im da će ih

²⁶²⁴ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 60. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 458; Isak Gaši, T. 16616–16617 (14. juli 2011.); D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3.

²⁶²⁵ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 604 (pod pečatom); činjenice o kojima je presuđeno 2347, 2365. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21428. Vijeću su predočeni dokazi koji su upućivali na to da su Jelisiću Mauzer i arkanovci naložili da ubija u Brčkom. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 115. Međutim, u nedostatku dalje potkrepe, Vijeće ne prihvata te dokaze, jer nije jasno na osnovu čega je Davidović došao do tog zaključka.

²⁶²⁶ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21642–21643. V. takođe D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3.

²⁶²⁷ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 56, 63–64, 98, 128–129, 152–153; P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010); P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 7–8; svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 585, 611 (pod pečatom); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 468–469 (gdje je svjedok izjavio da ga je tukao jedan čovjek po imenu Živan, koji je nosio maskirnu uniformu s oznakama arkanovaca i s kojim su bila dvojica ljudi u uniformama rezervnog sastava JNA); činjenice o kojima je presuđeno 2359–2360.

²⁶²⁸ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 552.

²⁶²⁹ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464. V. takođe svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 127.

²⁶³⁰ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464.

²⁶³¹ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464.

²⁶³² Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 605–608 (pod pečatom).

²⁶³³ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 605–608 (pod pečatom).

²⁶³⁴ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 587 (pod pečatom).

sve pobiti ili istrijebiti.²⁶³⁵ Tjerali su ih i da pjevaju "četničke" pjesme koje su puštali.²⁶³⁶ U premlaćivanju zatočenika učestvovali su Jelisić i Ranko Češić.²⁶³⁷

807. Saslušanja u logoru vršio je Petar Kaurinović (zvani Pero), pripadnik SJB-a Brčko, koji je zatočenike ispitivao o oružju i "muslimanskim ekstremistima".²⁶³⁸ Gaši nije zlostavljan dok ga je Kaurinović saslušavao i postavljeno mu je pitanje da li su ga maltretirali i zašto ima modrice na glavi.²⁶³⁹ Strahujući od posljedica, Gaši je odlučio da kaže da ga nisu maltretirali.²⁶⁴⁰

808. Jednom prilikom, Češić je ispitivao jednu zatočenicu i zastrašivao je pucajući iz automatske puške u njenom pravcu.²⁶⁴¹ Češić ju je zatim odveo iz logora i silovao je u vozilu prijeteći joj nožem.²⁶⁴² Nakon toga joj je rekao da će je odvesti na most, prerezati joj grkljan i baciti je u rijeku.²⁶⁴³ Češića je zatim zaustavio jedan čovjek koji se predstavio kao Dragan i izgrdio ga zbog toga što izvodi zatočenike bez dozvole.²⁶⁴⁴ Dragan je zatočenicu odveo u SUP, gdje ju je ispitivao Veselić, nakon čega je odvedena u bolnicu u Brčkom i zatim, zajedno s još troje zatočenika, odvezena nazad u logor Luka.²⁶⁴⁵ Zatočenica je odvedena u jednu prostoriju i tamo su je ponovo silovala dva vojnika.²⁶⁴⁶ Dok je bila u toj prostoriji, vidjela je jednu ženu koja je ležala na podu bez

²⁶³⁵ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 56, 64, 98, 152–153. V. takođe svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 585 (pod pečatom).

²⁶³⁶ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 64, 152–153. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 456, 487 (gdje je svjedok izjavio da su jednom prilikom u logor oko 02:00 sata došli vojnici u maskiranim uniformama – među kojima je bilo i starih i novih uniformi JNA – koji su nosili baterijske lampe; počeli su da tuku zatočenike i udaraju ih nogama i, dok su ih tukli i držali im lampe uperene u lice, tjerali su ih da 40 minuta najjače što mogu pjevaju "srpske pjesme").

²⁶³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno 2359–2360. Jednom prilikom s Jelisićem je došla jedna žena za koju je navedeno da se zvala Monika i prosula bocu kole po jednom zatočeniku, a onda mu bocu razbila o glavu. Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 457–458. Češić je tada bio pripadnik rezervnog sastava policije u ratnoj stanici SJB-a Brčko. Isak Gaši, T. 16612–16613 (14. juli 2011.); P3004 (Potvrda SJB-a Brčko u vezi s Rankom Češićem, 28. oktobar 1992.); Obren Marković, T. 34792 (5. mart 2013.); P6177 (Informacija policije Brčko distrikta, 11. septembar 1999.). V. takođe Petar Kaurinović, T. 34132 (20. februar 2013.). Češić je bio pripadnik SJB-a Brčko od 15. maja do 26. juna 1992., a zatim je do oktobra 1992. nastavio da služi u VRS-u u Brčkom. P6176 (Uvjerenje Ministarstva odbrane RS-a, Odsjek Brčko, 5. juli 2002.); Obren Marković, T. 34792–34793, 34801–34802 (5. mart 2013.).

²⁶³⁸ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 470–472; P3005 (Platni spisak SJB-a Brčko, septembar 1992.); Isak Gaši, T. 16611–16613 (14. juli 2011.), T. 16698 (15. juli 2011.).

²⁶³⁹ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 471–472. Sedam-osam dana nakon što je Gaši došao u logor Luka, ispitivali su ga i Pero Zarić i Branko Gajić, koji su bili pomoćnici komandira u SJB-u Brčko. Isak Gaši, T. 16611–16612 (14. juli 2011.); P3003 (Zapisnik SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 1. Ali v. Petar Kaurinović, T. 34141 (20. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da se ne sjeća da je razgovarao s Gašijem).

²⁶⁴⁰ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 471.

²⁶⁴¹ [REDIGOVANO].

²⁶⁴² [REDIGOVANO]. Svjedokinja je u svom svjedočenju rekla da joj je on, dok ju je silovao, rekao otprilike da je "uživanje imati još jednu balinku ... da još ima jednu balinku da siluje". [REDIGOVANO].

²⁶⁴³ [REDIGOVANO].

²⁶⁴⁴ [REDIGOVANO].

²⁶⁴⁵ [REDIGOVANO].

²⁶⁴⁶ [REDIGOVANO].

odjeće i čula vriske jedne druge žene.²⁶⁴⁷ U periodu od 5. do 19. maja 1992., dok je bila zatočena u logoru, ta zatočenica je stalno silovana.²⁶⁴⁸ Dana 19. maja 1992., neki zatočenici su ispričali jednom vojnom starješini koji je obišao logor s Veselićem o silovanju i zlostavljanju kojem su bili izloženi, nakon čega je zlostavljanje prestalo i na ulaz u prostorije u kojima su zatočenici boravili postavljena je straža.²⁶⁴⁹

809. Kao što je detaljno prikazano u nastavku, zlostavljanje i premlaćivanje zatočenika nastavilo se čak i nakon što im je Jelisić rekao da je dobio naređenje da se takva djela zabrane.²⁶⁵⁰

810. Neki zatočenici morali su služiti hranu vojnicima, čistiti njihove kancelarije i golim rukama čistiti klozete, a i odvođeni su iz logora da čiste kuće bosanskih Muslimana u gradu kako bi ih mogle koristiti srpske porodice kad se vrate.²⁶⁵¹ Zatočenici su bili prisiljeni i da nose leševe, pri čemu su ih tukli i rugali im se.²⁶⁵²

(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

811. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u maju i junu 1992. dovodile nesrbe u logor Luka, uključujući žene, djecu i starije ljude, i držale ih tamo zatočene. Vijeće dalje konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima. Ti uslovi su uključivali nedostatak prostora, neodgovarajuće ležajeve i loše sanitarne uslove. Vijeće takođe konstatuje da su zatočenici u logoru Luka bili izloženi redovnom i surovom premlaćivanju od strane srpskih snaga. Naposljetku, Vijeće konstatuje da su zatočeniце tokom boravka u logoru silovane.

²⁶⁴⁷ [REDIGOVANO].

²⁶⁴⁸ [REDIGOVANO].

²⁶⁴⁹ [REDIGOVANO].

²⁶⁵⁰ V. par. 822. Vijeću su predočeni dokazi da je Kaurinović tokom nekoliko dana dok je bio u logoru čuo samo za jedan incident zlostavljanja, o čemu je obavijestio Veselića, i da je Veselić rekao da će pokušati da urade sve da se takvi incidenti spriječe i da se uvede red u Luci, ali da su pripadnici paravojnih snaga imali apsolutnu vlast i mogli su da rade šta su htjeli. Petar Kaurinović, T. 34136–34137, 34146 (20. februar 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da Kaurinovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i evazivnost i zaključilo je da on nije iskren i otvoren svjedok.

²⁶⁵¹ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 613–614 (pod pečatom). V. takođe Isak Gaši, T. 16614–16615 (14. juli 2011.). Iako je Gaši upotrijebio izraz "kupi[li] [su] dobrovoljce" da metu ulice i rade druge poslove u gradu, s obzirom na druge dokaze i na okolnosti zatočenja, Vijeće ne prihvata da su zatočenici te poslove radili dobrovoljno. Međutim, Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti u vezi s tom vrstom prisilnog rada i da je Optužnicom obuhvaćen samo prisilni rad na liniji fronta.

²⁶⁵² V. par. 816.

(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici

812. Tužilaštvo navodi da je u periodu od 8. maja do 6. juna 1992. u logoru Luka ubijeno više muškaraca.²⁶⁵³

813. U brojnim prilikama, iz hangara u logoru Luka su odvođene i po kratkom postupku ubijane grupe zatočenika.²⁶⁵⁴ Dok je bio u logoru, jedan zatočenik je vidio dokument pod naslovom "Spisak ljudi za ubistvo, za likvidaciju", u kojem su bila navedena imena pedesetak istaknutih, obrazovanih ili dobrostojećih Muslimana i Hrvata.²⁶⁵⁵ Dana 9. maja 1992., Jelisić je u hangar doveo Stipu Glavočevića, bosanskog Muslimana, držeći u ruci njegovo odsječeno uho, i potom ga udario sabljom i ubio.²⁶⁵⁶ Jelisić je takođe iz hangara izveo dvojicu bosanskih Muslimana iz Bijeljine i kasnije drugoj dvojici zatočenika naredio da njihova tijela odnesu na gomilu s drugim tijelima.²⁶⁵⁷ Jelisić je isto tako ustrijelio dvojicu ljudi koji su se zvali Jasminko i Cita.²⁶⁵⁸

814. U noći 11. maja 1992., četvorica zatočenika pozvana su da izađu iz hangara i drugi zatočenici su čuli udarce i izvedene zatočenike kako jauču i preklinju dok su ih tukli i psovali pokraj hangara.²⁶⁵⁹ Jednom od zatočenika naloženo je da legne i prisloni glavu uz šaht, nakon čega se čuo "prigušeni zvuk pucnja" i onda "tupi udar, odjek od beton".²⁶⁶⁰ To se u narednim danima ponavljalo; grupe od po četiri zatočenika izvođene su približno 25-30 puta, a iz svake od njih vratili bi se samo po jedan ili dva zatočenika.²⁶⁶¹

815. Stražari su vikali zatočenicima da moraju izaći sami i svjedok KDZ010 se, drugog ili trećeg dana svog zatočeništva, nakon što je iz hangara već izašlo desetak grupa po četiri "dobrovoljca", "dobrovoljno javio" da izađe.²⁶⁶² Napolju su ih tukli i psovali, a onda ih postrojili uza zid, s pognutim glavama i rukama na leđima.²⁶⁶³ Jedan čovjek za kojeg je svjedok naveo da se zvao Ivan, a zvali su ga i Repić, izdvojio je jednog čovjeka iz grupe od četvero i naredio mu da legne na asfalt

²⁶⁵³ Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je to ubijanje izvršeno u periodu od 4. maja 1992. do 7. juna 1992. godine. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

²⁶⁵⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2362.

²⁶⁵⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2366; svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 612–613 (pod pečatom).

²⁶⁵⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2363.

²⁶⁵⁷ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 8–9.

²⁶⁵⁸ P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 8–9.

²⁶⁵⁹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 65.

²⁶⁶⁰ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 65–66. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 460; P3016 (Fotografija logora Luka).

²⁶⁶¹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 70, 81, 113–114.

²⁶⁶² Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 66.

²⁶⁶³ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 67; P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010) (zatočenici su postrojani na mjestu označenom brojem 1).

i stavi glavu na šaht, a onda ga je Jelisić ustrijelio.²⁶⁶⁴ Jednom prilikom, stražari su ušli u hangar i pitali da li je neko od zatočenika oženjen Srpkinjom i, kad je jedan zatočenik ustao, izveli su ga napolje i zatočenici su čuli kako ga verbalno zlostavljaju i tuku i kako mu Jelisić potom naređuje da legne i stavi glavu na šaht; nakon toga se čuo pucanj.²⁶⁶⁵ Jednom drugom prilikom, Gaši je vidio kako iz kancelarije u logoru Luka izvode "četiri civila" i kako im Češić puca u leđa, nakon čega su dvojica od njih pala na zemlju.²⁶⁶⁶ Jednog drugog dana, jednom zatočeniku je ispala boca vode, vojnici su ga žestoko pretukli i onda ga je Jelisić odveo do šahta, gdje je ubijen na isti način kao i drugi zatočenici.²⁶⁶⁷

816. Na kraju svake noći, grupu od sedam-osam zatočenika pozvali bi da očiste krv ispred hangara.²⁶⁶⁸ Zatočenicima bi naredili i da odnesu tijela u kamion-hladnjaču,²⁶⁶⁹ koji je služio za odvoženje tijela na neka druga mjesta; druga tijela su bacana u Savu.²⁶⁷⁰ Kad se Gaši vratio u hangar nakon što je pomogao s nošenjem tijela, jedan vojnik im je rekao: "Začepite labrnje, nemojte da govorite ništa šta ste radili i gdje ste bili!"²⁶⁷¹ Zatočenike bi, kad bi se vratili nakon što su odnijeli tijela, tukli i izrugivali im se prijeteći da će i njih za koji dan snaći ista sudbina.²⁶⁷²

817. Jednom prilikom, približno pedeset civila postrojeno je nedaleko od ulaza u skladište, nakon čega se čuo rafal, potom jauci i zvuk udara tijela o beton.²⁶⁷³

²⁶⁶⁴ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 67–70, 81, 156–157 (gdje je svjedok izjavio da je Jelisić, nakon što je na taj način ubio jednog od zatočenika, rekao: "Još jedan balija manje."); P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010). V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 459 (gdje je svjedok rekao da je o ubijanju zatočenika koje je izvršio Jelisić čuo od jednog zatočenika koji je prisustvovao pogubljenju, da mu je takođe rečeno da je na taj način ubijeno 80 zatočenika i da je taj zatočenik pomagao da se leševi utovare u kamion).

²⁶⁶⁵ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 82–83.

²⁶⁶⁶ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 461 (gdje je svjedok izjavio da ne može potvrditi da li su ti ljudi bili na mjestu mrtvi i da su se tamo, kad je na njih pucano, nalazili i jedan čovjek u maskirnoj uniformi, za kojeg je naveo da se zvao Mišo Cajević, kao i jedan čovjek u policijskoj uniformi, za kojeg je rekao da misli da je to bio Pudić). V. takođe P3017 (Fotografija Ranka Češića).

²⁶⁶⁷ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 84–85. Svjedok KDZ010 je vidio samo kako tog čovjeka tuku ali, kad je čuo pucanj, on je bio van njegovog vidokruga.

²⁶⁶⁸ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 70.

²⁶⁶⁹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 69, 79–80, 155–156. Svjedok je za kamion na toj fotografiji rekao da je takav kamion korišten za odlaganje leševa. P420 (Fotografija masovne grobnice u Brčkom); činjenica o kojoj je presuđeno 2364.

²⁶⁷⁰ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 155–156; činjenica o kojoj je presuđeno 2364. Jedan čovjek u maskirnoj uniformi i dva stražara u uniformama rezervnog sastava JNA odveli su Gašija i trojicu ili četvoricu zatočenika da bace 15-20 tijela u rijeku. Tijela su bila u civilnoj odjeći, s mrljama od krvi na leđima i imala su rupe od metaka na leđima ili na potiljku i pozadi na vratu. Gaši je prepoznao tijela dvije osobe i ona su pripadala bosanskim Muslimanima. Gaši nije bio siguran da li su ljudi čija su tijela bačena u rijeku ustrijeljeni u logoru Luka ili na nekom drugom mjestu. Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464–466; Isak Gaši, T. 16626 (14. juli 2011.).

²⁶⁷¹ Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 467–468.

²⁶⁷² Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 69–70, 81, 156–157, činjenica o kojoj je presuđeno 2364.

²⁶⁷³ Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 591–593 (pod pečatom).

818. Ratno predsjedništvo i načelnik SJB-a Brčko Veselić dogovorili su da će se izvršiti identifikacija tijela preuzetih iz logora Luka.²⁶⁷⁴

819. Iako su Vijeću predočeni dokazi koji upućuju na to da vlasti bosanskih Srba u Brčkom sve do mnogo kasnije nisu znale za događaje i ubijanje u logoru Luka, ono se nije uvjerilo da je Kaurinović na zadovoljavajući način objasnio svoju raniju nedosljednu izjavu da je Krizni štab imao vlast u gradu i da je morao da zna za događaje u logoru.²⁶⁷⁵ Kaurinović je takođe suočen s dokazima koji su se kosili s njegovim svjedočenjem da policija nije bila u stanju da kontroliše aktivnosti pripadnika paravojnih snaga u logoru i on te dokaze nije objasnio na zadovoljavajući način.²⁶⁷⁶ Ti protivrječni dokazi su pokazali da je policija u stvari i sama učestvovala u ubijanju i zlostavljanju zatočenika.²⁶⁷⁷ Dokazi da vlasti bosanskih Srba nisu znale za događaje u logoru Luka ne podudaraju se ni s dokazima da je predsjednik Opštinskog odbora SDS-a u Bijeljini dr Milan Novaković u junu ili julu 1992. "najavio na radiju da je 'fabrika' Jelisić najproduktivnija u to vreme, misleći na proterivanje i ubijanje Muslimana".²⁶⁷⁸

820. Ristanić je u svom svjedočenju, u vezi s opštinskim vlastima bosanskih Srba, rekao da oni "ili nis[u] imali snage ili volje" da zaustave Jelisića.²⁶⁷⁹ Vijeće prihvata da vlasti bosanskih Srba nisu bile voljne da zaustave Jelisića, ali ne prihvata sugestiju da nisu imale moći da to učine.²⁶⁸⁰ S tim u vezi, Vijeće napominje da je Jelisić na kraju uklonjen iz policije, ali nije pokrenuta istraga o

²⁶⁷⁴ Đorđe Ristanić, T. 16816 (18. juli 2011.). Vijeću su takođe predočeni dokazi o mjerama koje su vlasti bosanskih Srba preduzele radi identifikacije 60 bosanskih Muslimana koje su ubili pripadnici paravojnih snaga. Međutim, nije jasno da li se to ubijanje može dovesti u vezu s logorom Luka i Vijeće stoga neće donositi nikakve zaključke u vezi s tim. Petar Kaurinović, T. 34115–34116, 34125–34129 (20. februar 2013.). Vijeću su predočeni i drugi dokazi o nestancima, ubijanju i pokopavanju žrtva u masovne grobnice u Brčkom. V. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 3; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 27; Slobodan Avlijaš, T. 35196 (11. mart 2013.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 189–191, 202–205, 214–217, 220–223; Đorđe Ristanić, T. 16726, 16730, 16736 (15. juli 2011.); P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.–21. oktobar 2009.), str. 3, 11. V. takođe P87 (Spiskovi komisija za razmjenu, 1992.) (pod pečatom). Međutim, ti dokazi se ne mogu dovesti u direktnu vezu s događajima u logoru Luka, pa Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim.

²⁶⁷⁵ D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22–23; Petar Kaurinović, T. 34116–34117, 34120–34121 (20. februar 2013.). Ni iz Ristanićevog svjedočenja nije bilo jasno da li je on dobio informacije o navodima o ubijanju u logoru Luka, odnosno kada ih je dobio; prema svojoj tvrdnji, on je samo čuo glasine i kasnije je kroz priče koje su prenijeli mediji i priče ljudi koji su bili u logoru saznao šta se tamo desilo. S obzirom na njegove dvosmislene odgovore kojima je pokušao da se ogradi od tih događaja u pogledu saznanja o njima, Vijeće ne prihvata Ristanićevo svjedočenje u vezi s tim. V. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 185–187; Đorđe Ristanić, T. 16726 (15. juli 2011.); Đorđe Ristanić, T. 16796 (18. juli 2011.).

²⁶⁷⁶ D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22–23; Petar Kaurinović, T. 34116–34117, 34120–34121, 34134 (20. februar 2013.), T. 34134 (20. februar 2013.).

²⁶⁷⁷ D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22–23; Petar Kaurinović, T. 34116–34117, 34120–34121, 34134 (20. februar 2013.), T. 34134 (20. februar 2013.).

²⁶⁷⁸ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 116.

²⁶⁷⁹ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 210.

²⁶⁸⁰ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 209–211.

navodnim zločinima i on je samo premješten u jednu vojnu jedinicu.²⁶⁸¹ Pored toga, Vijeću su predloženi dokazi iz jednog izvještaja Istočnobosanskog korpusa koji sugeriraju da je Ristanić i sam znao za ubistava koja su počinjena u opštini, da nije bio zainteresovan za sprečavanje oticanja podataka i da je rekao "da su daleko veće grobnice u Prijedoru".²⁶⁸² Ristanić je poricao konkretne detalje iz tog izvještaja, ali Vijeće prihvata da on govori u prilog drugim predloženim dokazima, koji upućuju na to da su vlasti bosanskih Srba bile u određenoj mjeri upoznate sa zločinima počinjenim u opštini te da je bilo pokušaja da se oni zataškaju.²⁶⁸³

821. S tim u vezi, u tom izvještaju se takođe navodi da su o tim događajima "u smislu zaštite oticanja podataka" obaviješteni komandant kasarne u Brčkom pukovnik Đurđević i Štab Korpusa, ali da su oni odgovorili da je to stvar civilnih vlasti.²⁶⁸⁴ U izvještaju se dalje navodi da su organi iz vojske i SUP-a, kao i Simo Radovanović, jedan od instruktora Kapetana Dragana, predložili da civilne vlasti "odrade kako treba taj dio posla u zaštiti od oticanja podataka".²⁶⁸⁵ U izvještaju se takođe kaže da je sljedeći potez "zvanično priznavanje pred svjetskom javnošću da je likvidiran određeni broj Muslimana i Hrvata za koje bi dokazali da su radili na etničkom čišćenju Srba iz ovih krajeva".²⁶⁸⁶ Ističe se da se za te bosanske Muslimane i bosanske Hrvate mora ustrojiti "apsolutno ispravna dokumentacija", koja bi se dala na uvid predstavnicima međunarodne zajednice za koje se očekivalo će u najskorije vrijeme posjetiti Brčko.²⁶⁸⁷ U izvještaju se kaže da bi "[n]aredna faza [...] bila javno suđenje dvojici do trojici ekstrema uz svu moguću pompu" za novinare iz cijelog svijeta.²⁶⁸⁸

822. Ubijanje u logoru Luka nastavilo se do 16. maja 1992. ili približno tog datuma, kada je Jelisić ušao u hangar s majorom Đurkovićem i jednim kapetanom u uniformi JNA i rekao da su dobili naređenje da je ubijanje i zlostavljanje zatočenika zabranjeno, nakon čega su zatočenici popisani i uzeti su im lični podaci.²⁶⁸⁹ Međutim, suprotno tom naređenju, zlostavljanje i premlaćivanje zatočenika se nastavilo.²⁶⁹⁰

²⁶⁸¹ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 209–211.

²⁶⁸² P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1.

²⁶⁸³ P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1. Đorđe Ristanić, T. 16731–16732 (15. juli 2011.), T. 16746 (18. juli 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2367.

²⁶⁸⁴ P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1–2.

²⁶⁸⁵ P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

²⁶⁸⁶ P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

²⁶⁸⁷ P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

²⁶⁸⁸ P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

²⁶⁸⁹ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 70–71, 85, 143–145. Vijeće napominje da se, suprotno tom naređenju, zlostavljanje i premlaćivanje zatočenika nastavilo. Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 130–131, 145–146.

²⁶⁹⁰ Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 130–131, 145–146.

823. U svjetlu gore navedenih dokaza, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu koji je trajao barem od 9. maja 1992. do 16. maja 1992. u logoru Luka ubile velik broj muškaraca, nesrba.

(D) Problemi s pripadnicima paravojnih snaga i održavanjem javnog reda i mira

824. Lokalne vlasti bosanskih Srba imale su poteškoća s uspostavljanjem kontrole nad paravojnim grupama koje su došle u Brčko i tamo djelovale; ti pripadnici paravojnih snaga napadali su ili zlostavljali policiju, vojne starješine, vojnike i civile i vršili pritisak na SJB i druge opštinske strukture.²⁶⁹¹ Pripadnici paravojnih snaga postavili su ultimatum i tražili "smenu kompletnog rukovodećeg sastava SJB Brčko", što su lokalne vlasti iz straha i učinile.²⁶⁹²

825. SJB Brčko imao je strukturnih problema u vođenju istraga, a suočavao se i s nedostatkom vozila, opreme i sredstava veze.²⁶⁹³ Predloženo je da se zaposli novo osoblje, reorganizuje rukovodeći kadar, te da se iz jedinica rezervnog sastava policije odstrane lica optužena za krivična djela, da se ukinu sva neovlašteno prisvojena zvanja i da se ojača saradnja s vojnom službom bjezbjednosti, susjednim SJB-ovima i MUP-om Srbije.²⁶⁹⁴ Članovi Ratnog predsjedništva Brčko poslali su pregled stanja u Brčkom Predsjedništvu RS-a kako bi skrenuli pažnju na postignute rezultate i probleme koje treba riješiti.²⁶⁹⁵

826. U periodu od 29. maja do 12. juna 1992., radnici MUP-a Srbije izvršili su instruktivni nadzor u SJB-u Brčko i ponudili mu stručnu pomoć, budući da on nije vršio svoje osnovne

²⁶⁹¹ Živan Filipović, T. 35813 (21. mart 2013.); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3–6; D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 23; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7–8, 10; P2889 (Izveštaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 29; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 20; P2853 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 21. maj 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15474–15475 (28. juni 2011.); Dragomir Andan, T. 40835–40836 (5. juli 2013.); D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3–4; Milorad Davidović, T. 15748–15749 (30. juni 2011.). V. takođe P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 2; Pero Marković, T. 34738 (4. mart 2013.); D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 21, 23–24; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 506–507; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21411; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 25; D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 13, 18, 21; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 29; Obren Marković, T. 34788–34789, 34800 (5. mart 2013.); D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 14, 15, 16–17, 19. Paravojne grupe za koje je navedeno da su djelovale u Brčkom uključuju jedinice povezane s Arkanom, Mauzerom, Kapetanom Draganom, Šešeljem, "Žikom Crnogorcem", "obilicevcima s Kosova" i Živojinom Ivanovićem zvanim Crnogorac.

²⁶⁹² D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 8; D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22. Pripadnici paravojnih snaga su, takođe, prijetili pripadnicima lokalnih vlasti. Milorad Šehovac, T. 31381 (13. decembar 2012.).

²⁶⁹³ D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 4; Đorđe Ristanić, T. 16799 (18. juli 2011.).

²⁶⁹⁴ D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 4; Đorđe Ristanić, T. 16800 (18. juli 2011.).

²⁶⁹⁵ P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 6. V. takođe Đorđe Ristanić, T. 16728–16729 (15. juli 2011.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 224–225.

funkcije.²⁶⁹⁶ Dragan Andan je upućen u Brčko radi ponovnog strukturiranja i organizovanja SJB-a; on je takođe pokušao da stane na kraj djelovanju paravojnih grupa – na primjer, Crvenih beretki – u Brčkom, pri čemu se stalno sukobljavao s lokalnim političkim strukturama i paravojnim grupama.²⁶⁹⁷

827. Dana 2. juna 1992., SJB Brčko uspostavio je organizacionu strukturu policijske stanice, postavio komandire i pomoćnike komandira i definisao zadatke i obaveze osoblja u vezi s očuvanjem javnog reda i mira i zaštitom imovine.²⁶⁹⁸ Dogovoreno je da načelniku SJB-a Brčko sve mjere pritvora "predlaže i u pismenoj formi [...] dostavlja" načelnik za kriminalitet i da se formira depozit u koji bi se pohranjivale ukradene stvari.²⁶⁹⁹

828. S fronta je povučeno više od 150 policajaca kako bi se u gradu Brčkom uspostavila funkcionalna patrolna služba i preduzete su druge mjere vezane za prikupljanje podataka o počinjenim krivičnim djelima, uključujući imovinske, krvne i seksualne delikte.²⁷⁰⁰ Budući da su velik broj krivičnih djela izvršili i pripadnici SJB-a, dogovoreno je da će se s prikupljanjem podataka nastaviti po okončanju oružanog sukoba i da će se tada preduzeti nužne mjere protiv tih lica.²⁷⁰¹

829. Zbog nagomilanih bezbjednosnih problema na području sjeveroistočne BiH, između ostalog, u Brčkom, MUP SrRBiH je u ljeto 1992. zatražio od saveznog SUP-a da na to područje uputi policiju i Milorada Davidovića kako bi se bezbjednosna situacija stabilizovala i uspostavilo normalno funkcionisanje organa unutrašnjih poslova.²⁷⁰² Rukovodstvo Kriznog štaba Brčko zatražilo je od Davidovića da dođe u Brčko i ponovo uspostavi javni red i mir.²⁷⁰³ Tome je

²⁶⁹⁶ D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1.

²⁶⁹⁷ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21402–21403, 21406–21421, 21426–21427, 21629–21631; D3779 (Zapisnik sa sastanka stručnog kolegija SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 3–4; D3780 (Informacija SJB-a Brčko, bez datuma); D3810 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 23. juli 1992.); D3811 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 24. juli 1992.); Dragomir Andan, T. 40819–40822, 40836 (5. juli 2013.); D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 3–4; D3778 (Ovlaštenje CSB-a Bijeljina, 28. maj 1992.); D3788 (Izveštaj CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 20. juli 1992.). Andan je priznao da mu je tokom nekoliko sedmica koje je proveo u Brčkom prvi zadatak bio da uspostavi policijsku stanicu, ali da nije imao vremena da istražuje masovne grobnice, ubistva i silovanja. Dragomir Andan, T. 40897 (5. juli 2013.).

²⁶⁹⁸ P3003 (Zapisnik SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 1.

²⁶⁹⁹ P3003 (Zapisnik SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 3.

²⁷⁰⁰ D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1–2; Milorad Davidović, T. 15747 (30. juni 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21410, 21422, 21639–21640.

²⁷⁰¹ D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 2.

²⁷⁰² D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 1. V. takođe Petar Kaurinović, T. 34135 (20. februar 2013.); D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 21; Pero Marković, T. 34752 (4. mart 2013.); D1632 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 2.

²⁷⁰³ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 102, 105. Delegaciju koja je došla u Bijeljinu da zatraži pomoć od Davidovića činili su Đorđe Ristanić, dr Beli i Pavle Milinković. V. takođe D3003

prethodio zahtjev optuženog da se u Brčko uputi specijalna jedinica kako bi se riješili problemi s pripadnicima paravojskih snaga.²⁷⁰⁴

830. Davidović je locirao, razoružao i pohapsio pripadnike Crvenih beretki, između ostalog, njihovog vođu Žiku i braću Božić, koji su imali legitimacije MUP-a Srbije.²⁷⁰⁵ Nakon što je Davidović uhapsio neke pripadnike Crvenih beretki, Frenki Simatović ga je dvaput nazvao, psovao ga i pitao odakle mu pravo da se tako ponaša.²⁷⁰⁶ Pripadnici jedne paravojske jedinice uhapsili su i pretukli načelnika SJB-a, a krajem jula ili početkom avgusta 1992. pripadnici paravojskih snaga koji su nosili crvene beretke pritvorili su i samog Ristanića zato što je iz Bijeljine u Brčko doveo ljude da tu uvode red.²⁷⁰⁷ Pripadnici paravojskih snaga bili su bijesni i prijetili su Ristaniću zbog hapšenja njihovih ljudi.²⁷⁰⁸

831. Dok je Davidović vozio uhapšene pripadnike paravojskih snaga u Bijeljinu, radio-vezom je primio poziv u kojem se od njega zahtijevalo da smjesta oslobodi pripadnike Crvenih beretki i rečeno mu je da članove Kriznog štaba drže kao taoce i da će, ako ne ispuni postavljeni zahtjev, svakih pola sata ubiti po jednog od njih.²⁷⁰⁹ Davidovića je i potpukovnik VRS-a Milinković molio da pusti uhapšene ljude, rekavši mu da će ga Crvene beretke u suprotnom ubiti.²⁷¹⁰ Davidović je odbio da ispuni te zahtjeve i odveo je uhapšene ljude u Bijeljinu.²⁷¹¹

832. Sutradan ujutro, Davidović se vratio u Brčko i obaviješten je da su članovi Kriznog štaba pušteni na slobodu, nakon čega je uhapšeno 90 pripadnika Crvenih beretki, od kojih je 80 bilo iz

---

(Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 24; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 30.

²⁷⁰⁴ Đorđe Ristanić, T. 16796 (18. juli 2011.). V. takođe D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 21; Pero Marković, T. 34752 (4. mart 2013.); Milorad Šehovac, T. 31381–31382 (13. decembar 2012.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21456–21457.

²⁷⁰⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 103, 106; Đorđe Ristanić, T. 16801–16802 (18. juli 2011.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 6, 9–10. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21456–21457; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 30.

²⁷⁰⁶ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 80, 112.

²⁷⁰⁷ P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 25–26; Đorđe Ristanić, T. 16786, 16802–16804 (18. juli 2011.).

²⁷⁰⁸ Đorđe Ristanić, T. 16803–16804 (18. juli 2011.).

²⁷⁰⁹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 108; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 8; Milorad Davidović, T. 15799 (30. juni 2011.).

²⁷¹⁰ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 109.

²⁷¹¹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 108–109; Milorad Davidović, T. 15800 (30. juni 2011.).

Srbije.²⁷¹² Uhapšena lica odvezena su autobusima preko granice u Sremsku Raču, gdje su izručeni predstavnicima MUP-a Srbije.²⁷¹³

833. Davidović je, uz podršku Kriznog štaba, uveo policijski sat i postavio kontrolne punktove u Brčkom, angažovao aktivnu policiju i u tri dana nakon preuzimanja kontrole nad SJB-om Brčko uspio da donekle ponovo uspostavi javni red i mir.²⁷¹⁴ VRS i SDS postigli su dogovor u vezi s komandom područja, što je Davidoviću i njegovom timu omogućilo da se kreću na relaciji Bijeljina-Brčko kako bi održali stabilno stanje.²⁷¹⁵

iv. Foča

(A) Optužbe

834. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Foči počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.²⁷¹⁶ U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Foču, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.²⁷¹⁷

835. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Foči obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Foči,²⁷¹⁸ ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima; te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.²⁷¹⁹ Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje,

²⁷¹² P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 110. V. takođe Đorđe Ristanić, T. 16804 (18. juli 2011.). Iako je Ristanićeva verzija događaja donekle različita u pogledu vremena kad su se oni desili, Vijeće prihvata Davidovićevo svjedočenje, zasnovano na neposrednim dokazima, i smatra da je ono pouzdanije.

²⁷¹³ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 110; Milorad Davidović, T. 15676 (29. juni 2011.).

²⁷¹⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 111; Milorad Davidović, T. 15544 (28. juni 2011.); Milorad Davidović, T. 15765–15766 (30. juni 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21419–21421, 21639–21640. V. takođe D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 24; Petar Kaurinović, T. 34117 (20. februar 2013.).

²⁷¹⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 124.

²⁷¹⁶ Optužnica, par. 48–49.

²⁷¹⁷ Optužnica, par. 37–38.

²⁷¹⁸ Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 5.2 i 5.4 iz Priloga A Optužnici. Vijeće napominje da je tužilaštvo svojim "Obavještenjem o povlačenju incidenta A.5.1." podnijetim 18. avgusta 2014. povuklo incident 5.1 iz Priloga A Optužnici.

zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.²⁷²⁰

836. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Foči obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.²⁷²¹ U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Foči navedenim u prilogima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom i nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.²⁷²² U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.²⁷²³

837. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Foči obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;²⁷²⁴ (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;²⁷²⁵ (iii) prisilni rad na liniji fronta i

---

²⁷¹⁹ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 8.1 iz Priloga B Optužnici. Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za ubijanje koje je bilo posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima 10.2, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici. Optužnica, fusnota 4.

²⁷²⁰ Optužnica, par. 40(a)(i), 40(a)(ii), 63(a), 63(b).

²⁷²¹ Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se konkretno navodi da su ti uslovi uključivali neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova). V. zatočenički objekti 10.1, 10.2, 10.4, 10.5, 10.6 i 10.7 iz Priloga C Optužnici. Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog zlostavljanja u zatočeničkim objektima 10.1 i 10.6 iz Priloga C Optužnici. Optužnica, fusnota 5.

²⁷²² Optužnica, par. 40(b).

²⁷²³ Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 10.1, 10.2, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici.

²⁷²⁴ Optužnica, par. 60(f).

²⁷²⁵ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 10.1, 10.2, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici.

korištenje živih štitova,²⁷²⁶ (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Foči, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;²⁷²⁷ (v) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;²⁷²⁸ i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.²⁷²⁹

838. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.²⁷³⁰ S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Foči na kojima su oni zakonito boravili.²⁷³¹ Prema navodima iz Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.²⁷³²

(B) Uvodni period

839. Foča je velika opština u istočnoj BiH, smještena jugoistočno od Sarajeva u regiji Podrinje.²⁷³³ Prije rata opština Foča je imala oko 40.000 stanovnika, od kojih su približno 52% bili bosanski Muslimani, 45% bosanski Srbi i oko 3% Crnogorci.²⁷³⁴ Premda je opština Foča bila etnički miješana, bilo je naselja u gradu Foči i sela u opštini Foča za koja se moglo reći da imaju većinsko muslimansko, odnosno srpsko stanovništvo.²⁷³⁵

840. Međunacionalni odnosi u Foči pogoršali su se nakon što su formirane nacionalne stranke i nakon prvih višestranačkih izbora, kad su podjele i međusobna sumnjičavost samo još više

²⁷²⁶ Optužnica, par. 60(h).

²⁷²⁷ Optužnica, par. 60(i).

²⁷²⁸ Optužnica, par. 60(j). V. incident 10 iz Priloga D Optužnici.

²⁷²⁹ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

²⁷³⁰ Optužnica, par. 68–75.

²⁷³¹ Optužnica, par. 69, 72.

²⁷³² Optužnica, par. 71.

²⁷³³ D484 (Mapa BiH); Momčilo Mandić, T. 5279–5280 (15. juli 2010.); Trifko Pljevaljčić, T. 32289 (21. januar 2013.); P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 25; P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 78.

²⁷³⁴ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1296–1301; svjedok KDZ239, T. 18937 (16. septembar 2011); D4002 (Dopis Neđžada Ugljena Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23. V. takođe P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 66.

²⁷³⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 724. V. takođe Radojica Mladenović, T. 36605 (4 April 2013.).

porasli.²⁷³⁶ Petko Čančar izabran je za predsjednika SDS-a, ali je kasnije na njegovo mjesto došao Miroslav Stanić.²⁷³⁷ I SDS i SDA organizovali su mitinge,²⁷³⁸ to je dodatno narušilo međunacionalne odnose i govorilo se o tome da će se teritorija opštine, preduzeća i ustanove podijeliti na nacionalnoj osnovi.²⁷³⁹ Odnosi su se dalje pogoršali nakon što je u Sloveniji i Hrvatskoj izbio rat²⁷⁴⁰ i dvije zajednice su se još više udaljile jedna od druge, pa su bosanski Srbi i bosanski Muslimani imali zasebne kafiće.²⁷⁴¹

841. Godine 1991., rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, Koljevića i Biljanu Plavšić, prisustvovalo je mitinzima SDS-a u Foči.²⁷⁴² Druge vođe SDS-a na republičkom nivou, uključujući Velibora Ostojića, ministra za informisanje u BiH,²⁷⁴³ i Vojislava Maksimovića, predsjednika kluba odbornika SDS-a, često su dolazile u Foču, a povremeno je dolazila i Biljana Plavšić.²⁷⁴⁴ Maksimović, koji je bio iz Foče, dao je izjavu na javnom skupu SDS-a u Goraždu da je "u prošlom ratu Drina tekla krvava, a u ovom ratu će teći i Čehotina".²⁷⁴⁵

²⁷³⁶ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1182–1183; v. činjenica o kojoj je presuđeno 725; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7601. V. takođe Trifko Pljevaljić, T. 32289–33290 (21. januar 2013.).

²⁷³⁷ D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 14. Radojica Mladenović je bio potpredsjednik SDS-a.

²⁷³⁸ Za dokaze u vezi sa skupovima SDA, publikacijama i štrajkom muslimanskih radnika "Fočatransa", koji su takođe narušili međunacionalne odnose, v. Milutin Vujičić, T. 32095, 32103–32104, 32106–32111, 32115–32121, 32141 (17. januar 2013.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 2, 4; Trifko Pljevaljić, T. 32293–32295, 32321, 32333–32334 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 5–6, 9, 15; Radojica Mladenović, T. 36689, 36709–36710 (5. april 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 37; P6079 (Saopštenje SJB-a Foča, 12. septembar 1990.); svjedok KDZ017, T. 19881–19882 (4. oktobar 2011.); Robert Donia, T. 3223 (2. juni 2010.); Mitar Rašević, T. 46768–46769 (11. februar 2014.).

²⁷³⁹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1183–1185, 1294–1296; P6078 (Video-snimak u vezi sa osnivačkom skupštinom SDA u Foči, s transkriptom); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 3, 5 (gdje svjedok navodi da je SDS formiran nakon SDA); Milutin Vujičić, T. 32103–32109, 32112, 32114 (17. januar 2013.). V. takođe Radojica Mladenović, T. 36624–36625 (5. april 2013.). Prema dokazima odbrane i podnesku optuženog, mitinzi SDS-a bili su intonirani u duhu poštovanja komšijskih odnosa i očuvanja mira. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 15–16; D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 3; Završni podnesak odbrane, par. 1758. Međutim, Vijeće ne smatra da su dokazi koje je izveo optuženi pouzdani u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

²⁷⁴⁰ D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 10.

²⁷⁴¹ Svjedok KDZ017, T. 19877 (4. oktobar 2011.).

²⁷⁴² D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 16; Radojica Mladenović, T. 36624 (5. april 2013.); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1186; svjedok KDZ239, T. 18961–18962 (16. septembar 2011.). V. takođe P5681 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 23. maj 1991.), str. 1.

²⁷⁴³ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3124.

²⁷⁴⁴ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1186; svjedok KDZ239, T. 18961 (16. septembar 2011.); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2902, 2941; svjedok KDZ017, T. 19867–19868 (4. oktobar 2011.), 19868–19870 (4. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 16. (pod pečatom).

²⁷⁴⁵ Svjedok KDZ239, T. 18912, 18931 (15. septembar 2011.); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1186. Vijeće napominje da rijeka Čehotina teče kroz Foču. D484 (Mapa BiH).

842. U junu 1991., predstavnici SDA i SDS-a Foče sastali su se radi razgovora o više pitanja, uključujući i pitanje međustranačkog sporazuma o imenovanju kadrova na zvanične položaje u opštini, uključujući položaje u SJB-u, sudstvu i Opštinskom štabu TO-a.²⁷⁴⁶

(1) Podjela opštinskih struktura

843. U decembru 1991., SDS je odlučio osnovati Skupštinu srpskog naroda u Foči.²⁷⁴⁷ Dana 24. januara 1992., Skupština srpskog naroda u Foči osnovala je Izvršni odbor kojim je predsjedavao Radojica Mladenović.²⁷⁴⁸

844. U jednom presretnutom razgovoru Stanića i optuženog iz januara 1992., optuženi je pitao Stanića kakva je situacija u Foči.²⁷⁴⁹ Stanić ja tad rekao optuženom da su "formirali, i to imate informaciju, srpsku opštinu", na što je optuženi kazao: "Da, da i preuzmite vlast nad svojim poslovima potpuno." Stanić se složio i dodao: "[S]ve onako prema uputstvu".²⁷⁵⁰

845. Dana 3. aprila 1992., usvojen je Statut Srpske opštine Foča, u kojem je pisalo da se ta opština nalazi u sastavu Srpske autonomne oblasti Hercegovina.²⁷⁵¹ Statutom je bilo predviđeno da se granice opštine "mogu [...] mijenjati samo u skladu sa izraženom voljom srpskog naroda odgovarajućeg područja", kao i to da će u Srpskoj opštini Foča važiti zakoni SrRBiH i SAO Hercegovine.²⁷⁵² Na osnovu odredbi statuta, Krizni štab Srpske opštine Foča (dalje u tekstu: Krizni štab Foča) osnovan je istoga dana²⁷⁵³ i za njegovog predsjednika imenovan je Miroslav Stanić.²⁷⁵⁴

²⁷⁴⁶ D1686 (Zapisnik sa sastanka SDA i SDS-a, 20. juni 1991.), str. 1–2; D1685 (Obrazloženje Izvršnog odbora opštine Foča, 3. oktobar 1991.). V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 2. Vijeće konstatuje da je o izvjesnim imenovanjima bilo nesuglasica, ali da su stranke razgovarale o važnosti izbjegavanja konflikta. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 3, 12, 18, 29; D4872 (Dopis Vukosavljevića Izvršnom odboru Foča, 21. februar 1992.); D1686 (Zapisnik sa sastanka SDA i SDS-a, 20. juni 1991.), str. 3; D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 28.

²⁷⁴⁷ P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 1–3; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 14, 20. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 729.

²⁷⁴⁸ P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 11; P6264 (Izvod iz transkripta proširene sjednice Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992., s audio-snimkom), str. 1–2. V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 20.

²⁷⁴⁹ P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2; svjedok KDZ239, T. 18909 (15. septembar 2011.).

²⁷⁵⁰ P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2. Vijeće na osnovu vremena i konteksta tog razgovora zaključuje da se "uputstvo" odnosi na Uputstvo s varijantom A i B koje je dijeljeno u decembru 1991. P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 6, 10.

²⁷⁵¹ P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 14; svjedok KDZ239, T. 18938 (16. septembar 2011.).

²⁷⁵² P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 14, 16.

²⁷⁵³ P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 39–40. V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 20; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23.

²⁷⁵⁴ Svjedok KDZ239, T. 18940 (16. septembar 2011.). Članovi Kriznog štaba Foča nisu svi nužno bili članovi SDS-a. Svjedok KDZ379, T. 18850–18851 (15. septembar 2011.); Trifko Pljevaljčić, T. 32329 (21. januar 2013.).

Bosanski Muslimani su takođe osnovali krizni štab u Foči.²⁷⁵⁵ Krizni štab Foča funkcionisao je na jednoj lokaciji u naselju bosanskih Srba Čerežluk²⁷⁵⁶ i imao je zadatak da preuzme dužnosti od Skupštine opštine u slučaju neposredne ratne opasnosti ili proglašenja ratnog stanja.²⁷⁵⁷

846. Dana 7. aprila 1992., na pritisak rukovodstva SDS-a policija je podijeljena na nacionalnoj osnovi.²⁷⁵⁸

(2) Militarizacija Foče

847. U januaru 1992. svi rezervisti bosanski Muslimani su po naređenju SDA napustili bazu JNA u Ustikolini.²⁷⁵⁹ U to vrijeme, pored pripadnika redovnog sastava JNA, u kasarnu JNA stigao je i znatan broj srpskih rezervista i oni su snabdjeveni.²⁷⁶⁰

848. U mjesecima uoči izbijanja sukoba u Foči, i bosanski Srbi i bosanski Muslimani počeli su se naoružavati, ali su bosanski Srbi bili bolje pripremljeni.²⁷⁶¹ Bosanski Srbi su se u početku

---

Drugi članovi Kriznog štaba Foča bili su i Vojislav Maksimović, Velibor Ostojić, Petko Čančar, Milum Milanović, Dragan Gagović i Radojca Mladenović. D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23. V. takođe D1684 (Naredba Kriznog štaba Foča).

²⁷⁵⁵ V. činjenice o kojima je presuđeno 729, 730; svjedok KDZ017, T. 19878 (4. oktobar 2011.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 4, 23.

²⁷⁵⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 731.

²⁷⁵⁷ P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 31, 40–41; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 20, 22. V. takođe Trifko Pljevaljić, T. 32348–32349 (21. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Krizni štab Foča osnovan nakon što su pregovori propali).

²⁷⁵⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 732. V. takođe Trifko Pljevaljić, T. 32288 (21. januar 2013.); D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.).

²⁷⁵⁹ Svjedok KDZ379, T. 18867–18868 (15. septembar 2011.); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3101, 3103.

²⁷⁶⁰ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3098, 3100.

²⁷⁶¹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1187, 1307; svjedok KDZ379, T. 18857–18858 (15. septembar 2011.); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 3 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 727. Pljevaljić je osporio da su se bosanski Srbi naoružavali u takvim razmjerama i u svom svjedočenju je rekao da je samo jedna grupa rezervista bosanskih Srba naoružana i da su bosanski Srbi imali lovačko oružje, ali da su, kad je izbio sukob, iz skladišta uzeli samo pješadijsko naoružanje. Trifko Pljevaljić, T. 32299–32300, 32333 (21. januar 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je Pljevaljić, kad su mu predočeni dokazi o naoružavanju bosanskih Srba, ostao pri tvrdnji da Gojko Janković nije bio umiješan, ali je negirao da je znao za formiranje četiri bataljona u organizaciji SDS-a 1991. i tvrdio je da nije znao kakvu je ulogu imao Krizni štab Foča u formiranju jedinica. Trifko Pljevaljić, T. 32335–32336 (21. januar 2013.); P6082 (Prijedlog Taktičke grupe Foča, 13. avgust 1993.), str. 1. S obzirom na te neodređene odgovore i druge dokaze koji su u vezi s ovim pitanjem predočeni Vijeću, Vijeće ne prihvata Pljevaljićevo svjedočenje u vezi s razmjerama naoružavanja bosanskih Srba u Foči. Međutim, Vijeće se uvjerilo da su se i bosanski Muslimani donekle naoružali i da su paravojne formacije bosanskih Muslimana, poput Patriotske lige i Zelenih beretki, bile prisutne u Foči prije izbijanja sukoba. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 3, 5, 19, 22–24; Milutin Vujičić, T. 32124–32126, 32141 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljić, T. 32286, 32291–32292, 32324, 32338–32339, 32342, (21. januar 2013.); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 126, 222; D299 (Specijalni izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 17. juli 1993.), str. 2; D246 (Članak iz lista *Ljiljan* pod naslovom "Intervju sedmice: Halid Čengi", 18.-25. maj 1998.), str. 1, 6–7; D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 10; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 9, 11–12, 14, 45; D2739 (Izvještaj organa bezbjednosti 4. korpusa, 1. decembar 1991.), str. 3.

naoružavali potajice, dijeleći oružje noću kamionom, ili u mjesnim preduzećima.²⁷⁶² Neposredno prije izbijanja sukoba, bosanskim Srbima se oružje otvoreno dijelilo.²⁷⁶³ Dana 17. marta 1992., Izvršni odbor Srpske opštine Foča uputio je dopis Generalštabu JNA s hitnim zahtjevom da u Foči bude stacioniran garnizon JNA.²⁷⁶⁴

849. SDS i Gojko Janković učestvovali su u vojnim pripremama i osnovali su nekoliko jedinica u opštini.²⁷⁶⁵ Stanić, koji je bio i član Glavnog odbora SDS-a, bio je komandant Taktičke grupe Foča i postao je poznat kao "prvi ratni komandant" u opštini.²⁷⁶⁶ Drugi značajni vođa u Foči bio je Marko Kovač, bivši oficir JNA,²⁷⁶⁷ koji je kasnije, kao komandant Taktičke grupe, preuzeo komandu od Stanića.²⁷⁶⁸ Stanić i Kovač su izvještaje o Taktičkoj grupi podnosili Mladiću,²⁷⁶⁹ a ta jedinica je u maju 1992. transformisana u jedinicu VRS-a.²⁷⁷⁰ Taktička grupa izvještavala je Hercegovački korpus,²⁷⁷¹ koji je onda o aktivnostima Taktičke grupe izvještavao Glavni štab VRS-a.²⁷⁷²

(C) Preuzimanje vlasti u Foči

850. Dana 2. marta 1992., Opštinski odbor SDS-a Foče uputio je dopis kancelariji predsjednika Kriznog štaba SDS-a u Sarajevu, u kojem je pisalo: "Svaku vašu naredbu spremni smo izvršiti".²⁷⁷³

851. Dana 4. marta 1992. na pregovorima vođenim na sastanku predstavnika SDA i SDS-a postignut je sporazum da se uklone blokade i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba, te da se održi

²⁷⁶² V. činjenica o kojoj je presuđeno 728.

²⁷⁶³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 728.

²⁷⁶⁴ P5481 (Zahtjev Skupštine opštine Foča, 17. mart 1992.).

²⁷⁶⁵ P6081 (Video-snimci intervjua s Miroslavom Stanićem i njegovog govora, s transkriptom). V. takođe svjedok KDZ239, T. 18933 (15. septembar 2011.); P6082 (Prijedlog Taktičke grupe Foča, 13. avgust 1993.), str. 1.

²⁷⁶⁶ Svjedok KDZ379, T. 18832–18833, 18836–18837 (15. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 731; P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 2–3; P6081 (Video-snimci intervjua s Miroslavom Stanićem i njegovog govora, s transkriptom); Radojica Mladenović, T. 36645–36646 (5. april 2013.).

²⁷⁶⁷ P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 15 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3386 (pod pečatom).

²⁷⁶⁸ Trifko Pljevaljčić, T. 32327 (21. januar 2013.); Radojica Mladenović, T. 36645–36646 (5. april 2013.). V. takođe P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 3 (gdje se kaže da je grupa kojom je prethodno komandovao Stanić dobila naziv Taktička grupa i da je Stanić komandu nad grupom predao Kovaču).

²⁷⁶⁹ P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.–30. septembar 1992.), str. 60–71; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 394 (gdje se može vidjeti da se i Pero Elez sastao s Mladićem i tražio popunu sredstvima).

²⁷⁷⁰ Svjedok KDZ239, T. 18932–18934 (15. septembar 2011.), T. 19006 (16. septembar 2011.).

²⁷⁷¹ V. P3355 (Borbeni izvještaj Taktičke grupe Foča, 21. juli 1992.); P6080 (Izvještaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.).

²⁷⁷² P3356 (Borbeni izvještaj Hercegovačkog korpusa, 31. juli 1992.); P6659 (Spisak zarobljenika u zatvoru u Foči, 27. oktobar 1993.).

²⁷⁷³ P5515 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Foča Kriznom štabu SDS-a u Sarajevu, 2. mart 1992.).

vanredna sjednica Skupštine opštine na kojoj bi se raspravljalo o političkoj i bezbjednosnoj situaciji.²⁷⁷⁴ Predstavnici bosanskih Srba i bosanskih Muslimana takođe su razgovarali o podjeli Foče na dvije opštine i o podjeli vlasti.²⁷⁷⁵

852. Početkom aprila 1992., na Radio Foči je emitovan snimak Stanićeve izjave da bosanski Srbi više ne mogu živjeti sa svojim susjedima bosanskim Muslimanima, da ih više ujutro ne može buditi hodža iz džamije i da stanovništvu, bosanskim Srbima, prijeti opasnost od sunećenja.²⁷⁷⁶ Stanić je takođe izjavio da bosanski Srbi čvrsto stoje na tome da "Drina nikada neće biti međa već dušnik između dva plućna krila", pod čim je podrazumijevao RS i Srbiju.²⁷⁷⁷ Smisao drugih poruka emitovanih na radiju bio je da je "došlo vrijeme da Srbi za sva vremena raščiste sa balijama, da Srbi neće više dozvoliti da im se lome rebra. Da Srbi neće dozvoliti da im se djeca sunete".²⁷⁷⁸ Takve poruke na radiju samo su produbljivale podjele u Foči.²⁷⁷⁹

853. Uprkos pomenutim pregovorima, u Foči su 6. aprila 1992., kada su objavljeni rezultati referenduma o nezavisnosti BiH, počeli oružani okršaji.²⁷⁸⁰ Dana 7. aprila 1992., srpske snage bile su prisutne na ulicama, a neki ljudi nisu došli na posao, u strahu zbog sve većih tenzija u gradu.²⁷⁸¹ Po izbijanju sukoba, vojne vlasti su preko razglasa počele pozivati stanovnike bosanske Srbe na mobilizaciju.²⁷⁸² Mnogo bosanskih Srba je mobilisano 7. aprila 1992. i zadužili su oružje, a te noći

²⁷⁷⁴ Trifko Pljevaljčić, T. 32286–32287, 32300, 32305 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 22; D3315 (Protokol s međustranačkog sastanka SDS-a i SDA od 4. marta 1992.).

²⁷⁷⁵ D1690 (Saopštenje za javnost Skupštine opštine Foča, 7. april 1992.); D3317 (Sporazum u vezi s Fočom, 8. april 1992.), str. 1; Radojica Mladenović, T. 36604–36607 (4. april 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32288–32289 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 50. V. takođe D3317 (Sporazum u vezi s Fočom, 8. april 1992.), sporazum između predstavnika bosanskih Muslimana i bosanskih Srba o uklanjanju barikada, protjerivanju naoružanih ljudi koji su došli sa strane, uvođenju policijskog časa i zabrani kretanja jedinica.

²⁷⁷⁶ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1185.

²⁷⁷⁷ Svjedok KDZ379, T. 18832–18834 (15. septembar 2011.); P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 2.

²⁷⁷⁸ Svjedok KDZ239, T. 18929 (15. septembar 2011.).

²⁷⁷⁹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1185.

²⁷⁸⁰ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1187–1188; v. činjenice o kojima je presuđeno 488, 491.

²⁷⁸¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 738. Mladenović je osporio da je 7. aprila 1992. vojska bila vidno prisutna na ulicama. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 54. Međutim, Vijeće ne smatra da se može pouzdati u Mladenovićevo svjedočenje u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je konstatovalo da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pristrasnost.

²⁷⁸² Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7596, 7767–7768. Ta poruka je takođe emitovana na radiju. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1336.

bosanski Srbi su u Foči zauzeli radio-stanicu, skladište mjesnog Doma zdravlja i magacin TO-a u kojem je bilo uskladišteno oružje.²⁷⁸³

854. Dana 7. aprila 1992., predsjednik Srpske opštine Foča dao je saopštenje za javnost da, saglasno odlukama Skupštine bosanskih Srba, svi organi ove Srpske opštine počinju s vršenjem funkcija.²⁷⁸⁴ U istom saopštenju pozvani su "srpski narod i ostal[i] građan[i] da sačuvaju mir i razum", uz napomenu da će jedinice TO-a i SJB-a obezbijediti javni red i mir, zaštitu ljudi i imovine i spriječiti prisustvo paravojnih formacija na području Srpske opštine Foča.²⁷⁸⁵ Isto tako, svi građani, i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, pozvani su da se ne iseljavaju iz Foče, a oni koji su otišli pozivani su da se vrate.²⁷⁸⁶

855. Srpske snage su razmjestile tešku artiljeriju po uzvisinama oko Foče.²⁷⁸⁷ Ujutro 8. aprila 1992., srpske snage su počele s glavnim napadom na grad Foču, kombinovanom vatrom iz pješadijskog i artiljerijskog oružja, usmjerenom uglavnom na naselja s većinskim muslimanskim stanovništvom.²⁷⁸⁸ Te snage su zauzimale dio po dio Foče, uključujući područja Donje Polje i Šukovac, gdje su snage bosanskih Muslimana pružale otpor.²⁷⁸⁹ Krizni štab Foča izdao je naređenja da se određeni položaji osvoje i srpske snage su ta naređenja i provele.²⁷⁹⁰ U sastavu srpskih snaga koje su učestvovala u tom napadu bili su domaći vojnici, kao i vojnici iz Srbije i Crne Gore, te

²⁷⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 738. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1336.

²⁷⁸⁴ D1690 (Saopštenje za javnost Skupštine opštine Foča, 7. april 1992.).

²⁷⁸⁵ D1690 (Saopštenje za javnost Skupštine opštine Foča, 7. april 1992.).

²⁷⁸⁶ Svjedok KDZ239, T. 18983, 18985 (16. septembar 2011.). Svjedok KDZ239 je takođe u svom svjedočenju rekao da je to bila samo klopka i da je saopštenje služilo tome "da još uhvate ono što bi ispunili svoj plan" i da se za one bosanske Muslimane koji su se vratili misleći da je bezbjedno to "završilo kobno". Međutim, Vijeće se ne oslanja na ocjenu svjedoka KDZ239 koja je zasnovana na nagađanju.

²⁷⁸⁷ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1190–1191; svjedok KDZ017, T. 19877 (4. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 728.

²⁷⁸⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 741, 742. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1190–1191; Trifko Pljevaljić, T. 32304, 32321 (21. januar 2013.). Prema činjenici o kojoj je presuđeno 741, granatiralo se iz Kalinovika i Miljevine. Međutim, Vujičić je izjavio da to nije moguće, pošto se Kalinovic nalazi na udaljenosti od 40 kilometara, te je van dometa. Milutin Vujičić, T. 32145 (17. januar 2013.). Iako Vujičićovo svjedočenje karakteriše evazivnost i u nekim aspektima je bilo nepouzđano, Vijeće smatra da njegovo svjedočenje donekle dovodi u sumnju tačan izvor vatre. Međutim, to ne dovodi u pitanje dokaze o tome da srpske snage jesu izvele te artiljerijske napade.

²⁷⁸⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 743. U Donjem Polju se takođe nalazio Krizni štab bosanskih Muslimana u Foči. Svjedok KDZ017, T. 19878 (4. oktobar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 730. V. takođe D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 24 (gdje je svjedok izjavio da srpske snage nisu zauzele bolnicu, već da su se snage bosanskih Muslimana povukle jer su izgubile položaj.).

²⁷⁹⁰ Svjedok KDZ379, T. 18834, 18836 (15. septembar 2011.); P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom). Mladenović je u svom svjedočenju rekao da je cilj Kriznog štaba Foča jednostavno bio "spasavanje stanovništva", očuvanje resursa, snabdijevanja i proizvodnje. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 20, 26; Radojica Mladenović, T. 36626–36627, 36684 (5. april 2013.). Vijeće ne smatra da se u tom pogledu može osloniti na Mladenovićevo svjedočenje, s obzirom na to da ga karakterišu značajne protivrječnosti i evazivnost, što je dovelo u pitanje njegovu vjerodostojnost i pokazuje pristrasnost.

pripadnici Taktičke grupe Foča i paravojnih formacija, uključujući Bele orlove.²⁷⁹¹ Napad je trajao šest-sedam dana, ali najteže granatiranje bilo je tokom prvih nekoliko dana kad je i nanijeta najveća šteta.²⁷⁹² U napadu je ranjen veoma veliki broj civila, većinom bosanskih Muslimana.²⁷⁹³

856. Vijeće konstatuje da je došlo do okršaja srpskih snaga i snaga bosanskih Muslimana, ali da su srpske snage ubrzo imale kontrolu nad gradom.²⁷⁹⁴ Mnogi civili su se za vrijeme sukoba skrivali u svojim kućama, u podrumima ili kod rođaka, dok su drugi otišli iz Foče radi svoje bezbjednosti.²⁷⁹⁵

857. U napadu su uništavana naselja i srpske snage su palile kuće bosanskih Muslimana.²⁷⁹⁶ Srpske snage su palile muslimanske kuće i nakon što je grad zauzet.²⁷⁹⁷ Neke od tih kuća su

²⁷⁹¹ D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23; v. činjenica o kojoj je presuđeno 741. V. takođe svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3111; svjedok KDZ379, T. 18880–18881 (15. septembar 2011.); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3316 (pod pečatom); svjedok KDZ017, T. 19892 (4. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su neki od vojnika nosili i petokraku JNA.); svjedok KDZ239, T. 18993 (16. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su u napadima učestvovali arkanovci, šešeljevci i jedan pripadnik "Garde" iz Užica, ali da se ne sjeća njihovih oznaka).

²⁷⁹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 747.

²⁷⁹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 744. Svjedoci odbrane su izjavili sljedeće: (i) srpske snage uspjele su "osloboditi" Foču s malo gubitaka na obje strane; (ii) Beli orlovi i JNA ni u jednom trenutku nisu učestvovali u sukobu; (iii) tokom prvih nekoliko dana nije bilo ubijanja civila; (iv) u Foči nije bilo teške artiljerije; (v) Bosanski Srbi su se borili samo lakim naoružanjem sve do juna 1992.; (vi) granatiranje od strane bosanskih Muslimana izazvalo je paniku i nagnalo veliki broj kako bosanskih Srba tako i bosanskih Muslimana da krenu za Crnu Goru i Srbiju; i (vii) srpske snage uspjele su preuzeti kontrolu nad Fočom bez pomoći rukovodstva SDS-a ili JNA. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 5–6, 12, 26–27, 29; Milutin Vujičić, T. 32122–32125 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32301, 32303–32304, 32306, 32321–32322, 32327–32328, 32342, 32347–32348, 32350–32351 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 55; Radojica Mladenović, T. 36612 (4. april 2013.), T. 36617, 36690–36691 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da su svjedočenja relevantnih svjedoka zasnovana samo na nagađanjima ili da ih karakterišu evazivnost, protivrječnosti, njihov negativan nastup i pokazatelji da su pokušavali da navedu Vijeće na pogrešan zaključak. Ti faktori doveli su u pitanje njihovu vjerodostojnost i Vijeće, s obzirom na druge predočene dokaze, ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana.

²⁷⁹⁴ Svjedok KDZ017, T. 19869 (4. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); T. 19876–19877 (4. oktobar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 743; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188; D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 1; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7589. V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 30–31, 33; Trifko Pljevaljčić, T. 32305 (21. januar 2013.).

²⁷⁹⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 746. Vujičić je izjavio da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani napuštali Foču za vrijeme trajanja borbi. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 7. Vijeće se uvjerilo da neki bosanski Srbi možda i jesu otišli, ali drugi dokazi pokazuju da oni iz te opštine nisu odlazili tako masovno kao bosanski Muslimani. V. par. 929–934.

²⁷⁹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 902. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 813.

²⁷⁹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 902; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188–1189. Na primjer, spaljeni su Donje Polje, većinsko muslimansko naselje Šukovac, kuće bosanskih Muslimana u Kamerici i Granovskom Sokaku, kao i stara gradska četvrt Prijeka Čaršija, sa svojom pijacom u orijentalnom islamskom stilu, te muslimanske kuće u Pilipovićima i susjednom selu Paunci. Činjenice o kojima je presuđeno 903, 904, 909. V. takođe P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 12 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3367–3368 (pod pečatom); P502 (Video-snimak jednog čovjeka i uništenih kuća). Iako je svjedok KDZ239 u svom svjedočenju rekao da su kuće bosanskih Muslimana paljene "kako bi se što više uplašilo mjesno stanovništvo da bježi iz grada", Vijeće se ne oslanja na njegovo mišljenje u tom pogledu. Vijeće napominje da dokazi koje je izvela

opljačkane i zatim zapaljene.²⁷⁹⁸ Neke razorene muslimanske kuće nalazile su se pored jednog nedirnuto srpskog stana na čijim vratima je stajala poruka "srpski stan – ne pali".²⁷⁹⁹ Vatrogasna kola štitila su srpske kuće dok su muslimanske kuće gorjele.²⁸⁰⁰ S drugih muslimanskih kuća skidan je građevinski materijal ili su dodijeljene bosanskim Srbima koji su ostali bez svojih domova.²⁸⁰¹ Radnje bosanskih Muslimana su opljačkane ili spaljene, ili im je pak konfiskovana oprema.²⁸⁰²

858. Dana 8. aprila 1992., u cijelom gradu postavljene su barikade,²⁸⁰³ ali je Krizni štab Foča pozvao građane svih nacionalnosti da sačuvaju mir i obavijestio stanovništvo da TO bosanskih Srba i SJB drže grad pod kontrolom.²⁸⁰⁴ Najkasnije sredinom aprila 1992., srpske snage preuzele su kontrolu nad gradom Fočom.²⁸⁰⁵ Mnogi bosanski Muslimani koji su ostali u gradu za vrijeme borbi pobjegli su iz Foče nakon što su srpske snage preuzele kontrolu nad gradom.²⁸⁰⁶ Kad su se civilne vlasti bosanskih Srba vratile u opštinu,²⁸⁰⁷ na radiju je objavljeno da će u drugoj polovini aprila 1992. Srbi preuzeti upravu nad cijelom opštinom Foča.²⁸⁰⁸ Ostojić je izvijestio da su bosanski Srbi "uspostavili državnu i izvršnu vlast u Srpskoj opštini Foča".²⁸⁰⁹ Dana 26. aprila 1992. ili približno

---

odbrana ne osporavaju činjenicu da su kuće bosanskih Muslimana razarane, već da osporavaju sistematski karakter tog razaranja i okrivljuju snage bosanskih Muslimana za podstrekavanje na te događaje. Mladenović je u svom svjedočenju rekao da (i) kuće bosanskih Muslimana nisu sistematski paljene u napadu na grad; (ii) da su s paljenjem kuća počele jedinice bosanskih Muslimana; (iii) da je vojna komanda izdala naredbu da se napuštena imovina zapečati i spriječi razaranje i pljačkanja imovine; i da (iv) je paljenje kuća od strane obje strane izmaklo kontroli kad su snage bosanskih Muslimana počele paliti kuće. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 46, 56; Radojica Mladenović, T. 36615–36616, 36679, 36697 (5. april 2013.). Iako Vijeće zaključuje da su možda zapaljene i neke kuće bosanskih Srba, (v. svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188–1189), Vijeće ne smatra da je Mladenovićevo svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mladenovićevo svjedočenje karakterišu protivječnosti, krajnja evazivnost i pristrasnost, što je dovelo u pitanje njegovu vjerodostojnost.

²⁷⁹⁸ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1189.

²⁷⁹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 905.

²⁸⁰⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 906.

²⁸⁰¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 907.

²⁸⁰² V. činjenica o kojoj je presuđeno 779.

²⁸⁰³ Činjenica o kojoj je presuđeno 740.

²⁸⁰⁴ D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.); Radojica Mladenović, T. 36704 (5. april 2013.).

²⁸⁰⁵ Svjedok KDZ017, T. 19890 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ017, T. 19909–19910 (5. oktobar 2011.); P3338 (Vijest novinske agencije Tanjug, 14. april 1992.) (gdje Ostojić izvještava da srpski TO kontroliše "veliki dio grada" i da je cijeli srpski TO "na nogama"); v. činjenica o kojoj je presuđeno 748.

²⁸⁰⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 748. Vujičić je u svom svjedočenju rekao da je krajem aprila (i) Foča oslobođena i da preostalo civilno stanovništvo bosanske Muslimane i njihove kuće niko nije dirao; i (ii) da su civili koji nisu napustili sela ostali u svojim kućama. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 30–31. Vijeće ne smatra da je Vujičićovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da njegovo svjedočenje karakterišu evazivnost i drugi pokazatelji koji dovode u pitanje njegovu vjerodostojnost.

²⁸⁰⁷ Radojica Mladenović, T. 36636 (5. april 2013.).

²⁸⁰⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 769.

²⁸⁰⁹ D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.); Radojica Mladenović, T. 36704 (5. april 2013.). Ostojić je bio republički povjerenik za Opštinu Foča sve dok na tu funkciju, 4. juna 1992., nije imenovan Vojislav Maksimović, uvjerenjem potpisanim za optuženog. P3339 (Uvjerenje o imenovanju koje je potpisao Radovan Karadžić, 4. juni 1992.); svjedok KDZ239, T. 18911–18912 (15. septembar 2011.).

tog datuma, zvaničnici bosanskih Srba, među kojima Maksimović, Stanić, Čančar i Ostojić, sastali su se u sjedištu Kriznog štaba Foča.²⁸¹⁰

859. Nakon što su srpske snage preuzele kontrolu nad gradom Fočom, napadi na nesrpsko stanovništvo su se nastavili, uključujući napade na sela bosanskih Muslimana koja su zauzimana i razarana.²⁸¹¹ Na primjer, selo Brod napadnuto je 20. aprila 1992., pošto mjesne vlasti nisu odgovorile na zahtjev Kriznog štaba Foča da se selo preda.²⁸¹² Isto tako, oko 28. aprila 1992., srpske snage napale su Ustikolinu, iz koje su bosanski Muslimani nastojali da pruže otpor, nakon čega su srpske snage zapalile kuće bosanskih Muslimana u tom mjestu.²⁸¹³

860. Dana 30. aprila 1992., Ostojić je izvijestio Vladu bosanskih Srba da je Ustikolina "oslobo[đena]" i da civilne vlasti "vladaju ukupnom situacijom".²⁸¹⁴ Potom su srpske snage nastavile s napadima i razaranjem muslimanskih sela uz Drinu, a stanovništvo se razbjegalo.²⁸¹⁵ Ostojić je i dalje izvještavao republičke organe o toku vojnih dejstava u Foči.²⁸¹⁶ Najkasnije krajem aprila 1992., srpske snage imale su kontrolu nad opštinom.²⁸¹⁷

861. U junu 1992., srpske snage nastavile su da napadaju, pljačkaju i pale sela bosanskih Muslimana u Foči.²⁸¹⁸ Tokom tih napada seljane bosanske Muslimane su kupili i zarobljavali, a

²⁸¹⁰ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3118–3120; svjedok KDZ379, T. 18885–18886 (15. septembar 2011.). V. takođe P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 16 (pod pečatom). [REDIGOVANO]. Osim toga, Vijeću su predloženi dokazi iz druge ruke o tome da je Velibor Ostojić prisustvovao sastancima u Foči tokom napada u aprilu 1992. i da je rekao da ne treba pregovarati, već da "treba sve pobiti" i "pucati u sve što se kreće, zaklati sve". Svjedok KDZ017, T. 19868–19870, (4. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 19872 (4. oktobar 2011.). V. takođe Radojica Mladenović, T. 36636–36638 (5. april 2013.) (gdje svjedok prihvata da je Ostojić bio prisutan u nekom trenutku za vrijeme preuzimanja vlasti u Foči); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3118–3121. Ali v. Velibor Ostojić, D2361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 26732–26734, 26738–26739; D2362 (Izjava svjedoka Velibora Ostojića od 6. juna 2006.), par. 36. Međutim, nakon što je odmjerilo težinu relevantnih dokaza, Vijeće se, iako se uvjerilo da Ostojić jeste prisustvovao nekim sastancima u vrijeme sukoba u Foči, ipak nije uvjerilo da na osnovu tih dokaza iz druge ruke može donijeti zaključak o tome šta je Ostojić govorio na tim sastancima.

²⁸¹¹ V. činjenice o kojima je presuđeno 749, 750.

²⁸¹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 753.

²⁸¹³ V. činjenice o kojima je presuđeno 910, 755.

²⁸¹⁴ P4986 (Izvještaj Vlade SrRBiH, 30. april 1992.), str. 1.

²⁸¹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 756. Premda se činjenica o kojoj je presuđeno odnosi i na ubijanje bosanskih Muslimana, Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

²⁸¹⁶ P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 3.

²⁸¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 745; svjedok KDZ379, T. 18834–18835 (15. septembar 2011.); P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom). V. takođe Trifko Pljevaljić, T. 32307 (21. januar 2013.).

²⁸¹⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 751, 752.

nekad i tukli.²⁸¹⁹ Na primjer, srpske snage su zapalile sela u okolini Miljevine i uhapsile muške civile bosanske Muslimane.²⁸²⁰

(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči

862. Po preuzimanju vlasti opštinom je upravljao Krizni štab Foča, sve dok nije profunkcionisala Skupština opštine.²⁸²¹ Čim su Srbi preuzeli kontrolu, uvedena su ograničenja za nesrpsko stanovništvo.²⁸²² U periodu od 10. aprila 1992. do početka juna 1992. u cijeloj Foči su provedena masovna hapšenja muškaraca, nesrpskih civila, uglavnom Muslimana.²⁸²³ Nesrbe su hapsili širom opštine. Muškarce bosanske Muslimane bi okupili na ulici, odvojili od žena i djece i od stanovnika bosanskih Srba.²⁸²⁴ Drugi su uhapšeni u svojim stanovima ili u kućama prijatelja i rođaka, odvođeni s radnog mjesta ili odvučeni iz bolničkih kreveta i potom zatvoreni u nekoliko zatočeničkih objekata.²⁸²⁵ Prilikom hapšenja i tokom prevoženja u zatočeničke objekte, srpski vojnici su ih pogrdno nazivali "balijama", psovali i tukli.²⁸²⁶

863. Bolnica u Foči i dalje je radila, i u njoj su liječeni i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, kao i civili svih nacionalnosti koji su se u nju sklonili kad je izbio sukob.²⁸²⁷ Jednom prilikom je neki srpski vojnik udarao nogom i stolicom tri pacijenta u fočanskoj bolnici kad je saznao da su

²⁸¹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 752. Premda se činjenica o kojoj je presuđeno odnosi i na ubijanje bosanskih Muslimana, Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7888.

²⁸²⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 754. Prema riječima svjedoka odbrane, prilikom mobilizacije u srpske snage vojnici su bili informisani o odredbama Ženevskih konvencija, obuhvaćenim pravilom službe, i pročitano im je zvanično saopštenje o tome da se, prilikom čišćenja sela, civilno stanovništvo, njihove kuće i imovina "u potpunosti mora[ju] zašti[titi] i da će svaki prestup pojedinog učesnika u tim jedinicama biti najstrožije kažnjen." D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 14–15; Milutin Vujičić, T. 32133, 32145–32146 (17. januar 2013.). S obzirom na to da Vujičićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokušaji da navede Vijeće na pogrešan zaključak, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano.

²⁸²¹ P6265 (Video-snimak intervju s Veliborom Ostojićem, s transkriptom), str. 6; Radojica Mladenović, T. 36642 (5. april 2013.).

²⁸²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 766.

²⁸²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 822.

²⁸²⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 767.

²⁸²⁵ Svjedok KDZ239, T. 18946, 18984 (16. septembar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 768.

²⁸²⁶ V. činjenice o kojima je presuđeno 766, 780.

²⁸²⁷ D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 5, 8–13, 21–23; Veljko Marić, T. 35570–35574, 35578, 35580–35582, 35607–35613, 35621–35622 (19. mart 2013.); D3129 (Knjiga pacijenata Pedijatrijskog odjeljenja bolnice u Foči, mart-decembar 1992.); D3130 (Knjiga pacijenata bolnice u Foči); D3131 (Izvod iz knjige pacijenata bolnice u Foči); D3132 (Izvod iz spiska pacijenata premještenih iz Goražda u Pljevlja, 1992.). V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 22; P6080 (Izveštaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.).

Muslimani i to premlaćivanje prekinuto je tek na intervenciju jednog ljekara koji je pozvao policiju.²⁸²⁸

864. U aprilu i maju 1992., pripadnici Vojne policije bosanskih Srba ili vojnici vršili su pretres domaćinstava bosanskih Muslimana u potrazi za oružjem i novcem.²⁸²⁹ Srpske kuće nisu pretresane, ili su eventualno površno pretraživane.²⁸³⁰ Bosanskim Muslimanima je naređeno da predaju oružje, a Srbi su svoje oružje mogli zadržati.²⁸³¹ Mnogi Muslimani su predali svoje lično naoružanje kako ne bi bili optuženi za učestvovanje u sukobu.²⁸³²

865. Od aprila 1992., bosanske Muslimane su počeli da otpuštaju s posla, da ih sprečavaju ili odvrćaju od odlaska na posao.²⁸³³ Nesrpskom stanovništvu kretanje je bilo ograničeno i policijski automobil s razglasom obilazio je grad objavljujući da bosanskim Muslimanima nije dozvoljeno kretanje.²⁸³⁴ Istovremeno, stanovnici bosanski Srbi mogli su da se slobodno kreću, osim za vrijeme policijskog časa od 20:00 do 06:00 sati koji je važio za sve stanovnike.²⁸³⁵ Bosanskim Muslimanima je bilo zabranjeno da se sastaju i isključene su im telefonske linije.²⁸³⁶ Usljed nametnutih ograničenja oni su bili gotovo kao u kućnom pritvoru.²⁸³⁷ Uspostavljeni su vojni kontrolni punktovi na kojima se kontrolisao ulaz i izlaz iz Foče i okolnih sela.²⁸³⁸

²⁸²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 781. Veljko Marić je u svom svjedočenju rekao da nikad nije čuo za taj incident. D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 26. Vijeće ne smatra da se to što Marić nije znao za taj incident kosi s tim da se incident dogodio.

²⁸²⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 776. V. također Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7888. Vijeće napominje da je D1684 (Naredba Kriznog štaba Foča) naredba koju je Krizni štab Foča izdao Vojnoj policiji da razoruža i privede svako lice koje zatekne u krađi u gradu i "zabran[i] svaku zloupotrebu i nevojničko ponašanje". Međutim, činjenica da datum te naredbe nije poznat umanjuje njenu dokaznu vrijednost.

²⁸³⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 777.

²⁸³¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 778.

²⁸³² V. činjenica o kojoj je presuđeno 747.

²⁸³³ V. činjenice o kojima je presuđeno 770, 771.

²⁸³⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 772. Svjedoci odbrane osporili su ovu činjenicu o kojoj je presuđeno i izjavili da je kretanje bilo opasno za sve građane, te da nije bilo ograničenja kretanja za nesrpsko stanovništvo, osim tokom policijskog časa, kad je ograničenje kretanja važilo za sve građane jednako. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 25, 57; D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 25. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mladenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost. Što se tiče Marića, Vijeće napominje da je on rekao samo to da činjenica o kojoj je presuđeno 772 nije tačna i da je za sve građane bilo opasno da se kreću, ali nije izričito govorio o tome da li su bosanskim Muslimanima bila nametnuta dodatna ograničenja.

²⁸³⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 772.

²⁸³⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 773. Radojica Mladenović je osporio ovu činjenicu o kojoj je presuđeno i izjavio da telefonske linije nije bilo moguće selektivno prekinuti. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 58. Vijeće ne smatra da se može osloniti na to svjedočenje, pošto ga karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnošću, što dovodi su pitanje vjerodostojnost svjedoka.

²⁸³⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 774.

²⁸³⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 775.

866. U Foči su bile prisutne paravojne formacije, među kojima jedinice poznate kao Tutina grupa, Perina grupa, grupa Brane Ćosovića, grupa Gojka Jankovića i Žagina jedinica, koju je predvodio Dragan Kunarac zvani Žaga.²⁸³⁹ Pripadnici paravojskih formacija učestvovali su u pljačkanju zlata, nakita i novca iz kuća.²⁸⁴⁰ Komandanti tih jedinica dolazili bi kod Kovača.²⁸⁴¹ Međutim, od maja 1992. vlasti su pokušale protjerati paravojne formacije iz opštine.²⁸⁴² U julu 1992., Mićo Stanišić je naložio specijalnoj jedinici koju su vodili Davidović i Andan da uspostave red i mir u Foči i da preduzmu mjere protiv pripadnika paravojskih formacija koji ometaju rad legalnih vlasti.²⁸⁴³

(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici

867. Tužilaštvo navodi da je više civila iz sela Jeleč ubijeno u periodu od 1. do 5. maja 1992.

868. Jeleč je selo u blizini Miljevine, oko 22 kilometra od Foče. Srpske snage su granatirale, napale pješadijom i 4. ili 5. maja 1992. zauzele Jeleč.²⁸⁴⁴ Srpske snage su zapalile selo, nakon čega je stanovništvo pobjeglo u obližnju šumu. Muslimani koji su ostali u svojim kućama ili koji su pokušali da pobjegnu, ubijeni su.²⁸⁴⁵ Drugi muškarci bosanski Muslimani, mještani ovog sela, uhvaćeni su i zatočeni, da bi zatim bili prebačeni u KP dom u Foči.²⁸⁴⁶

²⁸³⁹ P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6, 13, 15 (pod pečatom); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23; P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3330, 3378, 3385–3386 (pod pečatom); Milutin Vujičić, T. 32127–32128 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32331–32332 (21. januar 2013.). V. takođe P3354 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 7. juli 1992.), str. 3 (gdje se navodi učesće Žagine jedinice u operacijama čišćenja).

²⁸⁴⁰ P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 15 (pod pečatom).

²⁸⁴¹ P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3386 (pod pečatom); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 15 (pod pečatom). V. takođe Radojica Mladenović, T. 36673 (5. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su te jedinice "sadejstv[ovale] sa regularnim jedinicama vojske"). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli da su paravojne grupe (i) u opštinu dolazile stihijski, motivisane pljačkom; (ii) i da su civilne i vojne vlasti bile mišljenja da bi bilo bolje da nisu dolazile; kao i da su (iii) ubijale i bosanske Srbe i bosanske Muslimane. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 42–43; Mitar Rašević, T. 46813–46815 (11. februar 2014.); Trifko Pljevaljčić, T. 32332–32333 (21. januar 2013.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 10; Milutin Vujičić, T. 32124 (17. januar 2013.). Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. U tom pogledu, kad je riječ o Vujičiću, Vijeće u njegovom svjedočenju uočava jednu kontradikciju. Vujičić s jedne strane navodi da ne zna ništa o paravojnim formacijama, ali je znao da su one ubijale ljude bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost. Isto tako, Mladenovićevo svjedočenje o tome kako su te grupe dolazile stihijski protivrječno je njegovom svjedočenju da su neke od tih jedinica "sadejstv[ovale] sa regularnim jedinicama vojske". Osim toga, svjedočenja tih svjedoka karakterišu brojne druge protivrječnosti i krajnja evazivnost, što dovodi u pitanje njihovu vjerodostojnost.

²⁸⁴² Svjedok KDZ379, T. 18889 (15. septembar 2011.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 9; Trifko Pljevaljčić, T. 32332 (21. januar 2013.).

²⁸⁴³ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21493–21494, 21503, 21505. V. takođe D4312 (Izveštaj MUP-a RS-a, 14. septembar 1992.), str. 1; D1675 (Izveštaj u vezi sa stanicom milicije Foča, 1. decembar 1992.), str. 1–4; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 47.

²⁸⁴⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 760.

²⁸⁴⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 761. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 752. Tužilaštvo se poziva na Mašovićevo svjedočenje u vezi s ekshumacijom jedne osobe koja se dovodi u vezu s ovim incidentom. Završni

869. Vijeće stoga zaključuje da su, u periodu od 1. do 5. maja 1992., srpske snage ubile više civila iz sela Jeleč.

(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici

870. Tužilaštvo navodi da je jedan broj ljudi koji su se krili u šumi kod Mješaja/Trošnja ubijen početkom jula 1992.

871. Dana 3. jula 1992., selo Mješaja/Trošanjski, u kojem su živjeli bosanski Muslimani, smješteno između Foče i Tjentišta, napale su srpske snage u čijem sastavu su bile jedinice koje su vodili Gojko Janković i Radomir Kovač.²⁸⁴⁷ Kovač je bio pripadnik Čosovićeve grupe.²⁸⁴⁸

872. U vrijeme napada na Trošanjski, nekolicina mještana bosanskih Muslimana je još uvijek živjela u svojim kućama, ali su noću spavali u šumi i samo su se danju vraćali kući.²⁸⁴⁹ Bili su uplašeni jer su vidjeli kako gore druga muslimanska sela i znali su da ih se napada zbog toga što su Muslimani.²⁸⁵⁰ Vijeće je takođe formalno primilo na znanje da su u prvom napadu poginula tri stanovnika Trošnja.²⁸⁵¹ Međutim, Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima o okolnostima smrti te tri osobe za vrijeme napada na selo da bi o tome moglo izvesti zaključak.

---

podnesak tužilaštva, Dodatak G, Foča, incident 5.2 iz Priloga A Optužnici. Mašović pominje jednu osobu iz Jeleča koja je nestala 4. maja 1992. i koja je ekshumirana iz jedne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 6. Međutim, u odsustvu daljnjih dokaza, Vijeće se na osnovu Mašovićevog svjedočenja nije uvjerilo da može povezati tu osobu s navedenim incidentom iz priloga Optužnici, te se neće oslanjati na dokaze o ekshumaciji kad bude donosilo zaključak o tom incidentu. Mladenović je u svom svjedočenju rekao da je Jeleč bio uporište Patriotske lige i da su srpske snage "oslobodile" selo tek nakon prethodnih pokušaja da se pregovara o vraćanju oružja i izbjegavanju sukoba. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 41. Isto tako, optuženi je iznio tvrdnju da su poginuli u Jeleču bili kolateralna šteta vojne operacije. Završni podnesak odbrane, par. 1771. Međutim, Vijeće ne smatra da su Mladenovićevo svjedočenje i nepotkrepljena tvrdnja optuženog u suprotnosti s dokazima koji se odnose na ponašanje pripadnika srpskih snaga koje su ušle u Jeleč, zapalile selo, prisilile mještane da bježe i ubile one koji su ostali u svojim kućama ili pokušali da pobjegnu.

²⁸⁴⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 761. V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici za dokaze koji se odnose na zatočenje i postupanje prema zatočenicima u KP domu Foča.

²⁸⁴⁷ V. činjenice o kojima je presuđeno 763, 2398. Vijeću su predloženi dokazi da je Janković obišao sela da bi vidio na koji način bi se bosanski Muslimani i bosanski Srbi mogli spasiti, kao i dokazi o tome da je prethodno bilo pokušaja da se pregovara o predaji oružja u selu Trošanjski i da se garantuje bezbjednost bosanskim Muslimanima koji predaju oružje. Milutin Vujičić, T. 32128 (17. januar 2013.); D3316 (Dogovor predstavnika Muslimana sela Trošanjski i predstavnika vlasti u Foči, 24. april 1992.), str. 1. Međutim, Vijeće ne prihvata da je to svjedočenje pouzdano ni da se može dovesti u vezu s ovim incidentom. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je napomenulo da Vujićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokazatelji da je pokušao navesti Vijeće na pogrešan zaključak, što dovodi u pitanje njegovu vjerodostojnost. Osim toga, Vijeće konstatuje da je Mladenović prihvatio da možda nije bio dobro informisan o svim događajima u selu i da je tvrdio da ne zna za dokaze koji sugerišu da su bosanski Muslimani zapravo predali oružje. Radojica Mladenović, T. 36655–36656 (5. april 2013.). Vijeće stoga ne smatra da Mladenovićevo svjedočenje dovodi u sumnju dokaze o ponašanju srpskih snaga tokom napada koji su predloženi Vijeću.

²⁸⁴⁸ Svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kumarca*), T. 3385 (pod pečatom).

²⁸⁴⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 764.

²⁸⁵⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 764. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 752.

²⁸⁵¹ V. činjenice o kojima je presuđeno 765, 2398, 2399.

873. Nakon što su zarobile grupu od približno 50 seljana Muslimana, srpske snage su odvojile muškarce od žena. Žene su potjerali nizbrdo prema selu, a sedam zarobljenih muškaraca su tukli i zatim ubili.²⁸⁵² Srpski vojnici su seljane tukli kundacima i granama, udarali ih nogama i nazivali ustašama, i od premlaćivanja jedan Musliman je izgubio oko.²⁸⁵³ Neki bosanski Muslimani iz sela odvedeni su u zatočeničke objekte uključujući KP Dom²⁸⁵⁴ i radničke barake u Buk Bijeloj.²⁸⁵⁵

874. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage ubile najmanje sedam civila bosanskih Muslimana iz sela Mješaja/Trošanjski u julu 1992.

(E) Zatočenički objekti u Foči

(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici

875. U Optužnici se navodi da su vojna skladišta TO-a u Livadama korištena kao zatočenički objekt od 14. do 17. aprila 1992.

876. Sredinom aprila 1992., veliki broj bosanskih Muslimana uhapšenih u centru Foče i drugim dijelovima grada odveden je i zatočen u vojnim skladištima TO-a u Livadama.²⁸⁵⁶ Među zatočenicima nalazila se nekolicina ljekara i medicinsko osoblje iz bolnice u Foči, kao i pripadnici TO-a i vojnici u maskirnim uniformama JNA.²⁸⁵⁷ Prilikom hapšenja, nekoliko zatočenika je teško premlaćeno i ozlijeđeno, a drugima su vezane ruke i zatim su odvedeni.²⁸⁵⁸ Sredinom aprila 1992., približno 80 do 100 muškaraca bilo je zatočeno u hangarima u tom objektu.²⁸⁵⁹ Taj broj ne

²⁸⁵² V. činjenice o kojima je presuđeno 765, 2398, 2399, 2401. Tužilaštvo u vezi s ekshumacijom jedne osobe koju dovodi u vezu s incidentom upućuje na Mašovićevu svjedočenje. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G, Foča incident 5.4 iz Priloga A Optužnici. Prema Mašovićevom svjedočenju, deset tijela ekshumiranih iz masovne grobnice u Trošnju dovode se u vezu s osobama koje su nestale 1. maja 1992. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 6. Vijeće konstatuje da taj datum nije u skladu s dokazima koji pokazuju da su se ta ubistva dogodila u julu 1992. Osim toga, u odsustvu daljnjih dokaza, Vijeće ne može povezati tu osobu s incidentom iz priloga Optužnici na osnovu Mašovićevog svjedočenja i stoga se neće oslanjati na navedene dokaze o ekshumaciji kad bude donosilo zaključak u vezi s ovim incidentom.

²⁸⁵³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2400.

²⁸⁵⁴ Trifko Pljevaljić, T. 32346 (21. januar 2013.). V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici za dokaze koji se tiču zatočenja i postupanja u KP domu Foča.

²⁸⁵⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2407. V. zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici za dokaze koji se tiču zatočenja i postupanja u radničkim barakama u Buk Bijeloj.

²⁸⁵⁶ V. činjenice o kojima je presuđeno 782, 783, 784, 785.

²⁸⁵⁷ Svjedok KDZ239, P3335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1195–1200, 1198–1199 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 785. Mladenović je rekao da su civili bosanski Muslimani u taj objekt dovedeni na kratko, zbog sumnje da su učestvovali u naoružavanju stanovnika bosanskih Muslimana. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 36. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mladenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

²⁸⁵⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 786. V. takođe svjedok KDZ239, P3335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1197 (pod pečatom).

²⁸⁵⁹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*) T. 7887–7888.

obuhvata žene i djecu, koji su odvojeni i odvedeni u druge hangare.²⁸⁶⁰ Većina zatočenih bili su bosanski Muslimani, a jedan je bio bosanski Hrvat.²⁸⁶¹

877. Neki zatočnici koji su došli u objekt već su bili teško premlaćeni.²⁸⁶² Čulo se kako Veselin Čančar, komandant u Livadama, psuje i prijeti zatočenicima.²⁸⁶³ Jednog dječaka kojeg su zarobili u gradu Foči i doveli u Livade, vezali su za ogradu i tukli konopcima.²⁸⁶⁴ Iako zatočnici nisu mogli vidjeti kako ga tuku, čuli su udarce, njegovo zapomaganje i "zvižduk tih udaraca".²⁸⁶⁵

878. Prema svjedočenju svjedoka KDZ239, uslovi u objektu bili su jako loši: "[B]ila je velika vlaga. [...] Loši su bili higijenski uslovi i uslovi ishrane i odatle je krenulo sa lošim prostorom za boravak."²⁸⁶⁶ Vijeće smatra da svjedočenje svjedoka KDZ239 ne sadrži dovoljno relevantnih pojedinosti da bi Vijeće moglo donijeti zaključak o uslovima zatočenja u tom objektu. Dana 17. aprila 1992., svi muški civili bosanski Muslimani zatočeni u Livadama prebačeni su u KP dom Foča.²⁸⁶⁷

879. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su, sredinom aprila 1992., u vojna skladišta TO-a u Livadama dovođeni nesrbi, da su tu zatočeni i da su neki od tih zatočenika tamo bili premlaćeni.

(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici

880. U Optužnici se navodi da je KP dom u Foči korišten kao zatočenički objekt od 18. aprila 1992. do barem 31. decembra 1992.²⁸⁶⁸

²⁸⁶⁰ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200.

²⁸⁶¹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200, 1202. Taj bosanski Hrvat identifikovan je kao Krunoslav Marinović.

²⁸⁶² Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200, 1202.

²⁸⁶³ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1201–1202.

²⁸⁶⁴ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1202.

²⁸⁶⁵ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1202.

²⁸⁶⁶ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1202.

²⁸⁶⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204; Radojica Mladenović, T. 36657 (5. april 2013.). V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*) T. 7887–7888.

²⁸⁶⁸ Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je objekt funkcionisao od 18. aprila 1992. do 4. oktobra 1994. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

881. Prije rata, KP dom je služio kao zatvor kapaciteta 600 – 800 zatvorenika.²⁸⁶⁹ Međutim, uoči rata mnogi zatvorenici su bili pušteni ili su pobjegli.²⁸⁷⁰ Zarobljeni bosanski Muslimani prebacivani su u KP Dom Foča od sredine aprila 1992.²⁸⁷¹ Na primjer, svi civili bosanski Muslimani zatočeni u Livadama prebačeni su u KP dom sredinom aprila 1992.²⁸⁷² Kad je ta grupa stigla, oko 40 – 60 osoba već je bilo zatočeno u jednoj prostoriji.²⁸⁷³ Nekoliko dana kasnije, jedan od stražara je napravio popis imena i zanimanja zatočenika.²⁸⁷⁴ Krajem aprila 1992., zatočenici su odvedeni iz zatvora Velečevo u KP dom. Na ulazu u KP dom stajao je autobus pun žena i djece.²⁸⁷⁵ Jedna grupa od približno 20 bosanskih Muslimana koji su pobjegli iz Foče uhapšena je u Crnoj Gori i u maju 1992. fočanska policija ih je sprovela u KP dom.²⁸⁷⁶ Nekoliko dana kasnije, u taj objekt je dovedeno još 50 – 60 civila, bosanskih Muslimana iz Foče i okolnih sela.²⁸⁷⁷ Još zatočenika nesrba dovedeno je u objekt u junu 1992.²⁸⁷⁸ U objektu su bili zatočeni i neki bosanski Srbi, prevashodno zbog kršenja vojne discipline.²⁸⁷⁹

²⁸⁶⁹ D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 3–5. V. takođe P6657 (Skica KP doma s oznakama koje je unio Mitar Rašević); činjenica o kojoj je presuđeno 823; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7669 (gdje je svjedok izjavio da je objekt, koliko je njemu poznato, mogao da primi između 1.000 i 1.200 ljudi); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2894–2895; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; Radojica Mladenović, T. 36657, 36667 (5. april 2013.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 34–35; P5527 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju Kazneno-popravnog doma Foča), str. 1.

²⁸⁷⁰ D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 5.

²⁸⁷¹ V. činjenice o kojima je presuđeno 822, 823; svjedok KDZ239, T. 18914–18915 (15. septembar 2011.).

²⁸⁷² V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; svjedok KDZ239, T. 18914–18915 (15. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da niko od zatočenika nije bio na frontu). Zatočenike iz Livada tamo su dočekali vojnici i policija. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204. V. takođe Radojica Mladenović, T. 36657 (5. april 2013.); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7887–7888.

²⁸⁷³ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1217.

²⁸⁷⁴ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204.

²⁸⁷⁵ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3127, 3129.

²⁸⁷⁶ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2774–2778, 2781–2782, 2789, 2793; svjedok KDZ017, T. 19894–19896 (4. oktobar 2011.); Momir Bulatović, T. 34569–34571 (1. mart 2013.). Miodrag Stevanović, funkcioner iz Foče, učestvovao je u njihovom hapšenju i dovođenju. U toj grupi zatočenika dovedenoj iz Crne Gore bilo je i vojnika dezertera bosanskih Srba, ali oni su u KP domu zadržani samo nekoliko dana. Dovođenje je obavljeno na zahtjev SUP-a Foča. D1746 (Izvod iz izvještaja), str. 1–4.

²⁸⁷⁷ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2789.

²⁸⁷⁸ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2792, 2799, 2820–2821 (gdje je svjedok izjavio da je među ljudima koji su bili zatočeni zajedno s njim bilo muškaraca u šezdesetim i sedamdesetim godinama i da su dvojica od 72 zatočenika držana u njegovoj prostoriji bili bosanski Hrvati, dok su ostali bili bosanski Muslimani).

²⁸⁷⁹ D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 31; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2793; v. činjenica o kojoj je presuđeno 826; P5545 (Izvještaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.), str. 3; D2722 (Izvještaj KP doma Foča Ministarstvu pravde RS-a, bez datuma), str. 16–17; svjedok KDZ379, T. 18858 (15. septembar 2011.).

882. Iako su bosanski Muslimani u taj objekt premješteni od sredine aprila 1992., KP dom u Foči zvanično je osnovan tek 4. jula 1992., odlukom Vlade SrRBiH.²⁸⁸⁰ Opštinski vojni i civilni funkcioneri obilazili su objekt.²⁸⁸¹ I Ministarstvo pravosuđa i vojne vlasti u Foči bili su odgovorni za taj objekt i imali su kontrolu nad njim.²⁸⁸² Međutim, vojne vlasti u KP domu su bile te koje su imale nadležnost za donošenje odluka o tome koji nesrbi će biti zatočeni, a koji pušteni iz KP doma.²⁸⁸³ Vojne vlasti u KP domu takođe su mogle odlučivati o tome kojim će licima biti dozvoljen ulazak u KP dom, a imale su i određenu moć da upute osobe na radnu obavezu u taj objekt.²⁸⁸⁴ Krnojelac je bio obavještavan o tome za koga su vojne vlasti odlučile da bude zatočen, a za koga da bude pušten na slobodu²⁸⁸⁵ i imao je obavezu da prosljeđuje zahtjeve za puštanje tih zatočenika Kriznom štabu Foča ili Taktičkoj grupi Foča.²⁸⁸⁶ Krnojelac jeste prosljedio neke zahtjeve za oslobađanje zatočenih bosanskih Muslimana Kriznom štabu Foča i Taktičkoj grupi Foča i neki od tih zahtjeva su odobreni nakon provjere zatočenika.²⁸⁸⁷

883. Civili bosanski Muslimani koje su uhapsile srpske snage bili su zatočeni u KP domu u vremenskom rasponu od četiri mjeseca do više od dvije i po godine.²⁸⁸⁸ Za njihovo zatvaranje nije

²⁸⁸⁰ P1098 (Zapisnik sa 36. sjednice Vlade SrRBiH, 4. juli 1992.), str. 2, 4; Slobodan Avlijaš, T. 35153 (11. mart 2013.); P6195 (Izveštaj o aktivnostima na organizovanju pravosudnih organa u Foči); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 8.

²⁸⁸¹ D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 16. Rašević je rekao da je Marko Kovač bio jedna od osoba koje su dolazile u objekt.

²⁸⁸² V. činjenice o kojima je presuđeno 836, 837, 838, 839, 840; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 11–16; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7599, 7944, 8175–8176; P6195 (Izveštaj o aktivnostima na organizovanju pravosudnih organa u Foči), str. 2; P3343 (Rješenje Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 16. decembar 1992.), str. 1; P5545 (Izveštaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.), str. 1. Premda Vijeće prihvata da je možda bilo poteškoća u komunikaciji, Raševićovo svjedočenje o tome da KP dom, s jedne strane, i ministar pravosuđa i republička Vlada, s druge strane, nisu bili u kontaktu nekoliko mjeseci nije vjerodostojno i ni u kom slučaju ne isključuje mogućnost da je komunikacija postojala između drugih organa lokalnih vlasti i republičke Vlade. V. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 40.

²⁸⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 837; P3347 (Naređenje Vojne pošte Foča, 7. septembar 1992.); svjedok KDZ239, T. 18921 (15. septembar 2011.). V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8138; Milorad Krnojelac, D2715 (Svjedočenje Milorada Krnojelca u predmetu *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7687–7689, 7691 (pod pečatom).

²⁸⁸⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 839.

²⁸⁸⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 838.

²⁸⁸⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 837; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7645–7648; D2723 (Molba za otpust iz KP doma Foča, 30. juli 1992.); D2724 (Molba za otpust iz KP doma Foča, 30. juli 1992.); D2725 (Molba za otpust iz KP doma Foča, 14. maj 1992.).

²⁸⁸⁷ Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7936–7938, 7940–7943; P3344 (Dopis v.d. upravnika KP doma Foča Kriznom štabu Foča, 15. maj 1992.); svjedok KDZ239, T. 18917 (15. septembar 2011.), T. 18986–18987 (16. septembar 2011.); D1688 (Izveštaj Taktičke grupe "A" Foča, 18. juli 1992.); P5540 (Potvrda Kriznog štaba Foča u vezi s puštanjem Dževada Dedovića iz zatvora, 7. maj 1992.); P5539 (Potvrda Kriznog štaba Foča u vezi s puštanjem Enesa Zuke iz zatvora, 21. maj 1992.); P5526 (Potvrda Kriznog štaba Foča, 7. juli 1992.); D1691 (Odobrenje za odlazak SJB-a Foča, 26. juni 1992.); D1687 (Spisak ljudi puštenih iz KP doma Foča, 8. decembar 1992.).

²⁸⁸⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 825; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2818, 2820. Svjedoci odbrane su izjavili da su KP dom Foča i drugi zatočenički objekti (i) predstavljali "prihvatne objekte" koje su vlasti bosanskih Srba koristile kako bi te civile zaštitile od paravojnih i

naveden nikakav pravni osnov i srpske vlasti nisu preispitivale njihovo zadržavanje u zatočeništvu.²⁸⁸⁹ Istražitelji MUP-a dolazili su u KP dom da ispituju zatočenike.²⁸⁹⁰ Vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da je, u februaru 1993., Slobodan Avlijaš uputio dopis kazneno-popravnim ustanovama, uključujući KP dom u Foči, u kojem navodi da je Ministarstvo pravosuđa obaviješteno da se lica drže u pritvoru, a da nadležni sud nije donio rješenje o njihovom pritvoru. Avlijaš je od tih kazneno-popravnih ustanova tražio da Ministarstvu dostave informaciju o broju zatvorenih lica i o broju lica za koje ne postoji rješenje nadležnog suda, te da ove potonje oslobode.²⁸⁹¹ Međutim, na kraju zatočeni bosanski Muslimani nisu bili osumnjičeni ni optuženi, protiv njih nije proveden sudski postupak, niti je donesena osuđujuća presuda za bilo koje krivično djelo, bilo prije bilo tokom zatočeništva u KP domu,²⁸⁹² i nijedan zatočenik nije bio upoznat sa svojim pravima ni prije ni za vrijeme zatočeništva.²⁸⁹³ Po izbijanju sukoba, velika većina zatočenih u tom objektu bili su bosanski Muslimani, među kojima ljekari i zdravstveni radnici, novinari, bivši radnici KP doma, rukovodioci, policajci i drugi civili.²⁸⁹⁴ Nije se vodilo računa o njihovoj dobi, zdravstvenom stanju ni civilnom statusu. Dob zatočenika kretala se u rasponu od 15 do gotovo 80

---

kriminalnih elemenata van kontrole i garantovale im bezbjednost; (ii) da su bosanski Muslimani koji su držani u tim centrima mogli zatražiti dopuštenje od stražara da napuste opštinu ili pak da se vrate u svoja sela kako bi se mogli brinuti za stoku ili da odu u prodavnice da kupe hranu. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 31, 33; Milutin Vujičić, T. 32097, 32133 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljić, T. 32313–32316, 32344 (21. januar 2013.). Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Vujičićovo svjedočenje karakterišu evazivnost i jasni pokazatelji da je pokušavao da navede Vijeće na pogrešan zaključak, što dovodi u pitanje vjerodostojnost njegovog svjedočenja u tom pogledu. Što se tiče Pljevaljićevog svjedočenja o istoj temi, njegovo svjedočenje bilo je uopšteno i Vijeće se nije uvjerilo da se odnosi konkretno na zatočene u KP domu Foča.

²⁸⁸⁹ V. činjenice o kojima je presuđeno 826, 827. Mitar Rašević je izjavio da nijedan zatočenik nije doveden bez uputnog akta vojne komande, koji je sadržavao popratne akte u kojima je bio naveden osnov za pritvaranje. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 29, 43; Mitar Rašević, T. 46816 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu protivrječnosti u Raševićevom svjedočenju u tom pogledu, kao i to da je on negirao da zna da je u dokumentima u vezi sa zatočenjem stajala standardna formulacija da su osobe zarobljene u vojnim dejstvima, iako su one zapravo bile civili. Mitar Rašević, T. 46777–46780 (11. februar 2014.); P6656 (Izvod iz transkripta svjedočenja Mitra Raševića pred Sudom BiH, 11. decembar 2007.), str. 5–6. Isto tako, Vijeće ima u vidu protivrječnosti u Krnojelčevom svjedočenju u tom pogledu. On je najprije u svom svjedočenju rekao da mu je bilo rečeno da su ti ljudi zatočeni zbog toga što su bosanski Muslimani, ali je kasnije tu izjavu povukao. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7844–7845.

²⁸⁹⁰ Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7660–7663, 7849–7850, 8072.

²⁸⁹¹ P5544 (Instrukcija o izvršenju pritvora Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 23. februar 1993.).

²⁸⁹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 828; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2783, 2818, 2820.

²⁸⁹³ V. činjenice o kojima je presuđeno 829, 830.

²⁸⁹⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 830, 832. Marić je takođe izjavio da je bolničko osoblje muslimanske nacionalnosti napustilo bolnicu sredinom jula 1992., ali da ih na to niko nije primorao. Kad je Marićevo svjedočenje osporeno, on je i dalje tvrdio da radnici bolnice nesrbi nisu bili protjerivani ni zatočeni u KP domu Foča, ali je zatim prihvatio da jedan njegov kolega jeste završio u tom objektu. Veljko Marić, T. 35597–35599 (19. mart 2013.); P6206 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 4. juli 1993.). S obzirom na ovu protivrječnost, Vijeće se neće oslanjati na tvrdnju svjedoka da nijedan bosanski Musliman zaposlen u bolnici nije bio zatočen u KP domu.

godina.²⁸⁹⁵ Pored uglavnom civilne populacije, u KP domu bio je i mali broj vojnika bosanskih Muslimana koje su držali u samicama, odvojeno od ostalih civilnih zatočenika.²⁸⁹⁶

884. Sredinom aprila 1992., objektom je upravljao Užički korpus JNA.²⁸⁹⁷ Osim pripadnika Užičkog korpusa, u KP domu bili su prisutni pripadnici civilne policije i ljudi iz Srbije.²⁸⁹⁸ Po odlasku Užičkog korpusa, jedinica poznata kao četa Livade, koja se sastojala od lokalnih bosanskih Srba, među kojima su bili i pripadnici policije, preuzela je odgovornost za zatočene bosanske Muslimane.²⁸⁹⁹

885. Dana 18. aprila 1992., Krizni štab Foča je za upravnika KP doma imenovao Milorada Krnojelca.²⁹⁰⁰ Krnojelac je bio povezan s članovima SDS-a i u objektu je nosio vojnu uniformu.²⁹⁰¹ Savo Todović je bio zamjenik upravnika i on je zatočenicima izdavao naređenja koja su se ticala radne obaveze.²⁹⁰² Niko nije mogao izvoditi zatočene bosanske Muslimane iz objekta bez

²⁸⁹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 832. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1217. Rašević je izjavio (i) da nije bilo lica mladih od 18 godina; (ii) da se ne sjeća da je u objektu vidio lica starija od 60 ili 65 godina; i (iii) da se prema svim zatočenim licima, bez obzira na to da li su bila ratni zarobljenici ili osuđenici, postupalo jednako bez obzira na nacionalnu pripadnost. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 43; Mitar Rašević, T. 46753, 46776–46777, 46783 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Vijeće napominje da je sam Rašević prihvatio da ne zna kakva je bila situacija do sredine maja 1992., kad se vratio u objekt, a u svjedočenju je bio neodređen kad je suočen s dokazima o tome da su u objektu bili zatočeni starci, žene i djeca. V. P6660 (Izveštaj Taktičke grupe Foča, 31. avgust 1992.), str. 2; P6659 (Spisak zarobljenika u zatvoru u Foči, 27. oktobar 1993.) i svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1224.

²⁸⁹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 831; svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3137, 3141, 3152. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213.

²⁸⁹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7610–7611, 7615, 7618–7619, 8217–8218.

²⁸⁹⁸ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1211. V. takođe D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 13.

²⁸⁹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7610–7611, 7615, 7618–7619, 8217–8218.

²⁹⁰⁰ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1213; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 11; Mitar Rašević, T. 46774–46775 (11. februar 2014.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; D2729 (Dopis Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a u vezi s regulisanjem Krnojelčevog radnog odnosa, 3. juni 1994.). V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7600, 7638–7639, 7710–7711, 7768, 7775–7777 (gdje je svjedok izjavio da ga je Ministarstvo pravosuđa na tu funkciju zvanično imenovalo tek u julu ili avgustu 1992.). V. P1141 (Odluka Ministarstva pravde SrBiH o postavljanju Milorada Krnojelca, 17. juli 1992.). Vijeće napominje da je Krnojelac u svom svjedočenju rekao da ga je na tu funkciju imenovao predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Foča, te da je negirao da zna da ga je za upravnika objekta imenovao Krizni štab Foča i da je imao broj telefona Kriznog štaba Foča. Međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano, pošto je ono u direktnoj suprotnosti s onim što je rekao tokom ranijeg unakrsnog ispitivanja, iz kojeg se vidi da on jeste imao broj Kriznog štaba Foča. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7604, 7781, 7784, 7844–7845. V. takođe P3349 (Spisak zaposlenih u Kazneno-popravnom domu Srbije u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994.), str. 1, gdje je Milorad Krnojelac naveden kao privremeni upravnik u periodu od 18. aprila 1992. do 17. jula 1992.

²⁹⁰¹ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2900–2901, 2905.

²⁹⁰² Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2911–2912, 2927; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1280; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 11, 15; Milorad Krnojelac, D2715 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv*

prethodnog odobrenja Todovića²⁹⁰³ ili Krnojelca.²⁹⁰⁴ Mitar Rašević je bio komandir straže u objektu.²⁹⁰⁵ Među stražarima je bilo bivših stražara KP doma koji su nosili vojne uniforme, stare stražarske uniforme KP doma, dok su drugi nosili redovne policijske, vojne, maskirne ili višebojne uniforme.²⁹⁰⁶ Tokom prvih nekoliko sedmica, za zatočenike u KP domu bili su odgovorni pripadnici vojnih jedinica.²⁹⁰⁷ Vojna lica su ulazila u KP dom, premda je za to trebalo prethodno dobiti dozvolu vojnih organa.²⁹⁰⁸ Krajem aprila 1992., Krizni štab Foča je, na osnovu rješenja Izvršnog odbora Srpske opštine Foča, odredio približno 40 osoba koje su ranije bile u sastavu policije za rad u KP domu.²⁹⁰⁹ Krizni štab Foča je takođe imenovao ovlaštena lica za saslušavanje zarobljenika u tom objektu.²⁹¹⁰

886. U maju 1992., Komanda Taktičke grupe Foča zatražila je da joj se dodijele prostorije u KP domu "za ratne zarobljenike".²⁹¹¹ Taj zahtjev je odobrio Krnojelac.²⁹¹² U avgustu 1992., Vlada bosanskih Srba obrazovala je komisije za obilazak "sabirnih centara i drugih objekata za

---

Krnojelca), T. 7691 (pod pečatom). Todović je za vršioca dužnosti zamjenika upravnika KP doma postavljen 16. decembra 1992., rješenjem koje je potpisao Momčilo Mandić. P3343 (Rješenje Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 16. decembar 1992.), str. 1; svjedok KDZ239, T. 18916 (15. septembar 2011.)

²⁹⁰³ D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 15.

²⁹⁰⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 840. Vijeće ne prihvata Krnojelčevo svjedočenje u vezi s tim, gdje je on nastojao umanjiti svoju ulogu u objektu i distancirati se od toga da je imao bilo šta za zatočenicima, kao ni njegove tvrdnje da je izrazio zabrinutost za zatočenike. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7605–7606, 7614, 7618, 7623–7626, 7639, 7654, 7855. Vijeće zaključuje da njegovo svjedočenje osporavaju drugi dokazi, uključujući njegove sopstvene izvještaje koji se odnose na upotrebu tog objekta za smještanje zatočenih bosanskih Muslimana i njegov zahtjev da se obezbijede osoblje i finansijska sredstva. D2732 (Izvjestaj KP doma Foča, 6. maj 1993.); P5545 (Izvjestaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.).

²⁹⁰⁵ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2915; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8070; Milorad Krnojelac, D2715 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7691 (pod pečatom); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 1; Mitar Rašević, T. 46752–46754 (11. februar 2014.); D4308 (Izvod iz Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji KP doma Foča, avgust 1992.). V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1280–1281.

²⁹⁰⁶ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1281; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2916; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 835; P3349 (Spisak zaposlenih u Kazneno-popravnim domu Srbinje u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994.); D2730 (Odluka Predsjedništva SrRBiH objavljena u *Službenom glasniku*, 12. maj 1992.), str. 1–2.

²⁹⁰⁷ V. činjenice o kojima je presuđeno 834, 833.

²⁹⁰⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 840.

²⁹⁰⁹ Svjedok KDZ239, T. 18910–18914 (15. septembar 2011.); P3340 (Odluka Izvršnog odbora Foča, 26. april 1992.); Radojica Mladenović, T. 36661 (5. april 2013.).

²⁹¹⁰ P6268 (Zahtjev KP doma Foča Kriznom štabu Foča, 20. maj 1992.); Radojica Mladenović, T. 36661–36662 (5. april 2013.); P3349 (Spisak zaposlenih u Kazneno-popravnim domu Srbinje u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994.).

²⁹¹¹ P3341 (Zahtjev Taktičke grupe Foča, 8. maj 1992.).

²⁹¹² P3342 (Odluka privremenog upravnika KP doma Foča, maj 1992.); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8168–8169 (gdje je svjedok izjavio da je ta odluka donesena po odobrenju od Mladenovića).

zarobljenike".²⁹¹³ Te komisije dobile su zadatak da ostvare uvid u status lica koja su držana u tim objektima u skladu s međunarodnim konvencijama, te da ubrzaju procesuiranje tih lica i nakon obilaska podnesu izvještaj.²⁹¹⁴ Avlijaš je bio član komisije koja je obišla Foču i kojem je komandant Taktičke grupe Foča rekao da su "[ratni] zarobljenici [u objektu]" stvar vojske i njegova stvar.²⁹¹⁵ U novembru 1992., Krnojelac je podnio izvještaj Ministarstvu pravde o tome da se KP dom koristi za smještaj "ratnih zarobljenika" i zatražio da se riješi pitanje pravnog statusa KP doma.²⁹¹⁶

887. Neki zatočenici su oslobođeni nakon ispitivanja pod uslovom da se svakodnevno javljaju u policiju ili su pušteni u sklopu razmjene.²⁹¹⁷ Grupe zatočenika su bile premještene iz KP doma u druge logore u BiH, uključujući logor u Kuli, prije nego što su zatočenici konačno bili razmijenjeni.²⁹¹⁸ U najmanje jednom slučaju, zatočenici su radi razmjene odvedeni preko državne granice (u Crnu Goru).²⁹¹⁹

888. Najviše zatočenika u KP domu, oko 500 do 600, bilo je u ljeto 1992.²⁹²⁰ Njihov broj se od jeseni 1992. do 1993. godine smanjio na oko 200 do 300 zatočenika.²⁹²¹ Posljednji zatočenici

²⁹¹³ D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.), str. 2.

²⁹¹⁴ D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.), str. 2–3.

²⁹¹⁵ D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 33–35.

²⁹¹⁶ D2722 (Izvještaj KP doma Foča Ministarstvu pravde RS-a, bez datuma), str. 16–17.

²⁹¹⁷ D3318 (Potvrda Kriznog štaba Foča o otpuštanju, 26. april 1992.); D4779 (Spisak ratnih zarobljenika koji se otpuštaju iz KP doma, 12. juli 1993.); P3345 (Spisak lica koja se otpuštaju iz KP doma Foča, 7. maj 1992.); svjedok KDZ239, T. 18918 (15. septembar 2011.); P5540 (Potvrda Kriznog štaba Foča u vezi s puštanjem Dževada Dedovića iz zatvora, 7. maj 1992.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 60; D1689 (Spisak ljudi koji se otpuštaju iz KP doma Foča 21. oktobra 1992.); P6206 (Naredenje Taktičke grupe Foča, 4. juli 1993.). V. takođe svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3152, 3175–3176; Radojica Mladenović, T. 36668–36669 (5. april 2013.); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7928–7932. Avlijaš je u svom svjedočenju rekao da su te razmjene obavljane nezavisno od centralnih organa, koji nisu imali nikakvih saznanja o događajima u Foči sve do decembra 1992. D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 60. Međutim, u unakrsnom ispitivanju svjedok je prihvatio da nije bio u poziciji da zna kakve informacije zvaničnici Foče dostavljaju rukovodstvu bosanskih Srba. Slobodan Avlijaš, T. 35150–35151 (11. mart 2013.); P6194 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Foča, 23. maj 1992.). S obzirom na to da se svjedok naknadno tako ogradio, Vijeće se neće oslanjati na Avlijaševu ocjenu o tom pogledu.

²⁹¹⁸ Soniboj Škiljević, T. 36925 (10. april 2013.), T. 36926–36927, 36929–36930 (10. april 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 876; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204, 1283; P3348 (Potvrda MKCK-a u vezi sa svjedokom KDZ239, 1. juli 1994.) (pod pečatom); P3350 (Potvrda Državne komisije BiH za razmjenu ratnih zarobljenika, 11. novembar 1994.) (pod pečatom); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2917–2918.

²⁹¹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 901. U avgustu je grupa od približno 55 zatočenika odvedena na razmjenu u Crnu Goru, ali je jedan vojnik bosanski Srbin zaustavio autobus, izdvojio 20 mlađih muškaraca i odveo ih, a preostalih 25 muškaraca razmijenjeno je u Crnoj Gori. Tih 20 mlađih muškaraca više nikad nisu viđeni.

²⁹²⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 824; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1218, 1225; svjedok KDZ239, T. 18935, (15. septembar 2011.), T. 18946, 18973 (16. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je broj zatočenih u KP domu bio najveći krajem maja i početkom juna 1992. i procijenio da ih je bilo između 600 i 650). Svjedok KDZ017 je izbrojao ukupno 570 zatočenika u KP domu, tokom njegovog zatočeništva taj broj se povećao na 752, a u nekom trenutku u objektu

pušteni su iz tog zatočeničkog objekta u oktobru 1994.²⁹²² Međutim, s obzirom na to da se u Optužnici navodi zatočenje u KP domu do barem 31. decembra 1992., Vijeće neće donositi zaključke o zatočenju poslije tog datuma.

(b) Uslovi zatočenja

889. Zatočnici u KP domu bili su prisiljeni da trpe neprimjerene životne uslove, što je kod mnogih izazvalo trajne fizičke i psihičke tegobe.²⁹²³ Svjedok odbrane Rašević je, govoreći o KP Domu, izrazio žaljenje "zbog [...] onoga što je zadesilo sve [te] ljude" i priznao da je "zl[o] [...]" učinjeno tim ljudima".²⁹²⁴ Zatočnici su držani pod ključem u ćelijama, osim za vrijeme obroka ili radne obaveze.²⁹²⁵ Zatočnici su namjerno držani u skućenom prostoru. Iako je kapacitet KP doma bio takav da se moglo smjestiti više od maksimalnog broja zatočenih nesrba držanih u objektu, zatočnici su bili natiskani u mali broj prostorija.²⁹²⁶ U samicama, koje su bile predviđene za po jednu osobu, bilo je natrpano do 18 ljudi odjednom, tako da zatočnici nisu uopšte mogli da se kreću ćelijom, ni da spavaju u ležećem položaju.²⁹²⁷ Zbog pretrpanosti nisu svi imali krevete, pa čak ni madrac, a ni ćebadi nije bilo dovoljno.²⁹²⁸ Ležajeva nije bilo dovoljno ili ih uopšte nije

---

je, po njegovoj procjeni, bilo zatočeno preko 1.000 muškaraca. Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2893–2895, 2916; svjedok KDZ017, T. 19899–19900 (4. oktobar 2011.). V. takođe P5545 (Izveštaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.), str. 3.

²⁹²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 824.

²⁹²² Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2893–2894, 2916. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 824; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 39.

²⁹²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 841; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2806, 2918–2919, 2931–2932.

²⁹²⁴ P6655 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Mitrom Raševićem), str. 5; Mitar Rašević, T. 46768–46769 (11. februar 2014.).

²⁹²⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 844.

²⁹²⁶ V. činjenice o kojima je presuđeno 842, 844. Svjedoci odbrane su izjavili da je pretrpanost bila problem jedino tokom prvog mjeseca, nakon čega su gotovo svi zatočnici imali sopstveni krevet. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 17. Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je njegovo svjedočenje bilo evazivno i protivrječno njegovom ranijem svjedočenju. Svjedok je takođe bio vrlo defanzivan u vezi s ponašanjem njegovih stražara i Vijeće je zaključilo da to da nije znao za zlostavljanje u objektu nije vjerodostojno, posebno kad se uzme u obzir da je, kao što je pomenuto u par. 889, priznao da je zatočnicima učinjeno "zlo".

²⁹²⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 843. Rašević je takođe izjavio da su samice bile male, ali da su imale krevet, WC i lavabo, te da u njih nije bilo moguće smjestiti 18 ljudi, i da su zatočnici stavljeni u samice samo za prekršaje. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 8, 21–22. Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti Raševićevog svjedočenja koju je već dalo u fusnoti 2926.

²⁹²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 844; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805, 2813. Krnojelac je izjavio da je bilo dovoljno ležajeva i ćebadi i da je naložio da se stave na raspolaganje zatočnicima. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7669–7670. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Krnojelčevo ranije svjedočenje, u njegovom predmetu, karakterišu evazivnost, protivrječnosti i nastojanje da umanjí sopstvenu ulogu.

bilo.²⁹²⁹ Jedina posteljina bila je ona koja je ostala od bivših osuđenika, a nije nijednom oprana ni promijenjena tokom cijele 1992.²⁹³⁰

890. Higijenski uslovi bili su užasni, uslovi za pranje minimalni.²⁹³¹ Zatočenici su samo ponekad dobijali sapun za pranje veša u hladnoj vodi.²⁹³² Kade i tuševi bez tople vode bili su, u najboljem slučaju, rijetko dostupni.²⁹³³ Nije bilo dovoljno sredstava za održavanje higijene i toaletnog pribora.²⁹³⁴ Uslijed loših higijenskih uslova i toga što zatočenici nisu mogli da se kupaju i da se presvuku, problem vašljivosti bio je akutan.²⁹³⁵

891. Tokom oštre zime 1992. godine, prostorije u kojima su držani zatočenici nesrbi nisu bile dovoljno grijane, u prostorije nisu bile stavljene grijalice, polomljeni prozori ostavljeni su nepopravljeni, a odjeća napravljena od ćebadi da bi se lakše podnijela studen bila je zaplijenjena.²⁹³⁶ Nabavljene su peći za grijanje kancelarija upravne zgrade, a bilo je dovoljno goriva da se takve peći obezbijede i za nesrpske zatočenike.²⁹³⁷

892. Svaki pokušaj zatočenika nesrba da poboljšaju životne uslove u logoru kažnjan je samicom.²⁹³⁸ Postupci zbog kojih su premlaćivani ili stavljeni u samicu bili su pokušaji da se dođe

²⁹²⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 846; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213.

²⁹³⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 846.

²⁹³¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 845.

²⁹³² Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2979.

²⁹³³ Činjenica o kojoj je presuđeno 845. Svjedoci odbrane su izjavili da su problemi s vodom riješeni i da su preduzete mjere da se zatočenicima obezbijedi topla voda za kupanje. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 17; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7668–7669. Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je karakter tih zahtjeva bio nejasan i da je Krnojelčevo svjedočenje nepouzdanost s obzirom na to da mu je bilo u interesu da umanjí sopstvenu odgovornost za uslove zatočenja u tom objektu, pošto je tvrdio da nije ni ulazio u prostorije u kojima su ljudi bili zatočeni. Vijeće takođe upućuje na svoju raniju ocjenu pouzdanosti Raševićevog svjedočenja koju je dalo u fusnoti 2926.

²⁹³⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 845. Vijeće zaključuje da su se higijenski uslovi unekoliko popravili u 1993. godini, ali navodi u vezi s KP domom odnose se samo na period do kraja 1992. Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2979.

²⁹³⁵ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1227–1228. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7676; činjenica o kojoj je presuđeno 847.

²⁹³⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 848; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213, 1226. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 850. Vijeću su takođe predloženi dokazi da su peći za zatočenike nesrbe obezbijedene tek u oktobru 1993., i to od strane MKCK-a. Činjenica o kojoj je presuđeno 849. Međutim, budući da to ne spada u period na koji se odnose navodi za KP dom, Vijeće smatra da to nije značajno. U vezi s drugim poboljšanjima uslova nakon Krnojelčevog odlaska iz tog objekta 1993., v. svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2910–2911, 2947. V. takođe D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 23.

²⁹³⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 849. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 850. Mitar Rašević je izjavio da je najgora zima bila prva, jer tada nije radilo grijanje, nije bilo dovoljno peći i da zbog rata nisu imali priliku da nabave drvo za ogrijev. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 19. Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje u tom pogledu pouzdanost. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti Raševićevog svjedočenja koju je već dalo u fusnoti 2926.

²⁹³⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 865.

do dodatne hrane ili do tople vode, kao i pokušaji međusobnog komuniciranja, komuniciranja sa stražarima ili s vanjskim svijetom.²⁹³⁹

893. Zatočenicima je hladnoća padala tim teže što su obroci, iako ih je bilo dva na dan, bili bijedni.²⁹⁴⁰ Kod velikog broja zatočenih bosanskih Muslimana došlo je do drastičnog gubitka tjelesne težine i pogoršanja zdravstvenog stanja.²⁹⁴¹ Dok su nesrpski zatočenci dobijali hranu u količinama jedva dovoljnim za preživljavanje, što je dovelo do velikog gubitka tjelesne težine i drugih zdravstvenih problema,²⁹⁴² zatočenim bosanskim Srbima davana su vojna sljedovanja s dodatkom mesa i povrća i oni nisu gubili tjelesnu težinu kao zatočenci nesrbi.²⁹⁴³

894. Osim nakratko u prvim danima zatočeništva u KP domu, zatočeni bosanski Muslimani nisu imali nikakvog kontakta sa spoljnim svijetom ni sa svojim porodicama, a (veoma dugo) ni sa MKCK-om.²⁹⁴⁴ U aprilu 1992. nisu im bile dozvoljene posjete, što znači da nisu imali mogućnost da tako povećaju svoje mršave porcije hrane i dođu do higijenskih potrepština.²⁹⁴⁵ Od sredine jula

²⁹³⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 866; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805, 2810–2813, 2815–2816, 2979.

²⁹⁴⁰ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1226; svjedok KDZ239, T. 18968 (16. septembar 2011.).

²⁹⁴¹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1226, 1299, 1287, 1311–1312; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805–2806 (gdje je svjedok izjavio da je u zatočeništvu izgubio oko 25 kilograma).

²⁹⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 851.

²⁹⁴³ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2952–2953; v. činjenice o kojima je presuđeno 852, 853. Odbrana je izvela dokaze koji su trebali pokazati (i) da je vojna komanda obezbjeđivala hranu za sve zatočenike i da se nije pravila razlika kad je riječ o hrani pripremanoj za zatočene bosanske Muslimane; (ii) da su vlasti bosanskih Srba na zahtjev obezbjeđivale dodatnu hranu i potrepštine; i (iii) da nije bilo pritužbi na nedovoljnu količinu hrane. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7629–7631, 7633–7634, 7651–7652, 7664–7665, 7903–7904, 8096–8101; D2720 (Zahtjev KP doma Foča Crvenom krstu Foča, 21. oktobar 1992.); D2721 (Zahtjev KP doma Foča garnizonu Foča, 3. mart 1993.); D2726 (Izveštaj KP doma Foča Ministarstvu finansija i Ministarstvu pravde RS-a, 15. novembar 1992.); D2727 (Molba KP doma Foča Ministarstvu privrede RS-a, 7. decembar 1992.); D2735 (Zahtjev KP doma Foča Izvršnom odboru Foča, 19. februar 1993.); D2736 (Zahtjev KP doma Foča Izvršnom odboru Foča, 30. mart 1993.); D4309 (Zahtjev KP doma Crvenom krstu Foča, 21. oktobar 1992.); D4310 (Dopis Milorada Krnojelca Vojnoj pošti garnizona Foča, 3. mart 1993.); D4311 (Naređenje Taktičke grupe Foča, datum nečitak); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 20; Mitar Rašević, T. 46757–46761, 46794–46795 (11. februar 2014.). Iako Vijeće prihvata da nekih zahtjeva za snabdijevanje jeste bilo, to ne dovodi u sumnju predočene vjerodostojne dokaze o diskriminaciji zatočenih bosanskih Muslimana u odnosu na bosanske Srbe kada je riječ o hrani. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće napominje da je karakter tih zahtjeva bio nejasan i da je Krnojelčevo svjedočenje nepouzđano s obzirom na to da mu je bilo u interesu da umanjí sopstvenu odgovornost za uslove zatočenja tom objektu. Vijeće takođe konstatuje da se Rašević znatno ogradio od svoje prethodne izjave kada je priznao da ne zna da li su neki dobijali veće ili manje porcije hrane. Mitar Rašević, T. 46794–46795 (11. februar 2014.).

²⁹⁴⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 827. Milorad Krnojelac je izjavio da su zatočeni bosanski Muslimani mogli primati posjete, da su posjete bile zabranjene samo nekoliko dana tokom kojih je vladala zaraza vašima, kao i da je posjete odobravalá vojna komanda. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7676, 8109. Međutim, Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da mu je bilo u interesu da umanjí sopstvenu odgovornost za uslove zatočenja tom objektu.

²⁹⁴⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 851 V. takođe Mitar Rašević, T. 46810 (11. februar 2014.).

1992., uslovi u zatočeništvu su se dodatno pogoršali.²⁹⁴⁶ Jednom prilikom, nakon ranjavanja Krnojelčevog sina u junu ili julu 1992., stražari i osoblje KP doma bili su ljuti i zatočenicima su dali minimalnu količinu hrane.²⁹⁴⁷ Premda je u fočanskoj regiji vladala opšta nestašica hrane za vrijeme sukoba, postojala je namjerna politika da se nesrpskim zatočenicima daje samo onoliko hrane koliko im jedva dostaje da prežive, dok su bosanski Srbi u istom objektu dobijali normalne obroke.²⁹⁴⁸ Ostaci hrane od zatočenih bosanskih Srba, ako ih je bilo, ponekad su davani zatočenicima nesrbima.²⁹⁴⁹

895. Iako je KP dom imao vlastitu ambulantu i iako su zatočenicima mogli ići kod ljekara,²⁹⁵⁰ zdravstvena zaštita bila je neadekvatna i lijekova je bilo u veoma ograničenim količinama.²⁹⁵¹ Osnovna zdravstvena zaštita bila je obezbijedena, ali se za one kojima je bila potrebna hitna medicinska pomoć niko nije pobrinuo ili nisu dobili sve što im je bilo potrebno.²⁹⁵² Najmanje jedan zatočenik preminuo je uslijed uskraćene ili zakašnjele ljekarske njege.²⁹⁵³ Zatočenicima koji su boravili u ćelijama za izolaciju i samicama ljekarska njega bila potpuno uskraćena.²⁹⁵⁴ Nesrpski zatočenicima koji su došli u KP dom s povredama zadobijenim prije ili za vrijeme hapšenja nisu imali pristup ljekarskoj njezi, kao ni nesrpski zatočenicima koji su bili teško premlaćeni za vrijeme

²⁹⁴⁶ Svjedok KDZ239, T. 18916 (15. septembar 2011.).

²⁹⁴⁷ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1270.

²⁹⁴⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 852; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2799–2801, 2944–2945; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1229.

²⁹⁴⁹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1229.

²⁹⁵⁰ Svjedok KDZ239, T. 18968 (16. septembar 2011.); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2949. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7665–7666.

²⁹⁵¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 854; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2949–2950. Krnojelac je izjavio da (i) je zdravstvena njega u KP domu bila adekvatna i da su zatočenicima redovno mogli da idu kod ljekara i medicinskih sestara; (ii) da nije bilo razlike u postupanju prema zatočenim bosanskim Srbima i zatočenim bosanskim Muslimanima; i (iii) da su zatočenicima vođeni u bolnicu ako je to bilo neophodno. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7665–7668, 8116. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje pouzdano, budući da je on tvrdio da nije bio upoznat s većinom stvari koje su se ticalo zatočenika, da bi potom tvrdio da je znao da je im je pružana zdravstvena njega. Iz Krnojelčevog svjedočenja u njegovom predmetu takođe je jasno da je imao interes da umanjí sopstvenu ulogu i da uslove zatočenja u objektu prikaže boljima nego što su bili.

²⁹⁵² V. činjenica o kojoj je presuđeno 854. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1219, 1231, 1266.

²⁹⁵³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 854; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2789–2792; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1230. KD017 i svjedok KDZ239 su u svojim svjedočenjima govorili o smrti Esada Hadžića koji je umro od unutrašnjeg krvarenja nakon što mu je nestalo lijekova, a da su na zahtjev za pomoć stražari odgovorili prijateljima. Veljko Marić je izjavio da ne vjeruje da je ijedan zatočenik umro u KP domu uslijed nedostatka zdravstvene zaštite, ali je priznao da ne zna šta se događalo u objektu, pošto nije imao priliku da to vidi. D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 17–20; Veljko Marić, T. 35599–35601 (19. mart 2013.). S obzirom na ogradu da nije uvijek znao šta se događa u objektu, Vijeće ne smatra da se u tom pogledu može osloniti na Marićevo svjedočenje.

²⁹⁵⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 855.

ispitivanja u KP domu.²⁹⁵⁵ Svjedok KDZ017 je zatražio da mu se ukaže medicinska pomoć, ali nije odveden u ambulantu sve dok se nije vidio s Raševićem.²⁹⁵⁶ Vijeće konstatuje da, iako je osnovna zdravstvena zaštita postojala za zatočenike, svi zatočenici nisu bili liječeni. Osim toga, njega u mnogim slučajevima nije bila adekvatna.

896. Nedostatak hrane, osnovnih higijenskih uslova i lijekova u KP domu značajno je uticao na oboljele zatočenike.²⁹⁵⁷ Stanje oboljelih zatočenika, uključujući srčane bolesnike, pogoršalo se tokom boravka u zatočeništvu u KP domu.²⁹⁵⁸ Loši uslovi života i nedostatak lijekova takođe su doprinijeli tome da su zatočenici više puta imali zapaljenje pluća.²⁹⁵⁹ Ovlaštena lica u zatočeničkom objektu primala su žalbe zatočenika na hranu, loše životne i higijenske uslove, kao i na nedovoljnu zdravstvenu njegu, ali su tvrdila da se tu ništa ne može zbog ratnih uslova.²⁹⁶⁰

897. U julu 1992., kako bi spriječili zatočenike da bježe, vojnici su postavili mine po unutrašnjem krugu KP doma, što je naredio član Kriznog štaba Foča Milun Milanović, s kojim je bio i Krnojelac.²⁹⁶¹

898. Kad god je MKCK dolazio u KP dom, jedna grupa zatočenih muškaraca, među kojima su bili istaknutiji ljudi iz Foče, odvođena je u podrum i tamo sakrivana sve dok MKCK ne bi otišao.²⁹⁶² U oktobru 1992., MKCK je zatražio da mu se dozvoli da nasamo vodi razgovore i ispituje zarobljenike u KP domu, bez prisustva zvaničnih organa tog objekta, ali taj zahtjev je odbijen sve dok ne budu mogli da učine isto za zarobljenim Srbima u Goraždu.²⁹⁶³ Nakon posjete

²⁹⁵⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 856.

²⁹⁵⁶ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2817.

²⁹⁵⁷ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2797–2798. Među identifikovanim zatočenicima bili su i Hamdija Mandžo i Ismet Pasović.

²⁹⁵⁸ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1220–1221.

²⁹⁵⁹ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805–2806.

²⁹⁶⁰ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1275, 1277, 1280; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2915.

²⁹⁶¹ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2910, 2941. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8183–8184, 8186–8188. Krnojelac je izjavio da je razlog za postavljanje mina bio zaštita imovine, a ne sprečavanje zatočenika da bježe, i da mu je Todović to naređenje samo dao na potpis. Vijeće napominje da Krnojelčevo svjedočenje sadrži protivvrječnosti u vezi s razlogom zbog kojeg su mine postavljene i u vezi s tim ko je za to bio odgovoran. Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno.

²⁹⁶² Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2897; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1267–1268; svjedok KDZ239, T. 18992(16. septembar 2011.). Mitar Rašević je negirao da je znao da su zatočenike skrivali za vrijeme posjeta MKCK-a. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7707–7708; Mitar Rašević, T. 46801–46802 (11. februar 2014.). Međutim, Vijeće napominje da je Rašević, kad mu je predočena njegova ranija izjava, rekao da je vojska odvodila zatočenike prije posjeta MKCK-a, ali je tvrdio da osoblje KP doma u tome nije učestvovalo. S obzirom na tu protivvrječnost, Vijeće zaključuje da je Raševićovo svjedočenje o ovom pitanju nepouzđano. Isto tako, Vijeće je napomenulo da je Krnojelac pokušao da se distancira od svakog znanja o zlostavljanju zatočenika ili uslovima zatočenja.

²⁹⁶³ P6080 (Izvjestaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.), str. 1–2.

MKCK-a, uslovi u objektu bi se popravili na koji dan.²⁹⁶⁴ Kada je došla ekipa snimatelja s kojom je stigao i Rašević, "malo jači su obroci bili", a u danima uoči dolaska jedne druge ekipe snimatelja zatočenicima je naređeno da očiste sve prostorije u objektu.²⁹⁶⁵

(c) Zlostavljanje zatočenika

899. Jednu grupu zatočenika su na dolasku dočekali vojnici u uniformama, koji su ih psovali i udarali ih nogama i kundacima.²⁹⁶⁶ Na ulazu u KP dom zatočenike su pretražili i oduzeli im legitimacije, novac, nakit i ručne satove.²⁹⁶⁷ Pojedincima ili grupama naoružanih vojnika omogućavan je ulazak u krug KP doma tokom prvih mjeseci zatočeništva civila nesrba.²⁹⁶⁸ Stražari su takođe tukli zatočenike nesrbe.²⁹⁶⁹ Pripadnicima Vojne policije je takođe bilo dozvoljeno da ulaze u objekt i da odvođe i tuku zatočenike.²⁹⁷⁰

900. U periodu od aprila do jula 1992., premlaćivanja su bila česta i sistematska.²⁹⁷¹ Stražari su prozivali zatočenike sa spiska i odvodili ih u druge prostorije ili zgrade i tamo ih tukli.²⁹⁷²

²⁹⁶⁴ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2948.

²⁹⁶⁵ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2804.

²⁹⁶⁶ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2783–2786.

²⁹⁶⁷ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2786.

²⁹⁶⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 859.

²⁹⁶⁹ Činjenice o kojima je presuđeno 857, 868, 877. Među stražarima KP doma koji su identifikovani kao oni koji su učestvovali u tim premlaćivanjima bili su Dragomir Obrenovnić, Milenko Burilo, Zoran Matović, Vlatko Pljevaljčić, Predrag Stefanović, Jovo Savić, Radovan Vuković, Milovan Vuković, Milivoj Milić i Milenko Elčić. V. činjenica o kojoj je presuđeno 858. Rašević je izjavio da nije znao da su ti stražari učestvovali u zlostavljanju zatočenika, te da zato nije mogao pokrenuti istragu, tim prije što zlostavljanje nije bilo organizovano ili sistematsko. V. takođe Mitar Rašević, T. 46766, 46788–46791, 46807 (11. februar 2014.); P6657 (Skika KP doma s oznakama koje je unio Mitar Rašević); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 25–27, 30, 35. Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju raniju ocjenu vjerodostojnosti Raševićevog svjedočenja koju je dalo u fusnoti 2926. Vijeće takođe napominje da je Rašević u unakrsnom ispitivanju rekao da nije imao saznanja o ponašanju drugih tokom ispitivanja i da se zatočeniци možda nisu usudili prijaviti to ponašanje, te da jeste bilo izvjesnog zlostavljanja od strane vojne policije tokom ispitivanja, ali da je on preduzeo mjere da se obustave noćna ispitivanja, osim ako ih ne bi naredio komandir vojske. Mitar Rašević, T. 46766–46767 (11. februar 2014.); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 26; Mitar Rašević, T. 46792 (11. februar 2014.). Rašević je i sam u svom svjedočenju rekao kako je intervenisao tokom ispitivanja jednog zatočenika, nakon čega su tog zatočenika prestali tući, a on je vidio da ovaj krvari, što je protivrječno njegovom svjedočenju da nikad nije vidio da se zatočeniци premlaćuju. Mitar Rašević, T. 46796 (11. februar 2014.). S obzirom na te protivrječnosti i jasne pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

²⁹⁷⁰ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2956; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1238, 1324; v. činjenica o kojoj je presuđeno 868. V. takođe Mitar Rašević, T. 46766–46767 (11. februar 2014.). Rašević je i sam izjavio da nije imao efektivnu kontrolu nad obezbjeđenjem objekta i svojim poslom, pošto je često odsustvovao iz KP doma, kao i da je bilo izvjesnog zlostavljanja. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 23; P6655 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Mitrom Raševićem), str. 5; Mitar Rašević, T. 46768–46769 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje o tome da nije bio u poziciji da efektivno obezbjeđuje objekt, čime je nastojao umanjiti sopstvenu ulogu, pouzdano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu pouzdanosti Raševićevog svjedočenja koju je dalo u fusnoti 2926.

²⁹⁷¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 867.

Zatočenici su takođe bili redovno ispitivani od strane stražara, vojnika ili policajaca i često su tokom ispitivanja bili premlaćivani ili zlostavljani.²⁹⁷³ Na primjer, osam zatočenika s područja Marinkovića u Foči premlaćeni su i maltretirani nakon što su stigli u objekt.²⁹⁷⁴ Tri ili četiri dana po dolasku odvedeni su da daju izjave, a kad su se vratili nisu mogli stajati na nogama koliko su bili premlaćeni "po nalogu ispitivača".²⁹⁷⁵ Zatočenici su udarani šakama, nogama i palicama.²⁹⁷⁶ Neka premlaćivanja trajala su po nekoliko sati²⁹⁷⁷ i zatočenike su tukli po cijelom tijelu, uključujući i po tabanima palicom za bejzbol.²⁹⁷⁸ Tokom premlaćivanja, zatočenike su vezali lancima ili kaiševima,²⁹⁷⁹ a u jednom slučaju zatočenika su nožem rezali po vratu i uhu.²⁹⁸⁰ Mnogi su se u

²⁹⁷² V. činjenice o kojima je presuđeno 858, 867, 878, 879; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1235–1240, 1253, 1256; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2830, 2836. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1281, 1283 (koji tokom zatočenja nije bio fizički zlostavljan); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3148–3150 [REDIGOVANO]. Među zatočenicima koji su teško premlaćeni od strane stražara KP doma i vojnih policajaca, a potom stavljeni u samicu na nekoliko dana bili su Džemal Vahida, Enes Uzunović, Aziz Šahinović i Elvedin Čedić. V. činjenica o kojoj je presuđeno 868.

²⁹⁷³ V. činjenice o kojima je presuđeno 863, 878, 888.

²⁹⁷⁴ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2820–2821. Među njima je bilo muškaraca u šezdesetim i sedamdesetim godinama.

²⁹⁷⁵ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2822.

²⁹⁷⁶ V. činjenice o kojima je presuđeno 860, 874; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2807–2808; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1209–1211. Na primjer, Emira Mandžu su vezali za stolicu prije nego što su ga počeli tući i udarati nogama sve dok nije izgubio svijest, dok su svjedoka KDZ017 šamarali i udarali nogama u predjelu grudnog koša i bubrega. Rašević je u svom svjedočenju rekao da je svakodnevno obilazio zatočenike u samicama i da mu nikad niko nije rekao su ga stražari tukli. U unakrsnom ispitivanju je rekao da je u samicama vidio ljude s povredama, ali da su mu zatočenici rekli da im te povrede nisu zadali stražari, te da ih je on upućivao kod medicinske sestre ukoliko bi imali zdravstvenih tegoba. Kad mu je predočeno njegovo ranije svjedočenje, Rašević je rekao da je moguće da su mu zatočenici rekli da ih je tukla vojna policija, ali je tvrdio da je on to prijavio upravniku i da njima nije bilo dozvoljeno da uđu i prisustvuju ispitivanjima koja je vodila vojska. Osim toga, Raševićeva izjava da stražari nisu učestvovali u zlostavljanju zatočenika protivrječna je njegovom svjedočenju da se i sam bojava svojih stražara zato što je on prema bosanskim Muslimanima postupao dobro. Vijeće zaključuje da protivrječnosti u tom pogledu dovode u pitanje pouzdanost Raševićevog svjedočenja o tome da stražari nisu učestvovali u zlostavljanju. V. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 21, 31–32; Mitar Rašević, T. 46775–46776, 46804–46806 (11. februar 2014.); P6656 (Izvod iz transkripta svjedočenja Mitra Raševića pred Sudom BiH, 11. decembar 2007.), str. 8.

²⁹⁷⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 870. Krnojelac je rekao da nikad ni na jednom zatočeniku nije vidio vidne tragove premlaćivanja niti da je ikad čuo stenjanje, krike ili urlike od bola niti da mu je iko ikad nešto rekao o premlaćivanju. D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7677–7678. Vijeće napominje da je Krnojelčevo svjedočenje u direktnoj suprotnosti sa svjedočenjima zatočenika da su se sastali s njim i požalili mu se na postupanje prema njima. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1271–1280. Osim toga, Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno s obzirom na to da ga karakterišu jasni pokazatelji da je nastojao umanjiti svoju ulogu u zlostavljanju zatočenika u objektu.

²⁹⁷⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 871. Među drugim zatočenicima koji su u ljeto 1992. izvedeni i teško premlaćeni od strane stražara ili vojnika bili su Ramo Džendušić, Nail Hodžić, Emir Frašto, Husko ili Husein Rikalo, Nurko Nisić, Esad Kiselica, Latif Hasanbegović, Aziz Hasković, Halim Seljanci, Kemo ili Kemal Isanović, mladić s prezimenom Čedić i Emir Mandžo. V. činjenice o kojima je presuđeno 869, 870, 871, 872, 873, 874. Ekrem Zeković je premlaćen nakon što je uhvaćen po bjekstvu iz objekta. Mitar Rašević, T. 46796–46797 (11. februar 2014.).

²⁹⁷⁹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1246.

²⁹⁸⁰ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1247; svjedok KDZ239, T. 18993 (16. septembar 2011.).

ćelije vraćali s vidljivim ranama i modricama od premlaćivanja.²⁹⁸¹ Neki danima poslije premlaćivanja nisu mogli da hodaju, stoje ili govore.²⁹⁸² Zatočenike su tukli i dok su stajali u redu za ručak ili dok su ih vodili tamo i natrag kroz zatvorski krug.²⁹⁸³ Jedan zatočenik se objesio u prostorijama KP doma.²⁹⁸⁴ Osim tjelesnih posljedica, zatočeništvo u KP domu je po zatočenike imalo i duševnih posljedica koje su iziskivale psihijatrijski tretman.²⁹⁸⁵

901. Zatočenici su čuli stenjanje i krike onih koji su premlaćivani i fizički zlostavljani, što je trajalo do sredine jula 1992. i kod njih izazivalo strah.²⁹⁸⁶ Premlaćivanja su počinjala u sumrak i trajala bi do duboko u noć, a ponekad do svitanja.²⁹⁸⁷ Kad bi je prestali tući, žrtvu bi ponekad odveli u samicu.²⁹⁸⁸ Jednom prilikom, u oktobru 1991., kad su vojnici koji nisu bili iz tog objekta tukli zatočenike i naredili im da legnu na zemlju, Rašević je to gledao i stražari nisu intervenisali.²⁹⁸⁹

902. Dok su bili zatočeni u KP domu, zatočenici su bili prisiljavani na rad na poljoprivrednom imanju, u pekari, fabrici namještaja, u bašti ili na prodaji drveta.²⁹⁹⁰ Pravljeni su spiskovi

---

²⁹⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno 864, 872; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1237–1240, 1256; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2826.

²⁹⁸² V. činjenice o kojima je presuđeno 864, 871.

²⁹⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 861; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1264–1265; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2889, 2891.

²⁹⁸⁴ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2888; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1233, 1252; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7678. Taj zatočenik bio je Juso Džamalja, koji je ekshumiran iz jedne individualne grobnice 2001. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 82.

²⁹⁸⁵ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2919.

²⁹⁸⁶ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1235, 1264; v. činjenice o kojima je presuđeno 864, 869, 872, 880; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2839–2840.

²⁹⁸⁷ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1248; v. činjenica o kojoj je presuđeno 880.

²⁹⁸⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 881.

²⁹⁸⁹ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2891–2892; v. činjenica o kojoj je presuđeno 862. Rašević je izjavio da nikad nije vidio taj incident i da je, ako je dobio informaciju o njemu, ta informacija bila samo usmena, jer bi inače bila dokumentovana. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 42. Vijeće ne smatra da je Raševićovo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno, s obzirom na to da je on pokušao da se distancira od zlostavljanja i znanja o zlostavljanju zatočenika.

²⁹⁹⁰ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2896; svjedok KDZ239, T. 18992 (16. septembar 2011.). Krnojelac je izjavio da su (i) neki zatočeni bosanski Muslimani izvođeni na rad, ali da je njemu rečeno da ti zatočenici dobrovoljno žele da rade, pošto im je to draže nego da provode vrijeme u zatočeničkom objektu; (ii) da su imali normalno radno vrijeme i dobijali hranu; i (iii) da nije znao da se zatočenici koriste za kopanje rovova na liniji fronta niti za otkrivanje mina. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7692–7696, 7698–7699, 7914. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da on svoje svjedočenje zasniva na onome što su mu rekli drugi. Vijeće napominje da je to također u suprotnosti s njegovim svjedočenjem kako on nije niti imao saznanja niti je učestvovao u stvarima koje su se ticale zatočenika i takođe napominje da je Krnojelac prihvatio da su neki zatočenici radili u njegovoj kući, koja je izgorjela za vrijeme sukoba. Krnojelac nije uspio na odgovarajući način objasniti ni to zašto su zatočeni bosanski Muslimani radili u privrednoj jedinici kad za tu

zatočenika koje će stražari sprovesti na rad u bolnicama, rudnicima, hotelima, a ponekad ih je na rad sprovodila vojna policija.²⁹⁹¹ Todović, koji je bio zadužen za organizaciju rada, davao je stražarima spiskove radnih zadataka za zatočenike.²⁹⁹² Bilo je nekoliko slučajeva da je zatočenik koji je odbio da ide na rad premlaćen i odveden u samicu.²⁹⁹³ Međutim, od nekih zatočenika se nije zahtijevalo da rade u objektu.²⁹⁹⁴ Dvojici zatočenika naređeno je da se voze vozilima i tako otkrivaju nagazne mine.²⁹⁹⁵

(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

903. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage, u periodu od sredine aprila 1992. do barem 31. decembra 1992., dovodile nesrpsko stanovništvo s više različitih lokacija u KP dom, gdje je držano u zatočeništvu. Zatočenici su držani u lošim uslovima. Ti uslovi uključivali su nedostatak prostora, nedovoljan broj ležajeva, loše sanitarne uslove, nedovoljno grijanje, nedostatak hrane i neadekvatnu medicinsku pomoć. Zatočenici su redovno podvrgavani premlaćivanju i prisilnom radu na više lokacija. Vijeće zaključuje da je najmanje jedan zatočenik preminuo uslijed neadekvatne medicinske pomoći u objektu.²⁹⁹⁶

(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici

904. U Optužnici se navodi da je više od 200 zatočenika u KP domu Foča ubijeno u periodu od juna do decembra 1992.

905. U nekim slučajevima, kad bi zatočenike izveli na premlaćivanje, drugi zatočenici bi čuli hice iz pištolja, kao i kretanje vozila.²⁹⁹⁷

---

kategoriju zatočenika nisu bile predviđene mjere prevaspitanja, v. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7821–7822; D2730 (Odluka Predsjedništva SrRBiH objavljena u *Službenom glasniku*, 12. maj 1992.), str. 3. U svakom slučaju, Vijeće će donijeti zaključke samo o vrsti prisilnog rada za koji se tereti u Optužnici. V. Optužnica, par. 60(h).

²⁹⁹¹ D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 24.

²⁹⁹² Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2911–2912.

²⁹⁹³ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2915.

²⁹⁹⁴ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1267.

²⁹⁹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 875.

²⁹⁹⁶ Ovim zaključkom nisu obuhvaćene osobe za koje se tvrdi da su ubijene u incidentu 8.1 iz Priloga B Optužnici, o kojem će biti riječi dolje u tekstu. Pored toga, svjedoci su takođe svjedočili o smrti zatočenika nakon 31. decembra 1992., ali to izlazi iz vremenskog okvira navoda o zatočenju u ovom objektu za koji se tereti u Optužnici. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1230–1231, 1233–1235, 1313–1314; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2824–2825.

²⁹⁹⁷ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1248; svjedok KDZ239, T. 19000–19001 (16. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 881.

906. Grupe zatočenika, obično mlađih ljudi, odvođene su iz KP doma od strane pripadnika redovnog sastava policijskih snaga ili od strane vojne policije, i ti ljudi su nestajali.²⁹⁹⁸ Među njima je bila jedna grupa od 35 zatočenika, jedna od 23 zatočenika²⁹⁹⁹ i jedna grupa zatočenika s duševnim poremećajima, koji nisu bili liječeni.³⁰⁰⁰ Kad su zatočenici stražarima govorili da ljudi nestaju, oni bi tvrdili da ništa ne znaju i da odluke donose neki drugi.³⁰⁰¹ Neki od zatočenika su prozivani sa spiskova i odvođeni pod izgovorom da idu na razmjenu, ali, osim u nekoliko izuzetnih slučajeva, nije bilo nikakvih razmjena i oni više nikada nisu viđeni.³⁰⁰² Njihov nestanak potvrđen je kroz kontakte s rodbinom, drugim zatočenicima ili MKCK-om.³⁰⁰³ Svjedoci su u svojim svjedočenjima rekli da je u tim razmjenama "nestalo" približno 400 do 450 muškaraca. Samo je oko 200 zatočenika koji su ostali u KP domu preživjelo.³⁰⁰⁴ Primjera radi, u septembru 1992.,

²⁹⁹⁸ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212, 1230, 1238–1243, 1245–1246, 1253–1255, 1256, 1259, 1314–1315; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2790–2792, 2798, 2823, 2836–2837, 2862, 2889, 2956–2958. Krnojelac je izjavio da je čuo da je Halim Konjo izvršio samoubistvo i da je dolazila komisija da izvrši istragu, ali da mu nikad nije rečeno niti je on znao da zatočenici preko noći nestaju. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8114–8115. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da je on pokušavao umanjiti svoju ulogu u tom objektu i distancirati se od svega što je imalo veze sa zatočenicima.

²⁹⁹⁹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212, 1230, 1238–1243, 1245–1246, 1253–1255, 1256, 1259, 1314–1315; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2790–2792, 2798, 2823, 2836–2837, 2862, 2889, 2956–2958. Svjedok KDZ017 je saznao da su ti ljudi nestali iz razgovora s rođacima nekih od njih, koji su mu kazali da ih niko nikad više nije vidio žive. V. činjenica o kojoj je presuđeno 900. U grupi od 23 zatočenika koji su izvedeni i nestali bili su Ismet Pasović, Nurko Kušić, Hamdo Bićo (koji je ekshumiran iz jedne individualne grobnice), Halim Konjo, Halid Konjo, tri brata po prezimenu Rikalo, Karabegović, Adil Granov, Zulfo Veiz, Krunoslav Marinović, Asim Mezbur (koji je ekshumiran iz masovne grobnice), Hajro Šabanović, dr. Aziz Torlak (kojeg su u objekt doveli pripadnici Užičkog korpusa), Esad Kiselica i Ismet Deleut. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80, 82; v. činjenice o kojima je presuđeno 889, 893.

³⁰⁰⁰ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2794, 2888; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1218–1219 (koji je u svom svjedočenju rekao da su se neki od duševno oboljelih zatočenika koji su bili zatočeni zasebno počeli samoranjavati). V. takođe P3351 (Spisak iz Priloga C Optužnici protiv Milorada Krnojelca). Mujo Murguz, Ibrahim Ovčina i Babić identifikovani su kao lica koja su bila u grupi duševno bolesnih zatočenika koji su nestali, a Omer Mujezinović, Hakan Hajdarević, Edhem Bunda i "Culum" bili su duševno bolesni zatočenici koji su odvojeni od ostalih i zatočeni zasebno.

³⁰⁰¹ Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1260.

³⁰⁰² Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1265; v. činjenice o kojima je presuđeno 877, 884, 900. Mitar Rašević, T. 46778, 46793 (11. februar 2014.); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 32–35, 37–38; P6655 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Mitrom Raševićem), *e-court* str. 2–3. Iako je Rašević naveo da su zatočenici odvođeni na razmjene prema spiskovima koje je pravila vojska i da on nije primijetio da su velike grupe zatočenika nestale, u unakrsnom ispitivanju je rekao da su neki zatočenici u tim "razmjenama" nestali i da su ponekad zatočenici odvođeni bez dopuštenja. Vijeće zaključuje da Raševićovo svjedočenje samo potvrđuje da neki zatočenici jesu nestali u tim navodnim razmjenama i da je u odvođenju zatočenika učestvovala vojna policija, međutim, s obzirom na ocjenu Raševićeve vjerodostojnosti iznijetu u fusnoti 2926, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu njegovom svjedočenju da su odvođeni bez dopuštenja i da on nije primijetio da su velike grupe zatočenika nestale.

³⁰⁰³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 900.

³⁰⁰⁴ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2894–2895; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1265–1266, 1315. Krnojelac je izjavio da mu nikad nije rečeno da je iko ubijen, osim što je čuo za dva samoubistva u objektu. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7677–7678. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na raniju ocjenu

stražari KP doma prozvali su između 35 i 60 zatočenika sa spiska i odveli ih iz objekta u dvije grupe, nakon čega oni više nikad nisu viđeni.³⁰⁰⁵

907. Četiri grupe od po devet zatočenika odvedene su iz glavne zgrade na ispitivanje.³⁰⁰⁶ Prva grupa zatočenika izvedena je tri-četiri dana nakon 12. juna 1992., a posljednja grupa krajem juna.³⁰⁰⁷ Zatočenici iz prve grupe su postrojani i odvođeni iz zgrade jedan po jedan. Kako je koji zatočenik odveden, začuli bi se zvuci premlaćivanja i krici, i nakon toga jedan hitac iz pištolja.³⁰⁰⁸ Na sličan način, druga,³⁰⁰⁹ treća³⁰¹⁰ i četvrta grupa³⁰¹¹ zatočenika odvedene su u razmaku od po

---

Krnojelčeve vjerodostojnosti koju je dalo u fusnotama 2889, 2900 i 2928. Radojica Mladenović je izjavio da niko iz vojnog ili civilnog rukovodstva nije niti tražio niti naredio da se izvrši ikakav zločin, da su oni zapravo insistirali na poštovanju međunarodnih konvencija, ali da je moguće da se neke paravojne jedinice toga nisu pridržavale, te da su ubistva u Foči predstavljala izolovane slučajeve, da su vlasti pokušavale da ih spriječe i da je o nekim konkretnim slučajevima izvršen uviđaj. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 40; Radojica Mladenović, T. 36612 (4. april 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje ili prebacivanje odgovornosti na drugoga pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mladenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost. Pored toga, Vijeće napominje da se svjedok, kad su mu predočeni dokazi o ubistvima u KP domu Foča, počeo ograđivati u svom odgovoru i da je tvrdio da nije bio svjedok događaja u KP domu. Radojica Mladenović, T. 36663–36664 (5. april 2013.).

³⁰⁰⁵ V. činjenice o kojima je presuđeno 896, 897, 898. Dvojica od tih zatočenika, Murat Crneta i Halid Konjo, pronađeni su u masovnoj grobnici. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 82. Ostali zatočenici koji su identifikovani kao oni koji su odvedeni iz objekta u drugo vrijeme i koji se više nikad nisu vratili, bili su Mensud Pašović, Haso Selimović, Rasim Kajgana, Azim Mezbur. V. činjenice o kojima je presuđeno 892, 894, 890, 891.

³⁰⁰⁶ Svjedok KDZ017, T. 19900 (4. oktobar 2011.). V. takođe svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2828–2829.

³⁰⁰⁷ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2831–2832, 2887, 2957, 2972; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1249–1250, 1252. Među zatočenicima koji su identifikovani kao oni koji su odvedeni i nestali bili su Kemo Dželilović i Munib Veiz. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 886.

³⁰⁰⁸ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2837–2839, 2842, 2852, 2866, 2971, 2990; svjedok KDZ017, T. 19902 (4. oktobar 2011.); P3569 (Serija fotografija Foče), str. 1, 3; v. činjenice o kojima je presuđeno 886, 899, 887 (gdje se Kemo Dželilović, Halim Konjo, Mustafa Kuloglija, Mithat i Zaim Rikalo i Munib Veiz navode kao zatočenici iz grupe koju su stražari izveli i teško premlatili, nakon čega su se čuli pucnji).

³⁰⁰⁹ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2862, 2864–2865, 2875, 2956–2958; svjedok KDZ017, T. 19901–19904 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1251, 1253, 1258. Među zatočenicima koji su identifikovani kao oni koji su nestali u toj grupi bili su Ševal Šoro, Mate Ivančić (koji je bio bosanski Hrvat), Zulfo Veiz, Ekrem Tulek, Refik Čankusić i Salem Bičo. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 895 (koja se odnosi na nestanak Ševala Šore).

³⁰¹⁰ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2793–2796, 2798, 2821–2823, 2830–2833, 2862–2868, 2875–2879, 2883, 2885, 2888–2889, 2895–2896, 2956, 2958–2960; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1220, 1240–1242, 1249–1250, 1252, 1255–1259, 1262; svjedok KDZ239, T. 18920–18921 (15. septembar 2011.), T. 18979–18980 (16. septembar 2011.). Među onima koje su ti svjedoci identifikovali kao lica koja su iz KP doma izvedena u grupama i koja su nestala bili su Džemal Vahida, Fuad Mandžo, Alija Altoka, Miralem Altoka, Nermin Hadžimusić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Adil Krajčin, Enes Zunović, Enko Čedić, Adnan Pašalić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Adil Granov, Abdurahman Čankusić; Fuad Mandžo, Hamid Ramović, Džemal Vahida, Gordan Huković (bosanski Hrvat identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239), Zaim Rikalo, Husein Rikalo, Mithat Rikalo, Ševal Šoro, Mate Ivančić, Zulfo Veiz, Ekrem Tulek, Kemal Tulek (Rašević je takođe izjavio da je Tulek nestao. Mitar Rašević, T. 46788 (11. februar 2014.)), Refik Čankusić, Zulfo Veiz, Munib Veiz, Zaim Čedić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Edhem Bunda, Culum, ime nepoznato, (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Elmedin Džanko, Eldin Džanko, Ismet Deleut (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Gradišić, ime nepoznato, (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239), Hajdarević, ime nepoznato (svjedok KDZ017 identifikovao ga je kao Hakana Hajdarevića),

nekoliko dana. Redosljed događaja bio je isti u slučaju tih grupa zatočenika kao i u slučaju zatočenika iz prve grupe, odnosno, svaki od devet zatočenika je izveden, čulo se da nekoga tuku i nakon toga jedan hitac iz pištolja.³⁰¹² Nijedan od njih više se nije vratio, niti ih je iko više vidio žive.³⁰¹³

908. Tokom i nakon premlaćivanja, stražari KP doma su viđeni kako u upravnu zgradu unose ćebad i iznose nešto što se činilo da su leševi umotani u tu ćebad.³⁰¹⁴ Takođe, jedno vozilo je otišlo iz objekta i kad se, nakon nekih 10 ili 15 minuta vratilo, čistili su ga muškarci u zelenosivim

---

Latif Hasanbegović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Azid Hasković (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Nail Hodžić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Abdulah Kamerić (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80), Omer Mujezinović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Samir Mujezinović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239), Mujo Murguz (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Ibrahim Ovčina (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017) (Vijeće takođe konstatuje da se Ibko Ovčina pojavljuje i u Mašovićevoj tabeli, ali njegovo ime Mašović ne navodi u vezi s incidentom 8.1 iz Priloga B Optužnici, iako se ime nalazi na spisku u Dodatku G Završnog podneska tužilaštva. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80), Ismet Pašović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Halim Seljanci (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Mirsad Subašić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 885 (gdje se navode imena 26 zatočenika koje su u KP domu ubili stražari ili pripadnici vojske koji su u objekt dolazili izvana). S tog spiska Mašović je identifikovao Abdurahmana Čankušića, Salema Biču i Halima Konju kao lica ekshumirana iz individualnih grobnica, a Adila Krajčina, Fuada Mandžu, Ekrema Tuleka i Kemala Tuleka kao lica ekshumirana iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 81–83, 107.

³⁰¹¹ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2864–2866, 2868, 2877, 2883, 2886–2887, 2960; svjedok KDZ017, T. 19904 (4. oktobar 2011.). Kao lica u toj grupi svjedok KDZ017 identifikovao je Ismeta Karahasnovića (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80). Vijeće konstatuje da ovo ime u Mašovićevoj tabeli nije navedeno kao žrtva iz incidenta 8.1 u Prilogu B Optužnici), Suada Islambasića, Zaima Čedića, Ismeta Paču (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80), Mehmeda Sofradžiju (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 83). Vijeće konstatuje da ovo ime u Mašovićevoj tabeli nije navedeno kao žrtva iz incidenta 8.1 u Prilogu B Optužnici), Hasana Džanu, Ramu Džendušića, Aliju Dželila i Rasima Kajganu. Vijeće konstatuje da tužilaštvo navodi i Ramu Džendušića i Ramu Đendušića kao dvije različite žrtve iz incidenta 8.1 iz Priloga B Optužnici. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da navedeni dokazi idu u prilog tome da se radi o dvjema različitim žrtvama.

³⁰¹² Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2838, 2883, 2886; svjedok KDZ017, T. 19903–19904 (4. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da mu je jedan zatočenik ispričao da su leševi prebačeni na obalu Drine i zatrpani kamenjem); v. činjenica o kojoj je presuđeno 887. Rašević je izjavio da nikad nije vidio da su ikakvi leševi bili pomjerani iz KP Doma i da, koliko je njemu poznato, u KP Domu niko nikad nije ubijen, ali je priznao da nije znao da li je tokom ispitivanja bilo zlostavljanja niti da li je neko ubijen izvan tog objekta. S obzirom na to da se svjedok tako ogradio, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Raševićevom svjedočenju o ovom pitanju. V. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 31, 35; Mitar Rašević, T. 46783–46785 (11. februar 2014.)

³⁰¹³ Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2858, 2866, 2886. Svjedoku KDZ017, koji je kontaktirao porodice Nurka Nišića, Halima Konje, Ešada Kiselice, Salema Biče, Adila Granova (iz treće grupe), rečeno je da oni više nikad nisu viđeni živi. Mašović je identifikovao Salema Biču kao lice ekshumirano iz jedne individualne grobnice, a Ramu Đendušića i Aliju Dželila kao ekshumirane iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 81–82, 107. V. činjenice o kojima je presuđeno 887, 899. Mašoviću su, kao članu Državne komisije BiH, dostavljane informacije o ubijanju zatvorenika u logorima po opštinama, uključujući Foču. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 54. V. takođe P3346 (Naređenje Kriznog štaba Foča, 9. maj 1992.); svjedok KDZ239, T. 18920–18921 (15. septembar 2011.); svjedok KDZ239, T. 18979–18981 (16. septembar 2011.).

³⁰¹⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 882, 887.

uniformama.³⁰¹⁵ Zatočenici koji su poslani da čiste vidjeli su krv i okrvavljene predmete u prostorijama u kojima su vršena premlaćivanja.³⁰¹⁶

909. Vijeće je formalno primilo na znanje ekshumaciju 62 muška tijela iz masovne grobnice na planini Maluša, na lokalitetu jama Piljak.³⁰¹⁷ Međutim, izuzev jednog tijela čiji karton s imenom ukazuje na to da je ta osoba posljednji put viđena u KP domu, Vijeće nema dovoljne dokaze da ta tijela dovede u vezu s ovim incidentom iz priloga Optužnici.³⁰¹⁸ Mašovićovo svjedočenje u vezi s ekshumacijom tijela iz masovnih ili individualnih grobnica potkrepljuje svjedočenja svjedoka koji su identifikovali 16 osoba koje su bile odvedene iz zatočeničkog objekta i koje su nestale, a čija imena se nalaze i na Mašovićevom spisku ekshumiranih tijela.³⁰¹⁹

910. Prilikom ocjene ukupnog broja osoba ubijenih u KP domu Foča, Vijeće je uzelo u obzir (i) svjedočenja svjedoka o tome da je 400-450 zatočenika odvedeno iz KP doma Foča, navodno radi razmjene, ali da su nestali; (ii) svjedočenja svjedoka da je više grupa zatočenika odvedeno iz zatočeničkog objekta i ubijeno iz vatrenog oružja; (iii) zapisnike o ekshumaciji koji potvrđuju da su neke od identifikovanih osoba nestalih iz KP doma Foča ekshumirane iz masovnih ili individualnih grobnica.

911. Vijeće stoga zaključuje da su, kako se navodi u Optužnici, srpske snage u periodu od juna do decembra 1992. ubile preko 200 zatočenika u KP domu Foča.

(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici

912. Tužilaštvo navodi da su se radničke barake u Buk Bijeloj u julu 1992. koristile kao zatočenički objekt.³⁰²⁰

913. Srpski vojnici su odveli dio žena iz sela Mješaja/Trošanjski u zatočenički centar Buk-Bijela, kojim je upravljao Gojko Janković.³⁰²¹ Tamo su srpski vojnici opetovano silovali muslimanske

³⁰¹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 887.

³⁰¹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 883; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2858, 2973.

³⁰¹⁷ P4876 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz masovne grobnice Piljak u Foči, 2001.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2402, 2403

³⁰¹⁸ P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Prilog A, str. 2–3.

³⁰¹⁹ P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 81–82, 107. Mašović je naveo imena 159 osoba nestalih iz KP doma Foča koje su ekshumirane iz masovnih ili individualnih grobnica. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da se u odsustvu daljnjih dokaza može osloniti na Mašovićovo svjedočenje i dovesti ta ekshumirana tijela u vezu s incidentom 8.1 iz Priloga B Optužnici.

³⁰²⁰ Prema Optužnici, taj zatočenički objekt bio je korišten i u junu i julu 1992., kako je navedeno u Podnesku tužilaštva na osnovu pravila 73bis(D), Dodatak B, str. 27. Međutim, tužilaštvo sad svoje navode u vezi s tim objektom ograničava na juli 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 231.

³⁰²¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2407.

žene i djevojke.³⁰²² Djevojke, žene i nekoliko starijih muškaraca koji su bili u Buk Bijeloj prebačeni su autobusom u Foču, gdje su ih držali u Srednjoškolskom centru u Foči.³⁰²³ Tokom puta, neke bosanske Muslimanke su se požalile policiji, uključujući šefa policije Dragana Gagovića, ali nikakve mjere nisu preduzete.³⁰²⁴

(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici

914. Tužilaštvo navodi da su se dvorana "Partizan"³⁰²⁵ i srednja škola u Foči³⁰²⁶ tokom 1992. godine koristile kao zatočenički objekti.

915. Muslimanski civili u sportskoj dvorani "Partizan" i Srednjoškolskom centru u Foči držani su u nehigijenskim uslovima, bez tople vode i s nedovoljno hrane.³⁰²⁷ Imali su ograničenu slobodu kretanja; nije im bilo dozvoljeno da odlaze na neku drugu teritoriju niti da se vrate svojim kućama.³⁰²⁸ Bili su pod stražom i živjeli su u atmosferi zastrašivanja.³⁰²⁹ Sve to događalo se pred očima, s punim znanjem, a ponekad i uz neposredno učešće lokalnih vlasti, posebno policije.³⁰³⁰

916. Mitar Šipčić, član Kriznog štaba Foča,³⁰³¹ bio je na čelu stražara u srednjoj školi u Foči.³⁰³² Stražari su radili u smjenama da bi sprečavali zatočenike da pobjegnu, no nisu sprečavali vojnike da uđu u zgradu.³⁰³³ Vojnici i policajci bi stalno dolazili, katkada i nekoliko puta u jednom danu; pokazali bi na žene i djevojke ili bi ih prozvali po imenu i izveli ih iz objekta kako bi ih silovali.³⁰³⁴ Žene nisu imale drugog izbora nego da se pokore tim muškarcima, a one koje su se pokušale oduprijeti pretučene su pred drugim ženama.³⁰³⁵ U Srednjoškolskom centru u Foči, djevojke i žene uglavnom su odvođene na nekoliko sati i potom vraćane, pri čemu se ponekad ne bi vratile cijele

³⁰²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 787.

³⁰²³ Činjenica o kojoj je presuđeno 788.

³⁰²⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 789, 790. Jednu ženu koja je pokušala pobjeći i potražiti sklonište kod policije udarili su kundakom puške.

³⁰²⁵ Optužnica, zatočenički objekt 10.5 iz Priloga C Optužnici.

³⁰²⁶ Optužnica, zatočenički objekt 10.7 iz Priloga C Optužnici.

³⁰²⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 813. V. takođe svjedok KDZ239, T. 18946–18947 (15. septembar 2011.).

³⁰²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 813.

³⁰²⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 813. Mitar Rašević je izjavio da je dvorana "Partizan" bila prihvatni centar odakle su ljudi prevoženi tamo gdje su željeli. Mitar Rašević, T. 46815–46816 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je njegovo svjedočenje bilo evazivno i protivrječno njegovom ranijem svjedočenju.

³⁰³⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 813.

³⁰³¹ P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 40.

³⁰³² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2409.

³⁰³³ V. činjenice o kojima je presuđeno 791, 796.

³⁰³⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 792, 787.

³⁰³⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 792.

noći, a neke od njih su odvođene svakog dana.³⁰³⁶ Nakon nekih 10-15 dana većina žena je iz Srednjoškolskog centra u Foči premještena u sportsku dvoranu "Partizan".³⁰³⁷

917. U dvorani "Partizan" stražarili su policajci.³⁰³⁸ U dvorani "Partizan", vojnici su neke žene izvodili i silovali mnogo puta.³⁰³⁹ Jedna žena je procijenila da je tokom cijelog perioda zatočeništva u Srednjoškolskom centru u Foči i dvorani "Partizan", tj. tokom 40 dana, silovana približno 150 puta.³⁰⁴⁰ Stražari u dvorani "Partizan" i Srednjoškolskom centru u Foči, nisu pokušavali spriječiti vojnike da uđu.³⁰⁴¹ Šef fočanske policije Dragan Gagović viđen je u Srednjoškolskom centru u Foči i u dvorani "Partizan".³⁰⁴² Gagović je bio jedan od ljudi koji su dolazili u zatočeničke objekte, uključujući dvoranu "Partizan" i Srednjoškolski centar "Foča", da izvode i siluju žene.³⁰⁴³ Dana 23. oktobra 1992. godine, grupa žena i djece iz opštine Foča, koji su mjesec dana bili zatočeni u sportskoj dvorani "Partizan", prevezena je autobusom u Goražde.³⁰⁴⁴

(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči

918. U Optužnici se navodi da je Karamanova kuća u Miljevini korištena kao zatočenički objekt barem u periodu od avgusta do oktobra 1992.

³⁰³⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 793.

³⁰³⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 793.

³⁰³⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2408.

³⁰³⁹ V. činjenice o kojima je presuđeno 794, 787. V. takođe svjedok KDZ239, T. 18946–18947 (16. septembar 2011.); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 14 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3370–3371 (pod pečatom). Svjedokinja je izjavila da se "to opštije znalo da dolaze vojnici [u "Partizan"] i da ih odvođe i da imaju s njima prisilne seksualne odnose." V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 49, gdje je svjedok rekao da su u objektu činjene "sramotne [...] i ogavne stvari". Međutim, Vijeće ne smatra da je Mladenovićeve nepotkrijepljena tvrdnja da su počinioci procesuirani i kažnjeni, te da su vlasti bosanskih Srba riješile problem u objektu, vjerodostojna. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mladenovićevo svjedočenje karakteriše višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

³⁰⁴⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 794.

³⁰⁴¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 796.

³⁰⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 795. Milutin Vujičić, koji je angažovan kao stražar u dvorani "Partizan" krajem aprila ili početkom maja 1992., je u svom svjedočenju rekao da je (i) stražarima bilo naređeno da strogo čuvaju objekt i da spriječe da se bilo ko izvodi iz objekta, a naročito u noćnim satima; (ii) da je bilo preporučeno da civili odu u dvoranu "Partizan" radi sopstvene sigurnosti; (iii) da je ženama tokom dana bilo dopušteno da izlaze iz objekta, ali da su noću bile pod stražom; (iv) da niko nije izveden dok je on bio u objektu. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 11; Milutin Vujičić, T. 32095–32096, 32131–32132 (17. januar 2013.). Vijeće ne smatra da Vujičićovo svjedočenje ima veliki značaj, s obzirom na to da je on u objektu proveo samo četiri dana i da nije znao ko je preuzeo stražu nad objektom niti šta se događalo nakon njegovog odlaska. Vijeće zaključuje da njegovo svjedočenje o tome da su se i oni koji su preuzeli objekt morali pridržavati istog naređenja koje je on dobio predstavlja puko nagađanje, da je neutemeljeno i bez osnova.

³⁰⁴³ V. činjenice o kojima je presuđeno 814, 795. Mladenović je izrazio mišljenje da ne vjeruje da bi se Gagović tako ponašao. Radojica Mladenović, T. 36651 (5. april 2013.). Vijeće ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu, s obzirom na to da se radi tek o mišljenju svjedoka, ali napominje da Mladenović jeste rekao da su zločini dogodili.

³⁰⁴⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 915.

919. Jedinica Dragoljuba Kunaraca bila je poznata i kao Žagin odred i dobivala je naređenja od Taktičke grupe Foča.³⁰⁴⁵ Drugi pripadnici te grupe bili su Dragomir Vuković zvan i Gaga i Jagoš Kontić.³⁰⁴⁶ Kunarac je mnoge žene, bosanske Muslimanke, odvodio iz raznih zatočeničkih centara, uključujući dvoranu "Partizan".³⁰⁴⁷

920. Djevojke i žene koje su birali Kunarac ili njegovi ljudi u avgustu 1992., sistematski su odvođene u bazu tih vojnika koja se nalazila u jednoj kući u Ulici Osmana Đikića, gdje su te djevojke i žene tokom noći silovali Kunarčevi ljudi i Kunarac lično.³⁰⁴⁸ Neke žene su bile silovane od strane grupe muškaraca u istoj kući, dok je Gaga jednu drugu ženu odveo u zasebnu sobu i naredio joj da ima polni odnos sa šesnaestogodišnjim dječakom.³⁰⁴⁹ Kunarac je bio potpuno svjestan da drugi vojnici siluju žene.³⁰⁵⁰ Kunarac i jedan drugi vojnik odveli neke žene su u jednu napuštenu kuću u Trnovačama i tamo ih silovali.³⁰⁵¹ Kunarac je takođe odveo jednu djevojku iz srednje škole u Kalinovniku i silovao je u jednoj kući na području poznatom kao Aladža.³⁰⁵²

921. Neke od žena iz dvorane "Partizan" i srednje škole u Kalinovniku u nekom su trenutku premještene u razne kuće i stanove, gdje su ih nastavili silovati i zlostavljati.³⁰⁵³

922. Djevojke kojima je bilo manje od 20 godina iz sela Partizan bile su zatočene u jednom stanu koji su kontrolisali Žaga i njegovi ljudi.³⁰⁵⁴ Žagini ljudi silovali su djevojke i žene u tom stanu jedne pred drugima.³⁰⁵⁵ Neke djevojke silovane su od strane više Žaginih ljudi istovremeno, a Žaga je to gledao.³⁰⁵⁶ Ranko Radulović, koji je bio iz Crne Gore i pod Žaginom komandom, nasilno je silovao jednu 16-godišnju djevojčicu.³⁰⁵⁷ Jedan od Žaginih ljudi je žrtvu odveo u podrum, skinuo je, prijetio joj nožem i zatim je silovao.³⁰⁵⁸ Silovane djevojke su čule da ih treba dati Peri Elezu i

³⁰⁴⁵ P3354 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 7. juli 1992.), str. 3. V. takođe Radojica Mladenović, T. 36649 (5. april 2013.).

³⁰⁴⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 799.

³⁰⁴⁷ V. činjenice o kojima je presuđeno 800, 797, 808, 811. V. takođe svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunaraca*), T. 3376, 3439–3440 (pod pečatom).

³⁰⁴⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 801, 797, 808. Radojica Mladenović je izjavio da ta kuća nikad nije bila ni štab ni sjedište bilo kakve jedinice regularne vojske. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 53; Radojica Mladenović, T. 36647–36648 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mladenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

³⁰⁴⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 812.

³⁰⁵⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 811.

³⁰⁵¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 809.

³⁰⁵² V. činjenice o kojima je presuđeno 804, 805, 806.

³⁰⁵³ Činjenica o kojoj je presuđeno 803; [REDIGOVANO].

³⁰⁵⁴ [REDIGOVANO].

³⁰⁵⁵ [REDIGOVANO].

³⁰⁵⁶ [REDIGOVANO].

³⁰⁵⁷ [REDIGOVANO].

³⁰⁵⁸ [REDIGOVANO].

odvedene su u Karamanovu kuću u Miljevini.³⁰⁵⁹ U Karamanovoj kući vojnici su lako dolazili do žena i djevojaka koje su silovali.³⁰⁶⁰ Karamanovom kućom je upravljao Radovan Stanković.³⁰⁶¹ Dana 3. avgusta 1992., Kunarac je otišao u Ulicu Osmana Đikića, gdje je uzeo četiri žene i odveo ih za Miljevinu.³⁰⁶² Tamo su te žene i djevojke predate vojnicima, a oni su ih odveli u Karamanovu kuću, gdje su one stalno silovane.³⁰⁶³ Neke žene držane su u zatočeništvu u Karamanovoj kući u periodu od nekoliko mjeseci do preko godinu dana.³⁰⁶⁴ Djevojke dovedene u Karamanovu kuću su "podijelili između sebe, kao imovinu", pri čemu je Pero Elez odlučivao o tome koja djevojka će pripasti kojem vojniku.³⁰⁶⁵ U Karamanovoj kući bilo je oko pet-šest žena koje su kuvale i čistile vojnicima.³⁰⁶⁶ Žene se nisu osjećale slobodnima da odu zbog prisustva mnogo vojnika.³⁰⁶⁷ Žene su takođe odvođene u jednu kuću u Trnovači, gdje su ih vojnici otvoreno silovali, a među njima bio je i Žaga.³⁰⁶⁸

923. S obzirom na gore navedeno, Vijeće zaključuje da su žene i djevojke dovođene na više lokacija u Foči, uključujući zatočeničke objekte 10.2, 10.4, 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici, da su u njima zatočene i da su bile žrtve seksualnog nasilja od strane pripadnika srpskih snaga.

(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici

924. U Optužnici se navodi da su u Foči uništene dvije džamije u periodu barem od aprila do avgusta 1992.³⁰⁶⁹

925. Nekoliko džamija u gradu i u opštini Foča je spaljeno ili je na drugi način razoreno.³⁰⁷⁰ Vatrogasci bosanski Srbi stajali su po strani i gledali kako džamije gore.³⁰⁷¹ Aladža džamija iz

³⁰⁵⁹ [REDIGOVANO].

³⁰⁶⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 803; [REDIGOVANO].

³⁰⁶¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2406. Mladenović je izjavio da je Stanković, umjesto da bude kažnjen za zločine počinjene u Karamanovoj kući za koje ga je osudio sud BiH, ostao u VRS-u sve do aprila 1995., kad ga je optužen imenovao za komandanta jedinice Specijalne policije. Radojica Mladenović, T. 36653 (5. april 2013.); P6267 (Naređenje Radovana Karadžića, 7. april 1995.), str. 1–2. Vijeće ne prihvata Mladenovićevo spekulativno svjedočenje o tome da optuženi nije poznavao Stankovića jer bi ga inače "eliminirao". Vijeće se ne oslanja na osuđujuću presudu suda BiH u svrhe donošenja činjeničnih zaključaka u ovom predmetu.

³⁰⁶² V. činjenica o kojoj je presuđeno 810.

³⁰⁶³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 810. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 815, 816, 817, 818, 819, 821.

³⁰⁶⁴ [REDIGOVANO]. V. činjenica o kojoj je presuđeno 820.

³⁰⁶⁵ [REDIGOVANO].

³⁰⁶⁶ [REDIGOVANO].

³⁰⁶⁷ [REDIGOVANO].

³⁰⁶⁸ [REDIGOVANO]. Vijeće ima u vidu da je Stanić pohvalio više komandanata koji su učestvovali u ratu u Foči, uključujući Gojka Jankovića, te da je Janković zbog doprinosa u ratu predložen za počasno priznanje. P6081 (Video-snimci intervjua s Miroslavom Stanićem i njegovog govora, s transkriptom); P6082 (Prijedlog Taktičke grupe Foča, 13. avgust 1993.), str. 1.

³⁰⁶⁹ To su Aladža džamija i džamija u Jeleču.

³⁰⁷⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 908. V. takođe svjedok KDZ379, T. 18837 (15. septembar 2011.) (svjedoku je rečeno da su džamije u Foči granatirane i da je većina džamija ili uništena ili su im uništeni minareti).

1555., koja je bila pod zaštitom UNESCO-a, dignuta je u vazduh, i do kraja rata njene ruševine su uklonjene s mjesta na kojem se nalazila.³⁰⁷² U avgustu 1992., svjedokinja KDZ216 čula je jedne noći jaku eksploziju i rečeno joj je da je to uništena džamija.³⁰⁷³ Od eksplozije prozori kuće su popucali i svjedokinja KDZ216 je čula da "je to opet digao Žaga".³⁰⁷⁴ Svjedokinja KDZ216 je potom vidjela da je džamija razorena.³⁰⁷⁵

926. Prema Riedlmayerovom izvještaju Aladža džamija je potpuno uništena.³⁰⁷⁶ Uništena je eksplozivom i jedino što je od nje ostalo su ostaci temelja, a mjesto na kojem se nalazila poravnato je buldožerom, sav građevinski materijal je uklonjen, dok su susjedni objekti samo lakše oštećeni.³⁰⁷⁷ Poslije sukoba, mjesto na kojem se nalazila Aladža džamija korišteno je kao parkiralište za autobuse i bilo je prekriveno smećem. Kuća koja se nalazila uz džamiju je izgorjela, a dijelovi razorene džamije pronađeni su bačeni u rijeku Čehotinu i zatrpani ispod štata i smeća na lokacijama nadomak Drine.³⁰⁷⁸ Džamija u Jeleču je spaljena, minaret je uništen i jedino što je još postojalo na kraju rata bili su dijelovi zida oko džamije i štut.³⁰⁷⁹

927. Vujičić je rekao da su srpske snage napadale džamije, ali je tvrdio da je to bilo zato što su se bosanski Muslimani, uključujući snajperiste, borili iz džamija, koje su takođe korištene i za skladištenje oružja i obuku.³⁰⁸⁰ Međutim, Vijeće napominje da su Vujičićevi odgovori bili evazivni i neuvjerljivi kad je njegovo svjedočenje osporeno u unakrsnom ispitivanju, u kojem mu je

³⁰⁷¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 913; P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6, 12 (pod pečatom); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7887; svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3368 (pod pečatom).

³⁰⁷² Činjenica o kojoj je presuđeno 911; András Riedlmayer, T. 22541 (9. decembar 2011.).

³⁰⁷³ P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3344, 3400–3401 (pod pečatom).

³⁰⁷⁴ P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3344, 3400–3401 (pod pečatom).

³⁰⁷⁵ Svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3422 (pod pečatom).

³⁰⁷⁶ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 133; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 127–134; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 12.

³⁰⁷⁷ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 133; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 127–131.

³⁰⁷⁸ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 133; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 127–131.

³⁰⁷⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 912; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 156; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 132–134. U Riedlmayerovom izvještaju takođe se navodi šteta nanijeta drugim spomenicima kulture i sakralnim objektima u Foči, međutim, za te lokacije se ne tereti u Prilogu D Optužnici. P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi 131–165.

predočen Riedlemayerov izvještaj o tome da je Aladža džamija uništena u avgustu 1992., odnosno sravnjena sa zemljom kada nije bilo borbi.³⁰⁸¹ Osim toga, Vujičićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i drugi pokazatelji koji su doveli u pitanje njegovu vjerodostojnost. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u pogledu razloga zbog kojeg su srpske snage napale džamije u Foči.

928. S obzirom na gore navedene dokaze, Vijeće zaključuje da su srpske snage uništile Aladža džamiju i džamiju u Jeleču u periodu od aprila do avgusta 1992.

(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče

929. Nakon napada na Foču u aprilu 1992., bosanski Muslimani su napustili svoje domove i lutali po okolnim šumama i selima tražeći utočište.³⁰⁸² Mnogi su otišli strahujući za svoju bezbjednost nakon što srpske snage preuzmu kontrolu nad dijelovima Foče u kojima su živjeli.³⁰⁸³ Da bi otišli, morali su pribaviti potvrdu lokalne policije i potpisati formular kojom svu imovinu u svom posjedu prepisuju na "Republiku bosanskih Srba".³⁰⁸⁴

930. Nakon što je Foča pala, veliki broj civila iselio se iz Foče prema Ustikolini, a jedna grupa u kojoj se nalazilo 300 do 500 ljudi, koji su skoro svi bili bosanski Muslimani, potražila je utočište u skladištu JNA.³⁰⁸⁵ Međutim, Pero Mihajlović, koji je bio predstavnik SDS-a u Ustikolini, naredio je osoblju u skladištu JNA da ne smiju primiti bosanske Muslimane i rekao da će on, ako oni nastave da smještaju bosanske Muslimane u tom kompleksu, "poslati ljude koji su plaćeni da očiste taj deo

³⁰⁸⁰ D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 22, 24; Milutin Vujičić, T. 32123 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljić, T. 32296–32297, 32304, 32357 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 37.

³⁰⁸¹ Milutin Vujičić, T. 32123 (17. januar 2013.).

³⁰⁸² D299 (Specijalni izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 17. juli 1993.), str. 2–3.

³⁰⁸³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2410; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2770, 2773–2774. Vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da su prije izbijanja neprijateljstava Foču napuštali i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, ali vijeće ne smatra da su ti dokazi relevantni za optužbe u Optužnici. V. činjenice o kojima je presuđeno 733, 734, 735; Trifko Pljevaljić, T. 32286, 32324 (21. januar 2013.). V. takođe svjedok KDZ017, T. 19893 (4. oktobar 2011.); Momir Bulatović, T. 34569–34571 (1. mart 2013.).

³⁰⁸⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2410. Radojica Mladenović je izjavio da bosanski Muslimani nisu potpisivali nikakve izjave i da su svoju imovinu ostavljali prijateljima ili susjedima na čuvanje. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 51. V. takođe Radojica Mladenović, T. 36616, 36698 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da su Mladenoviću više puta tokom njegovog svjedočenja predočeni dokazi koji mu protivrječe i da je bio evazivan. Isto tako, Vijeće ne prihvata ni spekulativno i nepotkrepljeno svjedočenje da je do panike i odlaska bosanskih Muslimana iz opštine došlo uslijed propagande bosanskih Muslimana o opasnosti koja prijete stanovništvu, bosanskim Muslimanima. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mladenovića od 1. aprila 2013.), par. 34; Radojica Mladenović, T. 36693 (5. april 2013.); Veljko Marić, T. 35625 (19. mart 2013.).

³⁰⁸⁵ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3103–3104, 3108, 3160–3161 (gdje je svjedok u svom svjedočenju rekao da je 300 – 500 ljudi potražilo zaklon); svjedok KDZ379, T. 18855, 18871–18872, 18874, 18896–18897 (15. septembar 2011.); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od

terena".³⁰⁸⁶ U noći 25. aprila 1992., nadomak skladišta došlo je do puškaranja, nakon čega je većina bosanskih Muslimana krenula prema Goraždu, prije nego što su srpske snage zauzele skladište.³⁰⁸⁷

931. U maju 1992., organizovani su autobusi koji su odvozili civile iz Foče.³⁰⁸⁸ Vijeće konstatuje da neki bosanski Muslimani jesu zatražili da napuste opštinu, nakon čega su im vlasti bosanskih Srba organizovale prevoz iz opštine.³⁰⁸⁹ Međutim, Vijeće takođe konstatuje da je, čak i ako bosanski Muslimani jesu potpisivali dokumente u kojima su navodili da žele otići, to bilo pod pritiskom kojem su bili izloženi i uslijed okolnosti u opštini, koje su uključivale napade na bosanske Muslimane i njihove domove.³⁰⁹⁰

932. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli da su bosanski Muslimani koji su otišli u konvojima otišli dobrovoljno, da nisu protjerani i da nisu bježali pred srpskim snagama. Pored toga, prema riječima tih svjedoka, za bosanske Muslimane koji su ostali obezbijedeno je utočište i civilne vlasti su im pružile pravičan tretman, isti kao i stanovnicima bosanskim Srbima i nisu im konfiskovale imovinu.³⁰⁹¹ Međutim, u svjetlu ostalih predočenih dokaza o okolnostima koje su vladale u Foči, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Vijeće takođe napominje da je Pljevaljićevo svjedočenje osporeno u unakrsnom ispitivanju i rečeno je da je njegovo svjedočenje o dobrovoljnom odlasku ljudi dokaz iz druge ruke.³⁰⁹² Iako je Pljevaljčić ostao pri onome što je rekao u svom svjedočenju, Vijeće smatra da je njegovo svjedočenje čisto spekulativne prirode i ne oslanja se na njegovu ocjenu u pogledu dobrovoljnog karaktera tih odlazaka. Isto tako, Vijeće ne smatra da je Vujičićovo svjedočenje o dobrovoljnosti odlaska bosanskih Muslimana i postupanju prema onima koji su ostali vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo

---

26. februara 2013.), par. 189 (gdje se pominje 200 "izbeglih Muslimana"); Aleksandar Vasiljević, T. 34703–34704, 34706–34707 (4. mart 2013.), 34705–34706 (4. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁰⁸⁶ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3107–3108.

³⁰⁸⁷ Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3104, 3109–3111, 3114; svjedok KDZ379, T. 18877, 18879–18881 (15. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je ostalo oko 50 žena, djece, invalida ili bolesnika kad su srpske snage zauzele skladište). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 757. Vijeću su takođe predočeni oprečni dokazi o tome da li je u toj grupi bosanskih Muslimana bilo naoružanih članova SDA, kao i o tome zašto su srpske snage preuzele kontrolu nad skladištem. Međutim, Vijeće ne smatra da to ima uticaja na činjenicu da su bosanski Muslimani koji su potražili zaklon u skladištu bili prevashodno civili. V. D1683 (Izveštaj 744. pozadinske baze JNA, 27. april 1992.), str. 1–2 (pod pečatom); svjedok KDZ379, T. 18878, 18883 (15. septembar 2011.).

³⁰⁸⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 914. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7889.

³⁰⁸⁹ P2642 (Izveštaj Ratnog povjereništva Foča, 18. juni 1992.), str. 1; Radojica Mladenović, T. 36697 (5. april 2013.).

³⁰⁹⁰ V. takođe Colm Doyle, T. 2946, 2951–2952 (28. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25281–25282.

³⁰⁹¹ Trifko Pljevaljčić, T. 32303–32304, 32315–32317, 32319–32320, 32343–32346, 32352–32353 (21. januar 2013.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 8, 16, 30, 32; Milutin Vujičić, T. 32134–32135, 32142 (17. januar 2013.). V. takođe P6080 (Izveštaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.).

³⁰⁹² Trifko Pljevaljčić, T. 32346 (21. januar 2013.).

da Vujičićovo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokazatelji da je pokušao da navede Vijeće na pogrešan zaključak, kao i da nije davao direktne odgovore. Osim toga, u njegovom svjedočenju bilo je protivrječnosti, koje s jedne strane sugerišu da su stanovnici, bosanski Muslimani otišli dobrovoljno, a s druge strane da je prema drugima opština nakon izbijanja sukoba postala gotovo isključivo srpska. Premda su Vijeću predloženi dokazi koji upućuju na to da su vlasti bosanskih Srba javno pozivale one koji su napustili Foču da se vrate, Vijeće ne raspolaže s dovoljno detalja o okolnostima i vremenu tih poziva da bi ih moglo smatrati značajnima.³⁰⁹³

933. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj od 24. do 26. jula 1992., prisutni su pozdravljeni "ispred slobodarske Foče".³⁰⁹⁴ Na istoj sjednici Vojo Kuprešanin je govorio o tome da bi u slučaju gubitka Foče prijetila opasnost od afirmisanja "zelene transverzale".³⁰⁹⁵ U avgustu 1992., bosanski Muslimani koji su ostali u Foči, uglavnom žene i djeca, odvedeni su u Crnu Goru³⁰⁹⁶ i sredinom avgusta 1992. u Foči praktično više nije bilo bosanskih Muslimana.³⁰⁹⁷ U aprilu i maju 1993., Petko Čančar je izvijestio Skupštinu bosanskih Srba da u Foči više nema nijednog bosanskog Muslimana, da se svi dijelovi opštine nalaze pod kontrolom bosanskih Srba i da u Foči živi "samo jedan narod" i da se ispovijeda "samo jedna vjera".³⁰⁹⁸

934. Nakon što je razmotrilo sveukupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska ljudi, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Foču.

v. Rogatica

(A) Optužbe

935. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Rogatici počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.³⁰⁹⁹ Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni

³⁰⁹³ Svjedok KDZ379, T. 18874 (15. septembar 2011.).

³⁰⁹⁴ D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 5.

³⁰⁹⁵ D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 41.

³⁰⁹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 914. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7889–7890.

³⁰⁹⁷ P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 12 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3367–3368 (pod pečatom); P502 (Video-snimak jednog čovjeka i uništenih kuća); P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 66. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7889–7890; činjenica o kojoj je presuđeno 917 (gdje se navodi da je Foča krajem 1995. bila gotovo isključivo srpski grad.).

³⁰⁹⁸ P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 78; P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 25. V. takođe D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 24 (gdje se izvještava da u Foči ne živi nesrpsko stanovništvo). Poslije rata za Foču se koristio naziv Sbinje. Svjedok KDZ379, T. 18831–18832 (15. septembar 2011.).

³⁰⁹⁹ Optužnica, par. 48–49.

organi bosanskih Srba u Rogatici obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.³¹⁰⁰ Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.³¹⁰¹

936. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;³¹⁰² (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;³¹⁰³ (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u Rogatici – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjedjivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;³¹⁰⁴ (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;³¹⁰⁵ (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;³¹⁰⁶ (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;³¹⁰⁷ (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;³¹⁰⁸ (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;³¹⁰⁹ i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.³¹¹⁰

³¹⁰⁰ Optužnica, par. 60(a)(ii). Djela ubistva i istrebljivanja u Rogatici ograničena su na ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, uključujući ono koje je posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja. V. incidenti 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici. Vijeće napominje da je incident iz priloga Optužnici koji se odnosi na ubijanje do kog je navodno došlo tokom ili poslije zauzimanja Rogatice povučen iz Optužnice. Odluka u vezi s pravilom 73*bis*, Prilog B, str. 65.

³¹⁰¹ Optužnica, par. 63(b).

³¹⁰² Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

³¹⁰³ Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

³¹⁰⁴ Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

³¹⁰⁵ Optužnica, par. 60(f).

³¹⁰⁶ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

³¹⁰⁷ Optužnica, par. 60(h).

³¹⁰⁸ Optužnica, par. 60(i).

³¹⁰⁹ Optužnica, par. 60(j). V. incident 18 iz Priloga D Optužnici.

³¹¹⁰ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

937. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.³¹¹¹ S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Rogatici na kojima su oni zakonito boravili.³¹¹² Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.³¹¹³

(B) Uvodni period

938. Rogatica je opština u istočnoj BiH i nalazi se između opštine Sarajevo na zapadu, opštine Višegrad na istoku, opštine Goražde na jugu i opštine Srebrenica na sjeveroistoku.³¹¹⁴ Kroz Rogaticu su prolazili glavni putni pravci iz Srbije do Sarajeva.³¹¹⁵ Prije rata, većinu stanovnika opštine Rogatice činili su bosanski Muslimani, kojih je bilo otprilike 60%, bosanski Srbi su činili 38% stanovnika, a ostatak pripadnici nekoliko drugih nacionalnosti.³¹¹⁶ U gradu Rogatici, bosanski Muslimani su činili 64% stanovnika, bosanski Srbi 33%, a bosanskih Hrvata je bilo vrlo malo.³¹¹⁷

939. Međunacionalni sukob u Rogatici izbio je poslije formiranja nacionalnih stranaka.³¹¹⁸ U Rogatici je u prvoj polovini 1990. formirana SDA, a početkom septembra 1990. formiran je SDS.³¹¹⁹ Za predsjednika SDS-a u Rogatici izabran je Sveto Veselinović, koji je takođe bio

³¹¹¹ Optužnica, par. 68–75.

³¹¹² Optužnica, par. 69, 72.

³¹¹³ Optužnica, par. 71.

³¹¹⁴ D484 (Mapa BiH).

³¹¹⁵ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 4 (pod pečatom). V. takođe D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 4.

³¹¹⁶ P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 21, 31, 34, 37, 40; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 3; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 5; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 4 (pod pečatom); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 6; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 838. V. takođe P3281 (Mapa etničkog sastava Rogatice); P2829 (Mapa opštine Rogatica s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.).

³¹¹⁷ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 6. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 12; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 3–4.

³¹¹⁸ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 3.

³¹¹⁹ D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 3; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 4; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 3.

predsjednik Regionalnog odbora SDS-a Romanija.³¹²⁰ Na izborima održanim 1990., SDA je osvojila najviše mjesta,³¹²¹ međutim, između SDA i SDS-a je 1991. postignut sporazum o podjeli konkretnih funkcija u opštini.³¹²² Formirana je višestranačka vlada u okviru koje je Adil Lutvić, bosanski Musliman, izabran za predsjednika opštine, dok je predsjednik Izvršnog odbora bio bosanski Srbin Mile Ujić.³¹²³ Tomislav Batinić je izabran za potpredsjednika Skupštine opštine.³¹²⁴ Ismet Osmanović, bosanski Musliman, postao je načelnik SJB-a, komandir SJB-a bio je Ramiz Alajbegović, a zamjenik načelnika SJB-a bio je bosanski Srbin Mladen Vasiljević.³¹²⁵

940. Između SDS-a i SDA došlo je do neslaganja oko podjele funkcija i bilo je protesta da je SDA prekršila međustranački sporazum o podjeli vlasti.³¹²⁶ Zajednička vlada je nastavila da funkcioniše sve do sredine 1991.; međutim, saradnja se pogoršala nakon što je opštinsko rukovodstvo SDA počelo podržavati otcjepljenje BiH.³¹²⁷ Policija, kafići, restorani, barovi, preduzeća i klubovi podijelili su se po nacionalnoj osnovi.³¹²⁸

941. Sredinom 1991., tokom političkih skupova koji su održavani i kojima su prisustvovala hiljade ljudi, bosanski Srbi su držali nacionalističke govore.³¹²⁹ To raspoloženje su odražavali

³¹²⁰ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 3, 9; D2958 (Saopštenje za javnost Regionalnog odbora SDS-a Romanija, 11. maj 1991.); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 5; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 8, 10–11 (pod pečatom). Drugi visoki funkcioneri SDS-a bili su Veljko Bojović, Rajko Kušić, Tomo Pavlović, Dušan Planojević i Mile Ujić. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 5.

³¹²¹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom). V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 837–838, 890–891; Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.); P2829 (Mapa opštine Rogatica s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 3–4.

³¹²² D2957 (Zapisnik sa sastanka održanog u Rogatici, 4. januar 1991.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 5; Sveto Veselinović, T. 33873–33874 (18. februar 2013.).

³¹²³ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 8; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 6; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 4; P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 2. V. takođe Sveto Veselinović, T. 33874 (18. februar 2013.).

³¹²⁴ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 6.

³¹²⁵ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 8; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 12.

³¹²⁶ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 7; Sveto Veselinović, T. 33875 (18. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 12; D2951 (Članak pod naslovom "Barikade pred Skupštinom opštine"). V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18292–18293 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

³¹²⁷ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 8–9; Sveto Veselinović, T. 33875 (18. februar 2013.).

³¹²⁸ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 4, 7; svjedok KDZ051, T. 19367–19368 (22. septembar 2011.); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 8. V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 6; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 13.

³¹²⁹ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 14, 18–19 (pod pečatom). Sveto Veselinović je rekao da retorika na većini predizbornih skupova nije bila huškačka i da je naglašavana potreba za maksimalnom saradnjom između SDS-a, SDA i drugih stranaka. D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od

govori funkcionera SDS-a, koji su govorili da je došlo vrijeme da se srpski narod ujedini i stvori "zajedničku državu", da oni neće dozvoliti otcjepljenje BiH, da Srbi i Muslimani više ne mogu živjeti zajedno i da žele da "stvor[e] jednom zauvijek srpsku državu".³¹³⁰ Veselinović je rekao da su bosanski Srbi "spremni i da se 1941. nikada više neće ponoviti".³¹³¹ Ti skupovi i govori stvorili su nesigurnost među bosanskim Muslimanima.³¹³² Huškačke izjave davali su i lideri bosanskih Muslimana.³¹³³

942. Međunacionalni odnosi su se dalje pogoršali kada je izbio rat u Hrvatskoj i kada su bosanski Muslimani odbili da se bore u sastavu TO-a i otišli u Hrvatsku na obuku.³¹³⁴ Na skupu održanom na stadionu u Rogatici, oficiri JNA su objavili da rezervisti, bosanski Muslimani, više nisu potrebni i da bosanski Muslimani koji ne žele ići da se bore u Hrvatskoj ne treba da se vraćaju.³¹³⁵ U periodu od januara do februara 1992., članovi SDS-a su obilazili sela naseljena bosanskim Srbima i bosanske Srbe upozoravali na "muslimansku prijetnju", govoreći im da trebaju biti spremni da se zaštite; to je podsticalo srpski nacionalizam.³¹³⁶

(1) Militarizacija Rogatice

943. Naoružanje uskladišteno u štabu TO-a u Rogatici još 1990. je prebačeno u kasarnu u Han Pijesku i stavljeno pod kontrolu JNA.³¹³⁷ Krajem 1991. u Rogatici je došlo do većeg prisustva

---

15. februara 2013.), par. 3. Vijeće zaključuje da se Veselinovićevo svjedočenje da većina predizbornih skupova nije bila huškačka ne kosi s tvrdnjom da je na nekim skupovima raspirivana međunacionalna mržnja.

³¹³⁰ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 15–16, 18 (pod pečatom); P3409 (Video-snimak izjave srpskog gradonačelnika Rogatice); svjedok KDZ051, T. 19360 (22. septembar 2011.). V. takođe P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 2.

³¹³¹ D2953 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "SDA izaziva krizu"), str. 1; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 9; Sveto Veselinović, T. 33901–33902 (18. februar 2013.).

³¹³² P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 17, 19 (pod pečatom).

³¹³³ D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 15–16; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 9; D2952 (Saopštenje za javnost Regionalnog odbora SDS-a Romanija, 6. maj 1991.); D2958 (Saopštenje za javnost Regionalnog odbora SDS-a Romanija, 11. maj 1991.); Sveto Veselinović, T. 33876 (18. februar 2013.); Mile Ujić, T. 33440–33441 (12. februar 2013.). Vijeću su takođe predočeni dokazi o pojačanom nacionalizmu bosanskih Muslimana poslije referenduma o otcjepljenju BiH. D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 5; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 4; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 8. V. takođe D1374 (Izvještaj Komande 4. korpusa JNA, 30. oktobar 1991.).

³¹³⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 10; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 6 (pod pečatom); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2–3; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 20; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 5. V. takođe P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 2 (gdje je svjedok rekao da su se odnosi između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana još više pogoršali u martu 1992.).

³¹³⁵ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 10; svjedok KDZ051, T. 19375–19376 (22. septembar 2011.).

³¹³⁶ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 21 (pod pečatom).

³¹³⁷ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 22 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18302 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok potvrdio da je naoružanje prebacila ranija vlada, prije izbora); D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 7–8.

JNA.³¹³⁸ Od tada je 1. brdski bataljon JNA bio raspoređen u dijelovima Rogatice koje su držali bosanski Srbi. Oni su noću naoružavali mještane bosanske Srbe, uz pomoć političkih i vojnih rukovodilaca bosanskih Srba.³¹³⁹ Bosanski Srbi su, takođe, u drugoj polovini 1991. počeli organizovati seoske straže tokom noći.³¹⁴⁰

944. Članovi SDS-a su takođe učestvovali u transportu naoružanja mjesnim zajednicama, odakle je ono dijeljeno okolnim selima.³¹⁴¹ Ta podjela oružja nastavila se i u proljeće 1992.,³¹⁴² a mještani, bosanski Srbi, počeli su da nose vojne uniforme.³¹⁴³ U tim operacijama naoružavanja učestvovao je Mladen Vasiljević,³¹⁴⁴ kao i Rajko Kušić, koji je bio član Glavnog odbora SDS-a.³¹⁴⁵

³¹³⁸ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 844.

³¹³⁹ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 39, 43, 46–47, 49, 53; P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 17–18 (pod pečatom); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 19–22; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 23, 25–28 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18311–18312 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3281 (Mapa etničkog sastava Rogatice). Džambasović je naveo da su odvlačenje i podjelu oružja JNA "veoma dobro [...] planirali i organizirali najviši srpski politički i vojni zvaničnici" s obzirom na uobičajenu strogu kontrolu distribuiranja naoružanja i municije JNA. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 46, 49, 53; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 10, 27. U prilog zapažanju da je to bilo organizirano, Džambasović je izjavio da je JNA imala snažne sigurnosne i vojne pravosudne strukture koje "ne bi tolerirale takvo odvlačenje oružja", a ipak, uprkos tim teškim prestupima, štab, organi sigurnosti i vojni tužiocci nisu uradili ništa. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 53–54; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 10, 18, 27–28; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3; P2830 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 1, 3. V. takođe P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 164; P5844 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Ratka Adžića, 14. oktobar 1991.), str. 2; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 28.

³¹⁴⁰ D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 6. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 12.

³¹⁴¹ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 31–32 (pod pečatom).

³¹⁴² Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 848–850; činjenica o kojoj je presuđeno 1972; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2. Svjedoci odbrane su svjedočili o tome da JNA nije naoružavala bosanske Srbe u Rogatici, već da je oružje davala samo onima koji su se priključili JNA. D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 8; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 17; Sveto Veselinović, T. 33898–33899 (18. februar 2013.). V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 15. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je bilo mišljenja da Andrićevo svjedočenje karakteriše evazivnost i pokazatelji da on nije bio potpuno iskren u svom svjedočenju o ovom pitanju. Što se tiče Batinića, Vijeće je napomenulo da je on jednostavno rekao da ne zna da je JNA naoružavala bosanske Srbe, tvrdeći da bi, s obzirom na svoj položaj, "vjerovatno [...] to znao da se tako nešto dešavalo". D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 17. Vijeće smatra da je to apsolutno spekulativno i nije uvjereno da se može osloniti na to svjedočenje. Što se tiče Veselinovića, Vijeće je konstatovalo da je dao oprečne izjave, što je dovelo u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja o ovom pitanju.

³¹⁴³ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 2.

³¹⁴⁴ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 31–33 (pod pečatom). Drugi članovi SDS-a za koje je svjedok KDZ606 naveo da su učestvovali u naoružavanju bosanskih Srba bili su Radan Bojović, Miloš Rajak i Mićo Andrić.

³¹⁴⁵ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 849–850. Kušić je bio zadužen sa kontakt s JNA i bio je "duboko upetljan" u podjelu oružja lokalnim bosanskim Srbima. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 28, 39. V. takođe P3408 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a), str. 2 (koji potvrđuje da je Kušić bio član Glavnog odbora SDS-a).

945. SDA je, takođe, od kraja 1990. učestvovala u naoružavanju bosanskih Muslimana i formiranju jedinica bosanskih Muslimana.³¹⁴⁶ Izvršena je i mobilizacija rezervista policije koji su prevashodno bili bosanski Muslimani.³¹⁴⁷ Vijeću su takođe predočeni dokazi o akcijama bosanskih Muslimana, uključujući napade na bosanske Srbe.³¹⁴⁸

946. Između oficira bosanskih Srba u 216. brdskoj brigadi JNA i članova rukovodstva SDS-a postojao je odnos bliske saradnje. Članovi rukovodstva SDS-a često su dolazili u kasarnu brigade i sastajali se s komandantom Dragomirom Miloševićem.³¹⁴⁹ Kao načelnik štaba 216. brdske brigade, Asim Džambasović je o tim posjetima i neregularnostima u vezi s kontrolom naoružanja razgovarao s Dragomirom Miloševićem i komandantom 4. korpusa JNA, ali ništa nije preduzeto.³¹⁵⁰ Već u januaru 1992. bosanski Srbi su počeli odbijati da primaju naređenja od oficira JNA koji nisu bili Srbi.³¹⁵¹

947. U martu 1992. mobilisani su dobrovoljci, ali s obzirom na to da su bosanski Muslimani bojkotovali mobilizaciju, bosanski Srbi su postali dominantni u JNA.³¹⁵² Poslije te mobilizacije,

³¹⁴⁶ D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 10–11, 17, 30; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 4; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 6–7; Milovan Lelek, T. 34374 (27. februar 2013.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 11, 21; P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 2; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 4–5, 35; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 2 (gdje navodi da su sela u kojima su živjeli bosanski Muslimani organizirala noćne straže, ali da su bila slabo naoružana). Ali v. Asim Džambasović, T. 15156 (22. juni 2011.); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 23; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2; svjedok KDZ051, T. 19388–19390 (22. septembar 2011.); Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 859–860, 884; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 57 (pod pečatom).

³¹⁴⁷ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 11–12; Tomislav Batinić, T. 33676 (14. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 12.

³¹⁴⁸ D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 17, 30–31; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 9; P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 3; Milovan Lelek, T. 34429–34430 (27. februar 2013.). Svjedok KDZ606 je izjavio da je Kušić inscenirao lažne napade na sela u kojima su živjeli bosanski Srbi i to koristio kao izgovor da uđe u ta sela i stanovnicima usadi strah od napada paravojnih formacija bosanskih Muslimana, što je stvorilo podršku za vođenje operacija čišćenja na tom području. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 57 (pod pečatom). Međutim, Vijeće zaključuje da je to svjedočenje previše spekulativno i neće se na njega osloniti po ovom pitanju.

³¹⁴⁹ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 2, 76–78, 80; Asim Džambasović, T. 15156–15157, 15168–15169 (22. juni 2011.). Među vođama SDS-a koje su posjećivale Dragomira Miloševića u periodu od januara do marta 1992. bio je Rajko Dukić. Činjenica o kojoj je presuđeno 1974.

³¹⁵⁰ Asim Džambasović, T. 15157 (22. juni 2011.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 53–54, 90–91; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 21, 28.

³¹⁵¹ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 91; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 4, 8, 21. V. takođe Asim Džambasović, T. 15178 (22. juni 2011.).

³¹⁵² P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 55–56; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 22. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 7; Tomislav Batinić, T. 33676 (14. februar 2013.); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 10; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 10; D2954 (Saopštenje Opštinskog odbora SDS-a Rogatica, bez datuma); Sveto Veselinović, T. 33898, 33900 (18. februar 2013.), T. 45093–45094 (16. decembar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 8; D2953 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "SDA izaziva krizu"); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od

formirana su dva bataljona bosanskih Srba pri 216. brdskoj brigadi, a članovi SDS-a pomagali su pri toj mobilizaciji.³¹⁵³ Teritorijalna odbrana bosanskih Srba formirana je u martu 1992., nakon što je TO Rogatica sporazumno podijeljen na muslimanski i srpski dio.³¹⁵⁴ TO bosanskih Srba imao je pristup naoružanju bivšeg TO-a Rogatica³¹⁵⁵ i kasnije je integrisan u Vojsku SrRBiH na osnovu odluke Predsjedništva SrRBiH od 19. maja 1992.³¹⁵⁶ U martu 1992., iz Srbije su u vojnim i civilnim vozilima došli dobrovoljci, koji su smještaj, hranu i snabdjevanje dobili u kasarni JNA.³¹⁵⁷ U proljeće 1992., povećan je obim tehnike JNA, kao što su artiljerija, topovi, tenkovi, oklopna vozila, a kroz Rogaticu su prolazile kolone pješadije.³¹⁵⁸

948. Za Kušića se navodi da je bio "komandant za sva vojna pitanja u Rogatici".³¹⁵⁹ Krajem februara ili početkom marta 1992., u selu Borike u kojem su pretežno živjeli bosanski Srbi, organizovana je vojna formacija pod komandom Kušića,³¹⁶⁰ koji je imao tijesne veze i s optuženim

---

22. januara 1999.), str. 3; Dragomir Milošević, T. 32495–32497 (23. januar 2013.). Vijeću su predloženi dokazi o pokušajima bosanskih Muslimana da premjeste dosjee vojnih obveznika kako bi spriječili disciplinske mjere protiv onih koji se nisu odazvali pozivu za mobilizaciju, ali smatra da to ima ograničenu relevantnost. V. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 9–10; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 37.

³¹⁵³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 1971; P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18257–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje svjedok navodi da ovaj dokument odražava situaciju u Rogatici). V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 7; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 10.

³¹⁵⁴ Milovan Lelek, T. 34373–34374 (27. februar 2013.).

³¹⁵⁵ D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 7.

³¹⁵⁶ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april–juni 1992.), str. 6–7. V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 9–10.

³¹⁵⁷ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 72; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 34. Džambasović je izjavio da je izraz 'dobrovoljac' korišten za grupe ljudi iz Srbije i Vojvodine, koji su došli preko opštine. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 72. V. takođe P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 5.

³¹⁵⁸ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 844–845, 891 (gdje je svjedok izjavio da su vojnici nosili sivomaslinaste uniforme). V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 8 (pod pečatom).

³¹⁵⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 53; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 7 (pod pečatom). V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 66.

³¹⁶⁰ P2834 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 18. decembar 1994.), str. 1 (gdje se navodi da je ta vojna formacija obrazovana 24. februara 1992.); Asim Džambasović, T. 15152–15153 (22. juni 2011.), T. 15296 (23. juni 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 7, 63 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2; D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18255–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ051, T. 19356 (22. septembar 2011.). Džambasović je potvrdio da se taj izvještaj generalno podudara s onim što on zna o tom pitanju, ali da misli da je jedinica formirana 4. marta 1992. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 56, 58, 66, 121; Asim Džambasović, T. 15154 (22. juni 2011.); Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 846–847. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1973. Džambasović je na dokaznom predmetu P2829 obilježio gdje se nalazi selo Borike (Mapa opštine Rogatica s oznakama koje je unio Asim Džambasović). Jedinica je djelovala i u pretežno srpskom selu Gučevu. Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 846–847. V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 63 (pod pečatom).

i s Krajišnikom.³¹⁶¹ Iako Kušićeva jedinica nije bila formalno zavedena u dokumentaciji JNA, ona je djelovala pod pokroviteljstvom Dragomira Miloševića³¹⁶² i formirana je u okviru 1. bataljona kojim je komandovao Radomir Furtula.³¹⁶³

949. U aprilu 1992., Kušić je rekao da "on i JNA moraju braniti srpski narod i srpsku zemlju".³¹⁶⁴ Na početku se Kušićeva jedinica sastojala od otprilike 40-50 ljudi, kako se navodi, "aktivista SDS".³¹⁶⁵ Pripadnici te jedinice nosili su maskirne uniforme i imali su automatsko oružje, a među njima je bilo i pripadnika rezervne policije.³¹⁶⁶ Kušićeva jedinica je na početku bila poznata kao Rogatička brigada, a kada je formiran VRS, postala je dio SRK-a.³¹⁶⁷ Dana 22. maja 1992., Komanda SRK-a izdala je naređenje u kojem je naredila formiranje Rogatičke brigade pod Kušićevom komandom i naložila njeno reorganizovanje.³¹⁶⁸ Kušić je Rogatičku brigadu naoružao iz naoružanja 1. bataljona JNA.³¹⁶⁹ Rogatičku brigadu su činila tri pješadijska bataljona i manje prištapske jedinice, kao što su jedinica za vezu, logistiku, sanitetsko zbrinjavanje i jedinica vojne policije.³¹⁷⁰ Kušić je formirao jedinice i u Seljanima, Mesićima i Pešurićima, među čijim

³¹⁶¹ P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 158–159 (pod pečatom). Kako je gore pomenuto, Kušić je bio i član Glavnog odbora SDS-a. P3408 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a), str. 2.

³¹⁶² P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 49 (pod pečatom); P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 27; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1973. V. takođe Sveto Veselinović, T. 33912 (18. februar 2013.).

³¹⁶³ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 56, 58. V. takođe P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 26; svjedok KDZ606, T. 18257–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 8 (pod pečatom); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 28.

³¹⁶⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 25.

³¹⁶⁵ P2830 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 2; v. činjenice o kojima je presuđeno 2494, 2500; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 53 (pod pečatom); P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2 (gdje se navodi da je "30 lica naoružanih" dovedeno u Borike); svjedok KDZ606, T. 18257–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok naveo da dokazni predmet P3270 odražava situaciju u Rogatici).

³¹⁶⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2500. Na oznakama ove jedinice pisalo je "S vjerom u Boga, sloboda ili smrt", a na kapama njenih pripadnika bila je lobanja i pisalo je "SDS". P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 24. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14; Tomislav Batinić, T. 33676 (14. februar 2013.); D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 7; Milovan Lelek, T. 34373–34375 (27. februar 2013.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 13; Sveto Veselinović, T. 33877, 33896 (18. februar 2013.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 119 (gdje svjedok upućuje na P2830 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 2).

³¹⁶⁷ P2834 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 18. decembar 1994.), str. 1; P2830 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 4, 15; D308 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), str. 2; P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 6–7. V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 15. Vijeće će stoga navoditi naziv Rogatička brigada za period do 1. novembra 1992.

³¹⁶⁸ P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), *e-court* str. 1–2.

³¹⁶⁹ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 65; Sveto Veselinović, T. 33912 (18. februar 2013.).

³¹⁷⁰ D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 16. Do juna 1992., Rogatička brigada je uvećana na preko 1.400 ljudi koji su bili obučeni za borbu, nosili uniforme i imali automatsko oružje, a takođe je formirana jedna interventna četa. P5485 (Izveštaj Rogatičke brigade, 15. juni 1992.). Već u decembru 1992., 1.

pripadnicima su bile pristalice SDS-a i pojedinci dovedeni iz Srbije, uključujući Bele orlove.³¹⁷¹ Kasnije, kada je u novembru 1992. formiran Drinski korpus, Rogatička brigada je postala 1. podrinjska laka pješadijska brigada Drinskog korpusa.³¹⁷²

950. Pripadnici Rogatičke brigade su zlostavljali i terorizali bosanske Muslimane i patrolirali na putevima.³¹⁷³ Takođe su ulazili u sela i pucali u vazduh kako bi zastrašili bosanske Muslimane.³¹⁷⁴ Pored toga, bilo je incidenata kada je otvarana vatra na kuće i džamije bosanskih Muslimana, što je, uz naoružavanje bosanskih Srba, zastrašivalo lokalno muslimansko stanovništvo.³¹⁷⁵ Pripadnici Rogatičke brigade su takođe ulazili u sela, pjevali nacionalističke pjesme, vršili pretrese bosanskih Muslimana i oduzimali vozila.³¹⁷⁶ Vojnici, bosanski Srbi, takođe su šikanirali bosanske Muslimane, upućujući im pogrdne riječi.³¹⁷⁷ Džambasović se u više navrata žalio nadređenim komandantima zbog tih incidenata, ali ništa nije preduzeto, a Furtula ga je čak upozorio da ne treba da provodi disciplinu.³¹⁷⁸ Džambasović je vremenom sve više lišavan dužnosti i ovlaštenja; 6. aprila 1992. rekli su mu da ne mogu da mu garantuju bezbjednost, te je on napustio JNA.³¹⁷⁹

951. Prisustvo Rogatičke brigade prisililo je policijske snage bosanskih Muslimana da se povuku iz Borika, što je izazvalo dalju zabrinutost među stanovništvom, bosanskim Muslimanima.³¹⁸⁰ Policija bosanskih Srba i Rogatička brigada su, takođe, pljačkali bosanske Muslimane.³¹⁸¹ Optuženi

---

podrinjska laka pješadijska brigada je, prema navodima, imala više od 2.700 pripadnika. P2955 (Izveštaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 6.

³¹⁷¹ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 40, 54, 63 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18313 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

³¹⁷² P2834 (Izveštaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 18. decembar 1994.), str. 1.

³¹⁷³ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 14, 24; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 66. V. takođe P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 27.

³¹⁷⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2500. V. takođe P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2.

³¹⁷⁵ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2. Dobrovoljci su takođe podizali tri prsta, što je srpski znak, i pucali u pravcu bosanskih Muslimana. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 72.

³¹⁷⁶ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 67–68.

³¹⁷⁷ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 43.

³¹⁷⁸ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 43–45.

³¹⁷⁹ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 82, 113.

³¹⁸⁰ P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2; svjedok KDZ606 je izjavio da taj dokument odražava situaciju u Rogatici. Svjedok KDZ606, T. 18255–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 65, 74 (pod pečatom); P3269 (Izveštaj MUP-a SRBiH u vezi sa bezbjednosnom situacijom u BiH 6.-7. marta 1992.), str. 3.

³¹⁸¹ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3; P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 31–32. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 66 (gdje svjedok navodi da Dragomir Milošević nije ništa preduzeo da to zaustavi).

je, kao predsjednik Predsjedništva SrR BiH, u martu 1992. obaviješten da su, zbog postupaka Rogatičke brigade, bosanski Muslimani zatražili zaštitu od SJB-a Rogatica.³¹⁸²

952. Dana 23. marta 1992., grupa od četvero naoružanih lica u maskirnim uniformama zaustavila je jednog bosanskog Muslimana i maltretirala ga. Ti ljudi su bili pod Kušićevom komandom.³¹⁸³ Poslije tog incidenta, bosanski Muslimani su podigli barikade u Rogatici i zatražili povlačenje Rogatičke brigade.³¹⁸⁴ Dana 24. marta 1992., bosanski Srbi su takođe podigli barikade.³¹⁸⁵ Srpske snage su presjekle put do grada Rogatice koristeći oklopna vozila i tenkove, blokirale sve ceste, spriječile kretanje bosanskih Muslimana, presjekle im telefonske veze i obustavile komunalne usluge.³¹⁸⁶ Pripadnici Rogatičke brigade nalazili su se na kontrolnim punktovima na ulazu u većinu sela u kojima su živjeli bosanski Srbi, a bosanski Muslimani koji su pokušavali da prođu kontrolne punktove imali su teškoća.³¹⁸⁷ Podizanje barikada na obje strane i mediji u BiH doprinijeli su tome da među stanovništvom zavlada strah i zabrinutost.³¹⁸⁸

953. Od druge polovine maja 1992., stanovnici Rogatice više nisu mogli gledati televiziju BiH, te su stoga bili ograničeni na televizijske i radio emisije iz Srbije.³¹⁸⁹ U nekim emisijama je isticano da bosanski Srbi kojima se prijeti u BiH treba da se udruže, mobilišu i priključe vojsci SrR BiH.³¹⁹⁰

³¹⁸² P3269 (Izveštaj MUP-a SrR BiH u vezi sa bezbjednosnom situacijom u BiH 6.-7. marta 1992.), str. 3; svjedok KDZ606, T. 18255–18256 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 65 (pod pečatom).

³¹⁸³ P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrR BiH, 24. mart 1992.), str. 2; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 118.

³¹⁸⁴ P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrR BiH, 24. mart 1992.), str. 2; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 15. V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 17.

³¹⁸⁵ P3271 (Izveštaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.), str. 1; svjedok KDZ606, T. 18259–18262 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 15. V. takođe svjedok KDZ607, T. 18495–18497 (6. septembar 2011.). Za mjesta na kojima su se nalazile barikade na putevima, v. D2912 (Mapa Rogatice). Ali v. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 68 (prema njegovim riječima, nije jasno ko je prvi podigao barikade). Vijeću su takođe predočeni dokazi da su bosanski Srbi postavili barikade na putevima još sredinom 1991., nakon formiranja paravojnih jedinica bosanskih Muslimana. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 17.

³¹⁸⁶ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 45 (pod pečatom).

³¹⁸⁷ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 846–848; P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrR BiH, 24. mart 1992.), str. 2; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 118 (gdje je svjedok naveo da se informacije u biltenu MUP-a podudaraju s informacijama koje je on tada posjedovao).

³¹⁸⁸ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 15. V. takođe svjedok KDZ051, T. 19381, 19383 (22. septembar 2011.). Vijeću su takođe predočeni dokazi o napadima na bosanske Srbe. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 18–19, 30.

³¹⁸⁹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 856.

³¹⁹⁰ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 856.

Ti pozivi na mobilizaciju upućivani su "u ime Predsedništva Srpske Republike" i u ime optuženog.³¹⁹¹

(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba

954. Kako je gore navedeno,³¹⁹² SAO Romanija (koju su činile opštine Pale, Sokolac, Han Pijesak i Rogatica) jednostrano je proglašena u septembru 1991., uz pomoć SDS-a.³¹⁹³ Mile Ujić je predložen za predstavnika iz Rogatice.³¹⁹⁴ Ujić je takođe bio predsjednik Izvršnog odbora SDS-a u Rogatici.³¹⁹⁵

955. Skupština Srpske opštine Rogatica obrazovana je u decembru 1991.,³¹⁹⁶ u skladu s Uputstvom s varijantom A i B.³¹⁹⁷ Na osnivačkoj skupštini Srpske skupštine opštine Rogatica održanoj 26. decembra 1991., vođa SDS-a Batinić imenovan je za predsjednika opštine.³¹⁹⁸

956. Krajem 1991., poslije zahtjeva Glavnog odbora SDS-a, u Rogatici je formiran Krizni štab SDS-a sa zadatkom da prati situaciju i obavještava stranačko rukovodstvo "ukoliko dođe do dramatičnog razvoja događaja".³¹⁹⁹ Krizni štab Rogatica formiran je na sjednici Glavnog odbora

³¹⁹¹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 856.

³¹⁹² V. odjeljak o političkim strukturama, par. 130.

³¹⁹³ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 892, 896 (gdje je svjedok izjavio da je Rogatica bila u sastavu SAO Romanije iako je bila etnički mješovita sredina); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1923; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 13.

³¹⁹⁴ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 13.

³¹⁹⁵ P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 79.

³¹⁹⁶ P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2498; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14. V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18493 (6. septembar 2011.); Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 855. Skupštinu Srpske opštine Rogatica činili su svi odbornici Srbi koji su bili izabrani na višestranačkim izborima, a prema uputstvima Glavnog odbora SDS-a, u njoj su bili i predsjednici mjesnih odbora SDS-a iz opštine. P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5.

³¹⁹⁷ P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 7; P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5; Tomislav Batinić, T. 33669–33670 (14. februar 2013.).

³¹⁹⁸ P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 8; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 79; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 12 (pod pečatom); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14, 19. V. takođe svjedok KDZ051, T. 19357–19358 (22. septembar 2011.). Batinić je izjavio da srpska skupština jeste formirana, ali da nikada nije profunkcionisala i da je postojala samo na papiru, kao i da je imala teškoća zbog nepostojanja komunikacije s Predsjedništvom i Glavnim odborom SDS-a. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14; Tomislav Batinić, T. 33670–33671–33672, 33712–33713 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Batiniću tokom unakrsnog ispitivanja predložen dokaz koji protivrječi njegovoj tvrdnji da nije bilo sjednica skupštine, nakon čega je on ustvrdio da je skupština zasjedala samo dvaput. Tomislav Batinić, T. 33671–33673 (14. februar 2013.).

³¹⁹⁹ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 13; Sveto Veselinović, T. 33877 (18. februar 2013.).

SDS-a održanoj 8. aprila 1992. i za njegovog predsjednika imenovan je Milorad Sokolović.³²⁰⁰ Krizni štab Rogatica činili su bosanski Srbi, članovi zajedničkih opštinskih organa, kao i ugledni bosanski Srbi koji nisu bili članovi SDS-a.³²⁰¹ To je zapravo bio prošireni sastav Kriznog štaba SDS-a.³²⁰²

957. Krizni štab Rogatica djelovao je od početka rata i bio je ovlašten da donosi odluke iz nadležnosti Srpske skupštine opštine Rogatica.³²⁰³ Krizni štab Rogatica bio je zadužen da koordinira rad svih organa opštinske uprave za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti.³²⁰⁴ Krizni štab Rogatica imao je direktne usmene i pismene kontakte s Predsjedništvom i ministarstvima SrRBiH, Vladom bosanskih Srba, vojskom i policijom.³²⁰⁵ Između Kriznog štaba Rogatica i TO-a bosanskih Srba, a kasnije i VRS-a, postojala je saradnja.³²⁰⁶ U avgustu 1992., formiran je Izvršni odbor i Krizni štab je prestao da postoji.³²⁰⁷

958. Dana 24. marta 1992., oko 3.000 naoružanih srpskih vojnika pod komandom Kušića zaprijetilo je da će otvoriti vatru na grad Rogaticu ukoliko opština i SJB ne budu te noći podijeljeni

³²⁰⁰ Sveto Veselinović, T. 33877 (18. februar 2013.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 122; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 13 (pod pečatom); Mile Ujić, T. 33450–33451 (12. februar 2013.); P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 1–2; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 7 (pod pečatom).

³²⁰¹ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 13; Sveto Veselinović, T. 33877 (18. februar 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2497. V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 855, 894 (gdje je svjedok izjavio da su ugledni građani, bosanski Srbi, bili članovi Kriznog štaba).

³²⁰² Tomislav Batinić, T. 33673–33674, 33712–33713 (14. februar 2013.).

³²⁰³ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3–4; P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 18, 26–27; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15, 17; Sveto Veselinović, T. 33881, 33892 (18. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Krizni štab tokom rata donosio sve važne odluke).

³²⁰⁴ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3–4. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 18.

³²⁰⁵ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 5–6. Svjedoci odbrane su izjavili da u periodu od aprila do juna 1992. nije bilo kontakta s rukovodstvom na Palama D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 39. V. takođe Tomislav Batinić, T. 33677 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu s obzirom na to da je bilo ograničeno onim što je njemu poznato. Pored toga, kada je njegovo svjedočenje osporeno tokom unakrsnog ispitivanja, Ujić je priznao da je eventualne kontakte mogao da ima predsjednik Kriznog štaba a da on ne zna da li je takvih kontakata bilo. Mile Ujić, T. 33451 (12. februar 2013.). Optuženi se takođe pozvao na činjenicu da u Rogatici pet mjeseci nije bilo struje kao na faktor zbog kojeg su se problemi s komunikacijom još više pogoršali. Završni podnesak odbrane, par. 2950, gdje se upućuje na D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 35; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 25; Sveto Veselinović, T. 33912 (18. februar 2013.). Vijeće ne smatra da predloženi dokazi potkrijepljuju zaključak da je komunikacija bila otežana zbog toga što nije bilo snabdijevanja strujom, posebno imajući u vidu druge predložene dokaze koji se odnose na komunikaciju između opštinskih i viših organa vlasti.

³²⁰⁶ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 6–7.

³²⁰⁷ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 26–27; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15; D2961 (Odluka Izvršnog odbora Rogatica, 30. juni 1992.); Sveto Veselinović, T. 33881 (18. februar 2013.).

po nacionalnoj osnovi.³²⁰⁸ Ti vojnici su imali različite uniforme, između ostalog, uniforme JNA i TO-a, a među njima su bili i pripadnici paravojnih formacija iz Srbije, kao što su Beli orlovi.³²⁰⁹ Grad je bio blokiran sa svih strana i sporadična pucnjava trajala je sve do jutra, kada su tenzije popustile.³²¹⁰ Zamjenici predsjednika Vlade i MUP bosanskih Srba obaviješteni su o događajima i od njih je odmah zatraženo da dođu u opštinu kako bi se našlo dogovorno rješenje sukoba.³²¹¹ Džambasović je s generalom Đurđevcem, komandantom 4. korpusa JNA, i Dragomirom Miloševićem, otišao u Rogaticu i, nakon razgovora s predstavnicima obje strane, dogovoreno je uklanjanje većine barikada.³²¹²

959. U aprilu i maju 1992., Krizni štab Rogatica učestvovao je u pregovorima s rukovodstvom bosanskih Muslimana i formirao komisije za razgraničenje teritorije i podjelu vlasti u okviru opštine.³²¹³ U tim pregovorima su čak i zajednice s mješovitim stanovništvom označene kao srpske teritorije uz saglasnost bosanskih Muslimana, koji su nastojali da izbjegnu sukob.³²¹⁴ Tokom pregovora, predstavnici SDS-a su izjavili da će referisati Glavnom odboru SDS-a na Palama.³²¹⁵

960. Neki rezervisti policije koje je SDS doveo u SJB tvrdili su da je nemoguće raditi s bosanskim Muslimanima, da ne može biti suživota i da će bosanski Srbi dobiti vlastite institucije.³²¹⁶ Ti policajci su prijetili da će se priključiti JNA i tvrdili da će ona biti na njihovoj strani navodeći da bosanski Muslimani, ako budu pružali otpor, neće imati šanse i da će biti

³²⁰⁸ P3271 (Izveštaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.); svjedok KDZ606, T. 18261 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom); P6105 (Obavještenje o ostavci, 25. mart 1992.), str. 1. Mile Ujić je izjavio da su i srpski i muslimanski vojnici prijetili da će napasti grad ako on ne bude podijeljen. Mile Ujić, T. 33451–33452 (12. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Ujić, kada mu je predočen dokument u kojem je on pisao optuženom samo o prijetnji srpskog TO-a da će napasti grad, izbjegao da direktno odgovori na pitanje. Vijeće je takođe imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i evazivnost, te se stoga nije moglo osloniti na njegovo svjedočenje o ovom pitanju.

³²⁰⁹ Svjedok KDZ606, T. 18261 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom).

³²¹⁰ P3272 (Izveštaj Centra za praćenje i rano obavještanje Rogatica, 25. mart 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO]**.

³²¹¹ P3271 (Izveštaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.). V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom).

³²¹² P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 68; Asim Džambasović, T. 15176 (22. juni 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 46–47, 49, 52 (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**.

³²¹³ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april–juni 1992.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18264–18266 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 71 (pod pečatom); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14. Vijeću su predočeni dokazi odbrane da su vlasti bosanskih Srba željele da izbjegnu sukobe koji su već izbili u susjednim opštinama i da su nastavile pregovarati do 22. maja 1992. Mile Ujić, T. 33438–33439 (12. februar 2013.). V. takođe svjedok KDZ606, T. 18317 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

³²¹⁴ Svjedok KDZ606, T. 18267–18268 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica), gdje svjedok upućuje na P3273 (Mapa opštine Rogatica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 81 (pod pečatom).

³²¹⁵ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 84 (pod pečatom).

³²¹⁶ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom).

protjerani.³²¹⁷ Predstavnicima SDS-a su nastojali da podjele SJB i TO i u martu 1992. predstavnici bosanskih Muslimana pristali su na tu podjelu.³²¹⁸ Podjelu policije proveo je Mladen Vasiljević u skladu s naredjenjem iz SAO Romanije i naredjenjima Srpske opštine Rogatica i Kriznog štaba Rogatica.³²¹⁹

961. SJB Rogatica je podijeljen po nacionalnoj osnovi u aprilu 1992., pri čemu su bosanski Srbi organizovali vlastiti SJB i preselili se u drugu zgradu.³²²⁰ Policija bosanskih Muslimana ostala je u istim prostorijama.³²²¹ Policija bosanskih Srba takođe je izvršila izmjene na svojim uniformama, uključujući korištenje ćiriličnog pisma i dodavanje riječi SDS na oznakama.³²²² Vasiljević je postao načelnik SJB-a bosanskih Srba u Rogatici.³²²³

962. Kušić je želio da izvrši napad na Rogaticu i to ga je dovelo u sukob s civilnim vlastima bosanskih Srba; zbog toga su predstavnici civilnih vlasti – Veselinović, Ujić i Batinić – optuženom kolektivno podnijeli ostavku 25. marta 1992.³²²⁴ Bosanski Srbi su se uspaničili zbog tih ostavki i iz

³²¹⁷ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom). Iako je svjedok rekao da su ti policajci tvrdili da je to stav Glavnog odbora SDS-a, Vijeće nije uvjeren da su bili u poziciji da znaju tu informaciju. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom).

³²¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2495; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 72, 77 (pod pečatom). V. takođe D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 6; Milovan Lelek, T. 34373–34374 (27. februar 2013.). Svjedoci odbrane su izjavili da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani shvatili da je podjela opštine najbolje rješenje kako bi se izbjegao oružani sukob i da je ta odluka bila donesena konsenzusom. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; Milovan Lelek, T. 34375 (27. februar 2013.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 12. V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 21; Mile Ujić, T. 33437 (12. februar 2013.); P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 2; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2. Međutim, Vijeće zaključuje da konsenzusni karakter podjele dovode u pitanje uvjerljivi dokazi o tome da su tokom tih pregovora pregovarači, bosanski Muslimani, pristali na podjelu opštine kako bi izbjegli rat i dobili na vremenu da bi se spriječio napad, kao i da su bosanski Muslimani zastrašivani i da je Kušić od kraja 1991. prijetio bosanskim Muslimanima da, ako ne pristanu na podjelu teritorije, neće imati budućnost na tom području i da će biti napadnuti ukoliko ne odu ili ne iskažu lojalnost vlastima bosanskih Srba. [REDIGOVANO].

³²¹⁹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 852–855, 893. Pašić je napustio dužnost policajca onog dana kada je policija podijeljena jer je smatrao da je za Muslimana opasno biti pripadnik redovne policije "u gradu gdje ima dosta naoružanog srpskog življa". Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 854–855, 881, 893.

³²²⁰ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 853–854; činjenica o kojoj je presuđeno 2496; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 9; P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 20; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 23; P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 2–3. V. takođe svjedok KDZ607, T. 18494 (6. septembar 2011.); svjedok KDZ051, T. 19373–19374 (22. septembar 2011.).

³²²¹ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 20. V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 23.

³²²² P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 9; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 853–854.

³²²³ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 9; svjedok KDZ606, T. 18292 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

³²²⁴ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; Tomislav Batinić, T. 33674–33678 (14. februar 2013.); Sveto Veselinović, T. 33878, 33892 (18. februar 2013.); P6105 (Obavještenje o ostavci, 25.

straha su napustili centar grada, uz Kušićevu saglasnost formirana je nova vlast, a imenovanja su potvrđena na sastanku opštinskog odbora SDS-a.³²²⁵

963. U pregovorima između predstavnika bosanskih Srba i bosanskih Muslimana početkom maja 1992. lokalne vođe SDS-a, uključujući Batinića i Milorada Sokolovića, tražile su da se kontrola nad cijelom opštinom preda SDS-u.³²²⁶ Predstavnici bosanskih Muslimana su se usprotivili tom zahtjevu.³²²⁷ Sporazum o podjeli opštine Rogatice na srpsku i muslimansku opštinu postignut je 2. maja 1992. i usvojen na zajedničkoj sjednici Skupštine opštine.³²²⁸ Taj sporazum nije obuhvatio grad Rogaticu i takva odluka nikada nije donesena s obzirom na događaje koji su se desili u opštini.³²²⁹ Dana 18. maja 1992., Skupština Srpske opštine Rogatica poništila je prvobitni sporazum o podjeli opštine, tvrdeći da su bosanski Muslimani izbjegavali nastojanja da se taj sporazum provede.³²³⁰ To se dogodilo dan nakon što su optuženi, Mladić i Krajišnik održali sastanak s predstavnicima opština, uključujući Rogaticu, i razmatrali formiranje države bosanskih Srba u BiH, navodeći da je došlo vrijeme za razgraničenje teritorija između nacionalnih grupa.³²³¹

964. Krizni štab Rogatica je, u dogovoru s komandom TO-a, donio odluku da stanovnici naselja u kojima su živjeli bosanski Muslimani predaju oružje, nakon čega će im biti garantovana sigurnost i bezbjednost.³²³² Kušić i SDS su selima naseljenim bosanskim Muslimanima postavili ultimatum

---

mart 1992.), str. 1; Mile Ujić, T. 33456 (12. februar 2013.). V. takođe P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 3.

³²²⁵ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14; Sveto Veselinović, T. 33878 (18. februar 2013.).

³²²⁶ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 79–80 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2502.

³²²⁷ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 88 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2502.

³²²⁸ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18264 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 22; Mile Ujić, T. 33437 (12. februar 2013.); P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 3. V. takođe Sveto Veselinović, T. 45112–45113 (16. decembar 2013.). Ujić je izjavio da je podjela opštine bila zamišljena tako da obezbijedi da bosanski Srbi i bosanski Muslimani mogu živjeti jedni pored drugih i da oni nisu imali plan da protjeraju bosanske Muslimane. Mile Ujić, T. 33439 (12. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Ujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje tog svjedoka karakterišu nedosljednost, protivrječnosti i evazivnost.

³²²⁹ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 2; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 22.

³²³⁰ P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3.

³²³¹ P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar–28. maj 1992.), str. 349–351; P6254 (Članak novinske agencije Tanjug pod naslovom "Srpski lideri zagovaraju etničko razgraničenje", 17. maj 1992.).

³²³² D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 27, 30; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 66–68, 70, 80, 88 (pod pečatom) (gdje je svjedok naveo da je Milorad Sokolović ponudio da dovede Užički korpus da preuzme kontrolu nad Rogaticom i osigura bezbjednost stanovnika bosanskih Muslimana ako predaju vlast i oružje, ali da to nije prihvaćeno). Predstavnici bosanskih Muslimana nisu vjerovali u ta uvjerenja budući da su preko sredstava javnog informisanja saznavali za događaje na drugim područjima u BiH i strahovali su da će oni u Rogatici doživjeti istu sudbinu. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od

da predaju oružje i iskažu lojalnost u zamjenu za sigurnost i bezbjednost.³²³³ Onima koji se tome nisu povinivali prijetili su protjerivanjem, hapšenjem ili time da će ih zadesiti "ono najgore".³²³⁴ Poslije tih ultimatumata, ljudi u nekim selima predali su oružje.³²³⁵ Batinić je primijetio da su Glavni odbor SDS-a i vojna komanda vršili "ogromni pritisak" kako bi posao bio obavljen.³²³⁶ Predstavnici bosanskih Srba su konačni ultimatum postavili poslije 10. maja 1992., pozvavši sve ljude da iskažu lojalnost SDS-u i vrate oružje jer inače može doći do operacija u opštini Rogatica.³²³⁷ Dana 19. maja 1992., razoružano je muslimansko selo Kukavice, što je stanovnike, bosanske Muslimane, navelo da napuste selo.³²³⁸ U nekim selima, bosanskim Muslimanima su rekli da je moguće da će biti napadnuti, što ih je natjeralo da se sklone u šumu.³²³⁹

(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici

965. Ubistvo Dražena Mihajlovića iz zasjede 22. maja 1992. i odbijanje snaga bosanskih Muslimana da vrate njegovo tijelo doveli su do sukoba.³²⁴⁰ Poslije tog incidenta, i bosanski Srbi i bosanski Muslimani selili su svoje porodice van grada, a to je učinilo i rukovodstvo bosanskih Muslimana, na područja na kojima su bili u većini.³²⁴¹ Pored toga, Krizni štab Rogatica proširen je na petnaestak ljudi i za predsjednika je izabran Sokolović.³²⁴²

---

1. septembra 2011.), par. 77, 80 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ606, T. 18318 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

³²³³ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 66,–68, 70, 80 (pod pečatom); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 27.

³²³⁴ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 70 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2499. V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 55, 85 (pod pečatom).

³²³⁵ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 66–68 (pod pečatom). V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 32.

³²³⁶ **[REDIGOVANO].**

³²³⁷ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 86 (pod pečatom).

³²³⁸ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 89 (pod pečatom). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je u periodu prije napada na Rogaticu u obližnjim selima ubijeno nekoliko bosanskih Muslimana, što je izazvalo paniku među stanovnicima, bosanskim Muslimanima. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 13; svjedok KDZ051, T. 19385–19386 (22. septembar 2011.). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

³²³⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 3.

³²⁴⁰ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 23; Tomislav Batinić, T. 33680, 33696–33698 (14. februar 2013.); D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 14; Milovan Lelek, T. 34383 (27. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 24; Mile Ujić, T. 33437–33439, 33459 (12. februar 2013.). V. takođe D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 9; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15 (gdje svjedok navodi da su pregovori između strana prekinuti nakon tog napada); Sveto Veselinović, T. 33904, 33910–33911 (18. februar 2013.), T. 45104 (16. decembar 2013.); D2965 (Izveštaj Rogatičke brigade, 29. maj 1992.).

³²⁴¹ D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 25.

³²⁴² D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14; D2959 (Rješenje Kriznog štaba Rogatica, 24. maj 1992.); Sveto Veselinović, T. 33879 (18. februar 2013.). Veselinović je takođe imenovan za člana Kriznog štaba Rogatica. D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14.

966. Grad Rogatica se nalazio u dolini i bio je okružen artiljerijskim položajima na kojima su bili bosanski Srbi; otprilike mjesec dana prije napada, izgrađen je put koji je okruživao grad i omogućavao transport artiljerije i oružja.³²⁴³

967. Grad Rogatica je 22. maja 1992. ili približno tog datuma bio napadnut i tokom sedam uzastopnih dana izložen napadima iz artiljerijskog, protivavionskog i pješadijskog naoružanja, pri čemu je artiljerija prevashodno gađala centar grada i naselja s bosanskim Muslimanima, dok dijelovi grada naseljeni bosanskim Srbima nisu granatirani.³²⁴⁴ U tom napadu je uništen veliki dio centra grada.³²⁴⁵ Prije napada, stanovnici bosanski Srbi napustili su područja na kojima su Muslimani bili u većini i premjestili se u srpske dijelove grada, a žene i djeca bosanskih Srba evakuisani su u Srbiju.³²⁴⁶

968. Granatiranje je počelo u podne i dolazilo je s okolnih brda i iz obližnjih sela.³²⁴⁷ Prvog dana, granatiranje je trajalo tri-četiri sata, što je natjeralo bosanske Muslimane da se sklone u podrume i susjedne kuće kada su njihove kuće bile oštećene.³²⁴⁸ Prvi napad je izveden iz minobacača, protivavionskih topova, tenkova, artiljerije i teških mitraljeza.³²⁴⁹ Bilo je sukoba sa snagama bosanskih Muslimana, koje su pružale oružani otpor u gradu u danima poslije prvog granatiranja.³²⁵⁰ Kao što je gore rečeno, grad je bio blokiran.³²⁵¹ Poslije sukoba od 22. maja 1992.,

³²⁴³ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 27–28. Prema riječima svjedoka KDZ051, najbliži artiljerijski položaj bio je udaljen 50-60 metara od njegove kuće i ljude koji su rukovali oružjem s najbližih položaja prepoznao je kao svoje susjede i bivše školske drugove, po nacionalnosti Srbe. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 28.

³²⁴⁴ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 857, 887, 889; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 30, 33–34; svjedok KDZ606, T. 18269 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 90 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2–3.

³²⁴⁵ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 885.

³²⁴⁶ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 889; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 29; svjedok KDZ051, T. 19363 (22. septembar 2011.).

³²⁴⁷ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 30. Vijeće ne smatra da to što optuženi osporava svjedočenje svjedoka KDZ051 u vezi s utvrđivanjem pravca iz kojeg je otvarana vatra dovodi u sumnju istinitost njegovog svjedočenja u vezi s tim pitanjem. Svjedok KDZ051, T. 19393 (22. septembar 2011.).

³²⁴⁸ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 32–33; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3.

³²⁴⁹ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3.

³²⁵⁰ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 95 (pod pečatom); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 25; D3037 (Izveštaj Rogatičke brigade, 9. juni 1992.), str. 2; Milovan Lelek, T. 34436–34437 (27. februar 2013.); D2965 (Izveštaj Rogatičke brigade, 29. maj 1992.). V. takođe Sveto Veselinović, T. 33883, 33885–33886, 33912 (18. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 35; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 18; D2966 (Izveštaj Rogatičke brigade, 23. juni 1992.); P3414 (Izveštaj Rogatičke brigade, 11. juni 1992.), str. 1–2; P5485 (Izveštaj Rogatičke brigade, 15. juni 1992.) (gdje se izvještava da nije bilo značajnije neprijateljske aktivnosti); D2963 (Video-snimak Rogatice). Ali v. svjedok KDZ051, T. 19394–19396 (22. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je stanovništvo Rogatice bilo potpuno nenaoružano).

³²⁵¹ V. par. 958.

srpske snage su preuzele kontrolu nad nekim dijelovima grada, dok je veći dio grada ostao pod kontrolom bosanskih Muslimana.³²⁵²

969. Nakon što je Rogatica granatirana, pripadnici 5. uzičkog korpusa raspoređeni su u Mesićima, a grupa od 300 arkanovaca i pripadnika Belih orlova smještena je u Borikama, spremna da krene u akciju čim to Kušić naredi.³²⁵³ U napadu na Rogaticu učestvovali su i šešeljevci koji su u kasarnu JNA stigli nekoliko sedmica prije napada.³²⁵⁴ U toj operaciji su učestvovali i pripadnici aktivnog i rezervnog sastava policije.³²⁵⁵ Sve naoružane grupe koje su došle u Rogaticu stavljene su pod komandu Rogatičke brigade.³²⁵⁶

970. U danima poslije početnog napada na Rogaticu, srpske snage su ušle u grad i išle od ulice do ulice; tenkovi i oklopni transporteri su svakodnevno ulazili u grad i otvarali vatru na džamije, kuće bosanskih Muslimana i podruma u kojima su se bosanski Muslimani krili.³²⁵⁷ Srpske snage su takođe ubacivale ručne bombe u kuće i zatim u njih provaljivale, otvarajući pritom vatru iz automata, naređivale bosanskim Muslimanima koji su se tu sklonili da izađu napolje i zarobljavale ih.³²⁵⁸ Srpske snage su takođe prskale neke hemikalije u zgrade i ispaljivale zapaljive projekte koji bi zapalili te hemikalije; to je bosanske Muslimane istjeralo iz podruma.³²⁵⁹ Muškarce su odvajali od žena i tjerali da legnu potrbuške, a zatim su ih vojnici udarali nogama, tukli i tražili da predaju

³²⁵² D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 24; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 14; D2912 (Mapa Rogatice); Sveto Veselinović, T. 33911 (18. februar 2013.) (koji je u svjedočenju naveo da su Rogaticu zapravo zauzeli bosanski Muslimani).

³²⁵³ **[REDIGOVANO].**

³²⁵⁴ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5.

³²⁵⁵ P3275 (Izveštaj SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO].**

³²⁵⁶ P3275 (Izveštaj SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1. Batinić je izjavio da pripadnici paravojnih formacija nisu dugo ostali u Rogatici jer "ih niko nije prihvatao". D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 31. Vijeće ne smatra da je Batinićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano s obzirom na to da je sam u svom svjedočenju tvrdio da nikada nije vidio pripadnike paravojnih formacija niti imao kontakt s njima.

³²⁵⁷ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 857–858; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 36; svjedok KDZ051, T. 19363–19364 (22. septembar 2011.).

³²⁵⁸ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 37–38; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 860–863. Pašić je izjavio da je prepoznao glasove i/ili lica muškaraca koji su naredili grupi bosanskih Muslimana da izađu iz skloništa, iako su neki od njih nosili maske, i da su to bili Srbi u maslinastozelenim i tamnoplavim maskirnim uniformama. Jedan od ljudi čiji je identitet naveden bio je Vlado Marković, koji je ranije bio aktivni policajac u Rogatici. Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 862–864; P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.), str. 1. Vijeću su predočeni dokazi o ubijanju bosanskih Muslimana u toku i poslije zauzimanja Rogatice. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 35, 42, 79–82; P3410 (Spisak tijela ekshumiranih u Višegradu tokom 2000.-2001.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 20; svjedok KDZ051, T. 19405–19406 (22. septembar 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 98, 101; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3–4; P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici). Vijeće napominje da se tužilaštvo u Završnom podnesku poziva na to ubijanje i tijela pronađena na ulicama Rogatice. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rogatica, par. 14. Međutim, Vijeće napominje da se optuženi u Prilogu A Optužnici ne tereti za ubijanje koje se dovodi u vezu s Rogaticom.

oružje.³²⁶⁰ Srpske snage su ušle u grad i koristile su bacače plamena da bi zapalile kuće; taj proces je ponavljan od kuće do kuće, sve dok veliki dijelovi grada nisu bili uništeni i dok kuće bosanskih Muslimana nisu bile spaljene.³²⁶¹ Taj obrazac je primjenjivan sve dok srpske snage nisu preuzele punu kontrolu nad gradom.³²⁶² Krajem jula 1992., Rogatica je bila pod kontrolom Rogatičke brigade.³²⁶³ Mnogi bosanski Muslimani su pobjegli i sklonili se na trgu.³²⁶⁴

971. Zauzimanje Rogatice je planirao i proveo SRK, a Mladić je o tome bio obaviješten.³²⁶⁵ Glavni štab je izdao direktivu koja je komandantima korpusa davala "široku mogućnost za samoinicijative" i nalagao im da "uspostav[ljaju] linije", ostavljajući "komandantima korpusa, odnosno komandantima brigada i nižih jedinica da vrše korekcije linija odbrane"; Rogatica je zauzeta jer je bila "duboko u teritoriji koji su kontrolisali Srbi".³²⁶⁶

(D) Napadi na okolna sela

972. Dana 22. maja 1992. ili približno tog datuma, kao i narednih dana, napadnuta su mnoga muslimanska sela u opštini Rogatica i na njih je otvorena vatra.³²⁶⁷ Na primjer, na muslimansko selo Mađer, udaljeno šest kilometara od Rogatice,³²⁶⁸ otvorena je žestoka vatra iz lakog naoružanja

³²⁵⁹ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4.

³²⁶⁰ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 861, 863 (koji je rekao da mu je tom prilikom jedan vojnik prijetio da će ga ubiti i da mu je prislonio nož uz grlo; vojnici su takođe u sklonište ubacili ručnu bombu, koja je nanijela povrede jednom čovjeku koji je odbio da izađe).

³²⁶¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 37–38; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59 (pod pečatom); P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 40 (pod pečatom); P3411 (Fotografija kuće svjedoka KDZ051) (pod pečatom). V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 866 (koji je rekao da je čuo kako je spaljena trećina grada koju su činila područja naseljena pretežno bosanskim Muslimanima).

³²⁶² P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 36; svjedok KDZ051, T. 19363–19364 (22. septembar 2011.).

³²⁶³ P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 14.

³²⁶⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 42; svjedok KDZ051, T. 19405–19406 (22. septembar 2011.).

³²⁶⁵ **[REDIGOVANO]**. Hurko je izjavio da je Furtula naredio napad na Rogaticu. P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 56. Međutim, Vijeću nije jasno na osnovu čega je svjedok znao ko je naredio napad, te se neće osloniti na to svjedočenje pri donošenju zaključka u vezi s tim.

³²⁶⁶ **[REDIGOVANO]**.

³²⁶⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 5; Šefik Hurko, T. 18223 (2. septembar 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 90–91 (pod pečatom). V. takođe D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 27–28; David Harland, T. 2118 (7. maj 2010.). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je selo Živaljevina granatirano još 12. ili 13. maja 1992. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2503. Međutim, Vijeće ne raspolaže dokazima o tome ko je vršio to granatiranje, te se stoga nije uvjerilo da u vezi s tim može da donese zaključak. Lelek je izjavio da srpske snage nisu otvarale vatru na naseljeno područje i da su nastojale da oslobode cestu kako bi izvukle Mihajlovićevo tijelo. Milovan Lelek, T. 34384, 34400–34401, 34403, 34433–34435 (27. februar 2013.). Vijeće zaključuje da ovaj iskaz nije pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je zaključilo da Lelekovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da je Vijeće navodio da pogrešan zaključak.

³²⁶⁸ Šefik Hurko, T. 18223 (2. septembar 2011.).

s okolnih brda.³²⁶⁹ Napadnuta su i okolna sela Kovalj, Vragolovi, Kopljevići, Orahovo, Šljedovići i Čubrići.³²⁷⁰ Poslije tih napada, bosanski Muslimani su iz straha krenuli da napuštaju svoja sela,³²⁷¹ a neki od njih su pobjegli u Žepu i Koziće.³²⁷²

973. Dva-tri dana poslije granatiranja sela, na neka od tih sela izvršeni su i pješadijski napadi.³²⁷³ Kušić je referisao "Vrhovnoj komandi" SrRBiH da su 22. maja 1992. napadnuta sela u opštini Rogatica za koja je navedeno da predstavljaju "neprijateljska uporišta" i da je neprijatelj "razbijen uz gubitke i ranjenike".³²⁷⁴ Sela koja su predala svoje naoružanje nisu bila granatirana.³²⁷⁵ Dana 23. maja 1992., Kušić je naredio jedinicama da zadrže položaje i da izvrše "čišćenje" u selima s mješovitim stanovništvom,³²⁷⁶ a svim jedinicama naredio je "uništavanje, bez oklijevanja, žive sile" i "dejstva iz sveg raspoloživog oružja".³²⁷⁷

974. Kada su predstavnici bosanskih Muslimana zatražili da se obustave napadi na naselja bosanskih Muslimana, rečeno im je da se napadi mogu obustaviti samo ako do određenog roka bude predato oružje.³²⁷⁸ Poslije tih razgovora, napadi su intenzivirani i kuće bosanskih Muslimana

³²⁶⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 3; Šefik Hurko, T. 18344 (5. septembar 2011.).

³²⁷⁰ Šefik Hurko, T. 18223 (2. septembar 2011.); Šefik Hurko, T. 18344 (5. septembar 2011.).

³²⁷¹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 11 (pod pečatom).

³²⁷² Svjedok KDZ606, T. 18271 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 91–92 (pod pečatom). Svjedok KDZ606 je takođe svjedočio o ubijanju seljana u toku tih napada. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

³²⁷³ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 92 (pod pečatom).

³²⁷⁴ P3265 (Izveštaj Rogatičkog bataljona, 23. maj 1992.), str. 1. [REDIGOVANO]; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 14. V. takođe Mile Ujić, T. 33460 (12. februar 2013.); Sveto Veselinović, T. 45106–45107 (16. decembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je vojska napala sela u kojima su bile snage bosanskih Muslimana); P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 3. Svjedoci tužilaštva su osporili taj izvještaj i u svojim svjedočenjima su naveli da u tim selima nije bilo neprijateljskih uporišta, već samo civila; ipak, oni su priznali da je bilo nekih naoružanih civila koji su branili svoje domove. P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 4; Šefik Hurko, T. 18224 (2. septembar 2011.), T. 18343–18344, 18358 (5. septembar 2011.); svjedok KDZ606, T. 18270 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je u tim selima bilo i pojedinaca iz rezervnog sastava policije); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 31, 38–39; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59 (pod pečatom). Pošto je uzelo u obzir ukupne okolnosti, posebno koliko je vremena srpskim snagama bilo potrebno da zauzmu područje Rogatice, Vijeće smatra da dokazi o tome da nije bilo oružanog otpora nisu vjerodostojni.

³²⁷⁵ [REDIGOVANO].

³²⁷⁶ [REDIGOVANO].

³²⁷⁷ P3274 (Naredenje Rajka Kušića, 23. maj 1992.), str. 1. [REDIGOVANO].

³²⁷⁸ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 97 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli sljedeće: (i) da su sela napadana samo poslije provokacija i napada na sela bosanskih Srba; (ii) da su smatrana vojnim ciljevima ako je iz njih otvarana vatra; (iii) da je od sela bosanskih Muslimana najprije traženo da predaju oružje, a tek kada bi to odbila, srpske snage su ih napadale i zauzimale; (iv) da su seljani bili upozoreni na moguće napade i da je samo vrlo mali broj ljudi ostao u selima. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 30; Mile Ujić, T. 33461, 33466–33467 (12. februar 2013.); D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 9; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 6, 14. Iako prihvata da je bilo zahtjeva da se sela razoružaju prije napada srpskih snaga, Vijeće ne smatra da je ostatak ovog svjedočenja pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u

paljene su, između ostalog, u sljedećim selima: Bjelogorcima, Pašića Kuli, Šljedovićima, Ovlagijama, Seljanima, Živaljevićima, Kovanju, Lepenici, Krameru, Tičijaku, Maloj Žepi i Biljinom Polju.³²⁷⁹

975. Bosanski Muslimani su predstavljali manjinu u selu Seljani, gdje je lokalna fiskulturna dvorana pretvorena u kasarnu koju su koristili lokalni bosanski Srbi i pripadnici Belih orlova.³²⁸⁰ Na kuće bosanskih Muslimana otvorena je vatra iz pješadijskog naoružanja.³²⁸¹ Tokom granatiranja, Armin Baždar i njegova porodica sklonili su se u šumu; njegovom ocu je jedan prijatelj, bosanski Srbin, rekao da su muškarci i žene, Muslimani, pohapšeni i da su muškarci, bosanski Muslimani, odvedeni u pravcu Pješevice.³²⁸² U tom selu nije bilo vojnih objekata.³²⁸³

976. Tokom nekoliko dana poslije napada na Seljane, pripadnici srpskih snaga koji su nosili maskirne uniforme, crvene beretke i oznake SDS-a i koji su imali automatsko oružje, išli su od kuće do kuće i naređivali bosanskim Muslimanima da se usele kod svojih porodica i žive zajedno kako bi mogli da ih bolje kontrolišu.³²⁸⁴ Uslijed toga, četiri-pet porodica koje su brojale oko 20 članova živjele su zajedno; srpske snage su patrolirale tim područjem i držale ih "pod kontrolom".³²⁸⁵ Do avgusta 1992., oni su "držani u nekoj vrsti kućnog pritvora", nije im bilo dozvoljeno da odlaze na posao niti da kupuju hranu i jedino su smjeli da hrane stoku.³²⁸⁶ U selu su

---

vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu nedosljednosti, protivrječnosti i evazivnost, kao i pokazatelji da neki od njih nisu bili iskreni u svojim svjedočenjima o ovom pitanju.

³²⁷⁹ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 97 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3; Armin Baždar, T. 18381 (5. septembar 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 55 (gdje svjedok navodi da je čuo kako su neki vojnici rekli da je napade na neka sela predvodio Mile Ujić). Vijeću su takođe predloženi dokazi o ubijanju civila tokom tih napada, ali se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. V. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 97 (pod pečatom); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 11 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3; P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici). V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rogatica, par. 14.

³²⁸⁰ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

³²⁸¹ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3 (gdje je svjedok izjavio i da je jedan bosanski Musliman ubijen u napadu); Armin Baždar, T. 18381 (5. septembar 2011.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. Lelek je naveo da je selo Seljani imalo većinsko srpsko stanovništvo i da nije napadnuto. Milovan Lelek, T. 34428 (27. februar 2013.). Iako Vijeće prihvata da su Seljani imali većinsko srpsko stanovništvo, ono se nije uvjerilo u pouzdanost Lelekovog svjedočenja da selo nije bilo napadnuto. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu Baždarevo vjerodostojno svjedočenje o napadu na selo, a takođe je uzelo u obzir da Lelekov svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da je Vijeće navodio na pogrešan zaključak.

³²⁸² P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

³²⁸³ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

³²⁸⁴ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

³²⁸⁵ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18392 (5. septembar 2011.).

³²⁸⁶ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18392–18393 (5. septembar 2011.).

viđeni pripadnici Belih orlova i na osnovu njihovog govora zaključeno je da su iz Srbije.³²⁸⁷ U periodu od maja do avgusta 1992., zapaljeno je nekoliko kuća bosanskih Muslimana.³²⁸⁸

977. Srpske snage su 2. avgusta 1992. granatirale sela Kramer Selo, Kozarde, Dobrašinu i Borovsko, što je natjeralo bosanske Muslimane da pobjegnu.³²⁸⁹

(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice

978. Veselinović je ušao u Rogaticu pet-šest dana nakon njenog zauzimanja i bio je predsjednik komisije koju je formirao Krizni štab Rogatica sa zadatkom da pronade smještaj i pomogne izbjeglicama i da se stara o sigurnosti napuštene imovine.³²⁹⁰ Komisija je preduzela mjere kako bi se regulisalo neovlašteno useljenje u napuštene kuće. Međutim, srpske izbjeglice su u grupama stigle u avgustu 1992. i, nakon što je Biljana Plavšić došla u Rogaticu i zatražila da se izbjeglice smjeste u gradu, ljudi su se uselili u napuštene kuće i počeli da odnose pokućstvo.³²⁹¹

979. Dana 1. avgusta 1992., Kušić je, kao komandant Rogatičke brigade, izdao naređenje za sprečavanje nezakonitog korištenja i uništavanja "ratnog plijena" i zatražio da se podnesu krivične prijave protiv lica koja ne budu poštovala to naređenje.³²⁹² Na sjednici Skupštine Srpske opštine Rogatica održanoj 19. avgusta 1992. zabranjena je dalja podjela tih napuštenih kuća kao privremenog smještaja.³²⁹³ Izvršni odbor je takođe preduzeo mjere kako bi riješio pitanje neovlaštenog korištenja napuštenih kuća.³²⁹⁴

³²⁸⁷ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3; Armin Baždar, T. 18393–18394 (5. septembar 2011.).

³²⁸⁸ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4.

³²⁸⁹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 12, 55 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18493 (6. septembar 2011.); P3292 (Izveštaj Komande SRK-a, 3. avgust 1992.), str. 1; Mile Ujić, T. 33466–33467 (12. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 30. Iako su Vijeću predloženi dokazi o ubijanju u Kramer Selu. P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 55 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18510 (7. septembar 2011.); P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 3–4. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

³²⁹⁰ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15–16; D2960 (Odluka Kriznog štaba Rogatica, 30. maj 1992.); D2962 (Odluka Izvršnog odbora Rogatica, 11. juli 1992.); D2956 (Izveštaj Izvršnog odbora Rogatica, april 1993.); Sveto Veselinović, T. 33880, 33882–33884 (18. februar 2013.).

³²⁹¹ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 16; D2956 (Izveštaj Izvršnog odbora Rogatica, april 1993.); Sveto Veselinović, T. 33887–33889 (18. februar 2013.). V. takođe P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 27; D2964 (Video-snimak izbjeglica u Rogatici).

³²⁹² P3282 (Naređenje SRK-a, 1. avgust 1992.), str. 1–2.

³²⁹³ P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 28, 31–32. V. takođe P3282 (Naređenje SRK-a, 1. avgust 1992.), str. 1–2.

³²⁹⁴ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 27. V. takođe P3407 (Izveštaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 11–12, 14, 17–18, 24, 31–32; svjedok KDZ051, T. 19357–19358 (22. septembar 2011.).

980. Dana 23. novembra 1992., Batinić je poslao dopis SJB-u Rogatica i zatražio njihovo puno angažovanje na održavanju javnog reda i mira kako bi se stvorili uslovi za normalan život i rad organa vlasti, uključujući sprečavanje nezakonitog otuđivanja imovine, bespravnog zauzimanja stanova i poslovnih prostora, te da bi se obezbijedila lična sigurnost građana.³²⁹⁵

(F) Zatočenički objekti u Rogatici

(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici

981. U Optužnici se navodi da je srednja škola "Veljko Vlahović" korištena kao zatočenički objekt barem u periodu od 1. maja do 31. septembra 1992.³²⁹⁶

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

982. Srednja škola "Veljko Vlahović" se nalazila u dijelu Rogatice koji su držali bosanski Srbi.³²⁹⁷ Poslije granatiranja Rogatice koje je počelo 22. maja 1992., bosanski Muslimani su bili zatočeni u toj školi u trajanju do tri i po mjeseca.³²⁹⁸ Tokom prvog mjeseca, u školi se nalazilo oko 400 ljudi i u toj grupi je bilo samo 70 do 90 muškaraca.³²⁹⁹ Poslije toga, u školu je stiglo mnogo novih zatočenika i broj zatočenih ljudi porastao je na 1.100.³³⁰⁰ Svi zatočenici u školi bili su bosanski Muslimani, osim dvije bosanske Srkinje koje su bile udate za bosanske Muslimane i jednu srpsku porodicu čiji sinovi nisu željeli da se bore u vojsci.³³⁰¹

983. Nekoliko dana poslije napada na Rogaticu 22. maja 1992., stanovnicima bosanskim Muslimanima naređeno je preko razglasa da se okupe na trgu u centru grada, gdje je grupa naoružanih vojnika, bosanskih Srba, tražila da potpišu izjavu o lojalnosti ili da vlastima bosanskih Srba predaju dokumente i pređu u školu radi lične sigurnosti.³³⁰² U toj grupi vojnika bili su i jedan

³²⁹⁵ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 27–28; D2931 (Upozorenje Skupštine opštine Rogatica, 23. novembar 1992.); Tomislav Batinić, T. 33684 (14. februar 2013.).

³²⁹⁶ U Optužnici je prvobitno navedeno da je to zatočenje trajalo barem do 31. avgusta 1992., ali je taj period produžen barem do septembra 1992. V. Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73bis, Dodatak B, str. 65.

³²⁹⁷ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 52–53; P3412 (Dvije fotografije srednje škole "Veljko Vlahović"); P6157 (Mapa Rogatice).

³²⁹⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 2506, 2508, 2510. V. takođe P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 41; P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 12–20; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; D2914 (Odgovor 1. podrinske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.).

³²⁹⁹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 65.

³³⁰⁰ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 65.

³³⁰¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54, 58.

³³⁰² Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 858–860, 884, 896; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 43, 50; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 42 (pod pečatom) (gdje svjedok navodi da je sam Rajko Kušić koristio megafon i pozvao ljude da se predaju, da bi zatm bili odvedeni u srednju školu "Veljko Vlahović"); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3 (gdje svjedok navodi da je Žika

kapetan u uniformi regularne JNA i sedam-osam lica u maskirnim uniformama.³³⁰³ Poslije tog obavještenja, najmanje 200 do 300 nenaoružanih bosanskih Muslimana okupilo se na gradskom trgu.³³⁰⁴

984. Živojinu Novakoviću, vojniku VRS-a, rekli su da je srednja škola "Veljko Vlahović" suviše mala da bi se u njoj mogla smjestiti tako velika grupa ljudi, pa mu je naloženo da oslobodi bosanske Muslimane pošto su srpske snage već imale kontrolu nad gradom.³³⁰⁵ Nakon što je obavio razgovor preko radio-veze, Novaković je rekao da to nije moguće i da će "grad biti očišćen", da svi bosanski Muslimani moraju otići u školu, da će "svako ko bude zatečen u gradu biti ubijen" i da je dobio naređenje da sve bosanske Muslimane treba odvesti u školu.³³⁰⁶ Novaković je bosanskim Muslimanima rekao da će u školi morati da ostanu samo nekoliko dana dok se situacija ne smiri i da svi moraju tamo otići "da bi izbjegli čišćenje".³³⁰⁷

985. Poslije toga, srpski policajci i vojnici u maslinastozelenim maskirnim uniformama ulazili su u kuće i izvodili one koji nisu postupili po naređenju da odu u školu.³³⁰⁸ Tom prilikom su muškarce tukli,³³⁰⁹ a bosanske Muslimane, uključujući žene i djecu koji su zarobljeni u skloništim, odvodili su u školu i tamo ih držali nekoliko dana.³³¹⁰ Početkom juna 1992., grupa od 200-300 ljudi predala se u školi kada je područje na kojem su se nalazili granatirano.³³¹¹ Po dolasku, shvatili su da se u školi već nalazi 100 ljudi i da dva zatočenika prave spisak zatočenika.³³¹² Dana 11. juna 1992., komanda Rogatičke brigade izvijestila je da svakoga dana pristiže veliki broj civila, bosanskih

---

Novaković bio jedan od ljudi koji su preko megafona pozivali bosanske Muslimane da izađu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2504.

³³⁰³ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 859–860, 884; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 43, 46 (gdje svjedok navodi da je Živojin Novaković, koji je predstavljao VRS, pozivao bosanske Muslimane da se predaju i idu u školu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2504.

³³⁰⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 64. Vijeću su predočeni drugi dokazi o tome da se na gradskom trgu okupilo od 2.000 do 3.000 bosanskih Muslimana. V. takođe svjedok KDZ051, T. 19404 (22. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2504; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 40. Međutim, Vijeće smatra da se taj broj ne podudara s dokazima o prvobitnom broju bosanskih Muslimana koji su okupljeni i zatočeni u srednjoj školi "Veljko Vlahović".

³³⁰⁵ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 46; svjedok KDZ051, T. 19404 (22. septembar 2011.).

³³⁰⁶ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 46. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2504.

³³⁰⁷ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 46; svjedok KDZ051, T. 19404–19405 (22. septembar 2011.).

³³⁰⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2505.

³³⁰⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2505.

³³¹⁰ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 864 (gdje je svjedok izjavio da je znao da su u školi, pored dvije muslimanske porodice, već bile jedna srpska porodica i "jedna mješovita").

³³¹¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 48–49.

³³¹² P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 51.

Muslimana, i da se "smeštava" u školu.³³¹³ Vijeće zaključuje da navod da su civili, bosanski Muslimani, tražili "smještaj" u školi predstavlja pogrešnu karakterizaciju situacije i da su ljudi koji su se nalazili u tom objektu u njemu bili zatočeni.³³¹⁴ Početkom avgusta 1992., lokalni vojnici, bosanski Srbi, nastavili su da ulaze u kuće bosanskih Muslimana i da šalju grupe bosanskih Muslimana u školu.³³¹⁵ Sredinom avgusta 1992., srpske snage su ušle u selo Mađer, a bosanski Muslimani su pohapšeni i odvedeni u zatočeničke objekte, uključujući školu.³³¹⁶

986. Stražari u školi bili su srpski policajci, pripadnici paravojsnih jedinica i vojnici.³³¹⁷ Škola je funkcionisala pod komandom Kušića.³³¹⁸ Kušić je obišao školu u nekoliko prilika i zatočeni su ga

³³¹³ P3414 (Izveštaj Rogatičke brigade, 11. juni 1992.), str. 1. Rogatička brigada je 15. juna 1992. takođe izvijestila komandu SRK-a da veliki broj bosanskih Muslimana (uglavnom žena i djece) pristiže svakodnevno u grad i da ih smještaju u srednju školu. P5485 (Izveštaj Rogatičke brigade, 15. juni 1992.).

³³¹⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 39; svjedok KDZ051, T. 19397–19398 (22. septembar 2011.). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli sljedeće: (i) do avgusta 1992. kroz školu nije prošlo više od 200 do 250 ljudi; (ii) ljudi u školi nisu bili tretirani kao zatočeni; (iii) ljudi nisu dovođeni u školu silom i od stanovnika bosanskih Muslimana koji su ostali u gradu i iskazali lojalnost, a nisu bili voljni da se bore, zatraženo je da odu u školu; (iv) škola je bila sklonište ili bezbjedno mjesto korišteno da se ljudi zaštite od ubistava i maltretiranja, i u njoj se moglo smjestiti 1.100 ljudi; (v) škola je korištena kao prihvatni centar do avgusta 1992., kada su ljude pitali da li žele da ostanu u Rogatici ili žele da promijene mjesto boravka, nakon čega su ih slali na željenu lokaciju; (vi) civilne vlasti su zatražile od Brigade da postupa u skladu s međunarodnim konvencijama; (vii) nakon što je Rogatica "oslobođena" krajem jula 1992., bosanski Muslimani koji su se nalazili u školi mogli su da odu svojim kućama i uzmu stvari koje su tamo preostale, ali se oni nisu usudili da odu jer su još vođene borbe zbog snaga bosanskih Muslimana; i (viii) civilna policija je bila u školi i sprečavala je da bilo ko uđe u kompleks i maltretira civilno stanovništvo. Milovan Lelek, T. 34384–34390, 34428–34429 (27. februar 2013.); D3035 (Borbeni izvještaj Rogatičke brigade, 12. juni 1992.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 25, 27, 41–43; Mile Ujić, T. 33461–33462, 33465, 33468, 33476–33480 (12. februar 2013.); D2914 (Odgovor 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 1; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 16; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 18; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 24–25, 31; Tomislav Batinić, T. 33682–33684, 33702–33703 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da su ti dokazi vjerodostojni uzimajući u obzir pouzdane iskaze zatočenika koji su dati iz prve ruke. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu nedosljednosti, protivrječnosti i evazivnost, i pokazatelji da neki od njih nisu bili iskreni u svom svjedočenju. Konkretnije, Vijeće je primjetilo da nije jasno kako je Lelek mogao da svjedoči o tim pitanjima s obzirom na njegovo vlastito priznanje da tokom relevantnog perioda uopšte nije ulazio u taj objekt. Milovan Lelek, T. 34389 (27. februar 2013.). Vijeće je takođe zaključilo da Lelekov svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da je Vijeće navodio na pogrešan zaključak. Vijeće je takođe ukazalo na nedosljednosti u Ujićevom svjedočenju u vezi sa školom, te se ne može osloniti na njegovo svjedočenje o tom pitanju. Vijeće je takođe napomenulo da je Batinić izbjegavao da odgovori na pitanja koja su se odnosila na školu, te smatra da njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem nije pouzdano.

³³¹⁵ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18394 (5. septembar 2011.).

³³¹⁶ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 6–7, 14 (gdje navodi da je, po dolasku, zatočen sa još 35–40 muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana); Šefik Hurko, T. 18226 (2. septembar 2011.), T. 18347–18350, 18356 (5. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da nije bio pripadnik nijedne vojne jedinice, već da je pripadao radnom vodu koji je kopao rovove i ceste i da je na potvrdi koju je dobio poslije rata kategorizovan kao civilna žrtva rata). V. takođe P3266 (Izveštaj 2. romanijske motorizovane brigade, 15. avgust 1992.) (u kojem se izvještava o borbenim dejstvima u blizini Madera tog dana).

³³¹⁷ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54, 56; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2508. To je obuhvatalo i vojnike bosanske Srbe koji su nosili maskirne uniforme i imali oznake SDS-a. P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382, 18393–18394 (5. septembar 2011.).

³³¹⁸ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 56, 62, 68, 89; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 42 (pod pečatom).

moralni oslovljavati s "vojvoda".³³¹⁹ Kušić se rugao nekim zatočenim mladićima govoreći da će ih mobilisati da "bran[e] srpstvo".³³²⁰ Tokom jednog od svojih obilazaka, Kušić se obratio grupi od oko 200 zatočenika i rekao im da ne saraduju dovoljno, da mora da ispuni rok koji mu je postavljen s Pala i da "kasni[...] s čišćenjem Rogatice", što bi moglo stvoriti probleme kada se od njega bude tražilo da referiše rukovodstvu na Palama.³³²¹

987. Među pripadnicima paravojnih formacija u školi bio je čovjek s nadimkom Noka, koji je bio arkanovac, kao i drugi koji su govorili ekavicom.³³²² SJB Rogatica je u avgustu 1992. izvjestio da ima problema u vezi s postupanjem prema ljudima u školi i da ni vojska ni civilne vlasti ne žele preuzeti odgovornost.³³²³ Zatočenici nisu imali slobodu da odu, budući da su stražari bili raspoređeni na terenu oko škole, a vojnici su se nalazili kod mitraljeskog gnijezda blizu zgrade.³³²⁴ Vrata škole bila su "vezana debelim lancem" i zatočenici su upozoreni da su na cijelom području oko škole postavljene mine u slučaju da neko pokuša pobjeći kroz prozor.³³²⁵ U školu nije mogao ući niko osim onih koje bi uveli vojnici ili pripadnici paravojnih formacija.³³²⁶

988. Batinić je jednom obišao školu i, kada ga je jedan zatočenik pitao šta će se s njima desiti, rekao mu je da je prekasno, da će sve biti uništeno i da će svi zatočenici biti pobijeni.³³²⁷

³³¹⁹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 89; svjedok KDZ051, T. 19358, 19402 (22. septembar 2011.).

³³²⁰ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 89; svjedok KDZ051, T. 19415–19416 (22. septembar 2011.).

³³²¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 90–91; svjedok KDZ051, T. 19415 (22. septembar 2011.).

³³²² P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 56. Iako je svjedok KDZ051 takođe rekao da su te osobe bile pod Kušićevom direktnom kontrolom i da su pripadnici regularne policije i vojske saradivali s pripadnicima paravojnih formacija, nije jasno na osnovu čega je svjedok došao do tog zaključka. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 56. Vijeće se nije uvjerilo da se može osloniti samo na to svjedočenje da bi donijelo zaključak o tom pitanju.

³³²³ P3275 (Izveštaj SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1.

³³²⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2507. Lelek je osporio tu činjenicu o kojoj je presuđeno. Milovan Lelek, T. 34390–34391 (27. februar 2013.). Međutim, Vijeće smatra da ovo svjedočenje nije pouzdano s obzirom na to da je Lelek priznao da nije ulazio u školu i da nikada nije razgovarao ni sa jednim bosanskim Muslimanom koji je bio u školi, iako je svjedočio o uslovima u tom objektu. Njemu je takođe predočena ranija izjava u kojoj je negirao da ima bilo kakva saznanja o tom objektu. V. Milovan Lelek, T. 34391, 34405–34409 (27. februar 2013.); P6151 (Službena zabilješka CJB-a Sarajevo, 17. juni 2004.), str. 2.

³³²⁵ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2507.

³³²⁶ Svjedok KDZ051, T. 19409 (22. septembar 2011.).

³³²⁷ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 93; svjedok KDZ051, T. 19358, 19416 (22. septembar 2011.).

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

989. Ljudi su bili zatočeni u učionicama u užasnim uslovima.³³²⁸ Neki zatočeniци nisu danima dobijali ništa za jelo, a kada je hrana obezbjeđivana, bila je ograničena.³³²⁹ Uslovi za ishranu i pranje bili su "krajnje neadekvatni", a uslovi za spavanje nisu ni postojali budući da je više od 40 ljudi, uključujući žene i djecu, spavalo u jednoj prostoriji.³³³⁰ Zatočeniци su imali ograničen pristup vodi; na primjer, jedan zatočeničnik je uspio da se opere samo jednom za tri i po mjeseca koliko je bio zatočen u školi.³³³¹ Zatočenicima je oduziman nakit.³³³² Stražari su takođe prisiljavali zatočeničnike da potpišu dokument u kojem je pisalo da su "dobrovoljno prešli na srpsku pravoslavnu vjeru".³³³³ Srpski policajci i naoružana lica u uniformama koja su dolazila u objekt podvrgavali su zatočeničnike "jakom mentalnom i fizičkom maltretiranju".³³³⁴ Zatočeničnike su odvodili na treći kat i u podrum, gdje su ih ispitivali i mučili kliještima za žicu.³³³⁵

990. Noću bi vojnici udarali po zidovima i nasilno otvarali vrata, uperili bi baterijske lampe u lica zatočeničnika, nasumično birali žene i djevojke i govorili im da ih vode na ispitivanje, ali su ih zapravo odvodili da ih siluju.³³³⁶ Ostali zatočeniци su čuli žene i djevojke kako dozivaju

³³²⁸ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4. Batinić je pak izjavio da mu je, nakon što se vratio u grad, prioritet bio da obiđe školu, te da je, prilikom obilaska, razgovarao s ljudima i podijelio im cigarete i da je čuo da dobijaju hranu i da su tamo sigurni. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 26; Tomislav Batinić, T. 33682 (14. februar 2013.). Vijeće zaključuje da Batinićevo svjedočenje u vezi sa školom karakteriše protivrječnosti budući da je najprije tvrdio da nikada nije čuo da je Komanda Brigade odvodila civile, bosanske Muslimane, iz njihovih sela i slala ih u školu, ali kada su mu predloženi dokumenti koji pokazuju da ga je Komanda Brigade ipak obavijestila, priznao je da se sjeća tih dopisa, ali je negirao da su im civilne vlasti naredile da to urade. Batinićev pokušaj da distancira civilne vlasti od tih događaja u suprotnosti je s dokumentom koji pokazuje da su civili razdvajani od "ekstremnog dijela bojovnika" i sakupljeni u školi uz saglasnost Skupštine opštine Rogatica. Tomislav Batinić, T. 33683–33685 (14. februar 2013.); D2914 (Odgovor 1. podrinske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.). Uzimajući u obzir te protivrječnosti, Vijeće se ne može osloniti na Batinićevo svjedočenje u vezi s događajima u školi.

³³²⁹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 59. Ujić je izjavio da su zatočeniци dobijali tri obroka dnevno koja su na centralnom mjestu pripremana za vojsku, izbjeglice i ljude u školi. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 27–28. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano s obzirom na to da je ovaj svjedok samo jednom obišao školu i da je u njegovom svjedočenju o prirodi škole bilo nedosljednosti.

³³³⁰ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 59.

³³³¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 59.

³³³² P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 57.

³³³³ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 57.

³³³⁴ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 51, 67; v. činjenice o kojima je presuđeno 2509, 2510. Ujić je izjavio da, kada je obišao školu i razgovarao sa zatočenicima, nije čuo pritužbe na ponašanje policije niti da ljude odvođe i ubijaju. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 28. Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje pouzdano i da ima značaj s obzirom na to da je Ujić obišao školu samo u jednoj prilici, a nije jasno ni kada je tamo otišao i sa koliko ljudi je razgovarao o tome kako se postupa prema njima. Vijeće takođe zaključuje da u njegovom svjedočenju u vezi sa školom ima nedosljednosti.

³³³⁵ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 67, 76 (gdje je svjedok rekao da ga je tukao jedan od arkanovaca); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2509; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 865 (gdje je svjedok izjavio da su vojnici nosili uniforme maslinastozelene boje i "uniforme koje je koristila srpska policija").

³³³⁶ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 70–71 (gdje svjedok navodi imena vojnika koji su odvodili žene iz objekta). U toj grupi su bili pripadnici SJB-a kao što su Mladen Kojić i Vlado Marković.

upomoć.³³³⁷ Policajci i vojnici koji su čuvali logor gotovo svake noći u periodu od dva i po mjeseca iz učionica su izvodili žene i djevojčice, od kojih su najmlađe imale samo sedam godina, kao i jednog trinaestogodišnjeg dječaka, i silovali ih.³³³⁸ Neke žene su takođe odvodili iz škole u stanove u drugim dijelovima grada, gdje su ih takođe silovali.³³³⁹

991. Kada je odvedena rođaka jednog zatočenika, on je pokušao da je prati, ali nije uspio. Kasnije su ga dvojica muškaraca odvela u podrum i pokazala mu gdje je ona bila silovana.³³⁴⁰ Tog zatočenika su gotovo svakoga dana odvodili u podrum i tamo je vidio lance za stoku koji su tu korišteni, kao i tragove krvi, a osjećao se i "smrad sperme i znoja".³³⁴¹ Njega su takođe silovali dvije i po sedmice nakon što je zatočen; odvodili su ga u podrum najmanje 30 puta i u gotovo svakoj prilici silovali.³³⁴² Vezivali su ga za sto, vrijeđali, koristili su kliješta da ga maltretiraju i silovali ga uz pomoć policijskih palica i sličnih predmeta.³³⁴³

992. Nekima od zatočenika u školi bilo je naređeno da rade; oni su kopali rovove, skupljali smeće, nosili municiju, pravili mitraljeska gnijezda i pokopavali leševe.³³⁴⁴ Zatočenike koji nisu dovoljno brzo radili ili koji nisu radili ono što im je rečeno tukli su, vrijeđali ih i prijetili im.³³⁴⁵ Kada je protivtenkovska mina pogodila jedan tenk bosanskih Srba, ubila vozača i ranila druge vojnike, Kušić je došao u školu s vojnicima i odveo četiri-pet bosanskih Muslimana koji su "odvedeni [...] da služe kao neka vrsta živog štita srpskim vojnicima tako da bi ovi mogli izvući svoje mrtve i ranjene iz tenka".³³⁴⁶

3337 P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.); činjenice o kojima je presuđeno 2509 (gdje se navode imena stražara koji su odgovorni za silovanje zatočenih bosanskih Muslimanki), 2510.

P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 70; P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 77 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4.

3338 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 69–71; P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 73, 77 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2509; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4. V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 865; svjedok KDZ051, T. 19364, 19417–19418 (22. septembar 2011.).

3339 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 69–70. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2509.

3340 **[REDIGOVANO].**

3341 **[REDIGOVANO].**

3342 **[REDIGOVANO].**

3343 **[REDIGOVANO].**

3344 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 78; svjedok KDZ051, T. 19417–19418 (22. septembar 2011.); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4.

3345 P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 78 (pod pečatom).

3346 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 85; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4.

993. Krajem juna 1992., grupu od 200 do 300 ljudi izveli su iz škole, ukrkali u autobuse i kamione i rekli im da ih vode na muslimansku teritoriju.³³⁴⁷ Sprovodila ih je policija bosanskih Srba.³³⁴⁸ Konvoj su zaustavili lokalni bosanski Srbi i pripadnici Belih orlova, koji su muškarce od 16 do 65 godina odvojili od žena i djece.³³⁴⁹ Žene i djeca su odvezeni iz opštine, dok su muškarci na kraju odvedeni u zatočeničke objekte u drugim opštinama, uključujući logor Sušica u Vlasenici,³³⁵⁰ logor Batković u Bijeljini³³⁵¹ i zatvor Kula na Ilidži.³³⁵² Žene i djecu su ukrkali u autobuse i kamione "kao stoku" i odvezli na Hrešu, gdje su kasnije razmijenjeni.³³⁵³ Dana 16. avgusta 1992., osoba koja se prezivala Kojić i bila iz MUP-a bosanskih Srba došla je u školu i naredila da svi "lojalni" Muslimani budu pušteni na slobodu, a da svi ostali trebaju biti odvedeni u logor Rasadnik, nakon čega su neke porodice oslobođene.³³⁵⁴

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

994. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su civili nesrpske nacionalnosti, uključujući žene i djecu iz Rogatice, odvedeni i zatočeni u srednjoj školi "Veljko Vlahović" barem od maja 1992. do avgusta 1992. Zatočnici su držani u lošim uslovima, koji su podrazumijevali neodgovarajuću ishranu, pretrpane prostorije i ograničen pristup vodi. Zatočnici su podvrgavani premlaćivanju i mentalnom zlostavljanju i bili su prisiljeni da rade na linijama fronta. I zatočeni muškarci i zatočene žene bili su podvrgavani seksualnom nasilju.

(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici

995. U Optužnici se navodi ubijanje više ljudi izvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović" u periodu od juna do septembra 1992.

³³⁴⁷ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 66; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 867–869.

³³⁴⁸ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 868–869.

³³⁴⁹ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 868–869; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18393–18395 (5. septembar 2011.).

³³⁵⁰ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 868–869. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 53.

³³⁵¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 66; svjedok KDZ051, T. 19407 (22. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2251.

³³⁵² Svjedok KDZ239, T. 18922–18923 (15. septembar 2011.).

³³⁵³ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382 (5. septembar 2011.); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4. V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 13.

³³⁵⁴ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 21; Šefik Hurko, T. 18233–18234 (2. septembar 2011.), T. 18368 (5. septembar 2011.). V. takođe P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 99.

996. U periodu od juna do septembra 1992., zatočene muškarce su u grupama izvodili iz škole i odvodili na jednu lokaciju iza škole, poslije čega bi se začula pucnjava, a zatočenici se ne bi vratili.³³⁵⁵ Nakon što je mnogo zatočenika nestalo iz škole, onima koji su ostali rekli su da će svi biti pobijeni i da će svi nestati.³³⁵⁶

997. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u periodu od juna do septembra 1992. ubile više muškaraca izvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović".

(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici

998. U Optužnici se navodi da je garaža Novice Andrića korištena kao zatočenički objekt 14. avgusta 1992. ili približno tog datuma.

999. Garaža Novice Andrića nalazila se u selu Kosovo, oko četiri kilometra od sela Mađer, i korištena je kao mjesto zatočenja.³³⁵⁷ Dana 14. avgusta 1992., četiri vojnika, bosanska Srbina, uhapsila su u selu Mađer Šefika Hurka, njegovu majku, oca i rođaka i odvela ih u garažu Novice Andrića.³³⁵⁸ Tamo je bila velika grupa naoružanih muškaraca u uniformama, koji su navedeni kao "četnici".³³⁵⁹ Ti ljudi su imali brade i kokarde, kao i oznake s lobanjom i ukrštenim kostima.³³⁶⁰ Četiri vojnika su naredila Šefiku Hurku i njegovoj porodici da uđu u garažu.³³⁶¹ Ta četiri vojnika su se ponašala profesionalno i nisu tukla ni zlostavljala zatočenike.³³⁶² Hurko je u svom svjedočenju rekao da su, kada je s porodicom ušao u garažu, sjeli na klupu i da su došli drugi vojnici, među njima i jedan čovjek s brkovima koji se predstavio kao Rajko Kušić.³³⁶³ Hurka su po dolasku u

³³⁵⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2511; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 87–88 (gdje je svjedok rekao, između ostalog, da su mu rekli da je Muju Bešliju ubio jedan arkanovac); svjedok KDZ051, T. 19413–19414 (22. septembar 2011.). V. takođe P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 4, 10 (na kojem su imena pet ljudi koji su ubijeni u prostorijama škole, a u kojem se takođe navodi da je Mujo Bešlija "zarobljen i ubijen", ali se ne precizira datum). Vijeće se nije uvjerilo u porijeklo ovog dokumenta, te se neće na njega osloniti u svrhu donošenja zaključka o tom pitanju.

³³⁵⁶ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 93.

³³⁵⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 8; Šefik Hurko, T. 18226–18227 (2. septembar 2011.); P6157 (Mapa Rogatice).

³³⁵⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 6, 8; Šefik Hurko, T. 18226–18227 (2. septembar 2011.); Šefik Hurko, T. 18364 (5. septembar 2011.).

³³⁵⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 8.

³³⁶⁰ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 8.

³³⁶¹ Šefik Hurko, T. 18227 (2. septembar 2011.).

³³⁶² Šefik Hurko, T. 18364, 18365–18366 (5. septembar 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 7.

³³⁶³ Šefik Hurko, T. 18364–18365 (5. septembar 2011.). Optuženi je pokušao da sugerise da su se drugi ljudi predstavljali kao Rajko Kušić, ali svjedok o tome ništa nije znao, znao je samo da se ta osoba predstavila kao Kušić. Šefik Hurko, T. 18363–18364 (5. septembar 2011.). S obzirom na to da je sam Andrić priznao da je Kušić bio tamo, Vijeće ne pridaje težinu tvrdnji optuženog da se moglo raditi o pogrešnoj identifikaciji. Novica Andrić, T. 34454 (28. februar 2013.).

garažu tukli.³³⁶⁴ Kušić je naredio Stojanu Perkoviću i Branetu Krsmanoviću da ih pretresu.³³⁶⁵ Nakon što su pronašli pakovanje metaka i pištolj, Perković i Krsmanović su tukli Hurka i njegovog oca.³³⁶⁶ Krsmanović je rekao Hurkovom ocu da "isplazi jezik", izvadio je nož i odsjekao mu jezik, a zatim mu je počeo sjeći uši.³³⁶⁷ Perković je pakovanjem metaka udario Hurka po glavi, psovao ga i natjerao da pojede tri-četiri metka.³³⁶⁸

1000. Kušić je izdvojio Hurka i izveo ga iz garaže s puškom uperenom u leđa; kada je izašao, još je mogao čuti kako mu tuku oca.³³⁶⁹ Kušić je ispitivao Hurka o snagama bosanskih Muslimana, a zatim je vraćen u garažu.³³⁷⁰ Kada su ga vratili unutra, Hurko je na podu ugledao svog oca, oblivenog krvlju, a oba uha su mu bila odsječena.³³⁷¹ Perković je Hurka nožem ubo u ruku, a zatim pokušao da mu prereže grkljan.³³⁷² Kušić je sve to posmatrao³³⁷³ i naredio da Hurka i njegovu porodicu odvedu u Rogaticu,³³⁷⁴ poslije čega su ih odveli u srednju školu "Veljko Vlahović".³³⁷⁵ Perković je odlikovan prilikom prve godišnjice "oslobođenja" Rogatice.³³⁷⁶

1001. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je 14. avgusta 1992. ili približno tog datuma jedna porodica bosanskih Muslimana bila zatočena u garaži Novice Andrića i da su srpske snage muške članove te porodice tukle, bole ih nožem i zlostavljale.

³³⁶⁴ Šefik Hurko, T. 18367 (5. septembar 2011.). Andrić je izjavio da je njegova garaža korištena kao sklonište kako bi se bosanski Muslimani zaštitili od osвете vojnika, bosanskih Srba, i da je Hurkova porodica ostala u garaži samo kratko, da nisu bili maltretirani ni zlostavljani i da im je bilo dozvoljeno da odu, ali da nije bilo sigurnijeg mjesta na koje su mogli otići. D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 10–11, 13; Novica Andrić, T. 34447, 34453–34457 (28. februar 2013.); D3039 (Fotografija garaže); D3040 (Fotografija garaže). V. takođe D3041 (Fotografija kuće); D3042 (Fotografija kuće). Vijeće ne smatra da je Andrićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je primijetilo nepodudarnosti u Andrićevom svjedočenju i zaključilo da njegovo svjedočenje karakteriše evazivnost, kao i pokazatelji da nije bio iskren pred Vijećem. Konkretnije, Andrić je negirao da zna da je Perković priznao krivicu i da je osuđen za zločine počinjene u garaži; Vijeće je takođe uočilo nepodudarnost između njegovog svjedočenja da Hurkova porodica nije bila zatočena i njegove tvrdnje da su oni bili u vojnom zatočenju i vojni zarobljenici.

³³⁶⁵ Šefik Hurko, T. 18364 (5. septembar 2011.).

³³⁶⁶ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 9, 12; Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.), T. 18356 (5. septembar 2011.).

³³⁶⁷ Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.).

³³⁶⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 12; Šefik Hurko, T. 18227–18228 (2. septembar 2011.); Šefik Hurko, T. 18364–18365 (5. septembar 2011.).

³³⁶⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 11; Šefik Hurko, T. 18366–18367 (5. septembar 2011.).

³³⁷⁰ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 11.

³³⁷¹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 10; Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.), T. 18367 (5. septembar 2011.).

³³⁷² P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 9, 60; Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.). Vijeću su takođe predloženi dokazi u vezi s ubijanjem u garaži Novice Andrića. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

³³⁷³ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 10, 12; Šefik Hurko, T. 18227–18229 (2. septembar 2011.).

³³⁷⁴ Šefik Hurko, T. 18229–18230 (2. septembar 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 11.

(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici

1002. U Optužnici se navodi da je Rasadnik korišten kao zatočenički objekt barem u periodu od avgusta 1992. do oktobra 1994.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1003. Zatočenički objekt Rasadnik nalazio se na fabričkom imanju koje je prije rata korišteno za držanje stoke.³³⁷⁷ Zgrada u kojoj su bili zatočeni ljudi ranije je korištena za sajam stoke.³³⁷⁸

1004. Dana 5. avgusta 1992., u Rasadnik su odveli oko 20 bosanskih Muslimana i jednog dječaka od 14 godina koji su odvojeni od žena i djece u srednjoj školi "Veljko Vlahović".³³⁷⁹ Bili su zatočeni u dvije prostorije u kojima su preko svih prozora bile zakucane daske.³³⁸⁰

1005. Druge bosanske Muslimane koji su početkom avgusta 1992. pobjegli iz Rogatice srpske snage su uhapsile i odvele u Sokolac, a zatim su neke od njih odveli u Rasadnik.³³⁸¹ Dana 10. avgusta 1992., srpske snage su odvojile muškarce od žena; žene i djeca su mini-busom odvezeni na Hrešu.³³⁸² Postrojili su 13 muškaraca i jedan vojnik, bosanski Srbin, zapisao je njihova imena, a zatim su ih ukrali u kombi i odvezli u Rasadnik, gdje su ih sve smjestili u jednu malu prostoriju.³³⁸³ Pored tih 13 muškaraca, u druge dvije prostorije su držali još oko 22 zatočenika, a u još jednoj prostoriji bili su i drugi zatočenici.³³⁸⁴

³³⁷⁵ Šefik Hurko, T. 18230 (2. septembar 2011.).

³³⁷⁶ P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 4.

³³⁷⁷ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom); P3290 (Vazdušna fotografija poljoprivrednog dobra Rasadnik); P6157 (Mapa Rogatice). V. takođe P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4.

³³⁷⁸ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382–18383 (5. septembar 2011.); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4–5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4. V. takođe P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 12–20; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 41.

³³⁷⁹ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4–5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 869. V. zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici, gdje je opisano zatočenje u srednjoj školi "Veljko Vlahović". V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 29; P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 5.

³³⁸⁰ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382–18383 (5. septembar 2011.).

³³⁸¹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 12–13 (pod pečatom). Vijeću su predloženi dokazi o maltretiranju te grupe kada je bila zatočena na drugim lokacijama. Vijeće napominje da se optuženi za te objekte ne tereti na osnovu Priloga C Optužnici. P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 13 (pod pečatom).

³³⁸² P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 13 (pod pečatom).

³³⁸³ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 14, 16 (pod pečatom).

³³⁸⁴ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 17, 20–21 (pod pečatom). Svjedok KDZ607 je bio zatočen u Rasadniku u periodu od šest dana, od 10. do 15. avgusta 1992. P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 23 (pod pečatom).

1006. U večernjim satima 16. avgusta 1992., zatočenike koje su ranije držali u srednjoj školi "Veljko Vlahović" doveli su u Rasadnik.³³⁸⁵ Muškarce su odvojili od žena.³³⁸⁶ Prema nekim zatočenicima se bolje postupalo zato što su bili Kušićevi prijatelji ili zato što su saradivali s bosanskim Srbima.³³⁸⁷ Zatočenici su u taj objekt dovedeni i u oktobru 1992.,³³⁸⁸ a bilo je izvještaja da su bosanski Muslimani još držani u tom objektu tokom 1995.³³⁸⁹ Međutim, s obzirom na to da se optuženi u Optužnici tereti samo za zatočenje u Rasadniku do oktobra 1994., Vijeće neće donositi zaključke u vezi sa zatočenjem poslije tog datuma.

1007. Rasadnik su čuvali civilni policajci iz Rogatice, a upravnik objekta bio je Miloš Vojanović.³³⁹⁰ Stražari su nosili maskirne ili sivomaslinaste uniforme i imali su automatsko oružje od JNA.³³⁹¹ Poslije 1. novembra 1992., stražare u zatočeničkom objektu zamijenili su vojnici koji su sebe nazivali "četnicima", a objekt su obilazili i oficiri JNA iz Srbije.³³⁹² Kušić je 1992. i 1993. u više navrata obišao logor i ostavljao je utisak da ima "100% kontrolu" nad objektom.³³⁹³ Komanda Istočnobosanskog korpusa i Komanda 4. podrinske lake pješadijske brigade bile su obaviještene o zarobljavanju i zatočenju bosanskih Muslimana u Rogatici, uključujući i u Rasadniku.³³⁹⁴

1008. Svjedoci odbrane su u svom svjedočenju rekli: (i) da je Rasadnik bio vojni zatočenički objekt gdje su bili zatočeni i ispitivani i bosanski Muslimani i bosanski Srbi; (ii) da su bosanski Muslimani zatočeni u tom objektu bili osumnjičene osobe koje su prilikom pretresa njihovih sela posjedovale oružje ili su otvarale vatru na sela bosanskih Srba; (iii) da su neki civili možda prebačeni u logor kada je zatvorena srednja škola "Veljko Vlahović"; (iv) da nije bilo maltretiranja zatočenika; i (v) da je taj objekt bio prihvatni centar.³³⁹⁵ Vijeće ne smatra da su ti dokazi pouzdani.

³³⁸⁵ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 21.

³³⁸⁶ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 22.

³³⁸⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 31. V. takođe P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5–6; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 12, 17.

³³⁸⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 34.

³³⁸⁹ D2133 (Izveštaj 1. brdske brigade, 30. juli 1995.); Andrić, T. 34468–34469 (28. februar 2013.).

³³⁹⁰ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 23 (gdje svjedok navodi da su nadimci dvojice stražara bili Šolaja i Buce); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 19, 22 (pod pečatom). V. takođe Milovan Lelek, T. 34386 (27. februar 2013.).

³³⁹¹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 19, 22 (pod pečatom).

³³⁹² P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4–5.

³³⁹³ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44; Šefik Hurko, T. 18238–18239 (2. septembar 2011.). V. takođe P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5.

³³⁹⁴ P6153 (Spisak zarobljenih lica Drinskog korpusa, 10. april 1993.), str. 1–2; P6155 (Spisak zarobljenika u logoru Vila u Rogatici, 1. februar 1993.).

³³⁹⁵ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 32; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 29; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 19; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 16–17; Novica Andrić, T. 34457–34458 (28. februar 2013.); D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 19; Milovan Lelek, T. 34413–34419, 34426–34427 (27. februar 2013.).

Pri donošenju tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju diskusiju gore u tekstu koja se odnosi na ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka.³³⁹⁶ Konkretnije, Vijeće napominje da je Leleku pokazan spisak zarobljenih bosanskih Muslimana iz Rogatice i da mu je postavljeno pitanje da li su to bili zarobljenici, ali da je Lelek tvrdio da su oni smješteni u Rasadnik zato što je srednja škola "Veljko Vlahović" bila zatvorena.³³⁹⁷ Leleku su predloženi dokazi da su civili, među njima i starije žene, bili zatočeni u Rasadniku i da su tamo umrli, a Lelek je potvrdio da je tamo bilo zatočenih civila, ali je tvrdio da ne razumije zašto bi stariji ljudi, civili, bili tamo ubijeni.³³⁹⁸ Imajući u vidu te nepodudarnosti, Vijeće ne smatra da je Lelekovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1009. Dok su zatočnici držani u tom objektu, preko prozora su bile zakucane daske.³³⁹⁹ Zatočnici nisu imali tekuću vodu, a pristup vodi koja je držana napolju u kontejnerima ovisio je o dobroj volji stražara; nisu imali ni klozet i napolje su ih morali pratiti stražari.³⁴⁰⁰

1010. Sve novopridošle zatočnice tukao je stražar koji se zvao Šolaja.³⁴⁰¹ Teško prebijanje zatočenika bilo je uobičajeno u tom objektu.³⁴⁰² Zatočnici su ispitivani u jednoj maloj prostoriji i tokom ispitivanja su ih po glavi i stomaku tukli kundacima; ta prostorija je poslije premlaćivanja

³³⁹⁶ V. fusnote 3142, 3208.

³³⁹⁷ P6153 (Spisak zarobljenih lica Drinskog korpusa, 10. april 1993.).

³³⁹⁸ Milovan Lelek, T. 34413–34421 (27. februar 2013.); P6152 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji na području Rogatice, 4. novembar 1998.), str. 10–13. V. također P6155 (Spisak zarobljenika u logoru Vila u Rogatici, 1. februar 1993.); P6153 (Spisak zarobljenih lica Drinskog korpusa, 10. april 1993.) (koji ukazuje na to da su među zatočnicima bili stariji muškarci, žene i djeca).

³³⁹⁹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 17 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382–18383 (5. septembar 2011.).

³⁴⁰⁰ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 18 (pod pečatom). Nasuprot tome, Ujić je izjavio da su zatočnici u Rasadniku imali pristup nužnicima i toploj vodi. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 29. Pošto je razmotrilo taj dokaz, Vijeće se nije uvjerilo da je Ujić bio u situaciji da zna za konkretne uslove zatočenja u Rasadniku. Vijeće stoga nije uvjereno da se može osloniti na njegovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem. Pored toga, Vijeće je uočilo protivrječnosti u Lelekovom svjedočenju o objektu Rasadnik, te stoga ne prihvata njegovo svjedočenje u vezi s uslovima zatočenja i postupanjem prema zatočnicima. Milovan Lelek, T. 34386 (27. februar 2013.). Isto tako, prilikom unakrsnog ispitivanja, Andrić nije mogao potvrditi da li su bosanske Muslimanke, uključujući jednu staricu koja je imala 101 godinu, bile zatočene u Rasadniku jer njegov posao nije podrazumijevao da odlazi u zgrade, ali je potvrdio da su u objektu bili zatočeni civili, bosanski Muslimani. Andrić je negirao da zna za starice koje su umrle poslije godinu dana zatočenja u Rasadniku, uz obrazloženje da je tamo odlazio vrlo rijetko i da nije znao šta se sve tamo događalo. Novica Andrić, T. 34460–34464, 34479–34481 (28. februar 2013.); D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 17 (gdje također navodi da su zatočnici dobijali istu hranu kao i zaposleni i vojnici u objektu). Uzimajući u obzir nepodudarnosti i evazivnost u Andrićevom svjedočenju, Vijeće ne smatra da Andrićevo svjedočenje ima veliku težinu u vezi s ovim pitanjem, posebno s obzirom na njegovu tvrdnju prilikom unakrsnog ispitivanja da nije bio upoznat s mnogim stvarima koje su se dešavale u objektu.

³⁴⁰¹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 33.

³⁴⁰² P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 36, 38–40.

ostajala krvava.³⁴⁰³ Dragomir Kanostrevac je bio među onima koji su učestvovali u ispitivanjima i premlaćivanjima.³⁴⁰⁴ Ispitivanje je kasnije vodio Novak Džida, koji je nosio civilnu odjeću.³⁴⁰⁵ Kanostrevac i Džida su bili na spisku aktivnih policajaca koji su radili u SJB-u Rogatica u maju 1992.³⁴⁰⁶

1011. U periodu od 16. avgusta do 1. septembra 1992. Hurko nije bio premlaćivan, ali je 1. septembra oko 02:00 sata njegov otac odveden u kancelariju upravnika na ispitivanje i kroz zid je čuo kako mu oca tuku.³⁴⁰⁷ Kada je Hurko sljedećeg dana vidio oca, lice mu je bilo otečeno od udaraca.³⁴⁰⁸ Poslije pola sata, Hurka su odveli u jednu prostoriji i Vojinović mu je zaprijetio da istinito odgovori na sva pitanja ukoliko hoće da "izvuče[...] živu glavu".³⁴⁰⁹ Hurka su pitali gdje se nalaze rovovi i mine, a pošto je negirao da bilo šta zna o tome, tukli su ga ponavljajući to pitanje.³⁴¹⁰ Hurka su tukli pendrekom po leđima, a kada je pao, na njega je skočio stražar s nadimkom Buce. Kada se onesvijestio, polili su ga kofom vode i premlaćivanje je prestalo.³⁴¹¹

1012. Policajci, bosanski Srbi, odveli su i Hurka i njegovog oca iz logora u SJB Rogatica. Hurko je došao u SJB Rogatica nakon svog oca i vidio je da je otac obliven krvlju.³⁴¹² U SJB-u Rogatica, Hurku su prijetili, a zatim ga prisilili da potpiše izjavu o tome da je njegov otac učestvovao u organiziranju sastanaka u Rogatici.³⁴¹³ Hurka su zatim vratili u Rasadnik, gdje mu je majka rekla da su oca teško pretukli. Zbog tog premlaćivanja, njegov otac se nije mogao kretati narednih 15 dana.³⁴¹⁴

1013. Iako je Mile Bojat, koji je bio upravnik u Rasadniku mjesec dana,³⁴¹⁵ rekao zatočenicima da pod njegovom komandom više neće biti maltretiranja, zlostavljanje je nastavljeno.³⁴¹⁶ U oktobru

³⁴⁰³ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom). V. takođe P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 22.

³⁴⁰⁴ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom).

³⁴⁰⁵ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom).

³⁴⁰⁶ P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.); svjedok KDZ607, T. 18483 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Iako su Vijeću predloženi dokazi da je Radisav Ljubinac (zvani Pjano) proglašen krivim za to što je nogama i rukama udarao civile zatočene u logoru Rasadnik, Vijeće se neće osloniti na tu presudu u prilog zaključcima u ovom predmetu. P6106 (Presuda Suda BiH Radisavu Ljubincu, 8. mart 2007.), str. 1–2.

³⁴⁰⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 25.

³⁴⁰⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 27.

³⁴⁰⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 26.

³⁴¹⁰ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 26.

³⁴¹¹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 26.

³⁴¹² P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 28–29.

³⁴¹³ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 28, 30.

³⁴¹⁴ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 30–31.

³⁴¹⁵ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 34.

³⁴¹⁶ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5.

1992., na Bojatovo mjesto došao je Vinko Bojić.³⁴¹⁷ Bojić, koji je nosio uniformu vojne policije, preuzeo je komandu nad objektom i učestvovao u teškom premlaćivanju zatočenika.³⁴¹⁸ Bojić je prilikom premlaćivanja naređivao zatočeniku da legne na pod, a zatim bi skakao po njemu.³⁴¹⁹ Bojić je Aliji Isakoviću prilikom premlaćivanja polomio šest rebara. Takođe je lovačkim nožem urezao Isakoviću krst na prsima, gurao mu je upaljene cigarete u uši, psovao ga i nazivao "Turčinom".³⁴²⁰ Bojić je po tijelu Bećira Ćutarije urezao 30 krstova, pržio ga cigaretama, čupao mu zube, skakao po njemu i natjerao ga da proguta dva metka.³⁴²¹ Bojić je takođe puštao druge "četnike" da tuku zatočenike; zlostavljanje zatočenika se pojačavalo kada bi vojnici, bosanski Srbi, poginuli u sukobima s bosanskim Muslimanima.³⁴²²

1014. Isakovića su jednom drugom prilikom dva dana i dvije noći tukla dvojica muškaraca koji su se zvali Brđanin i Šolaja, a u drugim prilikama Mišo Vojinović, Rajak i Ikonić.³⁴²³ Drugi stražari koji su tukli zatočenike bili su Bojićev brat, Branko Planojević i Sorak.³⁴²⁴ U julu 1993., Hurko je čuo kako tuku jednog zarobljenog pripadnika ABiH; samog Hurka su tukli oko 10. jula 1993., kada su načelnik SJB-a u Rogatici i njegov zamjenik obilazili logor.³⁴²⁵ Neki zatočenici su umrli poslije premlaćivanja.³⁴²⁶ Druge zatočenike su negdje odvodili, nakon čega se poslije zvukova premlaćivanja čuo pucanj.³⁴²⁷

1015. MKCK je 28. jula 1993. posjetio Rasadnik i, nakon što je dobio uvjerenja da zatočenici mogu iskreno i u povjerenju govoriti, Hurko je predstavnicima MKCK-a rekao da su njihovi uslovi teški, da ih odvođe na linije fronta, da nemaju dovoljno hrane i da ih seksualno zlostavljaju.³⁴²⁸

³⁴¹⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 34. V. takođe Šefik Hurko, T. 18236 (2. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok rekao da je Bojića imenovao Kušić). Vijeću nije jasno kako je Hurko znao da je Kušić imenovao Bojića, te se stoga nije uvjerilo da se može osloniti na to svjedočenje.

³⁴¹⁸ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

³⁴¹⁹ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

³⁴²⁰ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5.

³⁴²¹ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

³⁴²² P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

³⁴²³ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5.

³⁴²⁴ P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

³⁴²⁵ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 41.

³⁴²⁶ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4–5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4–6. V. takođe P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 8; P6152 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji na području Rogatice, 4. novembar 1998.), str. 9–14.

³⁴²⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 38–40. V. takođe P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 33, 47–48; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

³⁴²⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 45; Šefik Hurko, T. 18241–18242 (2. septembar 2011.).

Poslije otprilike tri dana, Bojić je pretukao Hurka na način koji je opisao kao "zvjerski". On je rekao sljedeće: "[S]tavio mi je pištolj u usta... onda je počeo da mi čupa dlake ispod pazuha, natjerao me da to jedem. Uzeo je cigaru, po rukama mi je počeo to gasit'. Kada je tu cigaru ugasio, ubacio mi je istu u usta. Iza toga rekao je da skinem sve sa sebe. On je uzeo nož i počeo je da me udar[a] u rebra."³⁴²⁹ Hurku je polomljeno jedno rebro dok ga je Bojić ispitivao o svemu na šta se žalio predstavnicima MKCK-a.³⁴³⁰ Bojić je zatim doveo Hurkovog oca i pitao ga želi li ići u neku drugu zemlju, kako je rekao MKCK-u, a zatim je naredio Hurku da tuče svog oca.³⁴³¹ Hurko je uspio udariti oca samo pet-šest puta jer nije imao snage, nakon čega mu je Bojić rekao: "Ako ti nećeš, ja ću." Zatim je nastavio da udara njegovog oca još 15-16 puta sve dok ovaj nije pao.³⁴³² Dvojica šezdesetpetogodišnjih muškaraca takođe su teško pretučena.³⁴³³

1016. Žene su takođe izvodili noću, a zatim ih je Bojić prisiljavao da se skinu i vrše seksualne radnje sa starijim zatočenicima,³⁴³⁴ poslije čega je Bojić odvodio žene u drugu prostoriju.³⁴³⁵ Nekoliko bosanskih Muslimanki koje su bile zatočene u Rasadniku rekle su Hurku da ih je Bojić silovao.³⁴³⁶

1017. Bojić je takođe "muškarce zatvorenike prisiljavao na protivprirodan blud".³⁴³⁷ To je uključivalo jedan incident u februaru 1993. ili otprilike u to vrijeme, kada je zatočenim bosanskim Muslimanima i Muslimankama naređeno da se svuku, plešu i vrše seksualne radnje ispred vojnika, bosanskih Srba, koji su nosili redenike s municijom i čije su "oznake na kapama [...] bile mrtvačka glava".³⁴³⁸ Tokom jednog ili dva sata, bosanski vojnici su odvodili gole žene jednu po jednu u drugu prostoriju na po otprilike 20 minuta.³⁴³⁹ Tog dana su odveli četiri žene, dok su druge žene odvodili narednih dana.³⁴⁴⁰

³⁴²⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 45.

³⁴³⁰ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 45; Šefik Hurko, T. 18244 (2. septembar 2011.).

³⁴³¹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 46; Šefik Hurko, T. 18243–18244 (2. septembar 2011.).

³⁴³² P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 46.

³⁴³³ Šefik Hurko, T. 18242–18243 (2. septembar 2011.).

³⁴³⁴ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

³⁴³⁵ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

³⁴³⁶ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35. V. takođe Šefik Hurko, T. 18236 (2. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁴³⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

³⁴³⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 36–37; Šefik Hurko, T. 18236 (2. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁴³⁹ **[REDIGOVANO].**

³⁴⁴⁰ **[REDIGOVANO].** Iako je Vijeću predočen izvještaj s imenima 12 žena koje su odvedene iz logora Rasadnik i silovane, ono se nije uvjerilo u to koje je porijeklo tog dokumenta i na osnovu čega je taj zaključak donesen, te se stoga neće osloniti na njega pri donošenju zaključka. P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 12.

1018. Zatočenike, bosanske Muslimane, svakog dana su odvodili u grad Rogaticu i tjerali ih da čiste polomljeno staklo i građevinski materijal na mjestima koja su bila granatirana.³⁴⁴¹ Zatočenike su takođe tjerali da čiste i kreče stanove bosanskih Muslimana kako bi ih pripremili za Srbe koji su trebali da se u njih usele, kao i da prenose namještaj i stvari iz domova bosanskih Muslimana u "objekte u koje su se upravo uselili Srbi".³⁴⁴² Neke zatočenike su takođe odvodili iz logora da kopaju rovove,³⁴⁴³ dok su druge odvodili da istovaraju kamione u Sladari.³⁴⁴⁴

1019. Sredinom jula 1993., 10 zatočenika i dva zarobljena vojnika ABiH odvezeni su iz logora kamionom u selo Starčiće.³⁴⁴⁵ Zatočenicima je naloženo da pokupe tijela 17 vojnika s područja koje je bilo minirano.³⁴⁴⁶ Bosanskom Muslimanu Mirsadu Omanoviću, koji je trebao znati raspored mina, rekli su da ih vodi.³⁴⁴⁷ Kada je jedan čovjek nagazio na minu i izgubio nogu, Bojić je nožem ubo Omanovića, zatočenicima psovao "balijsku majku" i ustrijelio Omanovića.³⁴⁴⁸ Hurku i još jednom zatočeniku naložio je da pokopaju tijelo u plitkom grobu.³⁴⁴⁹ Poslije tog incidenta, zatočenici su na tom području proveli tri dana i pronašli 17 tijela, koja su tamo i pokopali.³⁴⁵⁰

1020. Neki zatočenici iz objekta su razmijenjeni,³⁴⁵¹ dok su drugi prebačeni u logor Batković.³⁴⁵² U julu 1993., za jednu predloženu razmjenu odabrano je 30 zatočenika i odvedeno u pravcu Bijeljine.³⁴⁵³ Međutim, do te razmjene nije došlo i zatočenike su vratili u Rasadnik, poslije čega je Kušić došao u objekt, psovao zatočenike i rekao: "Vidite, neće vas Alija tamo, neće vas niko. Ja ne

³⁴⁴¹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 18 (pod pečatom). Vijeće napominje da je vrsta prisilnog rada za koji se optuženi tereti u Optužnici ograničena na rad na linijama fronta i na korištenje ljudskih štitova.

³⁴⁴² P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5. Vijeće napominje da je vrsta prisilnog rada za koji se optuženi tereti u Optužnici ograničena na rad na linijama fronta i na korištenje ljudskih štitova.

³⁴⁴³ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 38. Iako je Vijeću predložen izvještaj s imenima četiri osobe koje su odvedene iz logora Rasadnik i ubijene dok su korištene kao ljudski štit u avgustu 1992., Vijeće se nije uvjerilo u to koje je porijeklo tog dokumenta, kao ni na osnovu čega je donesen taj zaključak, te se neće osloniti na njega pri donošenju zaključka. P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 9.

³⁴⁴⁴ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 25 (pod pečatom). Ujić je izjavio da su svi zatočenici koji su počinili neki zločin izvedeni pred sud i da su dobili radnu obavezu. Mile Ujić, T. 33470 (12. februar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3208 za obrazloženje zašto smatra da Ujićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

³⁴⁴⁵ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 42.

³⁴⁴⁶ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 42.

³⁴⁴⁷ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 42.

³⁴⁴⁸ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 43.

³⁴⁴⁹ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 43 (gdje navodi da je Omanovićevo tijelo bilo krvavo, da mu je vrat bio prerezan nožem, a prsa "izrešetana").

³⁴⁵⁰ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 43.

³⁴⁵¹ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 8.

³⁴⁵² P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44; Šefik Hurko, T. 18239–18241 (2. septembar 2011.). Za dokaze o zatočenju u logoru Batković upućuje se na zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

³⁴⁵³ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44.

znam šta ću s vama. Pozvaću Međunarodni crveni krst da vas vodi gdje zna. Meni više ne trebate."³⁴⁵⁴ Dana 30. aprila 1994., 12 zatočenika muškaraca i veliki broj žena i djece prebačeni su autobusom iz Rasadnika u Kulu, gdje ih je odveo Dragan Bulajić, predsjednik srpske Komisije za razmjenu zarobljenika.³⁴⁵⁵

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1021. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su nesrbi iz Rogatice, uključujući civile i jedan broj vojnika ABiH, odvedeni i zatočeni u Rasadnik barem od avgusta 1992. do oktobra 1994. Zatočenici su držani u lošim uslovima koji su podrazumijevali ograničen pristup vodi. Zatočenici su podvrgavani psihičkom zlostavljanju i premlaćivanju, a neki od njih su poslije tog premlaćivanja i umrli.³⁴⁵⁶ Zatočenici su bili prisiljeni da rade na liniji fronta. I zatočeni muškarci i zatočene žene bili su takođe podvrgavani seksualnom nasilju.

(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici

1022. U Optužnici se navodi da je 15. avgusta 1992. ubijeno najmanje 27 muškaraca odvedenih iz zatočeničkog objekta Rasadnik.³⁴⁵⁷

1023. Dana 15. avgusta 1992., Radisav Ljubinac (zvani Pjano) otišao je na mjesto na kojem su zatočeni bosanski Muslimani radili i rekao im da je Kušić naredio da ostave posao i da će biti odvedeni "na mjesto akcije".³⁴⁵⁸ Pjano je vozio minibus s oko 27 zatočenika, bosanskih Muslimana, a pratili su ga drugi vojnici, bosanski Srbi.³⁴⁵⁹ Od nekih zatočenika su tražili da izjave lojalnost srpskoj državi.³⁴⁶⁰

³⁴⁵⁴ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44; Šefik Hurko, T. 18239, 18241, 18243–18244 (2. septembar 2011.).

³⁴⁵⁵ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49.

³⁴⁵⁶ Ovaj zaključak ne obuhvata osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 16.2 iz Priloga B Optužnici, koji će biti razmotren dolje u tekstu.

³⁴⁵⁷ Međutim, Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku u vezi s tim incidentom navodi imena samo 24 žrtve. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

³⁴⁵⁸ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18414 (6. septembar 2011.).

³⁴⁵⁹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 27–28 (pod pečatom). Svjedok KDZ607 je u kombiju prepoznao sljedeće ljude: Ago Kapo, Armin Baždar, Edis Čatić, Midhat Čatić, Mehmed Delija, Halil Halilović, Eldin Hodžić, Faruk Isaković, Hamdija Jašarević, Huso Jašarević, Suljo Jašarević, Fuad Kazić, Sulejman Kazić, Nedžad Kazić, Besim Kurčehaić, Asim Kapo, Šukrija Omeragić, Derviš Pašić, Mujo Pašić, Zaljko Salihović, Osman Solak, Fuad Šetić, Mustafa Tanković. V. takođe Armin Baždar, T. 18388 (5. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da su u toj grupi muškaraca bili Mustafa Tanković i Hamdija Jašarević).

³⁴⁶⁰ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 24 (pod pečatom). Naredili su im da se svuku, a zatim su im oduzeli novac i dragocjenosti.

1024. Zatočenike su odvezli na jednu livadu na kojoj ih je sačekao Miša Krsmanović zvani Pipa.³⁴⁶¹ Kada su stigli, Pjano je opsovao i pitao gdje je Kušić.³⁴⁶² Zatočenike su odvezli na liniju fronta u Duljevcu i zaustavili su se na mjestu gdje se nalazila grupa četnika s bradama, dugom kosom i kapama sa srpskim oznakama.³⁴⁶³ Zatočenicima su naredili da jedan po jedan izađu iz minibusa.³⁴⁶⁴ Dok su zatočenici izlazili iz minibusa, jedan od bosanskih Srba je rekao: "Ove treba odmah poklati", a jedan koji je na glavi imao žutu traku i zvao se Dragoje Paunović, zvani Špiro,³⁴⁶⁵ rekao je da će on odlučiti.³⁴⁶⁶

1025. Špiro je bio komandant jedne jedinice Rogatičke brigade.³⁴⁶⁷ Grupa od 10-15 vojnika, bosanskih Srba, nosila je sive, maslinaste i maskirne uniforme.³⁴⁶⁸ Špiro je naredio vojnicima da muškarcima vežu ruke na leđima i da ih pošalju putem duž ograde prema liniji fronta.³⁴⁶⁹ Špiro je naredio vojnicima, bosanskim Srbima, da nastave ići ka liniji fronta zajedno sa zatočenicima.³⁴⁷⁰ Dvojici-trojici bosanskih Muslimana naredili su da idu ispred vojnika, bosanskih Srba, prema liniji fronta.³⁴⁷¹ Kada je počela pucnjava, dvojica zatočenika, bosanskih Muslimana, su ranjena.³⁴⁷² Poslije toga su bosanske Muslimane vodili makadamskim putem otprilike 50 metara, a zatim ka

³⁴⁶¹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 28 (pod pečatom). Iako je optuženi prilikom unakrsnog ispitivanja pokušao da pokaže da postoji nepodudarnost između izjave svjedoka i njegovog svjedočenja u sudnici o ovom pitanju, Vijeće je zaključilo da optuženi nije tačno citirao izjavu svjedoka i da ni u kojoj mjeri nije utvrđeno da postoje oprečne izjave. Vijeće se stoga uvjerilo u valjanost iskaza svjedoka u vezi s tim. V. svjedok KDZ607, T. 18517 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁴⁶² P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 28 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18396–18397 (5. septembar 2011.).

³⁴⁶³ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18396–18397 (5. septembar 2011.). V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 34 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18482 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok rekao da su se nalazili iza linije fronta koju je kontrolisao VRS); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 15–17; Šefik Hurko, T. 18226, 18231–18233 (2. septembar 2011.).

³⁴⁶⁴ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18396–18397 (5. septembar 2011.).

³⁴⁶⁵ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18383 (5. septembar 2011.); Armin Baždar, T. 18409 (6. septembar 2011.).

³⁴⁶⁶ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 29 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18520–18521 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁴⁶⁷ Mile Ujić, T. 33471 (12. februar 2013).

³⁴⁶⁸ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 29–32 (pod pečatom). Svjedok je prepoznao Zorana Rajka, Duška Šticu, Ratka Neškovića, Voju Neškovića, Dragana Bojevića i Uglješu Pečenicu. Vojo Nešković i Zlatko Nešković nalazili su se na spisku aktivnih policajaca koji su radili u SJB-u Rogatica u maju 1992. P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.); svjedok KDZ607, T. 18484 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18383 (5. septembar 2011.); Armin Baždar, T. 18409 (6. septembar 2011.).

³⁴⁶⁹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 29 32–34 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18519, 18521 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5. Svjedok je naveo da su u toj grupi vojnika, između ostalih, bili Mladen, prezime nepoznato, Mitar Ljubinać (zvani Grof) i Boban Planojević; Armin Baždar, T. 18411 (6. septembar 2011.).

³⁴⁷⁰ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18383 (5. septembar 2011.); Armin Baždar, T. 18409 (6. septembar 2011.).

³⁴⁷¹ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5–6.

jednoj poljani, gdje im je naređeno da stanu.³⁴⁷³ Kada su prešli livadu, trojica vojnika, bosanskih Srba, s automatskim puškama okrenula su se prema njima; Špiro je pitao koliko ih je ranjeno, a kada su mu rekli da su neki ranjeni, on je odgovorio: "Kod mene je daleko više", a zatim je jednom srpskom vojniku naredio da ih ubije.³⁴⁷⁴ Taj srpski vojnik je zatim pucao na prvi red zatočenika,³⁴⁷⁵ a kada su neki od mlađih ljudi u grupi počeli da mole za milost, Špiro je repetirao svojom automatskom puškom i ispalio rafal po grupi muškaraca, a vatru su otvorila još trojica vojnika.³⁴⁷⁶

1026. Nakon te pucnjave, preživjeli su stenjali, pa je Špiro naredio da dokrajče sve koji su još bili živi.³⁴⁷⁷ Srpski vojnici su išli naokolo i pucali u one koji su možda još bili živi.³⁴⁷⁸ Kada su vojnici, bosanski Srbi, vidjeli da jedan zatočenik pokušava da sjedne, otvorili su rafalnu vatru i ubili ga.³⁴⁷⁹ Baždar, koji je bio među bosanskim Muslimanima na koje je pucano, uspio je da preživi. Dok je Baždar ležao licem prema zemlji ispod tijela svog mrtvog daidže/amidže, čuo je razgovor preko radio-veze u kojem je osoba koja se predstavila kao Rajko Kušić pitala Špiru "Ko puca?"³⁴⁸⁰ Ujić je takođe saznao za ovaj incident ili tog istog dana ili dan kasnije.³⁴⁸¹

1027. Agencija za istraživanje i dokumentaciju BiH sačinila je izvještaj o ekshumaciji 24 tijela iz masovne grobnice u Duljevcu, u opštini Rogatica, u septembru 1998., koja je izvršena na osnovu

³⁴⁷² P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 35–36, 38 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18523 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁴⁷³ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 39 (pod pečatom).

³⁴⁷⁴ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 39 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.), T. 18411–18412 (6. septembar 2011.). Vijeće napominje da je Baždar izjavio da su dvojica, a ne trojica zatočenika rekla da su povrijeđeni.

³⁴⁷⁵ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.).

³⁴⁷⁶ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 41 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18524 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Ujić je izjavio da je to pogubljenje izvršio Špiro po vlastitom nahođenju, ali da taj incident nije odobrio niko na nivou Komande Brigade, Komande Korpusa ili Vrhovne komande. On je takođe rekao da taj incident nije prijavio optuženom, kao i da ne zna da li je neko drugi prijavio incident optuženom. Mile Ujić, T. 33470, 33473–33477 (12. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Ujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Vijeće je imalo u vidu da Ujićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i nepodudarnosti i da ono pokazuje da mu je očito bilo u interesu da minimizira znanje i učešće srpskih vlasti u ovom incidentu.

³⁴⁷⁷ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 44 (pod pečatom).

³⁴⁷⁸ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389–18390 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 44 (pod pečatom). Kada je Baždar pogođen u ruku, pao je, a preko njega je pao njegov daidža/amidža koji je ranjen u grudi. Baždar je ležao licem prema zemlji i pretvarao se da je mrtav, a dok je tamo ležao, bosanski Srbi su pošli prema njima da provjere da li je neko još živ, a zatim su pucali njegovom daidži/amidži u glavu i metak je prošao kroz njegovu glavu i zario se Baždaru u ruku. P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6.

³⁴⁷⁹ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6.

³⁴⁸⁰ P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18390–18391 (5. septembar 2011.).

³⁴⁸¹ Mile Ujić, T. 33472–33476 (12. februar 2013.); P6107 (Presuda Suda BiH Dragoju Paunoviću, 26. maj 2006.), str. 3.

odluke Kantonalnog suda u Sarajevu.³⁴⁸² U masovnoj grobnici su pronađene čahure, kao i u blizini grobnice.³⁴⁸³ Identitet ta 24 tijela utvrđen je nakon *post mortem* pregleda.³⁴⁸⁴ Svjedok KDZ607 potvrdio je da imena navedena u izvještaju o ekshumaciji odgovaraju imenima ljudi koje je on naveo kao žrtve tog incidenta.³⁴⁸⁵ Tijela su vraćena porodicama radi pokopavanja nakon što su članovi porodica identifikovali ekshumirana tijela.³⁴⁸⁶

1028. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 15. avgusta 1992. ubile 24 bosanska Muslimana odvedena iz Rasadnika.³⁴⁸⁷

(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici

1029. U Optužnici se navodi da je pet džamija u Rogatici uništeno u periodu od barem juna do decembra 1992.³⁴⁸⁸

1030. U danima poslije prvog napada na Rogaticu 22. maja 1992., tenkovi i oklopni transporteri su svakodnevno dolazili u grad i pucali na ciljeve, uključujući džamije.³⁴⁸⁹ Dok je bio zatočen u

³⁴⁸² P3276 (Izveštaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 2–3, 5–6, 64. Svjedok KDZ606 prepoznao je imena gotovo svih na tom spisku. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 99–100 (pod pečatom); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 10; P4895 (Dokumentacija MUP-a Sarajevo u vezi s ekshumacijom i identifikacijom u Duljevcu, 10. septembar 1992.). V. takođe P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izveštaja Amora Mašovića), str. 93–94.

³⁴⁸³ P3276 (Izveštaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 3–4.

³⁴⁸⁴ P3276 (Izveštaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 7.

³⁴⁸⁵ Svjedok KDZ607, T. 18479–18480 (6. septembar 2011.); P3276 (Izveštaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.). Svjedok KDZ606 takođe je potvrdio da je taj spisak tačan popis tijela ekshumiranih iz grobnice. Svjedok KDZ606, T. 18275–18276 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁴⁸⁶ P3276 (Izveštaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 3. Članovi porodica identifikovali su tijela sljedećih osoba: Edis Čatić, Sulejman Kazić, Eldin Hodžić, Asim Kapo, Mujo Pašić, Mesud Pašić, Mevludin Čatić, Faruk Isaković, Šukrija Omeragić, Fuad Šetić, Nedžad Kazić, Hamdija Jašarević, Midhat Čatić, Husein Jašarević, Vahudin Čatić, Mehmed Delija, Mustafa Tanković, Sulejman Jašarević, Osman Solak, Fuad Kazić, Besim Kurčehajić, Halil Halilović, Zajko Salihović i Derviš Pašić. P3276 (Izveštaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 7–62; 64–69. Vijeće napominje da mu je predložen još jedan izvještaj u kome se navode imena 26 ljudi ubijenih u tom incidentu. P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 7. Vijeće se nije uvjerilo u to koje je porijeklo tog dokumenta i neće se na njega osloniti u svrhu donošenja zaključka o ovom pitanju.

³⁴⁸⁷ Armin Baždar, T. 18385–18387 (5. septembar 2011.); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 7; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 42–43, 45–53 (pod pečatom). Baždar je uspio da pobjegne u šumu, a vojnici, bosanski Srbi, trčali su za njim i otvorili vatru na njega. V. takođe P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 17; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 15–17, 23–24; Šefik Hurko, T. 18231–18233 (2. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da je čuo kako vojnici, bosanski Srbi, razgovaraju o tom incidentu i kažu da su "pobili [...] sve balije", kao i da je vidio kako bosanske Muslimane odvoze u Duljevac.)

³⁴⁸⁸ Džamija Arnaudija, Čaršijska džamija (Vijeće napominje da se u Optužnici upućuje na džamiju Čaršija, ali smatra da se radi o istoj džamiji), tri džamije na području Vragolova.

³⁴⁸⁹ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4.

srednjoj školi "Veljko Vlahović", svjedok KDZ051 je vidio kako srpski vojnici prolaze u tenku, noseći crnu zastavu s mrtvačkom glavom i kostima, kao i trobojku RS-a, i odlaze u pravcu džamije u gradu.³⁴⁹⁰ Poslije nekog vremena, svjedok KDZ051 je čuo "par udara ili udaraca", a zatim, desetak minuta kasnije, tenk se vratio.³⁴⁹¹ Tog istog poslijepodneva, svjedok KDZ051 je čuo da je džamija djelimično uništena; sljedećeg dana, tenk se vratio s drugima i uništio je potpuno.³⁴⁹²

1031. Krajem 1992., dvije džamije u Rogatici, Čaršijska i Arnaudija,³⁴⁹³ potpuno su uništene.³⁴⁹⁴ Zgrade do tih džamija ostale su u dobrom stanju.³⁴⁹⁵ Bosanske Muslimane su odveli na lice mjesta i natjerali ih da raščiste ruševine obiju džamija koje su bile "srušene do temelja".³⁴⁹⁶ Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u periodu od juna do decembra 1992. uništile džamiju Arnaudiju i Čaršijsku džamiju u gradu Rogatici.

³⁴⁹⁰ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 84.

³⁴⁹¹ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 84.

³⁴⁹² P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 84. Svjedoci odbrane su rekli sljedeće (i) da su se Zelene beretke okupile oko džamije; (ii) da su snage bosanskih Muslimana koristile džamije za skladištenje protivtenkovskih mina; (iii) da su se blizu džamija nalazila mitraljeska gnijezda; (iv) da su džamije možda pogođene tokom sukoba; i (v) da je srpskim snagama naloženo da ne uništavaju vjerske objekte. Milovan Lelek, T. 34391–34393 (27. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao i da je došlo do velikog grupisanja neprijateljskih snaga na području Vragolova); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 18; Sveto Veselinović, T. 33886–33887 (18. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 38; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 33. V. takođe D2963 (Video-snimak Rogatice), 16:32:00–17:00:00, 21:34:00–22:10:00 (gdje se vidi mitraljesko gnijezdo i vjerovatno uništena džamija. Vijeće napominje da nije jasno kada je snimljen ovaj video-snimak i da se nije uvjerilo da se on može upotrijebiti u prilog zaključku da su se mitraljeska gnijezda nalazila kod džamija, ali da on govori o šteti nanesejoj džamiji u Rogatici). Vijeće ne smatra da je ovaj dokaz pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da dokazi da su neke od džamija bile potpuno uništene, dok su susjedne zgrade ostale u dobrom stanju, dovode u pitanje svjedočenje svjedoka da su one uništene u sukobima. Pored toga, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3142 i 3208 za obrazloženje zašto svjedočenja tih svjedoka u tom pogledu nisu pouzdana.

³⁴⁹³ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 83; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 263; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2513.

³⁴⁹⁴ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 61; Šefik Hurko, T. 18375 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59–63 (pod pečatom); P3278 (Fotografija Čaršijske džamije u Rogatici); P3294 (Fotografija poljane u Rogatici); P3277 (Fotografija džamije Arnaudija u Rogatici); P3293 (Fotografija poljane u Rogatici); svjedok KDZ606, T. 18276–18278 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 105–109 (pod pečatom); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andriasa J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 259–263; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; P6157 (Mapa Rogatice); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 83. V. takođe David Harland, T. 2118 (7. maj 2010.) (gdje je svjedok rekao da je, kad je prolazio kroz Rogaticu, vidio kako minareti sa džamija leže na zemlji).

³⁴⁹⁵ P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 263–264.

³⁴⁹⁶ P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 61; Šefik Hurko, T. 18375 (5. septembar 2011.).

1032. Uništene su i tri džamije na području Vragolova.³⁴⁹⁷ Iako se Vijeće oslanja na Riedlmayerovo svjedočenje u svrhu donošenja zaključka da džamije jesu uništene, kao i o prirodi i razmjerama štete nanosene džamijama i okolnim zgradama, ono se ne oslanja na njegovo svjedočenje u pogledu toga kada su džamije uništene i ko je odgovoran za njihovo uništenje, jer to izlazi iz okvira njegove stručnosti i zasniva se na izjavama osoba koje su mu dale te informacije. Prema tome, iako Vijeće takođe zaključuje da su i tri džamije na području Vragolova uništene, ono ne raspolaže dovoljnim dokazima da utvrdi kada su one uništene i ko je odgovoran za njihovo uništenje.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice

1033. U periodu koji je prethodio napadu na Rogaticu, bosanske Muslimane su šikanirali, pretresali i "vrijeđa[li] na nacionalnoj i vjerskoj osnovi"; poslije toga, većina njih je prestala da odlazi na posao.³⁴⁹⁸ Bezbjednosna situacija je postala složenija u aprilu 1992.³⁴⁹⁹ Nestašice hrane i osnovnih potrepština izazvale su paniku i natjerale ljude da se sklone van opštine, uključujući i u Srbiji.³⁵⁰⁰ I bosanski Muslimani i bosanski Srbi odlazili su iz straha koji se dalje pojačao u maju 1992. zbog sve veće nesigurnosti i puškaranja.³⁵⁰¹ Bosanski Srbi su masovno napuštali grad i pronalazili smještaj kod rođaka u prigradskim naseljima ili u kućama u srpskim selima i zaseocima izvan grada.³⁵⁰² Pošto se većina stanovnika, bosanskih Srba, iselila iz grada, preseljeni su i organi vlasti srpske opštine Rogatica.³⁵⁰³ Kada su se srpske porodice počele iseljavati iz grada, stanovnici

³⁴⁹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2513. U Riedlmayerovom izvještaju, koji se zasniva na njegovim posjetama ovim lokacijama tokom 2002. i na informacijama koje je dobio od Islamske zajednice BiH i drugih izvora, navode se sljedeće džamije i stepen oštećenja: džamija Arnaudija (potpuno uništena), Čaršijska džamija (potpuno uništena), džamija u Vragolovima (teško oštećena): P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 259–265; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 258–262, 265–266, 268–269; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 8; András Riedlmayer, T. 22534 (8. decembar 2011.), gdje upućuje na Čaršijsku džamiju. Vijeću su takođe predočeni dokazi o šteti nanosenoj drugim spomenicima kulture i sakralnim objektima u Rogatici, međutim, optuženi se u Prilogu D Optužnici ne tereti za te lokacije. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 105 (pod pečatom); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2513; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 266–268; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 258–262, 266, 268; András Riedlmayer, T. 22527 (8. decembar 2011.).

³⁴⁹⁸ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18498 (6. septembar 2011.).

³⁴⁹⁹ P3407 (Izvjestaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 14.

³⁵⁰⁰ P3407 (Izvjestaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 14.

³⁵⁰¹ Svjedok KDZ051, T. 19380–19381 (22. septembar 2011.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 16.

³⁵⁰² D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 21.

³⁵⁰³ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 22. V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 10.

bosanski Muslimani postali su nervozni jer nisu znali šta će se s njima dogoditi.³⁵⁰⁴ Grad je napustio znatan broj bosanskih Muslimana.³⁵⁰⁵

1034. Prije napada na Rogaticu, bosanski Srbi su već zauzeli vojne položaje van Rogatice, a njihove žene i djeca su iseljeni iz tog područja; uslijed toga, ostali su jedino bosanski Muslimani i nekolicina bosanskih Srba.³⁵⁰⁶ Srpske snage su nekolicinu bosanskih Muslimana koji su pokušali pobjeći iz svojih sela uhapsile i odvele u Sokolac.³⁵⁰⁷

1035. Granatiranje centra Rogatice, u kojem je muslimansko stanovništvo činilo većinu, natjeralo je bosanske Muslimane da se ise le iz centra grada, te su se kolone ljudi počele kretati kroz Kozarde.³⁵⁰⁸ Vijeće je gore u tekstu već navelo broj bosanskih Muslimana koji je okupljen u gradu Rogatici i odveden u srednju školu "Veljko Vlahović".³⁵⁰⁹ Grupa u kojoj je bilo 1.500 do 2.000 bosanskih Muslimana otišla je nakon granatiranja grada i došla u muslimansko selo Vragolove, gdje se nalazilo oko 5.000-6.000 raseljenih bosanskih Muslimana.³⁵¹⁰ Bosanski Muslimani iz sela u okolini Rogatice takođe su otišli u Vragolove, dok su drugi nastavili ka Goraždu.³⁵¹¹ Bosanskim Muslimanima su prijetili i upozoravali ih na predstojeće "čišćenje".³⁵¹² Govorili su im da će im biti dozvoljeno da napuste to područje i da će biti obezbijedeni autobusi za Visoko i Zenicu, gdje je bila "perspektiva življenja" bosanskih Muslimana.³⁵¹³ Prilikom obilaska Rogatice u avgustu 1992., Bowen su rekli da je protjerivanje bosanskih Muslimana predvodio Kušić.³⁵¹⁴ Bowen je takođe razgovarao s bosanskim Muslimanima koji su ranije živjeli u Rogatici i koji su mu ispričali o ubijanju, prinudnoj evakuaciji i silovanju mladih žena.³⁵¹⁵

³⁵⁰⁴ P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3.

³⁵⁰⁵ D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 22.

³⁵⁰⁶ P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 13.

³⁵⁰⁷ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 12–13 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18508–18509 (7. septembar 2011.).

³⁵⁰⁸ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 11 (pod pečatom).

³⁵⁰⁹ V. par. 982–985.

³⁵¹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2512. Imajući u vidu druge prihvaćene dokaze, Vijeće ne pridaje težinu članku u kojem se navodi da su vlasti bosanskih Srba organizovale prevoz bosanskih Muslimana u Sarajevo na njihov zahtjev. P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 4. V. takođe P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 101–102 (pod pečatom) [REDIGOVANO].

³⁵¹¹ Milovan Lelek, T. 34394 (27. februar 2013.).

³⁵¹² P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 102 (pod pečatom).

³⁵¹³ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 102 (pod pečatom).

³⁵¹⁴ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 53.

³⁵¹⁵ Jeremy Bowen, T. 10254–10255 (14. januar 2011.). V. takođe Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15376–15377 (gdje je svjedok rekao da su kolone izbjeglica, bosanskih Muslimana, iz Rogatice i Višegrada prolazile kroz Sokolac krajem maja, u junu i julu 1992. i naveo da su se "događale veoma ružne stvari", uključujući ubistva).

1036. Neki bosanski Muslimani iseljeni su iz Rogatice na organizovan način.³⁵¹⁶ Krajem novembra 1992., Kušić je rekao da Skupština opštine ima spiskove "lojalnih Muslimana" u Rogatici, kao i spiskove "onih koji su proteklih mjeseci otpremljeni iz Rogatice dok su trajala borbena dejstva".³⁵¹⁷ Takođe je sve veći broj srpskih izbjeglica dolazio iz drugih dijelova BiH i one su smještane u napuštene domove bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.³⁵¹⁸ Krajem juna 1992. još bosanskih Muslimana napustilo je Rogaticu budući da su bosanski Srbi "teroricali [...] ljude" i stvarali uslove u kojima je "Muslimanima [...] bilo nemoguće i dalje živjeti na tom području".³⁵¹⁹ Civilne vlasti i policija bosanskih Muslimana iz Rogatice povukli su se iz grada.³⁵²⁰

1037. Dana 26. juna 1992., Tomislav Šipčić, u svojstvu komandanta SRK-a, izdao je pismeno upozorenje komandi Rogatičke brigade u kojem je pisalo sljedeće: "Kušiću, najstrožije zabranjujem ma kakve samostalne akcije koje ja lično nisam odobrio, posebno svaki vid čišćenja sela bilo čijih. Zadnji put te upozoravam da se okaniš masakra, divljanja, maltretiranja nedužnog stanovništva bilo koje nacionalnosti."³⁵²¹ Uprkos tom naređenju, Kušić je zadržao svoj položaj u Rogatičkoj brigadi, ali je naređenje ipak dovelo do nekog poboljšanja njegovog ponašanja.³⁵²²

³⁵¹⁶ Svjedok KDZ051, T. 19380 (22. septembar 2011.). Batinić je negirao da su Krizni štab Rogatica ili rukovodstvo bosanskih Srba zauzeli stav i donijeli odluku o prisilnom iseljavanju stanovnika, bosanskih Muslimana, ili da su podsticali bilo koju drugu instituciju da to uradi. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 18, 35 gde upućuje na P2835 (Izveštaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.); Tomislav Batinić, T. 33673 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da Batinićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Batiniću bilo u interesu da minimizira vlastito učešće u događajima u Rogatici, da je bio evazivan i da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti.

³⁵¹⁷ D2914 (Odgovor 1. podrinske lake pješačijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 1. Svjedoci odbrane su izjavili da su muslimanska sela koja su iskazala lojalnost vlastima bosanskih Srba i predala naoružanje bila zaštićena. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 27, 29–30; Tomislav Batinić, T. 33689, 33711 (14. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 32; Mile Ujić, T. 33462–33463 (12. februar 2013.); Milovan Lelek, T. 34377–34379 (27. februar 2013.). Vijeće ne smatra da je navedeno svjedočenje da su sela bosanskih Muslimana bila zaštićena pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Batinić prilikom unakrsnog ispitivanja priznao da bosanski Muslimani nisu ostali u tim selima tokom cijelog rata i da su u oktobru 1994. posljednji bosanski Muslimani koji su tu ostali napustili opštinu, ali je tvrdio da su oni otišli na vlastiti zahtjev. Kada su Batiniću predloženi dokumenti koji pokazuju da su te posljednje bosanske Muslimane silom protjerali vojnici, bosanski Srbi, koji su došli u njihove domove, on je tvrdio da nije znao da se to događa. Vijeće je uočilo protivrječnost između Batinićevog svjedočenja da su bosanski Muslimani odlazili na vlastiti zahtjev i negiranja da je išta znao o tome kako su iseljavani iz svojih domova, kao i njegovog priznanja da su živjeli u strahu i da vlasti nisu bile u stanju da drže sve pod kontrolom. Tomislav Batinić, T. 33691–33695 (14. februar 2013.). Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3142 i 3208. za obrazloženje zašto svjedočenja relevantnih svjedoka u tom pogledu nisu pouzdana.

³⁵¹⁸ D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 16.

³⁵¹⁹ P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 58 (pod pečatom).

³⁵²⁰ P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 89, 96 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2–3.

³⁵²¹ P1001 (Upozorenje komandanta SRK-a Rogatičkog brigadi, 26. juni 1992.), str. 1–2; [REDIGOVANO].

³⁵²² [REDIGOVANO].

1038. U julu 1992., 1.500 bosanskih Muslimana pobjeglo je iz Vragolova u Goražde nakon što su srpske snage granatirale Vragolove.³⁵²³ U avgustu 1992., gotovo svi bosanski Muslimani koji su se sklonili u Vragolovima napustili su selo nakon što su dobili upozorenje da slijedi još jedan napad.³⁵²⁴

1039. Vijeće zaključuje da su stanovnici, bosanski Muslimani, bili prisiljeni da napuste Rogaticu nakon što je na njih izvršen ogroman pritisak, s obzirom na okolnosti koje su vladale u opštini, uključujući, između ostalog, (i) napade na njihove domove; (ii) granatiranje sela; (iii) uništavanje džamija i druge imovine; (iv) hapšenje pod prinudom i odvođenje iz domova; (v) zatočenje u većem broju zatočeničkih objekata; kao i (vi) maltretiranje i ubijanje. Iako su Vijeću predloženi dokazi da su izdata naređenja da se stanovnici koji predaju oružje zaštite, to ne dovodi u pitanje dokaze predložene o tome da stanovnici, bosanski Muslimani, nisu otišli dobrovoljno.³⁵²⁵

1040. Protjerivanje žena, djece i starih ljudi, bosanskih Muslimana, iz Rogatice nastavljeno je čak do oktobra 1994., kada su i posljednji bosanski Muslimani napustili opštinu.³⁵²⁶ Kada je optuženi 28. avgusta 1995. održao govor u Skupštini RS-a, u Rogatici gotovo da više nije bilo bosanskih Muslimana.³⁵²⁷

vi. Sokolac

(A) Optužbe

1041. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Sokocu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.³⁵²⁸ Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni

³⁵²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2512.

³⁵²⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2512.

³⁵²⁵ D2910 (Naređenje SRK-a, 22. oktobar 1992.), str. 1; D2911 (Naređenje SRK-a, 12. juli 1992.); D95 (Uputstva Predsjedništva RS-a predsjednicima opština na području Goražda, 14. juli 1992.). Vijeću je predložen dokaz da je u memorandumu UNCHR-a od 17. avgusta 1994. general Soubirou izrazio uvjerenje da je "prisilno iseljavanje civila u Rogatici, o kojem su sredstva javnog informisanja izvještavala kao o etničkom čišćenju", bilo dio sporazuma između strana. D950 (Izveštaj UN-a u vezi sa sastankom s generalom Soubirouom, 17. avgust 1994.), str. 2. Vijeće smatra da mišljenje generala Soubiroua u ovom kontekstu nema veliku težinu s obzirom na to da on samo kaže da je to njegovo uvjerenje, bez navođenja na čemu se to mišljenje zasniva. Takođe nije jasno da li se njegovo zapažanje odnosi na čitav tok sukoba u Rogatici ili na neki konkretan incident 1994. Vijeće takođe napominje da je Bowen, kada mu je pokazan taj dokument, rekao da su mu osobe koje su napustile Rogaticu, kada je s njima razgovarao, ispričale o teškoćama sa kojima su se suočavale, uključujući ubijanje, prisilnu evakuaciju i silovanje. Jeremy Bowen, T. 10254–10255 (14. januar 2011.). Vijeće takođe upućuje na svoj zaključak u par. 1033–1035 u vezi s tim da odlazak stanovnika, bosanskih Muslimana, nije bio dobrovoljan.

³⁵²⁶ P4867 (Izveštaj Državne komisije BiH za razmjenu ratnih zarobljenika, 15. oktobar 1994.), str. 4.

³⁵²⁷ Sveto Veselinović, T. 45110 (16. decembar 2013.).

³⁵²⁸ Optužnica, par. 48–49.

organi bosanskih Srba obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Sokocu,³⁵²⁹ te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.³⁵³⁰ Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.³⁵³¹

1042. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba u Sokocu obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;³⁵³² (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;³⁵³³ (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;³⁵³⁴ (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;³⁵³⁵ (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;³⁵³⁶ (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;³⁵³⁷ (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;³⁵³⁸ (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;³⁵³⁹ i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.³⁵⁴⁰

³⁵²⁹ Optužnica, par. 60(a)(i). V. incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.

³⁵³⁰ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

³⁵³¹ Optužnica, par. 63(a), 63(b).

³⁵³² Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

³⁵³³ Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

³⁵³⁴ Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

³⁵³⁵ Optužnica, par. 60(f).

³⁵³⁶ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

³⁵³⁷ Optužnica, par. 60(h).

³⁵³⁸ Optužnica, par. 60(i).

³⁵³⁹ Optužnica, par. 60(j). V. Uništavanje spomenika kulture i sakralnih objekata: incident 20 iz Priloga D Optužnici.

³⁵⁴⁰ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

1043. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.³⁵⁴¹ S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Sokocu na kojima su oni zakonito boravili.³⁵⁴² Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.³⁵⁴³

(B) Uvodni period

1044. Sokolac je opština u istočnoj BiH, koja se nalazi istočno od Sarajeva i zapadno od Rogatice.³⁵⁴⁴ Prema popisu iz 1991., opština Sokolac je imala oko 15.000 stanovnika, od kojih su 66% bili bosanski Srbi, a 33 % bosanski Muslimani.³⁵⁴⁵

1045. Poslije višestranačkih izbora krajem 1990., SDS je osvojio 29 od ukupno 50 mjesta u Sokocu, te je sa SDA postignut međustranački dogovor po kojem su funkcije podijeljene između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.³⁵⁴⁶ Sporazum o podjeli funkcija u SJB-u potvrđen je na sastanku u MUP-u.³⁵⁴⁷ U to vrijeme su formirane i višenacionalne patrole u kojima su bili rezervisti vojske i policije.³⁵⁴⁸

1046. Od početka 1991., između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba rasle su međunacionalne napetosti i strah.³⁵⁴⁹ U januaru 1992., održan je sastanak predstavnika SDS-a i SDA na kojem se

³⁵⁴¹ Optužnica, par. 68–75.

³⁵⁴² Optužnica, par. 68, 69, 72.

³⁵⁴³ Optužnica, par. 71.

³⁵⁴⁴ D484 (Mapa BiH).

³⁵⁴⁵ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 20; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15322; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 2.

³⁵⁴⁶ D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 2–3; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 20–21.

³⁵⁴⁷ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 21.

³⁵⁴⁸ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 23.

³⁵⁴⁹ D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 4. V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 24.

razgovaralo o pogoršanju političke i bezbjednosne situacije.³⁵⁵⁰ Napetosti su se dodatno pojačale početkom 1992.³⁵⁵¹

1047. U periodu od 1991. do proljeća 1992., u Sokocu su se naoružavali i bosanski Srbi i bosanski Muslimani.³⁵⁵² Druga romanijska motorizovana brigada Vojske SrRBiH formirana je 21. maja 1992. i činili su je lokalni vojni obveznici iz Sokoca, Han Pijeska i okolnog područja, a u brigadu su mobilisani i svi pripadnici TO-a.³⁵⁵³ Komandant te brigade bio je Radislav Krstić.³⁵⁵⁴

1048. Otprilike u martu 1992., na glavnim cestama u Sokocu ili na lokacijama u pravcu Olova uspostavljeni su kontrolni punktovi i na te kontrolne punktove su postavljeni naoružani bosanski Srbi u uniformama.³⁵⁵⁵ Bosanske Muslimane su na tim kontrolnim punktovima zaustavljali, odvodili ili maltretirali.³⁵⁵⁶

³⁵⁵⁰ P5246 (Izvod iz dnevnika Milana Tupajića, 23. decembar 1991.-20. januar 1992.), str. 10.

³⁵⁵¹ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 31–32, 70; D3226 (Zapisnik sa 4. sjednice Kriznog štaba Sokolac, 4. maj 1992.), str. 2; P5246 (Izvod iz dnevnika Milana Tupajića, 23. decembar 1991.-20. januar 1992.), str. 10. Primjeri koji su predočeni Vijeću obuhvatali su činjenicu da su međustranački dogovori počeli propadati kada su bosanski Srbi u Sokocu odbili da se saglase s održavanjem referenduma o nezavisnosti BiH. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 22; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 5. Vijeću su takođe predočeni dokazi o sve većem strahu među bosanskim Srbima s obzirom na informacije da su bosanski Muslimani s tog područja dobrovoljno odlazili da se bore u Hrvatskoj i vraćali se s oružjem, kao i da su paravojne formacije bosanskih Muslimana tamo prolazile obuku. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 24, 39. Vijeću su takođe predočeni dokazi o napadima bosanskih Muslimana na sela nastanjena bosanskim Srbima. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 44; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 7; Dragomir Obradović, T. 36079–36082 (26. mart 2013.); D3186 (Fotografija kuće Slavka Batinića); D3187 (Fotografija kuće Slavka Batinića); D3188 (Fotografija kuće Slavka Batinića).

³⁵⁵² Vijeću su predočeni sljedeći dokazi: (i) da su SDS i JNA učestvovali u raspodjeli oružja i uniformi bosanskim Srbima; (ii) da je SDA učestvovala u naoružavanju bosanskih Muslimana; (iii) da su u Sokocu formirane jedinice Patriotske lige i Zelenih beretki; i (iv) da su mobilisane rezervne snage TO-a i 216. brdska brigada JNA i da je raketna jedinica JNA prebačena u Sokolac. P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 3–6; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 5–6, 8; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 23, 38–39; Milovan Bjelica, T. 36411–36414 (3. april 2013.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 108; D3219 (Izvještaj Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a, bez datuma). V. takođe P1113 (Intervju s Momčilom Mandićem u časopisu *Slobodna Bosna*, 10. april 1998.), str. 2; D3224 (Članak iz lista *Oslobodjenje* pod naslovom "Znali smo kako ćemo", 24. septembar 1992.).

³⁵⁵³ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15384; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 14.

³⁵⁵⁴ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15432.

³⁵⁵⁵ P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5; činjenica o kojoj je presuđeno 2673. Vijeću su predočeni dokazi odbrane koji ukazuju na to da u Sokocu nije bilo barikada i da su jedine oružane formacije u martu 1992. bili pripadnici TO-a. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 27. Vijeće ne prihvata ovaj dokaz i prilikom donošenja tog zaključka uzelo je u obzir da je Obradovićevo svjedočenje karakterisala namjerna evazivnost i da je u više navrata bilo protivrječno. Osim toga, Vijeće je uzelo u obzir da toj tvrdnji protivrječe drugi dokazi odbrane koji ukazuju na to da je bilo kontrolnih punktova rezervnog sastava policije na kojima su bili pripadnici Jedinice za specijalne namjene pri SJB-u koji su udaljeni iz policije nakon primjedbi na njihovo postupanje, čime se potkrepljuje tvrdnja o postojanju takvih kontrolnih punktova. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 61, 67; D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 8.

³⁵⁵⁶ P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 8.

1049. Tokom aprila 1992., nekoliko paravojnih jedinica stacioniralo se u gradu Sokocu i okolnim selima.³⁵⁵⁷ Među tim jedinicama bili su arkanovci, Beli orlovi i nekoliko lokalnih grupa.³⁵⁵⁸ U opštini je bilo i drugih neformalnih grupa.³⁵⁵⁹

1050. Mjere za stvaranje zasebne srpske policije u Sokocu počele su se preduzimati početkom 1992. U februaru 1992., dva dana poslije formiranja "Srpskog kolegija" pri MUP-u kojim je trebao rukovoditi Momčilo Mandić,³⁵⁶⁰ Mandić je naložio Zoranu Cvijetiću, načelniku SJB-a Sokolac, i drugim načelnicima centara bezbjednosti da održe sastanak sa svim visokim rukovodiocima MUP-a u svojoj zoni odgovornosti i da mu o tome referišu.³⁵⁶¹ Negdje u martu ili aprilu 1992., Cvijetić je otpustio sve pripadnike policije bosanske Muslimane i osnovao zasebnu srpsku policiju.³⁵⁶² U aprilu 1992., na platnom spisku SJB-a Sokolac ostali su samo bosanski Srbi.³⁵⁶³

1051. Krizni štab Sokolac formiran je u aprilu 1992. i njegova prva sjednica održana je 6. aprila 1992.³⁵⁶⁴ Na toj prvoj sjednici, član SDS-a i predsjednik Skupštine opštine Milan Tupajić imenovan je za njegovog predsjednika.³⁵⁶⁵ Krizni štab su činili predsjednik opštine, predsjednik Opštinskog odbora SDS-a, načelnik policije i drugi članovi SDS-a i SDP-a i on je trebao preuzeti funkcije Skupštine opštine kada ona nije bila u mogućnosti da zasjeda zbog vanredne situacije.³⁵⁶⁶ Krizni

³⁵⁵⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2675. Vijeće se nije uvjerilo da u Sokocu nije bilo paravojnih formacija, kako se tvrdi u dokazima koje je izvela odbrana. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 53, 63. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir da Bjelićino svjedočenje u tom pogledu karakteriše pristrasnost i neobjektivnost, te da se na njega po tom pitanju ne može osloniti.

³⁵⁵⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2675.

³⁵⁵⁹ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 53, 63. V. takode D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 10, 29.

³⁵⁶⁰ P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 4. Za osnivanje i uspostavljanje MUP-a bosanskih Srba, v. odjeljak II.C.3: MUP bosanskih Srba.

³⁵⁶¹ Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8649–8650; P1112 (Naređenje MUP-a SRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 13. februar 1992.).

³⁵⁶² P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 34; P6089 (Izveštaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 87; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5; Momčilo Mandić, T. 4888–4889 (8. juli 2010); P6234 (Spisak radnika stanice milicije Sokolac iz aprila 1992.). V. takode činjenica o kojoj je presuđeno 2674. Vijeće ne prihvata dokaze odbrane da je policija bosanskih Muslimana privremeno udaljena radi vlastite bezbjednosti ili da se radilo o privremenoj mjeri do razrješenja organizacionih pitanja u policiji. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 42, 62; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 28; Dragomir Obradović, T. 36088, 36090 (26. mart 2013.). U tom pogledu, Vijeće ima u vidu da je sam Bjelica priznao da se zaposleni u SJB-u Sokolac nisu mogli vratiti na posao do kraja rata, kao i to da Obradovićevo svjedočenje karakteriše namjerna evazivnost i da je u više navrata bilo protivrječno.

³⁵⁶³ P6234 (Spisak radnika stanice milicije Sokolac iz aprila 1992.).

³⁵⁶⁴ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15321, 15323, 15508–15509. V. takode P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 1; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 3; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 28.

³⁵⁶⁵ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15321, 15323, 15508–15509. V. takode P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 1; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 3; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 28.

³⁵⁶⁶ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 28; Milovan Bjelica, T. 36394 (2. april 2013.).

štab je imao zadatak da održi funkcionisanje vlasti, privrednog i društvenog života na nivou opštine, da saraduje s policijom u Sokocu, komandom Vojske i Vladom bosanskih Srba u svim vitalnim pitanjima.³⁵⁶⁷ Sve važne odluke Glavnog odbora SDS-a koje su trebale da se provedu u Sokocu slane su opštinskom odboru SDS-a u Sokocu³⁵⁶⁸ i Krizni štab je o tim odlukama obavještavan.³⁵⁶⁹ Otprilike u junu 1992., u Sokocu je formirano Ratno povjereništvo u kojem su bili članovi SDS-a i koje je imalo zadatak da o događajima na opštinskom nivou izvještava republički nivo.³⁵⁷⁰ Krizni štab Sokolac funkcionisao je negdje do jula 1992., kada je njegove funkcije preuzeo Izvršni odbor.³⁵⁷¹

1052. Počevši od 10. aprila 1992., Krizni štab je preduzeo mjere za očuvanje ili uspostavljanje javnog reda i mira u Sokocu i te mjere su obuhvatale ograničenja ulaska i kretanja naoružanih formacija bez odobrenja, nalaganje istrage i preduzimanje mjera protiv počinitelja krađa u opštini, bez obzira na nacionalnu pripadnost žrtve.³⁵⁷² Predsjednicima mjesnih zajednica naloženo je da

³⁵⁶⁷ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15330; P5243 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 29. maj 1992.), str. 1; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 30. Za primjere pitanja koja je rješavao Krizni štab, v. P5250 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); P5240 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); P5247 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 5. maj 1992.); P5241 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Sokolac, 9. maj 1992.); P5239 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Sokolac, 11. maj 1992.); P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.); P5244 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 22. juni 1992.).

³⁵⁶⁸ Milovan Bjelica je početkom 1992. zamijenio Mirka Malovića na funkciji predsjednika Opštinskog odbora SDS-a. Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15349–15350, 15462–15463; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 18.

³⁵⁶⁹ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15349. Imajući u vidu Bjeličine dvosmislene odgovore prilikom unakrsnog ispitivanja i činjenicu da njegovo svjedočenje karakterišu pristrasnost i neobjektivnost, Vijeće ne prihvata njegovu izjavu da opštinske vlasti nikada nisu primile niti provele Uputstvo s varijantom A i B. V. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 18, 28; Milovan Bjelica, T. 36434, 36438–36442 (3. april 2013.); P6253 (Pismo Tužilaštva službeniku za vezu RS-a, 30. juli 2001.).

³⁵⁷⁰ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15402–15403, 15492–15495.

³⁵⁷¹ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 29; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15493. Ali v. Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15376–15377, 15381–15382, 15384–15385 (gdje svjedok tvrdi da je poslije 21. maja 1992., kada je formirana 2. romanijska motorizovana brigada, Krizni štab izgubio uticaj po pitanju bezbjednosti građana u opštini i da je bilo mnogo neslaganja između Komande Brigade i civilnih vlasti).

³⁵⁷² P5250 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.), str. 5; D3176 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); D3177 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 66; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 12; P5245 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15344–15345. Krizni štab je takođe odlučio da se rasformira Jedinica za specijalne namjene pri SJB-u i da se njeni pripadnici preraspodijele u TO nakon izvještaja da je ona prekršila pravila. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 33, 67; D3178 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 21. april 1992.); D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 8; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 9. Krizni štab je takođe uveo ograničenja na sluzenje i prodaju alkohola. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 75; D3211 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 18. maj 1992.); Milovan Bjelica, T. 36394 (2. april 2013.); D3181 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); D3225 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Sokolac, 27. april 1992.), str. 1; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 11. Za istrage o remećenju javnog reda i mira u slučajevima kada su žrtve bili bosanski Muslimani, v. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 46, 70; D3226 (Zapisnik sa 4. sjednice Kriznog štaba Sokolac, 4. maj 1992.), str. 3; D3230 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 5. maj 1992.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira

obavještavaju nadležne vlasti i SJB Sokolac u slučaju da pojedinci ili organizovane grupe pokušaju da uđu u opštinu.³⁵⁷³ Uprkos tim mjerama, bilo je pokazatelja da se naređenja Kriznog štaba ne poštuju³⁵⁷⁴ i da SJB ne funkcioniše kako treba, odnosno da ili nije bio u mogućnosti ili nije bio spreman da kontroliše sve veće bezakonje prema civilima, prevashodno od strane neformalnih grupa.³⁵⁷⁵

1053. Dana 20. aprila 1992., mobilisan je TO.³⁵⁷⁶ Dana 21. aprila 1992., Krizni štab je naredio da se preduzmu mjere protiv lica koja se nisu odazvala mobilizaciji i protiv lica koja su dezertirala iz jedinica TO-a i JNA.³⁵⁷⁷ Otprilike u tom periodu vođeni su razgovori između Kriznog štaba Sokolac i predstavnika bosanskih Muslimana o tome kako da se riješe važna pitanja vezana za uspostavljanje vlasti i reda i kako da se riješe problemi u opštini.³⁵⁷⁸ Krizni štab je donio zaključke u kojima poziva (i) lica koja su privremeno napustila opštinu da se bez straha vrate u svoje domove; (ii) bosanske Muslimane da se vrate na svoje poslove; i (iii) da se očuvaju dobri međunacionalni odnosi.³⁵⁷⁹ Izuzimajući vojne obveznike kojima je za kretanje bila potrebna saglasnost Sekretarijata za narodnu odbranu, ostali građani su se mogli slobodno kretati bez propusnica.³⁵⁸⁰ Dana 7. maja 1992., Krizni štab je zaključio da zaposlenima, bosanskim Muslimanima, treba dozvoliti da se bave

---

Obradovića od 24. marta 2013.), par. 22; D3221 (Krivična prijava SJB-a Sokolac, 17. septembar 1992.); D3180 (Depeša SJB-a Sokolac, 1. oktobar 1994.); D613 (Izvjestaj 2. romanijske motorizovane brigade u vezi s pljačkanjem, 6. avgust 1992.), str. 1. V. takođe Dragomir Obradović, T. 36137 (26. mart 2013.); D3193 (Zapisnik o uvidaju Osnovnog suda u Sokocu, 20. juli 1992.).

³⁵⁷³ D3223 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac s predsjednicima mjesnih zajednica, 23. april 1992.), str. 6; D3185 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 23. april 1992.), str. 1; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 10, 29.

³⁵⁷⁴ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 78–79; D3229 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 4. juni 1992.). V. takođe Milovan Bjelica, T. 36394 (2. april 2013.); D3233 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 22. juni 1992.).

³⁵⁷⁵ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 81; D3234 (Zaključci Izvršnog odbora opštine Sokolac, 24. septembar 1992.); Milovan Bjelica, T. 36396–36398 (2. april 2013.). V. takođe Dragomir Obradović, T. 36134 (26. mart 2013.).

³⁵⁷⁶ D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 4–5.

³⁵⁷⁷ P5248 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 21. april 1992.); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15340–15343. V. takođe D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 9.

³⁵⁷⁸ P5240 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 2; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 33–34; D3179 (Obavještenje Skupštine opštine Sokolac, 21. april 1992.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 11. V. takođe P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5–6.

³⁵⁷⁹ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 34; D3223 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac s predsjednicima mjesnih zajednica, 23. april 1992.), str. 4, 6; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 11, 13; D3185 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 23. april 1992.), str. 1; Dragomir Obradović, T. 36070–36071 (26. mart 2013.). Pored toga, Krizni štab je apelovao na bosanske Muslimane da šalju svoju djecu u školu sve dok u okolnim opštinama nije izbio rat. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 68–69, 72–74; D3207 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 27. april 1992.); D3225 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Sokolac, 27. april 1992.), str. 2; D3210 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 18. maj 1992.). V. takođe D3208 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 5. maj 1992.); D3209 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 7. maj 1992.).

³⁵⁸⁰ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 77. V. takođe D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 22.

svojim redovnim poslovima, ali da će u slučaju provokacije zaposleni biti suspendovani u skladu sa zakonom.³⁵⁸¹ Krizni štab je 15. maja 1992. odlučio da se građanima koji su se "iselili" iz Sokoca uputi javni poziv da se vrate jer će onima koji se ne vrate do 22. maja 1992. biti zabranjen povratak.³⁵⁸²

1054. Sredinom maja 1992., na području Sokoca bilo je otprilike 4.000 izbjeglih bosanskih Srba, što je doprinosilo "naelektrisan[o]j atmosfer[i]" i "nesigurnost[i]", uz manje incidente kada su srpske izbjeglice na metu uzimale bosanske Muslimane koji su ostali u Sokocu.³⁵⁸³ Na početku, neke od srpskih izbjeglica bez dozvole su se uselile u napuštene domove, pa je Krizni štab 22. aprila 1992. zabranio nezakonito i neovlašteno useljavanje i ulazak u prostorije, osim u slučaju "opravdane potrebe", kada je odobrenje za korištenje prostorija mogao dati Krizni štab, uz prethodni popis imovine.³⁵⁸⁴ Dana 22. maja 1992., Krizni štab je dodijelio izbjeglicama sve slobodne prostorije na privremeno korištenje u skladu s kriterijumima koje je postavio Crveni krst Sokoca nakon što je komisija formirana u tu svrhu sačinila popis imovine.³⁵⁸⁵

(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima

1055. Na sjednici Kriznog štaba Sokoca održanoj 15. maja 1992., Drago Mačar, šef štaba TO-a, naveo je da su izrađeni planovi za razoružavanje određenih sela.³⁵⁸⁶ Poslije formiranja, 2. romanijska motorizovana brigada preuzela je sve aktivnosti i zaduženja štaba TO-a i učestvovala je u razoružavanju sela nastanjenih bosanskim Muslimanima.³⁵⁸⁷ Pozivi da se dobrovoljno preda

³⁵⁸¹ D3227 (Zapisnik sa 5. sjednice Kriznog štaba Sokolac, 7. maj 1992.), str. 1–3; D3231 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 7. maj 1992.), str. 1; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 35–36; D3228 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.). Vijeću su takođe predloženi dokazi da je Opštinski odbor SDS-a formirao kadrovsku komisiju koja je trebala predlagati kandidate za rukovodeće položaje i da je ona odlučila da zaposleni bosanski Muslimani mogu raditi i dobijati zaduženja. P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 1; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15363.

³⁵⁸² P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 7. V. takođe Dragomir Obradović, T. 36069 (26. mart 2013.).

³⁵⁸³ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15383–15384. V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 43, 76; D3212 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.); Milovan Bjelica, T. 36401 (2. april 2013.). Te srpske izbjeglice došle su iz centralne BiH, Goražda, Olova, Kladnja i opština u Sarajevu koje su bile pod kontrolom bosanskih Muslimana.

³⁵⁸⁴ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 43, 67; D3177 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.).

³⁵⁸⁵ D3216 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.); D3215 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.); D3214 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.). V. takođe D3217 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 22. juni 1992.) za predloženu relokaciju tih izbjeglica u druge opštine.

³⁵⁸⁶ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15373–15374; P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), tačka 16.

³⁵⁸⁷ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15374, 15385–15387, 15403.

oružje nisu urodili plodom, a pokušajima da se razoružaju sela nastanjena bosanskim Muslimanima pružan je oružani otpor.³⁵⁸⁸

1056. U periodu od kraja jula do kraja septembra 1992., 2. romanijska motorizovana brigada napala je i razorila nekoliko muslimanskih sela u opštini Sokolac, uključujući Pihlice, Kaljinu, Sahbegoviće, Manguriće i Meljine.³⁵⁸⁹ Selo Meljine su srpske snage napale tenkovima i haubicama iz sela Knežina.³⁵⁹⁰ Napadi bi počeli artiljerijskom vatrom nakon koje bi uslijedili upadi pješadije.³⁵⁹¹ Čim su počela prva dejstva, žene, djeca i stari ljudi, bosanski Muslimani, počeli su da se povlače iz svojih sela ka Olovu, pošto su bili izloženi vrijeđanju i šikaniranju.³⁵⁹²

(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici

1057. Tužilaštvo navodi da je 22. septembra 1992. ili približno tog datuma u selu Novoseoci ubijeno najmanje 40 ljudi.

1058. Selo Novoseoci je udaljeno otprilike osam-devet kilometara od grada Sokoca i četiri-pet kilometara od raskrsnice Rogatica-Sokolac.³⁵⁹³ Ono se sastojalo od 60-70 kuća nastanjenih bosanskim Muslimanima.³⁵⁹⁴

1059. U proljeće 1992., u Novoseoce je došao Mačar i zatražio od ljudi u selu da predaju oružje ako ga imaju, nakon čega su ljudi predali lovačke puške i drugo oružje, uključujući pištolje.³⁵⁹⁵ Razoružavanje seljana nastavilo se i 27. jula 1992., kada su Momčilo Pajić, bosanski Srbin iz

³⁵⁸⁸ D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 16–17; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 41, 48. Sela koja su pružila otpor bila su Šahbegovići, Kaljina, Knežina, Meljine, Šaševci, Žulj, Šahbegovići, Pediše, Išerić Brdo, Rakitnica, Novoseoci, Kutu, Mičivode i Kalimanići. V. takođe Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15375–15378 (gdje je svjedok izjavio da je savjetovao bosanskim Muslimanima da se, ukoliko se od njih zatraži da predaju oružje, povinuju zahtjevu jer se ne mogu suprotstaviti snagama VRS-a i da im on ne može pružiti zaštitu od onoga što se događa u drugim opštinama). V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 44, 64; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 7, 14, 30; Dragomir Obradović, T. 36080–36082, 36111 (26. mart 2013.).

³⁵⁸⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2684; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15403–15404, 15408–15409, 15412–15414, 15416–15417. Tupajić je takođe naveo jedan broj drugih sela koja su napadnuta na taj način.

³⁵⁹⁰ P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 9.

³⁵⁹¹ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15403–15404, 15408–15409, 15412–15414; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 9; činjenica o kojoj je presuđeno 2684.

³⁵⁹² Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15414, 15417–15418; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 17.

³⁵⁹³ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15429.

³⁵⁹⁴ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 2.

³⁵⁹⁵ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 3; P3296 (Zapisnik 2. romanijske motorizovane brigade o oduzimanju naoružanja u Novoseocima, 27. juli 1992.); Munira Selmanović, T. 18550–18551 (7. septembar 2011.); D1667 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1992.).

Sokoca, i Velemir Elez, novinar, došli u Novoseoce da traže predaju oružja³⁵⁹⁶ i rekli bosanskim Muslimanima u selu da treba da nastave da rade svoj posao i da se ne brinu za svoju sigurnost.³⁵⁹⁷ SRK je izvijestio da misli da seljani nisu predali sve oružje koje posjeduju.³⁵⁹⁸

1060. Dana 19. septembra 1992., Krstić je obavijestio Glavni štab da će biti izvedena aktivna borbena dejstva s ciljem oslobađanja sela nastanjenih bosanskim Srbima i teritorija oko njih od muslimanskih "ekstremista".³⁵⁹⁹ Dana 22. septembra 1992., pripadnici 2. romanijske motorizovane brigade opkolili su Novoseoce.³⁶⁰⁰ Munira Selmanović je bila među seljanima, bosanskim Muslimanima, kojima je naloženo da se okupe u obližnjoj dolini i kojima su rekli da će biti ubrzo poslije toga prebačeni na Metaljku, jednu poljanu iznad sela.³⁶⁰¹ Vojnici su nekima od okupljenih bosanskih Muslimana naložili da idu u selo i obavijeste sve da idu na Metaljku.³⁶⁰² Kada su Muniru Selmanović poslali kući, tamo je zatekla vojnike kako iz njenog doma pljačkaju imovinu, uključujući namještaj.³⁶⁰³ Otprilike 100 žena i djece i oko 44 muškarca iz Novoseoca na kraju se okupilo na Metaljki, gdje ih je opkolilo oko 100 srpskih vojnika u vojnim uniformama, koji su u njih uperili puške.³⁶⁰⁴ Vojnici su pročitali imena seljana kako bi provjerili da li su svi prisutni.³⁶⁰⁵

1061. Momčilo Pajić je izgleda bio tu glavni, pitao je seljane da li još uvijek imaju oružje i rekao da će kuće u selu biti pretresene.³⁶⁰⁶ Pajić je zatim rekao da čeka na naređenje iz Sokoca, a seljanima je kazao da ostanu mirni dok tamo ode.³⁶⁰⁷ Pajić je, po povratku, pročitao naređenje u kojem je pisalo da će žene i djeca, kao i stariji ljudi, biti poslani autobusom u Sarajevo, dok vojno

³⁵⁹⁶ Munira Selmanović, T. 18552 (7. septembar 2011.); P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 4.

³⁵⁹⁷ Munira Selmanović, T. 18537, 18549–18550 (7. septembar 2011.); P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 6 (gdje svjedok navodi da je bosanski Srbin Rade Dubovina iz sela Kula često posjećivao Novoseoce i uvjeravao stanovnike da je bezbjedno i da nema razloga da odlaze).

³⁵⁹⁸ D1667 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1992.), par. 1.

³⁵⁹⁹ D3191 (Izveštaj 2. romanijske motorizovane brigade, 19. septembar 1992.), str. 1.

³⁶⁰⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2676.

³⁶⁰¹ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 8; Munira Selmanović, T. 18556–18557 (7. septembar 2011.).

³⁶⁰² P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 8, 14-15; Munira Selmanović, T. 18560 (7. septembar 2011.). Munira Selmanović je izjavila da je njen otac, kada ga je dovela, bio obliven krvlju i da joj je rekao da su ga vojnici pitali zašto je još uvijek u kući i gdje je sakrio oružje, a zatim su ga tukli kundacima. P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 15; Munira Selmanović, T. 18538, 18542 (7. septembar 2011.).

³⁶⁰³ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 15; Munira Selmanović, T. 18538, 18540, 18542, 18561–18562 (7. septembar 2011.). V. takođe P5480 (Odobrenje za prevoz namještaja iz Novoselaca u Sokolac koje je potpisao Radislav Krstić, 26. septembar 1992.) (gdje Krstić odobrava da jedan vojni obveznik preveze namještaj iz Novoselaca u Sokolac dok se to lice ne preseli u kuću u Novoseocima koju je izabralo).

³⁶⁰⁴ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 9–10, 13.

³⁶⁰⁵ Munira Selmanović, T. 18557 (7. septembar 2011.).

³⁶⁰⁶ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 11-13. Pored Pajića, Munira Selmanović je takođe prepoznala neke druge vojnike iz Sokoca, uključujući policajca po imenu Milenko Krsmanović.

³⁶⁰⁷ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 12.

sposobni muškarci treba da ostanu i prihvate radnu obavezu.³⁶⁰⁸ Žene, djeca i stariji ljudi su okupljeni i provedeni od Metaljke do ulaza u Novoseoce, gdje im je naređeno da se ukrcaju u autobus parkiran kod džamije.³⁶⁰⁹ Pajić je ušao u autobus da provjeri da li je u njemu možda i neki muškarac, nakon čega se autobus odvezao na Hrešu, gdje je putnicima naređeno da pješice odu do Sarajeva.³⁶¹⁰ Poslije tog incidenta, u selu Novoseoci nije ostao nijedan bosanski Musliman.³⁶¹¹ Svjedoku KDZ607 rečeno je da su sve kuće u Novoseocima uništene.³⁶¹²

1062. Krstić je 22. septembra 1992. obavijestio Glavni štab da je "[u] toku dana vršeno [...] čišćenje sela Novoseoci".³⁶¹³ Dan kasnije, Krstić je izvijestio da jedinice vrše otkrivanje i uništavanje ostataka grupa koje su se izvukle iz sela koja su "čišćena", uključujući Novoseoce.³⁶¹⁴

1063. Pripadnici 2. romanijske motorizovane brigade ubili su 40-45 civila, bosanskih Muslimana, iz Novoseoca, kao i nekoliko civila iz Rogatice koji su se 22. septembra 1992. ili približno tog datuma zadesili u Novoseocima.³⁶¹⁵

1064. U večernjim satima 22. septembra 1992., Tupajić je saznao da su tijela ubijenih bosanskih Muslimana iz Novoseoca pronađena na deponiji smeća u Ivan Polju.³⁶¹⁶ Poslije ekshumacije na

³⁶⁰⁸ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 17–18; Munira Selmanović, T. 18558 (7. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2676.

³⁶⁰⁹ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 18, 20; Munira Selmanović, T. 18542 (7. septembar 2011.).

³⁶¹⁰ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 20.

³⁶¹¹ Milovan Bjelica, T. 36460 (3. april 2013.).

³⁶¹² P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 55(c) (pod pečatom).

³⁶¹³ P5438 (Izveštaj 2. romanijske motorizovane brigade, 22. septembar 1992.), str. 1; činjenica o kojoj je presuđeno 2677. Vijeće napominje da se u dokaznom predmetu P5438 koristi izraz "čišćenje", koji je [na engleski] preveden ili kao "*cleansed*" ili kao "*mopped up*". Vijeću su predloženi dokazi koji ukazuju na to da nije bilo policijske istrage ovog incidenta budući da policija nije imala nadležnost nad vojskom. V. Dragomir Obradović, T. 36096, 36102–36103 (26. mart 2013.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 20. Međutim, Obradović nije mogao adekvatno da objasni zašto policija u ovom slučaju nije provela istragu o ovom teškom incidentu kada već jeste provela početne istrage o prestupima pripadnika VRS-a. Pored toga, iako je Obradović izjavio da civilne vlasti nisu obavijestile više organe o ovom incidentu, s obzirom na to da je svjedok iznio samo svoje mišljenje, Vijeće se nije uvjerilo u to da je svjedok mogao znati da li su viši organi vlasti bili obaviješteni.

³⁶¹⁴ D3192 (Izveštaj 2. romanijske motorizovane brigade, 23. septembar 1992.), str. 2. Vijeću su predloženi dokazi koji ukazuju na to da je Krstić izdao naređenje da se ubiju ti civili. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57; Milovan Bjelica, T. 36454–36455 (3. april 2013.). Međutim, ti dokazi se zasnivaju na Bjelićinoj pretpostavci poslije razgovora s trećim licem. Vijeće ne prihvata taj zaključak s obzirom na to da ne postoje nikakvi dalji potkrepljujući dokazi.

³⁶¹⁵ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 19, 21; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 7; Munira Selmanović, T. 18509 (7. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 55(b) (pod pečatom); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15428–15429. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2676; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 20; Dragomir Obradović, T. 36094 (26. mart 2013.).

³⁶¹⁶ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15428–15430; Munira Selmanović, T. 18547–18548 (7. septembar 2011.). V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57. Poslije tog incidenta u Novoseocima, Tupajić je podnio ostavku na funkciju predsjednika opštine. Međutim, članovi Opštinskog odbora tražili su od njega da povuče ostavku jer je to moglo imati štetne

lokaciji Ivan Polje, 42 muška tijela primljena su radi *post mortem* pregleda i procijenjeno je da su osobe kojima su tijela pripadala bile starosti od 12 do 85 godina, pri čemu je većina bila starosne dobi od 30 do 60 godina.³⁶¹⁷ Od 38 muškaraca, bosanskih Muslimana, za koje je Munira Selmanović rekla da su ostali u Novoseocima, njih 36 pronađeno je među posmrtnim ostacima 42 tijela ekshumirana iz grobnice u Ivan Polju.³⁶¹⁸ Nije pronađena vojna odjeća.³⁶¹⁹ Pronađeni su lični predmeti, a na jednom tijelu se nalazio minijaturni Kuran.³⁶²⁰ Na sva 42 tijela pronađeni su tragovi ozljeda iz vatrenog oružja, pri čemu je 38 imalo višestruke ozljede iz vatrenog oružja.³⁶²¹ Izuzimajući jedan slučaj gdje je nedostajala lobanja, ostali muškarci, njih 41, umrli su od ozljeda iz vatrenog oružja.³⁶²² Zaključci iz izvještaja o ekshumaciji podudaraju se u nalazu da je na većinu njih pucano s leđa iz oružja s velikom izlaznom brzinom zrna.³⁶²³

1065. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 22. septembra 1992. ili približno tog datuma u selu Novoseoci ubile približno 40 muškaraca, bosanskih Muslimana.

---

posljedice ili biti shvaćeno kao osuda tadašnje politike. Nakon što je Tupajićev automobil dignut u vazduh, on je odlučio da nastavi obavljati svoje dužnosti. P5249 (Dopis Milana Tupajića Opštinskom odboru SDS-a Sokolac, 9. oktobar 1992.); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15432–15435; P5251 (Prijava štete na vozilu Milana Tupajića osiguravajućem društvu, 13. oktobar 1992.). Imajući u vidu (i) dokaze o tome da je Tupajić znao za događaje u Novoseocima i korake koji su preduzeti da se spriječi njegova ostavka; i (ii) nepodudarnosti u svjedočenju relevantnih svjedoka odbrane, Vijeće ne prihvata dokaze odbrane da niko iz opštinskih organa vlasti nije znao za taj incident i da su ga, kad su saznali za njega, osudili. V. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57; Milovan Bjelica, T. 36455–36456 (3. april 2013.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 20; Dragomir Obradović, T. 36074, 36094–36095 (26. mart 2013.).

³⁶¹⁷ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 14; P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.).

³⁶¹⁸ P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 21, 23; Munira Selmanović, T. 18544–18545 (7. septembar 2011.). V. takođe P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izveštaja Amora Mašovića), str. 49. Iako je Munira Selmanović u sudnici izjavila da je lično vidjela i prepoznala sinovljeve posmrtnne ostatke, u izvještaju o ekshumaciji, međutim, piše da je posmrtnne ostatke njenog sina prepoznala njena sestra Amra Korman. Munira Selmanović, T. 18545, 18548–18549 (7. septembar 2011.); P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.), str. 8. Iako Vijeće ima u vidu tu nepodudarnost, ona nema takav značaj da bi uticala na vjerodostojnost svjedočenja Munire Selmanović.

³⁶¹⁹ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 14.

³⁶²⁰ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 14.

³⁶²¹ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 15.

³⁶²² P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 15.

³⁶²³ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 16.

(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici

1066. U Optužnici se navodi da je u Sokocu uništeno pet džamija u periodu barem od avgusta do septembra 1992.³⁶²⁴

1067. Svih pet džamija u opštini Sokolac, odnosno džamije u Knežini, Kruševcima, Kaljini, Novoseocima i Košutici, dignuto je u vazduh ili razoreno u napadima na ta sela.³⁶²⁵ Bosanski Srbi su u uništavanju džamija vidjeli način na koji će "biti praktično uništen [...] motiv [bosanskih Muslimana] za povratak u ta sela".³⁶²⁶

1068. Konkretnije, džamiju u Novoseocima u digla je u vazduh 2. romanijska motorizovana brigada.³⁶²⁷ Bogdan Jovanović je viđen s još nekoliko bosanskih Srba kako postavlja eksploziv oko Selimija džamije u Knežini, koja je potpuno uništena u snažnoj eksploziji, a otprilike u isto vrijeme uništene su još četiri džamije.³⁶²⁸ Ostaci uništene džamije pronađeni su na deponiji smeća na Ivan Polju.³⁶²⁹

1069. Stoga Vijeće zaključuje da su srpske snage u periodu od avgusta do septembra 1992. uništile pet džamija.

³⁶²⁴ Konkretno, to su džamije u Kruševcima, Knežini, Kaljini, Novoseocima i Koštici.

³⁶²⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2684. V. takođe Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 312–322; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 332–335. Iako je Asim Hamzić izjavio da je Aleksa Krsmanović bio među licima odgovornim za uništenje džamija, Vijeće smatra da je to nepotkrijepljen dokaz iz druge ruke i nije se uvjerilo da se može osloniti samo na to da bi donijelo zaključak o Krsmanovićevoj odgovornosti. P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 8. Vijeće ne prihvata dokaze odbrane (i) da su džamije u rubnim selima opštine Sokolac korištene za borbena dejstva; (ii) da su se pripadnici Patriotske lige tu krili i dijelili oružje iz tih objekata; (iii) da su te džamije za vrijeme rata, u uslovima haosa u udaljenim selima, uništili pojedinci i neformalne grupe; ili (iv) da opštinske vlasti nisu znale niti odobravale njihovo uništavanje i da nisu imale kontrolu nad teritorijom na kojoj su se nalazile te džamije. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 55, 64; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 26, 30. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je smatralo da su svjedočenja dva relevantna svjedoka odbrane nepouzdana budući da njihovo svjedočenje karakterišu nepodudarnosti i pokazatelji pristrasnosti i neobjektivnosti. Pored toga, predloženi dokazi koji se odnose na napad na Novoseoce protivrječe dokazima odbrane da su džamije uništene u uslovima haosa ili da su ih uništili pojedinci ili neformalne grupe. Činjenice o kojima je presuđeno 2676, 2684; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431.

³⁶²⁶ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431.

³⁶²⁷ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431. V. takođe Andráš Riedlmayer, T. 22548 (9. decembar 2011.); P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), str. 9; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 316.

³⁶²⁸ P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 8; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 312–314.

³⁶²⁹ P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.), str. 2.

(D) Zatočenički objekti u Sokocu

(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici

1070. Dana 20. jula 1992. ili približno tog datuma, četiri bosanska Srbina u uniformama vojne policije, koja su se vozila u oklopnom transporteru, uhapsila su učitelja muslimanske nacionalnosti po imenu Gagula i odvela ga u jednu baraku u Knežini, gdje ga je jedan od oficira ispitivao i tukao.³⁶³⁰ Gagulu su zatim lokalni srpski vojnici prebacili u osnovnu školu "Slaviša Vajner Čiča" u kojoj je, s još 13 zatočenika, bio zatočen do 3. oktobra 1992.³⁶³¹ Po dolasku u tu školu, Gagulu su srpski vojnici ponovo ispitivali i pretukli.³⁶³²

(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici

1071. Zajedno s drugim zatočenicima, Gagula je 3. oktobra 1992. prebačen u bivšu osnovnu školu u Čavarinama.³⁶³³ Za taj objekt je bila nadležna 2. romanijska motorizovana brigada.³⁶³⁴ Pripadnici 2. romanijske motorizovane brigade su zarobljavali i tamo držali u zatočenju bosanske Muslimane bez ikakvih optužbi ili zakonske osnove.³⁶³⁵ Uslovi su bili teški, nije bilo dovoljno hrane i sanitarnih čvorova.³⁶³⁶ Pripadnici srpskih paravojnih formacija koji su dolazili iz Ilijaša tukli su zatočenike.³⁶³⁷ Dana 15. marta 1993., Gagulu su prebacili u logor Batković u Bijeljini.³⁶³⁸

³⁶³⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2678.

³⁶³¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2679; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15410. Ali v. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 54. Vijeće ne prihvata tvrdnju svjedoka da za vrijeme rata nije bilo logora ni zatvora.

³⁶³² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2679. Obradović je izjavio da je početkom oktobra 1992. na desetak dana uspostavljen vojni zatočenički objekt u osnovnoj školi u Sokocu, nakon čega je preseljen u Čavarine; međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja, on je priznao da nije bio u tom objektu, da je samo čuo za njega, da ne zna kakvi su bili uslovi i da ne može reći koliko dugo je taj objekt funkcionisao. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 25; Dragomir Obradović, T. 36113–36115 (26. mart 2013.). Isto tako, Vijeće ne prihvata Bjeličino svjedočenje da je škola korištena za ispitivanje bosanskih Muslimana koji su bili osumnjičeni da su učestvovali u diverzantskim ili terorističkim dejstvima, da se prema zatočenicima postupalo humano i da su uslovi bili zadovoljavajući. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je smatralo da Bjeličino svjedočenje nije pouzdano s obzirom na to da ga karakterišu pokazatelji pristrasnosti i neobjektivnosti. Pored toga, Bjelica je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da ne zna zašto je bila zatočena jedna žena stara 62 godine i da pretpostavlja da u objektima nije bilo potrebnih higijenskih i drugih uslova. Svjedoku su prilikom unakrsnog ispitivanja predloženi protivargumenti i on je priznao da higijenski uslovi nisu bili zadovoljavajući. Pored toga, svjedokovo svjedočenje o uslovima u tim objektima dato je uz ograde i on je prilikom unakrsnog ispitivanja priznao da uopšte nije obišao te objekte. V. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 54, 65; Milovan Bjelica, T. 36448–36450, 36452–36454 (3. april 2013.); P6255 (Pismo Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Sokolac Komisiji za razmjenu i oslobađanje ratnih zarobljenika VRS-a Lukavica, 9. novembar 1992.); Milovan Bjelica, P6256 (Izvod iz transkripta iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 22721.

³⁶³³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2680; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15410.

³⁶³⁴ D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 65.

³⁶³⁵ Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15387–15388.

³⁶³⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2681; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15410–15411; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 54.

³⁶³⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2682.

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca

1072. Krajem 1992., većina bosanskih Muslimana napustila je opštinu, tako da je u njoj ostalo svega 30 ili 40 porodica.³⁶³⁹ Odlazak nekih bosanskih Muslimana iz Sokoca uslijedio je poslije napada na sela nastanjena bosanskim Muslimanima i njihovog vrijeđanja i šikaniranja.³⁶⁴⁰ U nekim slučajevima su odvajali žene, djecu i starije ljude muslimanske nacionalnosti i naređivali im da se ukrcaju u autobuse koji bi ih odvozili iz njihovih sela.³⁶⁴¹ Muškarcima, bosanskim Muslimanima, nije bilo dozvoljeno da idu sa svojim porodicama.³⁶⁴² Milan Tupajić je takođe savjetovao jednog bosanskog Muslimana da nađe neko sigurno mjesto da se sakrije jer se plašio da bi mu se moglo nešto desiti zbog "etničkog čišćenja" koje se već počelo provoditi u mnogim okolnim selima; bosanski Muslimani su tada počeli da odlaze uglavnom prema području Olova, Tuzle, Visokog, Vareša, Kladnja i Kaknja.³⁶⁴³

1073. Vijeće ne prihvata dokaze odbrane koji ukazuju na to da su bosanski Muslimani privremeno napustili opštinu, na dobrovoljnoj osnovi, i da su se vratili nakon što je rat završen.³⁶⁴⁴ Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće napominje da se do 1997. vrlo mali broj bosanskih Muslimana zaista vratio u Sokolac.³⁶⁴⁵ Pored toga, Vijeće je u vezi s tim smatralo da svjedočenje Bijelice i Obradovića nije pouzdano zbog nepodudarnosti u njihovim svjedočenjima i određenog stepena evazivnosti; takođe je bilo pokazatelja pristrasnosti i neobjektivnosti. Vijeće takođe pronalazi nepodudarnosti u Obradovićevom svjedočenju o tome kada, zašto i u kojim okolnostima su otišli bosanski Muslimani iz sela Vrhbarje i ne prihvata da je to primjer koji pokazuje da su bosanski Muslimani ostali u svojim domovima do kraja rata, a da su zatražili iseljenje na osnovu sporazuma.³⁶⁴⁶

³⁶³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2683.

³⁶³⁹ Milovan Bjelica, T. 36457–36459 (3. april 2013.).

³⁶⁴⁰ V. par. 1056 gore, gdje se upućuje na Milana Tupajića, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15414, 15417–15418; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 17.

³⁶⁴¹ V. par. 1060–1061, gdje se upućuje na P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 17–18, 20; Munira Selmanović, T. 18542, 18558 (7. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2676.

³⁶⁴² P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 6.

³⁶⁴³ P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5–6.

³⁶⁴⁴ Milovan Bjelica, T. 36399–36400, 36402, 36405 (2. april 2013.), 36464, 36474 (3. april 2013.); D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 37; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 18–19; Dragomir Obradović, T. 36069–36070, 36083 (26. mart 2013.).

³⁶⁴⁵ P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 32.

³⁶⁴⁶ V. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 18–19; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 37; Milovan Bjelica, T. 36399–36402, 36405, 36460, 36463–36464 (2. i 3. april 2013.); Dragomir Obradović, T. 36069–36070, 36083, 36108–36111 (26. mart 2013.); D3189 (Depeša SJB-a Sokolac, 31. oktobar 1994.); P6235 (Izjava Avdije Katice, 3. januar 1995.), str. 3.

1074. Pošto je razmotrilo ukupne dokaze i ocijenilo okolnosti pod kojima je došlo do iseljavanja, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Sokolac.

vii. *Višegrad*

(A) Optužbe

1075. Vijeće napominje da se, iako je tužilaštvo za potrebe Optužnice incident 14.2 iz Priloga A Optužnici uvrstilo pod opštinu Višegrad, za taj incident ubijanja navodi da se dogodio u opštini Sokolac.³⁶⁴⁷ U vezi s opštinom Višegrad nema drugih optužbi.³⁶⁴⁸

1076. U vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici, tužilaštvo navodi da je 48 civila, nakon što su protjerani iz Višegrada, 15. juna 1992. ubijeno na jednom mjestu kod Paklenika, blizu sela Kalimanići u opštini Sokolac. Optuženom se incident 14.2 iz Priloga A Optužnici stavlja na teret kao progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.³⁶⁴⁹

(B) Uvodni period

1077. Višegrad je opština u istočnoj BiH,³⁶⁵⁰ u kojoj je prije rata živjelo pretežno muslimansko stanovništvo.³⁶⁵¹ U proljeće 1992., u Višegradu su se pojačale napetosti i uslijedila je militarizacija opštine u okviru koje su se i bosanski Muslimani i bosanski Srbi vojno organizovali.³⁶⁵² Bezbjednosna situacija na području opštine Višegrad 24. marta 1992. opisana je kao "složena i dramatična".³⁶⁵³ Početkom aprila 1992., i bosanski Srbi i bosanski Muslimani postavili su barikade.³⁶⁵⁴ U to vrijeme, mnogi stanovnici sela, bosanski Muslimani, pobjegli su u grad Višegrad, a odatle u Goražde; muškarci, bosanski Muslimani, zatim su organizovali jednu odbrambenu grupu

³⁶⁴⁷ V. Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73bis, fusnota 14; Optužnica, par. 48, fusnota 3; incident 14.2 iz Priloga A Optužnici, fusnota 1.

³⁶⁴⁸ V. Optužnica, par. 48, fusnota 3; Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73bis, fusnota 14.

³⁶⁴⁹ Optužnica, par. 60(a), 63(a).

³⁶⁵⁰ D484 (Mapa BiH).

³⁶⁵¹ Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.).

³⁶⁵² D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 169.

³⁶⁵³ P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 2.

³⁶⁵⁴ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 351, 353, 405.

za Višegrad.³⁶⁵⁵ Otprilike u to isto vrijeme, u selo Dobrun došla je jedna paravojna jedinica iz Srbije.³⁶⁵⁶

1078. Dana 10. aprila 1992. podnesen je izvještaj da je situacija u rejonu Višegrada "izuzetno teška" i da "[v]lada bezvlašće i anarhija".³⁶⁵⁷ Bosanski Muslimani su prijetili da će dići u vazduh hidrocentralu ukoliko JNA ne spriječi napade paravojnih formacija na bosanske Muslimane.³⁶⁵⁸ Dana 11. aprila 1992., došlo je do oružanog napada navodno "srpskih naoružanih formacija" na Višegrad, kada je na grad ispaljeno 30 minobacačkih granata; ljudi su se evakuisali na okolne padine i u kasarnu u Uzamnici.³⁶⁵⁹

1079. Dana 20. aprila 1992., Uzički korpus JNA ušao je u Višegrad i preuzeo kontrolu nad važnim položajima,³⁶⁶⁰ poslije toga je situacija neko vrijeme počela da se ponovo normalizuje i stanovnici koji su otišli počeli su da se vraćaju svojim domovima.³⁶⁶¹ Uzički korpus je napustio Višegrad 18. maja 1992. ili približno tog datuma. Poslije odlaska Uzičkog korpusa, u opštinu su došle paravojne formacije, uključujući jedinicu poznatu kao Beli orlovi koju je predvodio Milan Lukić, i priključile su se onima koje su već stigle.³⁶⁶² U opštini su vlast držali pripadnici paravojnih formacija.³⁶⁶³

(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici

1080. Poslije povlačenja Uzičkog korpusa, situacija se promijenila i postala opasnija za lokalne muškarce, bosanske Muslimane.³⁶⁶⁴ Vijeću su predočeni dokazi o napadima na zaseoke nastanjene bosanskim Muslimanima i ubijanju bosanskih Muslimana u Višegradu u maju i junu 1992., ali

³⁶⁵⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 407.

³⁶⁵⁶ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 351. V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 405.

³⁶⁵⁷ P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 5.

³⁶⁵⁸ P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 5. V. takođe D218 (Depeša Štaba Zelenih beretki, 12. april 1992.).

³⁶⁵⁹ D1493 (Transkript radio-emisije emitovane na radio-stanicama u Sarajevu, Zagrebu i Beogradu, 11. april 1992.). V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 407.

³⁶⁶⁰ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 355–356, 409; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2; D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 4; P2039 (Vijest kanala BBC u vezi s Višegradom, s transkriptom), 00:00:00–00:00:29.

³⁶⁶¹ D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 3; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 353, 356, 406. V. takođe D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 4.

³⁶⁶² Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 356–357; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 3 (gdje je svjedok rekao da je, iako nije imao lični susret s tim grupama, čuo da se radi o šešeljevcima, arkanovcima, "crnokošuljašima", Milanu Lukiću i Belim orlovima). Oni koji su došli s Uzičkom korpusom i ostali u Višegradu posle njegovog odlaska nosili su crne uniforme i tradicionalne "šubare". V. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 357; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2–3.

³⁶⁶³ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 548.

³⁶⁶⁴ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 3.

budući da se optuženi za njih ne tereti u prilogama A ili B Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim incidentima.³⁶⁶⁵

1081. Ferid Spahić je 13. juna 1992. bio na sastanku u Bosanskoj Jagodini s lokalnim bosanskim Srbima i bosanskim Muslimanima iz drugih sela.³⁶⁶⁶ Na tom sastanku, bosanski Muslimani su obaviješteni da je "već u toku etničko čišćenje muslimanskog stanovništva" i savjetovano im je da radi vlastite bezbjednosti odu s konvojem koji je kretao sljedećeg dana.³⁶⁶⁷ Za organizovanje tog konvoja izgleda da je bio zadužen Ljupko Tašić, koji je na tom sastanku nosio maskirnu uniformu.³⁶⁶⁸ Tašić je izjavio da je taj konvoj zvanično najavljen na Radiju Višegrad, da je uključen i Crveni krst i da će konvoj pratiti bosanski Srbi iz tog kraja koje su bosanski Muslimani poznavali i kojima su vjerovali.³⁶⁶⁹ Ta poruka je zatim prenošena od zaseoka do zaseoka na okolnom području.³⁶⁷⁰

1082. U jutarnjim satima 14. juna 1992., otprilike 100-150 bosanskih Muslimana s okolnog područja okupilo se na autobuskoj stanici u Bosanskoj Jagodini i u konvoju od dva autobusa i jednog kamiona krenulo ka Višegradu, gdje su se konvoju pridružila otprilike još tri autobusa i dva kamiona.³⁶⁷¹ Konvoju su se, kako se kretao ka Višegradu, priključivali i drugi bosanski Muslimani.³⁶⁷² Bilo im je dozvoljeno da ponesu lične isprave, odjeću, novac i ograničenu količinu ličnih stvari.³⁶⁷³

1083. Autobusi i kamioni su se u Višegradu parkirali pored starog mosta, ispred hotela "Višegrad", ljudi iz konvoja su registrovani i ponuđena im je mogućnost da izaberu da li žele da nastave u pravcu Skoplja, Olova ili Kladnja, a oni su svi izabrali Skoplje.³⁶⁷⁴ Konvoju su se priključila još tri autobusa i dva kamiona, a za to vrijeme je naokolo hodao jedan broj vojnika u

³⁶⁶⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 3; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 357–360.

³⁶⁶⁶ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 361–362, 409.

³⁶⁶⁷ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 361–362, 409.

³⁶⁶⁸ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 362; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 540–541, 546, 564–565.

³⁶⁶⁹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 362–365.

³⁶⁷⁰ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 365.

³⁶⁷¹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 366–367, 382.

³⁶⁷² Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 366–367, 382.

³⁶⁷³ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375.

³⁶⁷⁴ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 362, 367, 371, 382; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.), par. 4 (gdje precizira da je on bio zadužen da sačini spisak ljudi u svom autobusu).

raznim uniformama.³⁶⁷⁵ Milan Lukić je pokušao da Esada Kusturu, zvanog Zenga,³⁶⁷⁶ skine s jednog od tih autobusa, ali ga je od toga odgovorio Ljupko Tašić.³⁶⁷⁷

1084. Konvoj u kome su bili autobusi i kamioni krenuo je iz Višegrada 14. juna 1992. prije 11:00 sati i u svakom od autobusa bili su pratoci naoružani automatskim oružjem.³⁶⁷⁸ Željko Tašić, policajac koji je radio u SJB-u Višegrad u junu i julu 1992., pratio je konvoj u svom automobilu.³⁶⁷⁹ Konvoj nije išao u traženom pravcu Skoplja, pa su stražari na kontrolnom punktu i vozač autobusa rekli bosanskim Muslimanima da moraju da zaobiđu Rogaticu i da će ići za Olovo preko Sokoca.³⁶⁸⁰ Novinaru koji je zaustavio konvoj vozači su rekli da u konvoju ima otprilike 700-800 bosanskih Muslimana.³⁶⁸¹

1085. Konvoj je prošao kroz Seljane, kod Rogatice, i Sokolac, a zatim je stigao na Išarića Brdo u opštini Olovo.³⁶⁸² Na Išarića Brdu, konvoj su opkolili naoružani vojnici u maskirnim uniformama, koji su rekli da mladići ne mogu da nastave i da se moraju vratiti.³⁶⁸³ Željko Tašić je ljudima u konvoju rekao da ne brinu i da se moraju vratiti samo zbog razmjene zarobljenika.³⁶⁸⁴ Stoga je oko 49 muškaraca, bosanskih Muslimana, odvojeno i ostavljeno u autobusima, dok je od žena, djece i

³⁶⁷⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 367–368; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528.

³⁶⁷⁶ Ferid Spahić, P60 (Izjava svjedoka od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 368–369. Optuženi tvrdi da je Spahićeva identifikacija Milana Lukića spekulativna i bez osnova. V. Završni podnesak odbrane, par. 1809. Međutim, Vijeće se uvjerilo da je Milana Lukića definitivno identifikovala jedna osoba koja je tu informaciju prenijela Spahiću.

³⁶⁷⁷ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 368–369; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529–530, 542, 544–545; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.); par. 6, 17.

³⁶⁷⁸ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 367, 373, 411; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528.

³⁶⁷⁹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; P5508 (Izvještaj SJB-a Višegrad, 1. avgust 1992.).

³⁶⁸⁰ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 371, 373–374; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528.

³⁶⁸¹ P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 374, 411; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.), par. 8.

³⁶⁸² P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.), par. 22; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 374 (gdje precizira da je, kada su 14. juna 1992. stigli na Išarića Brdo, još uvijek bio dan); Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 531–532; P80 (Mapa s oznakama koje je unio Ferid Spahić). Mapa pokazuje maršrutu kojom se kretao konvoj iz Višegrada.

³⁶⁸³ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375.

³⁶⁸⁴ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 377–378.

nekoliko starijih muškaraca u konvoju zatraženo da izađu iz autobusa i pješice pođu za Olovo.³⁶⁸⁵ Izdvojene muškarce, bosanske Muslimane, zatim su odvezli natrag u Sokolac, gdje su proveli noć u autobusu parkiranom ispred stanice policije, a čuvala su ih dva stražara.³⁶⁸⁶

1086. U jutarnjim satima 15. juna 1992., bosanske Muslimane su odvezli u pravcu Rogatice.³⁶⁸⁷ Usput je u autobus ušao jedan vojnik s nekom vrstom crnogorske kape na kojoj je pisalo "Srpska garda", bosanske Muslimane je nazvao "ustašama", pitao ko je od njih Zenga i opsovao ga.³⁶⁸⁸ Vozaču autobusa je rekao da mu ostavi Zengu, ali je ipak otišao.³⁶⁸⁹

1087. Autobus se zaustavio ispred jedne tvornice u Rogatici, gdje su u njega ušla dva vojnika i naredila ljudima u autobusu da predaju svoje isprave, dragocjenosti i novac.³⁶⁹⁰ U blizini je bio parkiran jedan drugi autobus.³⁶⁹¹ Jedan oklopni transporter zaustavio se ispred autobusa u kojem su se nalazili muškarci, bosanski Muslimani, a okolo je stajalo oko 10 vojnika.³⁶⁹² Slaviša Vukojičić, plavokosi muškarac u civilnoj odjeći, došao je malim automobilom, a pratio ga je ranije pomenuti vojnik s kapom "Srpske garde".³⁶⁹³ Iz automobila su izvukli jednog mladića s povezom na očima kome su ruke bile vezane na leđima, udarili ga u stomak i ugurali u drugi autobus.³⁶⁹⁴ Kada je utvrđeno ko je Zenga, vojnici su ga skinuli s autobusa, udarali nogom i tukli.³⁶⁹⁵ Ostalim muškarcima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da izađu iz autobusa i Vukojičić ih je tukao.³⁶⁹⁶

³⁶⁸⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375–376. V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 532.

³⁶⁸⁶ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375–376; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 532.

³⁶⁸⁷ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 376.

³⁶⁸⁸ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5.

³⁶⁸⁹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5.

³⁶⁹⁰ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5–7; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 377.

³⁶⁹¹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6.

³⁶⁹² P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384–385.

³⁶⁹³ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384–385. Slaviša Vukojičić je bio pripadnik SJB-a Rogatica. P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.), str. 1. Vijeće uočava manju nepodudarnost u pisanju njegovog imena, ali se uvjerilo da se radi o istoj osobi.

³⁶⁹⁴ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384.

³⁶⁹⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386–387.

³⁶⁹⁶ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386–387; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 568.

Sve to su radili u prisustvu Željka Tašića.³⁶⁹⁷ Nakon što je pitao ko su ti bosanski Muslimani, Vukojičić je uzviknuo: "Izlazi, stoko", a zatim im je naredio da trče do autobusa u koji je odveden onaj mladić.³⁶⁹⁸ Zatočenike su jednog po jednog izvodili iz autobusa i "polučeličnom žicom" im vezivali ruke na leđima tako čvrsto da im je svaki pokret zadavao bol.³⁶⁹⁹ Vukojičić je za to vrijeme nasumično tukao neke bosanske Muslimane.³⁷⁰⁰ Nakon što su vezali sve bosanske Muslimane, vratili su ih u autobus; autobus je potom krenuo natrag u pravcu Sokoca, s trojicom srpskih vojnika u autobusu, a Vukojičić ga je pratio vozeći se u svom autu.³⁷⁰¹ Jedan od vojnika je rekao da će tih 50 Muslimana razmijeniti za deseticu Srba.³⁷⁰² Tada su u autobusu bila otprilike 50-52 muškarca.³⁷⁰³

1088. Autobus je stigao do jednog mjesta u šumi koje se zvalo Paklenik, u opštini Sokolac, na granici s opštinom Rogatica.³⁷⁰⁴ Zaustavio se blizu jednog brda, kod jedne male zaravni. Vukojičić se odvezao u svom autu i nije ga bilo neko vrijeme, a zatim se vratio.³⁷⁰⁵ Bosanske Muslimane su tjerali da pjevaju neku četničku pjesmu i rekli im da "zahvaljujući Aliji" više ne mogu zajedno živjeti.³⁷⁰⁶ Nakon što se Vukojičić vratio i obratio vojnicima, autobus je ponovo krenuo, a otprilike 11 vojnika koračalo je pokraj autobusa u dvije kolone.³⁷⁰⁷ Autobus se zaustavio poslije stotinjak metara i muškarcima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da izađu iz autobusa, da se postroje dva po dva i da idu šumskim puteljkom koji je vodio uzbrdo.³⁷⁰⁸ Jedan vojnik je pitao Zengu i

³⁶⁹⁷ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386.

³⁶⁹⁸ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384–386.

³⁶⁹⁹ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386.

³⁷⁰⁰ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 385.

³⁷⁰¹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 385.

³⁷⁰² P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 388.

³⁷⁰³ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7. V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 387–388 (gdje je svjedok naveo imena 23 osobe koja odgovaraju spisku s imenima žrtava u ovom incidentu, v. Pretpretresni podnesak tužilaštva, povjerljivi Dodatak B. Od tih imena, njih 19 odgovara identitetu osoba čija tijela su identifikovana tokom ekshumacije na toj lokaciji), v. P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 7–42).

³⁷⁰⁴ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529; P78 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić). V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 58. Dragomir Obradović je naveo da se radi o lokaciji Arbinjska Propast, koja je udaljena sedam kilometara od sela Kalimanići u opštini Sokolac. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 21.

³⁷⁰⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 388–389.

³⁷⁰⁶ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 388–389.

³⁷⁰⁷ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7–8. Ti vojnici su nosili različitu odjeću, uključujući maslinastozelene i maskirne uniforme, civilnu odjeću, a jedan je bio u "plavom radnom odijelu".

³⁷⁰⁸ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 389, 391–392; P78 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

Spahića koliko su "srpskih vojnika" ubili i tukao je Zengu.³⁷⁰⁹ Kada su mu drugi vojnici rekli da Zengu ne tuče tako jako, odgovorio im je da će o tome razgovarati nakon što vide u kakvom su stanju Srbi koji su čekali da budu razmijenjeni.³⁷¹⁰

1089. Bosanskim Muslimanima rekli su da idu u koloni pognute glave otprilike 100 ili 200 metara, a zatim im je naređeno da stanu jer su stigli na onu zaravan.³⁷¹¹ Oko devet vojnika postrojilo se u dva polukruga oko jednog žbuna.³⁷¹² Pored Predraga Milisavljevića, Spahić je takođe prepoznao Borišu Čehu, koji je nosio plavu uniformu rezervnog sastava policije, a stajao je blizu tog mjesta.³⁷¹³ Prvoj desetorici bosanskih Muslimana iz kolone naređeno je da krenu "prema" vojnicima koji su stajali oko žbuna i Predrag Milisavljević je iz automatske puške počeo pucati na prvu dvojicu bosanskih Muslimana u koloni.³⁷¹⁴ Kad su pogođeni, muškarci, bosanski Muslimani, padali su u jamu.³⁷¹⁵ Nakon što je pucano na prvih 10 bosanskih Muslimana iz kolone, Vukojičić je pozvao dvojicu vojnika s kraja kolone da se pridruže ostalim vojnicima ispred stroja.³⁷¹⁶ Kada su postrojili drugu grupu od 10 muškaraca koje je trebalo ubiti, Spahić je uspio pobjeći i na njega su pucali, ali je uspio da se skloni u muslimanskom selu Mrči.³⁷¹⁷ Dok je bježao, Spahić je čuo kako se pucnjava nastavlja.³⁷¹⁸

³⁷⁰⁹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 391–392; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529; Spahić je tog vojnika vidio ranije u svom zaseoku, dok je Užički korpus još bio tamo.

³⁷¹⁰ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 392.

³⁷¹¹ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 392–393.

³⁷¹² P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 393–394; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

³⁷¹³ Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 553; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8.

³⁷¹⁴ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 393–394; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), str. 553; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

³⁷¹⁵ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8–9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 394, 397–398 (gdje napominje da tada zapravo nije mogao vidjeti jamu, ali da ju je vidio kada se kasnije vratio na to mjesto).

³⁷¹⁶ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8–9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 553; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 395–396; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

³⁷¹⁷ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 403–404.

³⁷¹⁸ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 395–396, 398; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529.

(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz PrilogaA Optužnici

1090. John Clark je podnio izvještaj o ekshumacijama izvršenim iz jame Paklenik.³⁷¹⁹ Vijeće zaključuje da se jama Paklenik nalazila u šumi, na području blizu sela Kalimanići u opštini Sokolac, i da je to ista lokacija koju je Ferid Spahić naveo kao jamu u koju su padali muškarci, bosanski Muslimani, nakon što je na njih pucano.³⁷²⁰ Timu koji je vršio *post mortem* pregled dostavljena su 73 kompletna muška tijela.³⁷²¹ Prema njihovoj procjeni, ekshumirana tijela bila su starosne dobi od 15 do 75 godina, pri čemu je 74 odsto bilo u starosnoj dobi od 30 do 55 godina.³⁷²² Od 73 kompletna tijela pronađena u Pakleniku, identifikovano je 66 tijela, a identitet 19 od tih 66 identifikovanih tijela odgovarao je imenima 23 bosanska Muslimana iz autobusa čija je imena naveo Ferid Spahić.³⁷²³ Pored imena ta 23 bosanska Muslimana koja je Spahić naveo, on je takođe pomenuo dvojicu sinova Muse Omerovića i dvojicu sinova Ismeta Kusture, ali nije naveo njihova imena, i prilikom ekshumacije su takođe identifikovana dva od tih tijela.³⁷²⁴ Najmanje 21 tijelo od onih koja su ekshumirana na lokaciji jame Paklenik nije povezano s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici.³⁷²⁵

1091. Na svim ekshumiranim tijelima još uvijek se nalazila odjeća koja nije bila vojna.³⁷²⁶ Kod mnogih žrtava pronađene su lične stvari, uključujući satove, naočari, češljeve, ključeve, novac,

³⁷¹⁹ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5, crtež 1; P4107 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa, Dodatni komentari (2000.)", 30. septembar 2002.).

³⁷²⁰ P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 3; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 13; P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5, Figure 1; P78 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić); P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

³⁷²¹ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5–6. Clark je u svom izvještaju napomenuo da su, od 75 tijela koja su dobili od tima za ekshumaciju, samo 73 bila kompletna tijela, dok se za preostala dva ispostavilo da su to veliki dijelovi tijela. V. takođe P3410 (Spisak tijela ekshumiranih u Višegradu tokom 2000.-2001.), str. 5.

³⁷²² P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

³⁷²³ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; P3410 (Spisak tijela ekshumiranih u Višegradu tokom 2000.-2001.); P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 7–42; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izveštaja Amora Mašovića), str. 49–51. Od identifikovanih ekshumiranih tijela, imena 39 osoba odgovaraju imenima na spisku žrtava koji je priložen uz Pretpretresni podnesak tužilaštva. Pretpretresni podnesak tužilaštva, povjerljivi Dodatak B. Tih 39 identifikovanih tijela uključuju tijela 19 osoba od 23 osobe čija je imena naveo Ferid Spahić.

³⁷²⁴ P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 10, 33.

³⁷²⁵ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5.

³⁷²⁶ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

upaljače i četiri minijaturna Kurana.³⁷²⁷ Veliki broj ekshumiranih tijela iz jame pronađen je s rukama vezanim žicom na leđima.³⁷²⁸ Ni na jednom od tijela nisu bili povezi za oči niti je bilo drugih očiglednih predmeta koji ograničavaju kretanje.³⁷²⁹

1092. Strijelne rane pronađene su na 57 od 73 tijela.³⁷³⁰ Pronađene su čahure i bilo je povreda nanesenih sačmaricom ili šrapnelima.³⁷³¹ Na nekim tijelima su pronađeni tragovi udaraca tupim predmetom, do kojih je vjerovatno došlo prije smrti.³⁷³² Takođe je bilo dokaza da su neki od muškaraca još bili živi kada su bačeni u jamu i da su preminuli od nanesenih povreda.³⁷³³ Uzrok smrti nije bilo moguće utvrditi za 11 od 73 tijela.³⁷³⁴ Na osnovu velikog postotka ispaljenih metaka koji su pogodili trup ili glavu, Vijeće se uvjerilo da ti hici nisu bili nasumično ispaljeni.³⁷³⁵ Vijeće se takođe uvjerilo da patološki dokazi ukazuju na to da je mnogim žrtvama pucano s leđa, što se podudara sa svjedočenjem Ferida Spahića o ovom incidentu i o tome na koji su način žrtve bile poredane prije nego što je na njih pucano.³⁷³⁶

³⁷²⁷ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

³⁷²⁸ P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 6; P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

³⁷²⁹ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

³⁷³⁰ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 7. Od 57 tijela na kojima su utvrđene "vidljive ozljede od vatrenog oružja", 45 tijela bilo je pogođeno jednim ili s dva hica (29 njih pogođeno je samo jednom), dok je drugih 12 pogođeno tri do pet puta.

³⁷³¹ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 8–9; P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 3.

³⁷³² P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 7.

³⁷³³ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 9–10.

³⁷³⁴ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 7; P4107 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa, Dodatni komentari (2000.)", 30. septembar 2002.), str. 2. U prvobitnom izvještaju navodi se da za 15 muškaraca nije bilo moguće utvrditi uzrok smrti. Međutim, u Dodatnim komentarima, za četiri slučaja gdje uzrok smrti prvobitno nije bio utvrđen ustanovljeno je da su uzrok smrti takođe bile ozljede glave (tri od četiri) ili grudi (jedan od četiri) nanesene vatrenim oružjem. Treba napomenuti da je Clark tokom svog svjedočenja takođe naveo da je uzrok smrti za 15 ljudi neutvrđen. John Clark, T. 22702–22704 (10. januar 2012).

³⁷³⁵ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5–10; P4107 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa, Dodatni komentari (2000.)", 30. septembar 2002.), str. 2. Vijeće napominje da zbog toga što su tijela bila u podmakloj fazi raspadanja nije bilo moguće ocijeniti udaljenost sa koje je otvorena vatra, ali se procjenjuje da je 85 posto ispaljenih metaka za koje su može utvrditi gdje su završili pogodilo trup ili glavu žrtava.

³⁷³⁶ P4106 (Izveštaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izveštaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 8. Prema izvještaju, 42 lica su ubijena s leđa, 9 sa strane, 8 srijeda, a 28 iz nepoznatog pravca. V. P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid

(2) Zaključak

1093. Uzimajući u obzir (i) Spahićevo svjedočenje da su na mjesto pogubljenja odvedena 50 do 52 bosanska Muslimana; (ii) da je Spahić preživio pogubljenje; (iii) da je identifikovano 66 kompletnih tijela ekshumiranih iz masovne grobnice, ali da barem 21 tijelo od ukupnog broja identifikovanih nije povezano s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici; i (iv) da je iz masovne grobnice ekshumirano sedam tijela koja nisu identifikovana, Vijeće zaključuje da su srpske snage 15. juna 1992. kod Paklenika, blizu sela Kalimanići u opštini Sokolac, ubile oko 45 civila, bosanskih Muslimana.

viii. *Vlasenica*

(A) Optužbe

1094. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Vlasenici počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.³⁷³⁷ U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Vlasenicu, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.³⁷³⁸

1095. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vlasenici obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;³⁷³⁹ ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.³⁷⁴⁰ Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.³⁷⁴¹

1096. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vlasenici obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje,

---

Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 393–394; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), str. 553; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

³⁷³⁷ Optužnica, par. 48–49.

³⁷³⁸ Optužnica, par. 37–38.

³⁷³⁹ Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 15.1, 15.2 iz Priloga A Optužnici.

³⁷⁴⁰ Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incidenti 18.1, 18.2, 18.3, 18.4 iz Priloga B Optužnici.

³⁷⁴¹ Optužnica, par. 40(a)(i), 40(a)(ii), 63(a), 63(b).

silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.³⁷⁴² U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Vlasenici navedenim u prilogima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom i nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.³⁷⁴³ U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjedivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.³⁷⁴⁴

1097. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vlasenici obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova,³⁷⁴⁵ (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici,³⁷⁴⁶ (iii) prisilni rad na liniji fronta i korištenje živih štitova; (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;³⁷⁴⁷ (v) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara;³⁷⁴⁸ i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.³⁷⁴⁹

³⁷⁴² Optužnica, par. 60(b), 60(c). V. zatočenički objekti 25.1, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici. U vezi sa zatočeničkim objektom 25.4 iz Priloga C Optužnici, tužilaštvo je 22. avgusta 2014. dostavilo obavijest o povlačenju incidenta C.25.4 uz obrazloženje da nije izvelo dokaze u vezi s tim zatočeničkim objektom.

³⁷⁴³ Optužnica, par. 40(b).

³⁷⁴⁴ Optužnica, par. 40(c), 60(d), 60(h). V. zatočenički objekti 25.1, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici.

³⁷⁴⁵ Optužnica, par. 56, 60(f).

³⁷⁴⁶ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 25, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici.

³⁷⁴⁷ Optužnica, par. 60(i).

³⁷⁴⁸ Optužnica, par. 60(j). Vijeće napominje da za Vlasenicu nema spomenika kulture i sakralnih objekata u Prilogu D Optužnici.

³⁷⁴⁹ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

1098. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.³⁷⁵⁰ S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Vlasenici na kojima su oni zakonito boravili.³⁷⁵¹ Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.³⁷⁵² Prema daljim navodima, djela prisilnog raseljavanja u Vlasenici nastavila su se u periodu od januara do marta 1993., kada su srpske snage napale područje Cerske u opštini Vlasenica.³⁷⁵³

(B) Uvodni period

1099. Vlasenica je opština u istočnoj BiH, koja se nalazi južno od Zvornika i zapadno od Bratunca i Srebrenice.³⁷⁵⁴ Vlasenica je prije rata imala oko 34.000 stanovnika, od kojih su bosanski Muslimani činili 55 %, bosanski Srbi 42 %, a bosanski Hrvati 0,1%.³⁷⁵⁵ Sam grad Vlasenica imao je između 6.000 i 7.000 stanovnika.³⁷⁵⁶ Vlasenica je činila sastavni dio geografske veze sa Srbijom,³⁷⁵⁷ što je bio dio trećeg strateškog cilja.³⁷⁵⁸

1100. Na višestranačkim izborima za Skupštinu opštine Vlasenica održanim 1990., SDS je osvojio 27 mjesta, SDA 26 mjesta, a sedam mjesta je pripalo drugim strankama.³⁷⁵⁹ Poslije tih izbora, SDS

³⁷⁵⁰ Optužnica, par. 68–75.

³⁷⁵¹ Optužnica, par. 69, 72.

³⁷⁵² Optužnica, par. 71.

³⁷⁵³ Optužnica, par. 72.

³⁷⁵⁴ D484 (Mapa BiH); Izet Redžić, T. 17677 (23. avgust 2011.).

³⁷⁵⁵ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5005; Izet Redžić, T. 17674 (23. avgust 2011.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 4; D3098 (Zahtjev Izvršnog odbora Vlasenica, 17. januar 1992.), str. 3; P6200 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1991. godine), str. 4; P6199 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1971., 1981. i 1991. godine), str. 2; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 31, 34, 40. Za drugačije svjedočenje o nacionalnom sastavu opštine, v. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 4; Zoran Jovanović, T. 34204–34205 (21. februar 2013.); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 6.

³⁷⁵⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 7.

³⁷⁵⁷ P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 46; D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 42; P972 (Izveštaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Izvodi iz govora u Skupštini Republike Srpske, 1991.-1996., razvrstani po temama", 17. mart 2008.), str. 131.

³⁷⁵⁸ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9; P781 (Odluka o šest strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni, 12. maj 1992.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 102–103.

³⁷⁵⁹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5006; Izet Redžić, T. 17685 (23. avgust 2011.); D1645 (Izveštaj Opštinske izborne komisije Vlasenica, 27. novembar 1990.); Milenko Stanić, T.

i SDA su među sobom podijelili rukovodeće funkcije.³⁷⁶⁰ Na primjer, SDS je izabrao Milenka Stanića za predsjednika Skupštine,³⁷⁶¹ a SDA je izabrala Izeta Redžića za predsjednika Izvršnog odbora.³⁷⁶² Načelnik SJB-a bio je Srbin Rade Bjelanović, dok je drugi u lancu komandovanja bio bosanski Musliman Fadil Turković.³⁷⁶³ S vremenom je došlo do sve većih nesuglasica između predstavnika bosanskih Srba i bosanskih Muslimana u Skupštini.³⁷⁶⁴

1101. Međunacionalni odnosi u Vlasenici pogoršali su se nakon što je izbio sukob u Hrvatskoj.³⁷⁶⁵ Tomislav Savkić, predsjednik SDS-a Vlasenica,³⁷⁶⁶ držao je govore u kojima je naglašavao da su Srbi ugroženi budući da će biti ubijeni i eliminisani iz BiH kada se formira islamska država. Ti govori su širili strah među bosanskim Srbima.³⁷⁶⁷ Redžić je prisustvovao sastanku s Milenkom Stanićem, na kojem je Stanić izjavio sljedeće: "Istog momenta kad se [BiH] proglasi suverenom, mi ćemo krvlju ispisivati granice."³⁷⁶⁸ Huškački govori držani su i na skupovima SDA.³⁷⁶⁹

-
- 33989 (19. februar 2013.); D4661 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica Radovanu Karadžiću, 6. novembar 1991.) (u kojem se optuženi obavještava o izbornim rezultatima).
- ³⁷⁶⁰ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5006; Izet Redžić, T. 17695–17696 (23. avgust 2011.); D1645 (Izveštaj Opštinske izborne komisije Vlasenica, 27. novembar 1990.). V. takođe D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 5; D4661 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica Radovanu Karadžiću, 6. novembar 1991.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 11.
- ³⁷⁶¹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5006; Izet Redžić, T. 17688 (23. avgust 2011.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 9.
- ³⁷⁶² Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5007; Izet Redžić, T. 17688 (23. avgust 2011.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 9.
- ³⁷⁶³ Izet Redžić, T. 17694–17695 (23. avgust 2011.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 8; D4661 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica Radovanu Karadžiću, 6. novembar 1991.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 5. Druge političke stranke, uključujući SDP, dijelile su vlast sa SDA i SDS-om. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 5.
- ³⁷⁶⁴ D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 6; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 6; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 10–11, 32.
- ³⁷⁶⁵ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5008; Izet Redžić, T. 17698–17699 (23. avgust 2011.); D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 7–8, 10; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 6; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 4; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 7; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 4. V. takođe P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 5, 10; Sead Hodžić, T. 18438–18439 (6. septembar 2011.); D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 4–5.
- ³⁷⁶⁶ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5048; Tomislav Savkić, T. 33751 (15. februar 2013.).
- ³⁷⁶⁷ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5049.
- ³⁷⁶⁸ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5040–5041.
- ³⁷⁶⁹ D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 9. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 7; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 5–7.

(1) Militarizacija Vlasenice

1102. Godine 1991., bosanski Muslimani su počeli napuštati JNA i po uputstvima rukovodstva SDA bojkotovali su mobilizaciju.³⁷⁷⁰ Poslije tog bojkota provedena je mobilizacija lokalnih bosanskih Srba.³⁷⁷¹ U proljeće 1991., formirane su vojne jedinice u selima nastanjenim bosanskim Srbima i povećano je prisustvo ljudi u uniformama, uključujući one koji su nosili kokarde i imali automatsko oružje.³⁷⁷² Na primjer, poslije izbijanja rata u Hrvatskoj 1991., SDS je u Vlasenici formirao jedinice koje su imale od 1.200 do 1.500 vojnika i bile locirane u garnizonu formiranom u srpskom naselju Milići.³⁷⁷³ Te jedinice su pravile barikade, nosile "obilježja četnička" s kokardama i maltretirale ljude, što je "ulivalo sve strah u stanovništvo muslimanskog naroda".³⁷⁷⁴

1103. U proljeće 1991., i bosanski Srbi i bosanski Muslimani su se naoružavali.³⁷⁷⁵ U drugoj polovici 1991., u selima su organizovane noćne straže i, iako su na početku bile mješovite, s

³⁷⁷⁰ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5112–5113, 5151; Izet Redžić, T. 17732 (23. avgust 2011.); D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 12–14; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 8–11; svjedok KDZ033, T. 18042–18043 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 13; Mane Đurić, T. 35076 (7. mart 2013.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 9–13; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 7-10; D1373 (Pismo Skupštine opštine Vlasenica Predsjedništvu SRBiH, 8. juli 1991.), str. 1.

³⁷⁷¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 12–13; Ibro Osmanović, T. 17971 (29. avgust 2011.).

³⁷⁷² P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 12–13; Ibro Osmanović, T. 17971 (29. avgust 2011.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5017–5019, 5029–5030.

³⁷⁷³ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5008, 5140; Izet Redžić, T. 17727 (23. avgust 2011.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 14. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 55–56. Stanić je izjavio da SDS nije učestvovao u formiranju tih jedinica. Milenko Stanić, T. 34021 (19. februar 2013.). Međutim, Vijeće smatra da Stanićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je zaključilo da Stanićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokazatelji da je Vijeću uskraćivao informacije.

³⁷⁷⁴ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5008, 5010.

³⁷⁷⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 18 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18026 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Vijeće zaključuje da je u Vlasenici bilo oružanih formacija bosanskih Muslimana i da su SDA i načelnik TO-a učestvovali u naoružavanju bosanskih Muslimana. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 13; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 15–16; Mane Đurić, T. 35058–35059 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); D1646 (Krivična prijava SJB-a Vlasenica, 8. maj 1992.), str. 1–3; D1648 (Službena zabilješka SJB-a Vlasenica, 17. juni 1991.), str. 1–2; D1649 (Okvirni plan angažovanja SJB-a Vlasenica, 24. juni 1991.), str. 1–2; D1651 (Naređenje Glavnog štaba ABiH Tuzla, 9. avgust 1992.), str. 2; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 28, 31; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 11; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 14–16, 20; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 15–20, 22–24. V. takođe D3008 (Zamrznuti kadar s četvoricom naoružanih muškaraca); D3012 (Zamrznuti snimak slova "U"); Zoran Jovanović, T. 34176–34177 (21. februar 2013.); D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 2; D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića od 12. februara 2013.), par. 19. Drugi svjedoci su izjavili da nisu znali za postojanje ili formiranje Patriotske lige u Vlasenici. Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5113; Izet Redžić, T. 17702–17703, 17705, 17715, 17722–17723 (23. avgust 2011.); Ibro Osmanović, T. 17958 (29. avgust 2011.). Međutim, Vijeće napominje da je Redžićevo svjedočenje o ovom pitanju bilo dvosmisleno i da on nije mogao komentarisati sadržinu dokumenata koji su se odnosili na vojne formacije bosanskih Muslimana u opštini. Isto tako, Osmanović je samo izjavio da nije znao za vojne formacije bosanskih Muslimana, ali nije isključio mogućnost da su one postojale. Vijeće se stoga ne oslanja na njihovo svjedočenje u tom pogledu.

vremenom su se razdvojile zbog sve većeg nepovjerenja između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.³⁷⁷⁶

1104. Oružje je prebačeno i uskladišteno u selu Tišća nastanjenom bosanskim Srbima, a zatim su ga članovi SDS-a odnijeli u grad Vlasenicu i tajno podijelili lokalnim bosanskim Srbima kako bi svaka srpska kuća imala oružje.³⁷⁷⁷ Milenko Stanić je bio obavještavan o tome kojim selima treba obezbijediti oružje, a članovima SDS-a u srpskim selima oružje je dostavljao Bjelanović.³⁷⁷⁸

1105. Počev od ljeta 1991., Redžić je imao kontakte s Dragomirom Miloševićem, komandantom kasarne JNA u Han Pijesku. Razgovarao je o situaciji u Vlasenici i mogućnosti mobilisanja TO-a u kojem bi bili i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, koji bi mogao zaštititi sve građane.³⁷⁷⁹ Dragomir Milošević mu je odgovorio da "Musliman ne može dobiti nijednu cev, jer će se okrenuti i pucati protiv Srba".³⁷⁸⁰ U prvim danima aprila 1992., u Vlasenici je bio prisutan veliki broj vojnika i rezervista. U grad su dopremljeni tenkovi, artiljerija i borbena vozila iz Milića, Han Pijeska i Šekovića, što je izazvalo zabrinutost stanovnika, bosanskih Muslimana.³⁷⁸¹ Takođe je bilo pucnjave i danju i noću.³⁷⁸²

1106. Dana 21. aprila 1992., vlasti bosanskih Srba mobilisale su srpsko stanovništvo Vlasenice preko TO-a Vlasenica. U opštinu su došle i dodatne jedinice JNA iz Šekovića, a raspoređeni su i dobrovoljci.³⁷⁸³ Dragomir Milošević je obišao jedinice raspoređene u Milićima. On je prisustvo te jedinice objasnio riječima da "treba da imaju Srbi vojsku koja će ih da štiti".³⁷⁸⁴ Jedinice

³⁷⁷⁶ D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 7. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 26. U julu 1991. Izvršni odbor je naložio TO-u da postavi stražara ispred Skupštine opštine. D1654 (Zaključci sa sjednice Izvršnog odbora Vlasenica, 10. juli 1991.), str. 1.

³⁷⁷⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 18 (pod pečatom). V. takođe Mane Đurić, T. 35058 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁷⁷⁸ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5020–5021, 5141; Izet Redžić, T. 17702 (23. avgust 2011.).

³⁷⁷⁹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5010–5013; Izet Redžić, T. 17678 (23. avgust 2011.). Redžić je kontaktirao Dragomira Miloševića jer je JNA uzela cjelokupno naoružanje koje je trebalo biti na raspolaganju TO-u, a u slučaju rata, iako su civilne vlasti mogle mobilisati TO, on bi bio potčinjen vojsci. V. takođe P3201 (Naređenje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 14. maj 1990.) (u kojem je general Adžić naredio da JNA zauzme skladišta oružja TO-a u maju 1990.).

³⁷⁸⁰ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5014.

³⁷⁸¹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5039–5040; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2687.

³⁷⁸² Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5040. Bilo je takođe napada bosanskih Muslimana na sela nastanjena bosanskim Srbima. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 30–35; D3014 (Video-snimak sela Nedeljišta); Zoran Jovanović, T. 34177–34189 (21. februar 2013.); D3009 (Izvod iz bilježnice pronađene u selu Nedeljišta).

³⁷⁸³ D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 22. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 15; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 14.

³⁷⁸⁴ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5014–5015.

raspoređene u Milićima obilazili su i drugi rukovodioci, uključujući optuženog, Biljanu Plavšić, Nikolu Koljevića i druge visoke rukovodioce SDS-a.³⁷⁸⁵

1107. Bosanski Srbi su činili 70-80 odsto rezervnog sastava policije u Vlasenici.³⁷⁸⁶ Bjelanović u Vlasenici nije poštovao naredbu Predsjedništva SRBiH kojom je načelnicima policije naloženo da obezbijede ravnomjernu etničku zastupljenost u rezervnom sastavu policije na opštinskom nivou.³⁷⁸⁷

(2) Podjela opštinskih struktura

1108. Dana 26. decembra 1991., uprkos protivljenju predstavnika bosanskih Muslimana,³⁷⁸⁸ Skupština opštine Vlasenica donijela je odluku o priključenju SAO Birču.³⁷⁸⁹ Dana 18. februara 1992., Izvršni odbor SAO Birča je donio zaključak da je neophodno snimiti postojeće stanje, uključujući u oblasti infrastrukture i ekonomske situacije u regiji, "[d]a bi se moglo ostvariti što efikasnije preuzimanje vlasti na području SAO Birač".³⁷⁹⁰ Poslije formiranja SAO Birča, opštine na tom području, uključujući Vlasenicu, formirale su sopstvene krizne štabove.³⁷⁹¹

³⁷⁸⁵ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5016–5017; Izet Redžić, T. 17679, 17727 (23. avgust 2011.). Redžić je takođe izjavio da je svrha tih posjeta bila da optuženi, u saradnji sa funkcionerima SDS-a, pripremi bosanske Srbe da se bore protiv svojih susjeda. Međutim, nije jasno na osnovu čega je Redžiću bila poznata ta informacija, te se Vijeće neće osloniti na Redžićevu ocjenu u vezi s tim pitanjem.

³⁷⁸⁶ Izet Redžić, T. 17709 (23. avgust 2011.). Optuženi je predočio dokument koji pokazuje da je manje od 10% kandidata za policiju predloženih za obuku u martu 1992. bilo srpske nacionalnosti. D1647 (Depeša MUP-a SRBiH, 12. mart 1992.). Vijeće napominje da se u tom dokumentu pominju samo dva imena koja se odnose na Vlasenicu, te smatra da to ne dovodi u pitanje Redžićevo vjerodostojno svjedočenje u vezi sa sastavom rezervnog sastava policije.

³⁷⁸⁷ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5023–5025.

³⁷⁸⁸ Vijeće napominje da su neki bosanski Muslimani glasali u prilog te odluke. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 28.

³⁷⁸⁹ D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 28; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 18–19. Izet Redžić je, kao predsjednik Izvršnog odbora Vlasenica, bio protiv provođenja odluke da se Vlasenica priključi SAO Birču. Mane Đurić, T. 35008–35010 (7. mart 2013.); D3098 (Zahtjev Izvršnog odbora Vlasenica, 17. januar 1992.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 17.

³⁷⁹⁰ P6113 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SAO Birča, 18. februar 1992.), str. 3. Savkić je priznao da je na svojoj funkciji u okviru SAO-a radio na političkim i etničkim pitanjima. Tomislav Savkić, T. 33756 (15. februar 2013.). Milenko Stanić je bio predsjednik Izvršnog odbora SAO Birča. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 28–29; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 17.

³⁷⁹¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 19 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su izjavili da ovaj SAO, iako je konstituisan, nikada nije postao funkcionalan i nije imao uticaja na opštine. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 18; Savo Čeliković, T. 33560–33561 (13. februar 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 7–8; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 13; Milenko Stanić, T. 33996, 34000–34002, 34041 (19. februar 2013.); P6112 (Izvod iz knjige Nasera Orića pod naslovom *Srebrenica*), str. 2, 5. Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovih svjedoka o tome da li je SAO bio funkcionalan pouzdano i smatra da mu protivrječe pouzdana svjedočenja o suprotnom. Pored toga, Vijeće ima u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu nepodudarnosti, evazivnost i drugi pokazatelji da svjedoci nisu bili iskreni u vezi s tim.

1109. Dana 4. aprila 1992., nakon uputstva Glavnog odbora SDS-a, Opštinski odbor SDS-a u Vlasenici donio je odluku o formiranju Kriznog štaba Srpske opštine Vlasenica (dalje u tekstu: Krizni štab Vlasenica), a za predsjednika je imenovan Milenko Stanić.³⁷⁹²

1110. Pregovori između predstavnika bosanskih Srba i bosanskih Muslimana vođeni su od 30. marta do 11. aprila 1992.³⁷⁹³ Predstavnicima SDS-a pripremili su prijedlog i izvršili pritisak na bosanske Muslimane da pristanu na podjelu Vlasenice na tri dijela: srpsku Vlasenicu, muslimansku Vlasenicu i opštinu Milići.³⁷⁹⁴ Alija Izetbegović je naložio Redžiću da odugovlači s pregovorima kako bi omogućio da se što više bosanskih Muslimana evakuiše iz Vlasenice na područja s većinskim muslimanskim stanovništvom.³⁷⁹⁵ Savkić je zaprijetio da će, ukoliko bosanski

³⁷⁹² P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.), str. 1; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 40. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 19 (pod pečatom); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 9–10. Načelnik SJB-a Vlasenica i komandir TO-a bili su takođe članovi Kriznog štaba Vlasenica. Ali v. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34; Tomislav Savkić, T. 33777–33779 (15. februar 2013.). Vijeće napominje da je Savkić osporio datum formiranja Kriznog štaba Vlasenica. Međutim, Vijeće zaključuje da je njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem dvosmisleno i da ga karakterišu protivrječnosti. Isto tako, Stanić se nije sjećao da se Krizni štab Vlasenica sastajao prije 21. aprila 1992. i izjavio je da on nije funkcionisao punim kapacitetom pošto su se neki članovi preselili u novoformiranu opštinu Milići. Staniću su predloženi dokumenti koji govore da je Krizni štab Vlasenica funkcionisao i donosio odluke prije tog datuma, ali je on tvrdio da je Krizni štab počeo zasjedati tek poslije 21. aprila 1992. i da su neki od dokumenata koje je izdao Krizni štab bili sačinjeni u sekretarijatu Skupštine opštine. On je takođe doveo u pitanje vjerodostojnost pečata korištenih na dokumentima. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 29–30; Milenko Stanić, T. 34007–34011, 34047–34048 (19. februar 2013.); P6137 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P6138 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.). Imajući u vidu težinu predloženih dokaza, kao i dvosmislenu prirodu Stanićevo svjedočenje, Vijeće se uvjerilo da su dokumenti koje je izdao Krizni štab Vlasenica autentični. Svjedoci odbrane su takođe izjavili da je Krizni štab Vlasenica funkcionisao samo kratko vrijeme. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 12–13; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 30, 32. Međutim, uzimajući u obzir uvjerljive dokaze o postupcima Kriznog štaba Vlasenica, kao i ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnoti 3791, Vijeće ne smatra da je njihovo svjedočenje u vezi s pitanjem raspuštanja Kriznog štaba Vlasenica pouzdano. Međutim, Vijeće zaključuje da Ratno povjereništvo za Vlasenicu jeste formirano 17. juna 1992. P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

³⁷⁹³ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5042–5043, 5084. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34.

³⁷⁹⁴ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5040, 5042–5043, 5050–5051. V. takođe D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 20; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34; D1286 (Sporazum o teritorijalnom razgraničenju opštine Vlasenica, 11. april 1992.).

³⁷⁹⁵ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5043–5044, 5051–5052; Izet Redžić, T. 17739 (23. avgust 2011.). V. takođe Mane Đurić, T. 35062 (7. mart 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 20; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 35; Tomislav Savkić, T. 33749 (15. februar 2013.). Savkić je izjavio da to pokazuje da je rukovodstvo SDA vjerovatno planiralo napad na Vlasenicu. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 36; Tomislav Savkić, T. 33749–33750 (15. februar 2013.). Međutim, Vijeće zaključuje da je Savkićevo svjedočenje o ovom pitanju čisto spekulativno i u vezi s tim se neće osloniti na njega. Vijeću je takođe predložena bilješka koju je rukom napisao Redžić, u kojoj se pominje organizovanje odbrane bosanskih Muslimana. Taj dokument je takođe sadržao dodatak s kucanim tekstom koji ukazuje na to da ova zabilješka potvrđuje da je SDA "imala pripremljen plan preuzimanja vlasti u skoro svim segmentima života". D1656 (Rukom pisani dokument Izeta Redžića), str. 1. V. takođe Odluka o zahtjevu optuženog za uvrštavanje u spis dokumenata koji su prethodno označeni radi identifikacije, 4. novembar 2011., par. 14. Iako je Redžić priznao da je rukopis na tom dokumentu njegov, on je izjavio da je otkucani dodatak upotrebljen kako bi se stvorila "fama" i da je datum falsifikovan. Izet Redžić, T. 17742–17743 (23. avgust 2011.). Imajući u vidu Redžićevo

Muslimani ne pristanu na podjelu i ukoliko budu odugovlačili s pregovorima, uslijediti oružana intervencija i da su "spremni tenkovi da krvlju pišu".³⁷⁹⁶ Od bosanskih Muslimana je takođe zatraženo da vrate oružje.³⁷⁹⁷ Tokom tih pregovora, Milenko Stanić je rekao Redžiću da "su sve iscrpljene mogućnosti" i da ima naređenje koje je došlo "sa viših nivoa" koje on jednostavno izvršava.³⁷⁹⁸

1111. Nastojeći da zaštite muslimansko stanovništvo od mogućih napada, predstavnici bosanskih Muslimana su na kraju pristali na predloženu podjelu opštine.³⁷⁹⁹ Sporazum o podjeli opštine potpisan je 11. aprila 1992.³⁸⁰⁰ Bez obzira na taj sporazum, vođe bosanskih Muslimana, uključujući Redžića, nekoliko dana kasnije napustile su opštinu.³⁸⁰¹

1112. Dana 13. aprila 1992., Milenko Stanić je obavijestio Skupštinu bosanskih Srba da će Skupština opštine Vlasenica usvojiti protokol o sporazumu o teritorijalnom razgraničenju opštine i pozvao je sve građane koji su napustili Vlasenicu da se vrate u svoje domove; pregovaračkim ekipama je preporučeno da vode računa o diobnoj bilansi urbanih naselja koja bi "omogućila svakom pripadniku naroda da pripadne svojoj etničkoj zajednici".³⁸⁰² Iako je odluka o podjeli opštine usvojena, verifikovana je samo odluka o formiranju opštine Milići budući da predstavnici bosanskih Muslimana nisu željeli provesti sporazum.³⁸⁰³ Tokom referisanja u junu 1992. kojem je

---

svjedočenje o ovom pitanju i nesigurno porijeklo dodatka s kucanim tekstom, Vijeće se neće osloniti na kucane dodatke kao potvrdu tvrdnje da je SDA imala plan da preuzme vlast u Vlasenici, ali zaključuje da je bilo priprema za odbranu bosanskih Muslimana u Vlasenici. Vijeće takođe zaključuje da je bilo glasina o mogućnosti da bosanski Muslimani silom preuzmu vlast u Vlasenici. Svjedok KDZ033, T. 18031 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁷⁹⁶ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5047. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2689. Svjedoci odbrane su izjavili (i) da nije bilo takve prijetnje; (ii) da je odluka o podjeli opštine donesena bez bilo kakvog pritiska; (iii) da podjela nije bila dio cilja da se uspostavi srpska kontrola nad teritorijom; i (iv) da je cilj predložene podjele bio da se izbjegne rat s obzirom na pojačane napetosti. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 21; Savo Čeliković, T. 33559–33560 (13. februar 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 14. Vijeće zaključuje da ovo svjedočenje nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Čelikovićevo svjedočenje karakterišu nepodudarnosti a da Stanićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i drugi pokazatelji da svjedok nije bio iskren ni otvoren u vezi s tim pitanjem.

³⁷⁹⁷ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5050–5051; Izet Redžić, T. 17702 (23. avgust 2011.).

³⁷⁹⁸ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5057, 5070.

³⁷⁹⁹ Izet Redžić, T. 17736–17737 (23. avgust 2011.).

³⁸⁰⁰ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5053, 5084; Izet Redžić, T. 17739 (23. avgust 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2688. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 14; Mane Đurić, T. 35014–35015 (7. mart 2013.); D1286 (Sporazum o teritorijalnom razgraničenju opštine Vlasenica, 11. april 1992.).

³⁸⁰¹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5053. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 14.

³⁸⁰² D1655 (Zaključci sa vanredne sjednice Skupštine opštine Vlasenica, 13. april 1992.), str. 1.

³⁸⁰³ D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 15; Milenko Stanić, T. 34042 (19. februar 2013.); P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 25; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34; Tomislav Savkić, T. 33751, 33760 (15. februar 2013.).

prisustvovao Mladić, Milenko Stanić je izvijestio da još uvijek postoje problemi s razgraničenjem opština Vlasenica i Milići.³⁸⁰⁴

(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici

1113. Dana 19. aprila 1992., Krizni štab Vlasenica donio je odluku o preuzimanju vlasti na teritoriji srpske opštine Vlasenica.³⁸⁰⁵ Tog istog dana, Krizni štab Vlasenica proglasio je stanje neposredne ratne opasnosti i objavio da će preuzeti funkcije Skupštine opštine.³⁸⁰⁶ On je takođe donio odluku o formiranju štaba TO-a³⁸⁰⁷ i srpske skupštine.³⁸⁰⁸ Milenko Stanić je imenovan za predsjednika Srpske opštine Vlasenica.³⁸⁰⁹

1114. Dana 21. aprila 1992. ili približno tog datuma, policija bosanskih Srba, TO³⁸¹⁰ i 200 vojnika JNA iz Novosadskog korpusa, uz pomoć naoružanih lokalnih Srba, preuzeli su vlast u Vlasenici.³⁸¹¹ Na početku sukoba, u Vlasenicu su došli i Beli orlovi, ali su njihova dejstva bila ograničena na područje u blizini rudnika boksita u Milićima.³⁸¹² Srpske snage su zauzele prostorije opštine,

³⁸⁰⁴ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 233.

³⁸⁰⁵ P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 26. Đurić je izjavio da je te odluke donio Krizni štab Vlasenica zbog (i) odlaska bosanskih Muslimana iz opštine; (ii) loših međunacionalnih odnosa i velike količine oružja koje su posjedovali građani; i (iii) činjenice da zajednička skupština nije funkcionisala. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 18–21. Stanić je takođe izjavio da stvaranje srpske opštine Vlasenica nije značilo stvaranje etnički čiste opštine. Milenko Stanić, T. 34041–34042 (19. februar 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje, barem u dijelu koji se odnosi na motive ili razloge iza tih odluka, pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje relevantnih svjedoka karakterišu protivrječnost, evazivnost i pokazatelji da su oni uskraćivali informacije Vijeću. Za analizu i zaključak Vijeća u pogledu razloga za preuzimanje vlasti u Vlasenici, v. odjeljak IV.A.3: Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog.

³⁸⁰⁶ P6137 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 18–19. SAO Birač je 29. aprila 1992. proglasio ratno stanje u cijelom SAO-u. P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.).

³⁸⁰⁷ P6140 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.).

³⁸⁰⁸ P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.). Ali v. Milenko Stanić, T. 34010 (19. februar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu u fusnoti 3792 u vezi sa Stanićevim svjedočenjem o datumu kada je formiran Krizni štab Vlasenica.

³⁸⁰⁹ P6139 (Odluka Skupštine opštine Vlasenica, 30. mart 1992.). Ali v. Milenko Stanić, T. 34014 (19. februar 2013.) (gdje svjedok osporava autentičnost tog dokumenta).

³⁸¹⁰ TO je obuhvatao srpske rezerviste iz Vlasenice, Milića i Šekovića, a kasnije je postao dio Vlaseničke brigade VRS-a. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom).

³⁸¹¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18029 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 13; P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 27–28; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 22; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21–22; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 34; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 232 (Stanić je izvijestio da su preuzeli dejstva u Vlasenici 21. aprila 1992.). P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3. Prije preuzimanja vlasti, neki lokalni bosanski Srbi već su bili mobilisani u policiju i na dan preuzimanja vlasti stajali su ispred preduzeća i ustanova u gradu Vlasenici i preuzeli kontrolu u njima. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20–21 (pod pečatom).

³⁸¹² Svjedok KDZ033, T. 18033, 18038 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

stanicu policije, poštu, banku, zgradu suda, fabrike i dom zdravlja.³⁸¹³ "Po gradu su istaknute [srpske zastave], a preko javnog razglasa je puštana vrlo glasna srpska nacionalistička muzika".³⁸¹⁴ Krizni štab Vlasenica učestvovao je u koordiniranju preuzimanja vlasti s JNA i nastavio je da rukovodi i komanduje jedinicama na terenu sve do 28. juna 1992., kada su te jedinice postale dio 1. birčanske brigade koja je kasnije ušla u sastav Vlaseničke brigade.³⁸¹⁵

1115. Prilikom zauzimanja Vlasenice nije bilo oružanog otpora bosanskih Muslimana ni žrtava.³⁸¹⁶ Pripadnici Novosadskog korpusa došli su u Vlasenicu nakon izvještaja da su ubijeni bosanski Srbi, ali su shvatili da su ti izvještaji netačni i korektno su postupali prema stanovnicima, bosanskim Muslimanima.³⁸¹⁷ "Oslobađanjem" grada Vlasenice 21. aprila 1992. krenula su borbena dejstva s tog područja i brojna sela na teritoriji opštine takođe su "oslobodena".³⁸¹⁸

1116. Članovi rukovodstva SDA napustili su Vlasenicu još prije preuzimanja vlasti,³⁸¹⁹ ali poslije preuzimanja vlasti, članovi SDA su privođeni i ispitivani o oružju; hapšeni su i drugi bosanski Muslimani.³⁸²⁰

³⁸¹³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 18–19, 23–25. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2690; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37; Ibro Osmanović, T. 17961 (29. avgust 2011.). Svjedoci odbrane su takođe izjavili da je uloga JNA bila da, "ukoliko dođe do oružanog sukoba, [...] razdvoje sukobljene strane" i da su srpske snage ušle u Vlasenicu kako bi spriječile napad bosanskih Muslimana na Vlasenicu. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 22; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37. Međutim, Vijeće zaključuje da to svjedočenje nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje relevantnih svjedoka karakterišu evazivnost, pristrasnost, neiskrenost i pokazatelji da su Vijeću uskraćivali informacije.

³⁸¹⁴ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 21 (pod pečatom).

³⁸¹⁵ P2636 (Izvještaj 1. vlaseničke lake pješadijske brigade, 19. decembar 1994.), str. 1. Svjedoci odbrane su osporili autentičnost tog izvještaja i izjavili da Krizni štab Vlasenica nije koordinirao preuzimanje vlasti i da autor tog izvještaja u to vrijeme nije bio u Vlasenici. Tomislav Savkić, T. 33774–33777 (15. februar 2013.); Milenko Stanić, T. 34017–34019 (19. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovih svjedoka u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njihovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji da u svom svjedočenju nisu bili potpuno iskreni. Vijeće stoga nema razloga da sumnja u istinitost tog izvještaja.

³⁸¹⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom); Sead Hodžić, T. 18431–18432 (6. septembar 2011.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 22; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37; Tomislav Savkić, T. 33774 (15. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da tu operaciju nije koordinirao Krizni štab SDS-a); D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 22; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 28, 59. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 14; D1652 (Izvještaj Opštinskog štaba ABiH Vlasenica, 19. juli 1992.), str. 1.

³⁸¹⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 17, 21; Ibro Osmanović, T. 17960, 17962 (29. avgust 2011.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5060–5062; Izet Redžić, T. 17679 (23. avgust 2011.); Sead Hodžić, T. 18432 (6. septembar 2011.).

³⁸¹⁸ P6458 (Izvještaj 1. birčanske pješadijske brigade, 30. oktobar 1993.), str. 3, 7. U izvještaju se navode nazivi više od 15 sela i druge strateške tačke.

³⁸¹⁹ Svjedok KDZ033, T. 18030 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D1652 (Izvještaj Opštinskog štaba ABiH Vlasenica, 19. juli 1992.), str. 1.

³⁸²⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 35–36; P3216 (Krivični upisnik SJB-a Vlasenica, april-decembar 1992.), str. 3. Nijedan bosanski Srbin nije krivično gonjen zbog nezakonitog posjedovanja oružja. Mane Đurić, T. 35059–35060 (7. mart 2013.).

(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti

1117. Nakon preuzimanja vlasti, sjedište Srpske skupštine Vlasenica premješteno je u zgradu "Boskita" u gradu Vlasenici.³⁸²¹ Poslije toga, Krizni štab Vlasenica preuzeo je kontrolu nad životom u Vlasenici.³⁸²²

(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja

1118. Od aprila 1992., policija bosanskih Srba, postupajući po ovlaštenju jednog člana SDS-a,³⁸²³ postavila je kontrolne punktove na svim prilaznim cestama Vlasenici i na lokalnim cestama koje su vodile ka selima.³⁸²⁴ Krizni štab Vlasenica izdavao je propusnice za kretanje ljudi po gradu i uveo je policijski sat.³⁸²⁵ Da bi bosanski Muslimani prešli preko kontrolnih punktova, kretali se ili napustili opštinu, morali su od opštinskih organa vlasti bosanskih Srba dobiti putnu propusnicu.³⁸²⁶ Čak i kada su imali te propusnice, često su hapšeni i pritvarani. S druge strane, građani srpske nacionalnosti nisu morali da pribave propusnice za kretanje.³⁸²⁷ Bosanskim Muslimanima koji su bili povezani sa SDA ili drugim muslimanskim organizacijama nisu izdavane takve propusnice.³⁸²⁸ Propusnice za prolaz izdavane su obično samo ženama, djeci i starim ljudima, dok su vojno

³⁸²¹ D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2690. Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno takođe pominje formiranje "Srpskog kriznog štaba" poslije preuzimanja vlasti. Međutim, Vijeće napominje da se to ne podudara s dokazima navedenim u par. 1109 o formiranju Kriznog štaba Vlasenica prije tog datuma.

³⁸²² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 44 (pod pečatom). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 48.

³⁸²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2692. Đurić je izjavio da kontrolne punktove nije podigao SDS, već TO, a da ih je kasnije preuzela policija. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 65. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791, gdje je zaključilo da ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u pogledu toga da nije bilo učešća SDS-a.

³⁸²⁴ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom).

³⁸²⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 33, 48; Ibro Osmanović, T. 17977 (29. avgust 2011.). V. takođe P3217 (Propusnica koju je izdao Krizni štab Vlasenica, bez datuma).

³⁸²⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 43–44, 46–48; Ibro Osmanović, T. 17972 (29. avgust 2011.); P3217 (Propusnica koju je izdao Krizni štab Vlasenica, bez datuma); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2691.

³⁸²⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom). Međutim, Vijeće konstatuje da su i srpski vojni obveznici morali imati vojnu propusnicu da bi napustili opštinu. Svjedok KDZ033, T. 18062–18064 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Vijeće napominje da su i samom Staniću izdavane propusnice. D2984 (Propusnice izdate Milenku Staniću). Jedna od propusnica koja je izdata Staniću bila je propusnica za vojnog obveznika. Vijeće zaključuje da izdavanje propusnica vojnim obveznicima srpske nacionalnosti ne dovodi u pitanje dokaze da je bilo dodatnih ograničenja za civile, bosanske Muslimane, koja nisu važila za bosanske Srbe. Svjedoci odbrane su izjavili da su propusnice izdavane svima na lični zahtjev, bez obzira na etničku pripadnost, kako bi se te osobe mogle slobodno kretati uslijed ratnih dejstava. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 64; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 33; D2983 (Propusnica Kriznog štaba Vlasenica); Milenko Stanić, T. 33990–33991 (19. februar 2013.). Vijeće zaključuje da to svjedočenje nije pouzdano u tom pogledu i prilikom donošenja tog zaključka upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnoti 3791.

³⁸²⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18064 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

sposobni muškarci mogli dobiti takve propusnice samo ako su imali vezu ili znatnu količinu novca da plate za propusnicu, posebno ako su željeli napustiti opštinu.³⁸²⁹

1119. Na kućama uglednih Muslimana pojavili su se grafiti s riječima "Ustaše", "Muslimani napolje", "Poklaćemo vas", "Vani" i "Ovo je srpsko, ovo je Srbija".³⁸³⁰ Poslije preuzimanja vlasti, usred bijela dana zapaljene su tri kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, uključujući kuću komandira policije, a vatrogasna brigada je spriječena da interveniše.³⁸³¹ Bosanski Muslimani su, za razliku od bosanskih Srba, imali ograničenje na iznos novca koji su mogli podići iz banke.³⁸³² Bosanski Srbi su počeli bojkotovati kafiće i prodavnice bosanskih Muslimana, noću je bilo pucnjave i sve većeg zastrašivanja; sve zajedno, to je među bosanske Muslimane unosilo strah.³⁸³³ Zastrašivanje je obuhvatalo premlaćivanja, hapšenja i ispitivanja muškaraca, bosanskih Muslimana, među njima i muslimanskih intelektualaca i uticajnih ljudi. Pored toga, obustavljen je prijenos televizijskog programa iz Sarajeva i bosanskim Muslimanima se prijetilo da ne idu na posao.³⁸³⁴ Pripadnici policije bosanskih Srba odabrali su kuće bogatih bosanskih Muslimana i iz njih iznijeli imovinu.³⁸³⁵ Policija bosanskih Srba je takođe konfiskovala automobile nekih zatočenih bosanskih

³⁸²⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 45; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 11, 22, 55 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18064, 18095 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁸³⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 39.

³⁸³¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 37.

³⁸³² Ibri Osmanović, T. 18006 (29. avgust 2011.).

³⁸³³ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 7–12. Bilo je pucnjave i u selima nastanjenim bosanskim Srbima. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 25. V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 38 (gdje svjedok navodi da su, odmah poslije preuzimanja vlasti u Vlasenici, radnje bosanskih Srba ponovo otvorene, dok su radnje bosanskih Muslimana ostale zatvorene).

³⁸³⁴ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 14–15, 19, 21; Sead Hodžić, T. 18446–18447 (6. septembar 2011.); P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4. Vijeću su predloženi dokazi da su srpske snage poslije preuzimanja vlasti u Vlasenici, u periodu od maja do oktobra 1992., ubijale bosanske Muslimane, ali se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 61–64, 66, 79 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18098–18099 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3242 (Mapa Vlasenice na kojoj su prikazane lokacije ekshumacija); P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.), str. 3, 12 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 193; Ibri Osmanović, T. 17948 (25. avgust 2011.). Vijeću su predložena svjedočenja Mašovića i Ewe Tabeau o velikom broju drugih osoba koje su nestale iz Vlasenice i koje su kasnije ekshumirane. Međutim, u odsustvu drugih dokaza koji bi povezali ta svjedočenja s incidentima iz priloga Optužnici, Vijeće se u tom pogledu nije oslonilo na te dokaze. P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izveštaja Amora Mašovića), str. 2; P4852 (Izveštaj Amora Mašovića, 20.-21. oktobar 2009.), str. 3; P4856 (Dodatak B Pretpretnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29–30; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izveštaja Amora Mašovića), str. 51–55; D2250 (Izveštaj Ewe Tabeau pod naslovom "Brojevi umrlih i nestalih Muslimana iz BiH 1992.–1995.", 25. april 2012.); Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012). Vijeću su takođe predloženi dokazi o uništenju džamije u Vlasenici, ali se optuženi u Prilogu D Optužnici ne tereti za uništenje spomenika kulture i sakralnih objekata u Vlasenici. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 57 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18095–18096 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Mane Đurić, T. 35055–35056 (7. mart 2013.); Zoran Jovanović, T. 34195–34196, 34212–34213 (21. februar 2013.); D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 99; Tomislav Savkić, T. 33719–33720 (14. februar 2013.), T. 33744 (15. februar 2013.).

³⁸³⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 51 (pod pečatom).

Muslimana.³⁸³⁶ Intelektualci, političke vođe i bogati ljudi koji nisu bili srpske nacionalnosti, a nisu pobjegli prije sukoba, bili su prvi koji su "nasilno uklonjeni" iz Vlasenice.³⁸³⁷

1120. Muslimani koji su radili u državnim preduzećima i drugim javnim službama u opštini Vlasenica otpušteni su s posla.³⁸³⁸ Muslimani koji su bili vlasnici radnji plašili su se držati radnje otvorenim, a bosanskim Muslimanima zaposlenim u lokalnom rudniku boksita prestali su isplaćivati plate. S druge strane, njihovim kolegama Srbima nastavili su isplaćivati plate.³⁸³⁹ Dana 14. maja 1992., lokalni rudnik boksita saopštio je da "nijedan Musliman više ne treba da dolazi na posao".³⁸⁴⁰ U avgustu 1992., u jednom preduzeću je saopšteno da je Krizni štab Vlasenica naredio bosanskim Muslimanima da se vrate na posao i da će oni koji to ne učine izgubiti posao i imovinu.³⁸⁴¹

(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje

1121. Krizni štab Vlasenica je izdao ultimatum za predaju oružja do 21. aprila 1992. i garantovao je bezbjednost građanima koji to budu učinili do tog roka.³⁸⁴² Bosanskim Muslimanima je naredeno da svoje oružje predaju srpskim vlastima, inače će biti uhapšeni.³⁸⁴³ Srpski policajci su išli kroz grad, pozivali na predaju cjelokupnog naoružanja i govorili da vojska jeste tamo radi zaštite, ali da

³⁸³⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 81 (pod pečatom).

³⁸³⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 53 (pod pečatom).

³⁸³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2686; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 24 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su izjavili (i) da bosanski Muslimani nisu otpušteni s posla; (ii) da se neki zaposleni više nisu javljali na posao; i (iii) da su preduzeća počela da rade smanjenim kapacitetom i da su otkazala radne ugovore zaposlenima koji nisu dolazili na posao, te da su takva obavještenja bila slata i bosanskim Srbima. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 18; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 62; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 4; Savo Čeliković, T. 33550–33551 (13. februar 2013.). Međutim, Vijeće smatra da to svjedočenje nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3791 i 3796.

³⁸³⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2686.

³⁸⁴⁰ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5028–5029; Izet Redžić, T. 17681 (23. avgust 2011.). Redžić je takođe izjavio da nijedan bosanski Musliman nije radio ni u jednom preduzeću ili ustanovi u Vlasenici sredinom maja 1992. Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5028. Međutim, Vijeće je prihvatilo svjedočenje svjedoka KDZ033 da su čak i u junu 1992. neki bosanski Muslimani nastavili raditi u opštini, te stoga ne prihvata Redžićevo suprotno svjedočenje u vezi s tim pitanjem. Svjedok KDZ033, T. 18061 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁸⁴¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 41. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2693.

³⁸⁴² P3215 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.), str. 1; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 30–32; Ibri Osmanović, T. 17962 (29. avgust 2011.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 22. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 22 (gdje navodi da se ta odluka odnosila na sve građane, bez obzira na nacionalnost).

³⁸⁴³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2693; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18039–18040 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Od bosanskih Srba se nije očekivalo da predaju svoje oružje. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21 (gdje je svjedok izjavio da je TO bosanskih Srba bio taj koji je pozvao na predaju oružja i da su se mnogi bosanski Muslimani povinivali tom pozivu); D3010 (Fotografija naoružanja); D3011 (Fotografija naoružanja). V. takođe Ibri Osmanović, T. 17988 (29. avgust 2011.).

će protiv onih koji tako ne postupe biti upotrijebljena sila.³⁸⁴⁴ Poslije tog saopštenja, bosanski Muslimani su u grupama predali SJB-u svoje lovačke puške i lično oružje.³⁸⁴⁵ Poslije te predaje, srpski policajci su počeli hapsiti bosanske Muslimane za koje se sumnjalo da još posjeduju oružje.³⁸⁴⁶ U periodu od 27. do 30. aprila 1992., naređenja je izdavao TO, koji je naveo da bosanski Muslimani u jednom broju sela i dalje posjeduju nelegalno vatreno oružje, pa je TO Vlasenica odlučio da u saradnji sa SJB-om izvrši akciju "čišćenja terena" s ciljem oduzimanja naoružanja. Komandir TO-a Vlasenica naredio je da se pri izvršenju tog zadatka preduzmu mjere kako bi se "spriječi[li] nepotrebn[i] gubi[ci] i ranjavanja".³⁸⁴⁷

1122. Dana 19. maja 1992., Krizni štab Vlasenica izdao je uputstva komandiru TO-a i načelniku SJB-a da kontrolišu dolazak naoružanih osoba u grad.³⁸⁴⁸ Svi članovi Štaba TO Vlasenica, bosanski Srbi, prešli su u Srpsku opštinu Vlasenica.³⁸⁴⁹

1123. Sredinom maja 1992., JNA se povukla, ali je za sobom ostavila opremu, oklopna vozila, tenkove i naoružanje, koji su dati lokalnim bosanskim Srbima.³⁸⁵⁰ Dok je JNA bila u Vlasenici, težište je bilo na prisiljavanju bosanskih Muslimana da predaju oružje, ali kada je JNA otišla, težište je prebačeno na privođenje, pritvaranje i ispitivanje bosanskih Muslimana.³⁸⁵¹ Bosanske Muslimane su hapsili u njihovim domovima i odvodili na ispitivanje.³⁸⁵² Na početku su na ispitivanje odvodili one čija su se imena nalazila na spiskovima lica osumnjičenih da su učestvovala u naoružavanju bosanskih Muslimana ili posjedovala oružje.³⁸⁵³ Međutim, s vremenom, "praktično [...] na kraju su privođeni maltene redom [...] svi [Muslimani]"; neke su puštali, neki su zadržavani.³⁸⁵⁴

³⁸⁴⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 27, 31; Ibro Osmanović, T. 17964, 17968, 17999 (29. avgust 2011.).

³⁸⁴⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 28–29; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20–21 (pod pečatom).

³⁸⁴⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom). Svjedok KDZ033 je takođe izjavio da su mnoga od tih hapšenja bila izgovor da bi se iznudile informacije, između ostalog, o tome gdje je sakriven novac. Međutim, Vijeće ne zna na osnovu čega je svjedok KDZ033 formirao taj zaključak, te se ne oslanja na njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem.

³⁸⁴⁷ D3100 (Izveštaji TO-a Vlasenica, 27.–30. april 1992.); Mane Đurić, T. 35012–35015 (7. mart 2013.).

³⁸⁴⁸ P3218 (Dopis Kriznog štaba Vlasenica komandantu TO-a i načelniku SJB-a, 19. maj 1992.).

³⁸⁴⁹ D1652 (Izveštaj Opštinskog štaba ABiH Vlasenica, 19. juli 1992.), str. 1.

³⁸⁵⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 52, 59; Ibro Osmanović, T. 17962–17963, 17982 (29. avgust 2011.). V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 25 (pod pečatom); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5114.

³⁸⁵¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 25 (pod pečatom).

³⁸⁵² Svjedok KDZ033, T. 18062 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁸⁵³ Svjedok KDZ033, T. 18064–18065 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 34, 51; Ibro Osmanović, T. 17989–17990, 17994 (29. avgust 2011.).

³⁸⁵⁴ Svjedok KDZ033, T. 18065 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

(3) Osnivanje srpskog SJB-a

1124. Krizni štab Vlasenica donio je odluku o razoružavanju pripadnika aktivnog i rezervnog sastava zajedničke policije, zatim su mobilisani policajci iz rezervnog sastava i formiran je novi srpski SJB.³⁸⁵⁵ U maju 1992., za načelnika SJB-a Vlasenica, umjesto Bjelanovića, došao je Mane Đurić, a Bjelanović je postao načelnik SJB-a u opštini Milići.³⁸⁵⁶ Radenko Stanić je bio komandir SJB-a, a pomoćnik komandira bio je Dragomir Šargić.³⁸⁵⁷ Iako je Krizni štab Vlasenica obavijestio bosanske Muslimane da mogu nastaviti da rade, u praksi su bosanski Muslimani otpušteni s posla u opštinskim organima i policiji.³⁸⁵⁸ Poslije tih otpuštanja, policija je postala "čisto srpska", a policajci su na uniformama nosili bijeli amblem s orlom i bijelu traku na rukavima.³⁸⁵⁹ Zajednička policija ili zajednički organi bezbjednosti više nisu bili organizovani.³⁸⁶⁰ Đurić je, na referisanju u junu 1992. kojem je prisustvovao Mladić, saopštio da je SJB formiran i da se bavi oduzimanjem naoružanja.³⁸⁶¹

³⁸⁵⁵ D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 23–25, 30. Iako Đurić takođe upućuje na pokušaj jedne paravojne formacije da zauzme SJB, dokazi o ovom pitanju su dvosmisleni i nije jasno da li se radi o paravojnoj formaciji bosanskih Srba ili bosanskih Muslimana, te se Vijeće ne oslanja na njegovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem. V. takođe P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7; P6138 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.).

³⁸⁵⁶ Rade Bjelanović je naveden kao čovjek koji je bio "desna ruka" Rajka Đukića, člana Glavnog odbora SDS-a. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 15 (pod pečatom).

³⁸⁵⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 15 (pod pečatom); P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.); Zoran Durmić, T. 33857 (18. februar 2013.). V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 29.

³⁸⁵⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 15, 24 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 49, 69; P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.). V. takođe P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 13. Deurić je izjavio da su ljudi nastavili da rade do sredine aprila 1992., ali da su tada bosanski Muslimani iz straha prestali dolaziti na posao u TO-u. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 11. Vijeće smatra da se svjedočenje da su neki bosanski Muslimani prestali dolaziti na posao iz straha ne kosi s tvrdnjom da su drugi bili otpušteni s posla. Đurić je izjavio da su policajci bosanski Muslimani samoinicijativno odlučivali da se ne vraćaju na posao i da im nisu uručivana rješenja o prestanku radnog odnosa ili o slanju na prinudni odmor. Međutim, predočene su mu suprotne tvrdnje i ukazano na njegovo ranije svjedočenje, gdje je rekao da su svi policajci bosanski Srbi bili ponovo primljeni u radni odnos, dok su bosanski Muslimani otpušteni ili su poslani na godišnji odmor, te da je to učinjeno kako bi se promijenio nacionalni sastav policije. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 25; Mane Đurić, T. 35063–35065 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). Imajući u vidu te protivrječnosti, Vijeće ne smatra da je Đurićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. V. takođe svjedok KDZ033, T. 18044 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Iako je svjedok KDZ033 izjavio da su, koliko on zna, bosanski Muslimani samoinicijativno napustili MUP, Vijeće zaključuje da su njegovi odgovori u vezi s tim pitanjem dvosmisleni.

³⁸⁵⁹ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 13; Sead Hodžić, T. 18444 (6. septembar 2011.).

³⁸⁶⁰ Ibri Osmanović, T. 17977 (29. avgust 2011.).

³⁸⁶¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 233.

(4) Formiranje Specijalnog voda

1125. Bosanski Srbi su dobili pozive za mobilizaciju i formiran je vod koji je nazvan Vod specijalne policije.³⁸⁶² Taj vod se sastojao od 20 do 30 ljudi koji nisu imali prethodnog iskustva u policiji, ali su imali krivične dosjee³⁸⁶³ i odbijali da se stave pod komandu TO-a Vlasenica.³⁸⁶⁴ Vodom specijalne policije komandovao je Miroslav Kraljević i on je bio dio organizacione strukture SJB-a.³⁸⁶⁵ Pripadnici Voda specijalne policije dobijali su plate od SJB-a i svakodnevno su se javljali Kraljeviću u SJB-u.³⁸⁶⁶ Oni su bili pod komandom Kriznog štaba Vlasenica.³⁸⁶⁷

1126. Vod specijalne policije preduzimaio je nezakonite radnje i maltretirao bosanske Muslimane.³⁸⁶⁸ Na primjer, pripadnici Voda specijalne policije tukli su bosanske Muslimane tokom ispitivanja.³⁸⁶⁹ Sredinom juna 1992., opljačkali su stvari iz kuća bosanskih Muslimana dok su vršili pretrese, a u jednom slučaju su se i uselili u jednu napuštenu muslimansku kuću.³⁸⁷⁰ Bosanske Muslimane koji su ostali u svojim domovima ispitivali su kako bi saznali koji ljudi važe za muslimanske vođe u opštini,³⁸⁷¹ a takođe su ih šikanirali pripadnici policije koji su noću dolazili u njihove domove i tražili novac.³⁸⁷² Vod specijalne policije vršio je te operacije svaki dan, a ponekad i noću.³⁸⁷³ Đurić i Radenko Stanić su u početku dozvoljavali pripadnicima Voda specijalne policije

³⁸⁶² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 6–8 (pod pečatom); P3234 (Poziv za mobilizaciju, 26. april 1992.) (pod pečatom); P3235 (Poziv za mobilizaciju) (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18041 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁸⁶³ Svjedok KDZ033, T. 18045 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ033, T. 18047–18048 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64 (pod pečatom).

³⁸⁶⁴ D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 31–33, 35; Mane Đurić, T. 35065–35066, 35067 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64 (pod pečatom).

³⁸⁶⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 8, 14, 16–17 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18050 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.); P3244 (Platni spisak pripadnika rezervnog sastava policije Vlasenica).

³⁸⁶⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 10, 13 (pod pečatom).

³⁸⁶⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

³⁸⁶⁸ Mane Đurić, T. 35066 (7. mart 2013.), 35067 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64 (pod pečatom). Đurić je izjavio da je, kad god je SJB primio dojavu o protivpravnom ponašanju pripadnika Voda specijalne policije, komandir pozivan, da su podnošene prijave protiv pojedinaca koji su zatim uklanjani iz jedinice, ali da SJB nije imao vremena da kontroliše tu jedinicu. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 34–36. Međutim, imajući u vidu protivrječnosti i evazivnost u Đurićevom svjedočenju, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

³⁸⁶⁹ Svjedok KDZ033, T. 18065 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

³⁸⁷⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 26 (pod pečatom).

³⁸⁷¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 26 (pod pečatom).

³⁸⁷² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 27 (pod pečatom).

³⁸⁷³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 25 (pod pečatom).

i rezervnog sastava policije da pljačkaju imovinu nesrba i prisvajaju njihove kuće.³⁸⁷⁴ Vod specijalne policije je rasformiran u avgustu 1992.³⁸⁷⁵

(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima

1127. Poslije preuzimanja vlasti u Vlasenici, predstavnici srpskih vlasti su se vozili od sela do sela i preko megafona pozivali sve bosanske Muslimane da predaju svoje naoružanje.³⁸⁷⁶

1128. Vod specijalne policije je prvo preuzeo kontrolu nad "nekoliko sela" na putu od Vlasenice prema Milićima.³⁸⁷⁷ Kraljević je naređenja za preduzimanje akcija protiv muslimanskih sela dobijao od Radenka Stanića.³⁸⁷⁸ Cilj je bio da se to područje "očisti" od bosanskih Muslimana i Kraljević je Vodu specijalne policije naložio da "teritoriju treba očistiti 100%, te da nijedan Musliman ne smije ostati na tom području".³⁸⁷⁹

1129. U maju i junu 1992., Vod specijalne policije predvođen Kraljevićem proveo je dvije operacije, jednu u Sušici, a drugu u Gradini i drugim muslimanskim zaseocima u opštini, povremeno nailazeći na oružani otpor.³⁸⁸⁰ U skladu s Kraljevićevim uputstvom, Vod specijalne policije je palio kuće bosanskih Muslimana.³⁸⁸¹ U selu Piskavica zapaljene su samo kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, dok su bosanski Srbi nastavili živjeti u svojim kućama.³⁸⁸²

1130. Početkom maja 1992., Kraljević je naredio Vodu specijalne policije da provede operaciju u Turalićima, tokom koje je to selo "gotovo u potpunosti spaljeno".³⁸⁸³ Krajem maja 1992., Kraljević je Vodu specijalne policije naredio da zauzme selo Gradina i okolno područje.³⁸⁸⁴ O operaciji Gradina razgovaralo se na neformalnom sastanku u zgradi SJB-a kojem su prisustvovali

³⁸⁷⁴ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 51 (pod pečatom).

³⁸⁷⁵ Vod specijalne policije rasformiran je poslije naređenja ministra unutrašnjih poslova, kojim su sve specijalne jedinice pridodate SJB-u rasformirane i stavljene pod komandu VRS-a. P6192 (Izveštaj SJB-a Vlasenica, 10. avgust 1992.); D3094 (Uputstvo CSB-a Romanija-Birač, 28. juli 1992.); Mane Đurić, T. 35068–35071 (7. mart 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 38; P6193 (Spisak pripadnika rezervnog sastava milicije pri SJB-u Vlasenica). Iako je taj vod raspušten, njegov komandir i zamjenik komandira ostali su zaposleni u MUP-u. U tom naređenju se takođe tražilo da se lica koja su počinila zločine udalje iz MUP-a i stave na raspolaganje VRS-u. SJB Vlasenica jeste otpustio pripadnike rezervnog sastava policije zbog zločina koje su počinili. D3094 (Uputstvo CSB-a Romanija-Birač, 28. juli 1992.), str. 1–2; D3095 (Uputstvo CSB-a Romanija-Birač, 25. juli 1992.); D3096 (Izveštaj SJB-a Vlasenica, 6. avgust 1992.); D3097 (Izveštaj SJB-a Vlasenica, 25. septembar 1992.).

³⁸⁷⁶ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 17; Sead Hodžić, T. 18449 (6. septembar 2011.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21.

³⁸⁷⁷ [REDIGOVANO].

³⁸⁷⁸ [REDIGOVANO].

³⁸⁷⁹ [REDIGOVANO].

³⁸⁸⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

³⁸⁸¹ [REDIGOVANO]; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

³⁸⁸² [REDIGOVANO].

³⁸⁸³ [REDIGOVANO].

rukovodioci, uključujući Đurića i Radenka Stanića.³⁸⁸⁵ Na dan operacije, u jutarnjim satima, stanovnicima je preko razglasa naloženo da predaju oružje i upozoreni su da će, ako to ne učine, biti preduzeta vojna akcija.³⁸⁸⁶ Vod specijalne policije imao je podršku policajaca iz SJB-a Vlasenica i jedinice VRS-a s tenkom i dva oklopna transportera.³⁸⁸⁷

1131. Kraljević je pripadnicima Voda specijalne policije naredio da izvrše pretres u potrazi za oružjem, da privedu na ispitivanje ljude koji predaju oružje, ubiju one koji pokušaju da pobjegnu, a žene i djecu pošalju u grad Vlasenicu.³⁸⁸⁸ Poslije bijega jednog bosanskog Muslimana, Kraljević je naložio pripadnicima Voda specijalne policije da više ne zarobljavaju nijednog živog muškarca Muslimana.³⁸⁸⁹ Tokom zauzimanja Gradine, bilo je oružanih čarki s bosanskim Muslimanima.³⁸⁹⁰ Nakon što su bosanski Muslimani pobjegli, srpske snage su zapalile mnogo kuća bosanskih Muslimana u Gradini i okolnim selima.³⁸⁹¹ Neke muškarce su uhapsili, privedi, a zatim prebacili u logor Sušica.³⁸⁹² Poslije napada na Gradinu, srpske snage su učestvovala u operacijama u selima Borići, Barice i Hrastovac.³⁸⁹³

1132. Dana 7. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa izdala je zapovijest da se obezbijede Milići, da se obezbijedi komunikacija Milići–Vlasenica i "očist[i]" birčanska teritorija od preostalih snaga neprijatelja.³⁸⁹⁴

1133. Početkom juna 1992., Vod specijalne policije naređeno je da se vrati u Gradinu, gdje su spalili preostale nesrpske kuće, a zatim su gotovo sve muslimanske kuće na tom području uništene.³⁸⁹⁵ Ta druga operacija obuhvatila je šire područje, uključujući muslimanska sela od Druma prema sjeveru.³⁸⁹⁶ U toj operaciji su učestvovali Vod specijalne policije, pripadnici TO-a,

³⁸⁸⁴ [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694; [REDIGOVANO].

³⁸⁸⁵ [REDIGOVANO]. Neka od tih lica bila su na spisku zaposlenih u SJB-u u avgustu 1992. P6382 (Izveštaj o zaduženju Službe društvenog knjigovodstva; Platni spisak SJB-a Vlasenica, avgust 1992.).

³⁸⁸⁶ [REDIGOVANO].

³⁸⁸⁷ [REDIGOVANO]. Vijeće ne pridaje težinu svjedočenju Svetozara Andrića da on ne vjeruje da je vojska učestvovala u toj operaciji s obzirom na to da on lično nije čuo za tu operaciju. Svetozar Andrić, T. 41673–41674 (22. juli 2013.).

³⁸⁸⁸ [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

³⁸⁸⁹ [REDIGOVANO].

³⁸⁹⁰ [REDIGOVANO]; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 60–61.

³⁸⁹¹ [REDIGOVANO].

³⁸⁹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2694. [REDIGOVANO].

³⁸⁹³ [REDIGOVANO].

³⁸⁹⁴ P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1–2. Ali v. Svetozar Andrić, T. 41669–41670 (22. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je "čišćenje" podrazumijevalo paravojne formacije i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba). Vijeće napominje da Andrićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji neiskrenosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja o ovom pitanju.

³⁸⁹⁵ [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

³⁸⁹⁶ [REDIGOVANO]. V. takođe P6458 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade, 30. oktobar 1993.), str. 3. Za konkretne dokaze za selo Drum, v. incident 15.1 iz Priloga A Optužnici.

SJB Milići, pripadnici VRS-a i lokalni bosanski Srbi.³⁸⁹⁷ Kraljević je eksplicitno naredio jedinicama da zapale sve muslimanske kuće rekavši: "Vidite i sami da se vraćaju ako ne zapalimo kuće."³⁸⁹⁸ Poslije te operacije, područje Gradine je bilo "etnički čisto" jer niko nije živio u muslimanskim selima.³⁸⁹⁹ Poslije toga, zarobljeno je oko 500 bosanskih Muslimana, uključujući mnogo žena i djece, koji su odvedeni u logor Sušica ili su poslani na autobusku stanicu ili fudbalsko igralište u Vlasenici, odakle je trebalo da budu prevezeni u Kladanj.³⁹⁰⁰

1134. Vod specijalne policije nastavio je da "čisti" sela Drum, Piskavicu, Alihodžiće i Pustoše.³⁹⁰¹ Lokalni bosanski Srbi su učestvovali u pljačkanju muslimanskih sela.³⁹⁰² Tokom tih akcija, srpske snage, uključujući Vod specijalne policije, zauzele su sljedeća muslimanska sela: Dragaši, Džemat, Drum, Alihadžić, Piskavica, Pijuci, Gradina, Turalići, Zaklopača, Kašaha, Neđeljište, Peševina, Hodžići, Mršići, Smajići i Kuljančić.³⁹⁰³ Poslije zauzimanja tih sela, nesrpsko stanovništvo je pobjeglo u Kladanj, Cersku i druga sela, dok su druge zarobili i odveli u logor Sušica.³⁹⁰⁴ Neke bosanske Muslimane koje su zarobili, ispitivali su i tukli.³⁹⁰⁵

(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici

1135. Tužilaštvo navodi da je 16. maja 1992. u selu Zaklopača ubijeno najmanje 60 ljudi.

1136. Zaklopača je bila selo nastanjeno bosanskim Muslimanima, udaljeno oko šest kilometara od Vlasenice.³⁹⁰⁶ To je bilo jedino selo nastanjeno bosanskim Muslimanima na tom području i bilo je okruženo selima nastanjenim bosanskim Srbima.³⁹⁰⁷

³⁸⁹⁷ [REDIGOVANO].

³⁸⁹⁸ [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

³⁸⁹⁹ [REDIGOVANO].

³⁹⁰⁰ [REDIGOVANO]. Za dokaze o zatočenju u logoru Sušica, v. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.

³⁹⁰¹ [REDIGOVANO].

³⁹⁰² [REDIGOVANO].

³⁹⁰³ [REDIGOVANO]. V. takođe P6459 (Mapa Vlasenice); P6458 (Izveštaj 1. birčanske pješadijske brigade, 30. oktobar 1993.), str. 7.

³⁹⁰⁴ [REDIGOVANO].

³⁹⁰⁵ [REDIGOVANO]. Iako su Vijeću takođe predočeni dokazi da su bosanski Muslimani ubijani tokom napada na ta muslimanska sela, izuzimajući navodno ubijanje u selima Drum i Zaklopača, Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. [REDIGOVANO]; P3242 (Mapa Vlasenice na kojoj su prikazane lokacije ekshumacija); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 54–55; [REDIGOVANO].

³⁹⁰⁶ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 2; P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2; P6459 (Mapa Vlasenice). V. takođe D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 3; D3050 (Mapa sela Zaklopača s oznakama koje je unio Božidar Trišić). Nekoliko kuća bosanskih Srba nalazilo se na rubnim dijelovima sela koji su bili okrenuti prema brdima.

³⁹⁰⁷ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 3; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 56; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 50 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18088 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2; Zoran Jovanović, T. 34206 (21. februar 2013.).

1137. U periodu koji je prethodio napadu na to selo, vojnici iz rezervnog sastava su se tu okupili tako da je na tom području bio prisutan veliki broj vojnika; u početku su nosili redovne vojne uniforme JNA, ali su kasnije te oznake promijenili u "četničke oznake" i nosili su kokarde.³⁹⁰⁸ Bosanski Muslimani su iz straha napustili svoje domove i počeli se noću kriti u šumi.³⁹⁰⁹

1138. Otprilike 10 ili 15 dana prije napada na Zaklopaču, selo je posjetila delegacija vođa bosanskih Srba koji su tražili da se preda oružje i uvjeravali stanovništvo da će biti bezbjedno ako oružje bude predato.³⁹¹⁰ Srpska policija je takođe bosanskim Muslimanima u selu oduzela oružje za koje su imali dozvolu.³⁹¹¹

1139. Dana 3. maja 1992., spaljeno je obližnje muslimansko selo Žutica i autobus pun ljudi koji su poslije napada srpskih snaga protjerani odvezen je u Zaklopaču.³⁹¹² Mnogi od muškaraca iz Žutice bili su teško pretučeni. Oni su ispričali kako su pripadnici srpskih snaga napali selo, hapsili muškarce i silovali žene, što je ljude prestrašilo.³⁹¹³

1140. Dana 15. maja 1992., Birčanska brigada je izdala naređenje svojim jedinicama da preduzmu akciju u sadejstvu s TO-om Birač radi "uspostav[ljanja] kontrol[e] teritorije".³⁹¹⁴ Dana 16. maja 1992., srpske snage su u četiri-pet vojnih vozila i jednom policijskom vozilu ušle u selo i napale ga.³⁹¹⁵ Neki od vojnika imali su dugačke brade i na uniformama su nosili kokarde; drugi su na licu

³⁹⁰⁸ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 22; P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 26; Sead Hodžić, T. 18428 (6. septembar 2011.).

³⁹⁰⁹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5062; P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 23.

³⁹¹⁰ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2–3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2697. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 50 (pod pečatom).

³⁹¹¹ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 16–18. Ali v. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 30 (gdje je svjedok izjavio da se i od bosanskih Srba i od bosanskih Muslimana tražilo oružje).

³⁹¹² P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 24; Sead Hodžić, T. 18433, 18450 (6. septembar 2011.). Ali v. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 6-7 (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Muslimani iz Žutice bježali od snaga bosanskih Muslimana, koje su pokušavale da ih mobilišu). Vijeće napominje da su Trišiću tokom unakrsnog ispitivanja u vezi s ovim pitanjem predloženi dokazi koji protivrječe njegovom svjedočenju, te se Vijeće u tom pogledu neće osloniti na njegovo svjedočenje. Božidar Trišić, T. 34494–34496, 34509 (28. februar 2013.).

³⁹¹³ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 24; Sead Hodžić, T. 18433 (6. septembar 2011.). Iako je svjedok rekao da je bilo i informacija o ubijanju u tom selu, optuženi se ne tereti za to ubijanje na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

³⁹¹⁴ D3890 (Zapovijest Birčanske brigade, 15. maj 1992.), str. 1, 3; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 2.

³⁹¹⁵ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 27–28; P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2698. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 49 (pod pečatom). U sastavu srpskih snaga bili su pripadnici policije, muškarci koji su nosili uniforme JNA, maskirne uniforme i civilnu odjeću. Svjedoci odbrane su izjavili da taj incident nije bio planiran, već da je primjer toga da su se obje strane osvećivale, da to mora da je bio napad nekih "stranaca" i da je vatra otvorena i na kuće bosanskih Srba i na kuće bosanskih Muslimana. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 63–65, 99. V. takođe D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića

imali maske.³⁹¹⁶ Nakon što je jedan vojnik ispalio signalnu raketu, počeo je napad na selo uz žestoku vatru iz automatskog oružja.³⁹¹⁷ U selu nije bilo organizovane odbrane od tog napada.³⁹¹⁸

1141. Sead Hodžić je prošao pored kuće Murata Hreljića i vidio jedno tijelo s više strijelnih rana kako leži u lokvi krvi, dok je drugo tijelo bilo u dvorištu.³⁹¹⁹ Hodžić je vidio kako su pucali i ubili još pet bosanskih Muslimana.³⁹²⁰ Hodžić je vidio druga tijela dok je prolazio kroz selo, a Elvira Hreljić ga je upozorila da bježi jer pripadnici srpskih snaga idu po selu i ubijaju sve muškarce.³⁹²¹ Dok je bježao, na Seada Hodžića je otvorena vatra.³⁹²² Hasu Hodžića su uhvatila dvojica vojnika i vratila ga u njegovu kuću, ispitivala ga o tome da li ima oružje, a kada je negirao, jedan vojnik je pucao u njega i ubio ga.³⁹²³ Sporadična paljba iz vatrenog oružja nastavila se u raznim dijelovima sela. Srpske snage su zatim ukrale nekoliko automobila i povukle se.³⁹²⁴

---

od 12. februara 2013.), par. 30–32. Vijeće ne smatra da svjedočenja tih svjedoka imaju ikakvu težinu u ovom pogledu s obzirom na to da se zasnivaju na neutemeljenim spekulacijama. Na primjer, Durmić je priznao da nije lično vidio incident, već da je čuo glasine. Zoran Durmić, T. 33863 (18. februar 2013.). Savkić je odbio da objasni kako nijedan bosanski Srbin nije ubijen u Zaklopači ako je to bio napad na pripadnike obje etničke grupe, v. Tomislav Savkić, T. 33787–33791 (15. februar 2013.).

³⁹¹⁶ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3.

³⁹¹⁷ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 28–30.

³⁹¹⁸ Sead Hodžić, T. 18435 (6. septembar 2011.). Trišić je izjavio da je bilo konfuzije u vezi s tim ko je napao selo i da je vidio kako bosanski Srbi pucaju prema šumi iz svojih kuća. On je takođe izjavio da je to bio spontani napad. Rekao je da policija nije učestvovala u tom napadu, da vlasti nisu znale za taj incident i da je čuo da je o incidentu vođena istraga. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 12, 14–15, 23, 26; Božidar Trišić, T. 34511 (28. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da Trišićovo svjedočenje karakterišu nepodudarnosti, koje dovode u pitanje njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem. Na primjer, prilikom unakrsnog ispitivanja, on je priznao da je to bila njegova pretpostavka, ali da ne zna ko su bili napadači, i potvrdio da je, iako nije vidio da je policija učestvovala u tom napadu, to mogao biti slučaj. Božidar Trišić, T. 34505–34508 (28. februar 2013.).

³⁹¹⁹ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 36. Hodžić je izjavio da je saznao da je to bilo tijelo Salima Avdića. Međutim, nema pokazatelja u vezi s tim kako je svjedok to saznao, te Vijeće ne pridaje težinu tom aspektu njegovog svjedočenja.

³⁹²⁰ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 22. Utvrđeno je da je pucao na sljedeće osobe: Rifet Hodžić, Mujo Hodžić, Salko Salihović, Bajro Salihović i Bećir Hodžić; Sead Hodžić, T. 18462 (6. septembar 2011.). V. takođe P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3.

³⁹²¹ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 36; Sead Hodžić, T. 18453 (6. septembar 2011.). Trišić je izjavio (i) da nijedan bosanski Musliman koji je ostao u svojoj kući nije bio ubijen i da su ubijeni samo oni koji su bili vani ili pokušali pobjeći; (ii) da tokom napada nije vidio vozila policije. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 29; Božidar Trišić, T. 34505–34507, 34513 (28. februar 2013.). Vijeće smatra da Trišićovo svjedočenje u vezi s tim da li je vidio vozila policije nije značajno. Međutim, Vijeće prima na znanje njegovo priznanje da su ubijeni oni bosanski Muslimani koji su bili vani ili su pokušali pobjeći. Savkić je takođe izjavio da taj incident nije bio planiran, ali je prilikom unakrsnog ispitivanja priznao da je to samo njegova pretpostavka i da ne zna ko su bili napadači.

³⁹²² P3284 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 37, 39 (pod pečatom); P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 38; Sead Hodžić, T. 18453 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

³⁹²³ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3; Sead Hodžić, T. 18454 (6. septembar 2011.).

³⁹²⁴ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 41; Sead Hodžić, T. 18454 (6. septembar 2011.). V. takođe D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 18.

1142. Mersudina Saim-Hodžić je vidjela veliki broj tijela po cijelom selu i procijenila da je tog dana ubijeno oko 80 ljudi.³⁹²⁵ Kada su se preživjeli vratili, vidjeli su tijela najmanje 58 muškaraca, kao i tijela nekoliko žena i djece; svi oni bili su iz Zaklopače.³⁹²⁶ Tijela su u grupama ležala po selu i većina je imala strijelne rane, pri čemu je metak bio ispaljen u usta.³⁹²⁷ Vijeće napominje da su najmanje dvojica od tih ubijenih ljudi bili pripadnici jedne jedinice ABiH.³⁹²⁸

1143. Poslije tog incidenta, u selo su došli ljudi koji su nosili gas-maske i zaštitnu opremu i pomoću rovokopača, traktora i prikolice iskopali masovnu grobnicu; zatim su tijela umotali u čaršave i bacili ih grobnicu.³⁹²⁹ Kada su se bosanski Srbi doselili u selo, tijela su iz te prve grobnice prebačena na drugu lokaciju.³⁹³⁰

1144. Vrlo mali broj muškaraca iz sela preživio je taj napad.³⁹³¹ Seljani koji su preživjeli okupili su se i kamionima otišli u Gradinu, a dvije ranjene žene odvedene su u bolnicu u Vlasenici.³⁹³² Jedan od kamiona zaustavljen je na kontrolnom punktu bosanskih Srba, gdje su trojicu bosanskih

³⁹²⁵ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2698. V. takođe Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5062, 5104; Izet Redžić, T. 17681 (23. avgust 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su ubijena 83 civila); P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 43; Božidar Trišić, T. 34496 (28. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je više od 60 njegovih komšija, bosanskih Muslimana, u selu ubijeno iz vatrenog oružja). **[REDIGOVANO]**. Osmanoviću su rekli da je u Zaklopači ubijeno otprilike 80 ljudi i da su spaljene četiri kuće. P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanović od 23. avgusta 2011.), par. 55; Ibro Osmanović, T. 17995 (29. avgust 2011.).

³⁹²⁶ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 43, 45 (gdje je svjedok naveo da je u tom napadu ubijeno 28 članova njegove porodice). Tijela koja je Sead Hodžić vidio i prepoznao bila su tijela sljedećih osoba: Ibrahim Hodžić, Huso Hodžić, Mersudin Hodžić (16 godina), Hamdija Hodžić, Haso Hodžić, Bećir Hodžić, Ibro Hodžić, Safet Hodžić, Muhamed Hodžić, Ibiš Hodžić, Đulsuma Hodžić (žena), Behadil Hodžić, Fadil Hodžić, Ismeta Hodžić (žena), Sedin Hodžić (16 godina), Sadmir Hodžić (12 godina), Admir Hodžić (9 godina), Admira Hodžić (4 ili 5 godina), supruga Faila Hodžića, Mujo Hodžić, Salih Hodžić (10 godina), Enisa Hodžić (žena), Ismet Hodžić, Rifet Hodžić, Meho Hodžić, Admira Hodžić (12 godina), Asim Hodžić (3 godine), Anesa Hodžić (7 godina), Alija Hamidović, Osman Hamidović, Bego Hamidović, Hašim Hamidović, Asim Hamidović, Senaid Hamidović, Hamed Hamidović, Fata Hamidović (žena), Zada Hamidović (žena), Murat Hreljić, Muradif Hreljić, Salko Salihović, Bajro Salihović, Mujaga Salihović, Osman Salihović, Fatima Salihović, Edin Salihović (13 godina), Edina Salihović (10 godina), Nedžad Salihović (13 godina), Mustafa Mahmutović, Šaban Avdić, Mustafa Avdić, Salim Avdić, Raif Dugalić, Šaha Dugalić, Mustafa Berbić, Fatima Berbić, Junuz Selimović, Adem Selimović i Salih Selimović. Mersudina Saim-Hodžić je takođe navela imena 59 ljudi koji su ubijeni. P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 5–6. Pored nekih osoba koje su gore navedene, ona je navela imena sljedećih lica: Makbula Hodžić, Velida Hodžić, Ades Hodžić, Adesa Hodžić, Sajma Hodžić, Senahid Hamidović, Asko Hamidović, Edina Hamidović i jedna žena čije je prezime bilo Hamidović. Za 50 od tijela osoba čija su imena ovdje navedena, Mašović je naveo da su ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 55–57. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 8–9.

³⁹²⁷ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 44.

³⁹²⁸ D2942 (Zahtjev I. žepske brigade ABiH, 13. februar 1995.). Vijeće napominje da je Savkićevo svjedočenje u vezi s tim da li su ljudi koji su ubijeni u selu bili pripadnici naoružane grupe bosanskih Muslimana dvosmisleno, te stoga nema veliku težinu. V. takođe Tomislav Savkić, T. 33823–33831 (15. februar 2013.); D2943 (Prijedlog upućen Aliji Izetbegoviću, 23. juni 1995.), str. 6.

³⁹²⁹ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 51–54.

³⁹³⁰ Sead Hodžić, T. 18435 (6. septembar 2011.). **[REDIGOVANO]**.

³⁹³¹ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4.

³⁹³² P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 46; P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 6.

Muslimana uhapsili i odveli, i oni više nikada nisu viđeni, dok je ženama dozvoljeno da nastave za Gradinu.³⁹³³ Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi moglo donijeti zaključak o tome da li su srpske snage ubile trojicu bosanskih Muslimana koji su nestali tokom tog transporta.

1145. Bosanski Muslimani iz Zaklopače koji su preživjeli ostali su u Gradini sve dok srpske snage nisu napale i to selo.³⁹³⁴ Poslije toga su se nekoliko dana krili u šumi; veliki broj žena i djece predao se bosanskim Srbima i oni su odvedeni najprije u logor Sušica, a zatim su prebačeni u Cersku i Kladanj.³⁹³⁵

1146. Uzimajući u obzir gore navedeno, Vijeće zaključuje da su srpske snage 16. maja 1992. ili približno tog datuma u selu Zaklopača ubile najmanje 60 ljudi, uključujući žene i djecu. Iako su među ubijenima najmanje dvije osobe bile vojnici ABiH, Vijeće je zaključilo (i) da su mnoge žrtve bile žene i mala djeca; (ii) da su neke od žrtava ubijene dok su pokušavale pobjeći ili nakon što su ih srpske snage zarobile; i (iii) da je većina ubijenih imala rane od metaka ispaljenih u usta. Vijeće stoga van svake razumne sumnje zaključuje da su ljudi koje su srpske snage ubile bili civili ili da su bili van borbenog stroja.

(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici

1147. Tužilaštvo navodi da je 2. juna 1992. ili približno tog datuma u selu Drum ubijeno najmanje 20 muškaraca.

1148. Drum je bilo selo nastanjeno bosanskim Muslimanima u mjesnoj zajednici Piskavica,³⁹³⁶ a bilo je okruženo s više sela nastanjenih bosanskim Srbima.³⁹³⁷ Naoružani bosanski Muslimani postavili su kontrolni punkt u selu početkom 1992. i iz sela je otvarana vatra.³⁹³⁸

³⁹³³ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 47. Utvrđeno je da su ljudi koji su odvedeni bili Meho Hamidović, Edin Hamidović (10 godina) i Pašan Selimović. V. takođe P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 5 (gdje je svjedokinja izjavila da su ubijeni Meho Hamidović i Edin Hamidović).

³⁹³⁴ Za dokaze u vezi s napadom na Gradinu, v. par. 1129–1130.

³⁹³⁵ P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 53–55; Sead Hodžić, T. 18433–18434 (6. septembar 2011.); P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4.

³⁹³⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 34 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18136 (1. septembar 2011.); P6459 (Mapa Vlasenice); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93; Ibro Osmanović, T. 17994–17995 (29. avgust 2011.). Samo dvije kuće na rubu sela bile su kuće bosanskih Srba.

³⁹³⁷ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18136 (1. septembar 2011.). V. takođe Zoran Jovanović, T. 34206 (21. februar 2013.).

³⁹³⁸ Ibro Osmanović, T. 17994–17996 (29. avgust 2011.). V. takođe Mane Đurić, T. 35005–35007 (7. mart 2013.); D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 58–59; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 43; Milenko Stanić, T. 34020 (19. februar 2013.); svjedok KDZ033, T. 18083 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); Svetozar Andrić, T. 41671–41672 (22. juli 2013.). Prema tvrdnji optuženog, selo Drum je bilo legitiman vojni cilj. Završni podnesak odbrane, par. 1436. Iako Vijeće konstatuje

1149. Krajem maja 1992., pripadnici srpske policije zaplijenili su nekoliko lovačkih pušaka koje su posjedovali bosanski Muslimani u selu.³⁹³⁹ Bosanski Srbi su više puta pretresali kuće bosanskih Muslimana, tvrdeći da traže oružje, ali su ti pretresi imali za posljedicu zastrašivanje stanovništva.³⁹⁴⁰ Srpski policajci su išli kroz selo i preko megafona saopštavali bosanskim Muslimanima da moraju predati sve oružje, inače će im kuće biti spaljene, a muškarci uhapšeni.³⁹⁴¹

1150. Dana 2. juna 1992., srpske snage su napale Drum.³⁹⁴² Srpske snage su najprije ušle u selo i otprilike u 07:00 sati, kada je jedan oklopni transporter s mitraljezom velikog kalibra otvorio vatru, vojnici su napali selo.³⁹⁴³ Iako su neki seljani, bosanski Muslimani, možda posjedovali oružje, nije bilo oružanog otpora napadu srpskih snaga na Drum.³⁹⁴⁴ Pripadnici Voda specijalne policije patrolirali su selom u potrazi za muškarcima, bosanskim Muslimanima, koji su se možda sakrili po kućama, i pucali su na njih bez obzira na to da li su bili naoružani ili ne.³⁹⁴⁵

1151. Vojnici su izvlačili ljude iz njihovih domova i ubijali ih na licu mjesta iz mitraljeza.³⁹⁴⁶ Za samo nekoliko minuta ubijeno je više od 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, pri čemu su samo tri muškarca iz sela preživjela napad.³⁹⁴⁷ Žene i djecu su okupili i držali na nišanu, a zatim su ih

---

da je u Drumu bilo naoružanih bosanskih Muslimana, dokazi koje je Vijeće prihvatilo ne idu u prilog zaključku da je cijelo selo bilo legitimni vojni cilj niti opravdavaju način na koji je izvršen napad na to selo. U vezi s tim, Vijeće ne smatra da su svjedočenja svjedoka Đurića, Savkića, Stanića i Andrića o tome u kojoj su mjeri bosanski Muslimani bili naoružani pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3791, 3813 i 3894 u odnosu na relevantne svjedočke.

³⁹³⁹ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18135, 18145 (1. septembar 2011.).

³⁹⁴⁰ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 6 (pod pečatom).

³⁹⁴¹ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 6 (pod pečatom).

³⁹⁴² P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18145 (1. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2695.

³⁹⁴³ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 8–10 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2695.

³⁹⁴⁴ Svjedok KDZ603, T. 18135, 18137–18138, 18157 (1. septembar 2011.). Vijeće napominje da je svjedok KDZ603, kada su mu o tome postavljena dodatna pitanja, izjavio da nije znao za podjelu oružja u Drumu i da je nije vidio. Svjedočenje svjedoka KDZ603 je dato uz ogradu da govori na osnovu onoga što on zna i ne isključuje mogućnost da je u nekom trenutku prije napada na selo bilo oružja kod bosanskih Muslimana u Drumu, a da on za to nije znao. Optuženi tvrdi da je vjerodostojnost svjedoka KDZ603 sporna s obzirom na njegovo nedosljedno svjedočenje u vezi s ovim incidentom. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1436, gdje se poziva na P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18143, 18145 (1. septembar 2011.). Vijeće smatra da je tvrdnja optuženog neosnovana. Vijeće je imalo u vidu ukupno svjedočenje svjedoka KDZ603, uključujući dijelove svjedočenja na koje se pozvao optuženi, i ne smatra da ima ikakvih nepodudarnosti koje bi uticale na vjerodostojnost ovog svjedoka u pogledu njegovog svjedočenja koje se odnosi na ovaj incident.

³⁹⁴⁵ **[REDIGOVANO]**.

³⁹⁴⁶ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 10–13, 15 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18147–18148, 18152–18153 (1. septembar 2011.). Na ovaj način su izvedeni i ubijeni Hadžo Malešević, Fadil Salihović, Meho Jahić i njegov sin Ekrem Jahić.

³⁹⁴⁷ V. činjenice o kojima je presuđeno 2695, 2696; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.) (pod pečatom), par. 17; svjedok KDZ603, T. 18151 (1. septembar 2011.). **[REDIGOVANO]**. Svjedoci odbrane su izjavili, između ostalog, (i) da nisu znali za incident; (ii) da su ljudi koji su izveli napad postupali samoinicijativno; i (iii) čak i da su čuli za taj incident, da nisu sigurni da li su bosanski Muslimani bili naoružani ili da li su isprovocirali taj napad. Svetozar Andrić, T. 41672 (22. juli 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka

autobusom poslali u Sušicu.³⁹⁴⁸ Seljanima su naredili da se ukrcaju u autobuse i pritom su ih "zasipali uvredama" zbog njihove "muslimanske nacionalnosti".³⁹⁴⁹ Seljane su odveli u Sušicu u pratnji policajaca iz rezervnog sastava.³⁹⁵⁰ Poslije tog datuma, u Drumu nije ostalo bosanskih Muslimana.³⁹⁵¹

1152. Osmanovića su, dok je bio zatočen u zgradi zatvora u Vlasenici, s još trojicom zatočenih bosanskih Muslimana odveli u Drum da pokopaju 22 tijela.³⁹⁵² Osmanović je lično poznao četvoricu preminulih muškaraca³⁹⁵³ i primijetio je da je na svim tijelima, osim jednog, bila po jedna rana od metka između očiju.³⁹⁵⁴ Osmo Hodžić je bio pogođen u prsa.³⁹⁵⁵ Sve žrtve su bile bosanski Muslimani u starosnoj dobi od 18 do 65 godina i na sebi su imali civilnu odjeću.³⁹⁵⁶ Tijela su bila poredana jedno pored drugog ispred lokalne kafane čiji je vlasnik bio bosanski Musliman.³⁹⁵⁷ Stražari su naložili Osmanoviću da pretrese tijela i vidi da li ima dragocjenosti i dokumenata, a zatim su ih utovarili na traktor, odvezli na muslimansko groblje blizu stadiona Boksit i pokopali u jami.³⁹⁵⁸ Po tijelima je, prije nego što su zatrpana, posut kreč.³⁹⁵⁹

Stanića od 16. februara 2013.), par. 37; Mane Đurić, T. 35082 (7. mart 2013.); D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 26. Vijeće ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka u ovom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3791 i 3894. Pored toga, Vijeće napominje da Bajagićevo svjedočenje takođe karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji da nije bio iskren u svom svjedočenju u tom pogledu.

³⁹⁴⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2696. Trojica preživjelih muškaraca iz sela takođe su prebačena u Sušicu. V. takođe P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 12, 14–16 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18148 (1. septembar 2011.).

³⁹⁴⁹ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 21 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18147 (1. septembar 2011.).

³⁹⁵⁰ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 19–21 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 24 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18159 (1. septembar 2011.).

³⁹⁵¹ Svjedok KDZ603, T. 18158 (1. septembar 2011.).

³⁹⁵² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93–95. Za dokaze o zatočenju u zgradi zatvora u Vlasenici, v. zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici.

³⁹⁵³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

³⁹⁵⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93. Svjedok KDZ603 je vidio približno 20 tijela u Drumu i uspio je sa sigurnošću da identifikuje tijela Gore Salihovića, Brace Salihovića, Osme Hodžića, Nedžada Hodžića, Jasmina Kičića, brata Jasmina Kičića, Huse Aličevića, Mehe Jahića, Ekrema Jahića, Hadže Maleševića, Fadila Salihovića. P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 22–23 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18132, 18138, 18152 (1. septembar 2011.). Tijela Osme Hodžića, Huse Aličevića, Mehe Jahića, Ekrema Jahića i Fadila Salihovića identifikovao je Mašović kao osobe čija su tijela ekshumirana iz masovne grobnice, dok je Nedžad Hodžić ekshumiran iz individualne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 51, 53–55. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 8.

³⁹⁵⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

³⁹⁵⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 96.

³⁹⁵⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

³⁹⁵⁸ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93. Vijeće ne prihvata Đurićevo svjedočenje da je od srpskih policajaca zatraženo da pruže zaštitu i obezbijede da se bosanski Muslimani ubijeni u Drumu pokopaju kako treba. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 za obrazloženje zašto Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 44; Mane Đurić, T. 35006, 35030–35031 (7. mart 2013.). Međutim, Vijeće ipak napominje da je sam Đurić priznao da su neke od žrtava bile civili, bosanski Muslimani.

1153. Uzimajući u obzir gore navedeno, Vijeće zaključuje da su srpske snage 2. juna 1992. ili približno tog datuma u selu Drum ubile najmanje 20 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici

1154. Tužilaštvo navodi da je najmanje 29 muškaraca odvedeno iz zgrade Civilne zaštite i ubijeno pored puta kod sela Nova Kasaba u periodu od maja do juna 1992.³⁹⁶⁰

1155. Dana 17. maja 1992., iz sela u okolini Bratunca odvedeni su bosanski Muslimani i u tri puna autobusa odvezeni u grad Bratunac. Zatim su prebačeni u Vlasenicu.³⁹⁶¹ Srpski policajci su ih ukrcali u autobuse, a u svakom autobusu je bio po jedan naoružani stražar i pratilo ga je jedno vozilo policije.³⁹⁶² Poslije dolaska u Vlasenicu, autobusima je prišla grupa srpskih vojnika; nosili su maskirne uniforme s fantomkama ili čarapama preko lica,³⁹⁶³ a takođe su imali ambleme, uključujući oznake arkanovaca i Belih orlova. Vojnici su naredili svim muškarcima da se postroje ispred autobusa.³⁹⁶⁴ Muškarce su tjerali da pjevaju "srpske nacionalističke pesme" i pozdravljaju srpskim pozdravom s tri uzdignuta prsta, a one koji su odbijali da pjevaju su tukli.³⁹⁶⁵ Jednog od zatočenika su udarali nogom i tukli dok su ga ispitivali o vojnom ruksaku koji je nosio.³⁹⁶⁶

1156. Starije muškarce iz grupe vratili su u autobuse, dok su oko 34 vojno sposobna muškarca i pet maloljetnika odveli u zatvor MUP-a, gdje su ih držali u pritvoru nekoliko dana.³⁹⁶⁷ Ljude iz grupe su po dolasku držali u jednoj maloj prostoriji i teško ih pretukli.³⁹⁶⁸ Dva muškaraca su vratili u autobuse sa ženama, djecom i starim ljudima, koje su odvezli u Kladanj.³⁹⁶⁹ Bosanske Muslimane koji su ostali srpski vojnici su i danju i noću tukli palicama, cijevima i kundacima.³⁹⁷⁰ Tek drugog dana su dobili hranu i vodu.³⁹⁷¹

³⁹⁵⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

³⁹⁶⁰ Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da su te osobe odvedene iz zgrade SJB-a u Vlasenici. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 807.

³⁹⁶¹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 15, 19–21, 24. Za dokaze o prebacivanju iz Bratunca, v. par. 763.

³⁹⁶² P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 19, 24.

³⁹⁶³ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 26.

³⁹⁶⁴ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 26.

³⁹⁶⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 29, 160 (pod pečatom).

³⁹⁶⁶ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 26; Suad Džafić, T. 18197 (1. septembar 2011.).

³⁹⁶⁷ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 27–28. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 29 (pod pečatom).

³⁹⁶⁸ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 29; Suad Džafić, T. 18197–18198 (1. septembar 2011.).

³⁹⁶⁹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 29.

³⁹⁷⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 31, 68.

³⁹⁷¹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 31.

1157. Dana 21. maja 1992., ovu grupu bosanskih Muslimana, izuzev petorice maloljetnika, dva policajca su izvela napolje i rekla im da će biti razmijenjeni.³⁹⁷² Od zatočenika su tražili da predaju sve lične stvari prije nego što se ukrcaju u autobus koji je trebalo da ih odveze prema Novoj Kasabi.³⁹⁷³ Vojnik zvani Makedonac psovao je i "divljački" pretukao jednog zatočenika kada je primijetio da on nije predao svoj ručni sat.³⁹⁷⁴ Dok su bosanski Muslimani čekali da krenu, došla su četiri automobila koja su na vratima imala oznake mrtvačke glave i iz njih su izašli muškarci u uniformama, među njima i čovjek koji se zvao Pero Mitrović.³⁹⁷⁵ Blizu autobusa je bilo parkirano i jedno oklopno vozilo s vojnicima. Vojnici su ušli u autobus i tjerali bosanske Muslimane da pjevaju "četničke" pjesme.³⁹⁷⁶ Oklopno vozilo je zatim predvodilo autobus prema Bratuncu, a pratili su ih automobili.³⁹⁷⁷

1158. Kolona vozila zaustavila se na ulazu u Novu Kasabu i vojnici su izašli iz svojih vozila; Makedonac je rekao zatočenicima da izađu iz autobusa u grupama od četiri-pet.³⁹⁷⁸ Zatočenike koji su bili u prvoj grupi ubili su na licu mjesta čim su izašli iz autobusa.³⁹⁷⁹ Drugim grupama zatočenika naredili su da izađu iz autobusa i trče preko polja, gdje su ih zatim ubijali iz automatskih pušaka i mitraljeza na oklopnom vozilu.³⁹⁸⁰ Suad Džafić je bio u posljednjoj grupi; on je pogođen iz vatrenog oružja i ranjen na četiri mjesta na tijelu, ali je preživio.³⁹⁸¹ Mitrović i Makedonac su svim preživjelima koje su pronašli pucali u glavu.³⁹⁸² Dok su se Mitrović i Makedonac približavali Suadu Džafiću, on je čuo raspravu u vezi s tim da pogubljenje nije trebalo izvršiti na glavnoj cesti. Vojnicima je zatim naredeno da se odmah udalje; to je Suadu Džafiću omogućilo da pobjegne.³⁹⁸³ Od 29 ubijenih muškaraca, bosanskih Muslimana, Suad Džafić je naveo imena 21 rođaka i

³⁹⁷² P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 33–34. Jedan od čuvara kojeg je prepoznao Suad Džafić bio je bosanski Srbin iz Bratunca koji se zvao Nešo Živanović. Suad Džafić, T. 18173, 18202 (1. septembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2701.

³⁹⁷³ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 35–36. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2701.

³⁹⁷⁴ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 38; Suad Džafić, T. 18173, 18202–18203 (1. septembar 2011.).

³⁹⁷⁵ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 39–40.

³⁹⁷⁶ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 41–42.

³⁹⁷⁷ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 43. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2701.

³⁹⁷⁸ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 47–48; Suad Džafić, T. 18174–18175 (1. septembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2702.

³⁹⁷⁹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 48–50. [REDIGOVANO].

³⁹⁸⁰ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 49–51. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2702.

³⁹⁸¹ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 50, 52.

³⁹⁸² P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 53. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2702.

³⁹⁸³ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 55–58, 66 (gdje je svjedok izjavio da su preživjeli i Rahman Karić i Sado Muhić).

komšije.³⁹⁸⁴ SJB Milići je 3. avgusta 1992. izvijestio CSB Sarajevo o ovom incidentu i naveo da je ovo pogubljenje izvršio Vukovarski odred, koji je bio paravojna grupa.³⁹⁸⁵

1159. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 21. maja 1992. ili približno tog datuma odvele iz Vlasenice i ubile približno 29 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(E) Zatočenički objekti u Vlasenici

(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici

1160. U Optužnici se navodi da je zgrada SJB-a u Vlasenici korištena kao zatočenički objekt barem od maja do jula 1992.³⁹⁸⁶

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1161. Zgrada SJB-a nalazila se u centru Vlasenice.³⁹⁸⁷ Policajci koji su radili u zgradi SJB-a išli su od vrata do vrata, ispitivali nesrbe, odvodili ih u zgradu SJB-a i od njih tražili novac.³⁹⁸⁸ Pripadnici rezervnog sastava policije hapsili su bosanske Muslimane u njihovim domovima i dovodili ih u zgradu SJB-a, ne navodeći zašto ih hapse.³⁹⁸⁹

1162. Od nesrba su prvo intelektualce, članove SDA i imućnije pojedince zatvorili i ispitivali u zgradi SJB-a. Neki su tamo bili zadržani par dana, a neki duže. Neke su puštali, pa ponovo

³⁹⁸⁴ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 60–63, 65; Suad Džafić, T. 18204 (1. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je od 32 muškarca odvedena na strijeljanje, ubijeno 29). Utvrđen je identitet sljedećih osoba: Mehmed Džafić, Ibro Džafić, Hamed Džafić, Osman Džafić, Fahrudin Džafić, Fejzo Džafić, Mirsad Džafić, Huso Džafić, Samir Džafić, Šahin Suljić, Himzo Suljić, Izo Suljić, Suljo Suljić, Ramiz Karić, Arif Karić, Ismet Salihović, Ragib Salihović, Galib Ahmetović, Hidajet Galić, Ibro Suljagić, Alija Suljagić. Sve te osobe čija su imena navedena, njih 21, identifikovane su kao osobe ekshumirane iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 95–96. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29–30; P3264 (Izvještaj SJB-a Milići, 3. avgust 1992.), str. 1–2.

³⁹⁸⁵ P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 67; P3264 (Izvještaj SJB-a Milići, 3. avgust 1992.), str. 1–2. Iako se u izvještaju takođe navodi da SJB Milići nije mogao zaštititi te ljude da ne budu pogubljeni jer su pripadnici Vukovarskog odreda imali teško naoružanje, Vijeće ne pridaje težinu tom pokušaju SJB-a da se distancira od ovog incidenta. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu Džafićevo svjedočenje da nije vidio da su policajci pokušali da zaštite zatočenike i da je u stvari jedan policajac rekao: "Pusti me da ih sad sve ubijem."

³⁹⁸⁶ Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je ovaj objekt radio u maju i junu 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

³⁹⁸⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 99; P3219 (Vazдушna fotografija Vlasenice s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 163 (pod pečatom); P3258 (Fotografija SJB-a Vlasenica); P6459 (Mapa Vlasenice).

³⁹⁸⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 166 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 189.

³⁹⁸⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 60–64, 189, 191; Ibro Osmanović, T. 17984, 17992 (29. avgust 2011.); P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.).

hapsili.³⁹⁹⁰ U ispitivanjima su učestvovali pripadnici SJB-a Vlasenica, uključujući pripadnike Voda specijalne policije.³⁹⁹¹

1163. U maju 1992., Kraljević je naredio pripadnicima Voda specijalne policije da sve vojno sposobne muškarce iz pretežno muslimanskog predgrađa Sušica dovedu u zgradu SJB-a radi ispitivanja o oružju.³⁹⁹² U toj akciji je privedeno ukupno 50 bosanskih Muslimana, uključujući nekoliko starijih muškaraca i maloljetnika.³⁹⁹³

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1164. Policajci, bosanski Srbi, su nekoliko dana držali bosanske Muslimane zatvorene u jednoj maloj ćeliji u zgradi SJB-a i maltretirali ih.³⁹⁹⁴ Dok je Osmanović bio zatočen u toj ćeliji, još preko 20 bosanskih Muslimana, uključujući nekoliko djece, bilo je zaključano tri-četiri sata u toj pretrpanoj prostoriji. Zatim su deset muškaraca odveli u drugu prostoriju.³⁹⁹⁵ Nijedan od tih ljudi nije učestvovao u vojnim dejstvima.³⁹⁹⁶

1165. U maltretiranju zatočenih bosanskih Muslimana u zgradi SJB-a učestvovalo je i nekoliko pripadnika rezervnog sastava policije.³⁹⁹⁷ Pripadnicima Voda specijalne policije takođe su dozvoljavali da uđu u zgradu SJB-a, gdje su učestvovali u premlaćivanju zatočenika.³⁹⁹⁸ Zatočnike su u grupama ili pojedinačno izvodili radi ispitivanja i pritom ih tukli.³⁹⁹⁹ Vezali su im ruke i noge i tukli ih, tokom perioda od oko deset dana, policijskim palicama, metalnim cijevima, kundacima i

³⁹⁹⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 165 (pod pečatom).

³⁹⁹¹ **[REDIGOVANO]**. V. takođe P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 33 (pod pečatom).

³⁹⁹² **[REDIGOVANO]**.

³⁹⁹³ **[REDIGOVANO]**.

³⁹⁹⁴ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20, 163 (pod pečatom); P3255 (Fotografija unutrašnjosti SJB-a Vlasenica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2699. Što se tiče činjenice o kojoj je presuđeno 2699, Đurić je izjavio da je efektivna kontrola nad zgradom SJB-a uspostavljena tek sredinom maja 1992. i da prije toga SJB nije mogao spriječiti paravojne grupe da uđu u zgradu. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 67. Vijeće ne smatra da je Đurićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791.

³⁹⁹⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 65–68 (gdje svjedok navodi imena drugih zatočenika, među kojima su bili i Hasan Kuljančić i Dževad Topalović); Ibri Osmanović, T. 17986–17987 (29. avgust 2011.).

³⁹⁹⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 67.

³⁹⁹⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 184–186, 189–191; P3224 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica, 25. juni 1992.); P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.); P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 164 (pod pečatom).

³⁹⁹⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 28 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 71.

³⁹⁹⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 68, 70.

metalnim lancima.⁴⁰⁰⁰ Neke zatočenike su takođe posjekli nožem na više mjesta na tijelu, a jednom prilikom su jednom zatočeniku u te rane utrljavali so.⁴⁰⁰¹

1166. Iako su zatočenicima povremeno dozvoljavali da im od kuće donesu hranu, često su bili gladni.⁴⁰⁰² Jednom prilikom, zatočenici su dobili hranu koja je bila pokvarena.⁴⁰⁰³ Oni nisu imali nikakvog pristupa medicinskoj pomoći i uslovi u pritvoru bili su loši.⁴⁰⁰⁴ Zatočenici su imali pristup vodi u prizemlju zgrade, ali su odlazeći onamo dobijali batine.⁴⁰⁰⁵ Zatočenici nisu imali krevete i spavali su na betonskom podu.⁴⁰⁰⁶ Osmanović je te uslove opisao kao atmosferu "patnje, jada i bola".⁴⁰⁰⁷

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1167. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u maju 1992. pohapsile civile, bosanske Muslimane, kao i nekoliko djece i starijih muškaraca, u njihovim domovima i držale ih zatočene u zgradi SJB-a Vlasenica. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koji su uključivali nedostatak hrane, kreveta i medicinske pomoći te prenatrpanost prostorija. Zatočenike su tukli palicama, metalnim cijevima, lancima i drugim predmetima. Neke od zatočenika su tokom zatočenja posjekli nožem.

(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici

1168. U Optužnici se navodi da je 22. maja 1992. ili približno tog datuma u zgradi SJB-a ubijen jedan čovjek.

1169. Dana 22. maja 1992. ili približno tog datuma, Džemala Ambeškovića, bivšeg policajca koji je učestvovao u organiziranju referenduma za nezavisnost BiH u Vlasenici,⁴⁰⁰⁸ gurnuli su u

⁴⁰⁰⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 70, 78; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2699. Vijeće ne pridaje težinu Đurićevom svjedočenju da su neki zatočenici prilikom informativnih razgovora fizički nasrtali na inspektore, pa je i prema njima morala biti primijenjena "fizička sila". D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 45–47. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje uvjerljivo. Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 prilikom donošenja zaključka da Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

⁴⁰⁰¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 77–78.

⁴⁰⁰² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

⁴⁰⁰³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

⁴⁰⁰⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2699.

⁴⁰⁰⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

⁴⁰⁰⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

⁴⁰⁰⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

⁴⁰⁰⁸ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 72. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2700; P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 95 (gdje se navodi da je Džemal Ambešković ekshumiran iz pojedinačne grobnice).

prostoriju i drugi zatočenici su vidjeli da su mu lice i stomak bili u modricama.⁴⁰⁰⁹ Poslije nekog vremena, Stevan Mumović, koji je na uniformi imao oznaku "ratne milicije", rekao je Ambeškoviću da izađe iz prostorije. Kada je Ambešković zakoračio preko praga prostorije, udaren je u potiljak, pao je na pod, a zatim se začuo pucanj iz pištolja.⁴⁰¹⁰ Nakon što je on ubijen, jedan pripadnik rezervnog sastava policije naredio je trojici zatočenika da "[i]z[adu] napolje i utovar[e] ovo govno", a zatim su im dali plastičnu vreću i naredili da tijelo utovare u kombi.⁴⁰¹¹ Nakon što su utovarili tijelo u kombi, zatočenike su tukli dok su se penjali uz stepenice.⁴⁰¹²

1170. Vijeće stoga zaključuje da je jedan pripadnik srpskih snaga 22. maja 1992. ili približno tog datuma u zgradi SJB-a Vlasenica ubio jednog muškarca, bosanskog Muslimana.

(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici

1171. U Optužnici se navodi da je zgrada zatvora u Vlasenici korištena kao zatočenički objekt barem od juna do jula 1992.⁴⁰¹³

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1172. Zatvor u Vlasenici bio je blizu zgrade SJB-a i komandant zatvora bio je Branislav Sokanović; on je bio policajac u SJB-u Vlasenica.⁴⁰¹⁴ Čuvari u zatvoru bili su policajci, bosanski Srbi, a među njima je bilo i pripadnika rezervnog sastava policije.⁴⁰¹⁵

1173. Počev od maja 1992., policajci, bosanski Srbi, hapsili su i na više dana pritvarali bosanske Muslimane u zatvoru u Vlasenici.⁴⁰¹⁶ Među njima je bila jedna grupa od tridesetak muškaraca nesrpske nacionalnosti iz Bratunca i znatan broj drugih nesrba iz Vlasenice.⁴⁰¹⁷

⁴⁰⁰⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 72.

⁴⁰¹⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 73–74. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2700; [REDIGOVANO]; P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.) (pod pečatom). Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 68 (gdje je svjedok izjavio da niko nije ubijen u zgradi SJB-a). Sam optuženi priznaje da predočeni dokazi potvrđuju da je 22. maja 1992. ili približno tog datuma u tom objektu ubijen jedan čovjek, ali tvrdi da nisu predočeni nikakvi dokazi koji bilo koga na republičkom nivou dovode u vezu s tim ubistvom. Završni podnesak odbrane, par. 1439.

⁴⁰¹¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 75–76; P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.).

⁴⁰¹² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 76. Vijeću su predočeni dokazi o ubijanju drugih osoba koje su bile zatočene u tom objektu. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 164, 166 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴⁰¹³ Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je taj objekt radio u maju i junu 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 56.

⁴⁰¹⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 81–82, 99, 191; P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.); P3219 (Vazдушna fotografija Vlasenice s oznakama koje je unio Ibri Osmanović); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 85, 158 (pod pečatom).

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1174. Zatvor u Vlasenici mogao je da primi otprilike 20 do 50 zatočenika.⁴⁰¹⁸ Uprkos takvom kapacitetu, u pet prostorija zatvora u Vlasenici, u vrlo lošim uslovima, držano je 150 muškaraca, bosanskih Muslimana.⁴⁰¹⁹ Osmanović je prebačen u zatvor u Vlasenici 2. juna 1992. i tamo je bio zatočen do 18. juna 1992.⁴⁰²⁰ Osmanovića su po dolasku pretresli, oduzeli mu vrijedne stvari i smjestili ga u ćeliju s drugim bosanskim Muslimanima.⁴⁰²¹

1175. Zatočeni bosanski Muslimani morali su spavati na drvenim paletama na podu ili na policama pošto nije bilo kreveta.⁴⁰²² Hranu su dobijali od svojih kuća ili od poznanika, a jednom su dobili ostatke zatvorske hrane.⁴⁰²³ Tokom boravka u zatvoru u Vlasenici, zatočenicima nije bila dostupna medicinska pomoć ni lijekovi.⁴⁰²⁴

1176. Bosanski Srbi u maskirnim uniformama izvodili su iz zatvora u Vlasenici zatočenike i tjerali ih da pljačkaju imovinu iz kuća bosanskih Muslimana.⁴⁰²⁵ Zatočenike su takođe izvodili kako bi pokopavali tijela i kopali rovove na liniji fronta između Vlasenice i Kladnja,⁴⁰²⁶ a i kako bi obavljali druge poslove kao što je cijepanje drva.⁴⁰²⁷

⁴⁰¹⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 190; P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 159 (pod pečatom). V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 49.

⁴⁰¹⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20, 28–29, 159 (pod pečatom).

⁴⁰¹⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 160 (pod pečatom). Za dokaze o hapšenju tih zatočenika u Bratuncu, v. par. 763. Đurić je izjavio da je taj objekt korišten zato što je bilo lica pod istragom koja su morala biti držana u zatvoru. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 49. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 za obrazloženje zašto Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

⁴⁰¹⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90, 158 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83.

⁴⁰¹⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2703.

⁴⁰²⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 80.

⁴⁰²¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83.

⁴⁰²² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 162 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

⁴⁰²³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

⁴⁰²⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

⁴⁰²⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 91–92. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2704.

⁴⁰²⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 89, 93–98. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2704. Zatočenike su u vojnim kamionima JNA odveli bosanski Srbi koji su nosili sivomaslinaste uniforme. Vijeće napominje da u vrijeme kada su zatočenike odveli da kopaju rovove nije bilo borbi. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 61 (pod pečatom).

⁴⁰²⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 162 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ovu vrstu prisilnog rada u Optužnici, koja obuhvata samo prisilni rad na liniji fronta.

1177. Zatočenike su ili ispitivali u zatvoru ili ih odvodili u obližnju zgradu SJB-a.⁴⁰²⁸ Neki zatočenici su u zatvoru bili podvrgnuti dugotrajnom i teškom premlaćivanju. Takođe su im prijetili i zastrašivali ih.⁴⁰²⁹ Kada je upravnik zatvora u Vlasenici Sokanović bio prisutan, prema zatočenicima su korektno postupali, ali kada on nije bio tamo, uslovi su se pogoršavali i zatočenike su tukli.⁴⁰³⁰ Kada Sokanović nije bio tu, zatočenicima su dozvoljavali da idu u klozet samo jednom ili dvaput dnevno i usput su ih tukli.⁴⁰³¹ Zatočenike su udarali nogama i tukli palicama, kundacima, mitraljezima, metalnim šipkama, gredama i debelim plastičnim cijevima.⁴⁰³²

1178. Poslije smrti Kraljevićevog brata, lica u uniformama došla su u zatvor kako bi se svetica zatočenicima, podvrgavajući ih daljem zlostavljanju.⁴⁰³³ Pored toga, dovodili su civile i pojedince u uniformama ili im dozvoljavali da uđu u objekt i tuku zatočenike, a stražari nisu pružali zatočenicima nikakvu zaštitu.⁴⁰³⁴

(c) Zaključak

1179. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage od maja do juna 1992. hapsile muškarce, bosanske Muslimane, i držale ih zatočene u zatvoru u Vlasenici. Zatočenici su držani u lošim uslovima, u prenatrpanim prostorijama, bez odgovarajuće medicinske pomoći i kreveta. Zatočenici su morali raditi na više lokacija i koristili su ih, na primjer, da pokopavaju tijela i kopaju rovove. Zatočenike su premlaćivali palicama, metalnim šipkama, puškama, cijevima i drugim predmetima.

(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici

1180. U Optužnici se navodi da je logor Sušica korišten kao zatočenički objekt barem od maja do otprilike 30. septembra 1992.

⁴⁰²⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 163 (pod pečatom). Za dokaze o postupanju u zgradi SJB-a u Vlasenici, v. zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici.

⁴⁰²⁹ P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 7 (gdje je svjedok izjavio da njega nisu tukli nakon što je intervenisao jedan čovjek koji je poznao njegovu porodicu).

⁴⁰³⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83, 89, 191 (gdje je svjedok izjavio da mu je tokom tog premlaćivanja izbijeno pet zuba). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2705.

⁴⁰³¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

⁴⁰³² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 88.

⁴⁰³³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 89–90.

⁴⁰³⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 90. Vijeću su takođe predočeni dokazi o ubijanju i nestanku zatočenika izvedenih iz zatvora u Vlasenici. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 44, 159–160 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18090–18091 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 55, 85–89, 185; Ibri Osmanović, T. 17943–17945 (25. avgust 2011.). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za gore navedeno ubijanje na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1181. Logor Sušica je bio blizu grada Vlasenice, na putu od Sarajeva za Beograd, i sastojao se od baraka koje su prije rata bile vlasništvo jednog šumarskog preduzeća.⁴⁰³⁵ Taj objekt je preuzeo TO i koristio ga za skladištenje svog naoružanja, a hangar je kasnije korišten za zatočenje ljudi koji su bili dovedeni u logor.⁴⁰³⁶ Logor je osnovan 31. maja 1992. po naređenju komandanta 1. pješadijske brigade VRS-a, koji je postupio na osnovu odluke SAO Birča kojom je regulisano "iseljavanje muslimanskog življa".⁴⁰³⁷

1182. Bosanske Muslimane su u logor dovodili i pripadnici VRS-a i SJB-a Vlasenica, koji su bili i nadležni za taj objekt, a SJB je u praksi određivao kako će logor funkcionisati.⁴⁰³⁸ Upravnik logora bio je Veljko Bašić, a objekt su čuvali pripadnici policije, Voda specijalne policije i VRS-a.⁴⁰³⁹ Bašić i njegov zamjenik su gotovo svakog jutra dolazili u logor i ažurirali spisak s ličnim podacima svih novopridošlih zatočenika u logor, a zatim su te ažurirane spiskove dostavljali SJB-u

⁴⁰³⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 104–105, 144; P3223 (Vazдушna fotografija logora Sušica s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); svjedok KDZ033, T. 18071 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P6459 (Mapa Vlasenice); P6130 (Fotografije logora Sušica); Momir Deurić, T. 33922–33923 (18. februar 2013.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 70 (pod pečatom); P3231 (Vazдушna fotografija Vlasenice s oznakama koje je unio svjedok KDZ033) (pod pečatom).

⁴⁰³⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 105, 144; P3223 (Vazдушna fotografija logora Sušica s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 465 (pod pečatom). Taj objekt je najprije korišten za smještaj srpskih izbjeglica koje su došle u opštinu, a zatim ga je preuzela vojska. V. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 17; Momir Deurić, T. 33919–33920 (18. februar 2013.); P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 2–3.

⁴⁰³⁷ P3240 (Naređenje Birčanske brigade, 31. maj 1992.); **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2706; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 7. Svjedoci odbrane su izjavili da se to naređenje odnosilo na organizaciju logora i održavanje reda, i discipline, a ne na njegovo osnivanje, te da SAO Birač nije učestvovao u iseljavanju nesrpskog stanovništva i da takva odluka nije postojala. Svetozar Andrić, T. 41681–41684 (22. juli 2013.); Milenko Stanić, T. 34022–34024 (19. februar 2013.). Stanić je ostao pri tom stavu čak i kada mu je predočen članak iz novina u kojem se navodi da je vlada SAO Birča donijela odluku o iseljavanju bosanskih Muslimana s tog područja, v. P6030 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Srpska regija Birač: Utvrđene granice", 6. juni 1992.). V. takođe Tomislav Savkić, T. 33786–33787 (15. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da autor članka nije bio dobro obaviješten). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3796, 3813 i 3894 prilikom donošenja zaključka da svjedočenja relevantnih svjedoka u tom pogledu nisu pouzdana.

⁴⁰³⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 69 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18071 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Svjedoci odbrane su izjavili (i) da je jedino vojska dovodila bosanske Muslimane u logor; (ii) da su policajci samo povremeno obilazili objekt; i (iii) da opštinski organi vlasti nisu dobili nikakvu informaciju niti su mogli uticati na ono što se dešavalo u objektu. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 19; Momir Deurić, T. 33921–33922 (18. februar 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 28. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3791 i 3858 za obrazloženje zašto smatra da svjedočenje relevantnih svjedoka u tom pogledu nije pouzdano.

⁴⁰³⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 71–72, 75–76 (pod pečatom); P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 7, 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2707; D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 17; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 110 (gdje je svjedok rekao da su stražari nosili uniforme JNA i da su većinom bili bosanski Srbi iz Vlasenice i obližnjih sela).

Vlasenica.⁴⁰⁴⁰ Logor Sušica je bio opremljen telefonom i radio-stanicom koji su korišteni za komunikaciju s Kriznim štabom Vlasenica, komandom Vlaseničkog bataljona i SJB-om Vlasenica.⁴⁰⁴¹ SJB i Krizni štab Vlasenica dobijali su redovne izvještaje o stanju u logoru Sušica.⁴⁰⁴² Krizni štab Vlasenica je takođe donosio odluke u vezi s logorom i zatočenicima, kao što su odluke o puštanju zatvorenika na slobodu, posjetama predstavnika međunarodnih institucija i razmjenama.⁴⁰⁴³

1183. U junu 1992., za logor Sušica bio je zadužen Dragan Nikolić; on se zatočenicima predstavio kao komandant logora i rekao da je on "bog i zakon".⁴⁰⁴⁴ Dragan Nikolić je bio pripadnik Voda specijalne policije i referisao je Kraljeviću.⁴⁰⁴⁵ I drugi pripadnici Voda specijalne policije dolazili su u logor i učestvovali u ispitivanju zatočenika.⁴⁰⁴⁶

1184. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je logor radio četiri mjeseca, do septembra 1992.⁴⁰⁴⁷ U prvoj grupi zatočenika koji su dovedeni u taj objekt bilo je 300 muškaraca i žena, bosanskih Muslimana, iz opštine Šekovići, koje su uhapsili pripadnici Vojne policije i u Sušicu doveli krajem maja ili početkom juna 1992.⁴⁰⁴⁸ Poslije su VRS i policija bosanskih Srba, uključujući pripadnike Voda specijalne policije, u logor dovodili i druge bosanske Muslimane iz

⁴⁰⁴⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 75, 92 (pod pečatom). Vijeće ne pridaje težinu spekulaciji svjedoka KDZ033 da je spisak zatočenika najvjerovatnije bio dostavljan Kriznom štabu Vlasenica.

⁴⁰⁴¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 83 (pod pečatom).

⁴⁰⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2708; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 17, 75, 83–84 (pod pečatom). Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 70 (gdje je svjedok izjavio da, ako su izvještaji podnošeni, onda su morali biti podnošeni komandi TO-a, odnosno Komandi brigade nakon što je formiran VRS). Članovi Kriznog štaba Vlasenica samo su rijetko posjećivali logor, te su se stoga oslanjali na primljene izvještaje. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 86 (pod pečatom).

⁴⁰⁴³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 84 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2709. Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 71 (gde je svjedok izjavio da je Krizni štab Vlasenica raspušten 31. maja 1992). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858 za obrazloženje zašto smatra da Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

⁴⁰⁴⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 106–107, 111; Ibri Osmanović, T. 17998 (29. avgust 2011.); P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 6; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 465 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 267–269 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2715. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 18.

⁴⁰⁴⁵ [REDIGOVANO]; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 108–109, 112–113, 142, 183.

⁴⁰⁴⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 183, 192; P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.). V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 10, 12, 82 (pod pečatom); P3257 (Fotografija pripadnika voda specijalne policije Vlasenica, s oznakama) (pod pečatom)

⁴⁰⁴⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2711.

⁴⁰⁴⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 67, 112 (pod pečatom). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 114; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 88 (pod pečatom). Vojna policija je formirana odlukom Kriznog štaba Vlasenica. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 7 (pod pečatom).

Vlasenice.⁴⁰⁴⁹ Među njima je bio i veliki broj bosanskih Muslimana koji su bili uhapšeni u svojim domovima u Vlasenici i sa svojim porodicama odvedeni u logor, kojima su rekli da će biti razmijenjeni za bosanske Srbe zarobljene u Tuzli.⁴⁰⁵⁰ Pored toga, u Sušicu su dovođili i stanovnike sela koja su srpske snage zauzele, nakon što bi ih opkolile i napale.⁴⁰⁵¹ Ostali zatočenici su u logor prebačeni iz zatvora u Vlasenici i iz zgrade SJB-a.⁴⁰⁵² Najzad, srpske snage su u logor Sušica prebacivale i ljude iz Rogatice⁴⁰⁵³ i Kalesije.⁴⁰⁵⁴

1185. U logor Sušica je u razmaku od nekoliko dana dovedeno otprilike 1.000 bosanskih Muslimana.⁴⁰⁵⁵ Tokom njihovog prebacivanja u logor, bosanskim Muslimanima su prijeli i

⁴⁰⁴⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 67, 80 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su izjavili (i) da su opštinski organi vlasti donijeli odluku da pretvore objekte TO-a u prihvatni centar, gdje su bosanski Muslimani koji nisu napustili opštinu mogli biti smješteni radi njihove vlastite zaštite; (ii) da je većina bosanskih Muslimana prihvatila ponudu opštinskih organa vlasti da budu privremeno smješteni u logoru Sušica, dok se ne obezbijedi njihovo prebacivanje na mjesto koje su izabrali; (iii) da Sušica nije bila logor, već prihvatni centar u kojem su bili smješteni i bosanski Srbi i bosanski Hrvati; (iv) da su neke muslimanske porodice noću dolazile u Sušicu, a tokom dana se vraćale u svoje domove. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 26–27; Savo Čeliković, T. 33565 (13. februar 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 50–54; Mane Đurić, T. 35023–35028 (7. mart 2013.); D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 18; D3101 (Izveštaj SJB-a Vlasenica, 6. avgust 1992.); D3102 (Izveštaj SJB-a Vlasenica, 1. septembar 1992.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 29; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 42–44. V. takođe Svetozar Andrić, T. 41684 (22. juli 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 26, 28. Imajući u vidu težinu dokaza, uključujući i prevladavajuće okolnosti u opštini, i uzimajući u obzir ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3791, 3813, 3858 i 3894, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Vijeću je takođe dostavljen izvještaj u kojem je logor Sušica opisan kao "prihvatni centar" za prihvat i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba koji su dobrovoljno izrazili želju da napuste opštinu i u kojem se navodi da logor zadovoljava njihove osnovne uslove za privremeni smještaj. P3250 (Izveštaj SJB-a Vlasenica, 1. septembar 1992.). Imajući u vidu težinu dokaza, a takođe uzimajući u obzir svjedočenje svjedoka KDZ033 u vezi s tačnošću dokaznog predmeta P3250, Vijeće se neće osloniti na opis prirode, namjene i uslova u logoru Sušica koji je dat u tom izvještaju. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 91 (pod pečatom). Međutim, Vijeće zaključuje da je bilo ljudi koji su dobrovoljno došli u logor jer su očekivali da će odatle biti brže prebačeni iz Vlasenice na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana. Svjedok KDZ033, T. 18074–18076 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁰⁵⁰ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 461–463 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 263–266 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom).

⁴⁰⁵¹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5146; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 59 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 464 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom). Među tim zatočenicima bili su žene, djeca i starije osobe, bosanski Muslimani, koji su dovedeni u logor poslije napada na selo Drum 2. juna 1992. ili približno tog datuma. P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 21, 24 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18159 (1. septembar 2011.). Po dolasku te grupe iz Druma, vojnici su u razgovoru potvrdili da je Vlasenica "očišćena". P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 25–26 (pod pečatom).

⁴⁰⁵² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 100–101; Ibro Osmanović, T. 17999 (29. avgust 2011.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 80 (pod pečatom).

⁴⁰⁵³ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 870–872; svjedok KDZ033, T. 18073 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁰⁵⁴ P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 2, 6; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12562–12564. V. takođe D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 28; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 114.

⁴⁰⁵⁵ P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 28 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18159 (1. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712. V. takođe P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 6; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12563–12564.

vrijedali ih po nacionalnoj osnovi.⁴⁰⁵⁶ Po dolasku u logor, lični podaci zatočenika upisivani su u jednu svesku.⁴⁰⁵⁷

1186. Ogromnu većinu zatočenika činili su civili.⁴⁰⁵⁸ Žene, djecu i starije ljude su odvojili od muškaraca i prebacili u pravcu Kladnja, dok su muškarce najprije pretresli, a zatim zatočili u hangaru.⁴⁰⁵⁹ Zatočenicima su oduzete lične isprave i dragocjenosti.⁴⁰⁶⁰ Od žena su tražili da potpišu izjavu da Vlasenicu napuštaju dobrovoljno, a onima koje su odbijale da potpišu, prijetili da će ih tući ili ubiti.⁴⁰⁶¹ Poslije toga, u logoru je ostalo samo dvadesetak žena, pri čemu je oko 800 žena i djece iz logora prevezeno autobusima, kamionima i prikolicama u toku dva dana.⁴⁰⁶² Žene su držane u zasebnoj zgradi blizu hangara i s vremenom je tamo bilo zatočeno sve manje žena.⁴⁰⁶³

1187. Dana 7. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa obavijestila je Glavni štab VRS-a da na području Vlasenice drže oko 800 zarobljenika.⁴⁰⁶⁴ Sredinom juna 1992., Komanda Birčanske brigade obavijestila je Komandu Istočnobosanskog korpusa da je "[p]otrebno [...] da hitno riješ[e]

⁴⁰⁵⁶ Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 870–872.

⁴⁰⁵⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 92–95 (pod pečatom); P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom); P3252 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom); P3253 (Rukom pisan spisak nesrba privedenih u logor Sušica, 18. juli 1992.) (pod pečatom).

⁴⁰⁵⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 53, 88 (pod pečatom). V. takođe P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 6; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12563–12564; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 116–117. Suprotno zaključku da su civili predstavljali ogromnu većinu zatočenika, optuženi tvrdi da su samo oni koji su "učestvovali u dejstvima protiv bosanskih Srba" bili zatočeni u logoru protiv svoje volje. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1437, [REDIGOVANO]. Međutim, dokazi na koje se pozvao optuženi ne idu u prilog toj tvrdnji. Na primjer, [REDIGOVANO] je izjavio da su neki muškarci pušteni na slobodu "gdje se vjerovatno ustanovilo da nisu bili umiješani u neke aktivnosti koje su uperene protiv srpskih vlasti"; Vijeće zaključuje da je to čista spekulacija. Što se tiče svjedočenja [REDIGOVANO] na koje se poziva optuženi, svjedok u svom svjedočenju to pitanje nije pominjao.

⁴⁰⁵⁹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5067–5069, 5145–5146; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 74 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 463–464 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 115.

⁴⁰⁶⁰ Svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 467–468 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712.

⁴⁰⁶¹ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 466–467 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712. Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 72 (gdje je svjedok izjavio da srpske vlasti nisu nikoga prisiljavale da napusti opštinu i da nisu oduzimale vrijedne stvari od bosanskih Muslimana).

⁴⁰⁶² P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 31–32 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 467, 497 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18164–18165 (1. septembar 2011.). Svjedok KDZ044 je takođe izjavio da su zatočnici umirali tokom prevoza, ali Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴⁰⁶³ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 144; P3223 (Vazдушna fotografija logora Sušica s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 88, 96 (pod pečatom).

⁴⁰⁶⁴ P3237 (Izveštaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 2; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom). V. takođe Svetozar Andrić, T. 41668 (22. juli 2013.).

pitanje logora za zarobljenike" s obzirom na veliki broj zatočenih, što ugrožava bezbjednosnu situaciju u gradu.⁴⁰⁶⁵ Sredinom juna 1992., u logoru je bilo 500-600 zatočenika.⁴⁰⁶⁶ Broj zatočenika je varirao, jer su jedne dovodili, a druge odvodili, ali je u logoru u prosjeku bilo 150 do 200 zatočenika, pri čemu je maksimalan broj dostignut krajem juna i početkom jula 1992. Tada je oko 400 zatočenika prebačeno u logor Batković u Bijeljini.⁴⁰⁶⁷ Ukupno 2.000 do 2.500 muškaraca, žena, djece i starih ljudi, bosanskih Muslimana, prošlo je kroz taj logor.⁴⁰⁶⁸

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1188. Iako su Bašić i njegov zamjenik dostavljali ažurirane spiskove zatočenika preduzeću koje je pripremalo hranu za zatočene u logoru,⁴⁰⁶⁹ zatočenici u logoru nisu imali dovoljno hrane. Dobijali su vrlo malo vode, sanitarni uslovi su bili loši, a nije bilo ni medicinske pomoći.⁴⁰⁷⁰ Tokom prva dva-tri dana po dolasku, Osmanoviću i drugim zatočenicima hranu su donosili od kuće, ali to je zavisilo od dobre volje čuvara i upravnika; ako Nikolić nije bio dobro raspoložen, ne bi dobili hranu.⁴⁰⁷¹ Zatočenici su dobijali jedan obrok dnevno, koji je sipan u 10 tanjira, tako da je više od 500 zatočenika moralo da jede iz tih neopranih tanjira.⁴⁰⁷² Hrana se sastojala od ostataka onoga što su jeli vojnici⁴⁰⁷³ i bila je pokvarena.⁴⁰⁷⁴ Zatočenicima su dvaput dnevno dijelili po jednu šolju vode za piće.⁴⁰⁷⁵

⁴⁰⁶⁵ P3220 (Izveštaj Birčanske brigade, 14. juni 1992.); P3221 (Zahtjev Birčanske brigade, 17. juni 1992.). Ibro Osmanović je primijetio da te brojke nisu potpuno identične njegovoj procjeni, ali da se načelno podudaraju s obzirom na to da su zatočenici dolazili u objekt i odlazili iz njega. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 115; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom).

⁴⁰⁶⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 87 (pod pečatom). V. takođe P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 27 (pod pečatom).

⁴⁰⁶⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 87, 143 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2251; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 115; svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom). Za dokaze o zatočenju u Batkoviću, v. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

⁴⁰⁶⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 87–88 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18073–18074 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2710.

⁴⁰⁶⁹ **[REDIGOVANO]**.

⁴⁰⁷⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2714; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 30 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18163 (1. septembar 2011.). V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 74 (pod pečatom); P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), *e-court* str. 1–2.

⁴⁰⁷¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 119, 137. V. takođe svjedok KDZ603, T. 18163 (1. septembar 2011.); P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1–2. **[REDIGOVANO]**.

⁴⁰⁷² P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 119. V. takođe svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 487 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁰⁷³ Svjedok KDZ603, T. 18163 (1. septembar 2011.).

⁴⁰⁷⁴ Svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 267, 273 (pod pečatom).

⁴⁰⁷⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 120

1189. Zatočenike su držali u velikom hangaru i spavali su na betonu, na paletama,⁴⁰⁷⁶ a u logoru nije bilo grijanja.⁴⁰⁷⁷ U logoru nije bilo kreveta,⁴⁰⁷⁸ te su zatočenici bili prisiljeni da sjede na betonskom podu.⁴⁰⁷⁹ Neki od zatočenika imali su ćebe na kojem su spavali.⁴⁰⁸⁰ Sredinom juna vladao je strašan smrad zbog neodgovarajućih uslova za odlazak u klozet.⁴⁰⁸¹ Čuvari bi ujutro u grupama izvodili zatočenike, naredili bi im da se postroje i da trče do rijeke Sušice gdje bi mokrili, a veliku nuždu su morali obavljati iza improvizovanog zaklona u vidu dva ćebeta.⁴⁰⁸² Zatočenike su nekad tukli tako da nisu mogli obaviti nuždu.⁴⁰⁸³ Kada bi zatočenici morali vršiti nuždu tokom noći, morali su koristiti jednu kantu koja bi se brzo napunila, što znači da su zatočenici jednostavno vršili nuždu u hlače i nisu se imali gdje oprati.⁴⁰⁸⁴ S vremenom su zatočenike angažovali da izgrade klozete, a dobili su i spužve i ćebad, kao i hranu.⁴⁰⁸⁵

1190. Dragan Nikolić je podvrgavao zatočenike svakakvom maltretiranju, uključujući česta premlaćivanja.⁴⁰⁸⁶ Dragan Nikolić je neke zatočenike tukao svakog dana jer su bili optuženi da su članovi SDA ili da posjeduju oružje. Dragan Nikolić je takođe prijetio da će ih ubiti ako ne otkriju gdje se nalazi oružje.⁴⁰⁸⁷ Zatočenike je tukao pendrekom, drškom od pištolja ili ih udario vojničkim čizmama. Jednom prilikom je jednom zatočeniku polomio rebra.⁴⁰⁸⁸ U drugim prilikama, Nikolić je

⁴⁰⁷⁶ P74 (List sa dopunskim informacijama o svjedoku Mirsadu Kuraliću), str. 2.

⁴⁰⁷⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 120 (pod pečatom).

⁴⁰⁷⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 74 (pod pečatom).

⁴⁰⁷⁹ Svjedok KDZ603, T. 18159–18160 (1. septembar 2011.); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 118.

⁴⁰⁸⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 123.

⁴⁰⁸¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 71 (pod pečatom). V. takođe P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1–2.

⁴⁰⁸² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 122; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 30 (pod pečatom).

⁴⁰⁸³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 122. V. takođe P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom).

⁴⁰⁸⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 122.

⁴⁰⁸⁵ Svjedok KDZ033, T. 18073 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁰⁸⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2715; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.) (pod pečatom), par. 34; svjedok KDZ603, T. 18165–18166 (1. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom). Jovanović je izjavio da je jednom posjetio objekt kako bi donio potrepštine nekim prijateljima i da su mu rekli da uslovi nisu loši i da ih niko ne "dira". D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 29; Zoran Jovanović, T. 34207–34209 (21. februar 2013.). Jovanović je prilikom unakrsnog ispitivanja tvrdio da mu nije rečeno za ubistva, mučenje i seksualno zlostavljanje zatočenika i da nije bio svjedok silovanja jedne žene, što je u suprotnosti s izjavom jedne žrtve koja je navela da je izvjesni Zoran Jovanović bio na licu mjesta. Imajući u vidu to unakrsno ispitivanje i uzimajući u obzir svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3813, Vijeće ne smatra da je Jovanovićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

⁴⁰⁸⁷ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 485 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁰⁸⁸ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 485 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 100, 130; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108 (pod pečatom).

tjerao zatočenike da kleče na podu i u usta im je stavljao nož ili bajonet kako bi ih zaplašio tokom ispitivanja.⁴⁰⁸⁹

1191. Galiba Smajlovića i Dževada Šarića izvodili su u više navrata iz hangara i tukli.⁴⁰⁹⁰ Dana 25. juna 1992. ili približno tog datuma, više stražara, uključujući Dragana Nikolića, izveli su Smajlovića i Šarića, a zatim se čulo jaukanje.⁴⁰⁹¹ Smajlovića su u besvjesnom stanju dovukli natrag u hangar nakon što su ga vani pretukli.⁴⁰⁹² Na Smajlovićevom tijelu bile su tamne modrice, a Šarić je bio vrlo blijed i držao se za stomak.⁴⁰⁹³ Jednom drugom prilikom, u junu 1992., Nikolić je ispitivao Reufa Rasidagića i rekao mu da će "piša[ti] krv ako ne progovori[...]".⁴⁰⁹⁴ Nikolić je četiri-pet dana tukao Rasidagića tako da je ovaj počeo mokriti krv, te je molio Nikolića da ga ubije, ali mu je ovaj rekao da jedan metak puno košta.⁴⁰⁹⁵

1192. Neke zatočenike su takođe vezivali za oluk sa spoljne strane hangara i morali su klečati na oštrom kamenju, s rukama vezanim iznad glave, sve dok se ne bi onesvijestili.⁴⁰⁹⁶ Nikolić je nekima naređivao da po 40 sati sjede u lokvi vode, s rukama na potiljku i nogama raširenim na zemlji dok su ih udarali nogama i tukli.⁴⁰⁹⁷ U nekim drugim prilikama, Nikolić bi napinjao prazan pištolj, uperio ga u zatočenike i stavljao im ga u usta, a zatim pritiskao obarač; jednom je iz automatske puške pucao u zid iznad glava zatočenika.⁴⁰⁹⁸

1193. Neke zatočenike su ispitivali u samom logoru, dok su druge odvodili na ispitivanje u SJB Vlasenica ili na druge lokacije, i neki su se vraćali puni modrica.⁴⁰⁹⁹ Ispitivanja su pretežno vršili

⁴⁰⁸⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 130; svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 272 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 485–486 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁰⁹⁰ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 135.

⁴⁰⁹¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 135; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 475 (pod pečatom).

⁴⁰⁹² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 135.

⁴⁰⁹³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 136.

⁴⁰⁹⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 125.

⁴⁰⁹⁵ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 125; Ibro Osmanović, T. 17945–17946 (25. avgust 2011.). Rasidagić i Osmanović su prebačeni u Batković 30. juna 1992. Za dokaze o zatočenju u Batkoviću, v. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

⁴⁰⁹⁶ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 486 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁰⁹⁷ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 131–132.

⁴⁰⁹⁸ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 138; svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 273–274 (pod pečatom). Deurić je negirao da je vidio Nikolića kako zlostavlja jednog zatočenika, iako su mu predočene suprotne izjave zatočenika koji su vidjeli Deurića na licu mjesta. Momir Deurić, T. 33926–33929 (18. februar 2013.). Imajući u vidu ocjenu vjerodostojnosti Deurića u fusnoti 3858, Vijeće ne smatra da su Deurićevo negiranje i pokušaj da se distancira od tog zlostavljanja pouzdani.

⁴⁰⁹⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 80, 111 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 33 (pod pečatom). V. takođe P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27.

pripadnici Voda specijalne policije⁴¹⁰⁰ dok su pripadnici SJB-a Vlasenica vodili bilješke.⁴¹⁰¹ Neke zatočenike su ispitivali o vojnim operacijama i bezbjednosnim pitanjima, dok su drugi jednostavno podvrgavani maltretiranju da bi se od njih izvukao novac.⁴¹⁰² Grupu zatočenika s područja Šekovića često su ispitivali i fizički zlostavljali pripadnici jedinica iz Šekovića.⁴¹⁰³

1194. U periodu od juna do septembra 1992., srpski stražari, vojnici i drugi muškarci kojima je bio omogućen pristup logoru silovali su žene nesrpske nacionalnosti i vršili druga djela seksualnog nasilja nad njima.⁴¹⁰⁴ Mlade žene bi naveče izvodili, a ujutro bi se vraćale uplakane, "sa raščupanom kosom i pocijepanom odjećom".⁴¹⁰⁵

1195. SJB Vlasenica je izdavao naređenja da se zatočenici u logoru odvođe na fizički rad ili da se puste na slobodu,⁴¹⁰⁶ za šta je prvo bilo potrebno odobrenje Dragana Nikolića.⁴¹⁰⁷ U drugoj polovini jula 1992., većina zatočenika je išla na fizički rad.⁴¹⁰⁸ Zatočenici koje su vodili na rad odlazili bi iz logora u 07:00 sati, a vraćali se oko 17:00 ili 18:00 sati.⁴¹⁰⁹ Oni su obavljali razne poslove, kao što je pokopavanje tijela, kopanje rovova i nošenje municije na linije fronta.⁴¹¹⁰

1196. Dalje, svakoga dana je jedna grupa zatočenika odlazila u kasarnu VRS-a da radi na renoviranju,⁴¹¹¹ dok su ostale slali na fizički rad u fabrikama, preduzećima i na cestama ili su

---

juna 1996.), str. 6. Vijeću su takođe predočeni dokazi o zatočenicima koje su dovodili u logor radi ispitivanja ili radi navodne razmjene, ali su odatle nestali ili su bili ubijeni. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 97, 110, 113, 119, 145–147 (pod pečatom); P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18086 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 484–485 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 27, 29 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 143, 148, 193; Ibri Osmanović, T. 17948–17950 (25. avgust 2011.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5069. Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za gore navedeno ubijanje na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴¹⁰⁰ [REDIGOVANO]. V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 71.

⁴¹⁰¹ P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 93 (pod pečatom).

⁴¹⁰² [REDIGOVANO].

⁴¹⁰³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 82, 112 (pod pečatom).

⁴¹⁰⁴ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108 (pod pečatom). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 114.

⁴¹⁰⁵ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 498 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 273 (pod pečatom).

⁴¹⁰⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 85 (pod pečatom); P3249 (Rukom pisano naređenje, 18. avgust 1992.) (pod pečatom).

⁴¹⁰⁷ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 488 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 73, 92 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 107; P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom).

⁴¹⁰⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 99 (pod pečatom).

⁴¹⁰⁹ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 487 (pod pečatom).

⁴¹¹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2713.

⁴¹¹¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 99, 103 (pod pečatom); P3259 (Vazдушna fotografija Vlasenice). V. takođe P3247 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica, 8.-12. septembar 1992.)

obavljali zemljoradničke poslove, dok su druge koristili da čiste kuće koje su napustili nesrbi.⁴¹¹² Te kuće su pljačkane i čišćene prije nego što bi se u njih uselile srpske izbjeglice.⁴¹¹³ Jednom prilikom je zatočenicima naređeno da zapale stvari koje su opljačkane iz jedne muslimanske kuće,⁴¹¹⁴ a drugom prilikom su bili natjerani da u kamion utovare šut iz srušene džamije u Vlasenici.⁴¹¹⁵ Zatočnici su se plašili za svoj život i da će ih tući ako odbiju da rade.⁴¹¹⁶ Neke zatočnice koje su odvodili na rad vrijeđali su i psovali im "balijsku majku", a neke su tukli granama.⁴¹¹⁷

1197. Svakoga dana je bio sačinjen spisak s brojem zatočenika koji su tog dana bili potrebni za rad.⁴¹¹⁸ Kada bi se zatočnici vratili, spiskovi su provjeravani da bi se utvrdilo da li su se svi zatočnici vratili; ako bi nedostajao neki zatočenik, logor bi o tome obavijestio SJB Vlasenica i osoba koja je odvela zatočnice morala bi objasniti da li je taj zatočenik pušten, odveden u SJB ili ubijen.⁴¹¹⁹

(pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18080 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 487 (pod pečatom).

⁴¹¹² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 79, 93, 99, 103, 105–106 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 124; P3247 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica, 8.-12. septembar 1992.) (pod pečatom); P3253 (Rukom pisan spisak nesrba privedenih u logor Sušica, 18. juli 1992.), str. 2–3 (pod pečatom); P3248 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica ili ga obišli) (pod pečatom); P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočnice) (pod pečatom), str. 5; P3254 (Rukom pisan spisak ljudi, 10.-11. avgust 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 486–487 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2, 6 (pod pečatom). Zatočnice su odvodili pripadnici policije, vojni komandanti i pripadnici rezervne policije. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 79, 93, 100, 107 (pod pečatom); P3248 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica ili ga obišli) (pod pečatom); P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočnice), str. 5 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ovu vrstu prisilnog rada u Optužnici, koja obuhvata samo prisilni rad na liniji fronta.

⁴¹¹³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 99 (pod pečatom).

⁴¹¹⁴ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 124.

⁴¹¹⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 57 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za uništenje džamije na osnovu Priloga D Optužnici.

⁴¹¹⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 124. V. takođe P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom). Ali v. svjedok KDZ033, T. 18081–18082, 18101 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ603, T. 18166–18167 (1. septembar 2011.), koji je rekao (i) da se od zatočenika tražilo da se dobrovoljno prijave za radne zadatke; (ii) da oni koji nisu mogli raditi, na primjer, iz zdravstvenih razloga, nisu trpjeli nikakve kazne; i (iii) da su zatočnici često dobijali bolju hranu i potrepštine kada su odlazili na radne zadatke i da se prema njima korektno postupalo. Iako Vijeće konstatuje da su zatočnici možda dobijali bolje potrepštine dok su bili na radnom zadatku, imajući u vidu okolnosti zatočenja, uključujući premlaćivanje i zlostavljanje, kao i Osmanovićevo direktno svjedočenje da su se zatočnici plašili odbiti da rade, Vijeće ne smatra da su zatočnici iz logora dobrovoljno obavljali radne zadatke. Sam svjedok KDZ033 bio je neodređen i nije mogao potvrditi da li je taj rad bio prisilan ili ne.

⁴¹¹⁷ P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom).

⁴¹¹⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 101–104 (pod pečatom). V. takođe P3247 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica, 8.-12. septembar 1992.) (pod pečatom). Deurić je negirao da je učestvovao u izradi spiska zatočenika koji će biti prisilno odvedeni na rad. Momir Deurić, T. 33928–33932 (18. februar 2013.). Uzimajući u obzir ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858, i s obzirom na Deurićeve pokušaje da se distancira od zlostavljanja zatočenika, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

⁴¹¹⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 101 (pod pečatom).

(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora

1198. U junu 1992., VRS je pripremio strogo povjerljivi izvještaj o bezbjednosti u logoru Sušica.⁴¹²⁰ U izvještaju je takođe pisalo da je "[n]emoguće [...] primjenjivati mjere dezinformisanja i legendiranja jer je to javno mjesto" i da su svi praktično informisani o "broju i strukturi zarobljenika".⁴¹²¹ U vezi s tim, u izvještaju se sugeriše da je, "[u] cilju sprečavanja informisanja javnosti o izgledu zarobljenika i uslovima u kojima žive", potrebno spriječiti svako unošenje sredstava za snimanje ili vođenje intervjua, a treba se uvesti "zabrana većeg kretanja".⁴¹²² Pored toga, u izvještaju je navedeno da je "neophodno zabraniti" sve vrste posjeta i donošenje hrane i drugih materijala zatvorenicima i da se preporučuje iseljenje logora.⁴¹²³

1199. Zatočenici su puštani samo po primitku pismenog naređenja pretpostavljenih, uključujući oficira za bezbjednost VRS-a, načelnika SJB-a, komandira Voda specijalne policije.⁴¹²⁴ Uprkos tome što su im rekli da će biti razmijenjeni,⁴¹²⁵ vojno sposobni muškarci su krajem juna 1992. u tri grupe prebačeni u logor Batković,⁴¹²⁶ dok su žene, djecu i starije ljude odveli na liniju fronta u Kladnju ili Cerskoj i pustili ih, ili su ih odveli u logor Peleliš u Šekovićima.⁴¹²⁷

1200. Kada je trebalo da predstavnici jedne međunarodne organizacije obiđu logor Sušica, SJB Vlasenica je naložio zaduženima za logor da zatočenike hitno prebace na drugu lokaciju.⁴¹²⁸ U julu 1992., predstavnici međunarodnih organizacija obišli su logor Sušica.⁴¹²⁹ Tokom te dvije posjete, Nikolić je uspio da sakrije mnogo zatočenika i pravo stanje i uslove u zatočeničkom objektu.⁴¹³⁰ Prije dolaska predstavnika međunarodne organizacije, zatočenicima koji su ostali u logoru naloženo

⁴¹²⁰ [REDIGOVANO]; P3245 (Elaborat o logoru Sušica).

⁴¹²¹ P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 4.

⁴¹²² P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 4.

⁴¹²³ P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 4–5.

⁴¹²⁴ [REDIGOVANO].

⁴¹²⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 142 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 145–146, 149; Ibri Osmanović, T. 17999 (29. avgust 2011.); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491 (pod pečatom).

⁴¹²⁶ Za dokaze o zatočenju u Batkoviću, v. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

⁴¹²⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 140–144 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 488–489 (pod pečatom) (gdje je svjedok naveo da mu je stražar rekao da je njihova jedina nada da budu prebačeni u Batković jer će, ako ostanu u Sušici, biti ubijeni); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 145–146, 148–149, 193; Ibri Osmanović, T. 17948–17949 (25. avgust 2001), 17999 (29. avgust 2011.). V. takođe P3241 (Izvještaj Vojne pošte Šekovići, 3. juli 1992.); P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), gdje je svjedok KDZ033 uspio da navede identitet jednog broja zatočenika u logoru Batković koji su ranije bili zatočeni u Sušici, ali koji su prebačeni 30. juna 1992. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 55.

⁴¹²⁸ [REDIGOVANO].

⁴¹²⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 151 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2716.

⁴¹³⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2716.

je da sakriju svoje stvari, a njih su sakrili u šumi.⁴¹³¹ Do slične posjete došlo je 2. septembra 1992., kada su stigli predstavnici KEBS-a, ali čuvari u logoru nisu imali dovoljno vremena da sakriju zatočenike prije nego što su predstavnici međunarodne zajednice stigli u pratnji delegacije bosanskih Srba.⁴¹³² Međutim, tada je u logoru bilo samo 30 do 40 zatočenika i, kada su ih predstavnici međunarodne organizacije ispitivali, zatočenici su izjavili da tu samo čekaju na prevoz i da se prema njima dobro postupa u logoru.⁴¹³³ Međutim, KEBS je izvijestio, između ostalog, da su zatočenici tamo držani više od dva mjeseca, da su bili zastrašeni i da nisu bili raspoloženi da otvoreno razgovaraju pred stražarima, kao i da su izgledali "ispijeno, blijedo i mršavo", ali da nisu mogli ustanoviti da li su neishranjeni jer su bili obučeni u deblju odjeću.⁴¹³⁴ Poslije te posjete, Velibor Ostojić je rekao da više neće morati da kriju dokaze o logoru i da će on uskoro biti zatvoren.⁴¹³⁵ Logor je zatvoren krajem septembra 1992.⁴¹³⁶

(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1201. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage od kraja maja do kraja septembra 1992. dovele u logor Sušica i u njemu zatočile veliki broj muslimanskih civila, uključujući žene, djecu i starije ljude. U jednom trenutku, žene, djecu i starije ljude su odvezli iz opštine, dok su muškarci ostali u zatočeništvu. Oduzeli su im lične isprave, novac i dragocjenosti. Zatočenike su držali u lošim uslovima, nisu imali hrane, vodu su dobijali u ograničenoj količini, nisu imali krevete, sanitarno-higijenski uslovi su bili loši i nisu imali medicinsku pomoć. Često su ih premlaćivali pendrecima, puškama, noževima, a maltretirali su ih i na druge načine i prijetili im. Žene u logoru su silovali. Zatočenike su takođe prisiljavali da kopaju rovove i nose municiju na linije fronta.

⁴¹³¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 151 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2716. Ali v. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 21; Momir Deurić, T. 33924 (18. februar 2013.).

⁴¹³² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 154 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18020 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica)

⁴¹³³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 155 (pod pečatom). V. takođe P3239 (Dvije fotografije muškarca) (pod pečatom); P3243 (Fotografija muškarca u hangaru u logoru Sušica); svjedok KDZ033, T. 18020 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1.

⁴¹³⁴ P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1–2; P6131 (Fotografije obilaska logora Sušica od strane KEBS-a).

⁴¹³⁵ **[REDIGOVANO]**. Ali v. Velibor Ostojić, D2361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 26682–26683, 26726–26728; D2362 (Izjava svjedoka Velibora Ostojića od 6. juna 2006.), par. 43. Ostojić je negirao da je ikada obišao taj objekt. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 2; Slobodan Avlijaš, T. 35174, 35196 (11. mart 2013.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 26 (gdje je svjedok izjavio da su u oktobru 1992., u vrijeme kada je on došao u inspekciju, zatočenici već bili razmijenjeni ili prebačeni).

⁴¹³⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 136, 138 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18108–18109 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D1660 (Dodatak B, "Prihvaćene, neosporene i osporene činjenice"), (pod pečatom), str. 2.

(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici

1202. Tužilaštvo navodi da je od juna do avgusta 1992. ubijeno oko devet muškaraca iz logora Sušica.⁴¹³⁷

1203. Vijeće je formalno primilo na znanje da su stražari u logoru Sušica ubili devet zatočenika ili da su ti zatočenici umrli zbog zlostavljanja i da su te smrti prijavljene upravniku Bašiću, ali bez posljedica.⁴¹³⁸ Poslije tog ubijanja, te zatočenike su jednostavno uklonili sa spiska zatočenika i ubilježili da su preminuli, bez ikakvog izvještaja o tome.⁴¹³⁹ Tih devet ubijenih zatočenika pokopani su na gradskom groblju u Vlasenici.⁴¹⁴⁰

1204. Tokom jedne noći, 21. juna 1992. ili približno tog datuma, Dragan Nikolić i Goran Tešić ušli su u hangar i izveli penzionera Durmu Handžića i još jednog zatočenika koji se zvao Asim Zildžić, a potom se začulo jaukanje.⁴¹⁴¹ Handžića su ispitivali o tome gdje mu se nalazi sin. Tu dvojicu zatočenika su potom tukli lopatom i cijevima i udarali nogama dok su ovi ležali na zemlji.⁴¹⁴² Zatočenicima su naredili da Handžića i Zildžića poliju vodom kako bi se povratili iz nesvijesti. Poslije toga su odneseni nazad u hangar.⁴¹⁴³ Zildžić je u licu bio teško izubijan, oko mu je visilo iz očne duplje i pljuvao je krv.⁴¹⁴⁴ Drugi zatočenici su brisali krv s Handžićevog tijela dok

⁴¹³⁷ Tužilaštvo tvrdi da ti dokazi pokazuju da se to ubijanje dogodilo u junu i julu 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

⁴¹³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2717. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 115 (pod pečatom); P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29. U naređenju kojim je uspostavljen logor Sušica zabranjuje se samovoljna "likvidacij[a]" zatočenika. P3240 (Naređenje Birčanske brigade, 31. maj 1992.); D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 7; Svetozar Andrić, T. 41684–41685 (22. juli 2013.). V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 53. Međutim, to naređenje nije poštovano u praksi. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 68 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18100 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴¹³⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 115 (pod pečatom). Ali v. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 19–20; Momir Deurić, T. 33926–33927, 33931–33932 (18. februar 2013.). V. P6132 (Presuda Suda BiH Predragu Bastahu i Goranu Viškoviću, 4. februar 2010.). Deurić je izjavio da nije znao ni za kakvo ubijanje, ali je potom priznao da je noću odlazio kući i da je, čak i kada je bio tamo tokom dana, izbjegavao da vidi zatočenike. Zatim je priznao da je čuo priče o zločinima nad zatočenicima u logoru, ali da su neki ljudi osuđeni za te zločine. Vijeće smatra da Deurićevo svjedočenje u tom pogledu nije dosljedno ni pouzdano.

⁴¹⁴⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 114 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18106 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴¹⁴¹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 126; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 469 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3 (pod pečatom).

⁴¹⁴² Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 469–470 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.) (pod pečatom), par. 108, 114.

⁴¹⁴³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 127; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 470–471 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 270 (pod pečatom).

⁴¹⁴⁴ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 471 (pod pečatom).

je on zapomagao i jecao.⁴¹⁴⁵ Zildžić i Handžić su umrli brzo nakon što su vraćeni u hangar i drugim zatočenicima je naređeno da njihova tijela pokopaju u neobilježenim grobovima.⁴¹⁴⁶

1205. Dana 25. juna 1992. ili približno tog datuma, izveli su Dževada Šarića i ubili ga iz automata,⁴¹⁴⁷ a zatočenicima su naredili da iznesu njegovo tijelo, te da operu i prikriju tragove krvi.⁴¹⁴⁸ Muharema Kolarevića su takođe izveli iz hangara i teško pretukli, ali je još bio živ kad su zatočenici nosili njegovo tijelo.⁴¹⁴⁹ Kolarevićevo tijelo je kasnije pronađeno upetljano u žičanu ogradu.⁴¹⁵⁰ Tešić je tada uzeo automat i ubio ga.⁴¹⁵¹ Dana 26. juna 1992. ili približno tog datuma, Musa Zekić, koji je bio optužen da je ubio jednog bosanskog Srbina, izveden je iz hangara i ispitivan u stolici ispred Gorana Tešića, a zatim ga je Tešić ubio iz mitraljeza.⁴¹⁵² Rašida Ferhatbegovića, koji je imao oko 60 godina, optužili su da je pokušao pobjeći. Izveli su ga iz hangara i ubili iz vatrenog oružja.⁴¹⁵³ Zatočenicima su naredili da Šarićevo, Kolarevićevo i Ferhatbegovićevo tijelo pokopaju u šumi.⁴¹⁵⁴

⁴¹⁴⁵ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 471 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3 (pod pečatom).

⁴¹⁴⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 127; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 471–472, 474 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 269–270 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3–4 (pod pečatom). I Zildžić i Handžić su ekshumirani iz pojedinačnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 94–95. Zatočenicima je takođe naređeno da kažu Zildžićevoj supruzi da je on umro od srčanog udara. Takođe je sačinjen lažni izvještaj u kojem je pisalo da su i Handžić i Zildžić umrli od srčanog udara. P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 128; P3222 (Izvještaj Vojnog zatvora Sušica, 22. juni 1992.); [REDIGOVANO]. Optuženi se poziva na to svjedočenje sugerišući da je [REDIGOVANO] sakrivao istinu o tim smrtnim slučajevima od svojih nadređenih. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1437.

⁴¹⁴⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 114 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 475 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 114 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 139; Ibri Osmanović, T. 17945 (25. avgust 2011.).

⁴¹⁴⁸ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 476 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom).

⁴¹⁴⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 139; Ibri Osmanović, T. 17945 (25. avgust 2011.); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 475–476 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 4 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom).

⁴¹⁵⁰ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 480–481 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

⁴¹⁵¹ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 481 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.) (pod pečatom), par. 108.

⁴¹⁵² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 139; Ibri Osmanović, T. 17998 (29. avgust 2011.); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 476–477 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 271 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.) (pod pečatom), par. 108.

⁴¹⁵³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 140; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 479–481 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 3 (pod pečatom); P3227

1206. U junu 1992., Ismet Dedić je u toku nekoliko dana više puta pretučen, tako da je preminuo, a njegovo tijelo je prevezeno vozilom koje je poslao SJB Vlasenica i pokopano je na muslimanskom groblju.⁴¹⁵⁵ U prvoj polovini jula 1992., Dragan Nikolić je iz hangara izveo Mevludina Hatunića, tukao ga i udario nogom sve dok na kraju nije pao na zemlju.⁴¹⁵⁶ Hatunića su odnijeli natrag u hangar pošto nije mogao samostalno da hoda, a kasnije je preminuo. Nikolić je tada naredio da se tijelo iznese iz hangara, obaviješten je SJB i tijelo je pokopano na muslimanskom groblju.⁴¹⁵⁷ Galib Musić je takođe pretučen na smrt u prvoj polovini jula 1992.⁴¹⁵⁸

1207. Na osnovu gore navedenog, Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u junu i julu 1992. ubile devet muškaraca iz logora Sušica.

(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici

1208. Tužilaštvo navodi da je 30. septembra 1992. ili približno tog datuma u logoru Sušica ubijeno do 140 zatočenika.

1209. U vezi s okolnostima u kojima je došlo do ovog incidenta, Vijeće napominje da je 29. septembra 1992. kod pravoslavne crkve u Vlasenici obavljena sahrana 29 srpskih vojnika koje su ubile snage ABiH.⁴¹⁵⁹ Sahrani je prisustvovalo više od 1.000 ljudi, uključujući srpsko rukovodstvo iz opštine i s Pala, odnosno optuženi, Velibor Ostojić, Nikola Koljević i Svetozar Andrić, između ostalih.⁴¹⁶⁰ Na sahrani su držani govori; govornici i okupljeni su "bili vrlo uznemireni i ogorčeni" zbog pogibije srpskih vojnika.⁴¹⁶¹ Optuženi je u svom govoru rekao: "Niti smijemo zaboraviti njihov[e] dželat[e] i napadač[e]. Ne znam da li ja smijem da kažem da ne smijemo ni oprostiti. Po

---

(Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 114 (pod pečatom). Ta tri tijela su ekshumirana iz pojedinačnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 94–95; P4109 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnica u Vlasenici, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. septembar 2002.), str. 1–5.

⁴¹⁵⁴ Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 482–483 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 3 (pod pečatom).

⁴¹⁵⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 117 (pod pečatom).

⁴¹⁵⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 118 (pod pečatom).

⁴¹⁵⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 118 (pod pečatom).

⁴¹⁵⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108 (pod pečatom).

⁴¹⁵⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 121 (pod pečatom); D1662 (Članak novinske agencije SRNA pod naslovom "Vlasenica: sahranjeni Srbi – žrtve vandalskog zločina", 29. septembar 1992.); svjedok KDZ033, T. 18121 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P810 (Vijest kanala Sky News u vezi s Vlasenicom, s transkriptom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2718.

⁴¹⁶⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 121, 125–126 (pod pečatom); P810 (Vijest kanala Sky News u vezi s Vlasenicom, s transkriptom). V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 24, 27.

⁴¹⁶¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 122–124, 126 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18124, 18134 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

ko zna koji put u ovome vijeku, naša braća – nebraća jurišaju na naša grla. Jurišaju na naše dobre domaćine. Ali Svevišnji vidi i dao nam je snagu da odbranimo [...]".⁴¹⁶²

1210. Optuženi je na dan te sahrane dao intervju u kojem je rekao sljedeće: "Mi smo zabrinuti u vezi Muslimana, mi hoćemo da oni imaju svoju teritoriju. Pošto smo mi tražili da se odvojimo od njih, pošto vidimo da ne možemo više živjeti zajedno. Ali, ako oni ne objave realan cilj u vezi teritorija, oni mogu izgubiti sve."⁴¹⁶³

1211. Poslije sahrane, oko 09:00 ili 10:00 sati, srpski policajci naoružani automatskim puškama došli su kamionom u logor Sušica.⁴¹⁶⁴ U to vrijeme je u logoru Sušica ostalo oko 140-150 zatočenika nesrba.⁴¹⁶⁵ Policajci su rekli da im je Mane Đurić naložio da što prije odvezu zatočenike, koji je trebalo da pakuje svoje stvari, i da će vjerovatno biti prevezeni do linije fronta, gdje će biti pušteni.⁴¹⁶⁶ Policajci su takođe predočili pismeno naređenje načelnika SJB-a kojim se stražarima nalaže da im predaju zatočenike.⁴¹⁶⁷ Zatočenike su požurivali da što prije pakuje stvari i u grupama od po 30-40 osoba ukricali su ih u kamion i odvezli u pravcu grada Vlasenice.⁴¹⁶⁸ Sa spiska su prozvali imena zatočenika koji su odvedeni u prvoj grupi.⁴¹⁶⁹ Otprilike poslije sat i po ili dva, policajci su se vratili s praznim kamionom i prozvali sljedeću grupu zatočenika, koje su takođe ukricali u kamion.⁴¹⁷⁰ Taj postupak je ponovljen s tri-četiri grupe zatočenika, koje su odvozili u kamionu na taj način, pri čemu je posljednja grupa odvedena u minibusu koji je sprovela grupa bosanskih Srba u policijskim i vojnim uniformama.⁴¹⁷¹

1212. Vijeće je formalno primilo na znanje da su tri policajca MUP-a došla u logor Sušica, u četiri navrata odvezla kamionom svih 140-150 zatvorenika i ubila ih.⁴¹⁷² Među njima su bili zatočenici

⁴¹⁶² P3261 (Izvod iz video-snimka govora Radovana Karadžića, s transkriptom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 123 (pod pečatom).

⁴¹⁶³ P3230 (Video-snimak vezan za izvod iz intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom); svjedok KDZ033, T. 18024 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica)

⁴¹⁶⁴ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 129 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18122 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴¹⁶⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 120 (pod pečatom).

⁴¹⁶⁶ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 128 (pod pečatom).

⁴¹⁶⁷ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 128 (pod pečatom). Ali v. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 25; Momir Deurić, T. 33933–33934 (18. februar 2013.), koji je negirao da zna šta se dogodilo zatočenicima. V. takođe D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 7, gdje je svjedok takođe negirao da zna za taj incident, ali je potom izjavio da brigada nije imala zadatak niti brojnost da zaštiti zatočenike. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3858 3894 za obrazloženje zašto svjedočenje relevantnih svjedoka u tom pogledu nije pouzdano.

⁴¹⁶⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 129 (pod pečatom).

⁴¹⁶⁹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 129 (pod pečatom).

⁴¹⁷⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 130 (pod pečatom).

⁴¹⁷¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 130–132 (pod pečatom).

⁴¹⁷² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 135, 137 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2719 (Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno pominje noć 30. septembra 1992., dok dokazi predočeni u ovom predmetu ukazuju na to da su oni odvedeni u noći 29. septembra 1992.). Ali v. D3093

nesrbi, njih 41, koje je srpska policija odvela i ubila na Debelom Brdu.⁴¹⁷³ Taj incident je prijavljen članovima Kriznog štaba Vlasenica, koji nisu preduzeli ništa osim što su naredili da se logor rasformira, da se unište svi dokumenti i prikriju svi eventualni tragovi postojanja logora.⁴¹⁷⁴

1213. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 30. septembra 1992. ili približno tog datuma iz logora Sušica odvele oko 140 zatočenika i ubile ih.

(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine

1214. Vlasenicu je u periodu prije 21. aprila 1992. napustio veliki broj i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.⁴¹⁷⁵ Odlazak i bosanskih Srba i bosanskih Muslimana intenzivirao se kada je počeo sukob u Bijeljini i Zvorniku.⁴¹⁷⁶ Masovni odlazak muslimanskog stanovništva iz Vlasenice počeo je početkom aprila 1992., kada je većina ljudi otišla za Kladanj, Tuzlu i Živinice.⁴¹⁷⁷ Predstavnici

---

(Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 73 (gdje je svjedok rekao da, koliko je njemu poznato, nijedan policajac nije učestvovao u ubistvu zatočenika). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858 za obrazloženje zašto se za Đurićevo svjedočenje zaključuje da je u tom pogledu nepouzđano. Optuženi je priznao da je iz Sušice odvedeno i ubijeno 140-150 ljudi, ali je tvrdio da je to bio impulsivni čin odmazde koja nije bila posljedica njegove posjete niti govora. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1438.

⁴¹⁷³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 97, 103–104, 106, 134, 137, 157 (pod pečatom); P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.) (pod pečatom). V. takođe P3253 (Rukom pisan spisak nesrba privedenih u logor Sušica, 18. juli 1992.) (pod pečatom). Svjedok KDZ033 je naveo da su policajci te noći iz logora Sušica odveli sljedeće osobe: Nedžmin Aganović, Amir Alihodžić, Jakub Alihodžić, Salko Arifhodžić, Naser Atalov, Šaban Durmanović, Osmo Efendić, Salko Efendić, Jasmin Ferhatbegović, Ragib Ferhatbegović, Jusuf Gruhonjić, Bernes Hadžić, Enes Hadžić, Namko Hadžić, Suljo Handžić, Armin Hasanbegović, Mensur Hasanbegović, Mevludin Hasanbegović, Šemsudin Hasanbegović, Mevludin Hodžić, Sead Mehanović, Seid Mehanović, Sejfo Mehanović, Mehmed Mlačo, Hasan Parić, Osman Saračević, Alija Smajlović, Hazim Smaljović, Mujo Smaljović, Edhem Šahbegović, Esad Šahinpašić, Mersudin Šahinpašić, Nedim Šahinpašić, Senahid Šahinpašić, Ahmet Taljić, Muhamed Telalović, Sejfo Telalović, Bego Topčić, Enver Topčić, Mensur Tutić, Ibrahim Zlatić i Suljo Hajdarević (ovo ime je svjedok dodao tokom direktnog ispitivanja). Svjedok KDZ033, T. 18016 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Od ovih osoba čija su imena navedena, njih 18 su identifikovane kao osobe čija tijela su ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 52–55, 95. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29.

⁴¹⁷⁴ **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2720. Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 74 (gdje je svjedok rekao da opštinske vlasti nisu učestvovale u prikrivanju tog incidenta i da je Krizni štab Vlasenica već prestao da postoji). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858 za obrazloženje zašto za Đurićevo svjedočenje zaključuje da je u tom pogledu nepouzđano.

⁴¹⁷⁵ Ibrosmanović, T. 17959 (29. avgust 2011.); D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 4, 23; Savo Čeliković, T. 33550 (13. februar 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 19, 41; Mane Đurić, T. 35023–35024 (7. mart 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 16–17; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 27; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 26, 45.

⁴¹⁷⁶ D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 17; Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5111–5112; Izet Redžić, T. 17739–17740 (23. avgust 2011.); svjedok KDZ033, T. 18031 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18142 (1. septembar 2011.). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibrosmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 16; D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 12.

⁴¹⁷⁷ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5105. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 14; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 19; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 17. Svjedoci odbrane su izjavili da su bosanski Muslimani odveli svoje porodice na područja gdje su bosanski Muslimani bili većina i da su se potom vojno sposobni muškarci vratili u sela oko Vlasenice. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od

bosanskih Srba i bosanskih Muslimana išli su u Tuzlu i apelovali na stanovništvo da se vrati, ali kada to nije uspjelo, muslimanski rukovodioci su i sami napustili Vlasenicu.⁴¹⁷⁸

1215. Redžić je imao kontakte s Izetbegovićem u vezi s tim da se bosanskim Muslimanima pruži šansa da napuste Vlasenicu.⁴¹⁷⁹ Nakon što je srpski TO 21. aprila 1992. ušao u Vlasenicu, jedan dio Muslimana je otišao za Kladanj i Tuzlu.⁴¹⁸⁰ Od srpskih vlasti se tražilo da pomognu i obezbijede prevoz za ljude koji su tražili da napuste opštinu. Mnogo stanovnika je tada prevezeno u pravcu Kladnja, dok su drugi otišli svojim vozilima ili autobusom.⁴¹⁸¹

1216. Dan nakon što je JNA otišla iz Vlasenice u maju 1992., lokalni bosanski Srbi su ispalili minobacačke granate na muslimanska sela Pijuci, Džamdžići i Bare.⁴¹⁸² Poslije tih napada, bosanski Muslimani iz tih sela krenuli su u pravcu Kladnja, Živinica i Cerske.⁴¹⁸³ Pripadnici paravojnih formacija su takođe koristili silu, čime je na bosanske Muslimane vršen pritisak da napuste opštinu.⁴¹⁸⁴ Prije nego što su odvezene iz Vlasenice u maju 1992., žene iz Zaklopače su morale potpisati izjavu da svoju kuću i imovinu daju bosanskim Srbima.⁴¹⁸⁵

1217. Dana 19. maja 1992., Krizni štab Vlasenica dao je uputu komandantu TO-a i načelniku SJB-a da sva lica koja žele napustiti Vlasenicu, a "nisu interesantna" za SJB mogu to učiniti uz pribavljenu dozvolu.⁴¹⁸⁶ Da bi dobilo propusnicu za odlazak, dotično lice je moralo potpisati izjavu

---

10. februara 2013.), par. 32. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 19. Vijeće smatra da to nije u suprotnosti s dokazima u vezi s preseljenjem stanovništva. Isto tako, Vijeće ne pridaje težinu ocjeni da su se bosanski Srbi i bosanski Muslimani samoinicijativno preselili u sela u kojima su imali većinu i da to pokazuje da je rat u Vlasenici bio defanzivan. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 29.

⁴¹⁷⁸ D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 33; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 19, 21, 36. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 29, 39.

⁴¹⁷⁹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5107–5111.

⁴¹⁸⁰ D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 40 (gdje je svjedok izjavio da je do tog datuma najmanje 50 posto bosanskih Muslimana već napustilo Vlasenicu).

⁴¹⁸¹ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5058, 5060, 5148; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 23, 27; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 40; P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 57 (gdje je svjedok izjavio da su stanovnici, bosanski Muslimani, otišli nakon što su čuli za napad na selo Zaklopača). Za dokaze o napadu na Zaklopaču, v. incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.

⁴¹⁸² P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 53, 56. Vijeće ne pridaje težinu Osmanovićevoj spekulaciji da su korištene granate vjerovatno "s bijelim fosfornim punjenjem".

⁴¹⁸³ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 56.

⁴¹⁸⁴ Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5043. Stanić je izjavio da su stanovnici, bosanski Muslimani, otišli zbog napete situacije, a ne zato što su bili protjerani. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 19. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 gore za obrazloženje zašto smatra da Stanićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

⁴¹⁸⁵ P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 6. Za dalje dokaze o događajima u Zaklopači, v. incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.

⁴¹⁸⁶ P3218 (Dopis Kriznog štaba Vlasenica komandantu TO-a i načelniku SJB-a, 19. maj 1992.).

da dobrovoljno napušta grad.⁴¹⁸⁷ U skladu s tim uputstvom, bosanski Muslimani su u redu čekali ispred zgrade opštine i prije nego što bi dobili propusnicu da napuste opštinu, morali su potpisati izjavu u kojoj je pisalo da odlaze svojevrijedno i da dobrovoljno ustupaju prava na svoju imovinu.⁴¹⁸⁸ Osmanovićevoj majci, koja je odbila da potpiše taj dokument, nisu dali dozvolu da napusti opštinu, te je silom iseljena iz svoje kuće i odvedena u Sušicu.⁴¹⁸⁹

1218. Od maja do oktobra 1992., nesrbi su se iseljavali iz Vlasenice i to iseljavanje se odnosilo pretežno na grad Vlasenicu i na centralne i centralno-sjeverne dijelove opštine u kojima su bosanski Muslimani bili većinsko stanovništvo.⁴¹⁹⁰

1219. Bosanski Muslimani iz sela koja su srpske snage zauzele u maju 1992. okupili su se, s nešto ličnih stvari, na autobuskoj stanici i na fudbalskom igralištu u Vlasenici i čekali priliku da napuste opštinu.⁴¹⁹¹ Iako su srpske vlasti to zvale "dobrovoljni odlazak", ti ljudi su napuštali opštinu iz straha za svoje živote.⁴¹⁹² U jednom trenutku srpske vlasti jesu dozvolile nekolicini bosanskih Muslimana da se vrate u svoja sela, ali su njihove kuće već bile spaljene i gotovo uništene.⁴¹⁹³

1220. U oktobru 1992., vrlo mali broj nesrba,⁴¹⁹⁴ i to onih koji su bili u braku s licima srpske nacionalnosti, ostao je u gradu Vlasenici, a krajem 1992. u Vlasenici je ostalo oko 150 bosanskih

⁴¹⁸⁷ P3218 (Dopis Kriznog štaba Vlasenica komandantu TO-a i načelniku SJB-a, 19. maj 1992.).

⁴¹⁸⁸ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 23 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 58. Đurić je priznao da su bosanski Muslimani otišli iz straha za svoju bezbjednost, ali da su to uradili dobrovoljno i da na njih nije vršen nikakav pritisak, kao i da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani morali potpisati dokument u kojem je pisalo da odlaze dobrovoljno. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 40–41. Vijeće zaključuje da Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858. Svjedoci odbrane su izjavili (i) da je formirana komisija koja je zapečatila napuštene muslimanske kuće i kasnije ih dodjeljivala kao privremeni smještaj srpskim izbjeglicama kako bi se spriječila krađa imovine; (ii) da su građani mogli tražiti da se njihove kuće razmijene i da su opštinski organi vlasti odobrvali takve zamjene nakon što bi provjerili da su ti ugovori regularno sačinjeni, a ne pod prinudom; i (iii) da je imovina, kada su se stekli uslovi, vraćena prvobitnim stanarima. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 23–25; Milenko Stanić, T. 33992–33993 (19. februar 2013.); D2985 (Spisak lica za razmjenu kuća i stanova); D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 24–25; Savo Čeliković, T. 33563–33564, 33569–33570 (13. februar 2013.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 28. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3791 i 3813 za obrazloženje zašto ne smatra da je svjedočenje tih svjedoka pouzdano u dijelu u kojem oni tvrde da su te mjere preduzete kako bi se spriječila krađa imovine, onemogućila prinuda i olakšalo vraćanje imovine.

⁴¹⁸⁹ P3212 (Izjava svjedoka Ibri Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 58. Ona je uspjela da ode za Tuzlu tek u februaru 1993.

⁴¹⁹⁰ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 52 (pod pečatom). [REDIGOVANO] svjedočio o učešću Save Bačića u operacijama "čišćenja" muslimanskih sela. Međutim, Vijeće zaključuje da su dokazi o njegovom učešću donekle dvosmisleni, te smatra da to svjedočenje nije dovoljno precizno da bi moglo da donese zaključak u tom pogledu. [REDIGOVANO].

⁴¹⁹¹ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 54 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18077, 18094–18095 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴¹⁹² P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 54 (pod pečatom).

⁴¹⁹³ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 54 (pod pečatom).

⁴¹⁹⁴ Za dokaze o masovnom odlasku muslimanskog stanovništva, v. par. 1214.

Muslimana⁴¹⁹⁵ koji nisu odvedeni u zatočeništvo.⁴¹⁹⁶ Vijeće je gore u tekstu razmotrilo zatočenje bosanskih Muslimana u Vlasenici.⁴¹⁹⁷

1221. Kako je detaljnije bilo riječi u odjeljku IV.C.1.a, iako su srpske snage uspješno zauzele i držale gradske centre u opštinama, uključujući Vlasenicu, džepovi na okolnim područjima, u kojima je muslimansko stanovništvo bilo većinsko, ostali su pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.⁴¹⁹⁸ Snage bosanskih Muslimana su u drugoj polovini 1992. i početkom 1993. preduzele ofanzivu kojom su uspostavile kontrolu nad teritorijom na području Vlasenice i pokušale da se povežu sa snagama bosanskih Muslimana u Cerskoj.⁴¹⁹⁹ Protivofanziva VRS-a u proljeće 1993. dovela je do premještanja goleme većine civila, bosanskih Muslimana, koji su ostali u Cerskoj, te su hiljade njih pobjegle prema Srebrenici.⁴²⁰⁰

1222. Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste opštinu, iako su u nekim slučajevima možda otišli iz straha nakon dolaska srpskih izbjeglica ili su čak tražili da napuste opštinu.⁴²⁰¹ Čak i ako su bosanski Muslimani tražili da napuste opštinu, Vijeće zaključuje da njihov odlazak i dalje nije bio dobrovoljan, uzimajući u obzir ukupne okolnosti pod kojima su napustili opštinu.

ix. Zvornik

(A) Optužbe

1223. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Zvorniku počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.⁴²⁰² U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Zvornik, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje

⁴¹⁹⁵ P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 56, 58 (pod pečatom). V. takođe P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 31 (gdje se navodi da je 1997. godine broj bosanskih Muslimana u Vlasenici pao na 0,2% ukupnog broja stanovnika); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 34 (gdje se upućuje na protjerivanje 15.000 nesrba iz Vlasenice i okolnih sela).

⁴¹⁹⁶ P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 181. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 56 (pod pečatom).

⁴¹⁹⁷ V. odjeljak IV.A.1.a.viii.E: Zatočenički objekti u Vlasenici.

⁴¹⁹⁸ V. par. 4946.

⁴¹⁹⁹ V. par. 4946.

⁴²⁰⁰ V. par. 4947–4949, 4954–4956, 4962.

⁴²⁰¹ D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 42–43; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 32–42, 45.

⁴²⁰² Optužnica, par. 48–49.

na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.⁴²⁰³

1224. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Zvorniku obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;⁴²⁰⁴ ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima; te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.⁴²⁰⁵ Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.⁴²⁰⁶

1225. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Zvorniku obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.⁴²⁰⁷ U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Zvorniku navedenim u prilogima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.⁴²⁰⁸ U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i

---

⁴²⁰³ Optužnica, par. 37–38.

⁴²⁰⁴ Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 16.1, 16.3 iz Priloga A Optužnici.

⁴²⁰⁵ Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.

⁴²⁰⁶ Optužnica, par. 40(a)(i), 40(a)(ii), 63(a), 63(b).

⁴²⁰⁷ Optužnica, par. 60(b), 60(c). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.

⁴²⁰⁸ Optužnica, par. 40(b).

neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.⁴²⁰⁹

1226. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Zvorniku obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;⁴²¹⁰ (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilogima Optužnici;⁴²¹¹ (iii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;⁴²¹² (iv) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;⁴²¹³ i (v) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.⁴²¹⁴

1227. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), kao zločine protiv čovječnosti.⁴²¹⁵ Tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage, kao i politički i državni organi bosanskih Srba, prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Zvorniku na kojima su oni zakonito boravili.⁴²¹⁶ Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.⁴²¹⁷

---

⁴²⁰⁹ Optužnica, par. 40(c), 60(d), 60(h). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.

⁴²¹⁰ Optužnica, par. 60(f).

⁴²¹¹ Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.

⁴²¹² Optužnica, par. 60(i).

⁴²¹³ Optužnica, par. 60(j). V. incident 22 iz Priloga D Optužnici.

⁴²¹⁴ Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode u Optužnici obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

⁴²¹⁵ Optužnica, par. 68–75.

⁴²¹⁶ Optužnica, par. 69, 72.

⁴²¹⁷ Optužnica, par. 71.

(B) Uvodni period

1228. Zvornik je opština u istočnoj BiH.⁴²¹⁸ Smještena je na rijeci Drini, koja predstavlja granicu između BiH i Srbije.⁴²¹⁹ Prije rata, bosanski Muslimani su činili približno 60% stanovništva opštine, dok je bosanskih Srba bilo približno 38%.⁴²²⁰

1229. Prije osnivanja nacionalnih stranaka sredinom 1990., međunacionalni odnosi u Zvorniku bili su dobri.⁴²²¹ SDS je u Zvorniku osnovan u septembru 1990. i za njegovog predsjednika izabran je Branko Grujić.⁴²²² Poslije višestranačkih izbora, u novembru 1990., SDA je osvojila apsolutnu većinu glasova u Zvorniku, ali su SDA i SDS formirale koalicionu opštinsku vladu.⁴²²³ Bosanski Muslimani i bosanski Srbi su podijelili službene funkcije u skladu s rezultatima izbora. Na primjer, Abdulah Pašić je postavljen za predsjednika opštine, Jovan Ivanović je postavljen za predsjedavajućeg Izvršnog odbora Skupštine opštine, Osman Mustafić je postavljen za načelnika SJB-a, dok je Dragan Spasojević postavljen za komandira SJB-a.⁴²²⁴

⁴²¹⁸ D484 (Mapa BiH); P3175 (Mapa Zvornika).

⁴²¹⁹ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 2; P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 2. (pod pečatom); D1627 (Video-snimak: pogled na Zvornik sa Kule); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 51 (pod pečatom); P3175 (Mapa Zvornika).

⁴²²⁰ P6199 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1971., 1981. i 1991. godine), str. 2; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.); svjedok KDZ555, T. 17221 (16. avgust 2011.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 5; Marinko Vasilić, T. 39923 (13. juni 2013.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 3; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 5; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 8; P6370 (Izvod iz popisa stanovništva iz 1991. godine u vezi sa Zvornikom). V. takođe P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 32. Isto tako, približno 64% stanovništva grada Zvornika činili su bosanski Muslimani, a ostatak su činili bosanski Srbi. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2869.

⁴²²¹ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; svjedok KDZ555, T. 17222 (16. avgust 2011.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 6; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 5; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 4; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 7; svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8691–8692.

⁴²²² D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 3, 6; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 4; P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ228, P324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14935; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 5–8 (pod pečatom). Vijeće ima u vidu da se Branko Grujić pominje i kao Brano Grujić.

⁴²²³ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 5; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 5, 7; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 3, 9; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 12 (pod pečatom); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 4.

⁴²²⁴ D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 9; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 7–8; svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29094; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 6; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 20 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 7; P34 (Struktura SDB-a Srbije i MUP-a Zvornik/Bijeljina) (pod pečatom).

1230. U ljeto 1991., optuženi je prisustvovao mitingu SDS-a u Zvorniku,⁴²²⁵ poslije čega su SDS i SDA izdale zajednički proglas u kojem su izrazile potrebu da se u opštini održi mir i pozvale na veću toleranciju među etničkim grupama koje su u njoj živjele.⁴²²⁶ Međutim, od tada su se napetosti u Zvorniku pojačale, koje je prouzrokovalo nekoliko faktora, uključujući (i) političke mitinge SDA na kojima se pozivalo na otcjepljenje BiH;⁴²²⁷ (ii) nesuglasice u vezi s preglasavanjem SDS-a od strane SDA i kadrovske promjene u preduzećima i organizacijama;⁴²²⁸ (iii) izbijanje rata u Sloveniji i Hrvatskoj i bojkot od strane bosanskih Muslimana mobilizacije koju je vršila JNA,⁴²²⁹ (iv) djela nasilja nad bosanskim Srbima i selima bosanskih Srba;⁴²³⁰ i (v) sporadičnu pucnjavu u centru grada Zvornika i njegovoj okolini.⁴²³¹ To je dovelo do incidenata nasilja i dubljih podjela i animoziteta između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.⁴²³² Neke žene i djeca, bosanski Srbi, prelazili su preko Drine u Srbiju da bi tamo prenočili.⁴²³³

(1) Podjela opštinskih struktura

1231. U decembru 1991., na sastanku SDS-a održanom u Sarajevu, kojem su prisustvovali zvaničnici SDS-a među kojima je bio i optuženi, predstavnici opštinskih vlasti, uključujući one iz

⁴²²⁵ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 17–18; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 18; svjedok KDZ320, T. 28092 (25. april 2012.).

⁴²²⁶ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 15; D3725 (Zajednički proglas SDS-a i SDA Zvornik, bez datuma).

⁴²²⁷ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 7; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 6, 22; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 4–6, 11. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 6, 8–9, 16–17; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 6 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 8–10.

⁴²²⁸ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 11. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 6, 8–9; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 8–9; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 10–11; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 21–22 (pod pečatom).

⁴²²⁹ D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 10; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 10, 13; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 13 (pod pečatom); svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8692. V. takođe D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 20; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 11–12; P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 2.

⁴²³⁰ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 27 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 12, 19. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 15; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 13–14, 45, gdje se, na primjer, upućuje na D48 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Zvorniku); Branko Grujić, T. 40378 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15; D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića od 12. februara 2013.), par. 7–9, 12–17, 25–26.

⁴²³¹ Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29085–29087.

⁴²³² P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 10; P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29085–29086. V. takođe Petko Panić, T. 19160 (20. septembar 2011.).

⁴²³³ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 4 (pod pečatom); P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika); svjedok KDZ610, T. 27180, 27184 (29. mart 2012.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 17; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6755–6756, 6913 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16083–16084 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

Zvornika, dobili su Uputstvo s varijantom A i B.⁴²³⁴ O tom Uputstvu optuženi je takođe govorio na sastanku Kluba poslanika SDS-a, kojem su takođe prisustvovali predstavnici iz Zvornika.⁴²³⁵ S obzirom na to da su većinu stanovništva Zvornika činili Muslimani, trebalo je da se primijeni uputstvo koje se odnosilo na varijantu B.⁴²³⁶

1232. Dana 22. decembra 1991., u Zvorniku je formiran krizni štab i za njegovog predsjednika imenovan je Branko Grujić.⁴²³⁷ Zvornički Krizni štab činili su vodeći zvaničnici SDS-a iz te opštine, kao i članovi Opštinskog štaba Komande JNA.⁴²³⁸

1233. Krizni štab Zvornik je proveo u djelo Uputstvo s varijantom A i B.⁴²³⁹ Dana 26. decembra 1991., zvornički SDS je izdao saopštenje da će sljedećeg dana biti usvojena odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik i da će se formirati pregovarački tim koji će odlučivati o

⁴²³⁴ Svjedok KDZ555, T. 17223, 17227 (16. avgust 2011.); P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.); Branko Grujić, T. 40448–40449 (26. juni 2013.); Jovan Ivanović, T. 39844–39845 (12. juni 2013.); P6402 (Izvod iz izjave koju je Tužilaštvu dao Jovan Ivanović, 27. mart 2002.), str. 2; P6403 (Izvod iz transkripta svjedočenja Jovana Ivanovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 29. septembar 2006.), str. 3. V. takođe svjedok KW317, T. 39329 (5. juni 2013.); P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.), *e-court* str. 2 (pod pečatom).

⁴²³⁵ P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39337 (5. juni 2013.).

⁴²³⁶ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 10–11.

⁴²³⁷ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 25 (pod pečatom); P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma) (pod pečatom), str. 35. Bosanski Muslimani su takođe osnovali krizni štab u Zvorniku. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 20; svjedok KW317, T. 39411 (6. juni 2013.). Svjedoci odbrane su osporili datum osnivanja zvorničkog Kriznog štaba i izjavili da je on osnovan u svrhu pronalaženja mirnog rješenja i normalizacije odnosa kroz političke razgovore, kao i pripreme za opasnost da izabrani organi vlasti eventualno budu blokirani u vršenju svojih funkcija. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 18, 20, 28; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 26, 33 (pod pečatom); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 13; Čedomir Zelenović, T. 40317–40321 (24. juni 2013.). Nakon što je analiziralo te dokaze, Vijeće ne smatra da su oni u tom pogledu pouzdani. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja Grujića, Ivanovića i Zelenovića karakterišu pokazatelji pristrasnosti, evazivnosti, neiskrenosti i velikih protivrječnosti.

⁴²³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2210; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 25; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.).

⁴²³⁹ Svjedok KDZ555, T. 17227 (16. avgust 2011.); svjedok KW317, T. 39333–39334 (5. juni 2013.). Međutim, svjedoci su takođe izjavili da s višeg nivoa nije vršen nadzor provođenja tog Uputstva, te da je ono u Zvorniku provedeno samo selektivno nakon što su identifikovani oni njegovi elementi koji su odgovarali toj opštini i isključeni oni aspekti koje u njoj nije bilo moguće ostvariti. Svjedok KDZ555, T. 17234–17235 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17280 (16. avgust 2011.), T. 17339 (17. avgust 2011.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 18; Branko Grujić, T. 40367 (25. juni 2013.); svjedok KW317, T. 39333–39334 (5. juni 2013.). Vijeće ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka pouzdana u pogledu načina na koji je Uputstvo s varijantom A i B provedeno u Zvorniku. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu krajnja evazivnost, pokušaji da se distanciraju od ranijih izjava, te pokazatelji pristrasnosti. Na primjer, Grujić je tokom unakrsnog ispitivanja suočen s činjenicom da njegovom iskazu protivrječe njegovo ranije svjedočenje i razgovor koji je s njim obavljen, kada je naveo da je Uputstvo s varijantom A i B bilo obavezno i da je zvornički Krizni štab izvještavao republički nivo, kao i da je s republičkog nivoa dobijao dodatna uputstva i provodio ih u djelo. Grujić je na kraju priznao da je Jovo Mijatović bio zadužen da sve zaključke i odluke zvorničkog Kriznog štaba prenosi odgovarajućim nivoima i da je, isto tako, prenosio sva uputstva sa republičkog nivoa. Branko Grujić, T. 40371–40373 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 2–3.

podjelama.⁴²⁴⁰ U odluci o osnivanju Srpske opštine Zvornik direktno se poziva na Uputstvo s varijantom A i B i ona obuhvata izdvajanje određenih dijelova opštine.⁴²⁴¹ Dana 27. decembra 1991., osnovana je Skupština Srpske opštine Zvornik zajedno sa svim pripadajućim organima i ona je definisala teritoriju koja će pripadati Srpskoj opštini Zvornik.⁴²⁴² Za predsjednika Srpske opštine Zvornik izabran je Jovo Mijatović,⁴²⁴³ koji je imenovan i za koordinatara za pregovore sa SDA.⁴²⁴⁴

1234. Od početka januara 1992., radnici SJB-a bili su u redovnom kontaktu s Glavnim odborom SDS-a i dobili su instrukcije da obezbijede podršku i izvrše pripreme za formiranje srpskog SJB-a.⁴²⁴⁵

1235. SDS je zauzeo stav da bi se opština i grad trebali geografski podijeliti između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, ali nije mogao da postigne sporazum sa SDA.⁴²⁴⁶ Dana 15. marta 1992., Skupština Srpske opštine Zvornik proglasila je Srpsku opštinu Zvornik, koja se sastojala od dijelova grada, sela i mjesnih zajednica u kojima su bosanski Srbi bili u većini.⁴²⁴⁷ Istog dana,

⁴²⁴⁰ D3726 (Dopis SDS-a Zvornik, 26. decembar 1991.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 19. V. takođe P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 10–11.

⁴²⁴¹ P2591 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik, 27. decembar 1991.), str. 1–2. Svjedoci su izjavili da Srpska opština Zvornik i njena Skupština nisu osnovani u svrhu stvaranja srpske države ili zauzimanja teritorije bosanskih Muslimana, već kako bi se olakšalo pregovaranje, omogućilo da opština funkcioniše u kriznoj situaciji, te osigurala zaštita bosanskih Srba. Oni su takođe izjavili da je tačno da su, dok su vršene pripreme, ljudi bili imenovani na funkcije i da su stvorene srpske institucije, ali da one nisu bile aktivirane sve do 1992. godine, kada je izbio sukob. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 19, 21; svjedok KDZ555, T. 17344 (17. avgust 2011.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 23–24, 26 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39409–39410 (6. juni 2013.); Jovan Ivanović, T. 39844–39845 (12. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15; P6402 (Izvod iz izjave koju je Tužilaštvu dao Jovan Ivanović, 27. mart 2002.), str. 2; P6403 (Izvod iz transkripta svjedočenja Jovana Ivanovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 29. septembar 2006.), str. 3. Vijeće upućuje na svoju ocjenu iz fusnota 4237 i 4239 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na svjedočenja tih svjedoka u pogledu pitanja šta je bila svrha stvaranja Srpske opštine Zvornik i pitanja kada su srpske institucije bile aktivirane. Isto tako, svjedočenje svjedoka KW317 s tim u vezi takođe karakterišu pokušaji da se distancira od ranijih izjava, kao i protivrječnosti koje dovode u pitanje njegovo svjedočenje u tom pogledu.

⁴²⁴² D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 19.

⁴²⁴³ Branko Grujić, T. 40367, 40370, 40372 (25. juni 2013.); P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.), str. 1–2; svjedok KDZ555, T. 17228–17230 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴²⁴⁴ D3655 (Rješenje Skupštine opštine Zvornik, 27. decembar 1991.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 24 (pod pečatom).

⁴²⁴⁵ P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 20; P3183 (Izvod iz izvještaja o radu SJB-a Zvornik za 1992. godinu), str. 2; P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. V. takođe P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 10–11.

⁴²⁴⁶ Svjedok KDZ320, T. 28093 (25. april 2012.). V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 19. Vijeće napominje da se Vasilić, tokom unakrsnog ispitivanja u vezi s procentom zvorničke teritorije koji je identifikovan kao srpski, distancirao od ranijeg razgovora koji je s njim obavljen, u kojem je procijenio da se radilo o 80% teritorije. Marinko Vasilić, T. 39920–39924 (13. juni 2013.); P6405 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Marinkom Vasilićem, 21. oktobar 2002.), str. 2. Vijeće napominje da se Vasilić izuzetno trudio da izbjegne odgovoriti na ova pitanja i da je tvrdio da nije bio upoznat s odlukom o osnivanju Srpske opštine Zvornik u kojoj su nabrojana područja koja će ona obuhvatati, iako je ranije izjavio da je čuo za tu odluku. S obzirom na te protivrječnosti i evazivnost, Vijeće ne smatra da je Vasilićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

⁴²⁴⁷ D1693 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.), str. 1. V. takođe Marinko Vasilić, T. 39920–39922 (13. juni 2013.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 28 (pod pečatom).

Skupština Srpske opštine Zvornik donijela je odluku o pridruživanju SAO Majevici-Semberiji.⁴²⁴⁸ Te odluke donesene su u skladu s drugim stepenom Uputstva s varijantom A i B, koji je optuženi aktivirao na jednom sastanku kojem je prisustvovao jedan predstavnik iz Zvornika.⁴²⁴⁹

1236. Skupština Srpske opštine Zvornik je takođe 15. marta 1992. usvojila odluku kojom je zabranila kupoprodaju nekretnina u opštini, osim između "pripadnika Srpskog naroda".⁴²⁵⁰ Krajem marta 1992., policija bosanskih Srba je lokalnim omladincima dala zadatak da podignu barikade na određenim mjestima, vrše obezbjeđenje važnih objekata u Karakaju, te da zaposjednu mostove.⁴²⁵¹

1237. Krajem marta 1992., Skupština bosanskih Srba je usvojila odluku da se do 1. aprila 1992. godine izvrši odvajanje policije bosanskih Srba.⁴²⁵² Dana 4. aprila 1992., snage bosanskih Muslimana napale su kolonu vojnika JNA u Sapni, u opštini Zvornik.⁴²⁵³ Poslije tog incidenta, vlasti bosanskih Srba su donijele odluku da se u Karakaju podignu barikade i da se izvrši mobilizacija pripadnika aktivnog i rezervnog sastava SJB-a, bosanskih Srba.⁴²⁵⁴ Dana 5. aprila 1992., Mandić je u Zvornik poslao depešu u kojoj je naveo da se vrši razdvajanje MUP-a na srpsku i muslimansku komponentu i naredio da se institucije bosanskih Srba premjeste u Karakaj.⁴²⁵⁵ Karakaj je industrijsko naselje koje se nalazi sjeveroistočno od Zvornika.⁴²⁵⁶ Shodno tom uputstvu, stanice milicije u opštini podijeljene su na srpske i muslimanske dijelove.⁴²⁵⁷

⁴²⁴⁸ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 29 (pod pečatom); D3656 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.).

⁴²⁴⁹ Svjedok KW317, T. 39334–39337 (5. juni 2013.).

⁴²⁵⁰ P3151 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.), str. 1–2. Svjedok KDZ555 je izjavio da je to bila lokalna mjera koja nije bila povezana s uputstvom s varijantom B. Svjedok KDZ555, T. 17237–17239 (16. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17344 (17. avgust 2011.). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ555 u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje svjedoka KDZ555 karakterišu pokazatelji krajnje evazivnosti, pristrasnosti i protivrječnosti.

⁴²⁵¹ P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 21.

⁴²⁵² Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2869–2870; P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2729. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17263–17264 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17346–17347 (17. avgust 2011.).

⁴²⁵³ P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 21–22; svjedok KDZ555, T. 17266 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 19–20; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 35 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 21; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 24; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15.

⁴²⁵⁴ P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22.

⁴²⁵⁵ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 11. Grujić je izjavio da nije znao za Mandićevu depešu o podjeli policije, ali mu je predočeno njegovo ranije svjedočenje, gdje je rekao da je zbog te depeše policija bila podijeljena i premještena. Branko Grujić, T. 40381–40383 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 6. Vijeće konstatuje da je Grujićevo svjedočenje u vezi s tom depešom opovrgnuto i da on po tom pitanju nije bio vjerodostojan. Međutim, Vijeće konstatuje da je tokom perioda koji je prethodio razdvajanju policijskih snaga bilo sve više razmimoilaženja i nesuglasica između pripadnika policije iz redova bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, između ostalog i u vezi s pitanjima koja su se odnosila na obuku u Hrvatskoj i mobilizaciju rezervnog sastava policije. Petko Panić, T. 19151–19155 (20. septembar 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript

1238. Na sastanku SDS-a održanom 5. aprila 1992., Mile Mijić je postavljen za načelnika, a Spasojević za komandira SJB-a.⁴²⁵⁸ Do 6. aprila 1992., shodno Spasojevićevim naređenjima za izmještanje svih pripadnika policije bosanskih Srba i njihovih vozila i opreme,⁴²⁵⁹ zbornički MUP bosanskih Srba, njihov TO i Krizni štab su se premjestili u zgradu preduzeća "Alhos" u Karakaju.⁴²⁶⁰ Zbornički Krizni štab se počev od 4. ili 5. aprila 1992. svakodnevno sastajao i raspravljao o tome kako da stavi Zvornik pod svoju kontrolu, ponovo uspostavi organe i nadležna tijela i organizuje oružane formacije.⁴²⁶¹

1239. Dana 10. aprila 1992., po prijedlogu Marka Pavlovića,⁴²⁶² zbornički Krizni štab je formirao Privremenu vladu Srpske opštine Zvornik, poslije čega je zbornički Krizni štab prestao da djeluje, a

---

iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2971–2974; P3390 (Izvjestaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 20–21; P2761 (Izvjestaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 12; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 12; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 13, 18; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 19; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 152–153 (pod pečatom); P4848 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 81 (pod pečatom).

⁴²⁵⁶ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2871; D1613 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ555); svjedok KDZ555, T. 17418 (18. avgust 2011.).

⁴²⁵⁷ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2–13, 2–14; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20675; v. činjenice o kojima je presuđeno 2729, 2738. Svjedok KDZ555 je izjavio da je prije sukoba postojao sporazum unutar MUP-a o podjeli sredstava i objekata u svrhu transformacije MUP-a. Svjedok KDZ555, T. 17347 (17. avgust 2011.). Međutim, s obzirom na ocjenu vjerodostojnosti svjedočenja svjedoka KDZ555 u fusnoti 4239, Vijeće ne smatra da se u ovom pogledu može osloniti na taj iskaz.

⁴²⁵⁸ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2872–2875, 2930, 2978, 2998–2999. Mijića je na tom položaju zamijenio Miloš Pantelić, a Spasojevića Marinko Vasilić. Sredinom juna 1992., Pantelića je zamijenio Vasilić, a Momčilo Marić je postao novi komandir. Krajem jula 1992., Vasilića je pak zamijenio Milorad Lokanjčević.

⁴²⁵⁹ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2870, 2977; P2764 (Izvjestaj CSB-a Bijeljina), str. 2; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2–14; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20675; P3390 (Izvjestaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima, između ostalog, izjavili da se policija bosanskih Srba premjestila u "Alhos" tek nakon što su je razoružali pripadnici policije bosanskih Muslimana i da je policija bosanskih Srba izvukla samo svoje lično naoružanje, sredstva veze i dva-tri automobila, dok su bosanski Muslimani zadržali skladište oružja. D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 40; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 22; svjedok KDZ555, T. 17349–17350 (17. avgust 2011.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu u fusnotama 4237 i 4239 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na svjedočenja ovih svjedoka u tom pogledu. Vasilićevo svjedočenje takođe karakterišu protivrječnosti i nedosljednosti koje podrivaju njegovu pouzdanost u tom pogledu.

⁴²⁶⁰ P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 3 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2729; P2761 (Izvjestaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17235, 17264 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 16; svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21020–21021 (pod pečatom).

⁴²⁶¹ Svjedok KDZ555, T. 17234 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴²⁶² Svjedok KW317, T. 39343–39344 (5. juni 2013.). Pravo ime Marka Pavlovića bilo je Branko Popović; on je bio službenik bezbjednosti iz saveznih organa SFRJ i u Zvornik je došao iz Srbije. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2887–2888; svjedok KW317, T. 39342 (5. juni 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 128. V. takođe svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23620, 23626, 23634 (pod pečatom); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 51; Branko Grujić, T. 40361 (25. juni 2013.).

drugi organi upravljanja su raspušteni.⁴²⁶³ Grujić je izabran za vršioca dužnosti predsjednika Privremene vlade, koja se sastojala od članova SDS-a.⁴²⁶⁴

(2) Militarizacija Zvornika

1240. Od početka 1992. godine, naoružavali su se i bosanski Srbi i bosanski Muslimani, ali bosanski Srbi su bili bolje naoružani jer su dobijali podršku od JNA.⁴²⁶⁵ Pored toga, policija bosanskih Srba omogućila je transport oružja, municije i drugog materijala.⁴²⁶⁶ Krajem februara 1992., na jednom sastanku kojem je predsjedavao Grujić i kojem su prisustvovali oficiri JNA i vojni komandant za Zvornik, Zoran Jovanović, razgovaralo se o formiranju jedne vojne jedinice za područje Zvornika.⁴²⁶⁷ Grujić je takođe govorio o mogućnosti da bosanski Srbi napadnu grad.⁴²⁶⁸ Poslije tog sastanka, Jovanović je izvršio podjelu naoružanja tako što ga je dostavio u kuće bosanskih Srba koji su bili rukovodioci preduzeća, fabrika i opštinskih organa.⁴²⁶⁹ Početkom

⁴²⁶³ P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 10. april 1992.), str. 2–3; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 13–14; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 24; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 47; svjedok KW317, T. 39402 (6. juni 2013.). V. takođe svjedok KDZ555, T. 17219, 17233, 17235–17236 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Za više detalja o radnjama koje je preduzela Privremena vlada, v. P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 10. april 1992.), str. 2–3; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 24; D1714 (Zaključak Privremene vlade Zvornik, 25. juni 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19208–19209 (20. septembar 2011.); D1709 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 18. maj 1992.), str. 3–4; P314 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 20. maj 1992.); Milorad Davidović, T. 15650 (29. juni 2011.); P3393 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 14. april 1992.), str. 1. Optuženi je prihvatio da Krizni štab bosanskih Srba jeste bio formiran, ali tvrdi da je on djelovao samo od 6. do 10. aprila 1992., dok nije formirana Privremena vlada. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1444.

⁴²⁶⁴ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 36; svjedok KW317, T. 39343 (5. juni 2013.); svjedok KDZ555, T. 17282–17283 (16. avgust 2011.).

⁴²⁶⁵ Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29088–29089, 29101; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27179 (29. mart 2012.). V. takođe Marinko Vasilić, T. 39918–39919 (13. juni 2013.); svjedok KDZ555, T. 17238, 17246–17247 (16. avgust 2011.). Vijeće konstatuje da je nivo vojne organizovanosti bosanskih Muslimana u Zvorniku bio nizak. Svjedok KDZ610, T. 27179 (29. mart 2012.). V. takođe P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 24 (gdje je svjedok izjavio da bosanski Muslimani u Zvorniku nisu imali nikakvu odbranu). Međutim, Vijeće konstatuje da jeste bilo naoružanih formacija bosanskih Muslimana i da je SDA učestvovala u naoružavanju muslimanskog stanovništva. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2974–2976; Petko Panić, T. 19156–19157 (20. septembar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17246 (16. avgust 2011.), T. 17331–17332, 17334–17335, 17363 (17. avgust 2011.), T. 17402 (18. avgust 2011.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 13–15, 20; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 11–12, 26; Branko Grujić, T. 40352–40354 (25. juni 2013.); D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića od 12. februara 2013.), par. 10; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 13; svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29089–29090. V. takođe D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*); D3729 (Fotografija table); D38 (Izveštaj ABiH o jedinicama u Zvorniku, 5. novembar 1992.), str. 3, 5–6; D1607 (Spisak paravojnih grupa koje djeluju na strani BiH), str. 11; svjedok KDZ320, T. 28093 (25. april 2012.); svjedok KDZ340, T. 17500–17501 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴²⁶⁶ P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 20; P3183 (Izvod iz izvještaja o radu SJB-a Zvornik za 1992. godinu), str. 2.

⁴²⁶⁷ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 3–4 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29107–29108.

⁴²⁶⁸ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 4 (pod pečatom).

⁴²⁶⁹ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 4 (pod pečatom).

proljeća 1992., zvaničnici bosanskih Srba iz Zvornika dobili su oružje iz Hrvatske i Srbije, i ono je podijeljeno po selima oko Zvornika.⁴²⁷⁰

1241. Dana 4. aprila 1992., Komanda 17. korpusa JNA izvijestila je da u opštinama, među kojima je bio i Zvornik, postoji stvarna opasnost od pogoršanja bezbjednosne situacije i da prijeti međunacionalni sukob.⁴²⁷¹

1242. Poslije napada na kolonu JNA 4. aprila 1992.,⁴²⁷² arkanovci su pozvani da hitno dođu u opštinu.⁴²⁷³ U noći s 5. na 6. april 1992., arkanovci, pripadnici drugih paravojnih formacija, vojnici iz Srbije i lokalni pripadnici policije bosanskih Srba podigli su barikade i kontrolne punktove.⁴²⁷⁴ Na tim kontrolnim punktovima bili su Srbi u maskirnim uniformama⁴²⁷⁵ i na tim kontrolnim punktovima su neki bosanski Muslimani bili zaustavljani, pretresani i premlaćivani.⁴²⁷⁶ I bosanski Muslimani su podigli barikade na mostu koji je spajao Zvornik sa Srbijom.⁴²⁷⁷ Bosanski Srbi su

⁴²⁷⁰ Svjedok KDZ555, T. 17248–17250, 17254–17255, 17257, 17259, 17261–17262 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je Pavlović pružao logističku podršku u dopremanju oružja iz Srbije u BiH); svjedok KDZ555, T. 17375–17377 (17. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17397 (18. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17248–17250, 17254–17255, 17257 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21007, 21025–21026 (pod pečatom). V. takođe Jovan Ivanović, T. 39854–39855 (12. juni 2013.). Vijeće ima u vidu evazivnost i nedosljednosti u Grujićevom svjedočenju u vezi s pitanjem u kojoj su mjeri SDS i on bili umiješani u naoružavanje bosanskih Srba i ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdan. P6414 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Brankom Grujićem, 15. juli 2002.), str. 1–3; Branko Grujić, T. 40356–40360 (25. juni 2013.).

⁴²⁷¹ P5474 (Izveštaj 17. korpusa JNA, 4. april 1992.), str. 2.

⁴²⁷² V. par. 1237.

⁴²⁷³ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2878–2879; svjedok KDZ555, T. 17266, 17269 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23675–23676 (pod pečatom); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13. Dana 5. aprila 1992. ili približno tog datuma, Arkan je postavio svog zamjenika Marka Pejića (zvanog Peja) za osobu zaduženu za opštinu. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ555, T. 17266–17267, 17269 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Peja je otišao u fabriku "Alhos" 6. aprila 1992. i sastao se s rukovodstvom bosanskih Srba. D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 25; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 19. V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 38–39 (pod pečatom); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 24; Čedomir Zelenović, T. 40315 (24. juni 2013.).

⁴²⁷⁴ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29112; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2729; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2870–2871. V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 42.

⁴²⁷⁵ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3; P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 11.

⁴²⁷⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3.

⁴²⁷⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2730. Vijeće konstatuje da su i bosanski Muslimani podizali barikade. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 23, 56–57; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 20–24; Čedomir Zelenović, T. 40340–40341 (25. juni 2013.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 19, 21; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15–16, 18.

takođe formirali seoske straže na područjima na kojima su živjeli i oko svojih sela su podigli barikade.⁴²⁷⁸

1243. Dana 5. aprila 1992., zbornički Krizni štab je naredio mobilizaciju svih jedinica TO-a u Srpskoj opštini Zvornik.⁴²⁷⁹ Dana 10. aprila 1992., Privremena vlada je donijela odluku o formiranju Komande TO-a u Zvorniku, na čelo koje je postavljen Pavlović.⁴²⁸⁰ Pavlović je blisko saradivao s Grujićem, bio tijesno povezan s Arkanom,⁴²⁸¹ i provodio politiku zborničkog Kriznog štaba.⁴²⁸²

1244. Grujić i Spasojević su bili među zvaničnicima bosanskih Srba koji su pozvali i platili paravojne formacije da dođu u Zvornik.⁴²⁸³ Paravojne jedinice iz Srbije stigle su u Zvornik u

⁴²⁷⁸ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 21. V. takođe Jovan Ivanović, T. 39854–39855 (12. juni 2013.); P6404 (Izvod iz izjave koju je Tužilaštvu dao Jovan Ivanović, 23. oktobar 2002.), str. 2; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15.

⁴²⁷⁹ P5505 (Naređenje Kriznog štaba opštine Zvornik, 5. april 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2728. V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 41 (pod pečatom). Grujić je izjavio da je tu odluku donio sam, ne čekajući na odluku Kriznog štaba. Branko Grujić, T. 40379 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 4–5. S obzirom na velike protivrječnosti i pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

⁴²⁸⁰ P3155 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 10. april 1992.), str. 1; svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21004 (pod pečatom); svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14934, 14940 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2887–2888; P2860 (Platni spisak TO-a Zvornik, maj 1992.), str. 3; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250; Petko Panić, T. 19136 (19. septembar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17244, 17259 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17284 (16. avgust 2011.); P2955 (Izvjestaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 2; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma) (pod pečatom), str. 11–12, 16; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 17 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39341–39342 (5. juni 2013.); P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirrom Andanom), str. 2. V. takođe P34 (Struktura SDB-a Srbije i MUP-a Zvornik/Bijeljina) (pod pečatom); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 51; Branko Grujić, T. 40361 (25. juni 2013.).

⁴²⁸¹ Svjedok KW317, T. 39341–39343, 39350–39351 (5. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 51; Branko Grujić, T. 40361 (25. juni 2013.).

⁴²⁸² Milorad Davidović, T. 15536 (28. juni 2011.).

⁴²⁸³ Svjedok KDZ320, T. 28106–28107 (25. april 2012.); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21016 (pod pečatom); P31 (Spisak imena osoba pomenutih tokom svjedočenja svjedoka KDZ446) (pod pečatom); svjedok KDZ555, T. 17266, 17269 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P6414 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Brankom Grujićem, 15. juli 2002.), str. 5; Petko Panić, T. 19130, 19147 (19. septembar 2011.); Vojislav Šešelj, T. 39576 (10. juni 2013.); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 7 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2728. V. takođe Jovan Ivanović, T. 39865 (12. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da lokalni čelnici nisu zvanično pozvali paravojne formacije, ali da su vjerovatno znali za tu operaciju ili su bili nezvanično umiješani u nju, te da je malo vjerovatno da su te paravojne formacije došle bez poziva). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima izjavili da (i) nikad nisu čuli da je Krizni štab uputio neki takav poziv; (ii) Grujić nije pozvao paravojne formacije u Zvornik; i (iii) nisu znali ko je pozvao te jedinice. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 55; Branko Grujić, T. 40363–406364, 40383–40384 (25. juni 2013.); P6414 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Brankom Grujićem, 15. juli 2002.), str. 4–5; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 35; Čedomir Zelenović, T. 40321–40325 (24. juni 2013.), T. 40338 (25. juni 2013.). Vijeće ne smatra da su svjedočenja Grujića i Zelenovića u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je Grujiću bilo u interesu da svoju ulogu i umiješanost u vezi s paravojnim formacijama prikaže manjim i da njegovo svjedočenje u tom pogledu

periodu od 5. do 8. aprila 1992. Među njima su bili Beli orlovi koje je vodio Aždaja,⁴²⁸⁴ jedinica koju su vodili Vojin Vučković zvani Žučo i njegov brat Dušan Vučković (zvani Repić);⁴²⁸⁵ Crvene beretke koje je vodio Kapetan Dragan,⁴²⁸⁶ grupe koje su vodili Niški i Pivarski,⁴²⁸⁷ kao i grupa "Simini četnici".⁴²⁸⁸ Među drugim grupama koje su došle u Zvornik ili djelovale u Zvorniku bili su Mauzerova jedinica,⁴²⁸⁹ šešeljevci,⁴²⁹⁰ Boškovićeva jedinica,⁴²⁹¹ Birčanska brigada pod komandom Svetozara Andrića,⁴²⁹² jedinica Mileta Petrovića,⁴²⁹³ Gogićeva jedinica⁴²⁹⁴ i jedinica Crnog.⁴²⁹⁵

-
- karakterišu nedosljednosti i protivrječnosti. Zelenović je jednostavno izjavio da nije čuo za takav poziv i bio je evazivan u unakrsnom ispitivanju u vezi s podrškom lokalnih vlasti paravojnim formacijama.
- ⁴²⁸⁴ Milorad Davidović, T. 15494 (28. juni 2011.); P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 17; P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.). Beli Orlovi su u oktobru 1992. premješteni iz Zvorničke u Birčansku brigadu. P5404 (Naređenje Dragana Petkovića, 13. oktobar 1992.); svjedok KDZ340, T. 17490 (19. avgust 2011.).
- ⁴²⁸⁵ Kao što se navodi u par. 1280, ta jedinica je prvo bila poznata kao specijalna jedinica TO-a, zatim kao jedinica Igora Markovića, a kasnije kao Žute ose. Ta jedinica organizovana je u Zvorniku u aprilu 1992. i njome je rukovodio Žučo, koji je bio iz Beograda, i njegov brat Repić, kao i jedan novinar koji se zvao Milan Timotić. Lokalni bosanski Srbi, uključujući i one koji su se bavili kriminalom, priključili su se toj jedinici. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006–21007 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2888, 3007; P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.); P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 3; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 18, 28–33, 36, 41, 69, 72 (pod pečatom); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17525 (19. avgust 2011.); svjedok KDZ340, T. 17535, 17560–17561 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126, 141; P2904 (Informacija MUP-a SrBiH, 4. avgust 1992.), str. 1; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 3. Žučo je često posjećivao Stevu Radića koji je bio član zvorničkog Kriznog štaba. Branko Grujić, T. 40391 (25. juni 2013.); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 5 (pod pečatom).
- ⁴²⁸⁶ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923 (koji je izjavio da je ta jedinica došla u Zvornik negdje poslije 25. maja 1992.).
- ⁴²⁸⁷ D1632 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 1; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2876, 2925; D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 1; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17–18 (pod pečatom); P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.) (pod pečatom). Te dvije grupe bile su samostalne i kasnije su se priključile TO-u. Grupa Pivarskog je kasnije stavljena pod komandu Žutih osa. Milorad Davidović, T. 15493 (28. juni 2011.); P2864 (Platni spisak jedinice Pivarskog, juni 1992.); svjedok KDZ340, T. 17523 (19. avgust 2011.).
- ⁴²⁸⁸ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2888.
- ⁴²⁸⁹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), str. 43–44.
- ⁴²⁹⁰ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2879; P2238 (Presretnuti razgovor Radomira Pejičića i nepoznate osobe, juni 1992.), str. 2; P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 01:27-01:37.
- ⁴²⁹¹ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 13–14; P158 (Platni spisak rezervnih vojnika); P159 (Platni spisak dobrovoljaca). Bošković je bio član SRS-a iz Zvornika, a ostali pripadnici njegove jedinice bili su iz Malog Zvornika i podržavali su Šešelja.
- ⁴²⁹² P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 25 (pod pečatom).
- ⁴²⁹³ P2855 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 5. Ta jedinica bila je smještena u selu Rastošnica.
- ⁴²⁹⁴ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 20; Marinko Vasilčić, T. 39945–39947 (13. juni 2013.). Pripadnici te jedinice došli su iz Srbije, nosili su policijske uniforme i plaćala ih je opština, bili su članovi SRS-a, a među njima je bilo ljudi koji su pušteni iz zatvora. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2906, 2984–2986; Petko Panić, T. 19130–19131 (19. septembar 2011.); P3382 (Spisak pripadnika TO-a Loznica u aprilu 1992.), str. 1–2. Ta jedinica je dobila zadatak da pokuša staviti pod kontrolu druge paravojne grupe. Svjedok KDZ555, T. 17289–17290 (16. avgust 2011.), T. 17291 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

1245. Dogovoreno je da se 7. aprila 1992. u Malom Zvorniku održi sastanak predstavnika SDS-a, SDA i JNA na kojem bi se razgovaralo tome kako "izbjeci napad na grad" i podijeliti opštinu na srpski i muslimanski dio.⁴²⁹⁶ Kada je Arkan čuo da se ti pregovori održavaju bez njegovog znanja ili odobrenja, došao je na taj sastanak sa svojim ljudima, odveo predstavnike bosanskih Srba u zgradu Skupštine opštine, nazvao ih izdajnicima i pretukao ih.⁴²⁹⁷ Arkan je predstavnicima bosanskih Srba rekao da nisu trebali da pregovaraju s bosanskim Muslimanima, već da im daju ultimatum.⁴²⁹⁸ Pitao ih je ko ih je ovlastio da "prodaj[u] srpsku zemlju".⁴²⁹⁹

1246. Arkan je nastavio sastanak, ali je spriječio svake dalje pregovore.⁴³⁰⁰ Izdao je pregovaračima bosanskih Muslimana ultimatum da do sljedećeg jutra predaju svo naoružanje ili će biti izvršen vojni napad i da će on uništiti grad.⁴³⁰¹ Dana 8. aprila 1992., poslije tog sastanka, komandantu Tuzlanskog korpusa JNA upućen je hitan telegram kojim se apelovalo na JNA da

⁴²⁹⁵ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2908–2909 (gdje je svjedok izjavio da je jedinica Crnog u Zvorniku djelovala kao samostalna grupa, iako su njenim pripadnicima izdate policijske uniforme i isplaćivane iste plate); Petko Panić, T. 19135 (19. septembar 2011.).

⁴²⁹⁶ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 31–32; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 20; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 41 (pod pečatom); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877–2878; svjedok KDZ555, T. 17232, 17268–17269, 17271–17272 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilica od 9. juna 2013.), par. 27.

⁴²⁹⁷ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 34. V. takođe P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 15; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877–2878; svjedok KDZ555, T. 17267 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 21–22; Jovan Ivanović, T. 39864 (12. juni 2013.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 42 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877; Petko Panić, T. 19163 (20. septembar 2011.); D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.).

⁴²⁹⁸ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 43 (pod pečatom). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877; Petko Panić, T. 19163 (20. septembar 2011.); D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.), str. 1. Poslije tog incidenta, Jovo Mijatović i Jovan Ivanović su podnijeli ostavke na članstvo u Kriznom štabu Zvornika. Svjedok KDZ555, T. 17285 (16. avgust 2011.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 24.

⁴²⁹⁹ Svjedok KDZ555, T. 17269, 17272 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17355, 17387 (17. avgust 2011.); D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript str. 1; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 25–26; Branko Grujić, T. 40460 (26. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 22.

⁴³⁰⁰ D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 26.

⁴³⁰¹ D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; svjedok KDZ555, T. 17269, 17272 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17355, 17387 (17. avgust 2011.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 44 (pod pečatom). V. takođe D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 22; D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.), str. 1; P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3; svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26125; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), str. 3–4; D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript str. 1; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 25; Branko Grujić, T. 40460 (26. juni 2013.).

angažuje svoje jedinice kako bi se zaštitilo stanovništvo Zvornika.⁴³⁰² Arkan i njegovi ljudi su poslije toga preuzeli komandu nad vojnim dejstvima u Zvorniku.⁴³⁰³

1247. U danima koji su prethodili napadu na Zvornik u aprilu 1992., većina bosanskih Srba, a posebno žene i djeca, otišli su iz Zvornika u Srbiju ili u sela u kojima su stanovništvo pretežno činili bosanski Srbi.⁴³⁰⁴

(C) Događaji početkom aprila 1992.

(1) Preuzimanje vlasti

1248. Dana 6. aprila 1992., zvornički Krizni štab je donio odluku kojom je proglasio ratno stanje na teritoriji Srpske opštine Zvornik, privremeno preuzeo nadležnosti opštinskih organa i poslove vezane za odbranu prenio na zvornički TO i dijelove rezervnog sastava milicije SJB-a.⁴³⁰⁵

1249. Napad na Zvornik počeo je 8. aprila 1992. ili približno tog datuma.⁴³⁰⁶ Među jedinicama koje su učestvovalе u tom napadu bili su arkanovci, dobrovoljci SRS-a,⁴³⁰⁷ pripadnici policije, zvorničkog TO-a i JNA, zatim ljudi iz grupa koje su pripadale Niškom, Pivarskom, Žući i Gogiću,

⁴³⁰² D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.), str. 1; svjedok KDZ555, T. 17355 (17. avgust 2011.).

⁴³⁰³ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 28. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 26; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 33–34; Branko Grujić, T. 40363 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 23–24.

⁴³⁰⁴ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 21, 24. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2727; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 30, 54; svjedok KDZ555, T. 17267 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17349, 17386 (17. avgust 2011.); svjedok KDZ340, T. 17498–17500, 17503–17504 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 18; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 22.

⁴³⁰⁵ P3154 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 6. april 1992.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2875; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 37 (pod pečatom). Vijeće ne smatra da su svjedočenja svjedoka KDZ555 i Ivanovića u vezi s načinom i razlogom donošenja te odluke pouzdani. Svjedok KDZ555, T. 17273–17274 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 17. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja Ivanovića i svjedoka KDZ555 karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji neiskrenosti i pristrasnosti. **[REDIGOVANO]**.

⁴³⁰⁶ Marinko Vasilić, T. 39928–39929 (13. juni 2013.); P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22; Petko Panić, T. 19164 (20. septembar 2011.); Čedomir Zelenović, T. 40326–40327 (24. juni 2013.); svjedok KDZ228, P324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14934–14935. V. takođe P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 5; Branko Grujić, T. 40400–40403 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 23, 25; svjedok KDZ555, T. 17275–17276 (16. avgust 2011.).

⁴³⁰⁷ Šešelj je u jednom intervjuu izjavio da je od njega dobrovoljce zatražio Slobodan Milošević, da je operacija u Zvorniku bila planirana u Beogradu i da je Služba državne bezbjednosti Srbije poslala specijalne jedinice. Vojislav Šešelj, T. 39575 (10. juni 2013.); P6388 (Izvod iz video-snimka intervju s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom), str. 3–4. Međutim, Vijeće smatra da se ne može osloniti na to svjedočenje, s obzirom na to da je Šešelj tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je u tom intervjuu možda to izjavio da bi uzrujao Miloševića. Vojislav Šešelj, T. 39571–39572 (10. juna 2013.).

kao i pripadnici Belih orlova.⁴³⁰⁸ Pavlović i Peja su učestvovali u planiranju napada i komandovanju napadom.⁴³⁰⁹ Spasojević je policiji bosanskih Srba naredio da tokom napada prate arkanovce i da vrše patroliranje, zaposjedanje i obezbjeđenje važnih objekata u gradu.⁴³¹⁰ Arkanovci su ušli u zgradu SUP-a, uzeli svu dokumentaciju i opremu i uništili sve ostalo.⁴³¹¹ Poslije početnog napada, približno polovina Zvornika bila je pod kontrolom srpskih snaga, a tokom narednih dvadesetak dana pod njihovu kontrolu je došlo skoro cjelokupno preostalo gradsko područje.⁴³¹² Oko Sapne je ostao jedan dio opštine pod kontrolom bosanskih Muslimana.⁴³¹³

1250. Dana 8. aprila 1992., bilo je sukoba između srpskih snaga i snaga bosanskih Muslimana i srpske snage su izvele artiljerijski napad; granatirale su grad iz, između ostalog, teških minobacača.⁴³¹⁴ Grad Zvornik je pao ubrzo poslije početka napada srpskih snaga.⁴³¹⁵ Bosanski

⁴³⁰⁸ Svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14934 (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 7 (pod pečatom); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 12, 21, 34; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 50, 70–71; P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom), str. 3; Vojislav Šešelj, T. 39575–39577 (10. juni 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2741; svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.); P2882 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.), str. 3; P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 7 (pod pečatom). Svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je samo mali broj pripadnika TO-a iz Karakaja pomogao u probou blokada, da JNA uopšte nije učestvovala u tome, da su arkanovci izveli napad da bi probili blokadu Zvornika, ali da niko iz opštinske vlade, uključujući Krizni štab, nije zatražio niti odobrio taj napad. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 58; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 46. Vijeće konstatuje da svjedočenja Grujića i svjedoka KW317 o tome ko je bio umiješan u odobravanje ili izvođenje napada na Zvornik nisu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239. Vijeće takođe napominje da tim svjedočenjima protivrječe drugi vjerodostojni dokazi o umiješanosti Pavlovića i Spasojevića u tu operaciju, kao i o učešću policije bosanskih Srba i zvorničkog TO-a u tom napadu. Ona se takođe kose s mjerama koje je preduzeo zvornički Krizni štab u periodu koji je prethodio napadu.

⁴³⁰⁹ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 15, 17. V. takođe P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 21; Petko Panić, T. 19130 (19. septembar 2011.).

⁴³¹⁰ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2876, 2879–2881, 2979; D1631 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 2–3; Petko Panić, T. 19129 (19. septembar 2011.); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:00:00–00:00:21, 00:00:38–00:00:42; P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22; P2761 (Izveštaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 31–32; Marinko Vasilić, T. 39948 (13. juni 2013.). V. takođe D1625 (Izveštaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 5.

⁴³¹¹ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2881.

⁴³¹² Svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.). V. takođe P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1.

⁴³¹³ Svjedok KW317, T. 39407 (6. juni 2013.).

⁴³¹⁴ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 6–7 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je granatiranje započelo s jedne uzvišice iznad Malog Zvornika i da su granate "poput kiše pada[le] na Zvornik. Nisu precizno pogadale"); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4–5; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2–3; P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6759, 6910 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16081–16082 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P2936 (Izvod iz videa "The Death of Yugoslavia", s transkriptom) (pod pečatom).

⁴³¹⁵ Petko Panić, T. 19164 (20. septembar 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2885; D1617 (Izveštaj Opštinskog štaba Zvornik, 5. novembar 1992.), str. 2; D1614 (Izveštaj Oružanih snaga Okruga Tuzla, 10. juli 1992.), str. 2; D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript, str. 1–2; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u

Muslimani koji su se skrivali u svojim domovima čuli su na radiju da su linije odbrane Patriotske lige probijene, ali u prvi mah nisu mogli da napuste Zvornik zbog granatiranja.⁴³¹⁶ Međutim, u večernjim satima 8. aprila 1992., tokom zatišja u pucnjavi, približno 10.000 ljudi, od kojih su većina bili bosanski Muslimani, uspjelo je da napusti Zvornik, pri čemu ih je najveći dio prešao u Mali Zvornik.⁴³¹⁷

1251. Zgrade u gradu Zvorniku su paljene, prozori na njima polupani, a po zidovima je bilo tragova od metaka.⁴³¹⁸ Naoružani vojnici u crnim uniformama su viđeni kako ulaze u zgrade; kuće su bile gađane minobacačima ili paljene.⁴³¹⁹ Pripadnici paravojsnih formacija, uključujući arkanovce, tokom napada su učestvovali u pljačkanju.⁴³²⁰ U jutarnjim satima 9. aprila 1992., Zvornik je bio pod kontrolom srpskih snaga; na glavnoj džamiji se vijorila srpska zastava, a iz zvučnika na minaretima svirala je srpska muzika.⁴³²¹ Tokom narednih dana, načelnik CSB-a u Bijeljini⁴³²² i opštinsko rukovodstvo i vojni komandanti bosanskih Srba⁴³²³ obaviješteni su da je Zvornik pod kontrolom srpskih snaga i da je "oslobođen". Grujić je o situaciji u opštini izvjestio Glavni odbor SDS-a.⁴³²⁴ Mićo Stanišić je rekao Miloradu Davidoviću da su Arkanove snage bile u Zvorniku i Bijeljini i "pomagale pri oslobađanju teritorije za koju su one smatrale da treba pripasti Republici Srpskoj".⁴³²⁵

---

emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; D38 (Izveštaj ABiH o jedinicama u Zvorniku, 5. novembar 1992.), str. 2.

⁴³¹⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5.

⁴³¹⁷ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5.

⁴³¹⁸ Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6759 (pod pečatom).

⁴³¹⁹ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom).

⁴³²⁰ Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29117; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65 (pod pečatom). V. takođe P3338 (Vijest novinske agencije Tanjug, 14. april 1992.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2907.

⁴³²¹ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 7–8 (pod pečatom); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 2–3 (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 11 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2742.

⁴³²² P5490 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 16. april 1992.), str. 2; P3392 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 21. april 1992.), str. 1. V. takođe P2849 (Presretnuti razgovor Gorana Sarića i Miće Davidovića, 21. april 1992.), str. 4; Milorad Davidović, T. 15459 (24. juni 2011.). U izvještaju od 21. aprila 1992., CSB Bijeljina je takođe obaviješten da se grad "čisti".

⁴³²³ Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21029–21031 (pod pečatom).

⁴³²⁴ Svjedok KW513, T. 39328 (5. juni 2013.). Vlasti bosanskih Srba u Zvorniku bile su u kontaktu i s MUP-om bosanskih Srba u Sarajevu. P5717 (Presretnuti razgovor Radmile, prezime nepoznato, i neidentifikovanog muškarca, 18. april 1992.).

⁴³²⁵ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66. V. takođe D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript, str. 2; svjedok KDZ555, T. 17383–17384 (17. avgust 2011.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13.

1252. Poslije preuzimanja vlasti u Zvorniku, arkanovci, pripadnici JNA i dobrovoljci SRS-a su se povukli,⁴³²⁶ ali su druge grupe, koje su vodili Žučo, Pivarski, Niški i Crni, ostale u gradu.⁴³²⁷ Nakon što je Arkan otišao, Pavlović je preuzeo komandnu ulogu nad pripadnicima paravojnih formacija.⁴³²⁸

1253. Sredinom aprila 1992., Biljana Plavšić je posjetila fabriku "Alhos" i sastala se s čelnicima bosanskih Srba, uključujući Krizni štab Zvornik.⁴³²⁹ Mićo Stanišić je u dnevnom izvještaju od 22. aprila 1992. izvijestio da se život u Zvorniku vraća u normalno stanje i da se grad čisti od Zelenih beretki.⁴³³⁰ Dana 29. aprila 1992., načelnik CSB-a Bijeljina posjetio je SJB Zvornik i razgovarao o koracima koje je potrebno preduzeti da bi se ponovo uspostavila normalna situacija u Zvorniku.⁴³³¹ U periodu od aprila do decembra 1992., policija iz SJB-a Zvornik učestvovala je u borbenim dejstvima i operacijama čišćenja i SJB je priznao da je bilo "slučajeva nestručnog, neprofesionalnog i protivzakonitog rada pojedinaca".⁴³³²

(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici

1254. Tužilaštvo navodi da je u Zvorniku u periodu od 9. do 10. aprila 1992. ubijeno najmanje 15 ljudi.

1255. Tokom napada na Zvornik, arkanovci su "utovarili desetine leševa", među kojima je bilo i leševa djece, žena i starih ljudi, u četiri-pet kamiona, dok je na ulicama i ispred kuća ležalo još

⁴³²⁶ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2881–2882; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 251–252; P1109 (Presretnuti razgovor Arkana i Radmile Kalabe, 16. april 1992.), str. 6; Vojislav Šešelji, T. 39593–39594 (10. juni 2013.); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 50; svjedok KDZ320, T. 28105–28107 (25. april 2012.).

⁴³²⁷ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 19, 21, 24; svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 38 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27197 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37 (gdje je svjedok izjavio da je Arkan otišao, ali da su neki njegovi ljudi ostali).

⁴³²⁸ Jovan Ivanović, T. 39866–39867 (12. juni 2013.).

⁴³²⁹ P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 6–7 (pod pečatom); svjedok KDZ555, T. 17277–17279 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴³³⁰ P2748 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. i 23. april 1992.), str. 3–4; P5490 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 16. april 1992.), str. 2. V. takođe D1711 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 22. april 1992.); Petko Panić, T. 19205–19206 (20. septembar 2011.); P6170 (Transkript razgovora Branka Kostića, Alije Izetbegovića i Blagoja Adžića, 26. april 1992.), str. 9. U vezi s dokazima o sporadičnim sukobima na tom području do maja 1992., v. P5489 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 19. maj 1992.), str. 1; P2753 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. maj 1992.), str. 2; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 3.

⁴³³¹ P2850 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 29. april 1992.). Mjere su obuhvatale zabranu ili ograničenje točenja i prodaje alkohola. D1698 (Naredenje Privremene vlade Zvornik, 12. maj 1992.), str. 1; D1699 (Naredenje Privremene vlade Zvornik, 1. juni 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19195–19196 (20. septembar 2011.).

⁴³³² D1631 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 4; D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22, 35, 38, 40, 47.

leševa.⁴³³³ Među ubijenima su bili Fehim Kujundžić, direktor Tehničke škole u Karakaju,⁴³³⁴ Muhamed Zaimović, opštinski sudija,⁴³³⁵ i tri sina Rasima Karaosmanovića.⁴³³⁶

1256. U jutarnjim satima 9. aprila 1992., desetak srpskih vojnika u maskirnim uniformama, s maskama i crnim rukavicama bez prstiju, razvalili su eksplozivom vrata koja su vodila u podrum jedne zgrade u ulici Filipa Kljajića.⁴³³⁷ Na tom mjestu sklonila se grupa od više od 30 muškaraca, žena i djece i ti vojnici su im naredili da predaju svo oružje i zatim ih, držeći ih na nišanu, istjerali na ulicu.⁴³³⁸ Muškarci i žene su pritom razdvojeni i 15 muškaraca je postrojeno ispred zida stambene zgrade, nakon čega se začuo rafal.⁴³³⁹ Vojnici su natjerali žene da odu s tog mjesta.⁴³⁴⁰ Svjedokinja KDZ023 je kasnije od drugih žena čula da su ispred stambene zgrade vidjele leševe

⁴³³³ V. činjenice o kojima je presuđeno 2742, 2743; P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 01:37-02:23, 01:49-02:17; P2936 (Izvod iz videa "The Death of Yugoslavia", s transkriptom) (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65, 82 (pod pečatom); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6758–6759, 6910 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 15966–15967 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2880–2881; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6759, 6990–6991 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 2911; P3338 (Vijest novinske agencije Tanjug, 14. april 1992.); Martin Bell, T. 9783, 9803 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 23–24; Jovan Ivanović, T. 39866 (12. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ljudi koji su ubijeni nisu poginuli u borbenim dejstvima jer nije bilo borbi i da su ih ubili "da zaplaše narod, [...] da naprave kaos"); P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom); Martin Bell, T. 9783–9786, 9803 (14. decembar 2010.); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:01.50–00:02.20; P2002 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:00.21–00:00.31, 00:00.43–00:01.10, 00:01.51–00:02.09, 00:02.24–00:02.37; P2003 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:00.29–00:00.38. Grujić je u svom svjedočenju priznao da nije lično učestvovao u preuzimanju vlasti i da je tada bio u Malom Zvorniku. Branko Grujić, T. 40400–40401 (25. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 35, 46, 59, 61. S obzirom na ovu ogradu, Vijeće ne smatra da Grujićevo svjedočenje u pogledu prirode i broja žrtava u Zvorniku ima neku veću težinu. Pored toga, budući da smatra da Grujićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i evazivnost, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

⁴³³⁴ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65 (pod pečatom); svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26131; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65 (pod pečatom). Tijelo Fehima Kujundžića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 57.

⁴³³⁵ P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 00:52-01:26, 01:22-01:26; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 82(c) (pod pečatom).

⁴³³⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 6. Vijeće napominje da su tijela sinova Rasima Karaosmanovića ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 58.

⁴³³⁷ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 2–3.

⁴³³⁸ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3; svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26130, 26141–26142.

⁴³³⁹ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3–4. Svjedoci su identifikovali 15 muškaraca koji su bili u toj grupi (uključujući jednog bosanskog Hrvata) i imenovali njih 12 (Hajrudin Delić, Sead Hidić, Senad Hidić, Šemsudin Ahmetović, Nusret Ahmetović, jedan čovjek s nadimkom Dedo, Samir Bilalić, Senad Bilalić, Sabit Bilalić, Ivo Kojić, Fahrudin Alajbegović, Edhem Hadžić. Od tih imenovanih ljudi, desetoricu je identifikovao Mašović kao lica čiji su leševi ekshumirani iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 57–58.

⁴³⁴⁰ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3 (pod pečatom).

muškaraca koji su bili izvedeni iz podruma.⁴³⁴¹ Svjedok KDZ059 je takođe čuo da su u ulici Filipa Kljajića ubili mnogo ljudi, među kojima su bili Taib Futović i njegov sin.⁴³⁴²

1257. Kada je svjedokinja KDZ023 od Branka Grujića tražila informacije o muškarcima koji su bili odvojeni, rečeno joj je da za njih više nema mjesta u Zvorniku.⁴³⁴³ Kada se sedmicu dana kasnije vratila na to mjesto, pronašla je šešir svog muža i patiku svog sina koji su bili krvavi i vidjela je da je i na zidu bilo krvi i da je zid takođe bio "izrešetan mecima".⁴³⁴⁴ Vlasti bosanskih Srba su učestvovala u organizovanju prikupljanja leševa civila radi njihovog pokopa.⁴³⁴⁵

1258. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage dana 9. aprila 1992. ili približno tog datuma u gradu Zvorniku ubile najmanje 15 ljudi.

(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik

1259. Kao što je gore pomenuto,⁴³⁴⁶ nakon napada na Zvornik, mnogi bosanski Muslimani su napustili Zvornik i uputili se u druga sela u toj opštini. Od tog trenutka, paravojne jedinice su

⁴³⁴¹ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4–5. Vijeće napominje da optuženi prihvata da su arkanovci i šešeljevci odvojili te muškarce od žena i djece i pobili ih. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1450.

⁴³⁴² P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29092. Vijeće napominje da je tužilaštvo povezal o ljude s Taibom Hudovićem i Asimom Hudovićem, čiji su leševi, prema Mašovićevim riječima, ekshumirani iz jedne masovne grobnice. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G, gdje se upućuje na P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 57. Vijeće se nije uvjerilo da se ti leševi mogu dovesti u vezu sa svjedočenjem svjedoka KDZ059.

⁴³⁴³ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 5.

⁴³⁴⁴ P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4–5.

⁴³⁴⁵ P4839 (Odluka Srpske opštine Zvornik, 28. april 1992.); P4840 (Naređenje Štaba TO-a Zvornik, 19. maj 1992.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 18–19, 21 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27194–27195 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je približno 120 leševa ljudi koji su ubijeni u periodu od 8. do 23. aprila 1992. bilo smješteno u skladištu u zgradi "Alhosa" prije nego što je zakopano u masovnu grobnicu. Svjedok KDZ610, T. 27190 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 22–27, 31 (pod pečatom); P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.). Međutim, kad se radi o ovom incidentu iz Priloga Optužnici, Vijeće napominje da taj period nije obuhvaćen navodima iz Optužnice, te da nema dovoljno dokaza da bi se leševi doveli u vezu s ovim incidentom. Vijeću su takođe predočeni dokazi o nestancima i ubijanju nesrba i ekshumaciji masovnih grobnica u Zvorniku. P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.); P4903 (Izvještaj o ekshumaciji na Crnom vrhu koji je sačinio Derek Congram, 14. novembar 2003.); D2250 (Izvještaj Ewe Tabeau pod naslovom "Brojevi umrlih i nestalih Muslimana iz BiH 1992.–1995.", 25. april 2012.), str. 1; Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012.); P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 54; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.–21. oktobar 2009.), str. 13; P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2. S obzirom na to da ne postoji nepobitna povezanost s nekim incidentom ubijanja, koje se navodi u Optužnici, Vijeće se neće osloniti na ovaj dokaz.

⁴³⁴⁶ V. par. 1250, 1261, 1269.

učestvovala u dejstvima protiv bosanskih Muslimana u tim selima, u kojima su hapsile ljude i držale ih u zatočenju u objektima koje je onda preuzela policija.⁴³⁴⁷

(1) Kula Grad

1260. Kula Grad je mjesto koje se nalazi jugozapadno od Zvornika.⁴³⁴⁸ Dana 8. aprila 1992., u Kula Gradu je bilo oko 5.000 do 6.000 bosanskih Muslimana iz grada Zvornika, kada je započeo napad.⁴³⁴⁹ Kula Grad je granatirala jedna tenkovska jedinica JNA i u tom granatiranju je bilo žrtava, uslijed čega su neki od bosanskih Muslimana pobjegli ka Tuzli.⁴³⁵⁰ Snage bosanskih Muslimana u Kula Gradu odbile su nekoliko napada arkanovaca na selo.⁴³⁵¹ Dana 26. aprila 1992., srpske snage, među kojima su bili i pripadnici paravojnih formacija i lokalna policija, izvele su napad na Kula Grad u ranim jutarnjim satima i preuzeli kontrolu nad selom.⁴³⁵² Neke kuće su zapaljene tokom napada.⁴³⁵³ Taj napad je prisilio preostale bosanske Muslimane iz sela da bježe ka Tuzli i Kamenici.⁴³⁵⁴

(2) Kozluk

1261. Kozluk je mjesto udaljeno približno 20 kilometara od Zvornika,⁴³⁵⁵ u kojem su prije rata većinu stanovništva činili bosanski Muslimani.⁴³⁵⁶ Bosanski Muslimani iz susjednih muslimanskih sela Šepak i Skočić pobjegli su u Kozluk iz straha od srpskih snaga, koje su tražile od njih da

⁴³⁴⁷ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2–18; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 49–50 (pod pečatom).

⁴³⁴⁸ P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika); P4848 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 81 (pod pečatom) (gdje je brojem 1 označena lokacija Kula Grada u odnosu na Zvornik).

⁴³⁴⁹ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 8 (pod pečatom).

⁴³⁵⁰ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 9–10 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27198 (29. mart 2012.).

⁴³⁵¹ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 10 (pod pečatom); P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3 V. takođe svjedok KDZ610, T. 27199 (29. mart 2012.); D38 (Izveštaj ABiH o jedinicama u Zvorniku, 5. novembar 1992.), str. 2; svjedok KDZ555, T. 17452–17454 (18. avgust 2011.); D1627 (Video-snimak: pogled na Zvornik sa Kule); D1628 (Video-snimak: pogled na Zvornik i Mali Zvornik sa Kule); D1629 (Video-snimak: pogled na Divič sa Kule); D1630 (Video-snimak: pogled na Kulu iz Zvornika); D1617 (Izveštaj Opštinskog štaba Zvornik, 5. novembar 1992.), str. 2

⁴³⁵² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2732; P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 26; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.).

⁴³⁵³ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 26.

⁴³⁵⁴ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 26; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3. Neki pripadnici te grupe zarobljeni su u Orahovcu, odvedeni u sjedište lokalnog Kriznog štaba, gdje su im oduzeti novac i dragocjenosti, nakon čega su vraćeni u SUP u Zvorniku. Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8697.

⁴³⁵⁵ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20615; D1613 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ555); P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika).

⁴³⁵⁶ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20615, 20668; svjedok KDZ555, T. 17308–17309 (17. avgust 2011.).

predaju oružje.⁴³⁵⁷ Poslije preuzimanja vlasti u Zvorniku, Kozluk se našao u potpunom okruženju srpskih snaga, koje su u okolnim selima podigle barikade i tako blokirale izlazne puteve.⁴³⁵⁸

1262. Bosanski Muslimani, stanovnici Kozluka, predali su svoje lovačko oružje i pištolje.⁴³⁵⁹ Opštinski čelnici bosanskih Srba posjetili su Kozluk i uvjeravali bosanske Muslimane da im niko neće nauditi niti ih hapsiti i da treba da se vrata u svoja sela.⁴³⁶⁰ Od aprila do sredine juna 1992., mještani Kozluka su bili izloženi djelima zastrašivanja, koja su obuhvatala pucnjavu i bacanje ručnih bombi.⁴³⁶¹

1263. Vlasti bosanskih Srba pokušale su da spriječe stanovnike, bosanske Muslimane, da odu u pravcu Tuzle;⁴³⁶² međutim, do kraja maja 1992., veliki broj bosanskih Muslimana uspio je da napusti Kozluk, uključujući 5.000 do 6.000 ljudi koji su se vratili svojim domovima u Šepak i Skočić i približno 3.000 ljudi koji su otišli u druge zemlje.⁴³⁶³

⁴³⁵⁷ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-3, 2-24. Uslijed toga, u Kozluku je tada bilo 10.000 do 12.000 ljudi. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2736; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 60 (pod pečatom). Grujić je izjavio da je Peja insistirao na tome da bosanski Muslimani ostanu u svojim domovima i on im je garantovao bezbjednost. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 66. Uzimajući u obzir velike protivrječnosti i pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Iz istih razloga, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje pouzdano u pogledu drugih događaja u Kozluku, uključujući postupanje prema stanovnicima, bosanskim Muslimanima, dobrovoljnu prirodu njihovog odlaska iz Kozluka, te napad na Kozluk. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 64–68. V. takođe Branko Grujić, T. 40404–40405, 40412–40416, 40452 (25. juni 2013.). Za daljnje protivrječnosti u Grujićevom svjedočenju po tom pitanju i za njegov pokušaj da minimizira svoje lično učešće u događajima u Kozluku, v. Branko Grujić, T. 40410–40412 (25. juni 2013.); P6416 (Izvod iz presude Apelacionog suda Srbije izrečene Branku Grujiću, 3. oktobar 2011.), str. 5, 9–16; P6417 (Članak iz lista *New York Times* pod naslovom "Serbian Mayor Displays the Wares of 'Ethnic Cleansing'", 7. mart 1994.).

⁴³⁵⁸ Kozluk je bio okružen srpskim selima Ugljar, Malešići, Tabanci, Riči, Kiseljak i Tršić, v. P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-4, 2-14, 2-18, 2-40; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20619, 20693, 20672; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2737.

⁴³⁵⁹ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-15; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20617, 20665, 20677–20678; D1695 (Spisak građana Kozluka koji su predali oružje, 16. april 1992.)

⁴³⁶⁰ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-29; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20676–20677; svjedok KDZ555, T. 17402 (18. avgust 2011.). V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 51 (pod pečatom). Pejić je takođe pružio slična uvjeravanja. P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-38; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20692–20693, 20695.

⁴³⁶¹ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20618; svjedok KDZ555, T. 17407–17408 (18. avgust 2011.). Ali v. P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1.

⁴³⁶² P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-26, 2-40; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20693.

⁴³⁶³ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-45; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20678, 20706; Milorad Davidović, T. 15534–15535 (28. juni 2011.); svjedok KDZ555, T. 17309 (17. avgust 2011.). V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 61 (pod pečatom).

1264. U junu 1992., policajci bosanski Muslimani u Kozluku bili su prisiljeni da predaju svoje oružje i uniforme,⁴³⁶⁴ poslije čega je u blizini grada došlo do jake pucnjave.⁴³⁶⁵ U periodu koji je neposredno prethodio napadu na Kozluk, paravojne jedinice bosanskih Srba su počele da obučavaju lokalne Srbe.⁴³⁶⁶ Pavlović je lokalnim Srbima rekao da označe sve srpske kuće kako se na njih ne bi pucalo.⁴³⁶⁷ Pavlović je organizovao i naredio napad na Kozluk u jutarnjim satima 21. juna 1992.⁴³⁶⁸ U periodu od 20. do 25. juna 1992., veliki broj vojnika, pripadnika TO-a i paravojnih jedinica bosanskih Srba ušao je u Kozluk u vojnim vozilima; tokom tog perioda, neki bosanski Muslimani su premlaćeni i opljačkana im je imovina.⁴³⁶⁹ Prisustvo jakih vojnih snaga, uključujući tenkove, napadi na mještane i paljenje imovine pojačali su pritisak na stanovnike, bosanske Muslimane, da odu odatle.⁴³⁷⁰

1265. Fadil Banjanović je pozvan da se sastane s Grujićem i Jovom Mijatovićem 26. juna 1992. ili približno tog datuma u policijskoj stanici u Kozluku.⁴³⁷¹ Tu su mu rekli da vlasti više ne mogu da garantuju bezbjednost muslimanskom stanovništvu. Rekli su mu da bosanski Muslimani moraju da napuste grad u roku od sat vremena i da je sve organizovano, uključujući i prevoz.⁴³⁷² Mijatović je rekao Banjanoviću da "se sprema sveopšti napad na Kozluk", da se "može [...] desiti pokolj" i da će svi Muslimani biti ubijeni ako se ne isele.⁴³⁷³

1266. Operaciju iseljavanja stanovnika, bosanskih Muslimana, naredio je Pavlović,⁴³⁷⁴ a izveo ju je komandir Vojne policije s nadimkom Studeni.⁴³⁷⁵ Vojnici su natjerali bosanske Muslimane da se okupe u centru grada, udarajući ih i otvarajući vatru po njima.⁴³⁷⁶ Ljudima iz obližnjeg mjesta

⁴³⁶⁴ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-47; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2739.

⁴³⁶⁵ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-47.

⁴³⁶⁶ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-7; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20673.

⁴³⁶⁷ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 2-23.

⁴³⁶⁸ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 2-23; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20618. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2740.

⁴³⁶⁹ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 24–25; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20621–20622, 20655. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2774.

⁴³⁷⁰ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20620, 20624, 20655, 20664.

⁴³⁷¹ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20621–20622, 20628, 20655.

⁴³⁷² P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 33; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20621–20622, 20628, 20655; Milorad Davidović, T. 15538 (28. juni 2011.).

⁴³⁷³ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20627–20628, 20696.

⁴³⁷⁴ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 33. V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48. Ali v. P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1.

⁴³⁷⁵ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20666.

⁴³⁷⁶ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20629, 20655.

Skočić takođe su naredili da se okupe u centru Kozluka.⁴³⁷⁷ Vojnici, bosanski Srbi, popisali su imena okupljenih bosanskih Muslimana, rekli im da ne mogu ponijeti ništa od ličnih stvari i natjerali ih da potpišu izjave da se odriču svoje imovine.⁴³⁷⁸

1267. Poslije toga, konvoj⁴³⁷⁹ autobusa, kamiona, prikolica i automobila odvezao je skoro 2.000 stanovnika iz više od 500 domaćinstava iz Kozluka u Šabac u Srbiji, gdje su ukrcani u vozove i odvezeni na granicu Srbije i Mađarske. Od tog trenutka, u Kozluk su naseljavani Srbi koji su izbjegli iz drugih mjesta.⁴³⁸⁰

1268. Predočeni su dokumenti i izjave u kojima se navodi da su bosanski Muslimani iz Kozluka, izričito i bez ikakve prisile, zatražili da budu preseljeni.⁴³⁸¹ Međutim, Banjanović je izjavio da ti dokumenti ne odražavaju stvarno stanje i rekao: "Oni su napisali to pismo da mi to sve dobrovoljno radimo, da dobrovoljno predajemo...i oni su nas protjerali. Odlazak u kamionima, prikolicama, kamenovanje, tuča, ubistva. Nije...nije čin dobrote, nego je čin protjerivanja. Zašto bi 5.000 ljudi napustilo svoje domove?"⁴³⁸² Nakon što je pregledalo dokaze, Vijeće konstatuje da bosanski Muslimani nisu otišli dobrovoljno i, premda neki jesu dali izjave u kojima se navodi da su otišli dobrovoljno, te izjave date su u okolnostima zastrašivanja i nasilja, što njihov odlazak ne čini dobrovoljnim.

⁴³⁷⁷ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20630.

⁴³⁷⁸ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-49; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20705. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2774; Milorad Davidović, T. 15535-15536 (28. juni 2011.).

⁴³⁷⁹ Tokom prevoza, ljudima koji su bili u konvoju, koji je bio pod policijskom pratnjom, nije bilo dozvoljeno da ga napuste. Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20643, 20651, 20709-20710. Vijeću su predočeni dokazi o ubijanju ljudi koji su ostali u Kozluku. Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20694. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i priloga B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴³⁸⁰ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 50; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20632-20633, 20641, 20660, 20662-20663, 20667; P72 (Pismo u vezi s ljudima koji su napuštali Kozluk, 26. juni 1992.); P162 (Spisak lica koja se iseljavaju iz Kozluka, 26. juni 1992.); P73 (Spisak ljudi koji su napuštali Skočić, 26. juni 1992.); P2887 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Refugees board a nightmare train", 19. juli 1992.), str. 1-2; Petko Panić, T. 19137 (19. septembar 2011.); P76 (Mapa s oznakama koje je unio Fadil Banjanović). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2775. Ali v. D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 57-59; P6369 (Izvod iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.) (pod pečatom), str. 3-4. Vijeće upućuje na fusnote 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra pouzdanim svjedočenje svjedoka KW317 o okolnostima pod kojima su stanovnici, bosanski Muslimani, otišli iz Kozluka. Pored toga, Vijeće ima u vidu konkretne protivrječnosti, pokušaje svjedoka da minimizira vlastito učešće, kao i njegovo priznanje u unakrsnom ispitivanju da se bosanski Muslimani nisu iselili svojom slobodnom voljom. Svjedok KW317, T. 39362-39365 (6. juni 2013.).

⁴³⁸¹ Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20632, 20657, 20704. V. takođe P106 (Dokument Komesarijata za izbjeglice Republike Srbije, 26. juni 1992.).

⁴³⁸² Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20650, 20698; P72 (Pismo u vezi s ljudima koji su napuštali Kozluk, 26. juni 1992.); P73 (Spisak ljudi koji su napuštali Skočić, 26. juni 1992.). V. takođe P2887 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Refugees board a nightmare train", 19. juli 1992.), str. 2; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6761-6763 (pod pečatom).

(3) Druga sela

1269. Od aprila 1992., srpske snage su napale ili zauzele nekoliko sela, uključujući Dugi Dio,⁴³⁸³ Snagovo,⁴³⁸⁴ Divič,⁴³⁸⁵ Đuliće, koji su bili poznati i pod nazivom Bijeli Potok,⁴³⁸⁶ i Liplje.⁴³⁸⁷ Srpske snage su silovale žene i djevojke iz sela Liplje.⁴³⁸⁸ Tokom nekih od tih napada, srpske snage su palile kuće, uništavale džamije i prekidale snabdijevanje električnom energijom.⁴³⁸⁹ Ti napadi su nagnali stanovnike, bosanske Muslimane, da bježe iz svojih sela,⁴³⁹⁰ poslije čega bi se u domove bosanskih Muslimana uselili bosanski Srbi.⁴³⁹¹ Kada su neki bosanski Muslimani koji su pobjegli iz Diviča pokušali da se vrate svojim domovima, srpske snage ih nisu pustile da prođu.⁴³⁹²

1270. Krajem aprila 1992., bosanski Muslimani iz Kostijereva su na zahtjev srpskih snaga predali oružje.⁴³⁹³ Isto tako, u drugoj polovini maja 1992., zbornički Krizni štab je pozvao na predaju oružja i tom pozivu su se povinovale sela uključujući Đuliće, Šetiće, Klisu, Kaldrane, Sjenokos, Drinu, Kučić-Kulu, Mrakonce, Durakoviće, Lupe, Tršić i Petkovce.⁴³⁹⁴

⁴³⁸³ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 27 (gdje je svjedok identifikovao Boškovićeovu jedinicu kao jedinicu koja je zauzela selo, uz prisustvo jedinica JNA). V. takođe P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom).

⁴³⁸⁴ P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3.

⁴³⁸⁵ Napad na Divič izvele su snage među kojima su bili arkanovci, Beli orlovi i pripadnici rezervnog sastava policije. Krajem aprila ili početkom maja 1992., srpske snage su zahtijevale da se stanovnici sela Divič predaju, ali su napale selo prije nego što je istekao rok za predaju. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2735.

⁴³⁸⁶ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2898. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2733; P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika).

⁴³⁸⁷ P71 (Izjava svjedoka Safete Hamzić od 17. jula 1996.), str. 2. V. takođe svjedok KDZ064, T. 1316, 1318–1319 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.) (gdje je svjedok govorio o napadima na Kamenicu). Gornja Kamenica i Donja Kamenica nalaze se jugozapadno od Zvornika. P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika).

⁴³⁸⁸ P71 (Izjava svjedoka Safete Hamzić od 17. jula 1996.), str. 2–7. Vijeću su takođe predočeni dokazi o zatočenju i ubijanju bosanskih Muslimana u Liplju. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje i te zatočeničke objekte ne tereti u prilogu A, B ni C Optužnici. V. fusnota 13.

⁴³⁸⁹ Svjedok KDZ064, T. 1316, 1318–1319 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su srpske snage uništile četiri džamije u Kamenici); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 27. Za zaključke Vijeća u vezi s uništavanjem džamija, v. incident 22 iz Priloga D Optužnici. V. takođe P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom). Vijeću su takođe predočeni dokazi o ubijanju bosanskih Muslimana iz Kamenice i Snagova. Svjedok KDZ064, T. 1311 (21. april 2010.); svjedok KDZ064, T. 1404 (22. april 2010.); P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3; P6372 (Izvod iz Informacija Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 26. maj 1992.), str. 2. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A ni u prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴³⁹⁰ Svjedok KDZ064, T. 1316, 1318–1319, 1334 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.); P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2735 (1.000 bosanskih Muslimana pobjeglo je iz Diviča u Jošanicu). Vijeću su takođe predočeni dokazi o spaljivanju šest bosanskih Muslimana iz Kamenice. Svjedok KDZ064, T. 1311 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A ni u prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴³⁹¹ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom).

⁴³⁹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2735.

⁴³⁹³ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8696–8697.

⁴³⁹⁴ D1639 (Izjava svjedoka KDZ029 Sektoru SDB-a Tuzla, 17. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17588 (22. avgust 2011.) (zatvorena svednica).

1271. Neka sela su napadana više puta dok ih srpske snage nisu zauzele.⁴³⁹⁵ Krajem maja 1992., oko 400 do 500 bosanskih Muslimana iz Diviča, uključujući žene, djecu i stare ljude, silom su u autobuse ukrkali pripadnici Žutih osa i odvezli ih na Crni Vrh, odakle su ih pustili da se pješice odu na teritoriju bosanskih Muslimana.⁴³⁹⁶

1272. Dana 28. maja 1992. ili približno tog datuma, Krizni štab bosanskih Srba u Sapni izdao je proglas da se svi stanovnici Šetića i još 13 zaselaka okupe u Klisi kako bi bili preseljeni u Živinice.⁴³⁹⁷ Poslije tog proglasa, Srbi su upozorili svoje susjede bosanske Muslimane da će biti ubijeni i da treba da bježe prema Klisi.⁴³⁹⁸ Uslijed toga, više od 4.000 ljudi, uključujući žene i djecu, okupilo se u Klisi i neki su se uputili ka Međedi i Tuzli.⁴³⁹⁹

1273. U jutarnjim satima 1. juna 1992., Klisu su opkolili srpski vojnici koji su nosili uniforme JNA i teško naoružani pripadnici paravojnih formacija.⁴⁴⁰⁰ Vojnici bosanskih Srba su bosanskim Muslimanima rekli da sa sobom mogu ponijeti samo torbe i da krenu prema Đulićima.⁴⁴⁰¹ Poslije toga, 4.000 ljudi je pješice otišlo prema Đulićima pod pratnjom naoružanih bosanskih Srba;⁴⁴⁰² zastrašivali su ih i pretresali na kontrolnom punktu tražeći oružje i oduzeli su im vozila.⁴⁴⁰³ Po dolasku u Đuliće, bosanski Srbi u uniformama redovnog sastava policije, maskirnim uniformama i uniformama JNA, od kojih su neki nosili maske, naredili su da se muškarci odvoje od žena i djece.⁴⁴⁰⁴ Oko 5.000 do 6.000 žena i djece iseljeno je iz Bijelog Potoka i Đulića.⁴⁴⁰⁵ Približno 700 muškaraca iz 13 muslimanskih sela je odvojeno, ruke su im vezane iza leđa i oni su odvezeni u

⁴³⁹⁵ P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 5.

⁴³⁹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2771. Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 49, 63. Vijeće upućuje na fusnote 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra pouzdanim Grujićevo svjedočenje o odlasku bosanskih Muslimana iz Diviča.

⁴³⁹⁷ D1639 (Izjava svjedoka KDZ029 Sektoru SDB-a Tuzla, 17. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom).

⁴³⁹⁸ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17598–17599, 17608–17609 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴³⁹⁹ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17614 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁴⁰⁰ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 8–9 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17609 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁴⁰¹ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 10 (pod pečatom); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.), str. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17616 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁴⁰² P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 10 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17620 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁴⁰³ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 11 (pod pečatom).

⁴⁴⁰⁴ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17618–17619 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3. Vijeću su takođe predloženi dokazi o ubijanju muškaraca, bosanskih Muslimana, u ovom incidentu. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2899–2901. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A ni u prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

⁴⁴⁰⁵ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896, 2900, 2989–2990. V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 53–55 (pod pečatom); Petko Panić, T. 19188 (20. septembar 2011.).

Tehničku školu u Karakaju.⁴⁴⁰⁶ Pripadnici policije su pomagali u ukrcavanju ljudi u autobuse, dok su jedinice VRS-a bile odgovorne za prevoz.⁴⁴⁰⁷

1274. Dana 30. maja 1992., srpski Radio Zvornik je obavijestio sve građane mjesne zajednice Drinjača-Kostijerevo da ostanu u svojim domovima i sarađuju s "vojskom" koja je trebalo da stigne.⁴⁴⁰⁸ Zatim su, uz pucnjavu, došli vojnici obučeni u uniforme rezervnog sastava JNA.⁴⁴⁰⁹ Okupljeno je oko 150 ljudi, uključujući žene i djecu, i naređeno im je da formiraju kolonu, a zatim su ih pod pratnjom odveli u Dom kulture u Drinjači.⁴⁴¹⁰

(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti

(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku

1275. Dana 8. aprila 1992., zvornički Krizni štab je uveo policijski sat za sve civile⁴⁴¹¹ i izdao naredbu za opštu mobilizaciju za sve punoljetne građane u Srpskoj opštini Zvornik.⁴⁴¹² Vojne vlasti su i bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima izdale propusnice koje su omogućavale slobodno kretanje i svi građani su bili dužni da ih imaju. Pripadnici paravojnih formacija su zaustavljali ljude i provjeravali te propusnice.⁴⁴¹³

1276. Neki bosanski Muslimani su bili sprečavani da idu na posao, a oni koji su pokušali da to učine bili su zaustavljani na barikadi u Karakaju, šamarani, vrijeđani i poslani kući.⁴⁴¹⁴ Poslije izbijanja sukoba, neki bosanski Muslimani su otpušteni s posla,⁴⁴¹⁵ a sudije koje su po nacionalnosti bosanski Muslimani su protjerane iz opštine.⁴⁴¹⁶ U aprilu 1992., vlasti bosanskih Srba su pozvale i bosanske Srbe i bosanske Muslimane da se vrate da rade i žive u Zvorniku, objavivši da je situacija

⁴⁴⁰⁶ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.) (pod pečatom), str. 4–5; svjedok KDZ029, T. 17620–17621 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896, 2899–2901, 2989–2990.

⁴⁴⁰⁷ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2898, 2900–2902; svjedok KDZ555, T. 17304–17305 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴⁴⁰⁸ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8698.

⁴⁴⁰⁹ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8699.

⁴⁴¹⁰ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8699–8701.

⁴⁴¹¹ P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 8. april 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19127 (19. septembar 2010.).

⁴⁴¹² P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 8. april 1992.), str. 5; svjedok KDZ555, T. 17351 (17. avgust 2011.). V. takođe Marinko Vasilić, T. 39926–39927 (13. juni 2013.); Petko Panić, T. 19127 (19. septembar 2011.), T. 19174 (20. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da opština nije imala nadležnosti da proglašava mobilizaciju ili ratno stanje osim ukoliko nije bila odsječena od ostatka države).

⁴⁴¹³ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 14, 16 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27193, 27202 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴⁴¹⁴ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8697.

⁴⁴¹⁵ Svjedok KDZ610, T. 27188 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica).

bezbjedna za tako nešto.⁴⁴¹⁷ Međutim, bosanski Muslimani koji se jesu vratili odvedeni su na razgovor,⁴⁴¹⁸ morali su da se prijave,⁴⁴¹⁹ i, da bi ostali na poslu, morali su da potpišu izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba.⁴⁴²⁰ Neki bosanski Muslimani su, nakon što ih je ispitala policija, praktično bili u kućnom pritvoru, a u jednom slučaju u maju 1992. srpske snage su poimence prozvale bosanske Muslimane koji su još uvijek živjeli u jednoj zgradi u Zvorniku.⁴⁴²¹ Beli orlovi su takođe pretresali stanove bosanskih Muslimana, povremeno pribjegavajući nasilju.⁴⁴²²

1277. U maju 1992., osnovana je agencija koja je bila ovlaštena da vrši razmjenu nekretnina između stanovnika opštine Zvornik i drugih opština.⁴⁴²³ Tim putem su plijenjene napuštene nekretnine bosanskih Muslimana i dijeljene bosanskim Srbima koji su se doselili u Zvornik.⁴⁴²⁴ U avgustu 1992., vlasti bosanskih Srba u Zvorniku preduzele su mjere kako bi iselile pojedince koji su se protivzakonito uselili u stambene prostore i kako bi provele istragu o slučajevima pljačkanja imovine.⁴⁴²⁵

1278. Dana 6. juna 1992., Mladić je izdao hitnu direktivu da se obezbijede komunikacije od Sarajeva ka Zvorniku i izvrši čišćenje teritorije od "zaostalih grupa i pojedinaca neprijatelja".⁴⁴²⁶

⁴⁴¹⁶ D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrR BiH, 24.-26. juli 1992.), str. 71–72. Vijeće konstatuje da je Privremena vlada i neke bosanske Srbe razriješila dužnosti u Osnovnom sudu u Zvorniku. D1712 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 27. april 1992.); Petko Panić, T. 19207 (20. septembar 2011.).

⁴⁴¹⁷ Svjedok KDZ555, T. 17441 (18. avgust 2011.); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 6.

⁴⁴¹⁸ Svjedok KDZ555, T. 17242–17243 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴⁴¹⁹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 7; svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26138–26139. Svjedokinja KDZ023 je izjavila da je to prijavljivanje bilo samo izgovor i da su oni koji su se vratili i prijavili bili ubijeni. Međutim, Vijeće smatra da svjedočenje svjedokinje KDZ023 u tom pogledu predstavlja nagađanje. Svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26138–26139.

⁴⁴²⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2734. Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 62; svjedok KDZ555, T. 17354 (17. avgust 2011.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra da je Grujićevo i svjedočenje svjedoka KDZ555 pouzdano u pogledu izjave o lojalnosti i pitanja diskriminacije nad bosanskim Muslimanima.

⁴⁴²¹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3, 8–9. Srpske snage su obuhvatale i one koji su nosili oznake šešeljevaca.

⁴⁴²² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

⁴⁴²³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2770; P2734 (Odluka opštine Zvornik o osnivanju agencije za razmjenu nekretnina, 11. maj 1992.). V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 70.

⁴⁴²⁴ Petko Panić, T. 19139 (19. septembar 2011.), T. 19151, 19200–19201 (20. septembar 2011.); P3385 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 15. maj 1992.), str. 1; D1705 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 21. maj 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2773. V. takođe D1710 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 22. juni 1992.), str. 1; Branko Grujić, T. 40456 (26. juni 2013.); D3732 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 30. maj 1992.). Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 72; Branko Grujić, T. 40454–40456 (26. juni 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra da je Grujićevo svjedočenje pouzdano u pogledu useljavanja srpskih izbjeglica u domove bosanskih Muslimana.

⁴⁴²⁵ D1624 (Zapisnik sa 2. sjednice Skupštine opštine Zvornik, 19. avgust 1992.), str. 4–5. V. takođe D1708 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 2. juli 1992.), str. 3; D1709 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 18. maj 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19201, 19203–19204 (20. septembar 2011.).

⁴⁴²⁶ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1–2.

Konkretnije, Istočnobosanskom korpusu je naloženo da obezbijedi putni saobraćaj i očisti Birač od preostalih "snaga neprijatelja".⁴⁴²⁷ U toj direktivi se takođe navodi: "Najstrožije zabranjujem maltretiranje civilnog nenaoružanog stanovništva, a sa zarobljenicima postupati u duhu Ženevske konvencije".⁴⁴²⁸ Komanda Istočnobosanskog korpusa izdala je 7. juna 1992. Zvorničkoj brigadi naređenje koje je odražavalo tu direktivu i u kojem se takođe strogo zabranjivalo maltretiranje nenaoružanog civilnog stanovništva.⁴⁴²⁹

1279. Dana 17. juna 1992., optuženi je potvrdio imenovanje pet članova Ratnog povjereništva Srpske opštine Zvornik, koje je trebalo da raspusti Privremenu vladu i ponovo uspostavi opštinsku Skupštinu.⁴⁴³⁰ Istog dana, Srpska opština Zvornik je naložila da se izvrši isplata zaostalih penzija za penzionere srpske nacionalnosti.⁴⁴³¹

(2) Djelovanje paravojnih snaga

1280. Dana 18. aprila 1992., Privremena vlada je izdala naredbu za formiranje specijalne jedinice koja će imati zadatak da obezbjeđuje teritoriju Srpske opštine Zvornik.⁴⁴³² Tu specijalnu jedinicu zvali su jedinicom Igora Markovića, a kasnije je bila poznata pod nazivom Žute ose.⁴⁴³³ Pripadnici Žutih osa su redovno izvještavali zvornički Krizni štab.⁴⁴³⁴ Žute ose su tijesno sarađivale s TO-om, koji im je izdao naoružanje,⁴⁴³⁵ a kasnije su bile pod komandom Zvorničke brigade.⁴⁴³⁶ U maju 1992., zvornički TO je transformisan u Zvorničku brigadu, koja je bila u sastavu Istočnobosanskog korpusa.⁴⁴³⁷ Žučo je izvještavao komandu brigade, od koje je dobijao naređenja.⁴⁴³⁸ Grupa

⁴⁴²⁷ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 4. Birač je bio jedan od SAO-a koji je obuhvatao opštinu Zvornik. Momčilo Mandić, T. 5088 (14. juli 2010.).

⁴⁴²⁸ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 5.

⁴⁴²⁹ P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1–2, 5–6.

⁴⁴³⁰ P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 67–68, 73 (pod pečatom) [REDIGOVANO]. V. takođe D1716 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 28. juli 1992.); Petko Panić, T. 19210 (20. septembar 2011.); D4694 (Odluke Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.).

⁴⁴³¹ P3152 (Zahtjev Investbanke Privremenoj vladi Zvornik, 17. juni 1992.) str. 2; svjedok KDZ555, T. 17241 (16. avgust 2011.).

⁴⁴³² D1719 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 18. april 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19216 (20. septembar 2011.). Branko Grujić je odgodio provedene ove odluke. D1720 (Zaključak Privremene vlade Zvornik, 9. maj 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19217 (20. septembar 2011.).

⁴⁴³³ P2867 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 27. april 1992.); Milorad Davidović, 15497 (28. juni 2011.).

⁴⁴³⁴ Svjedok KDZ340, T. 17479 (18. avgust 2011.).

⁴⁴³⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2108; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17, 19, 49 (pod pečatom). V. takođe Reynaud Theunens, T. 17090–17092 (21. juli 2011.); Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.).

⁴⁴³⁶ P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 16, 19, 22–23, 26–27 (pod pečatom); P3169 (Dopis Zvorničke brigade, 17. juni 1992.), str. 1; P3170 (Knjiga dežurstva Zvorničke brigade, 9. juni - 9. juli 1992.).

⁴⁴³⁷ P3167 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 30. maj 1992.); D1457 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 6. juni 1992.), str. 1.

Pivarskog je dobijala naređenja od Pavlovića, premda je bila pod komandom Zvorničke brigade, kao i grupa Niškog.⁴⁴³⁹ Kada su dobrovoljci i pripadnici paravojske došli u Zvornik, prijavili su se u Krizni štab i bili su upućeni u TO, koji ih je raspoređivao.⁴⁴⁴⁰ Pripadnici paravojskih i dobrovoljačkih jedinica bili su na platnom spisku zvorničkog TO-a ili Zvorničke brigade, a plaćala su ih opštinska tijela, među kojima su bili Opštinski štab TO-a i zvornički Krizni štab, koji su platili i njihov prevoz do Zvornika.⁴⁴⁴¹ Pavlović je imao veliku ulogu u naoružavanju srpskih paravojskih jedinica na tom području.⁴⁴⁴² Neke od paravojskih grupa koje su došle iz Srbije kasnije su se

⁴⁴³⁸ P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 25–31 (pod pečatom); P3171 (Borbeni izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 6. juli 1992.), str. 2; P3170 (Knjiga dežurstva Zvorničke brigade, 9. juni - 9. juli 1992.), str. 7.

⁴⁴³⁹ P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17, 23–24 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Niškom pravo ime bilo Svetozar Mitrović i da je on prvi put došao u Zvornik pod Arkanovom komandom, a vratio se 26. aprila 1992. pod komandom Žuće, a potom Pavlovića). V. takođe P3169 (Dopis Zvorničke brigade, 17. juni 1992.), str. 1.

⁴⁴⁴⁰ Branko Grujić, T. 40384–40385 (25. juni 2013.), T. 40444–40445 (26. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 26; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 39 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17518–17519 (19. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17293 (16. avgust 2011.).

⁴⁴⁴¹ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2893–2894, 2906, 2984–2985; Petko Panić, T. 19130–19131 (19. septembar 2011.); P2866 (Deklaracija Milorada Davidovića, 22. juni 2011.), str. 2–3; Milorad Davidović, T. 15489, 15491–15495, 15497 (28. juni 2011.); P2867 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 27. april 1992.); P2862 (Platni spisak Žutih osa, 1. maj 1992.); P2863 (Platni spisak Žutih osa, juni 1992.); P2869 (Platni spisak Zvorničke brigade, juni 1992.); P2871 (Platni spisak TO-a Zvornik, april 1992.); P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.); P2872 (Platni spisak TO-a Zvornik, maj 1992.); P2873 (Spisak dobrovoljaca u opštini Zvornik, 7. maj 1992.); P2634 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 4. maj 1992.), str. 1; P3156 (Odobrenje za isplatu koje je izdala Skupština opštine Zvornik, 30. april 1992.); P3157 (Platni spisak nezaposlenih rezervnih vojnika, maj 1992.), str. 4 (gdje se upućuje na stavku pod brojem 41, koja predstavlja naknadu isplaćenu Žuci); P3159 (Platni spisak Zvorničke brigade za juni 1992.) (pod pečatom); P158 (Platni spisak rezervnih vojnika); P159 (Platni spisak dobrovoljaca); P3382 (Spisak pripadnika TO-a Loznica u aprilu 1992.), str. 1–2; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 7–9, 16–17, 19–20, 31, 84–86 (pod pečatom); P2870 (Platni spisak rezervnih vojnika TO-a, maj 1992.); svjedok KDZ340, T. 17526–17527 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17270–17271, (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17287–17289, 17293 (16. avgust 2011.); svjedok KW317, T. 39357–39358 (6. juni 2013.); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 13, 31, 56; P160 (Revers o prijemu oduzetih vozila, 23. juni 1992.); P5434 (Platni spisak pripadnika TO-a Zvornik, maj 1992.); P5435 (Spisak vojnika jedinice Beli orlovi, 16. juni 1992.); P5542 (Potvrda opštine Zvornik, 10. juni 1992.); Marinko Vasilić, T. 39945–39947 (13. juni 2013.); P3383 (Platni spisak jedinice Zorana Aleksića), str. 1–5; P2859 (Platni spisak TO-a Zvornik, april 1992.), str. 6–7; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2108. Svjedoci odbrane su izjavili da se lokalne vlasti iz straha nisu usuđivale upuštati u detaljniju analizu u vezi s tim ko je sve bio na platnim spiskovima, te da su ih pripadnici paravojskih formacija primorali da pružaju pozadinsku podršku. Branko Grujić, T. 40390 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 9–10; Čedomir Zelenović, T. 40329–40332 (24. juni 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je tokom Grujićevog unakrsnog ispitivanja to njegovo svjedočenje osporeno i da on nije na odgovarajući način objasnio zbog čega ranije nije pomenuo teoriju da su isplate vršene pod prinudom. Branko Grujić, T. 40390 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 9–10. Vijeće, pored toga, napominje da Grujićevo svjedočenje karakterišu brojne protivrječnosti i evazivnost i da ga ne smatra pouzdanim u tom pogledu. Zelenoviću je predočen dokazni predmet P2913 koji pokazuje da je Grujić od republičkih vlasti tražio da isplate pripadnike TO-a, a da pritom nije pomenuo nikakvu prinudu. Vijeće ne smatra da je Zelenovićev iskaz u tom pogledu pouzdan, s obzirom na to da njegovo svjedočenje karakteriše evazivnost.

⁴⁴⁴² P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 5–6, 9; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17 (pod pečatom).

pridružile TO-u ili VRS-u, ali najvećim dijelom su djelovale samostalno.⁴⁴⁴³ Bilo je poteškoća prilikom pokušaja da se one stave pod jedinstvenu komandu.⁴⁴⁴⁴

1281. Prije nego što je ušao u sastav Istočnobosanskog korpusa, zvornički TO je djelovao paralelno i u saradnji sa Zvorničkom brigadom, što je omogućavalo i Pavloviću i komandantu Zvorničke brigade da izdaju naređenja vojnim jedinicama u Zvorniku.⁴⁴⁴⁵ U junu 1992., Pavlović je imenovan za komandanta "jedinstvene vojno-teritorijalne komand[e]" Srpske opštine Zvornik.⁴⁴⁴⁶

1282. Pripadnici paravojnih formacija su učestvovali u pljačkanju imovine i vozila, koji su potom krijumčareni u Srbiju.⁴⁴⁴⁷ Postupci pripadnika paravojnih formacija stvorili su strah kod stanovništva, bosanskih Muslimana.⁴⁴⁴⁸ Ti postupci su obuhvatali uspostavljanje kontrolnih punktova po gradu, zapljenu automobila, zgrada i stanova, pljačkanje privatnih kuća i fabrika, maltretiranje, ubijanje i silovanje.⁴⁴⁴⁹

1283. Lokalne vlasti su se suočavale s teškoćama pokušavajući da postupke paravojnih formacija stave pod kontrolu.⁴⁴⁵⁰ Međutim, u nekim slučajevima paravojne formacije "su svoje protivzakonite

⁴⁴⁴³ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2888; Petko Panić, T. 19166–19167 (20. septembar 2011.). V. takođe Marinko Vasilčić, T. 39947, 39970 (13. juni 2013.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 28.

⁴⁴⁴⁴ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37.

⁴⁴⁴⁵ P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 12–15 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17519–17521 (19. avgust 2011.).

⁴⁴⁴⁶ P313 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 16. juni 1992.), str. 1.

⁴⁴⁴⁷ Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23634–23636 (pod pečatom).

⁴⁴⁴⁸ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 49–50 (pod pečatom); P2764 (Izveštaj CSB-a Bijeljina), str. 2–3.

⁴⁴⁴⁹ D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilčića od 9. juna 2013.), par. 37; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 50–51 (pod pečatom); P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1, 3 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17535–17536, 17538, 17543 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3176 (Mapa područja oko Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ340) (pod pečatom); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.) (pod pečatom), str. 7. V. takođe P6372 (Izvod iz Informacija Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 26. maj 1992.), str. 2; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3; svjedok KDZ555, T. 17286–17287 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 5, 31; P2764 (Izveštaj CSB-a Bijeljina), str. 2–3. Vijeće neće donositi zaključak u vezi s ubistvima koja nisu povezana s incidentima ubijanja iz priloga Optužnici.

⁴⁴⁵⁰ Dragan Vidović, T. 17762 (23. avgust 2011.); D1696 (Spisak pripadnika aktivnog sastava milicije SJB-a Zvornik, 21. april 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19172–19173 (20. septembar 2011.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 49–50 (pod pečatom); P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23, 38; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 5, 31; D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; D1631 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 3; D1625 (Izveštaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1; P2764 (Izveštaj CSB-a Bijeljina), str. 2–3; Dragomir Andan, T. 40836 (5. juli 2013.); P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 4. V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 264–265; P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 62–63; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37, 53; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilčića od 9. juna 2013.), par. 35; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 27; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 79; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 28; D3692

aktivnosti obavljale uz znanje i odobrenje" članova opštinskih vlasti bosanskih Srba u Zvorniku.⁴⁴⁵¹ Konkretnije, pripadnici paravojnih formacija poput Žuće bili su u bliskom kontaktu s Pavlovićem.⁴⁴⁵² U vezi s jednim incidentom, u kojem su pripadnici zvorničkog TO-a pod Žučinom komandom ubili dva muškarca, bosanska Muslimana, i silovali dvije žene, bosanske Muslimanke, Sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ je izvijestio da rukovodstvo u Zvorniku ne želi da otkrije identitet počinilaca.⁴⁴⁵³ SJB je uložio protest protiv Privremene vlade koja je angažovala paravojne formacije i bila svjesna njihovih protivzakonitih aktivnosti i odobraval ih.⁴⁴⁵⁴

1284. Krajem maja 1992., čelnici bosanskih Srba iz Zvornika obavijestili su Mandića i Miću Stanišića o situaciji u opštini, kao i o postupcima pripadnika paravojnih formacija.⁴⁴⁵⁵ U odgovoru koji su dobili rečeno im je da lokalna policija treba da pokuša staviti te grupe pod kontrolu, s obzirom na to da su u to vrijeme vlada SrBiH i VRS još uvijek u procesu uspostavljanja i da ne raspolažu resursima da pruže pomoć opštinama da stave paravojne formacije pod kontrolu.⁴⁴⁵⁶

1285. Kada su pripadnici paravojnih formacija smatrali da im se ometaju aktivnosti, uključujući pljačkanje, i da se njihovo prisustvo ne podržava, prijetili su i zvaničnicima bosanskih Srba i maltetirali ih, prijetili da će napasti SJB Zvornik, blokirali zgrade opštinskih organa vlasti i

---

(Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 27; Petko Panić, T. 19188–19190 (20. septembar 2011.); Mićo Stanišić, T. 46553–46554 (5. februar 2014.).

⁴⁴⁵¹ P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23; P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 5 (pod pečatom); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 8. Zbog nezadovoljstva uslijed legalizacije boravka "kriminogenih lica" i postupaka vojnih vlasti, načelnik SJB-a Zvornik je zatražio da bude razriješen dužnosti. D1436 (Izveštaj MUP-a SrBiH, 17. juni 1992.), str. 5; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923. Ali v. svjedok KDZ555, T. 17286–17287 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 32–34, 36; Marinko Vasilić, T. 39945–39946, 39950, 39962–39963 (13. juni 2013.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 28–30; Čedomir Zelenović, T. 40329, 40332 (24. juni 2013.), T. 40337 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 25–27; Jovan Ivanović, T. 39866–39867 (12. juni 2013.), T. 39873–39874, 39897 (13. juni 2013.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 29; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 71; svjedok KW317, T. 39402 (6. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37–39. Vijeće ne smatra da su svjedočenja ovih svjedoka da lokalne vlasti nisu mogle da kontrolišu ili kazne pripadnike paravojnih formacija pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239. Na primjer, Vasilićevo svjedočenje dato je uz ograde i on je priznao da mu nije bilo poznato da li vojne vlasti pružaju podršku paravojnim formacijama. Isto tako, Vijeće ima u vidu da Mačarovo svjedočenje takođe karakterišu protivrječnosti i krajnja evazivnost, što dovodi u pitanje njegovu vjerodostojnost u tom pogledu.

⁴⁴⁵² Dragomir Andan, T. 40893–40895 (5. juli 2013.). Bilo je pokušaja da se prikriju kontakti i veze između članova lokalne vlade i paravojnih grupa. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23634–23636, 23661 (pod pečatom).

⁴⁴⁵³ P6372 (Izvod iz Informacija Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 26. maj 1992.), str. 2.

⁴⁴⁵⁴ P3389 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 28. juli 1992.), str. 1; P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23.

⁴⁴⁵⁵ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 65 (pod pečatom).

⁴⁴⁵⁶ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 66, 70 (pod pečatom).

postavljali zahtjeve.⁴⁴⁵⁷ Lokalne vlasti su tek nakon tih incidenata preduzele neke korake da ih se otarase.⁴⁴⁵⁸

1286. U jednom drugom incidentu u junu 1992., paravojne formacije su opkolile zgradu opštinske vlade i Kriznog štaba Zvornik i jedan pripadnik jedinice Kapetana Dragana je prijetio predsjedniku opštine.⁴⁴⁵⁹ Optuženi i Mladić su sljedećeg dana posjetili Zvornik.⁴⁴⁶⁰ Grujić je izvijestio optuženog i Mladića da je pored "velikih učinaka" bilo i mnogo problema od strane paravojskih formacija koje su se otele kontroli poslije Arkanovog povlačenja i zatražio je da one budu uklonjene.⁴⁴⁶¹ Na tom sastanku, optuženi je izjavio da bi bilo šteta da se ukine centar za obuku Kapetana Dragana u Diviču i da bi najlakše bilo da "se incident prevaziđe".⁴⁴⁶² Mladić je rekao da on nije odobrio osnivanje tog centra za obuku i da je Kapetan Dragan "najobičniji mafijaš" i insistirao je na tome da Kapetan Dragan napusti opštinu.⁴⁴⁶³ Mladić je takođe izrazio duboko negodovanje zbog paravojskih snaga i zaprijetio da će uhapsiti svakoga ko se ne stavi pod komandu vojske.⁴⁴⁶⁴

⁴⁴⁵⁷ P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 1–4; D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 28–29; Čedomir Zelenović, T. 40329 (24. juni 2013.), T. 40337 (25. juni 2013.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250. V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37–38; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 27; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 38; Vojislav Šešelj, T. 39577 (10. juni 2013.); svjedok KDZ555, T. 17289–17290 (16. avgust 2011.); Marinko Vasilić, T. 39948, 39967–39968 (13. juni 2013.).

⁴⁴⁵⁸ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), str. 28; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 68; Milorad Davidović, T. 15778 (30. juni 2011.). V. takođe P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 53–54 (pod pečatom); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 6; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21799; P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 1. Tokom unakrsnog ispitivanja, Andan je tvrdio da maltretiranje Ostojića nije bilo neposredan povod te operacije, ali da je taj incident možda ubrzao proces, te da je odobrenje za operaciju dobijeno dan ili dva nakon tog incidenta. Dragomir Andan, T. 40885–40887, 40905–40907 (5. juli 2013.); P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 2; P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 1. V. takođe svjedok KW317, T. 39415–39416 (6. juni 2013.). Ali v. Mićo Stanišić, T. 46653–46554 (5. februar 2014.). Vijeće ne smatra pouzdanim Stanišićevo svjedočenje da je to već bilo planirano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji da svjedok nije bio iskren u svom svjedočenju pred Vijećem.

⁴⁴⁵⁹ D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250, 264; svjedok KDZ555, T. 17289–17290 (16. avgust 2011.); Marinko Vasilić, T. 39967–39968 (13. juni 2013.). V. takođe P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 3–4.

⁴⁴⁶⁰ P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 3; Marinko Vasilić, T. 39960 (13. juni 2013.). V. takođe Petko Panić, T. 19187–19188 (20. septembar 2011.).

⁴⁴⁶¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 249–250, 252, 266.

⁴⁴⁶² P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250, 270.

⁴⁴⁶³ P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 1, 3; Marinko Vasilić, T. 39960 (13. juni 2013.); D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; Petko Panić, T. 19133, 19135 (19. septembar 2011.), T. 19187–19188 (20. septembar 2011.); P3384 (Izveštaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 266–269. V. takođe Marinko Vasilić, T. 39951–39952 (13. juni 2013.).

⁴⁴⁶⁴ D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 69 (pod pečatom).

1287. Poslije juna 1992., Žute ose se nisu stavile pod jedinstvenu vojnu komandu VRS-a.⁴⁴⁶⁵ U julu 1992., pripadnici Žutih osa otišli su na Pale i dobili oružje od SJB-a Pale, nakon čega se Žučo sastao s Biljanom Plavšić.⁴⁴⁶⁶ Žučo je razgovarao i s ministrom odbrane o statusu svoje grupe i Bogdan Subotić je potvrdio da su svi oni koji dobijaju naređenja od starješina VRS-a dio VRS-a, bez obzira na to da li su rezervisti, dobrovoljci ili pripadnici paravojskih formacija.⁴⁴⁶⁷ Subotić je upozorio te jedinice da se trebaju u potpunosti pridržavati pravila i propisa VRS-a, uključujući one koji se odnose na uniforme, oznake i komandne strukture.⁴⁴⁶⁸

1288. Izvještaji koji su podneseni MUP-u u junu i julu 1992. ukazuju na to da situacija u vezi s paravojskim formacijama u Zvorniku još nije bila riješena⁴⁴⁶⁹ i da su Žute ose pokušale uticati na opštinske vlasti da postave Žučine ljude na određene pozicije, te da su preuzele kontrolu nad kontrolnim punktovima.⁴⁴⁷⁰ Mjere koje su u junu i julu 1992. preduzete u cilju stavljanja paravojskih snaga pod kontrolu obuhvatale su kontrolu izdavanja uniformi VRS-a,⁴⁴⁷¹ zabranu unošenja oružja u grad⁴⁴⁷² i zabranu kretanja naoružanim licima u gradu.⁴⁴⁷³ Lokalne vlasti su takođe preduzele korake da iz sastava policije isključe one radnike koji su "skloni radnjama neprimjerenim [pripadnicima policije]" ili koji su pristupili paravojskim jedinicama; potom je veliki broj pripadnika policije upućen u VRS.⁴⁴⁷⁴ Vasilić i Grujić su sredinom juna ili jula otišli na Pale da bi rukovodstvo

⁴⁴⁶⁵ P2882 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.), str. 3; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 53. Vijeće upućuje na par. 1281 gore, gdje se objašnjava da je Pavlović u junu 1992. bio imenovan za komandanta jedinstvene vojne komande u Zvorniku.

⁴⁴⁶⁶ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21712–21713; P3174 (Potvrda SJB-a Pale, 11. juli 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2109; Mićo Stanišić, T. 46524 (5. februar 2014.); **[REDIGOVANO]**. Vijeće je razmotrilo argumente optuženog u vezi s dokaznim predmetom P3174 i izdavanjem naoružanja. Završni podnesak odbrane, par. 1108–1109. Vijeće ne smatra da ti argumenti dovode u pitanje zaključak da su Žute ose dobile naoružanje posredstvom SJB-a Pale.

⁴⁴⁶⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2109; **[REDIGOVANO]**; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 205–206. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 293; D3705 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Izvršnom odboru opštine Zvornik, 16. oktobar 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 2110.

⁴⁴⁶⁸ D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 293; D3705 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Izvršnom odboru opštine Zvornik, 16. oktobar 1992.).

⁴⁴⁶⁹ D3810 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 23. juli 1992.); D1632 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 1–2; P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); Dragomir Andan, T. 40819–40820 (5. juli 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21402, 21439 21465, 21629.

⁴⁴⁷⁰ D1632 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 2; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2925; P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 3 (pod pečatom); Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.). V. takođe D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5.

⁴⁴⁷¹ D1703 (Zaključak Privremene vlade Zvornik, 29. juni 1992.); Petko Panić, T. 19199 (20. septembar 2011.).

⁴⁴⁷² D1700 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 2. juli 1992.); D1701 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 2. juli 1992.); Petko Panić, T. 19197–19198 (20. septembar 2011.). Slično naređenje je izdao i Izvršni odbor 24. septembra 1992. D1702 (Naređenje Izvršnog odbora Zvornik, 24. septembar 1992.).

⁴⁴⁷³ D1623 (Naređenje Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.); svjedok KDZ555, T. 17443 (18. avgust 2011.).

⁴⁴⁷⁴ D1704 (Preporuka Izvršnog odbora Zvornik, 12. novembar 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19200 (20. septembar 2011.).

bosanskih Srba izvijestili o situaciji u Zvorniku i zatražili pomoć u rješavanju problema s paravojnim formacijama.⁴⁴⁷⁵ Dva dana nakon što su se Grujić i Vasilčić vratili s Pala, Žute ose su ih zarobile i prijetile im.⁴⁴⁷⁶ Sljedećeg dana su ih pustile, ali su Grujić i Vasilčić podnijeli ostavke na svoje funkcije.⁴⁴⁷⁷

1289. Dana 25. jula 1992., Milorad Davidović je izvijestio o prijetnji po bezbjednost koju je predstavljao Žučo i o ubijanju koje je počinio Repić u Čelopeku, poslije čega su preduzeti koraci da ga se uhapsi.⁴⁴⁷⁸ Načelnik CSB-a Bijeljina je u jednom izvještaju koji je dostavljen, pored ostalih, ministru unutrašnjih poslova, preporučio da se u Zvornik uputi specijalna jedinica MUP-a kako bi se eliminisale paravojne formacije u cilju poboljšanja bezbjednosne situacije na tom području i napomenuo da Žučo djeluje uz pomoć članova lokalne vlade.⁴⁴⁷⁹ MUP je zaključio da je paravojne formacije iz Srbije u Zvorniku potrebno zabraniti i da se pripadnici jedinice Kapetana Dragana trebaju vratiti u jedinice redovnog sastava VRS-a.⁴⁴⁸⁰

1290. Shodno instrukcijama, Davidović je planirao operaciju hapšenja paravojnih grupa u Zvorniku u saradnji s Andanom i specijalnim jedinicama MUP-a.⁴⁴⁸¹ Dana 27. jula 1992., policija je protjerala Gojićevu grupu u Mali Zvornik i preuzela kontrolu nad kontrolnim punktovima.⁴⁴⁸² Dana 29. jula 1992., Žučo je uhapšen i odveden u Bijeljinu.⁴⁴⁸³ Tokom te operacije, uhapšene su

⁴⁴⁷⁵ D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilčića od 9. juna 2013.), par. 40; Marinko Vasilčić, T. 39948, 39953–39955, 39970–39971 (13. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 39, 41. V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126; Milorad Davidović, T. 15777–15778 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 4; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 21–22.

⁴⁴⁷⁶ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42.

⁴⁴⁷⁷ D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42.

⁴⁴⁷⁸ D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 5–6; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21489–21490, 21683; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 39; P2879 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 5 (pod pečatom); P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2903–2905, 3013. Za dokaze o tom ubijanju, v. incident 20.2 iz Priloga B Optužnici.

⁴⁴⁷⁹ P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁴⁸⁰ D1436 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5.

⁴⁴⁸¹ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126, 130–132; Milorad Davidović, T. 15766, 15779 (30. juni 2011.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 6–7; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 6–7; D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 33. V. takođe Mićo Stanišić, T. 46380 (3. februar 2014.); Momčilo Mandić, T. 5289–5290 (16. juli 2010.); Dragomir Andan, T. 40827–40828, 40891–40893, 40906–40907 (5. juli 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21473–21474, 21478–21479, 21489–21490, 21678, 21680, 21693.

⁴⁴⁸² Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2907–2908, 2925–2926; P3389 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 28. juli 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19144 (19. septembar 2011.), T. 19191, 19211 (20. septembar 2011.); P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23.

⁴⁴⁸³ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 134; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 17; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz

druge vođe i pripadnici Žutih osa,⁴⁴⁸⁴ kao i opštinski čelnici koji su bili povezani ili saradivali sa Žutim osama, uključujući Pavlovića.⁴⁴⁸⁵ Tokom te operacije, u stanovima i kućama uhapšenih pronađena je velika količina zlata, nakita, oružja, municije, alkohola, automobili i druga roba.⁴⁴⁸⁶ Zaplijenjeni su svi predmeti koji su pronađeni prilikom tih hapšenja,⁴⁴⁸⁷ a Andan je SJB-u Zvornik izdao uputstvo da vrati lične stvari onih koji su nastanjeni u opštini.⁴⁴⁸⁸

1291. Na dan tih hapšenja, Davidović se sastao sa zvorničkim Kriznim štabom i opštinskim rukovodstvom i obavijestio ih da su pripadnici paravojnih formacija uhapšeni i razoružani; Grujić je to dočekao s olakšanjem i zahvalnošću.⁴⁴⁸⁹ Mićo Stanišić i MUP su obaviješteni o uspješnoj operaciji hapšenja pripadnika paravojnih formacija u Zvorniku, nakon čega im je Stanišić odao

-
- predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*, T. 21506–21510, 21693; P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 3. V. takođe Mićo Stanišić, T. 46380 (3. februar 2014.).
- ⁴⁴⁸⁴ P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126, 136–137, 139 141; Milorad Davidović, T. 15493 (28. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Pivarski, koji se pridružio Žutim osama, takođe uhapšen), T. 15794 (30. juni 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2908, 2926–2928, 2937, 3006, 3008; D1625 (Izveštaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 2; Petko Panić, T. 19144–19145 (19. septembar 2011.), T. 19191–19193, 19211 (20. septembar 2011.); P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23, 38; P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 1; svjedok KDZ555, T. 17311–17312 (17. avgust 2011.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 63 (pod pečatom); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 33; D1633 (Izveštaj MUP-a SrRBiH, 29. juli 1992.), str. 1; P2903 (Informacija MUP-a SrRBiH, 31. juli 1992.), str. 1; D1635 (Izveštaj Uprave za suzbijanje kriminaliteta MUP-a SrRBiH Pale, 10. avgust 1992.), str. 1; svjedok KDZ340, T. 17535 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 44; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42; Jovan Ivanović, T. 39899 (13. juni 2013.). V. takođe Dragomir Ljubojević, T. 35913 (22. mart 2013.).
- ⁴⁴⁸⁵ Svjedok KDZ555, T. 17311–17312 (17. avgust 2011.); Dragomir Andan, T. 40894 (5. juli 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 140–141; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 3; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 69. Vijeću su predočeni dokazi koji se razlikuju u pogledu broja pripadnika paravojnih snaga koji su uhapšeni, u kojima se taj broj kretao od 30 do 180. D3694 (Izveštaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.); svjedok KDZ340, T. 17567 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 1; D480 (Informacija MUP-a SrRBiH o pripadnicima paravojnih formacija u Zvorniku, 31. juli 1992.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 140–141; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 3; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 69; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 44; Marinko Vasilić, T. 39971 (13. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 28. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21461, 21680.
- ⁴⁴⁸⁶ P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 2–3; D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 4–5; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 136; P2903 (Informacija MUP-a SrRBiH, 31. juli 1992.), str. 1; D1634 (Službena zabilješka SJB-a Zvornik u vezi s pretresom stana svjedoka KDZ340, 31. juli 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17564 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3179 (Potvrda o ulaženju u stan svjedoka KDZ340, 3. avgust 1992.) (pod pečatom). V. takođe P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17533–17535 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3180 (Pismo Milisava Simića, 21. avgust 1992.), str. 1–2.
- ⁴⁴⁸⁷ Dragomir Andan, T. 40828, 40858–40860 (5. juli 2013.).
- ⁴⁴⁸⁸ Dragomir Andan, T. 40828–40830 (5. juli 2013.); D3793 (Dopis SJB-a Bijeljina SJB-u Zvornik, 13. avgust 1992.); D3816 (Dopis SJB-a Bijeljina SJB-u Zvornik, 13. avgust 1992.); P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 3.
- ⁴⁴⁸⁹ D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 12–13, 33.

priznanje za napore koje su uložili.⁴⁴⁹⁰ Stanišić je obaviješten i da su neke vodeće starješine, uključujući komandira policijske stanice, učestvovala u kriminalnim aktivnostima, poslije čega je Stanišić rekao da se svi koji su bili umiješani u bilo kakvu kriminalnu aktivnost koju je moguće dokumentovati trebaju obraditi i da se protiv njih trebaju podnijeti krivične prijave.⁴⁴⁹¹

1292. Davidović je pripremio dokumentaciju i podnio krivičnu prijavu Vojnom tužilaštvu u Bijeljini, ali čim su se njegovi ljudi povukli s tog područja, postupak je obustavljen i svi ti ljudi su do avgusta 1992. već bili pušteni na slobodu,⁴⁴⁹² neki od njih su se vratili u Srbiju.⁴⁴⁹³ Nekolicini

⁴⁴⁹⁰ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21493, 21512; D3791 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 1. avgust 1992.); P6386 (Dopis Gorana Mačara MUP-u SrRBiH s izvještajem u prilogu, 4. avgust 1992.); Goran Mačar, T. 39499 (7. juni 2013.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46382 (3. februar 2014.); D4275 (Naređenje MUP-a RS-a, 27. oktobar 1992.).

⁴⁴⁹¹ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21494–21495. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21498, 21513–21514, 21525, 21711; D3792 (Depeša SJB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 31. juli 1992.); Dragomir Andan, T. 40828 (5. juli 2013.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 29; Goran Mačar, T. 39493, 39507–39509 (7. juni 2013.). Mićo Stanišić je u svom svjedočenju izjavio da su krivične prijave protiv državljana Srbije prosljeđene vlastima SRJ zato što pravosudni sistem RS-a nije imao odgovarajuće sudove pred kojima bi im se moglo suditi. Mićo Stanišić, T. 46380–46381 (3. februar 2014.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 4458 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na svjedočenje Miće Stanišića u pogledu podnošenja krivičnih prijava i procesuiranja predmeta.

⁴⁴⁹² P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 142, 168; Milorad Davidović, T. 15523 (28. juni 2011.), 15652, 15655–15656 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 7, 11, 52; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 55–56, 59 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17490–17491, 17556 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21524–21525, 21688; Dragomir Andan, T. 40859 (5. juli 2013.); P2882 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 1–3 (pod pečatom); P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1625 (Izveštaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1–2; P2905 (Odluka Osnovnog suda u Bijeljini, 28. avgust 1992.); D1413 (Zahtjev Tužilaštva u Bijeljini, 14. septembar 1992.); D1626 (Službena zabilješka Uprave za suzbijanje kriminaliteta MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.); D3790 (Odluka SJB-a Bijeljina, 29. juli 1992.). V. takođe P3177 (Rješenje SJB-a Bijeljina o određivanju pritvora za svjedoka KDZ340, 29. juli 1992.) (pod pečatom); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 55 (pod pečatom); D3794 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 11. avgust 1992.). Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Andanovom mišljenju o tome zašto ti predmeti nisu procesuirani. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21688; Dragomir Andan, T. 40887–40888 (5. juli 2013.). Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23634–23636 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923, 3052; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 8; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 39.

⁴⁴⁹³ Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21686–21688. Ali v. D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 45; Marinko Vasilić, T. 39971 (13. juni 2013.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 34; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42, 52; Branko Grujić, T. 40443–40444 (26. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 28; Momčilo Mandić, T. 5292 (16. juli 2010.); D2269 (Optužnica protiv Duška Vučkovića pred Okružnim sudom Šabac, 28. april 1994.), str. 1–2, 4–7; D3727 (Dopis SJB-a Bijeljina MUP-u Republike Srbije, 9. avgust 1992.); D1415 (Molba Osnovnog suda u Bijeljini, 24. decembar 1993.); D3728 (Dopis SJB-a Bijeljina MUP-u Republike Srbije, 9. avgust 1992.); D482 (Presuda Vrhovnog suda u Beogradu u predmetu protiv Duška Vučkovića i drugih). Optuženi ukazuje na dokazne predmete D481 i D482 u prilog svojoj tvrdnji da su, kada su organi vlasti saznali za zločine u Domu kulture u Čelopeku, izvršioi uhapšeni, krivično gonjeni i kažnjeni. V. Završni podnesak odbrane, par. 1455. V. takođe D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 70. Međutim, Vijeće ne smatra da su svjedočenja relevantnih svjedoka u vezi s postupcima koji su pokrenuti protiv uhapšenih pouzdana. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je napomenulo da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu evazivnost, protivrječnosti i nedosljednosti. Na primjer, Zelenović je izjavio da ne zna da su pripadnici paravojnih formacija

pripadnika paravojnih formacija je zabranjen ulazak u RS, dok su se lokalni pripadnici vratili u redovne jedinice nakon što su paravojne formacije raspuštene.⁴⁴⁹⁴ Specijalna jedinica MUP-a se povremeno vraćala kako bi pokušala da spriječi povratak pripadnika paravojnih formacija u Zvornik.⁴⁴⁹⁵ U septembru 1992., nakon što je pušten iz pritvora, Žučo je pokušao da se vrati u Zvornik i prijetio je da će se osvetiti.⁴⁴⁹⁶

1293. Vijeće takođe napominje da su pripadnici paravojnih formacija bili pritvoreni prvenstveno zbog sitne pljačke imovine i vozila na kontrolnim punktovima, a ne zbog teških zločina koje su počinili nad bosanskim Muslimanima.⁴⁴⁹⁷ Iako je protiv Repića i Žučice podnesena krivična prijava na osnovu sumnji da su počinili ratne zločine, taj postupak u BiH nikad nije dovršen, a u Srbiji je postupak pokrenut znatno kasnije.⁴⁴⁹⁸ Nasuprot tome, Goran Mačar je u novembru 1995. izdao instrukciju SJB-u Zvornik da na području opština, uključujući Zvornik, pojača aktivnosti i podnese krivične prijave protiv izvršilaca ratnih zločina nad "srpskim narodom".⁴⁴⁹⁹

1294. Uslovi su se generalno nešto popravili nakon hapšenja pripadnika paravojnih formacija i lokalne vlasti su mogle da ostvare veću kontrolu nad funkcionisanjem opštine.⁴⁵⁰⁰

---

pušteni ubrzo nakon hapšenja, kao ni to da li su ti ljudi bili osuđeni ili ne. Čedomir Zelenović, T. 40336–40337 (25. juni 2013.). Grujić je takođe priznao da su pripadnici paravojnih formacija pušteni ubrzo poslije hapšenja i potvrdio da se to zaista dogodilo, te da je i on lično bio uplašen zato što je mislio "da će se to provesti ozbiljan postupak protiv njih, ali to se nije desilo". Branko Grujić, T. 40391–40392 (25. juni 2013.). S obzirom na te protivrječnosti, Vijeće ne smatra da su njihova svjedočenja u tom pogledu pouzdana.

⁴⁴⁹⁴ Svjedok KDZ555, T. 17313 (17. avgust 2011.); D1418 (Spisak lica kojima je zabranjen ulazak u RS), str. 1; svjedok KDZ340, T. 17528 (19. avgust 2011.).

⁴⁴⁹⁵ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3013–3014. V. takođe D3664 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 22. novembar 1992.); Goran Mačar, T. 39530–39531 (7. juni 2013.).

⁴⁴⁹⁶ P3387 (Izveštaj SNB-a Birač, 5. septembar 1992.), str. 1; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2935; Petko Panić, T. 19145 (19. septembar 2011.); D1638 (Izveštaj Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a, Sarajevo, 22. septembar 1992.), str. 1; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 46; Milorad Davidović, T. 15612–15613 (29. juni 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21526–21527; D1637 (Izveštaj Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a, Sarajevo, 10. septembar 1992.).

⁴⁴⁹⁷ P2882 (Izveštaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 1–3 (pod pečatom); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 55–56 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17490–17491 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). P2904 (Informacija MUP-a SrBiH, 4. avgust 1992.); D1412 (Izveštaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1625 (Izveštaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1–2. V. takođe Dragomir Andan, T. 40857–40860 (5. juli 2013.).

⁴⁴⁹⁸ Milorad Davidović, T. 15661–15662 (29. juni 2011.), T. 15790–15791 (30. juni 2011.); D1416 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 14. decembar 1992.) (pod pečatom); D1414 (Sudski pozivi Osnovnog suda u Bijeljini), str. 3; D1415 (Molba Osnovnog suda u Bijeljini, 24. decembar 1993.); Milorad Davidović, T. 15657 (29. juni 2011.); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23662 (pod pečatom); D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 1–2. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5289–5291 (16. juli 2010.), T. 5147–5148 (14. juli 2010.).

⁴⁴⁹⁹ P6385 (Dopis SJB-a Bijeljina CJB-u Zvornik, 17. novembar 1995.); Goran Mačar, T. 39489–39490 (7. juni 2013.).

⁴⁵⁰⁰ D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 34; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 43; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 30; D3654

(F) Zatočenički objekti u Zvorniku

1295. Dana 7. juna 1992., Istočnobosanski korpus je izvijestio da se na području Zvornika drži približno "560 zatvorenika".⁴⁵⁰¹ Birčanska brigada je 17. juna 1992. izvijestila da ima blizu "600 zarobljenika" i da Istočnobosanski korpus nije osnovao logor za ratne zarobljenike na nivou Korpusa.⁴⁵⁰² Shodno tome, Mladić je naredio Istočnobosanskom korpusu da formira logor za ratne zarobljenike i da se Birčanska brigada rastereti poslova čuvanja tih zarobljenika.⁴⁵⁰³

(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici

1296. U Optužnici se navodi da je Dom kulture u Čelopeku korišten kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992.⁴⁵⁰⁴ Tužilaštvo navodi da je u tom objektu u periodu od 10. do 28. juna 1992. ubijen određeni broj muškaraca.

(a) Događaji

1297. Dom kulture u Čelopeku nalazio se u industrijskoj zoni Karakaja.⁴⁵⁰⁵ Bosanski Muslimani su bili zatočeni u ovom objektu od kraja maja 1992. nadalje.⁴⁵⁰⁶ Bosanski Muslimani su u Dom kulture u Čelopeku dovezeni autobusima po naređenju štaba TO-a ili Privremene vlade, a sproveo ih je Miko Miljanović, službenik policije.⁴⁵⁰⁷ Žute ose su takođe odvodile bosanske Muslimane iz naselja u Dom kulture u Čelopeku, gdje su oni onda držani u zatočenju.⁴⁵⁰⁸ Pripadnici rezervnog sastava policije učestvovali su u obezbjeđenju tog objekta.⁴⁵⁰⁹ Prilikom hapšenja nesrba koji su

---

(Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 71–72 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39414 (6. juni 2013.). V. takođe Petko Panić, T. 19211 (20. septembar 2011.); D1717 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 19. avgust 1992.), str. 3; D1718 (Odluka Izvršnog odbora Zvornik, 10. septembar 1992.), str. 1; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 72 (pod pečatom).

⁴⁵⁰¹ P3237 (Izveštaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 2.

⁴⁵⁰² P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 1.

⁴⁵⁰³ P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 2.

⁴⁵⁰⁴ Tužilaštvo tvrdi da predloženi dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od maja do jula 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 61.

⁴⁵⁰⁵ P4847 (Mapa Karakaja s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 80 (pod pečatom); P4845 (Fotografija Doma kulture u Čelopeku); svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14942 (pod pečatom); P3187 (Mapa opštine Zvornik).

⁴⁵⁰⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2745. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17299 (17. avgust 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 3057–3058.

⁴⁵⁰⁷ Marinko Vasilić, T. 39944–39945, 39969 (13. juni 2013.). V. takođe P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 24, 35.

⁴⁵⁰⁸ Milorad Davidović, T. 15518 (28. juni 2011.). V. takođe Svetozar Andrić, T. 41682 (22. juli 2013.).

⁴⁵⁰⁹ Marinko Vasilić, T. 39944 (13. juni 2013.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 62 (pod pečatom). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 2933, 2953, 3004, 3016–3018; Petko Panić, T. 19152–19153, 19175 (20. septembar 2011.). Iako je Panić izjavio i da policija nije bila dovoljno jaka da spriječi pripadnike paravojske da ulaze u zatočeničke objekte, Vijeće ne smatra da taj iskaz ima neku težinu, pošto Panić uz tu opasku nije iznio nikakav daljnji kontekst u vezi s tim da

zatočeni u Zvorniku nije primjenjivana redovna policijska procedura i oni su pritvoreni a da pritom nisu obaviješteni za šta su optuženi niti su proslijeđeni na daljnje krivično gonjenje.⁴⁵¹⁰

1298. Dana 10. juna 1992. ili približno tog datuma, zatočenike su natjerali da pjevaju, a zatim su ih prisilili da se međusobno tuku, obećavši da će pobjedniku pokloniti život.⁴⁵¹¹ Nakon toga, Repić je iz vatrenog oružja ubio 17 zatočenika, nekim zatočenicima je takođe odsjekao dijelove tijela, a druge je ubo nožem u grudi.⁴⁵¹² Zatočenike su natjerali da pojedu odsječene dijelove tijela, a Repićevi ljudi su ubili dvojicu zatočenika koji se nisu mogli prisiliti da to učine.⁴⁵¹³ Četvoricu zatočenika su natjerali da istovare leševe na šljunkari, poslije čega je Repić i njih ubio.⁴⁵¹⁴

1299. Dana 10. i 14. juna 1992., Repić je odveo dvije grupe ljudi na ispitivanje i oni se više nikad nisu vratili u objekt. U prvoj grupi je bilo 19, a u drugoj četiri zatočenika.⁴⁵¹⁵ Uzimajući u obzir način na koji je Repić postupao prema zatočenicima u objektu i njegove prijetnje da će ih pobiti, Vijeće se uvjerilo da su i ta 23 zatočenika ubijena. Repić se vraćao u još nekoliko navrata, tukao zatočenike palicama, udarao ih pesnicama i nogama i tjerao ih da pjevaju. Dana 27. juna 1992. ili približno tog datuma, postrojio je grupu zatočenika i otvorio vatru iz automatske puške i pištolja, i

---

li se on odnosi na neki konkretan objekt ili na neki konkretan period. V. takođe P3388 (Platni spisak zaposlenih u zatvoru Zvornik, avgust 1992.), str. 2; Petko Panić, T. 19143 (19. septembar 2011.).

⁴⁵¹⁰ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3057. Međutim, SJB Zvornik jeste obavio više informativnih razgovora u cilju identifikacije "ekstremista muslimanske nacionalnosti". D1631 (Izveštaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 1–2; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2939; P3390 (Izveštaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 41–42, 50.

⁴⁵¹¹ D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2; v. činjenice o kojima je presuđeno 2745, 2747. Svjedok KDZ340 je u svom svjedočenju izjavio da je Vučković bio protiv ubijanja ili zlostavljanja zatočenika. P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 74 (pod pečatom). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ340 u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da to svjedočenje karakterišu pokazatelji da on nije svjedočio iskreno i otvoreno, [REDIGOVANO].

⁴⁵¹² D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 2749. V. takođe P4417 (Potvrda o smrti Zaima Pezerovića); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 4 (pod pečatom); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 34–36, 45–46, 73–78, 80 (pod pečatom); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 133; Milorad Davidović, T. 15535 (28. juni 2011.).

⁴⁵¹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2749.

⁴⁵¹⁴ D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2.

⁴⁵¹⁵ D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2; P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.). U tom istom izvještaju navodi se da je Repić bio sklon uzimanju opojnih droga. Panić je u svom svjedočenju izjavio da se stražari, iako su imali pismeno naređenje da ne puštaju nikoga u taj objekt, nisu usuđivali da se suprotstave Repiću i da nisu prijavili nijedan incident. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2903–2904, 3015–3016, 3056; Petko Panić, T. 19184–19186 (20. septembar 2011.). Međutim, Vijeće ima u vidu da Panićevom svjedočenju, u pogledu prebacivanja krivice za postupke na pripadnike paravojnih formacija, nedostaje uravnoteženost i da ga karakterišu pokazatelji pristrasnosti. S obzirom na nedosljednosti i pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je u pogledu konkretnog pitanja nemogućnosti da se spriječi zlostavljanje od strane pripadnika paravojnih formacija njegovo svjedočenje vjerodostojno.

ubio približno 19, a ranio približno 13 zatočenika.⁴⁵¹⁶ Poslije tog ubijanja, preživjeli zatočenici su premješteni u "Novi izvor".⁴⁵¹⁷

1300. Jednom zatočeniku je Kosta Erić ispričao o ubijanju i zlostavljanju zatočenika u Čelopeku. Njemu su naložili da očisti taj objekt i on je u njemu pronašao tragove ljudske krvi; takođe je učestvovao u prevoženju leševa i njihovom pokopavanju u masovne grobnice.⁴⁵¹⁸ Sredinom jula 1992., preostali zatočenici iz Čelopeka premješteni su uz pomoć opštinskih vlasti bosanskih Srba u logor Batković u Bijeljini.⁴⁵¹⁹

(b) Zaključak

1301. Vijeće stoga zaključuje da su muškarci, bosanski Muslimani, bili zatočeni u Domu kulture u Čelopeku od kraja maja do jula 1992. godine. Srpske snage su tjerale te zatočenike da jedan drugog tuku, neke su izbole nožem i zlostavljale, a ubile su najmanje 60 od tih ljudi.

⁴⁵¹⁶ D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2–3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2750. Prema činjenici o kojoj je presuđeno, Repić se u taj zatočenički objekt vratio 27. juna 1992. i ubio 20 i ranio 22 zatočenika. Davidovića je Jekić obavijestio o tom incidentu u kojem je u Čelopeku ubijeno oko 20 civila, bosanskih Muslimana. D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 8, 21, 30. V. takođe P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 62 (pod pečatom); Jovan Ivanović, T. 39877–39878 (13. juni 2013.); svjedok KDZ340, T. 17475–17476 (18. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). O tim incidentima obaviještena je i Služba državne bezbednosti Srbije. P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.).

⁴⁵¹⁷ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 63 (pod pečatom). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3033–3034; Petko Panić, T. 19187 (20. septembar 2011.) (gdje je Panić izjavio da su preostali zatočenici premješteni u "Novi izvor" radi zaštite i kako bi im se ukazala medicinska pomoć). Iako Vijeće smatra da Panićevo svjedočenje potkrepljuje činjenicu da su preostali zatočenici premješteni u "Novi izvor", ipak ga karakterišu pokazatelji neuravnoteženosti, kao i nastojanja da prebaci krivicu za događaje u Zvorniku.

⁴⁵¹⁸ **[REDIGOVANO]**. Vijeću su predočeni dokazi da je, nakon ekshumacije masovnih grobnica na Crnom Vrh u i Grbavcima-Hajdarevu, za 15 muškaraca utvrđeno da su to ljudi koji su nestali u Čelopeku u maju ili junu 1992. Međutim, Vijeće napominje da nema dovoljno dokaza da bi se ta lica dovela u vezu s tim incidentom iz Priloga Optužnici, koji je ograničen na ubijanje u periodu od 10. do 28. juna 1992. Pored toga, **[REDIGOVANO]** je samo izjavio da je poznavao neke od tih ljudi, ali nije objasnio da li zna da su oni nestali u Čelopeku ili kada su nestali. **[REDIGOVANO]**; P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.). Mašović je takođe imenovao tih 15 ljudi kao lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 61–73, 105, 107. Vijeće napominje da je Mašović identifikovao još neka lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovnih grobnica, ali da nema nikakvih drugih dokaza koji bi ih doveli u vezu s ovim incidentom. Vijeće se stoga neće osloniti na Mašovićevo svjedočenje u tom pogledu.

⁴⁵¹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2748. Vijeću su takođe predočeni dokazi o inspekciji zatočeničkih objekata koja je izvršena u Zvorniku u oktobru 1992., ali se ono nije uvjerilo da se ti dokazi odnose na ijedan od zatočeničkih objekata iz Priloga Optužnici. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 3, 7; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 26. Optuženi upućuje na ovaj izvještaj i tvrdi da se u njemu Dom kulture u Čelopeku uopšte ne navodi kao zatočenički objekt. Završni podnesak odbrane, par. 1455. Vijeće smatra da su ta tvrdnja ili to što se ovaj objekt ne pominje u dotičnom izvještaju sasvim nebitni.

(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici

1302. U Optužnici se navodi da je Tehnička škola u Karakaju korištena kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992.⁴⁵²⁰

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1303. Tehnička škola u Karakaju nalazila se u industrijskoj zoni Karakaja, u blizini fabrike "Alhos".⁴⁵²¹ Tehničku školu u Karakaju čuvali su vojnici bosanskih Srba,⁴⁵²² među kojima su bili pripadnici TO-a Karakaj (poznatog pod nazivom četa Karakaj) koji je kasnije postao dio VRS-a.⁴⁵²³ U tom objektu bili su prisutni Dragan Ristanović, komandant TO-a Karakaj, i pripadnici paravojnih formacija, među kojima su bili Topola, Mrski, Crni i Pivarski.⁴⁵²⁴ Stražari su radili u smjenama i bili su pod komandom Pivarskog.⁴⁵²⁵

1304. Kada su 1. juna 1992. u Đuliće došli ljudi iz 13 sela nastanjenih bosanskim Muslimanima, približno 750 muškaraca je odvojeno od žena i djece i odvedeno u Tehničku školu u Karakaju.⁴⁵²⁶ Prije nego što su ih ukrcali u kamione koje je organizovao zvornički TO,⁴⁵²⁷ vojnici bosanskih Srba

⁴⁵²⁰ Tužilaštvo tvrdi da predočeni dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od 1. juna 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 902.

⁴⁵²¹ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2883; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P4847 (Mapa Karakaja s oznakama koje je unio svjedok KDZ610) (gdje je lokacija Tehničke škole u Karakaju označena brojem 4); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 80 (pod pečatom); P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 18 (pod pečatom); P3185 (Fotografija Tehničke škole u Karakaju); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁵²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2753.

⁴⁵²³ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897–2898; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 4–5, 18, 20; Stražari koji su identifikovani su Ljubiša Pejić, Zdravko Blagojević, Mile Savić, Dušan Stevanović, Ivan Arapović, Mile Blagojević, Kosta Pejić, Dragan Pejić, Željko Pejić, Steva Vasiljević (zvani Koružnjak), Dušan Mitrović, Božo Radić, Milan Arapović, Branko Pejić. V. takođe P3194 (Platni spisak jedinice Karakaj Zvorničke brigade, bez datuma); P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 5–6.

⁴⁵²⁴ P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 6. Iako je Vidović u svom svjedočenju takođe izjavio da je objekt bio pod kontrolom pripadnika paravojnih formacija uprkos prisustvu TO-a Karakaj, Vijeće je taj zaključak uzelo s oprezom. Prilikom donošenja te ocjene, Vijeće je imalo u vidu da Vidovićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji da je nastojao da se oslobodi svake odgovornosti i da svu krivicu prebaci na Pivarskog. Njegovo svjedočenje u tom pogledu karakterišu pokazatelji neiskrenosti i pristrasnosti i Vijeće se u vezi s ovim pitanjem ne može osloniti na njega.

⁴⁵²⁵ P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 6–7, 23; Dragan Vidović, T. 17759, 17761, 17763 (23. avgust 2011.) (gdje je svjedok izjavio da se prijetilo stražarima koji nisu postupali po naređenju Pivarskog da tuku zatočenike). Panić je izjavio da stražari nisu bili u stanju da spriječe pripadnike paravojnih formacija da ulaze u objekt kad god im se prohtjelo. Petko Panić, T. 19183 (20. septembar 2011.). Međutim, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 4517 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na Panićevo svjedočenje u tom pogledu.

⁴⁵²⁶ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17620 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2752; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17302–17304 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Optuženi je prihvatio da su zatočenici bili držani u Tehničkoj školi u Karakaju od maja do juna 1992. Završni podnesak odbrane, par. 1453.

⁴⁵²⁷ Svjedok KDZ555, T. 17302 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

su od tih muškaraca oduzeli novac i lične isprave⁴⁵²⁸ a zatim ih "poput sardina" nagurali u tri kamiona i tukli.⁴⁵²⁹ Vojnici bosanskih Srba su sprovodili zatočenike.⁴⁵³⁰ Pored ljudi iz Đulića, među tim zatočenicima su bili ljudi iz Lupa i Klise.⁴⁵³¹

(b) Uslovi zatočenja

1305. Približno 750 ljudi odvedeno je u zgradu u kojoj je bila radionica i držano u jednoj prostoriji koja je bila premalena. Međutim, zatočenici su uspjeli da sruše željeznu pregradu koja je tu prostoriju odvajala od susjedne.⁴⁵³² Vode je bilo jedino u toj drugoj prostoriji.⁴⁵³³ Prve noći je približno 20 zatočenika umrlo od gušenja.⁴⁵³⁴ U zgradu u kojoj su držali zatočenike ubacivali su samo po nekoliko vekni hljeba i oni koji nisu uspjeli da ih uhvate ostajali su bez hrane.⁴⁵³⁵

(c) Postupanje prema zatočenicima

1306. Po dolasku u Tehničku školu u Karakaju, muškarcima su naredili da iskoče iz kamiona i trče kroz špalir u kojem je bio veliki broj vojnika bosanskih Srba⁴⁵³⁶ koji su ih udarali kundacima pušaka, šakama i nogama, psovali ih i vrijeđali.⁴⁵³⁷ Dok su muškarci trčali u zgradu, na drugoj strani ceste stajale su neke žene, bosanske Srkinje, koje su vikale i govorile vojnicima da "pobiju balije".⁴⁵³⁸ Jutro nakon dolaska, zatočenicima su naredili da predaju sav novac, ručne satove i

⁴⁵²⁸ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 14 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17619 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁵²⁹ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 15 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17621 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

⁴⁵³⁰ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 16 (pod pečatom).

⁴⁵³¹ P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 8, 24–25.

⁴⁵³² P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13, 18, skica B (pod pečatom). Svjedok KDZ029 je uspio da navede 38 ljudi [REDIGOVANO] koji su bili zatočeni s njim u zgradi u kojoj se nalazila radionica. Svjedok KDZ029 je izjavio da su tijela 14 od tih 38 ljudi pronađena uglavnom na području Crnog Vrha i sahranjena [REDIGOVANO]; svjedok KDZ029 je izjavio da je naveo samo približne dimenzije te prostorije. Svjedok KDZ029, T. 17622–17623 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 8–9, 24–25. V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12.

⁴⁵³³ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 18 (pod pečatom).

⁴⁵³⁴ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 20 (pod pečatom). Svjedok KDZ029 je čuo da su među zatočenicima koji su umrli od gušenja bili Hrustan Avdić i Nešad Hamzić. Tijela te dvojice ljudi kasnije su ekshumirana iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 105–106; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2754.

⁴⁵³⁵ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 24 (pod pečatom). V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12.

⁴⁵³⁶ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 16 i skica A (pod pečatom); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.), str. 6 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2752. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17304 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

⁴⁵³⁷ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 17 (pod pečatom).

⁴⁵³⁸ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 17 (pod pečatom).

dokumente, koje je pokupio Pivarski. Zatim su ih natjerali da pješice odu u jedan drugi dio tog objekta dok su ih vojnici surovo tukli po narednju Pivarskog.⁴⁵³⁹

(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1307. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage od juna 1992. dovodile bosanske Muslimane u Tehničku školu u Karakaju i tamo ih držale u zatočenju. Zatočnici su držani u lošim uslovima koje je prve noći karakterisao nedostatak prostora, uslijed čega se ugušilo približno 20 ljudi. Zatočenike su i tukli. Nisu dobijali dovoljno hrane i oduzete su im dragocjenosti.

(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici

1308. Tužilaštvo navodi da je u Tehničkoj školi u Karakaju u periodu od 1. do 5. juna 1992. ubijeno približno 160 ljudi.

1309. Vojnici, bosanski Srbi, birali su "bogate i istaknute ljude" i odvodili ih u drugu prostoriju; poslije toga, ostali zatočnici bi čuli jaukanje, viku i rafale iz vatrenog oružja.⁴⁵⁴⁰ Kapetan Mijo, koji je nosio kokardu, prozivao je zatočenike iz Tršića i one koje je odveo više niko nije vidio.⁴⁵⁴¹ Zatim su izdvajali druge zatočenike da iznesu leševi i često se ni ti zatočnici više ne bi vratili.⁴⁵⁴² Stražari u tom objektu su na taj način izdvojili, izveli i ubili približno 160 ljudi.⁴⁵⁴³ Vasilić je priznao da ništa nije učinjeno da bi se provela istraga o ubijanju u Tehničkoj školi u Karakaju.⁴⁵⁴⁴

⁴⁵³⁹ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 21 i skica B (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2755; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 10, 12. V. takođe Petko Panić, T. 19142 (19. septembar 2011.); P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12.

⁴⁵⁴⁰ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 22–23 (pod pečatom). Ali v. Dragan Vidović, T. 17752–17754, 17759–17762 (23. avgust 2011.); P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 9, 11–12, 14, 24–25. Vijeće je imalo u vidu svoju ocjenu vjerodostojnosti iz fusnote 4524 kada je zaključilo da Vidovićevo svjedočenje da u tom objektu nije bilo zlostavljanja ili ubijanja zatočenika nije pouzdano. Vijeće dalje napominje da je Vidović, na konkretno pitanje o ubijanju u tom objektu, pokušao da izbjegne odgovor, a zatim se distancirao od jedne prethodne nedosljedne izjave. Isto tako, u Vasilićevom svjedočenju postojala je jedna velika nedosljednost, a i on je nastojao da se distancira od razgovora koji je s njim obavljen ranije, u kojem je izjavio da je čuo glasine o ubijanju u Tehničkoj školi u Karakaju. Marinko Vasilić, T. 39940–39943 (13. juni 2013.); P6405 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Marinkom Vasilićem, 21. oktobar 2002.), str. 4–5. U svjetlu tih nedosljednosti, Vijeće se neće osloniti na Vasilićevo negiranje da je u to vrijeme znao za ubijanje.

⁴⁵⁴¹ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 26 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17623–17625 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). **[REDIGOVANO]**.

⁴⁵⁴² P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 22 (pod pečatom).

⁴⁵⁴³ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 23, 26 (pod pečatom) (gdje se navode imena petorice od zatočenika koji su na taj način ubijeni: Ramiz Sinanović, Osman Smajlović, Hasan Avdić, Nuriya Jašarević i Avdo Jašarević); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2756. V. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 60, 63–65, 67, 71, 105–106 gdje se navodi spisak žrtava ekshumiranih iz masovnih grobnica koje se dovode u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici (od imenovanih lica koja je identifikovao svjedok KDZ029, prema Mašovićevoj tabeli, iz masovnih grobnica su ekshumirani ostaci Hasana Avdića, Nurije Jašarevića i Avde Jašarevića). V. takođe Jovan Ivanović, T. 39875–39877 (13. juni 2013.); P4837 (Izjava

1310. Vijeću su predloženi i dokazi o nestanku zatočenika koji su odvedeni na razmjenu zarobljenika i koji se još uvijek vode kao nestali.⁴⁵⁴⁵ Međutim, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim, budući da se nije uvjerilo da su ti nestanci povezani s incidentom ubijanja 20.3 iz Priloga B Optužnici, koji se odnosi na vrlo konkretno određen period u junu 1992.

1311. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage početkom juna 1992. u Tehničkoj školi u Karakaju ubile približno 160 ljudi.

(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici

1312. Tužilaštvo navodi da je u Gerinoj klaonici u periodu od 5. do 8. juna 1992. ubijeno približno 190 ljudi.

1313. Dana 5. juna 1992., onih 550 zatočenika koliko ih je bilo ostalo u Tehničkoj školi u Karakaju ukrcali su u autobuse i rekli im da ih vode na razmjenu; međutim, odveli su ih u Pilicu.⁴⁵⁴⁶ U tom konvoju je bilo pet-šest autobusa i u svakom od njih je bilo 50 do 60 ljudi.⁴⁵⁴⁷ Dragan Spasojević je naredio policiji da prati taj konvoj autobusa do Doma kulture u Pilici,⁴⁵⁴⁸ gdje

---

svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 66 (pod pečatom); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21036–21037. Mašović je identifikovao nekolicinu osoba čiji su ostaci ekshumirani iz masovnih grobnica koje je on doveo u vezu s incidentom 20.3 iz Priloga B Optužnici, međutim, nema nikakvih drugih dokaza koji te konkretne osobe dovode u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici. V. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 63–64, 71, Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G. Isto tako, Vijeću su dostavljene potvrde o smrti za devet ljudi za koje je prijavljeno da su umrli 1. juna 1992. u Bijelom Potoku, a koji se u Završnom podnesku tužilaštva pominju kao osobe povezane s ovim incidentom iz Priloga Optužnici. V. P4418 (Potvrde o smrti Himze Dedića, Zijada Gojkića i Nijaza Gojkića); P4419 (Potvrde o smrti osoba ubijenih u Zvorniku); P4420 (Potvrda o smrti Ibri Gojkića). Međutim, u odsustvu daljnjih dokaza koji bi te osobe doveli u vezu s ovim incidentom, Vijeće se u tom pogledu neće osloniti na ovaj dokaz. Shodno tome, Vijeće se neće osloniti na te potvrde o smrti niti na Mašovićeve forenzičke dokaze (osim u vezi s tri imenovane osobe koje se pominju gore u tekstu) u svrhu donošenja zaključka u vezi s ovim incidentom iz Priloga Optužnici.

⁴⁵⁴⁴ Marinko Vasilčić, T. 39944 (13. juni 2013.). V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 56 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39367 (6. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ga je Pavlović obavijestio da je naredio da se odvoji približno 170 muškaraca i da se oni zatoče u Karakaju u svrhu razmjene, ali da su pripadnici paravojnih formacija kasnije ubili mnoge od ljudi koji su bili tamo zatočeni). Vijeću su predloženi i dokazi iz druge ruke da je Grujić znao šta se dogodilo zatočenicima, ali je tvrdio da je to učinjeno bez njegovog znanja. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21087–21088 (pod pečatom). Vijeće ne pripisuje nikakvu težinu ovom Grujićevom poricanju iz druge ruke, a on je, pored toga, nastojao i da se distancira od ovog incidenta.

⁴⁵⁴⁵ P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 24 (pod pečatom). Tijelo Ismeta Ahmetovića ekshumirano je iz jedne masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 60. V. takođe P3191 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 7 (pod pečatom).

⁴⁵⁴⁶ **[REDIGOVANO]**. Prevoz zatočenika 5. juna 1992. zabilježen je u jednom dokumentu preduzeća "Drinatrans" u kojem se navodi da je naređenje za taj prevoz došlo od Privremene vlade i zvorničkog TO-a. P3186 (Račun "Drina-Transa" u vezi s prevozom izbjeglica iz opštine Zvornik, 8. juni 1992.), str. 1–2; **[REDIGOVANO]**; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 8, 14–15; Dragan Vidović, T. 17761 (23. avgust 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

⁴⁵⁴⁷ Dragan Vidović, T. 17761 (23. avgust 2011.).

⁴⁵⁴⁸ Vijeće napominje da su svjedoci ovu lokaciju nazivali "kulturnim centrom", "domom u Pilici", "domom kulture" i zgradom kina. V., između ostalog, Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10982; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 71; Milenko Tomić,

ih je čekalo mnogo vojnika u uniformama JNA.⁴⁵⁴⁹ Stražari su pucali iznad glava zatočenika i naredili im da im predaju novac i zlato.⁴⁵⁵⁰ Tri dana kasnije, ljudima koje su držali u Pilici rekli su da ih vode u Živinice na razmjenu zarobljenika.⁴⁵⁵¹

1314. [REDIGOVANO] je bio u grupi od 64 zatočenika koje su odveli i natjerali da se ukrcaju u jedan kamion; vojnici, bosanski Srbi, zatim su navukli ceradu.⁴⁵⁵² Kamion su pod policijskom pratnjom odvezli u Gerinu klaonicu koja se nalazi u industrijskoj zoni Karakaja u blizini rijeke Drine.⁴⁵⁵³ Zatočenike su iskricali iz kamiona, uveli u odvojene prostorije i rekli im da se okrenu prema zidu.⁴⁵⁵⁴ Tu su bila dvojica stražara u uniformama JNA naoružana puškomitraljezima.⁴⁵⁵⁵ Kada su im zatočenici okrenuli leđa, stražari su počeli da pucaju na njih; [REDIGOVANO].⁴⁵⁵⁶ Kada je pucnjava završena u prvoj prostoriji, stražari su prešli u drugu prostoriju i takođe otvorili vatru na zatočenike.⁴⁵⁵⁷ Kada je jedan zatočenik koji je bio ranjen preklinjao da ga ubiju, stražari su rekli da će ga pustiti da pati zato što je "balija".⁴⁵⁵⁸ Nakon što su stražari otišli, [REDIGOVANO] je uspio da pobjegne na obalu rijeke Drine, koja se nalazila u blizini te zgrade, i odatle vidio da su se kamioni još dvaput vratili na to mjesto; poslije njihovog dolaska čuo je rafale iz vatrenog oružja.⁴⁵⁵⁹ [REDIGOVANO] je procijenio da su tu doveli i pogubili približno 190 ljudi u tri grupe, ali Vijeće se nije uvjerilo da se u tom pogledu može osloniti na njegovu procjenu, s obzirom na to da svjedočenje nije jasno u vezi s tim da li je mogao da vidi ljude kako se iskrcajavaju iz kamiona.⁴⁵⁶⁰

P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21001; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 16, 26; P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 29 (pod pečatom); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 26–27; Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11323; Jean-René Ruez, T. 23850, 23852 (30. januar 2012.). Vijeće smatra da svi ti svjedoci misle na jednu te istu zgradu te će, u svrhu dosljednosti, tu zgradu u cijelom tekstu ove Presude nazivati "Domom kulture u Pilici".

4549 P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 15–16, 26–27, 30.

4550 [REDIGOVANO].

4551 [REDIGOVANO].

4552 [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744. [REDIGOVANO]: Sejdo Hasanović, Muradif Hasanović, Smajo Smailović i Asim Hamzić. Tijela te četiri osobe ekshumirana su iz jedne masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 66, 72. V. takođe P4903 (Izveštaj o ekshumaciji na Crnom vrhu koji je sačinio Derek Congram, 14. novembar 2003.).

4553 [REDIGOVANO]; P3193 (Fotografija Gerine klaonice).

4554 [REDIGOVANO].

4555 [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

4556 [REDIGOVANO]. V. takođe Jovan Ivanović, T. 39878 (13. juni 2013.).

4557 [REDIGOVANO].

4558 [REDIGOVANO]. Optuženi je prihvatio da je u junu 1992. u Gerinu klaonicu odvedeno 50 do 70 muškaraca, bosanskih Muslimana, i da su ih tamo ubili pripadnici paravojnih formacija. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1458. Optuženi dalje tvrdi da nema dokaza da su tome prisustvovali visoki opštinski funkcioneri i da dokazi ne otkrivaju ko je izdao naređenja u vezi s pokopom.

4559 [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

4560 [REDIGOVANO]. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

1315. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u periodu od 5. do 8. juna 1992. odvele veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana, u Gerinu klaonicu i tamo ih pobile.⁴⁵⁶¹

(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici

1316. U Optužnici se navodi da je fabrika "Alhos" korištena kao zatočenički objekt 9. aprila 1992. ili približno tog datuma.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1317. Fabrika "Alhos" je bila pogon za proizvodnju konfekcije koji se nalazio u Karakaju.⁴⁵⁶² Policija, arkanovci i Beli orlovi su u tom objektu držali u zatočenju bosanske Muslimane.⁴⁵⁶³ U fabrici "Alhos" bili su prisutni i pripadnici drugih paravojnih formacija, uključujući one koje su bile povezane sa Žučom, Pivarskim, Crnim i Niškim.⁴⁵⁶⁴ Jedan od arkanovaca je rekao da će oni dovesti svakog bosanskog Muslimana koga zateknu u gradu.⁴⁵⁶⁵

(b) Postupanje prema zatočenicima

1318. U muškoj svlačionici u fabrici "Alhos" držali su 20 bosanskih Muslimana iz Zvornika i nekoliko ljudi iz Bukovika, mjesta pored Zvornika.⁴⁵⁶⁶ Sve ljude su, jednog po jednog, odvodili na ispitivanje u drugu prostoriju, iz koje su dopirali prigušeni zvuci udaraca i glasni jauci.⁴⁵⁶⁷ Kada bi ih vratili, bacili bi ih na pod i neki su "bez svijesti ležali na podu u lokvi krvi, nekima su očigledno bile slomljene ruke ili vilice, ili im je bilo izbijeno oko. Neki mlađi, fizički jači ljudi ležali bi na

⁴⁵⁶¹ Vijeću su predočeni dokazi da su u maju 1992. u Gerinoj klaonici istovarene stotine leševa i da su ta tijela kasnije pokopana u masovne grobnice. Vijeću su predočeni i dokazi o drugim ubistvima koja su počinjena u Gerinoj klaonici i pokopu leševa odvezenih iz te klaonice, ali to nije bilo u periodu u kojem se optuženi tereti za ovaj incident iz Priloga Optužnici. P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 32, 34–47, 53, 67–74; svjedok KDZ610, T. 27196 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); P4842 (Fotografija Gerine klaonice s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4846 (Mapa koju je nacrtao svjedok KDZ610) (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2902–2903, 2991; svjedok KDZ555, T. 17307 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe svjedok KW317, T. 39365–39366 (6. juni 2013.).

⁴⁵⁶² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 2; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2871, 2940; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P3166 (Mapa industrijske zone Karakaj).

⁴⁵⁶³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2757. V. takođe P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8, 10 (pod pečatom). Ali v. svjedok KDZ555, T. 17309–17310 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je objekt bio pod kontrolom arkanovaca i da oni nisu nikom drugom odobraval pristup). Neki bosanski Srbi su takođe bili uhapšeni iz razloga vezanih za vojnu disciplinu i pritvoreni u tom objektu. P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29115.

⁴⁵⁶⁴ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 33 (pod pečatom).

⁴⁵⁶⁵ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 9 (pod pečatom).

⁴⁵⁶⁶ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 9–10 (pod pečatom).

⁴⁵⁶⁷ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom).

podu u, činilo se, besvesnom stanju, a udovi bi im se trzali".⁴⁵⁶⁸ Na podu je ležalo 15 ljudi, a stražari bi povremeno otvorili vrata, ubacili suzavac u prostoriju i zatim stajali vani i smijali se.⁴⁵⁶⁹

1319. Ljude su iz te prostorije radi ispitivanja izvodili stražari, ali su sâmo ispitivanje vršili arkanovci.⁴⁵⁷⁰ Bijele pločice na zidovima prostorije u kojoj je vršeno ispitivanje bile su skroz poprskane krvlju, a pod je bio prekriven krhotinama stakla koje su, kako je čuo svjedok KDZ059, zatočenici bili prisiljeni da gutaju.⁴⁵⁷¹ Dana 9. aprila 1992. ili približno tog datuma, Branko Grujić je ispitivao i tukao jednog zatočenika.⁴⁵⁷² Nakon što je telefonom razgovarao s Pejićem, Banjanoviću su dozvolili da dođe u fabriku "Alhos" i on je uspio da obezbijedi da se ljudi iz Kozluka koji su tu bili zatočeni puste, pri čemu je primijetio da su "ti ljudi bili modri od batina".⁴⁵⁷³

(c) Zaključak

1320. Vijeće stoga zaključuje da su bosanski Muslimani bili zatočeni u fabrici "Alhos" u aprilu 1992. Srpske snage su te zatočenike podvrgavale teškom premlaćivanju i zlostavljanju.

(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici

1321. U Optužnici se navodi da je preduzeće "Novi izvor", poznato i kao "Ciglana", korišteno kao zatočenički objekt barem od 29. maja 1992. do 30. jula 1992.⁴⁵⁷⁴

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1322. Fabrika "Ciglana" nalazila se na području Karakaja.⁴⁵⁷⁵ Dana 18. maja 1992. ili približno tog datuma, fabriku "Ciglana" preuzeo je Major Toro sa svojom grupom, poznatom pod nazivom

⁴⁵⁶⁸ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom).

⁴⁵⁶⁹ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom).

⁴⁵⁷⁰ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom). [REDIGOVANO].

⁴⁵⁷¹ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom). Vijeću su predočeni i dokazi o tome da je u objektu zlostavljan i jedan Srbin, što je trebalo da služi kao primjer ostalim Srbima. P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8–9 (pod pečatom). Vijeće ne smatra da su Grujićevo svjedočenje i spekulacije o tome ko je odgovoran za zlostavljanje u fabrici "Alhos" pouzdani. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 50. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239.

⁴⁵⁷² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2758. Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 60; Branko Grujić, T. 40401–40402 (25. juni 2013.). Vijeće ima u vidu konkretne nedosljednosti u Grujićevom svjedočenju u vezi s ovim pitanjem, kao i jasne pokazatelje da je on nastojao da minimizira svoje lično učešće. Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Činjenica o kojoj je presuđeno 2758 takođe govori o ubijanju 18 zatočenih bosanskih Muslimana od strane arkanovaca 9. aprila 1992. ili ubrzo poslije toga datuma, međutim, u Prilogu B Optužnici se ne tereti ni za kakav incident ubijanja u ovom objektu.

⁴⁵⁷³ P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-41; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20695.

⁴⁵⁷⁴ Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je "Ciglana" funkcionisala kao zatočenički objekt od 27. maja do 15. jula 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 914.

Kobre, u kojoj su, pored ostalih, bili ljudi s nadimcima Pufta i Zoks.⁴⁵⁷⁶ Pet-šest stražara, među kojima je bio i Žučo,⁴⁵⁷⁷ čuvalo je fabriku "Ciglana".⁴⁵⁷⁸ Taj zatočenički objekt čuvali su i pripadnici rezervnog sastava policije.⁴⁵⁷⁹

1323. Dana 27. maja 1992., u tom objektu je zatočeno 186 bosanskih Muslimana iz Diviča.⁴⁵⁸⁰ Pored toga, približno 20 zatočenika s poljoprivrednog dobra Ekonomija prevezeno je u fabriku "Ciglana", gdje su ih sve zatočili u jednoj maloj prostoriji čiji su prozori bili okovani daskama.⁴⁵⁸¹ Među zatočenicima su bila dvanaestorica ljudi za koju su u jednoj emisiji na beogradskoj televiziji rekli da su pripadnici Zelenih beretki.⁴⁵⁸² Dana 15. jula 1992., izuzev jednog zatočenika koji je odveden u SUP u Zvorniku, zatočenici iz "Ciglane" su odvedeni u logor Batković, da bi u januaru 1993. bili razmijenjeni.⁴⁵⁸³

(b) Postupanje prema zatočenicima

1324. Zatočenike su tjerali da rade, da istovaruju i utovaruju blokove na kamione i da čiste krug fabrike; druge grupe su svakodnevno odvodili da pomažu u pljačkanju napuštenih domova u Zvorniku, Kozluku i Kula Gradu.⁴⁵⁸⁴ Zatočenike su budili u 05:00 sati i odvodili na rad.⁴⁵⁸⁵ S obzirom na obim posla koji je trebalo obaviti, u fabriku "Ciglana" su dovodili još jednu grupu

⁴⁵⁷⁵ Petko Panić, T. 19139–19141 (19. septembar 2011.). V. takođe svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14942 (pod pečatom); P3187 (Mapa opštine Zvornik).

⁴⁵⁷⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13, 19. V. takođe Petko Panić, T. 19139–19141 (19. septembar 2011.). Optuženi je prihvatio da je do tog preuzimanja došlo. Završni podnesak odbrane, par. 1457.

⁴⁵⁷⁷ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19.

⁴⁵⁷⁸ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 18.

⁴⁵⁷⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2759. V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 2953, 2933, 3004, 3016–3018; Petko Panić, T. 19152–19153, 19175 (20. septembar 2011.).

⁴⁵⁸⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2760. V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 3057–3058.

⁴⁵⁸¹ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9–10; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 17. V. P75 (Skice koje je nacrtao Nedžad Hadžiefendić, skica C za iskaz svjedoka u vezi s lokacijom fabrike "Novi izvor". V. takođe P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11.

⁴⁵⁸² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 6, 18. Među ljudima koje je ovaj svjedok identifikovao bili su Ismet Ćirak, Fikret čije prezime nije poznato, Nedžad Hadžiefendić, Muhamed Redžić, Bego čije prezime nije poznato, Besim čije prezime nije poznato, Safet čije prezime nije poznato, Kemal Korkutović, Sead Feriz, Smajo čije prezime nije poznato, jedan brijač iz Zvornika kojeg su zvali Brico i Ciciban, Nermin čije prezime nije poznato, Ibrahim Subašić, Admir Hadžiavić, Sejfuldin Džihić, Edib Omerović, Senaid Avdić, Mirsad Salihović.

⁴⁵⁸³ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 23. Tužilaštvo upućuje na dokazni predmet P2916 u prilog tvrdnji da je autobuse platila Privremena vlada. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 922. Međutim, Vijeće napominje da je P2916 uvršten u spis samo kao polazni dokument u referentne svrhe i neće se u tom pogledu oslanjati na njega.

⁴⁵⁸⁴ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11, 20–21; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 13. Vijeće napominje da jedina vrsta prisilnog rada za koju se optuženi tereti u Optužnici jeste prisilni rad na liniji fronta.

⁴⁵⁸⁵ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 18.

zatočenika iz Čelopeka i drugih zatočeničkih logora, među kojima je bilo i deset ljudi koje je zatočila jedinica Kapetana Dragana.⁴⁵⁸⁶

1325. Pripadnici paravojnih formacija iz Srbije često su dolazili u taj objekt i "žestoko" zlostavljali zatočenike.⁴⁵⁸⁷ Jedna grupa od pet pripadnika Belih orlova iz Loznice ušla je u taj objekt i tukla zatočenike sat ili dva, naredivši im da pjevaju "četničke" pjesme.⁴⁵⁸⁸ Zatočenike su tukli debelim drvenim štapom, a nekima su naredili i da tuku druge zatočenike.⁴⁵⁸⁹ Ljudi iz grupe Niškog takođe su u taj objekt dovodili zatočenike s poljoprivrednog dobra Ekonomija i tukli ih.⁴⁵⁹⁰ Pripadnici Belih orlova, jedan čovjek kojeg su zvali Vojvoda i Žučo izvodili su zatočenike i tukli ih; jednom prilikom su ih tukli kablom.⁴⁵⁹¹ Jednog zatočenika, za kojeg su rekli da je nekakav rukovodilac u SDA, tukli su dok se nije onesvijestio.⁴⁵⁹² Tokom tog zlostavljanja zatočenike su i ponižavali tjerajući da se krste, da pozdravljaju pozdravom "Bog ti pomogao, junače" i da jedu ugljenisan kruh tako da ga ni mrvica ne ostane.⁴⁵⁹³

1326. U junu 1992., Pufta i njegova grupa počeli su da pretresaju zatočenike tražeći novac i on je jednom zatočeniku nožem isjekao dio kože na kojem je bio istetoviran polumjesec sa zvijezdom.⁴⁵⁹⁴ Beli orlovi su jednom drugom prilikom došli u objekt i tukli zatočenike, ali te noći stražari su rekli zatočenicima da su dobili instrukcije da ne puštaju nikoga izvana bez dozvole, poslije čega zatočenici nekoliko dana nisu bili zlostavljani.⁴⁵⁹⁵ Isto tako, poslije jednog drugog incidenta u kojem su zatočenici premlaćeni, Niški je ošamario Žuču; poslije toga, zatočenike nisu tukli pet-šest dana.⁴⁵⁹⁶

1327. Nakon što su trojica zatočenika udarila jednog od stražara i pobjegla iz objekta, Kobra i Žučo su rekli da sve zatočenike treba pobiti.⁴⁵⁹⁷ Te večeri, zatočenike su ispitivali i nanijeli im

⁴⁵⁸⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22.

⁴⁵⁸⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2761. V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12–15.

⁴⁵⁸⁸ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 17–19.

⁴⁵⁸⁹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19.

⁴⁵⁹⁰ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 17–18; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9, 11–12. Svjedok je izjavio da ih Niški lično nije nikad tukao.

⁴⁵⁹¹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19–20.

⁴⁵⁹² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 20.

⁴⁵⁹³ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19–20. Optuženi je prihvatio da su paravojne grupe tukle zatočenike u tom objektu, ali tvrdi da to ukazuje na to da se radilo o proizvoljnom postupku pripadnika paravojske, bez ikakve koordinacije ili komunikacije od strane legalnih vlasti. Završni podnesak odbrane, par. 1457. Vijeće će se argumentima optuženog s tim u vezi baviti u odjeljku IV.A.3.a.iii.D: Paravojne jedinice.

⁴⁵⁹⁴ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22.

⁴⁵⁹⁵ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 21.

⁴⁵⁹⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 20.

⁴⁵⁹⁷ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22.

povrede među kojima su bili odrezano uho, fraktura lobanje i posjekotina obraza.⁴⁵⁹⁸ Sljedećeg jutra, zatočenike su postrojili pred zgradom i natjerali da tako stoje tri sata.⁴⁵⁹⁹ Poslije toga Puftu više nikad nisu vidjeli i zatočenici nisu bili zlostavljani.⁴⁶⁰⁰

(c) Zaključak

1328. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage držale bosanske Muslimane zatočene u "Ciglani" od kraja maja 1992. do jula 1992. godine. Zatočenici su bili podvrgavani premlaćivanju i ponižavanju i bili su prisiljeni da rade u tom objektu i na drugim lokacijama u Zvorniku.⁴⁶⁰¹

(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici

1329. U Optužnici se navodi da je zgrada u Drinjači (Dom kulture) korištena kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1330. Drinjača se nalazi južno od Zvornika.⁴⁶⁰² Dana 30. maja 1992., oko 150 bosanskih Muslimana, muškaraca, žena i djece iz Kostijereva odvedeno je i zatočeno u Domu kulture u Drinjači,⁴⁶⁰³ koji se nalazi u neposrednoj blizini igrališta škole u Drinjači.⁴⁶⁰⁴ Ostali zatočenici su tu došli iz drugog dijela Kostijereva, kao i iz Drinjače, Sopotnika i Đevanja.⁴⁶⁰⁵ U Domu kulture u Drinjači ukupno je bilo zatočeno približno 300 Muslimana, muškaraca, žena i djece.⁴⁶⁰⁶

1331. Zatočenike su čuvali vojnici, bosanski Srbi, koji su nosili uniforme rezervnog sastava JNA.⁴⁶⁰⁷ Jedan od vojnika je rekao zatočenicima da se nemaju čega plašiti i da će ih premjestiti u neka sela u blizini Zenice, a da će bosanski Srbi odatle doći da žive u njihovim selima.⁴⁶⁰⁸ Žene i

⁴⁵⁹⁸ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22–23.

⁴⁵⁹⁹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22–23.

⁴⁶⁰⁰ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22–23.

⁴⁶⁰¹ Vijeću su predočeni i dokazi o ubijanju ili nestanku zatočenika u tom objektu. P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12, 21–22. Međutim, Vijeće napominje da se optuženi u Prilogu B Optužnici ne tereti ni za kakav incident ubijanja u ovom objektu.

⁴⁶⁰² P3187 (Mapa opštine Zvornik); D1613 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ555).

⁴⁶⁰³ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8699–8701; P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

⁴⁶⁰⁴ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 55, 59 (pod pečatom); P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

⁴⁶⁰⁵ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8702.

⁴⁶⁰⁶ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8702. Optuženi prihvata da je u periodu od maja do juna 1992. više ljudi bilo zatočeno u Drinjači. Završni podnesak odbrane, par. 1452.

⁴⁶⁰⁷ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8701; P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

⁴⁶⁰⁸ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8702–8703.

djecu su odvojili od muškaraca, "nagurali" u jedan autobus, odvezli u Čelopek i tri dana ih držali u štalama i šupama prije nego što su im dozvolili da pređu na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani.⁴⁶⁰⁹

(b) Postupanje prema zatočenicima

1332. Jedna grupa ljudi u maskirnim uniformama ušla je u Dom kulture u Drinjači i vrijeđala zatočene muškarce, tjerajući ih da pjevaju "četničke" pjesme.⁴⁶¹⁰ Ti vojnici su iz grupe izdvajali pojedine zatočenike i odvodili ih na pozornicu, gdje su ih surovo tukli.⁴⁶¹¹ U jednom slučaju, jednog su čovjeka tukli dok nije pao u nesvijest, a zatim su ga triput uboli nožem.⁴⁶¹² Pretukli su 25 do 30 zatočenika i prijetili im.⁴⁶¹³ Vojnici, bosanski Srbi, koji su se nalazili u Domu kulture posmatrali su šta se događalo, ali nisu učinili ništa da bi spriječili ili prekinuli premlaćivanje koje je trajalo do približno 21:00 sati, kada je ta grupa ljudi otišla.⁴⁶¹⁴

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1333. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage držale bosanske Muslimane, uključujući žene i djecu, zatočene u Domu kulture u Drinjači od kraja maja 1992. Žene i djeca su odvojeni od muškaraca, a zatim su premješteni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana. Srpske snage su zatočenim muškarcima prijetile, surovo ih tukle i bole ih noževima.

(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici

1334. Tužilaštvo navodi da je 30. maja 1992. ili približno tog datuma u Drinjači ubijeno oko 88 muškaraca.

1335. U noćnim satima 30. maja 1992., grupa ljudi u sivomaslinastim uniformama, od kojih su neki imali i kokarde, ušla je u Dom kulture u Drinjači.⁴⁶¹⁵ Ta grupa ljudi naredila je zatočenicima da pognu glave i zatražila desetoricu dobrovoljaca među njima.⁴⁶¹⁶ Niko od zatočenika se nije javio

⁴⁶⁰⁹ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8703, 8726.

⁴⁶¹⁰ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8704, 8708–8709.

⁴⁶¹¹ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8705.

⁴⁶¹² Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8705–8706. Optuženi je prihvatio da su vojnici koji su identifikovani kao arkanovci surovo tukli zatočenike i tjerali ih da pjevaju, ali da u vezi s tim incidentom nije podnesen nikakav službeni izvještaj. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1452.

⁴⁶¹³ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8706–8708 (gdje je svjedok izjavio da su zatočenike tukli drvenim palicama, komadima željeza, policijskim pendrecima i električnim kablovima).

⁴⁶¹⁴ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8708–8709.

⁴⁶¹⁵ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8710–8711, 8717, 8736–8740.

⁴⁶¹⁶ Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8711 (pod pečatom).

dobrovoljno, pa su odabrali desetoricu muškaraca i izveli ih, poslije čega se čuo rafal iz vatrenog oružja.⁴⁶¹⁷ Taj proces ponavljao se svakih pet minuta.⁴⁶¹⁸

1336. Izveli su petu grupu zatočenika. Vojnici koji su bili postrojani u vrstu pucali su na jednog od zatočenika, ali on je uspio da pobjegne.⁴⁶¹⁹ Dok je bježao odatle, vidio je veliku gomilu leševa koji su ležali na betonu.⁴⁶²⁰ Taj zatočenik je dostavio spisak 88 ljudi iz sela Kostijerevo, Drinjača, Sopotnik i Đevanje koji su bili zarobljeni, zatočeni u Domu kulture u Drinjači i ubijeni iz vatrenog oružja u večernjim satima 30. maja 1992. On je naveo još pet ljudi koji su tokom tog dana ubijeni dok su pokušavali da izbjegnu hapšenje.⁴⁶²¹ Vijeće je formalno primilo na znanje da su Beli orlovi izvodili grupe od po deset zatočenika iz Doma kulture u Drinjači i pobili iz vatrenog oružja 88 ljudi.⁴⁶²²

1337. U jutarnjim satima 31. maja 1992., radnicima zborničkog komunalnog preduzeća naređeno je da pokupe leševe u Drinjači; vidjeli su da su žene i djeca ukrncani u tri autobusa.⁴⁶²³ Na igralištu škole u Drinjači, koje se nalazi na 50 metara udaljenosti od Doma kulture u Drinjači, "svuda je bilo leševa i krvi".⁴⁶²⁴ Muškarci su bili ustrijeljeni u potiljak i leševi civila, bosanskih Muslimana, bili su

⁴⁶¹⁷ [REDIGOVANO].

⁴⁶¹⁸ [REDIGOVANO].

⁴⁶¹⁹ [REDIGOVANO].

⁴⁶²⁰ [REDIGOVANO]. Optuženi je prihvatio da su u tom incidentu pogubljena 83 muškarca, bosanska Muslimana, ali da su se pripadnici policije plašili pripadnika paravojnih formacija koji su bili odgovorni za to i da o tom incidentu nije sačinjen nijedan službeni izvještaj. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1451. Optuženi se takođe poziva na Panićevo svjedočenje i tvrdi da je pristup Drinjači bio onemogućen zato što je u tunelima bio postavljen eksploziv. Petko Panić, T. 19182–19183 (20. septembar 2011.). Vijeće ne smatra da taj dokaz potkrepljuje zaključak da je pristup Drinjači bio nemoguć.

⁴⁶²¹ P95 (Spisak ljudi koji su zarobljeni ili ubijeni 30. maja 1992.) (pod pečatom); [REDIGOVANO]. Taj svjedok je takođe učestvovao u procesu identifikacije i identifikovao je svog oca i braću nakon što je u septembru 1998. izvršena ekshumacija leševa. P101 (Izvještaj o ekshumaciji na lokalitetu Glumina-Ramin Grob) (pod pečatom). Od 88 osoba koje je imenovao [REDIGOVANO], leševi njih 73 su ekshumirani iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 98–107. Pored toga, 52 od 88 osoba koje je imenovao svjedok KDZ072 navedeno je na spisku u dokaznom predmetu P101 (Izvještaj o ekshumaciji na lokalitetu Glumina-Ramin Grob) (pod pečatom).

⁴⁶²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2762. Vijeće smatra da je Vasilića o pogubljenju zatočenika u tom incidentu obavijestila jedinica TO-a kojom je komandovao poručnik Matić. Marinko Vasilić, T. 39930–39933 (13. juni 2013.). Vasilić je, međutim, u svom svjedočenju izjavio da pripadnici rezervnog sastava policije nisu mogli spriječiti taj incident. Vijeće napominje da je Vasilić, kada mu je predočena njegova prethodna izjava, izjavio da je policija najvjerovatnije vidjela šta se dogodilo. Vasiliću je takođe predočena njegova prethodna izjava da je o tom incidentu razgovarao s političkim rukovodiocima i članovima štaba TO-a i da ništa nije učinjeno, što protivrječi izjavi koju je dao tokom svjedočenja da je o tom pitanju razgovarao s načelnikom štaba TO-a Markom Pavlovićem, koji je obećao da će provesti istragu. Marinko Vasilić, T. 39933–39938 (13. juni 2013.); P6405 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Marinkom Vasilićem, 21. oktobar 2002.), str. 6–7. S obzirom na te protivrječnosti, Vijeće ne smatra pouzdanom Vasilićevu procjenu da pripadnici rezervne policije nisu mogli spriječiti taj incident. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti iz fusnote 4259.

⁴⁶²³ [REDIGOVANO].

⁴⁶²⁴ [REDIGOVANO] (gdje je svjedok izjavio da je vidio kako su ubijena približno 83 muškarca, bosanska Muslimana, od kojih su neki imali samo 17 godina); P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

razbacani po tom igralištu.⁴⁶²⁵ Zbog količine krvi, ljudi koji su prevozili leševe morali su dvaput da se vraćaju na igralište u Drinjači kako bi ga oprali.⁴⁶²⁶ Leševi su utovareni u kamion, prekriveni ceradom i odvezeni ka Gerinoj klaonici; leševi su zatim premješteni s te lokacije i pokopani na muslimanskom groblju u Raminom Grobu.⁴⁶²⁷ Među 155 leševa koji su ekshumirani iz te masovne grobnice, svjedok KDZ610 je uspio da prepozna neke ljude čije je ubistvo vidio u Drinjači.⁴⁶²⁸

1338. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 30. maja 1992. ili približno tog datuma u Drinjači ubile 88 muškaraca.

(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici

1339. U Optužnici se navodi da je poljoprivredno dobro Ekonomija korišteno kao zatočenički objekt od aprila do decembra 1992.⁴⁶²⁹

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1340. Poljoprivredno dobro Ekonomija nalazi se na udaljenosti od 4 kilometra od Zvornika u industrijskoj zoni Karakaja.⁴⁶³⁰ Zatočenike su držali u jednoj zgradi u centru poljoprivrednog dobra.⁴⁶³¹ Među zatočenicima u tom objektu bili su bosanski Muslimani iz sela Divič i Đulići.⁴⁶³² Dana 11. maja 1992. ili približno tog datuma, policija bosanskih Srba je u ovaj objekt prevezla osmoricu ljudi koji su bili zatočeni u Karakaju.⁴⁶³³ Druge zatočenike su iz njihovih stanova u taj objekt odveli vojnici, među kojima su bili jedna grupa iz Loznice u Srbiji i ljudi s oznakama Belih orlova i natpisom "vojna policija". Te zatočenike su tukli i pretresali prije nego što su ih prevezli na poljoprivredno dobro Ekonomija.⁴⁶³⁴ Na poljoprivrednom dobru je bila stacionirana jedna jedinica zvorničkog TO-a kojom je komandovao Miladin Mijatović.⁴⁶³⁵

⁴⁶²⁵ [REDIGOVANO].

⁴⁶²⁶ [REDIGOVANO].

⁴⁶²⁷ [REDIGOVANO].

⁴⁶²⁸ [REDIGOVANO]; P101 (Izveštaj o ekshumaciji na lokalitetu Glumina-Ramin Grob) (pod pečatom).

⁴⁶²⁹ Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je taj objekt funkcionisao kao zatočenički objekt tokom maja 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 927.

⁴⁶³⁰ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P4847 (Mapa Karakaja s oznakama koje je unio svjedok KDZ610) (na kojoj je lokacija poljoprivrednog dobra Ekonomija označena brojem 2); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 80 (pod pečatom).

⁴⁶³¹ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 51 (pod pečatom); P4843 (Fotografija poljoprivrednog dobra Ekonomija s oznakama koje je unio svjedok KDZ610). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 3057–3058.

⁴⁶³² Svjedok KW317, T. 39366 (6. juni 2013.).

⁴⁶³³ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 7, 9–10; v. P75 (Skice koje je nacrtao Nedžad Hadžiefendić). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2763.

⁴⁶³⁴ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 10–11.

⁴⁶³⁵ Petko Panić, T. 19136 (19. septembar 2011.); P3386 (Spisak zaposlenih na Ekonomiji, 15. maj 1992.), str. 1–4. Među pripadnicima zvorničkog TO-a koji su primali platu za rad na poljoprivrednom dobru Ekonomija bili su

(b) Postupanje prema zatočenicima

1341. U prostoriji koja je ranije korištena kao skladište za đubrivo bilo je zatočeno 15 ljudi koje su tukli.⁴⁶³⁶ Jedan starac koji je bio zatočen na poljoprivrednom dobru Ekonomija preminuo je nakon što su ga više puta premlatili.⁴⁶³⁷ Jedan inspektor policije iz Zvornika je od zatočenika tražio da daju izjave da je taj starac umro prirodnom smrću.⁴⁶³⁸ Bosanske Muslimane su takođe odvodili s poljoprivrednog dobra Ekonomija na prisilni rad.⁴⁶³⁹

1342. Zatočenicima je oduzeta imovina i vojnici su im prijetili da će ih sve pobiti ako im ne daju izjave o tome gdje se nalazi oružje.⁴⁶⁴⁰ Najmanje deset zatočenika je surovo premlaćeno.⁴⁶⁴¹ Avdispahiću su, na primjer, rekli da se njegova izjava ne podudara s izjavom jednog drugog zatočenika; u sobu su onda ušla petorica ili šestorica vojnika, tukla ga skoro pola sata i natjerala ga da stane uza zid i podigne tri prsta u srpski pozdrav.⁴⁶⁴² Ti vojnici su psovali Avdispahića dok su ga tukli.⁴⁶⁴³ Sat ili dva kasnije, došla je jedna grupa od četiri-pet vojnika koji su prijetili Avdispahiću i tukli ga dva sata drvenim štapom, debelim električnim kablom i gumenim crijevom.⁴⁶⁴⁴ Ta grupa vojnika je približno svaka dva sata ulazila i tukla zatočenike koliko god je mogla, a to je trajalo cijeli dan.⁴⁶⁴⁵

1343. Dana 12. ili 13. maja 1992., Begu Bukvića su izveli i tukli, a kad su ga doveli nazad u prostoriju bio je "napola mrtav".⁴⁶⁴⁶ U tim premlaćivanjima nekim zatočenicima su polomili ruke.⁴⁶⁴⁷ Te iste noći, u prostoriju je ušla jedna druga grupa vojnika i rekla zatočenicima da svi oni

---

Branko Mičić, Pero Mičić, Petko Nikolić, Branko Đokić, Dobrinko Đokić, Mirko Jokić, Mile Mičić, Slobodan Stevanović, Milan Filipović i Zdravko Simić.

⁴⁶³⁶ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 8.

⁴⁶³⁷ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9–10; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12 (koji je tog starca identifikovao kao oca Fehima Dautovića). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2765. Optuženi je prihvatio da su zatočenike tukli vojnici koji su nosili oznake Belih orlova i Kobri i da je jedan starac podlegao povredama koje je zadobio dok su ga tukli, ali da taj smrtni slučaj nije prijavljen vlastima bosanskih Srba. Završni podnesak odbrane, par. 1456.

⁴⁶³⁸ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9–10. Avdispahić je u svom svjedočenju takođe izjavio da su mu naredili da sjedne na jednog starca i da nije mogao da vidi da li je taj starac već bio mrtav. P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11. Vijeću nije jasno da li se to odnosi na istog čovjeka.

⁴⁶³⁹ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 49 (pod pečatom). Vijeće ima u vidu da se optuženi u Optužnici tereti samo za prisilni rad na liniji fronta.

⁴⁶⁴⁰ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11–12.

⁴⁶⁴¹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12–13.

⁴⁶⁴² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12–13.

⁴⁶⁴³ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13.

⁴⁶⁴⁴ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13.

⁴⁶⁴⁵ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13.

⁴⁶⁴⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13–14.

⁴⁶⁴⁷ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

koji nisu glasali za suverenu BiH sjednu.⁴⁶⁴⁸ Kako Avdispahić nije mogao da sjedne jer su mu noge bile previše otekle, naredili su mu da se okrene prema zidu i pretukli ga.⁴⁶⁴⁹ Avdispahić je zatim udario u zid i onesvijestio se, a kada je došao sebi bio je "na podu u krvi i vodi".⁴⁶⁵⁰

1344. U jutarnjim satima 13. maja 1992., jedan čovjek u uniformi JNA koji je govorio ekavicom i imao nadimak Učo, ispitivao je zatočenike i premlatio jednog od njih koga je optužio da je krijumčario oružje.⁴⁶⁵¹ Kad je Učo otišao, ušla je jedna druga grupa vojnika i odmah počela da tuče zatočenike.⁴⁶⁵² Dvojici ljudi su naredili da kleknu četveronoške i onda su im u anus ugurali štap u dužini od 30 centimetara, dok su ti zatočenici vrištali i jaukali.⁴⁶⁵³ Kad su završili s premlaćivanjem i zlostavljanjem naredili su zatočenicima da obrišu krv odjećom.⁴⁶⁵⁴

1345. Tokom tog incidenta, vojnici su vikali na zatočenike.⁴⁶⁵⁵ Ušao je Zoran Jovanović i Brko mu je rekao: "Ovdje su tvoje ptičice iz Glinice"; Jovanović se nasmijao i izašao.⁴⁶⁵⁶ Kad je Jovanović otišao, Brko je udario Avdispahića u glavu, a ostalim zatočenicima su naredili da udaraju jedan drugog i da skinu gaće i jedan drugom grizu penise dok su vojnici stajali sa strane i smijali se.⁴⁶⁵⁷

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema
zatočenicima

1346. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u maju 1992. premjestile bosanske Muslimane na Ekonomiju i tamo ih držale u zatočenju. Zatočenici su bili podvrgavani surovom premlaćivanju i seksualnom nasilju. Vijeće konstatuje i da je jedan zatočenik preminuo uslijed surovog premlaćivanja.⁴⁶⁵⁸

⁴⁶⁴⁸ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

⁴⁶⁴⁹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

⁴⁶⁵⁰ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

⁴⁶⁵¹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.

⁴⁶⁵² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.

⁴⁶⁵³ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.

⁴⁶⁵⁴ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.

⁴⁶⁵⁵ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15. U vezi s Jovanovićevim položajem, Vijeće upućuje na par. 1240.

⁴⁶⁵⁶ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.

⁴⁶⁵⁷ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15–16.

⁴⁶⁵⁸ Ovaj zaključak ne obuhvata osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 20.4 iz Priloga B Optužnici, o kojem se govori dolje.

(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici

1347. Tužilaštvo navodi da je jedan čovjek ubijen na poljoprivrednom dobru Ekonomija u periodu od aprila do maja 1992.⁴⁶⁵⁹

1348. Jedan vojnik je naredio Begi Bukviću da izađe iz prostorije u kojoj je bio zatočen, a kad je on izašao, začula su se dva kratka rafala iz automatskog oružja.⁴⁶⁶⁰ Avdispahiću su takođe naredili da izađe i rekli mu da Bukvićev leš stavi u vreću za leševe, a on je primijetio da su na Bukvićevim leđima rupe od metaka u obliku krsta.⁴⁶⁶¹ Sat ili dva kasnije, jedna druga grupa vojnika je ušla u prostoriju, pretukla sve zatočenike i izvela Seada Omerovića iz prostorije.⁴⁶⁶² Nakon što su izveli Seada, zatočenici su čuli jauke i udarce, nakon čega su uslijedila dva kratka rafala iz automatskog oružja; zatim su ih pozvali da izađu i stave Seadov leš u vreću za leševe.⁴⁶⁶³

1349. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u maju 1992. na poljoprivrednom dobru Ekonomija ubile najmanje dvojicu ljudi.⁴⁶⁶⁴

(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici

1350. U Optužnici se navodi da je fabrika "Standard" korištena kao zatočenički objekt barem od aprila do kraja juna 1992.⁴⁶⁶⁵

1351. Fabrika "Standard" nalazila se u Karakaju, na putu iz Zvornika ka Bijeljini.⁴⁶⁶⁶ Bila je to zgrada koja je izgrađena za preduzeće "Standard", a zatim je korištena kao kasarna.⁴⁶⁶⁷ Od aprila 1992. korištena je za zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, a čuvali su je lokalni bosanski Srbi.⁴⁶⁶⁸ Taj objekt su koristili i TO, Zvornička brigada, MUP, policija i Privremena vlada.⁴⁶⁶⁹ Dana

⁴⁶⁵⁹ Dok se u Optužnici pominje ubijanje jednog čovjeka, u Završnom podnesku tužilaštva se u vezi s ovim incidentom nabraja pet osoba. Vijeće napominje da se o smrti jedne od tih osoba govori u par. 1341, u kojem je riječ o smrti jednog zatočenika poslije premlaćivanja. Tužilaštvo takođe ograničava period tih ubistava na maj 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

⁴⁶⁶⁰ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16.

⁴⁶⁶¹ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16.

⁴⁶⁶² P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16.

⁴⁶⁶³ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16–17.

⁴⁶⁶⁴ Vijeću su predočeni i dokazi o nestanku jednog zatočenika, ali ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi se mogao donijeti zaključak u vezi s tim ili da bi se to povezal o s incidentom iz Priloga Optužnici. P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 50 (pod pečatom).

⁴⁶⁶⁵ Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je objekt bio u funkciji u aprilu i maju 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 936.

⁴⁶⁶⁶ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 4–5; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2883; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P3166 (Mapa industrijske zone Karakaj).

⁴⁶⁶⁷ Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2883.

⁴⁶⁶⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2766.

3. ili 4. maja 1992. ili približno tog datuma, poslije ispitivanja u SUP-u u Zvorniku, policajci su prevezli grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, u fabriku "Standard".⁴⁶⁷⁰ Stražari u fabrici "Standard" nosili su uniforme JNA i bili su iz Čelopeka.⁴⁶⁷¹ Dok su muškarci, bosanski Muslimani, bili zatočeni u tom objektu, odvojene grupe ljudi u maskirnim uniformama s kokardama dolazile su i postavljale im pitanja.⁴⁶⁷²

1352. Naoružane grupe, uključujući i pripadnike paravojnih jedinica iz Srbije, često su dolazile u zatočenički objekt i "surovo zlostavljale zatočenike".⁴⁶⁷³ Pripadnici jedne od tih grupa iz Loznice, ušli su i počeli da udaraju zatočenike šakama i nogama i da ih tuku palicama, savijenim kablovima i žicama.⁴⁶⁷⁴

1353. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u aprilu i maju 1992. prevezle muškarce, bosanske Muslimane, u fabriku "Standard" i da su ih tamo držale u zatočenju. Zatočenici su tokom zatočenja u tom objektu bili podvrgavani surovim premlaćivanjima.⁴⁶⁷⁵

(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici

1354. U Optužnici se navodi da je u Zvorniku u periodu od aprila do novembra 1992. uništeno najmanje 28 džamija.⁴⁶⁷⁶

1355. Već u jutarnjim satima 9. aprila 1992., srpska zastava se vijorila "sa glavne džamije na pijaci u Zvorniku", a iz zvučnika na minaretima puštana je srpska muzika.⁴⁶⁷⁷ Minareti drugih dviju

⁴⁶⁶⁹ Svjedok KDZ555, T. 17235–17236 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 42, 69 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27175 (29. mart 2012.); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 9–10 (pod pečatom). Optuženi tvrdi da, u vezi ovim zatočeničkim objektom iz Priloga Optužnici, "prisustvo nekoliko naoružanih vojnika" ukazuje na to da nije bilo kohezije ni saradnje i da nije postojao jasan lanac komandovanja. Završni podnesak odbrane, par. 1459. Vijeće će o argumentima optuženog u vezi s ovim pitanjem govoriti u odjeljku IV.A.3.a.iii: Nadležnost nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH.

⁴⁶⁷⁰ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 4–5; P75 (Skice koje je nacrtao Nedžad Hadžiefendić), skica D.

⁴⁶⁷¹ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 5.

⁴⁶⁷² P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 6.

⁴⁶⁷³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2767.

⁴⁶⁷⁴ P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 6–7.

⁴⁶⁷⁵ Vijeću su predočeni i dokazi o ubijanju bosanskih Muslimana u fabrici "Standard" i njihovom pokopu, ali u Prilogu B Optužnici se ne navodi nijedan incident ubijanja u ovom objektu. Svjedok KDZ555, T. 17310–17311 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužila protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2940; Petko Panić, T. 19178–19179 (20. septembar 2011.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 69 (pod pečatom).

⁴⁶⁷⁶ Optužnica, Prilog D.22. U Optužnici se pominje da je uništeno najmanje 28 džamija, ali se navode imena samo 16 džamija.

⁴⁶⁷⁷ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 7 (pod pečatom); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 2–3 (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 11 (pod pečatom).

džamija bili su uništeni u granatiranju koje je izvršeno prethodnog dana.⁴⁶⁷⁸ U aprilu 1992., srpske snage su takođe ušle u Kamenicu i uništile četiri džamije.⁴⁶⁷⁹

1356. Dana 18. jula 1992. ili približno tog datuma, neke od džamija u okolini Zvornika, kao i džamiju u centru Zvornika, uništila je jedna grupa ljudi koju su zvali "diverzantima" iz Pančeva; oni su utovarili bakar sa srušenih džamija i vozilima ga odvezli u Srbiju pod pratnjom pripadnika vojnih specijalnih snaga.⁴⁶⁸⁰

1357. Kako se navodi u Riedlmayerovom izvještaju, u Zvorniku je za vrijeme rata oštećeno ukupno 29 džamija i dva muslimanska svetišta.⁴⁶⁸¹ Vijeće napominje da, od tih džamija,

⁴⁶⁷⁸ P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5.

⁴⁶⁷⁹ Svjedok KDZ064, T. 1316 (21 April 2010). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 352–354, 378–380 (gdje se navodi šteta koja je nanesena džamiji u Donjoj Kamenici, džamiji u Gornjoj Kamenici i džamiji u Donjoj Kamenici – Redžićima).

⁴⁶⁸⁰ P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 4–5 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17496, 17532 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 6 (pod pečatom). Grujić je izjavio da su spomenike bosanskih Muslimana oštetili pripadnici paravojnih formacija. Međutim, taj Grujićev iskaz je osporen tokom unakrsnog ispitivanja, kada mu je ukazano na razgovor koji je s njim ranije obavljen, u kojem je izjavio da je džamije u Zvorniku uništila neka vojna jedinica, jer su te jedinice raspolagale eksplozivom i sredstvima koja su neophodna da bi se to izvelo, poslije čega je on priznao da nije siguran da li su to učinili pripadnici redovnog sastava vojske ili dobrovoljci. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 71; Branko Grujić, T. 40392–40393 (25. juni 2013.). V. takođe svjedok KDZ555, T. 17319–17320 (17. avgust 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su sve džamije uništene nakon što su bosanski Srbi preuzeli vlast u Zvorniku i da se to nije desilo tokom ratnih dejstava). Svjedok KDZ555 je u svom svjedočenju takođe izjavio da **[REDIGOVANO]**. Svjedok KDZ555, T. 17359, 17361 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ555 pouzdano u tom pogledu. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje svjedoka KDZ555 karakterišu pokazatelji krajnje evazivnosti, pristrasnosti i protivrječnosti.

⁴⁶⁸¹ P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 328–400. Riedlmayer je identifikovao stepen oštećenja za svaku od džamija koje su imenom navedene u Optužnici: džamija u Đulićima (potpuno uništena), džamija u Kula Gradu (potpuno uništena), džamija u Kozluku (potpuno uništena), džamija u Diviču (potpuno uništena), džamija u Snagovu (teško oštećena), džamija u Novom Selu (gotovo uništena), džamija u Skočiću (gotovo uništena), džamija u Svrakama (lakše oštećena), džamija u Drinjači (teško oštećena), džamija u Glumini (potpuno uništena), džamija u Donjoj Kamenici (gotovo uništena), džamija u Gornjoj Kamenici (teško oštećena), džamija u Klisi (teško oštećena), džamija u Kovačevićima (teško oštećena), džamija u Rijeci (potpuno uništena), džamija u Selimovićima (teško oštećena); P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 1, 10, 13–15, 18, 20–23. Riedlmayer je utvrdio da su objekti koji su se nalazili uz džamiju u Diviču, džamiju u Drinjači, džamiju u Kozluku i džamiju u Rijeci bili u dobrom stanju, dok su objekti koji su se nalazili uz džamiju u Kovačevićima i džamiju u Kula Gradu bili teško oštećeni kao i džamije. Pored tih 16 džamija, Riedlmayer je identifikovao stepen oštećenja za još 13 džamija, kako slijedi: džamija Begsuja (potpuno uništena), džamija Zamlaz (potpuno uništena), džamija Kušlat (gotovo uništena), džamija u Donjoj Kamenici – Redžićima (teško oštećena), džamija u Gornjoj Sapnoj (teško oštećena), džamija u Jošanici (potpuno uništena), džamija u Hasićima (potpuno uništena), džamija u Vitinici (lakše oštećena), džamija u Gornjem Šepku (potpuno uništena), džamija u Donjim Križevićima (lakše oštećena), džamija u Glodima (teško oštećena), džamija u Seferovićima (gotovo uništena), džamija koju je darovao Avdo Tucić – Kula Grad (potpuno uništena). Riedlmayer takođe pominje štetu koja je nanesena drugim dvama islamskim lokalitetima (turbe Hasana Kaimije – Kula Grad, derviški konak i tekija – Divič), koji nisu džamije, te se, shodno tome, za njih ne tereti u Optužnici. V. takođe P4518 (Izvod iz dnevnika Roberta Đurđevića, 7.-25. septembar 1993.), str. 2. V. takođe P4068 (Izveštaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 15–16, 24; Andrés Riedlmayer, T. 22530–22531, 22536–22537 (8. decembar 2011.), 22541–22547 (9. decembar 2011.); P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), bilješke br.

Riedlmayer njih tri opisuje kao "lakše oštećene".⁴⁶⁸² Vijeće stoga konstatuje da je najmanje 26 džamija u Zvorniku bilo teško oštećeno, skoro uništeno ili potpuno uništeno. Riedlmayer je identifikovao određeni broj džamija u Zvorniku koje su potpuno srušene sa zemljom i koje se sada koriste kao deponije za smeće ili su na njihovom mjestu izgrađeni neki drugi objekti.⁴⁶⁸³ Kad je u pitanju džamija u Diviču, na mjestu uništene džamije izgrađena je srpska pravoslavna crkva.⁴⁶⁸⁴

1358. Vijeće je razmotrilo dokaze koji su mu predloženi, u kojima su srpske snage identifikovane kao odgovorne za uništavanje konkretnih džamija u gradu Zvorniku i okolnim selima.⁴⁶⁸⁵ Vijeće je isto tako uzelo u obzir činjenicu da su, uz veoma mali broj izuzetaka, skoro sve džamije u opštini teško oštećene ili potpuno uništene nakon što su srpske snage preuzele vlast. Konačno, Vijeće je ocijenilo dokaze koji su izvedeni u vezi s okolnostima koje su tada vladale u Zvorniku, uključujući to što su srpske snage u relevantnom periodu napale i zauzele više sela bosanskih Muslimana. Nakon što je odmjerilo težinu tih faktora, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage odgovorne za napade na džamije u Zvorniku i za njihovo uništenje.

1359. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage od aprila 1992. teško oštetile, gotovo uništile ili potpuno uništile najmanje 26 džamija.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika

1360. Kao što se navodi gore u tekstu,⁴⁶⁸⁶ poslije napada na Zvornik, iz grada je otišlo približno 10.000 ljudi, od kojih su većina bili bosanski Muslimani, pri čemu je najveći dio njih prešao u Mali Zvornik.⁴⁶⁸⁷ Drugi su se sklonili u opštinu Kalesija,⁴⁶⁸⁸ selo Snagovo⁴⁶⁸⁹ i u Kula Grad.⁴⁶⁹⁰

337, 339, 340, 345, 346, 359, 360, 362, 363, 366, 369, 370, 372, 374, 378, 380; činjenica o kojoj je presuđeno 2768.

⁴⁶⁸² Džamija u Svrakama, džamija u Vitinici i džamija u Donjim Križevičima. V. takođe P4068 (Izveštaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 24–25 (gdje se navodi da je od 30 džamija koliko ih se nalazilo u onom dijelu opštine Zvornik koji je tokom rata bio pod kontrolom srpskih snaga samo jedna opstala bez znatnih oštećenja).

⁴⁶⁸³ P4068 (Izveštaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 42–43.

⁴⁶⁸⁴ P4068 (Izveštaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 43.

⁴⁶⁸⁵ V. P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5; svjedok KDZ064, T. 1316 (21. april 2010.); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 4–5 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17496, 17532 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 6 (pod pečatom).

⁴⁶⁸⁶ V. par. 1250.

⁴⁶⁸⁷ P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29113–29114; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2730; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6760 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 15967 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica), T. 16078–16079 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21019 (pod pečatom). V. takođe P62

Bosanski Muslimani koji su se uputili u pravcu Tuzle pokušali su da pređu na teritoriju koja je bila pod kontrolom bosanskih Muslimana, a oni koji su uspjeli da pređu u Srbiju, odatle su se uputili u treće zemlje.⁴⁶⁹¹

1361. Žene, bosanske Muslimanke, koje su odvojene od muškaraca vrijeđali su vojnici koji su se predstavljali kao "šešeljevci".⁴⁶⁹² Nakon što im se obratio Arkan, te žene su ukrcane u autobuse i odvezene u Srbiju, a dok su ih vozili kroz Zvornik, "vidjel[e] [su] još leševa koji su ležali u vrtovima kuća".⁴⁶⁹³

1362. Dana 10. aprila 1992., Privremena vlada je naložila svim stanovnicima da se do 15. maja 1992. vrate u Zvornik i podnesu zahtjev za povrat svoje nepokretne imovine ili će izgubiti pravo na tu imovinu.⁴⁶⁹⁴ Dana 20. aprila 1992., Privremena vlada je imenovala komisiju za pregovore sa SDA. Među temama pregovora bila je situacija u kojoj se našla velika grupa bosanskih Muslimana koji su htjeli da odsele.⁴⁶⁹⁵ Mićo Stanišić je izvijestio da se "Muslimanska sela sele".⁴⁶⁹⁶ SUP je bosanskim Muslimanima izdao dozvole za prelazak u Srbiju⁴⁶⁹⁷ i Grujić je učestvovao u prevozu bosanskih Muslimana iz Zvornika u Srbiju.⁴⁶⁹⁸ Peja je Boškoviću naložio da sve žene, djecu i muškarce starije od 50 godina odvede na most i pusti ih da pređu u Mali Zvornik.⁴⁶⁹⁹ Bošković je zatim u nekoliko navrata odvodio grupe od po 200 do 300 ljudi preko mosta, ali vojno sposobnim

---

(Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3; Martin Bell, T. 9783, 9803 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 23–24; Colm Doyle, T. 2932–2933 (28. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25275; D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 3 (koji upućuje na to da se radilo o broji od 15.000 do 25.000 ljudi). Ali v. Čedomir Kljajić, T. 42208–42210 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je brojka od 15.000 pretjerana).

⁴⁶⁸⁸ P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 2; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12560.

⁴⁶⁸⁹ P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 1–2.

⁴⁶⁹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2732; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 7–8 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29115–29116.

⁴⁶⁹¹ P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 82 (pod pečatom); P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 02:47-03:02.

⁴⁶⁹² P89 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4–5 (pod pečatom); svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26136; P92 (Dodatak izjavi svjedokinje KDZ023), str. 1–2, 4 (pod pečatom).

⁴⁶⁹³ P89 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4 (pod pečatom).

⁴⁶⁹⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2769.

⁴⁶⁹⁵ P2883 (Zaključci Privremene vlade opštine Zvornik, 20. april 1992.); Milorad Davidović, T. 15525–15526 (28. juni 2011.).

⁴⁶⁹⁶ P2749 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.), str. 4.

⁴⁶⁹⁷ Petko Panić, T. 19166 (20. septembar 2011.).

⁴⁶⁹⁸ P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 5 (pod pečatom).

⁴⁶⁹⁹ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 21.

muškarcima nije bilo dopušteno da pređu.⁴⁷⁰⁰ Prije nego što bi prešli preko mosta u Srbiju, bosanskim Muslimanima su oduzimali novac i zlato.⁴⁷⁰¹

1363. Krajem maja 1992., predstavnici bosanskih Muslimana su se sastali s lokalnim Srbima, među kojima je bio i jedan član Privremene vlade, kako bi razgovarali o preseljenju bosanskih Muslimana iz opštine.⁴⁷⁰² Dana 28. maja 1992. ili približno tog datuma, komandant 1. birčanske brigade VRS-a, Svetozar Andrić, naredio je zvrničkom TO-u da organizuje i koordinira iseljavanje muslimanskog stanovništva, pri čemu je trebalo iseliti samo žene i djecu, a vojno sposobne muškarce smjestiti u logore radi razmjene.⁴⁷⁰³

1364. Nakon što je razmotrilo cjelokupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da odu iz Zvornika.

1365. Komanda Drinskog korpusa izvijestila je da je "[z]vrnička opština [...] oslobođena od strane turaka, dolaskom na njen teren od strane paravojnih organizacija posebno Arkana i njegovih ljudi. Opština je imala 60% turskog življa i sada je očišćena i etnički čista sa srpskim življem".⁴⁷⁰⁴ PMEZ je takođe izvijestio da "ljude prisilno uklanjaju" iz njihovih domova u Zvorniku.⁴⁷⁰⁵ Do kraja juna 1992., u gradu Zvorniku ostalo je veoma malo bosanskih Muslimana.⁴⁷⁰⁶

⁴⁷⁰⁰ P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 21.

⁴⁷⁰¹ P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 00:00-00:22; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 82 (pod pečatom). Pripadnici zvrničkog MUP-a identifikovani su kao učesnici u tom pretresanju.

⁴⁷⁰² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2751. Ali v. svjedok KW317, T. 39405–39406 (6. juni 2013.).

⁴⁷⁰³ P3055 (Naređenje Birčanske brigade, 28. maj 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2772. Ali v. D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 5; Svetozar Andrić, T. 41666–41667 (22. juli 2013.). Vijeće ne smatra pouzdanim Andrićevo svjedočenje o razlogu iz kojeg je muslimansko stanovništvo iseljeno i o dobrovoljnoj prirodi njegovog odlaska. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je njemu tokom svjedočenja bilo u interesu da svoje lično učešće u događajima u Zvorniku minimizira, kao i da njegovo svjedočenje u tom pogledu karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji neiskrenosti.

⁴⁷⁰⁴ P2955 (Izveštaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 1. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16224–16225 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Ali v. P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1 (gdje je svjedok izjavio da je preseljenje stanovništva bilo dobrovoljna i privremena mjera). Vijeće ne smatra pouzdanim taj intervju, u kojem je Pavloviću očigledno bilo u interesu da postupke vlasti bosanskih Srba predstavi u pozitivnom svjetlu. Davidović je u svom svjedočenju takođe izjavio da je Pavlović u tom intervjuu jednostavno govorio ono što su od njega očekivali Krizni štab Zvornika i političari. Milorad Davidović, T. 15536 (28. juni 2011.).

⁴⁷⁰⁵ Colm Doyle, T. 2932 (28. maj 2010.). V. takođe P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 36, 94, 99. V. takođe Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13081.

⁴⁷⁰⁶ Petko Panić, T. 19139 (19. septembar 2011.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 79 (pod pečatom). Pašalić je osporio dokaze o promjenama u odnosu na muslimansko stanovništvo Zvornika. D3125 (Izveštaj vještaka Steve Pašalića pod naslovom "Etnički sastav, raseljena i izbegla lica iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine, 1991–1997. godine", avgust 2012.), str. 35; Stevo Pašalić, T. 35379–35380 (13. mart 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Pašalićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu krajnja evazivnost te pokazatelji pristrasnosti i predrasuda, koji dovode u pitanje vjerodostojnost njegovog svjedočenja u tom pogledu. Ali v. Branko Grujić, T. 40453 (26. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je poslije rata upućen opšti poziv svim građanima Zvornika koji su napustili svoje domove, i Muslimanima i Srbima, da se vrate u opštinu, te da su se ti